

EGON KRENZ

NGUYỄN TỔNG BÍ THƯ
BAN CHẤP HÀNH TRUNG ƯƠNG ĐẢNG XHCN THÔNG NHẬT ĐỨC

Đ. mùa thu Đức '89

CÂU CHUYỆN VỀ SỰ SỤP ĐỔ BỨC TƯỜNG BERLIN
VÀ THÔNG NHẬT NƯỚC ĐỨC

EGON KRENZ

NGUYỄN TỔNG BÍ THƯ
BAN CHẤP HÀNH TRUNG ƯƠNG ĐẢNG XHCN THỐNG NHẤT ĐỨC

Đ. mùa thu Đức '89

CÂU CHUYỆN VỀ SỰ SỤP ĐỔ BỨC TƯỜNG BERLIN
VÀ THỐNG NHẤT NƯỚC ĐỨC

EGON KRENZ

MÙA THU ĐỨC 1989

ĐỨC LÊ *dịch*

NHÀ XUẤT BẢN HỒNG ĐỨC

Ebook miễn phí tại : www.Sachvui.Com

LỜI NÓI ĐẦU

Ebook miễn phí tại : www.Sachvui.Com

Mùa thu Đức 1989 là tên cuốn hồi ký của Egon Krenz, Tổng bí thư Đảng Xã hội Chủ nghĩa thống nhất Đức, Chủ tịch Hội đồng Nhà nước Cộng hòa Dân chủ Đức vào thời điểm Bức tường Berlin được mở ngày 9/11/1989, công bố lần đầu tiên vào tháng 2/2009 tại Đức đã tạo nên một tâm điểm chú ý của dư luận.

Tham gia vào các sự kiện Mùa thu Đức ở cương vị nguyên thủ và chịu trách nhiệm cao nhất, ông đã thuật lại một cách chi tiết, đầy đủ các diễn biến chính trị dẫn tới việc sụp đổ của Cộng hòa Dân chủ Đức. Phân tích, lý giải các sự kiện trong Mùa thu Đức 1989, ông đồng thời lý giải nó trong bề sâu có tính lịch sử, về các nguyên do của nước Đức XHCN, Liên bang Xô viết và khối Hiệp ước Warszawa. Nhiều năm sau các sự kiện, tác giả có điều kiện chiêm nghiệm và đối sánh trong bối cảnh nước Đức thống nhất và thế giới xóa bỏ Chiến tranh lạnh nhưng tiếp tục phân rã, do đó cái nhìn phân tích của ông càng đáng lưu tâm. Là một người cộng sản, Egon Krenz không ngần ngại phê phán các sai lầm của chủ nghĩa xã hội, song ông trung thực bảo vệ lý tưởng của chủ nghĩa cộng sản. Những gì trong Mùa thu Đức 1989 cho thấy, trước sau Egon Krenz là người cộng sản ái quốc – với ông Tổ quốc đồng nghĩa với Cộng hòa Dân chủ Đức XHCN.

Thông qua cuốn sách, Nhà xuất bản Công an Nhân dân và Công ty Sách Alpha mong muốn giới thiệu với độc giả một tài liệu tham khảo có giá trị về lịch sử cách đây chưa lâu của một đất nước có quan hệ mật thiết với Việt Nam. Đồng thời bản thân các sự kiện lịch sử này cho đến nay vẫn còn nguyên ý nghĩa và vô cùng cần thiết cho những ai muốn suy ngẫm về chủ nghĩa xã hội.

Xin trân trọng giới thiệu.

NHÀ XUẤT BẢN CÔNG AN NHÂN DÂN

Tháng 11-2009

LỜI TÁC GIẢ

Tôi xin tường thuật lại mùa thu Đức năm 1989. Tôi viết ra những gì đã trải nghiệm. Tôi chuyện trò với nhiều người hoạt động chính trị ở CHDC Đức và nước ngoài – cả với các tổng thống, lãnh đạo đảng và nhà nước ở nhiều quốc gia cũng như với các nhân vật thân tín hoặc đối thủ của họ. Một số người hôm nay đã mất. Những người còn sống thì phát biểu hoặc xử sự mỗi người một kiểu, có người thuật lại đã suy nghĩ và hành động ra sao, cố gắng khỏa lấp lịch sử và đóng góp của mình trong đó, những người khác chân thành muốn phục dựng lịch sử trong tính mâu thuẫn của nó – tùy vào chủ đích, hoàn cảnh sống và tư chất của họ.

Ngày ấy tôi còn là người giữ nhiều bí mật. Hôm nay tôi vẫn đọc các bí mật quốc gia mà từ khi CHDC Đức thôi tồn tại thì chúng không còn gì bí mật nữa. Chúng nằm trong các văn khố của CHLB Đức. Tôi so sánh những ghi chép riêng, ghi chú trong lịch, biên bản và thư từ của mình với hồ sơ trong văn khố. Một số tài liệu mà tôi đã bỏ lại trong két sắt của mình ở Trung ương đảng SED hồi năm 1989, nay không tìm thấy ở văn khố liên bang nữa. Ấu cũng là chuyện thường tình khi có biến động xã hội, đặc biệt – như trong trường hợp này – khi đó là biên bản các cuộc hội đàm bí mật giữa Honecker hay tôi với các chính khách của nhà nước Đức kia. Trên thế giới thông thường sau 30 năm mới mở các kho lưu trữ, hoặc lâu hơn, hoặc chẳng bao giờ. Cộng hòa liên bang Đức không làm thế với các hồ sơ của CHDC Đức. Tất cả đều công khai sau năm 1990. Cũng chẳng có gì đáng chê trách, duy chỉ các hồ sơ tương tự của CHLB Đức cũ, của Hoa Kỳ và cả của Liên Xô là vẫn chưa được giải mật. Theo những gì tôi biết, các hồ sơ của nhiều nhiệm kỳ chấp chính khác nhau, của các cơ quan thông tin và bảo hiến liên bang – nếu như một ngày nào đó chúng được công khai hóa – sẽ cho ta sáng tỏ nhiều điều về nước cộng hòa của Bonn, về phần đóng góp của nó trong việc chia cắt nước Đức, về các thủ pháp của nó nhằm chống phá đất nước và người dân CHDC Đức trong thời Chiến tranh Lạnh cũng như về các ngón nghề mật vụ đối ngoại và đối nội; nhiều chuyện mà hôm nay một số người không thể tin là có thật. Nếu một ngày nào đó có sự bình đẳng giữa Đông và Tây – cả trong việc công khai hóa hồ sơ – thì thế hệ kế tiếp có thể sẽ có điều kiện bàn về lịch sử hậu chiến của Đức một cách khá

công tâm. Không chỉ bàn về lịch sử hậu chiến của CHDC Đức mà về cả hai nhà nước Đức. Bức tranh đen trắng hiện tại còn ngượng sẽ phải nhường chỗ cho cách đánh giá lịch sử khách quan. Bên trái là địa ngục và bên phải là thiên đường – thực tế giữa CHDC Đức và CHLB Đức đâu có đơn giản như vậy.

Tường thuật của tôi bắt đầu từ trước mùa thu, với trang đầu là ngày 7/7/1989, khi Ban cố vấn chính trị của các quốc gia trong hiệp ước Warszawa họp tại Bucharest. Một số chi tiết thể hiện ở đó trong quy mô quốc tế chính là điểm báo trước các biến cố sau này diễn ra ở CHDC Đức.

Thời kỳ từ 8/10/1989 đến 6/12/1989 mang dáng dấp nhật ký, tuy không hẳn theo nghĩa kinh điển. Hồi năm 1989, tôi không có thì giờ viết nhật ký. Nhưng ngày nào tôi cũng ghi chép lại tất cả các sự kiện và những cuộc gặp gỡ quan yếu. Nhờ vậy tôi có thể thuật lại mọi diễn biến chính xác tới mức có thể. Tôi cố không quan sát bằng con mắt của hôm nay. Tôi thuật lại như đã từng suy nghĩ hồi năm 1989. Tôi không muốn gọi những nhận thức sau này là niềm tin của ngày trước. Tôi báo cáo lại những gì đã xảy ra, ở các chức vụ của mình tôi đã có những lĩnh hội và chủ định gì, tôi đã làm gì và phản ứng ra sao, các biến cố đã dồn thúc tôi cũng như tôi nỗ lực tác động đến chúng như thế nào.

Về các cá nhân, tôi ghi lại như đã chứng kiến họ hồi năm 1989. Kể cả khi một số trong họ sau này tỏ ra thiếu chân thực về chính trị hay nhân tính. Tôi căm phẫn khi thấy nhiều bạn đồng hành ngày xưa không chịu nhận trách nhiệm của mình, khi họ làm bộ ngây ngô không biết gì chỉ để bớt chút truy bức tư pháp hoặc vớ được một công việc ấm thân, tự bào chữa cho mình bằng cách hại người khác hay thậm chí quăng bỏ quan điểm của mình. Những người này có lẽ là minh chứng cho nhận định: điểm mạnh của kẻ yếu nằm trong tính xu thời.

Tôi không độc thoại về nước Đức. Năm 1989-1990 không chỉ là thời điểm CHDC Đức tàn lụi. Ở châu Âu, mô hình chủ nghĩa xã hội mang dấu ấn Xô viết sụp đổ. Các nước XHCN ở lục địa này đã biến mất khỏi bản đồ chính trị. Điều đó có nguyên nhân lịch sử, chính trị thế giới, kinh tế, tư tưởng hệ và chủ quan sâu rộng hơn những diễn biến ở CHDC Đức nhiều. Bước ngoặt

được phát động ở CHDC Đức hồi mùa thu năm 1989 đã chín dần từ lâu. Lẽ ra đây là bước dẫn đến một CHDC Đức cải tổ, một chủ nghĩa xã hội được đổi mới chứ không phải bước ngoặt dẫn đến một nước Đức thống nhất. Một số quá trình ngày ấy chỉ có thể hiểu được nếu ta biết gốc rễ lịch sử của chúng. Ở những đoạn ấy trong sách, tôi quay nhìn lại lịch sử trước năm 1989 chứ không vội nêu ra những ký ức của riêng mình.

Nhiều điều tôi viết ra thể hiện tính mâu thuẫn. Nguyên nhân nằm ở thời kỳ được thuật lại trong sách hơn là trong báo cáo của tôi. Dù mọi quyết định đưa ra có chân thực một cách chủ quan và cần thiết một cách khách quan, đó là những ngày tháng ngập trong hấp tấp và hoảng loạn. Nhiều điều không được nói ra hoặc nói ra thì bị hiểu lầm, có những câu nói sai hoặc chỉ thốt ra nửa chừng. Nhiều điều không được giải trình, phân tích và định hướng. Các sự kiện chồng chất lên nhau. Tôi càng thấy cần phải bình tĩnh đánh giá những thực tế ngày ấy một lần nữa. Chỉ khi sắp xếp các quá trình trong mùa thu năm 1989 theo đúng trình tự thời gian chính xác mới có thể hiểu được, ví dụ, từ bao giờ và do ai mà khẩu hiệu “Chúng ta là nhân dân” bị nắn thành “Chúng ta là một dân tộc”, hoặc kế hoạch cải cách ở CHDC Đức rút cuộc biến thành sáp nhập vào CHLB Đức có nguyên nhân gì và diễn biến ra sao.

Những thực tế ngày ấy quả là mãnh liệt trong tính độc nhất vô nhị cũng như trong hệ quả lịch sử. Tôi nhìn chúng với con mắt của một người hồi đó gánh vác trách nhiệm trọng đại nhất về CHDC Đức và Đảng XHCN thống nhất Đức. Hôm nay tôi hiểu nhiều điều rõ hơn, chính xác hơn, hôm nay tôi biết nhiều điều mà ngày đó tôi không thể biết hoặc cố tình không muốn thấy.

Trong mười năm qua, tôi buộc phải thu lượm những kinh nghiệm đau đớn. Trong đó có việc bị khai trừ khỏi hàng ngũ đảng là phần quan trọng nhất của đời tôi. Với tôi, việc bị CHLB Đức truy bức về mặt chính trị và tư pháp – cho dù không chỉ lấy mất danh dự mà còn cả tự do của tôi – không bị thảm bằng. Về điểm này, quả thật tôi chưa từng có ảo tưởng. Một phần cũng nhờ nhà hoạt động xã hội dân chủ Herbert Wehner trước đây hơn 25 năm. Khi tôi nói chuyện với ông hôm 30/5/1973 ở Berlin, ông truyền cho tôi một kinh nghiệm của đời mình: “Ai từng là người cộng sản, người đó sẽ bị xã hội giáo hóa tư sản truy đuổi cho đến cuối đời.”

Berlin, tháng Bảy năm 1999

EGON KRENZ

TRƯỚC MÙA THU

7/7 – 7/10/1989

Với tôi, mùa thu năm ấy bắt đầu giữa hè. Xung đột đã dồn ứ từ nhiều năm, nay đã bùng nổ ở các nước XHCN. CHDC Đức không phải là một hòn đảo chính trị. Những sự kiện tuôn trào trong tháng 10 và 11/1989 có tiền sử trong chính sách đối nội và đối ngoại.

ỦY BAN TƯ VẤN CHÍNH TRỊ – VẪN NHƯ MỌI NĂM?

7/7: Lãnh đạo đảng và nhà nước trong Hiệp ước Warszawa gặp nhau ở Bucharest, thủ đô Romania, tại hội nghị Ban cố vấn chính trị là hội đồng chính trị tối cao của các nước chủ nghĩa xã hội châu Âu.

Hiệp ước Warszawa ra đời tháng 5/1955 là câu trả lời cho sự kiện NATO trước đó thu nạp Cộng hòa Liên bang Đức.

Thoạt tiên không thấy gì khác mấy chục năm nay: đại diện nước chủ nhà chào đón khách. Hôm nay chủ nhà là Nicolae Ceaușescu, tổng bí thư Đảng cộng sản Romania và chủ tịch Cộng hòa XHCN Romania. Người đầu tiên phát biểu là tổng bí thư Ban chấp hành trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô. Từ thời Nikita Khrushchev vẫn thế. Mikhail Gorbachev cũng giữ nguyên truyền thống để Liên bang Xô viết được nói lời đầu tiên. Ông ấn định đường lối chính sách. Tiếp theo là các bài diễn văn đã được thảo sẵn của các lãnh đạo đảng đồng minh. Ở các nước có những vấn đề không được giải quyết và giữa họ có nhiều ý kiến bất đồng, kể cả ý kiến mang tính chiến lược, nhưng hầu như không diễn giả nào nói thẳng ra. Thay vào đó, mỗi lãnh đạo đảng khen ngợi chính sách của nước mình.

Tình hình quân sự trên thế giới là một điểm đặc biệt trong chương trình nghị sự. Đại tướng Xô viết Pyotr Lushev, chỉ huy trưởng các lực lượng vũ trang hợp nhất của Hiệp ước Warszawa, trình bày trong một cuộc họp chung về hiện trạng các lực lượng vũ trang và về “các biện pháp nhằm bảo

đảm sẵn sàng chiến đấu trước bối cảnh tương quan lực lượng ở châu Âu.”
Cả hai phe Tây và Đông đều có hình tượng kẻ thù của mình.

Ví dụ như NATO thường xuyên tiến hành tập trận ở các địa hạt chỉ cách biên giới quốc gia của CHDC Đức và Tiệp Khắc vài cây số. Chỉ huy trưởng báo cáo: “Ngày càng khó đánh giá, liệu thực sự đó là tập luyện hay là công tác chuẩn bị xâm chiếm cụ thể. Năm 1989 chúng ta vẫn phải dự đoán một mối đe dọa quân sự từ phía NATO” . Do đó nhất trí biểu quyết định hướng sẵn sàng chiến đấu cho các lực lượng vũ trang hợp nhất “theo các hoạt động chuẩn bị quân sự của khối NATO hiệu chiến” .

Cuối phiên họp lại khẳng định một lần nữa tính thống nhất và đoàn kết của cộng đồng XHCN.

Các cuộc họp thượng đỉnh của khối đồng minh chúng ta diễn ra theo đúng mô hình này. Từ năm 1984 tôi được tham dự với tư cách thành viên đoàn đại biểu CHDC Đức. Năm nào tôi cũng chứng kiến một trình tự giống hệt. Nghi thức ấy năm nay vẫn hữu hiệu – tuy nhiên có một số khác biệt.

MÂU THUẬN TRONG KHỐI ĐỒNG MINH

Trước cuộc họp năm nay của Ban cố vấn chính trị có sự chia rẽ sinh ra từ câu hỏi: Chiến tranh Lạnh đã chấm dứt?

Lãnh đạo Hungary nói: “Đúng.”

Gorbachev bác lại. Hôm qua, ngày 6/7, ông là khách ở Hội đồng châu Âu . Tại phiên họp nghị viện ông phản nản rằng sự can thiệp của NATO vào công việc nội trị của các nước XHCN đã làm Chiến tranh Lạnh căng thẳng trở lại. “Vấn đề nằm trong quan niệm của phương Tây”, ông nói, “coi vượt qua sự chia cắt châu Âu cũng là vượt qua chủ nghĩa xã hội.” Đó là câu ông trả lời tổng thống Hoa Kỳ. Tại cuộc họp thượng đỉnh của NATO cuối tháng Năm ở Brussels, George Bush đòi lôi kéo Liên bang Xô viết vào “hệ thống giá trị của phương Tây.” Ông ta muốn có một châu Âu “từ Brest đến Brest.” Trong mắt Gorbachev đó là sự công kích ý tưởng của ông về “Ngôi nhà châu Âu” trong phạm vi biên giới hậu chiến. Ông coi các nghị quyết của hội nghị NATO là biểu hiện đối đầu.

Lãnh đạo nhà nước Ba Lan, Wojciech Jaruzelski, cũng không tin Chiến tranh Lạnh kết thúc. Xuất phát điểm cho quan hệ hữu hảo giữa các quốc gia, theo ông, là sự tôn trọng các thực tế đã được ấn định ở Yalta và Potsdam. Ông phê phán “tư tưởng Đại Đức của Cộng hòa liên bang Đức.” Đã đến lúc nước này phải phát triển một quan hệ với Ba Lan như hệ quả từ thực tế lịch sử của những năm từ năm 1939 đến năm 1945 đòi hỏi .

Biết rõ các nội dung tranh luận trước thềm hội nghị thượng đỉnh ở Bucharest nên tôi hỏi hội đồng xem sẽ có gì xảy ra. Tôi hy vọng các nước XHCN tìm được sức mạnh nhằm chung tay thực thi các cải cách đã được Gorbachev khởi sự và giành lại thể chủ động trong chính sách đối ngoại trước NATO.

Khi cùng Honecker và các thành viên khác của đoàn đại biểu CHDC Đức tiến vào phòng họp, tôi thấy gần như tất cả đã yên vị. Phòng họp rất hoành tráng. Giữa phòng là một chiếc bàn hội nghị chữ nhật dài, các đoàn đại biểu ngồi quanh bàn theo thứ tự bảng chữ cái.

Honecker nói khẽ, gần như thì thầm: “Lại thế nữa!”

Tôi không rõ điều gì làm ông phật lòng. Mãi đến khi ông chỉ tay vào chỗ của đoàn CHDC Đức bên bàn hội nghị thì tôi mới hiểu: đoàn CHDC Đức ngồi ngay cạnh đoàn Hungary. Honecker khó chịu vì phải ngồi gần với lãnh đạo đảng mới của Hungary, Reszö Nyers. Lý do là thế này: tờ NEUES DEUTSCHLAND trước đó mấy hôm có đăng bản báo cáo của Bộ chính trị tại Hội nghị 8 Ban chấp hành trung ương đảng SED. Trong đó nhắc đến mối quan ngại của SED về tình hình ở Hungary. Một số phần tử ở đó núp dưới bóng cờ đổi mới để rắp tâm bài trừ chủ nghĩa xã hội. Kể từ sau biến cố năm 1968 ở Tiệp Khắc, chưa bao giờ SED công khai thẳng thắn bày tỏ sự phật ý đối với một nước anh em như vậy. Người Hungary cảm thấy chúng ta xúc phạm họ.

Janos Kadar, lãnh đạo kỳ cựu đảng Hungary, qua đời ngày 5/7. Trước khi ông mất, các đồng chí của Kadar đã đào mồ chôn chính sách của ông rồi. Hiện tại họ tìm đường cứu đất nước thoát cảnh nợ nần. Hungary hiện đang nợ phương Tây 17 tỉ USD. Người Hungary dự tính đến cuối năm 1989 sẽ mất khả năng chi trả. Nước này nằm gọn trong nanh vuốt của Quỹ tiền tệ quốc tế .

Trừ một ngoại lệ đoàn đại biểu Hungary toàn các khuôn mặt mới. Danh chính ngôn thuận thì trưởng đoàn là chủ tịch đảng Nyers, nhưng người giắt dây đằng sau là Bộ trưởng Ngoại giao Gyula Horn . Nghe nói ông ta đóng vai trò chính trong sự kiện Hungary mở biên giới qua Áo hôm 2/5/1989. Qua hành động đó Horn hy vọng phương Tây trợ giúp kinh tế cho Hungary.

Hôm đó Honecker và tôi nghe tin thông tấn về vụ Hungary mở biên giới qua Áo. Đó là thời điểm rạng sáng 3/5/1989. Chúng tôi đang ngồi trên chuyên cơ Interflug bay sang thăm chính thức Tiệp Khắc. Tôi sửng sốt khi thấy Honecker điềm tĩnh đón nhận tin trên.

“Erich”, tôi nói, “có lẽ ta phải nói chuyện với các đồng chí Hungary thì hơn. Anh có thể sang Hungary đi sẵn vào trung tuần tháng này và nói chuyện thẳng thắn với họ về mọi chuyện mà không cần chú ý đến thủ tục lễ tân cứng nhắc.”

Honecker không nghĩ vậy: “Người Hungary mở biên giới hay mình mở? Và lại Karoly Grosz đã nói với tôi là Hungary chỉ sửa sang một chút bề ngoài của hàng rào biên giới như mình làm ở bức tường Berlin thôi. Sẽ không có gì thay đổi trong quan hệ của họ với CHDC Đức. Grosz cũng hứa với tôi rằng hệ thống đa đảng ở Hungary không mang tính chất đa nguyên tư sản. Đó chỉ là sự hợp tác giữa các đảng như ta cũng có ở CHDC Đức với các đảng liên minh.”

Tôi vẫn giữ đề nghị không nao núng: “Hungary là điểm du lịch quan trọng nhất của ta. Ngay bây giờ đã có phỏng đoán là trong tương lai nước ta sẽ không cho người dân đến đó du lịch nữa.”

Honecker không muốn bay sang Hungary. Ông không thích phải xin xỏ. Hungary và CHDC Đức cùng một khối đồng minh. Thế là đủ. Ông viện dẫn các hiệp định đã có và nghĩa vụ của Hungary trong Hiệp ước Warszawa.

Giờ đây, hai tháng sau, ở Bucharest chúng tôi đứng cách đoàn đại biểu Hungary có vài bước. Honecker không tiến đến phía Hungary. Chủ tịch đảng của hai nước anh em chẳng có gì để nói với nhau ngoài chữ “xin chào.” Tôi thấy không ổn. Tôi vẫn tin rằng, ngay cả khi Hungary có lập trường khác CHDC Đức trong nhiều điểm thì giữa hai quốc gia vẫn không được phép có vấn đề trầm trọng đến mức không thể giải quyết bằng tranh

luận hữu nghị. Tôi đau lòng nhận ra cả ở hai phe tính bảo thủ đã thắng cầu thị chính trị. Nhưng đằng sau đó còn nhiều vấn đề hơn, vấn đề sống còn.

Tôi rút lui khỏi tình huống khó xử này bằng cách quay sang lắng giềng bên tay trái, Ba Lan. Trưởng đoàn đại biểu là tướng Jaruzelski. Mấy năm gần đây, năm nào chúng tôi cũng gặp nhau tối thiểu một lần. Khi ông sang thăm CHDC Đức thì tôi đón ông. Tôi qua Ba Lan thì ông tiếp chuyện tôi. Những cuộc hội đàm ấy vượt xa mức thăm hỏi ngoại giao. Trong số chủ tịch đảng ở các nước XHCN Jaruzelski là một người không có tính phô trương. Ông cho tôi các thông tin về tình hình kinh tế và chính trị Ba Lan một cách thẳng thắn bất ngờ. Ông cực kỳ gắn bó với Liên bang Xô viết và CHDC Đức. Nhưng trước hết ông là một người Ba Lan ái quốc. Sự giằng xé nội tâm của ông không bao giờ qua được mắt tôi: sự kiện Ba Lan tuyên bố tình trạng chiến tranh hồi tháng 12/1981 đã khiến nhiều đồng bào của ông và phương Tây gọi ông là tay sai Liên Xô. Sự thực là qua đó ông đã bảo đảm cho nước mình quyền tự quyết và giữ hòa bình cho châu Âu.

Hôm nay, vào ngày 7/7 này, có vẻ như ông nhụt chí. Ông không giấu giếm điều đó với tôi. Tình hình trong nước khiến ông bồn chồn. Các cuộc nói chuyện bàn tròn giữa những người cộng sản và phe đối lập làm suy yếu đảng ông. Công đoàn Đoàn Kết đối lập đã được hợp pháp hóa. PVAP (Đảng công nhân thống nhất Ba Lan) từ bỏ đa số trong nghị viện sắp được bầu mới, chỉ thu gọn vào con số nghị sĩ là 38 phần trăm. Bù lại, quyền hạn của tổng thống Ba Lan sẽ được mở rộng. “Bàn tròn là một cơ hội để rút cuộc đạt được tình trạng bình thường trong xã hội,” tướng Jaruzelski giải thích cho tôi. Nhưng cho đến nay cuộc bầu cử nghị viện diễn biến bất lợi cho đảng ông. Quyền lực bị chia sẻ, nói cho đúng là nằm ngoài đường. Các đồng chí giục ông ứng cử vào vị trí cao nhất. “Tôi không muốn chứng kiến một thủ tục hèn hạ khi bầu tổng thống. Vì vậy tôi còn lưỡng lự, không rõ có nên ứng cử không”, ông nói. “Hôm nay người ta nghe suốt ngày những chữ đa nguyên, dân chủ và cải cách. Tôi ủng hộ. Nhưng chúng ta không được phép quên công việc, kỷ luật và trách nhiệm. Tôi chống lại mọi nỗ lực đưa tình trạng vô chính phủ vào sinh hoạt xã hội.”

Cuộc chuyện trò của chúng tôi bị gián đoạn bởi chủ tịch Romania, Nicolae Ceaușescu. Là chủ nhà, ông đến bắt tay từng khách dự hội nghị thượng đỉnh. Ông bỏ qua đoàn Hungary. Có thể ông đã chào họ lúc trước mà tôi

không để ý. Nhưng có một chuyện mà ai cũng biết: giữa Romania và Hungary có xung đột dân tộc sâu sắc. Cả hai nước đều buộc tội nhau đàn áp dân tộc thiểu số ở nước mình.

Không khí ấy làm tôi bức xúc, một không khí không thể tả bằng lời, không thể nhìn thấy, và nguyên nhân của nó là thiếu mối quan tâm chung và cả sự hãnh tiến dân tộc lẫn ngò vực. Chúng ta gọi nhau là các nước anh em nhưng hầu như không thể nói chuyện với nhau một cách thẳng thắn và đoàn kết, nói gì đến hợp tác với nhau trên tinh thần xây dựng. Đối với tôi, cho dù có mâu thuẫn và xung đột thì tình đoàn kết giữa các nước XHCN trước sau vẫn là cơ sở quan trọng nhất để tồn tại trước phương Tây. Nếu tình đoàn kết ấy mất đi thì CHDC Đức sẽ bị đe dọa.

Vấn đề ở đây không phải là có một cái gọi là trục Berlin-Praha-Bucharest đối kháng với trục cải cách Matxcova-Budapest-Warszawa-Sofia. Ở đây không xuất hiện nhóm vụ lợi của phe giáo điều chống lại phe cải cách. Cũng không ai đặt câu hỏi, ai ủng hộ Perestroika và Glasnost. Quan trọng nhất ở đây là quan hệ nền tảng giữa các nước XHCN, là khả năng sống còn khi đối mặt thế giới tư bản chủ nghĩa. Hội nghị ở Bucharest phải nhất trí làm cách nào phản ứng thực thụ với chiến lược mới của NATO chĩa mũi dùi vào các nước XHCN. Trong câu trả lời, Matxcova và Berlin đứng gần nhau hơn Matxcova và Budapest, Gorbachev và Honecker sát vai nhau hơn Gorbachev và Horn. Nhưng thế vẫn chưa đủ. Tất cả đều phải đồng tâm hiệp lực.

Trong bài nói chuyện của mình Gorbachev cảnh báo tất cả các đoàn đại biểu: “Hiệp ước Warszawa là tài sản chung của chúng ta.” Ông đề cập đến những vấn đề đè nặng lên tất cả các nước XHCN: “Sự tụt hậu trầm trọng của các nước XHCN, đặc biệt là ở lĩnh vực công nghệ cao, suy giảm tốc độ tăng trưởng, nợ ngoại tệ cao – tất cả được phương Tây coi là minh chứng cho thất bại của chủ nghĩa xã hội.”

Gorbachev nhắc đến kỷ niệm 200 năm Cách mạng Pháp. Ông nói: “Chúng ta phải phản bác những chính khách phương Tây cho rằng 1789 là khởi đầu một đường lối đưa các quốc gia Tây Âu đến dân chủ thịnh vượng hôm nay, tháng Mười năm 1917 là khởi đầu một đường lối khác chỉ đem lại ngang trái cho nhân loại.”

Khi Gorbachev triết lý thì đó là đất dụng võ của ông. Tựa như muốn khẳng định rằng chúng ta đang sống trong kỷ nguyên quá độ toàn cầu tiến lên chủ nghĩa xã hội, ông nói: “Chủ nghĩa xã hội đã đem lại nhiều cho thế giới, song những thành tích chính của nó còn ở phía trước.”

Ông cực lực phê phán những người gọi con đường của Cách mạng tháng Mười là một lầm lạc lịch sử. Người Liên Xô, ông quả quyết, sẽ không chấp nhận con đường quay trở lại chủ nghĩa tư bản.

Một câu rõ ràng. Xuất phát điểm của Gorbachev, ngay cả khi ông nói khác trước công luận, là Liên bang Xô viết trong nội bộ cộng đồng XHCN vẫn tiếp tục nắm vai trò lãnh đạo. Tôi không phản đối quan điểm này. Theo đánh giá của tôi, CHDC Đức không có sức sống nếu thiếu hợp tác với Liên bang Xô viết và các quốc gia khác trong hiệp ước Warszawa.

Gorbachev cũng đề cập đến quan hệ giữa CHDC Đức và CHLB Đức. Ở Tây Đức, nhà lãnh đạo Xô viết nói, ngày càng nhiều người ngộ ra rằng “không phải Liên bang Xô viết, và cũng không phải Hiệp ước Warszawa đe dọa an ninh đất nước.” Mối đe dọa chính là chiến lược của NATO, một chiến lược đặt châu Âu vào bãi vũ khí nguyên tử. Từ đó Gorbachev rút ra kết luận: “Chúng ta không ảo tưởng. Trước sau vẫn nhiều người ở CHLB Đức náo nức muốn thống nhất nước Đức. [...] Chúng ta không để tâm chơi ‘quân bài Đức.’”

Vì một lý do thời sự, tôi quan sát Honecker khi Gorbachev nói những lời đó. Từ ngày 12 đến 15/6/1989 Gorbachev thăm CHLB Đức. Các phương tiện truyền thông Tây Đức nói đến những nhượng bộ lớn của Liên bang Xô viết trước CHLB Đức mà phía chịu thiệt là CHDC Đức. Honecker tin luận điệu đó của phương Tây và ông nghi ngại Gorbachev hơn. Chuyến đi thăm CHLB Đức của Gorbachev kết thúc với bản Tuyên bố chung của Liên Xô và CHLB Đức. Ngay trong cùng ngày Gorbachev thông báo bằng văn bản cho Bộ chính trị SED về các cuộc hội đàm của ông ở Bonn. Ông bác bỏ các luận điệu của Tây Đức. Đối với Gorbachev, Tuyên bố chung ấy là sự phát triển tiếp tục của Hiệp ước Matxcova năm 1970. Lãnh tụ Xô viết nhấn mạnh, chuyến thăm của ông đã củng cố thêm trật tự hậu chiến, trong đó có sự tồn tại của hai nhà nước Đức. Honecker nghi ngờ. Vì vậy trong báo cáo của Bộ chính trị tại Hội nghị 8 của Trung ương đảng SED đại ý vạch rõ, Gorbachev đã hành xử thiếu tinh thần giai cấp tại chuyến thăm của ông ở

Bonn. Nói toạc ra là Gorbachev đã phản bội sự nghiệp của chúng ta. Trong lịch sử SED chưa bao giờ có nhận định tương tự về một tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô. Bộ chính trị cũng không tranh luận về nhận định đó mà Honecker đã tự ý viết vào bản thảo của người thuyết trình. Tuy nhiên sau đó ông cũng chỉ thị không đưa câu đó vào “Biên bản đỏ.” Rõ ràng Honecker lường được tác hại chính trị mà ông có thể gây ra nếu dư luận biết được câu đó.

Ở Bucharest hôm nay Honecker không thay đổi sắc mặt. Ông chăm chú lắng nghe lời Gorbachev. Tôi không rõ Honecker nghĩ gì hay cảm nhận gì trong khoảnh khắc ấy. Thường là ông giỏi giữ kín cảm xúc của mình và không để người ngoài đoán được các suy nghĩ thầm kín nhất. Khi Gorbachev nói “các chính khách nghiêm túc đều nhất trí rằng, Đông Âu mất ổn định sẽ có hậu quả nguy hiểm cho cả châu lục” thì Honecker gật đầu tán thưởng người anh em Xô viết. Có vẻ như Honecker trong thâm tâm vừa hòa giải được với tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô. Trong giây phút ấy, sếp của tôi gần như toát ra vẻ nhân từ. Nếu Honecker đồng cảm với Gorbachev, tôi nghĩ, thì điều đó chỉ có lợi cho CHDC Đức.

Chủ tịch Romania, Nicolae Ceaușescu, công kích ý tưởng “Ngôi nhà châu Âu” của Gorbachev trong bài diễn văn của ông. “Chúng ta hãy nhìn nhận rõ thực tế”, ông nói, “là Chiến tranh Lạnh chưa kết thúc.” Ông phàn nàn, trong số các đại biểu có các chính khách không chia sẻ nhận định ấy. Khái niệm “Ngôi nhà chung châu Âu” còn mập mờ, không rõ “ở châu Âu sẽ xảy ra chuyện gì, ai quản lý ngôi nhà, nhà được xây trên nguyên tắc nào. Chúng tôi muốn có một châu Âu hợp nhất, nhưng là một châu Âu với những ngôi nhà độc lập, trong đó mỗi người được tự sắp xếp cuộc sống và tự phát triển như họ cho là tốt nhất. Vì vậy chúng tôi có một luận cứ riêng, về mặt nào đó lặp lại luận cứ của de Gaulle về một châu Âu hợp nhất của các dân tộc tự do và độc lập.”

Ceaușescu nói quá thời gian quy định, nói dài hơn Gorbachev nhiều. Ông không nhận thấy qua đó làm giảm trọng lượng lời mình. Tất cả đều kiên nhẫn đợi ông vì ông là chủ nhà. Khi thấy đã quá lâu, Gorbachev lấy ngón tay gõ vào đồng hồ của mình, tựa như muốn nói: so giờ đi Nicolae, thời gian của anh đã hết rồi.

Trình tự hội nghị bố trí sau hai tiếng họp lại có nửa tiếng giải lao. Giờ họp bị kéo dài quá quy định nhưng vẫn có giờ nghỉ. Ở những cuộc họp ngày xưa, giờ này được các đại biểu tận dụng để nói chuyện với các đồng chí nước ngoài. Trong khi uống cà phê, trà và ăn bánh người ta trao đổi chuyện trò. Lần này đoàn nào cũng đứng ở “bàn nước mình.” Các nước anh em không còn nhu cầu nói chuyện với nhau nữa. Có vẻ như mỗi quốc gia muốn đi một đường riêng.

100 NĂM VÀ BỨC TƯỜNG

Honecker kéo tay áo tôi: “Ra chỗ Gorbachev đi”, ông nói. Chưa kịp gọi phiên dịch thì chúng tôi đã đi đến chỗ đoàn Liên Xô. Tôi dịch lại.

“Mikhail Sergeyevich, chúc mừng anh đã có một bài diễn văn xuất sắc”, Honecker bắt đầu cuộc nói chuyện.

Gorbachev vui vẻ nói: “Cảm ơn.”

Không rào trước đón sau, Honecker lôi ngay Gorbachev vào cuộc tranh luận nguyên tắc về chính sách Đức của Liên Xô. Vừa nói ông vừa mỉm cười để làm dịu câu hỏi sỗ sàng của mình. “Bao giờ anh sa thải tay cộng tác viên Dashichev của anh?” Honecker vào chuyện. Thông thường Honecker là một người bất thiệp nhưng giờ đây ông không nén được kích động. Tôi suýt ghen khi dịch lại. Giả sử kém tiếng Nga thì tôi đã hỏi lại Honecker xem mình đã hiểu đúng chưa. Tôi dịch.

“Dashichev là ai vậy?” Gorbachev hỏi lại đầy vẻ ngờ ngác.

“Là cộng tác viên của anh về chính sách Đức. Ở Cologne, ông ta nói, CHDC Đức cũng như các nước XHCN khác đang dần dần từ khu vực an ninh trở thành khu vực nguy hiểm và bất ổn cho Liên Xô.”

Gorbachev phản ứng: “Tôi không có cộng tác viên nào đi kể chuyện vớ vẩn như vậy. Cách đây mấy hôm ở Bonn tôi đã nói rõ cho Kohl biết, bất kỳ hành vi phiêu lưu nào đối với CHDC Đức cũng đồng nghĩa với khơi lại Chiến tranh Lạnh.”

Honecker vẫn giữ thái độ công kích và giải thích cho Gorbachev: “Thì anh cũng phải làm thế để cứu danh dự của mình chứ. Chẳng gì thì trước đây ngót ba năm Kohl đã so sánh anh với Goebbels . Hồi ấy anh đòi CHDC Đức lạnh mặt với CHLB Đức và chúng tôi đã chiều ý anh.”

Honecker tức tối nhớ lại sự kiện nói trên vì hồi ấy ông thấy quan hệ của ông với CHLB Đức bị chọc phá. Phía Xô viết trách ông tự tiện tiến hành một chính sách Đức độc lập mà không thống nhất với Matxcova và sao nhãng tình đoàn kết với Gorbachev. Giá phải trả cho chuyến thăm Bonn năm 1987 là không khí tồi tệ hẳn đi trong quan hệ giữa Berlin và Matxcova. Từ đó trở đi, như tôi quan sát, Liên bang Xô viết chỉnh sửa chính sách của họ đối với CHLB Đức. Rõ ràng họ không muốn để CHDC Đức tự mình làm hết mọi việc.

Trong khi nói chuyện, Gorbachev vẫn giữ vẻ bình tĩnh và thản nhiên đáp: “Hai chuyện không liên quan gì đến nhau cả. Hồi Richard von Weizsäcker đến Matxcova, tôi đã nói với ông ta rằng sự tồn tại của CHLB Đức và CHDC Đức là thực tế lịch sử xuất phát từ các thỏa thuận sau Chiến tranh thế giới II và hai nước được chia rẽ bởi đường biên giới được quốc tế công nhận. Một trăm năm nữa có gì xảy ra thì lịch sử sẽ quyết định.”

“Chính câu đó”, Honecker nói, “đã làm môi cho các phỏng đoán là anh lại để ngỏ câu hỏi Đức.”

“Tôi không hề để ngỏ chuyện gì cả”, Gorbachev trả lời. “Ngoài ra, tôi cũng nói về bức tường Berlin giống anh, Erich ạ . Tại cuộc họp báo cuối chuyến đi thăm CHLB Đức tôi đã phát biểu: ‘Bức tường có thể biến đi khi những tiền đề khiến nó xuất hiện không còn nữa’ . Liên bang Xô viết không bao giờ cho phép bỏ qua các lợi ích của CHDC Đức.”

Gorbachev cố giữ hòa khí với Honecker. Ông giải thích, ở Bonn, Kohl có hỏi ông về cải cách ở CHDC Đức, và ông đã cho thủ tướng câu trả lời chính xác: “CHDC Đức là đồng minh quan trọng nhất của chúng tôi. Những gì Liên Xô đang thực thi thì CHDC Đức đã bắt đầu trước đây 10, 15 năm rồi. CHLB Đức là đồng minh quan trọng nhất của Hoa Kỳ, nhưng cũng không vì thế mà rập khuôn Hoa Kỳ.”

Tôi nghĩ bụng, Gorbachev còn biết nói gì khác?

Cuộc nói chuyện về chính sách Đức giữa Honecker và Gorbachev chấm dứt khi người điều khiển hội nghị mời khách quay lại chỗ ngồi.

Tôi không còn đầu óc nào tập trung theo dõi diễn biến cuộc họp. Tôi ghi lại cuộc đối thoại giữa Honecker và Gorbachev. Một mặt tôi mừng vì Honecker đã nói hết được những gì ầm ứ trong lòng. Nhờ vậy mà Gorbachev trực tiếp được ông cho biết những gì đã nghe báo cáo: Honecker nhận thấy có chênh lệch trong chính sách của CHDC Đức và của Liên Xô đối với CHLB Đức. Ngược lại thì Gorbachev cố gắng xóa bỏ ấn tượng đó.

Honecker đoán là tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô chơi trò gian lận sau lưng CHDC Đức. Tôi quan tâm đến sự nhất trí với Liên Xô. Tôi không quan tâm ai là người đứng đầu ở Liên Xô, Gorbachev hay Ligachev. Chỉ một đường lối chung mới có ích. Việc Honecker nghi ngờ Gorbachev có thể nguy hiểm cho CHDC Đức.

HUNGARY VÀ HIỆP ƯỚC WARSAWA

Buổi tối Ceaușescu mở tiệc khoản đãi. Tôi ngồi cạnh Gyula Horn. Theo lễ tân bố trí hay tình cờ? Tôi không rõ. Tôi quen ông từ năm 1976, từ khi ông còn là vụ phó Vụ quan hệ quốc tế của Đảng công nhân XHCN Hungary. Ông tháp tùng chủ tịch đảng Kadar đến Berlin dự cuộc hội nghị của đại diện 29 đảng cộng sản và đảng công nhân mùa Hè năm 1976. Brezhnev và Tito, Berlinguer và Húsák, Marchais và Gierek, Carillio và Zhivkov, toàn những nhân vật danh tiếng của phong trào cộng sản châu Âu. Tất cả họp dưới sự bảo trợ của Honecker. Một hội nghị có ý nghĩa trọng đại, đem lại cho SED lời khen ngợi của mọi đại biểu tham gia.

Quan điểm của đại diện Tây Ban Nha Carillio: “Không nghi ngờ gì, người cộng sản chúng ta hôm nay không có trung tâm lãnh đạo và không gắn liền vào một kỷ luật quốc tế.”

Marchais người Pháp từ bỏ một tiên đề lý luận cách mạng của Marx: “Vì khái niệm ‘chuyên chính vô sản’ không còn phù hợp với thực tế quyền lực chính trị trong một nước Pháp XHCN mà chúng tôi phấn đấu, nên chúng tôi từ bỏ khái niệm đó”. Năm 1976 Horn và tôi là môn đệ của chủ nghĩa quốc tế XHCN. Chúng tôi tự coi mình là người theo chủ nghĩa Marx-Lenin. Chúng tôi cổ xúy quan điểm Xô viết mà theo chúng tôi nó cũng phù hợp

với lợi ích của nước mình. Ông đấu tranh cùng chúng tôi và các bạn Xô viết để tư tưởng cộng sản châu Âu của các đảng cộng sản phương Tây không được đưa vào bản tuyên bố hội nghị, hoặc cũng được làm dịu bớt đi.

Hôm nay, mười ba năm sau, chúng tôi lại nhận lời mời của Ceaușescu để ngồi cạnh nhau. Không có vấn đề ngôn ngữ: Horn cũng học đại học ở Liên Xô như tôi. Ngôn ngữ để chúng tôi đàm đạo là tiếng Nga. Quan điểm của chúng tôi thì khác nhau.

Trước khi món xúp được bung lên, Horn chuyển đề tài nói chuyện của chúng tôi từ thời tiết sang chính trị: “Vậy là”, ông nói, “CHDC Đức lo ngại cho Hungary.”

“Vì sao?” tôi hỏi.

“Các anh mở chiến dịch báo chí chống chúng tôi. Các anh có biết bút chiến công khai dẫn đến đâu không? Hy vọng Hungary một ngày nào đó không phải lo ngại cho CHDC Đức!”

Tôi cố không đổ dầu vào lửa, không muốn làm cho các vấn đề đã có sẵn giữa hai bên càng nặng nề thêm. Trong mắt tôi, Horn là đồng chí và Hungary là đối tác đồng minh của CHDC Đức. Tôi không phản bác. Horn vẫn tiếp lời.

“Tang lễ Janos Kadar diễn ra bốn tuần sau đại lễ an táng Imre Nagy.”

Tôi sững sốt. “Hai sự kiện có liên quan gì đến nhau?” tôi hỏi.

“Chúng tôi đánh giá lại lịch sử của mình”, Horn đáp.

“Vấn đề Imre Nagy là chuyện riêng của các anh”, tôi nói.

“Các anh đã phê phán chúng tôi vì vấn đề đó”, Horn vẫn cố bám đề tài.

Ông ám chỉ bình luận của Alexander Kondrashov được báo NEUES DEUTSCHLAND đăng tải sau khi phục hồi Nagy. Nhà bình luận Xô viết đã kịch liệt phê phán lễ an táng cố chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Hungary giống như “chôn cất tượng trưng chủ nghĩa xã hội.”

Horn nói tiếp: Nagy hồi năm 1956 chỉ làm những gì đã thống nhất trước với các đồng chí Xô viết. Việc rời Hiệp ước Warszawa đã được nhất trí trước với các đồng chí lãnh đạo Xô viết như Suslov, Mikoyan và Andropov. Bi kịch của Nagy là ông đã tin vào các đồng chí Xô viết và không hề biết đến tình trạng bất đồng ý kiến trong Bộ chính trị Matxcova. Mới gần đây ở Hungary người ta được biết, sau nhiều xung đột dai dẳng trong Bộ chính trị Khrushchev đã thắng thế và sau đó ra lệnh cho quân đội Xô viết can thiệp vào Hungary – mà đó chính là chuyện Imre Nagy muốn ngăn cản. Ông muốn đưa Hungary ra khỏi Hiệp ước Warszawa. Giả sử nếu ông thành công thì xét về luật quốc tế Liên bang Xô viết sẽ không còn khả năng nào để can thiệp nữa. Horn liên tục quay trở lại chủ đề này và ông có lý do thời sự: cách đây mấy tiếng đoàn Hungary đòi được gặp ngay đoàn Liên Xô để bàn về chuyện rút khẩn cấp các quân đoàn Xô viết hiện đóng trên đất Hungary.

Quá khứ và hiện tại gần nhau như thế đó. Thông qua việc phục hồi Imre Nagy là người định đưa Hungary ra khỏi Hiệp ước Warszawa năm 1956, Horn quảng bá chủ định thực sự của mình ở Bucharest: ban lãnh đạo mới của Hungary muốn ra khỏi Hiệp ước Warszawa.

Dựa vào cuộc nói chuyện này để đoán thì Horn nung nấu một câu hỏi: chúng ta có biết rõ tương quan lực lượng trong Bộ chính trị Matxcova hôm nay ra sao không? Các hứa hẹn của Gorbachev phỏng có giá trị gì khi ta không biết cái ghé của ông chắc chắn đến mức nào? Các quân đoàn Xô viết còn trụ lại ở Hungary bao lâu, nếu điện Kremlin có ông chủ mới?

Ấn tượng của tôi là Horn quan tâm muốn biết lãnh đạo SED có rõ mối quan hệ này không.

Cuộc trò chuyện của chúng tôi đột ngột chấm dứt. Ceaușescu đứng dậy trước khi cà phê kịp đem ra. Chủ tịch các đảng khác cũng theo chân ông. Bữa tiệc chấm dứt một cách tùy tiện bất thường. Không ai hiểu vì sao. Horn và tôi chia tay nhau thân mật nhưng vội vã. Cả hai cùng vội đến với sếp của mình.

Erich Honecker tiến đến chỗ tôi. Trông ông nhợt nhạt và mệt mỏi. Tôi cảm thấy ông bị đau. Tôi định cất tiếng nhưng ông phẩy tay, ông đang bận bịu với chính mình.

Ông nói ngắn gọn: “8 giờ đến ăn sáng. Ta có chuyện để bàn.”

TRONG PHÒNG BỆNH CỦA HONECKER

Tổng bí thư Erich Honecker ở một lâu đài Bucharest được chủ tịch Romania dùng làm nhà khách. Các thành viên khác của đoàn đại biểu CHDC Đức – Willi Stoph, Hermann Axen, Heinz Kessler, Günter Mittag, Oskar Fischer và tôi – được xếp ở một khách sạn trung tâm thành phố.

Tối hôm ấy tôi khó chợp mắt. Quá nhiều chuyện làm tôi suy nghĩ. Chử mà tôi được nghe nhiều nhất trong các diễn văn và trao đổi hôm nay là “cải cách”, nhưng không ai nói mục đích thực sự là gì. “Cải cách” biến thành chử thay thế cho những dự định mù mờ. Mỗi người hiểu nó một cách. Đầu óc tôi mông lung nhiều câu hỏi: chúng ta gìn giữ các lý tưởng XHCN ra sao khi cải cách triệt để? Cải cách mang nội dung gì? Nó mang lại cho người dân các nước chúng ta lợi ích gì?

Rõ ràng không nhà lãnh đạo nào từ các nước có mặt ở đây có câu trả lời mang tính thuyết phục và xây dựng. Gorbachev nói đến Perestroika, nhưng ông đã đạt được gì qua Perestroika? Ông muốn các giám đốc xí nghiệp được bầu. Tốt thôi. Nhưng bầu ai trong một xí nghiệp với tinh thần lao động kém? Có lẽ không bầu người có tinh thần lao động cao nhất! Thêm nữa, mỗi xí nghiệp bị cột vào một hệ thống kế hoạch chặt hẹp.

Honecker cũng nói đến cải cách. Ông đã phân tích rõ chủ tâm của đối phương bên CHLB Đức: Bonn đòi hỏi cải cách ở CHDC Đức. Nhưng sự thật là CHLB Đức muốn thay đổi chế độ ở CHDC Đức. Trong một bài diễn văn ông đã nói: “Để đạt mục đích đó, nhà nước Đức kia can thiệp vào công việc nội trị của CHDC Đức, thỏa mại chính sách của CHDC Đức, tiến hành chiến dịch tuyên truyền chống phá bức tường và hệ thống biên giới.”

Nhưng chúng ta vẫn thiếu kết luận rút ra cho công tác nội chính. Cái gì thực sự cần cải cách ở CHDC Đức thì trong Bộ chính trị không có câu trả lời. Ít nhất thì cho đến nay chưa đem ra tranh luận thấu đáo.

Cuộc nói chuyện trong giờ giải lao với một cựu cán bộ Đoàn thanh niên Xô viết và hôm nay công tác trong ban tham mưu của Bộ trưởng Ngoại giao Shevardnadze cũng làm tôi bộn chồn. Anh nói với tôi: Liên bang Xô viết đang ở trong cuộc khủng hoảng trầm trọng nhất từ ngày lập quốc. Qua

Perestroika ban lãnh đạo Liên Xô muốn đón đầu tình huống xã hội nóng lên như ở Ba Lan. Nhưng điều kiện sống không khá lên. Thậm chí những thiếu thốn mà người dân Xô Viết đã dần quen cũng trở nên tồi tệ hơn. Không còn đảm bảo được cung cấp thực phẩm thiết yếu. Ngay cả xà phòng cũng không mua được trong các cửa hiệu bình thường. Người dân đổ hết nguyên nhân cho Perestroika. Bộ máy đảng và nhà nước lúng túng. Khác với ngày xưa, khi ban lãnh đạo nói đến các nguy cơ sống còn của nhân loại như thảm họa hạt nhân hay môi trường cũng không đánh lạc hướng nổi sự chú ý vào các vấn đề của đất nước nữa. Perestroika đã hủy hoại lòng tin ngày xưa vào các giá trị của chủ nghĩa xã hội mà không gây dựng được lòng tin mới. Công cuộc cải tổ không thể là một tình trạng kéo dài. Con người cần sự yên ổn, cần thấy cuộc sống thường nhật cải thiện trông thấy. Thời buổi của những lời kêu gọi đã qua rồi.

Gorbachev hôm nay xuất hiện một cách tự tin trong phiên thảo luận các vấn đề đối ngoại. Ông hầu như không đề cập đến các vấn đề nội bộ của Liên bang Xô viết. Từ Nagorno-Karabakh, Georgia, Kazakhstan, Uzbekistan và các nước cộng hòa Xô viết vùng Baltic dội đến những tin tức đầy đe dọa. Ngày càng nhiều vụ đụng độ giữa quân đội, lực lượng an ninh và những người phản đối. Có người chết và bị thương. Phương Tây thông tin về chuyện này dè sẻn một cách đáng ngờ. Cho đến giờ Gorbachev không phát biểu gì ở Bucharest về quan điểm sử dụng vũ lực chống lại người dân nước mình.

Tất cả những vấn đề ấy làm tôi không ngủ được.

Tôi vừa chớp mắt được một lúc thì điện thoại đổ chuông.

Tôi nhắc máy: “Tôi đây.”

Bên kia đầu dây là chỉ huy bộ phận cận vệ, một vị tướng của Bộ an ninh quốc gia. Ông báo cáo: “Thưa đồng chí ủy viên Bộ chính trị, tổng bí thư vừa được đưa tới bệnh viện chính phủ Romania. Ông bị đau nặng vùng bụng, có lẽ sốc mật. Tôi đề nghị đồng chí đến đây càng nhanh càng tốt. Ô tô cho đồng chí đã đợi sẵn ở cửa khách sạn.”

“Bác sĩ đã có mặt cạnh đồng chí Honecker chứ?”

Ông khẳng định.

“Còn ai biết đồng chí Honecker không được khỏe không?”

“Đồng chí Krenz, tôi chỉ báo riêng cho đồng chí thôi.”

“Được, đồng chí đừng đánh thức các đại biểu khác. Cũng chẳng ai giúp được gì. Bây giờ ta không cần âm ỉ.”

Tôi đặt máy, mặc quần áo và đi ra cửa khách sạn.

Ô tô phóng qua đêm đen Bucharest. Tôi lo lắng. Honecker bị chăm sóc y tế từ lâu. Sau lần khám phổi năm 1988 thậm chí ông sợ bị ung thư. Nếu cơn đau lần này liên quan đến ung thư? Nếu chuyện xấu nhất xảy ra thì sao? Tôi vừa xúc động vừa trầm tư. Không ai được chuẩn bị đón một tình cảnh như thế này. Trong một hệ thống xã hội như hệ thống của chúng ta, tổng bí thư không chỉ ấn định đường lối chính trị, mà nói cho cùng còn quyết định các vấn đề nhân sự quan trọng. Một điểm yếu trong hệ thống chính trị của chúng ta là các tổng bí thư hoặc là chết già trong chức vụ, hoặc là bị hạ bệ với sự trợ giúp của Liên Xô. Cho đến nay Honecker chưa chỉ định về người kế nhiệm, hay ít nhất là Bộ chính trị chưa bao giờ đem ra bàn bạc. Phương Tây tuy hay gọi tôi là hoàng thái tử, nhưng suy diễn ấy quá xa thực tế chính trị. Có lẽ nguyên nhân vì tôi là người trẻ nhất trong Bộ chính trị và được Honecker tin cậy. Như Honecker, tôi lãnh đạo FDJ gần mười năm. Năm 1984 tổng bí thư trao tôi quyền điều hành các cuộc họp Bộ chính trị hoặc Ban bí thư khi ông nghỉ phép hoặc ra nước ngoài. Trong thời gian đó tôi là người thay mặt ông – do Bộ chính trị quyết định trước khi ông đi vắng. Những quyết định kiểu ấy không dính dáng gì đến chuyện kế nhiệm. Chưa bao giờ tổng bí thư có một người làm phó. Mỗi tin từ truyền thông phương Tây nâng tôi lên hàng “hoàng thái tử” đều làm cho Honecker đa nghi. Ông không muốn để bất cứ ai áp đặt người thế chỗ cho mình trong tương lai. Đã thế, quan hệ giữa hai chúng tôi từ năm 1985-1986 còn xấu đi trông thấy. Trong công tác cổ vấn ông ưa chọn Günter Mittag là người có tham vọng chính trị thừa kế ông. Với Mittag trên thượng tầng thì chính sách của chúng ta không thể sửa đổi được nữa. Những ý nghĩ ấy làm tôi bận bịu trên xe.

Ô tô dừng trước bệnh viện chính phủ Romania. Đồng chí Coman, ủy viên Bộ chính trị Đảng Cộng sản Romania, đứng trước cửa.

“Đồng chí Krenz, chủ tịch của chúng tôi muốn anh quyết định có nên phẫu thuật Honecker.”

“Sao cơ?” tôi tưởng mình nghe không chính xác. Tôi là chính khách chứ đâu phải bác sĩ.

Đồng chí Coman thấy tôi sửng sốt, vội giải thích: “Trách nhiệm này quá lớn đối với Romania. Các đồng chí Đức phải tự quyết định về việc chăm sóc y tế cho chủ tịch Hội đồng nhà nước của mình.”

Tôi trấn an ông. Không ai muốn dồn gánh nặng lên lưng Romania. Nhưng tôi cũng cho ông rõ: ở CHDC Đức các bác sĩ là người quyết định có nên phẫu thuật hay không. Ngoài ra phải hỏi cả gia đình nữa. Tôi chỉ có thể ra ý kiến sau khi đã nói chuyện với nữ bác sĩ của Honecker.

Mỗi lần Honecker lên đường là nữ bác sĩ của ông đi theo. Bà có chuyên môn xuất sắc và luôn bình tĩnh trong mọi tình huống hiểm nghèo. Chỉ có bà mới được quyết định cho Honecker bay về Berlin hay được phẫu thuật ở Bucharest.

Bác sĩ đã khám xong cho người bệnh của mình. Chúng tôi trao đổi ngắn. Bà quyết định: “Bệnh nhân có thể di chuyển được. Tôi nhận trách nhiệm.”

Sau đó tôi vào phòng bệnh của Honecker. Chưa bao giờ tôi gần sếp của mình đến thế. Ông nằm lả trong khi được truyền dịch. Các bác sĩ Romania thỉnh thoảng đặt túi đá chườm lên bụng ông. Thoạt tiên ông không biết tôi ở đó vì ông uống thuốc giảm đau liều cao.

Tôi bắt chuyện với ông: “Erich, anh làm sao thế?”

Ông quay đầu về phía tôi, im lặng nhìn tôi một lát và khẽ nói: “Egon à.”

Tôi thương ông và muốn để ông yên. Nhưng một số quyết định quan trọng không thể chờ.

Tôi nói chậm rãi: “Erich, các bác sĩ cho tôi năm phút để cùng anh bàn bạc vài chuyện. Tôi sẽ hỏi anh bốn câu, anh chỉ việc trả lời vắn tắt.”

Ông gật.

“Ai ký vào tuyên bố tổng kết hội nghị thượng đỉnh?”

“Tôi.”

Không được đâu, Erich, anh đang ốm. Tôi đề nghị để Willi Stoph ký.”

“Nếu bắt buộc thì phải thế!” Honecker trả lời.

“Ai dự cuộc thảo luận giữa các tổng bí thư và Gorbachev?” tôi hỏi tiếp.

“Anh.”

“Cũng không được. Tôi bay cùng anh về Berlin. Tôi không để anh một mình.” Có vẻ ông giật mình khi thấy tôi cương quyết. Nhưng ông không tỏ cho tôi biết ông thấy thế là tốt hay không. Dù thế nào thì ông cũng không phản đối.

“Nếu anh không ở lại thì Stoph cũng đến dự buổi thảo luận với Gorbachev.”

“Ta phải có một thông cáo báo chí ngắn về chuyện anh ốm.”

“Tuyệt đối không!” Honecker phản đối.

“Erich, khi các nhà báo vào phòng hội nghị dự buổi tổng kết và anh không có mặt thì có trời biết họ sẽ phỏng đoán gì.”

“Vậy sẽ còn bao nhiêu phỏng đoán khi tôi ốm?” Honecker sợ dư luận có thể nghĩ là ông ốm thập tử nhất sinh.

Tôi cố khuyên ông khỏi sợ. “Bệnh của anh không liên quan đến tuổi tác. Hồi bị bệnh về mặt, tôi còn chưa đến 50 tuổi.”

Ông không trả lời, mãi suy nghĩ. Tôi đứng bốn, năm phút cạnh giường bệnh, trong thời gian đó chúng tôi không nói với nhau một lời. Có thể Honecker nhớ lại thông báo của ông năm 1985 về tình hình sức khỏe của tôi đã có hậu quả ra sao. Ngày ấy ông nói với một vị khách từ Bonn: “Krenz ốm.” Từ đó trở đi luôn có tin đồn mới về tôi. Lúc thì tôi bị tiểu đường, lúc thì phải qua Mỹ mổ tuyến tụy. Lúc thì tôi có vấn đề đau gan vì rượu. Sùng

sục những tin đồn trong khi tôi khỏe như vâm. Có thể Honecker sợ sa vào cảnh ấy.

Tôi được ông đồng ý ra bản thông cáo báo chí. Nhưng ông muốn đọc trước khi được công bố. Tuy tôi chưa chuẩn bị được nhưng muốn hoàn tất việc này. Trong túi áo tôi có tờ ghi chép cuộc nói chuyện hôm qua. Tôi lấy ra và giải thích cho Honecker: “Tôi đã chuẩn bị bản thông cáo báo chí khi đi trên ô tô, nhưng anh sẽ không đọc được chữ tôi đâu. Để tôi đọc cho anh nghe.” Tôi thăm lạy trời để ông không muốn xem tờ giấy – một tờ giấy đầy chữ, nhưng không phải thông cáo báo chí. Nhưng ông không có vẻ muốn kiểm tra.

Tôi cố tình đọc thật chậm: “Tổng bí thư Trung ương đảng SED và chủ tịch Hội đồng nhà nước CHDC Đức Erich Honecker do bị viêm túi mật nặng nên đã rời Bucharest về nhà sáng sớm thứ Bảy.” Vén vén bốn dòng.

Honecker đồng ý, nhưng ông muốn bổ sung một câu: “Tổng bí thư Đảng Cộng sản Romania và chủ tịch Cộng hòa XHCN Romania, Nicolae Ceaușescu, đã đến chia tay rất thảm thiết.”

Tôi ghi lại câu này và ra khỏi bệnh viện. Thông cáo báo chí được chuyển đi ngay.

Mấy phút trước lúc khai mạc ngày đàm phán thứ hai của các đại diện Hiệp ước Warszawa thì dư luận được biết Erich Honecker lâm bệnh. Nhưng ông chưa thể khởi hành. Tội lỗi do câu mà ông đọc cho tôi ghi thêm vào thông cáo báo chí.

Romania chùng chình chuyện khởi hành vì chúng tôi đã ra thông cáo là đích thân Ceaușescu đến chia tay Honecker. Nhưng vị chủ tịch Romania chưa thể: ông đang đàm phán với đoàn Hungary và không thể bỏ đi vì sợ mất thể diện. Hai bên đang cố gắng một lần nữa nhằm nhất trí về vấn đề đối xử với dân tộc thiểu số ở cả hai nước. Đàm phán không thành. Cả hai bên đều không chịu thỏa hiệp.

Rốt cuộc Ceaușescu cũng đến. Ông ôm Honecker và chúc chóng khỏi bệnh.

Tôi nghe ông nói: “Gorbachev muốn xây ngôi nhà châu Âu. Tất cả chúng ta đang phá nhà của mình.”

Rồi thì chúng tôi cũng khởi hành được.

Trên đường từ Bucharest về Berlin, Honecker cho gọi tôi. Ông nằm một mình trong phòng ngủ của chuyên cơ. Tôi ngồi trên ghế kê cạnh giường ông. Ông không có ý gì nhất định, chỉ muốn chuyện trò với ai đó.

“Một lũ đạo đức giả”, ông bức dọc nói mặc dù đã dùng thuốc an thần, “ngày xưa các chính khách phương Tây thi nhau nịnh nọt Ceaușescu. Mỗi bước chệch khỏi đường lối chung đều được tung hô là biểu hiện đối kháng với Matxcova. Càng phê phán Matxcova thì Ceaușescu càng được phương Tây khen ngợi. Lúc mình không được nhận vay tín dụng thì Ceaușescu lại được. Những cú độc diễn của Ceaușescu được phương Tây đền đáp bằng nhiều tiền. Hội Romania tham dự Thế vận hội Los Angeles năm 1984, các chính khách phương Tây tung hô Ceaușescu là người hùng. Giờ thì họ mặc xác ông ấy. Họ có Gorbachev rồi mà.”

Tôi đã được nghe Honecker nói nhiều nhưng giờ đây mới nghe thấy những lời cay đắng như vậy về nhân vật số 1 ở Matxcova. Tôi nghĩ lý do là ông đang ốm. Honecker thấy trong Gorbachev một người của phương Tây sao? Tôi không tin nổi. Tôi tín nhiệm lãnh đạo đảng và nhà nước Liên Xô, và đó không chỉ là một mình Gorbachev.

Dù sao thì vào ngày tháng Bảy hôm ấy tôi cũng thở phào khi hạ cánh xuống Berlin và các bác sĩ đến chăm sóc Honecker.

BREZHNEV, GORBACHEV VÀ HỌC THUYẾT CỦA HỌ

Những người đi cùng và tôi nhìn theo đoàn xe đưa Honecker đến bệnh viện. Những gì tôi chứng kiến trong 24 giờ qua chẳng có gì để vui vẻ, vì trong cách hành xử khác nhau của các quốc gia trong Hiệp ước tại cuộc họp thượng đỉnh đã cho thấy biểu hiện tan rã của khối đồng minh. Phải chăng các lợi ích chung của chủ nghĩa xã hội không còn là sợi dây gắn kết giữa chúng ta?

Khủng hoảng ở các quốc gia trong cộng đồng đã có thường xuyên: CHDC Đức năm 1953, Hungary năm 1956, Ba Lan năm 1956, năm 1970 và năm 1980, Tiệp Khắc năm 1968. Thông thường thì đó là khủng hoảng ở một hay nhiều nước chứ không bao giờ ập xuống cả tổng thể cộng đồng. Hôm nay lần đầu tiên tôi chứng kiến cộng đồng các quốc gia XHCN không hoạt động nữa. Chủ nghĩa xã hội châu Âu với hạt nhân là Liên bang Xô viết đang ở trong một cuộc khủng hoảng sống còn. Nó khiến tôi nghĩ đến nguy cơ lớn, không chỉ đối với lục địa chúng ta. Tính lưỡng cực của thế giới, cho dù Chiến tranh Lạnh có khắc nghiệt, vẫn là một cái gì đó tương tự như cơ chế điều chỉnh để bảo đảm hòa bình. Mỗi phe đều biết từ phe kia rằng họ có thể bị trừng phạt bởi đòn hủy diệt khi phiêu lưu gây chiến. Nếu các quốc gia trong Hiệp ước Warszawa thể hiện sự rã đám thì cơ chế điều chỉnh ấy không hoạt động nữa.

Bây giờ cần đến khả năng giải quyết các xung đột bằng phương tiện chính trị của tất cả các đồng minh. Tôi tin vào giải pháp này. Các lợi ích chung nhất định phải mạnh hơn các dị biệt.

Nhưng tôi cũng phải suy nghĩ: liệu bệnh trạng của Honecker có tệ hơn là chỉ một cơn sốt mật? Một sự suy sụp tâm lý do phản ứng với bệnh trạng tiềm ẩn của cộng đồng XHCN mà đến Bucharest ông mới thấy hết được quy mô trầm trọng?

Tôi xem đồng hồ. 11 giờ hơn. Có lẽ lúc này ở Bucharest các trưởng đoàn đại biểu đang ký tuyên bố tổng kết. Tài liệu kết thúc này chỉ mấy tiếng đồng hồ nữa thôi sẽ là cơ sở cho đủ kiểu suy diễn. Bên Tây loan tin Gorbachev rút cuộc đã bãi bỏ hoàn toàn “Học thuyết Brezhnev”.

Từ khi Gorbachev nhậm chức, tôi tham dự tất cả các phiên họp của Ban cố vấn chính trị và không nhớ đã lần nào được nghe ông nhận xét học thuyết này không phải là sự vu khống Liên Xô của phương Tây. Tôi cũng không nghe thấy Gorbachev đã bãi bỏ một “Học thuyết Brezhnev”.

Đã nhiều dịp Gorbachev nói: mỗi quốc gia XHCN tự chịu trách nhiệm cho chính mình. Lời phát biểu ở Bucharest – tất cả các quốc gia đều ủng hộ nguyên tắc “độc lập và tự quyết của các đảng dân tộc, bình đẳng trong quan hệ và tự nguyện trong hợp tác” – không có gì mới. Gần như nguyên văn

của phát ngôn trên có thể đọc thấy trong tuyên bố của hội nghị đại diện các đảng cộng sản và đảng công nhân hồi tháng 11/1960.

Sau này tại hội nghị quốc tế năm 1969 Brezhnev có nói đến nhiệm vụ là phải kiên quyết bảo đảm “[...] các nguyên tắc về bình đẳng giữa tất cả các quốc gia của chủ nghĩa xã hội, tính tự quyết và độc lập của họ, cũng như không can thiệp vào công việc nội bộ.”

Về ngôn từ, tất cả các lãnh đạo Đảng Cộng sản Liên Xô đều nói thế, từ Stalin đến Gorbachev. Cũng dễ hiểu thôi. Liệu họ có thể nói “các nước XHCN khác là vệ tinh của chúng ta, và chúng ta quyết định chuyện gì xảy ra ở đó” không? Chúng ta là các nước anh em. Liên Xô là người anh cả, xét về khía cạnh nào đó là chủ gia đình. Đó là luật chơi chưa bao giờ mất hiệu lực trong chính trị thực hành trước năm 1989.

Chưa bao giờ Gorbachev cả quyết, mỗi quốc gia có thể tự ý rời Hiệp ước Warszawa và khối SEV . Ngày 13/3/1985, khi vừa nhậm chức tổng bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô được hai ngày, ông mời các đồng nghiệp Đông Âu đến điện Kremlin. Quan tâm chính của ông là việc gia hạn Hiệp ước Warszawa . Ngày 26/4/1984 hoạt động đối ngoại lớn đầu tiên của ông là ký biên bản gia hạn Hiệp ước Warszawa thêm 20 năm. Tôi có mặt hôm đó ở Warszawa và chứng kiến niềm vui của ông khi gia hạn được Hiệp ước mặc dù bị Romania gây trở ngại.

Ngày đó được ông sau này gọi là “lần chào đời thứ hai” của khối liên minh quân sự. Chủ nghĩa quốc tế XHCN là cơ sở cho quan hệ giữa các nước Đông Âu, đối với cả Gorbachev.

Một tư tưởng hệ chung và các lợi ích chính trị chung là cái hàn gắn các nước chúng ta mãi mãi. Tại một cuộc họp nội bộ của các đảng anh em hồi tháng 11/1986 Gorbachev nói: “Không thể có thành công nếu mỗi đảng không tự quan tâm đến lợi ích riêng lẫn lợi ích chung.” Sức mạnh chung của chúng ta nằm trong “đoàn kết giai cấp.”

“Học thuyết Brezhnev” theo quan điểm của Gorbachev cũng là một từ ngữ phương Tây. Nó bắt đầu được dùng từ năm 1968 sau khi các quân đoàn của Hiệp ước Warszawa tiến vào Tiệp Khắc. Theo học thuyết đó, quyền tự quyết của các quốc gia XHCN riêng lẻ phương Đông bị hạn chế. Ý tưởng

này không hẳn sai, những cũng chẳng đúng. Hãy xem quyền tự quyết của các nước phương Tây ra sao! Ai sáp nhập vào một khối đồng minh – bất kể là NATO hay Hiệp ước Warszawa cũng vậy thôi – thì cũng trao một phần quyền tự quyết của mình cho khối đồng minh. Bản chất của mọi khối đồng minh là vậy.

Chỉ riêng một sự việc sau đây minh chứng Gorbachev không coi tài liệu tổng kết của hội nghị thượng đỉnh ở Bucharest là chỉnh sửa chính sách của Liên Xô đối với các nước anh em khác: ngay trước thềm hội nghị, Dubček và Černík viết thư cho lãnh đạo đảng Tiệp Khắc Miloš Jakeš. Nội dung thư: đòi các lãnh đạo đảng và nhà nước trong Hiệp ước Warszawa đánh giá lại các sự kiện ở Tiệp Khắc năm 1968.

Trong thời gian hội nghị Jakeš cũng thông tin cho đoàn CHDC Đức về bức thư này. Trong kỳ nghỉ phép ở Liên Xô, ông cũng nói chuyện với Gorbachev về cùng chủ đề. Tổng bí thư khẳng định với Jakeš rằng Đảng Cộng sản Liên Xô tuyệt đối không bao giờ đánh giá lại các biện pháp hồi tháng 8/1968. Lập trường này cũng được Gorbachev báo cho lãnh đạo SED. Mãi năm tháng sau, tại hội nghị Ban cố vấn chính trị ngày 4/12/1989 ở Matxcova, Gorbachev mới có thái độ khác.

Sau này Valentin Falin sẽ cả quyết rằng, từ cuối năm 1988 Gorbachev đã nhắc đến một “Học thuyết Gorbachev”. Chạm nhất là vào thời điểm ấy Liên Xô đã giã từ ý tưởng can thiệp quân sự vào các nước anh em. Nếu học thuyết ấy có thật thì nó đã được giữ bí mật trước Bộ chính trị SED, đại sứ Liên Xô ở CHDC Đức và các quân đoàn Liên Xô đóng tại CHDC Đức. Giới lãnh đạo chính trị và quân sự của CHDC Đức chưa bao giờ được nghe nói về học thuyết ấy. Đối với CHDC Đức, giới quân sự Xô viết cho đến tận năm 1989 vẫn lấy xuất phát điểm là các lợi ích chung về chính trị và quân sự. Thêm nữa, giữa Liên Xô và CHDC Đức còn tồn tại một liên kết tương trợ lẫn nhau chưa bao giờ bị chấm dứt.

Ngay cả khi Liên Xô vào năm 1988 sẵn sàng trả lại toàn bộ quyền tự quyết cho Bulgaria, Tiệp Khắc, Ba Lan, Hungary và Romania, thì với CHDC Đức chuyện đó vẫn khác. Đối với Liên bang Xô viết, CHDC Đức luôn là trường hợp đặc biệt. Nhiệm kỳ lãnh đạo nào của Liên Xô cũng chú trọng một sự thật là hơn 20 triệu công dân Xô viết là nạn nhân khi Hitler tấn công Liên Xô hoặc hy sinh tính mạng để giải phóng nước Đức. Không như đối với

Gorbachev, CHDC Đức đối với giới quân sự Xô viết là một phần cuộc đời họ, là máu trong tim họ. Vai trò đặc biệt này của CHDC Đức cũng phù hợp với lịch sử của các quan hệ tương hỗ. Cho đến năm 1955, Cao ủy Liên Xô ở CHDC Đức cùng họp Bộ chính trị SED. Mọi nghị quyết Bộ chính trị đều có thể bị vô hiệu hóa bởi quyền phủ quyết của Cao ủy. Mặc dù giới lãnh đạo Xô viết trong tháng 6/1952 ra nghị quyết cho phép ở CHDC Đức bắt đầu được hoạch định xây dựng cơ sở cho chủ nghĩa xã hội, ngày 3-4/6/1953 – chỉ ba tháng sau khi Stalin qua đời – nghị quyết ấy bị Matxcova sửa đổi. Người ta đã xác định SED “nhầm lẫn khi chọn đường lối tăng tốc độ xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Đông Đức [...]” Thực tế qua đó nghị quyết của Hội nghị đảng SED thứ II bị bãi bỏ. Thông qua một hiệp định hòa năm 1955, về hình thức CHDC Đức được trao quyền tự quyết. Dù vậy Liên Xô vẫn góp tiếng nói quyết định trong mọi câu hỏi quan trọng về sự phát triển của CHDC Đức. Quyền đó sinh ra từ vai trò thế lực thắng trận trong Chiến tranh thế giới II. Theo tôi, điều đó phù hợp với thực tế chính trị hiện hành.

Năm 1967 ở CHDC Đức soạn thảo một hiến pháp mới. Trước khi đem ra tranh luận công khai và lập kế hoạch trưng cầu dân ý năm 1968, theo nguyện vọng của giới lãnh đạo Xô viết Walter Ulbricht gửi bản dự thảo hiến pháp đến Brezhnev xin ý kiến. Ngày 28/11/1967 người lãnh đạo Đảng Cộng sản Liên Xô trả lời, Bộ chính trị của Đảng Cộng sản Liên Xô “đã nghiên cứu dự thảo hiến pháp mới của Cộng hòa dân chủ Đức.” Ông gửi kèm thư ba trang giấy nữa, trong đó có bảy điểm với ghi chú: các điều khoản cụ thể “cần được suy nghĩ thêm và viết chính xác hơn.” Tôi thấy biện pháp này là cần thiết, có lợi cho một chính sách được thống nhất về mặt quốc tế – Liên bang Xô viết đối với nhiều người thế hệ tôi không phải là một quyền lực ngoại bang, mà là bạn đồng hành cùng chung sự nghiệp.

Nguyên tắc này cũng có hiệu lực dưới thời Gorbachev. Các phân tích và nghị quyết cơ bản của Bộ chính trị SED về chính sách đối với CHLB Đức và Tây Berlin đều được gửi sang Matxcova để đạt sự nhất trí. Mỗi tài liệu đàm phán cho các cuộc hội đàm giữa Hermann Axen và Egon Bahr về hoạt động chung của SED và SPD phải được trình cho Matxcova. Khi SED và SPD năm 1987 công bố tài liệu chiến lược tổng quát về an ninh chung và tranh luận tư tưởng, Matxcova đã phê phán về nguyên tắc. Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô cảnh báo SED không được “xóa nhòa các mâu thuẫn mang tính nguyên tắc giữa những người cộng sản và XHCN hoặc

chấp nhận chung sống hòa bình trong lĩnh vực tư tưởng hệ.” Trung ương Đảng chỉ rõ: “Dù đã chú trọng tính chất thỏa hiệp, chúng tôi vẫn muốn nói thẳng thắn – không có gì lạ giữa hai đảng chúng ta – rằng tài liệu này cũng còn những khiếm khuyết lẽ ra có thể loại trừ được. Chúng tôi sẵn sàng cho biết lập trường của mình trong dịp trao đổi ý kiến sắp tới với các đồng chí CHDC Đức.”

Trong những năm 1980, tất nhiên Liên Xô không thể đơn giản vô hiệu hóa một cách dễ dàng các nghị quyết của Bộ chính trị như trước đó ba chục năm. Mà cũng không cần thiết. Lúc này về cơ bản Bộ chính trị SED và chính phủ đã hoàn toàn đồng tâm với Matxcova. Những vụ tự tiện của Honecker cũng không thay đổi điều đó. Về nguyên tắc lãnh đạo Xô viết vẫn có trọng lượng trong Bộ chính trị và cả trong chính phủ thông qua cánh tay nối dài của mình. Thông thường khi xảy ra bất đồng ý kiến thì lợi ích Xô viết thắng thế.

Năm 1984 Liên Xô từ chối tham dự Olympic ở Los Angeles vì bốn năm trước đó Hoa Kỳ đã tẩy chay Thế vận hội ở Matxcova. Dĩ nhiên Liên Xô mong đợi các đồng minh đi theo quyết định của mình. Honecker không chịu. Ông vẫn muốn cử các vận động viên của CHDC Đức tới Los Angeles. Lần đầu tiên CHDC Đức có cơ hội chiếm hạng nhất trong bảng thành tích quốc gia. Khi lãnh đạo Liên Xô biết đến dự kiến của Honecker, họ liền từ chối. Họ hứa, nếu CHDC Đức tổ chức đoàn kết với Liên Xô thì Matxcova sẽ suy nghĩ khả năng dành cho CHDC Đức nhiều dầu hỏa hơn. Lúc đó lãnh đạo SED phải cân nhắc: nhận được nhiều dầu hỏa hơn từ Liên Xô hay gửi vận động viên của mình tới Los Angeles? Honecker nổi cơn lòi đờm và khiếu nại với đại sứ Liên Xô những cũng chẳng có ích gì. Rốt cuộc CHDC Đức lấy dầu hỏa và làm thất vọng cả vận động viên lẫn dân chúng.

Dưới thời Gorbachev giọng điệu của ông anh cả cũng đã từ tốn hơn, nhưng các phương tiện mà ông anh sử dụng để đạt được lợi ích của mình thì hoàn toàn không. Vì có tác động của Gorbachev mà kế hoạch đi thăm CHLB Đức của Honecker bị hoãn đi hoãn lại. Chuyến đi Trung Quốc năm 1986 của Honecker vấp phải lực cản quyết liệt từ Matxcova. Nguyên nhân thường trực: quan hệ giữa CHDC Đức và Trung Quốc, mối giao hữu giữa SED và Đảng Cộng sản Trung Quốc không được phép tốt hơn quan hệ giữa

Liên Xô với Trung Quốc cũng như mối giao hữu giữa Đảng Cộng sản Liên Xô và Đảng Cộng sản Trung Quốc. Lần này Honecker lại cũng đi theo ngã riêng, và lãnh đạo Liên Xô không tha thứ lỗi đó. Năm 1988 lãnh đạo Romania đề nghị cải cách Hiệp ước Warszawa: tách bỏ nội dung quân sự khỏi khối đồng minh và đưa Ban cố vấn chính trị ra ngoài liên minh quân sự. Mọi vấn đề quân sự sẽ được trao cho một tiểu ban chỉ bao gồm các bộ trưởng quốc phòng. Hằng năm sẽ luân phiên thay vị trí lãnh đạo tiểu ban này. Tổng tư lệnh các lực lượng vũ trang chung từ nay trở đi sẽ không còn là một nguyên soái hay đại tướng Xô viết nữa. Mỗi quốc gia thành viên được chỉ huy các lực lượng vũ trang hợp nhất một năm, hằng năm luân phiên nhau. Trong trường hợp này người Hungary, Tiệp Khắc và CHDC Đức sẽ được ra lệnh cho các đơn vị quân đội Xô viết đóng trên lãnh thổ mình. Đối với lãnh đạo Xô viết, đây là một ý tưởng không thể chấp nhận được. Người Romania báo cho Gorbachev: “Cải cách này chú trọng các biến chuyển ở châu Âu. Qua đó, trong tương lai Hiệp ước Warszawa có điều kiện tập trung vào các vấn đề kinh tế, chính trị và xã hội.”

Đầu tháng Bảy năm 1988 ở Matxcova Bộ trưởng Ngoại giao Shevardnadze và ủy viên Bộ chính trị Đảng Cộng sản Liên Xô Medvedev thử khuyên đại diện cá nhân của Ceaușescu từ bỏ đề nghị đó. Người Romania không nhượng bộ. Gorbachev thông tin cho các đối tác đồng minh khác qua một thông điệp mật. Ông ngại Romania đưa những đề nghị ấy ra cuộc họp Hiệp ước Warszawa ngày 15-16/7/1988 và đã ngửi thấy mùi bê bối. Ông không rõ Honecker có đồng lòng với người Romania không. Vì vậy thông điệp mật ấy được chuyển đến lãnh đạo SED đúng lúc Honecker đang nghỉ hè. Honecker vừa rời khỏi văn phòng thì đại sứ Xô viết gõ cửa phòng tôi. Kochemassov đến trao cho tôi lá thư của Matxcova.

Ông nói không úp mở: đồng chí Gorbachev nghĩ rằng thông tin này đưa cho tôi là đúng địa chỉ tin cậy. Phải chặn không cho các đề nghị của Romania được đem ra bàn tại Warszawa. Đại sứ Xô viết cho tôi biết, đại sứ Romania ở CHDC Đức khẩn thiết muốn nói chuyện với đồng chí Honecker. Tuy nhiên ông đề nghị tôi bảo đảm cho đồng chí tổng bí thư không bị quấy rầy trong kỳ nghỉ.

Tôi hiểu. Người ta cần tôi để Honecker không liên kết được với Ceaușescu. Tôi tin rằng Hiệp ước Warszawa phải được củng cố chứ không bị làm yếu

đi, do vậy đề nghị của Romania là sai, và tôi ủng hộ cách làm của Gorbachev. Động lực chính là sự gắn kết nội tâm của tôi với Liên bang Xô viết và nhận định của tôi về tình huống tương quan lực lượng quốc tế.

Mãi đến khi đoàn CHDC Đức bay sang hội nghị thượng đỉnh ở Warszawa tôi mới báo cho Honecker. Ông ngồi chơi bài Skat với Stoph và Mittag ở cabin phía trước trên chuyên cơ. Tôi cho ông biết là đại sứ Romania muốn nói chuyện với ông trước khi vào họp. “Tôi nghĩ là không nên làm phiền anh trong dịp nghỉ hè.”

Honecker im lặng.

Tôi có ấn tượng là ông đã biết tổng sự việc.

Tại hội nghị Warszawa Gorbachev phát biểu hai năm rưỡi: “Trong số các bạn đôi khi xuất hiện câu hỏi liên quan đến chuyện Đảng Cộng sản Liên Xô xem xét một số quyết định đối ngoại trong quá khứ nghiêm khắc hơn [...]. Tôi muốn nói rõ là đường đi của Lenin đã vạch ra không đổi.”

Như tôi biết, trước tháng 12/1989 không có bằng chứng nào để nói Liên Xô thả lỏng CHDC Đức. Lãnh đạo CHDC Đức biết rõ quyền tự quyết của mình bị hạn chế. CHDC Đức phải chung sống với tình trạng đó vì sự liên kết với Liên Xô là bảo đảm sự sống cho mình.

Nhưng nếu CHDC Đức vẫn tự muốn kiểm soát vùng thì Matxcova phản ứng tức thì – có thể thấy qua ví dụ sau: từ năm 1987 Honecker yêu cầu sửa đổi bản thỏa thuận về việc quân đội Xô viết đóng trên lãnh thổ CHDC Đức. Ông không bằng lòng nhiều điều, ví dụ như tên gọi “*Nhóm lực lượng vũ trang Xô viết ở Đức*.” Ông muốn đổi thành “*Nhóm lực lượng vũ trang Xô viết ở CHDC Đức*.” Nhưng Matxcova có lý khi từ chối, vì nhóm này chịu trách nhiệm cho mọi vấn đề sinh ra từ Hiệp ước đồng minh về toàn nước Đức. Nhiều đồng chí trong Bộ chính trị, trong đó có cả tôi, khuyên Honecker không nên đặt câu hỏi đó ra. Tôi sợ trong lúc Hungary và Tiệp Khắc đang bàn bạc đòi rút quân Liên Xô thì đề xuất của chúng ta dễ bị hiểu lầm. Nhưng Honecker lý sự nguyên tắc: bản thỏa thuận ấy được ký sáu năm sau khi CHDC Đức ra đời, bây giờ không hợp thời nữa và không phù hợp chính sách Xô viết mới. Gorbachev nên chứng minh qua thực tế là phát biểu

của ông về tôn trọng quyền tự quyết của các nước XHCN nghiêm túc đến mức nào.

Cuối tháng Sáu năm 1989 – trong lúc tôi thay mặt Honecker đang nghỉ – lãnh đạo Xô viết gửi một thông báo cho Erich Honecker. Một bản tiếng Đức và một bản tiếng Nga. Không hề bàn bạc trước, Matxcova báo cho chúng tôi biết: “*Nhóm lực lượng vũ trang Xô viết ở Đức đã được đổi tên thành Tập đoàn quân Xô viết miền Tây*. Vị thế của tập đoàn quân này – như đã ấn định trong Hiệp định về quan hệ giữa Liên Xô và CHDC Đức ngày 20/9/1955 và trong các thỏa ước song phương khác – cũng như quyền hạn và trách nhiệm suy ra từ các thỏa thuận và nghị quyết của Liên Xô, Hoa Kỳ, Anh và Pháp trong và sau chiến tranh và hôm nay vẫn có hiệu lực, không thay đổi.”

Thông báo này tưởng như không thể rõ ràng hơn nữa: Liên Xô không hề nghĩ đến chuyện từ bỏ các quyền sinh ra từ thời hậu chiến của mình. Quyền tự quyết của CHDC Đức vẫn tiếp tục bị hạn chế. Tôi thấy thế là hợp lý trước bối cảnh hiện tại. Các đồng minh phương Tây cũng không bỏ quyền hạn của mình. Thông điệp về Tập đoàn quân miền Tây hoàn toàn không phải là một “Học thuyết Gorbachev” về quyền tự quyết của CHDC Đức. Vị thế hậu chiến được khẳng định.

Mọi suy diễn xung quanh bản tuyên bố Bucharest chỉ có một mục đích là gây thêm hoang mang và chia rẽ giữa các nước XHCN. Quả thật tài liệu này nửa nạc nửa mỡ. Mỗi người có thể rút ra điều gì mình muốn. Nhưng nhất định nó không là sự chấm dứt quan hệ liên minh trung thành của Liên Xô đối với CHDC Đức. Tất cả, kể cả Hungary và Ba Lan, đều tiếp tục ở lại trong Hiệp ước Warszawa.

BỘ CHÍNH TRỊ NGHỈ PHÉP

Chủ nhật 9/7: một ngày sau khi từ hội nghị thượng đỉnh Bucharest quay về, Willi Stoph mở tiệc mừng sinh nhật thứ 75. Bộ chính trị chúc mừng ông tại nhà riêng ở Wandlitz. Đa số các ủy viên thường vụ và dự khuyết có mặt. Vắng Honecker. Ông còn nằm viện. Tôi thay mặt ông. Tôi báo cho các đồng chí khác biết ngày thứ hai Honecker sẽ ra viện và đi nghỉ phép năm. Đa số đều làm giống sếp, họ cũng đi nghỉ. Tôi, quyền tổng bí thư – ở lại Berlin.

Trong mấy tuần tiếp theo thường là cả Bộ chính trị lẫn Ban chấp hành trung ương SED không có khả năng ra nghị quyết. Một số bí thư thứ nhất các tỉnh ủy SED cũng đi nghỉ. Günter Schabowski, bí thư thứ nhất Berlin, và Hans Modrow, bí thư thứ nhất Dresden, nghỉ ở Trung Quốc.

Nhiệt độ Berlin dễ chịu, nhưng xét về chính trị thì tôi trải qua một mùa hè nóng bỏng. Mỗi sáng đến văn phòng lúc bảy rưỡi là tôi lại thấy tin dữ nằm chồng chất lên nhau. Cả nước sôi sục. Nhiều người muốn rời bỏ CHDC Đức. Mỗi ngày một nhiều hơn. Thế chưa đủ. Về đối ngoại cũng có nhiều chuyện đáng sợ.

Ngày 19/7, Jaruzelski được bầu làm tổng thống Ba Lan với đa số cực kỳ ít ỏi. Ông chỉ định một ứng viên trong Bộ chính trị PVAP làm người đứng đầu chính phủ. Ứng viên này nỗ lực vô vọng lập ra một “Chính phủ lòng tin dân tộc”. Phe đối lập cố đẩy Đảng công nhân thống nhất Ba Lan với bí thư thứ nhất mới, Mieczyslaw Rakowski, ra ngoài chính phủ mới. Tadeusz Masowiecki được bầu làm chủ tịch Hội đồng bộ trưởng mới. Lần đầu tiên ở một nước XHCN có một chính khách đối lập đứng đầu chính phủ.

Tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây tại Wunsdorf gần Berlin rất lo lắng vì sự kiện này. Các tướng lĩnh Xô viết sợ các đơn vị lính Xô viết đóng tại CHDC Đức bị cắt rời khỏi “hậu phương.” Cán bộ ngoại thương của chúng ta thì ngại quá trình trao đổi hàng hóa giữa Liên Xô và CHDC Đức trong tương lai có trục trặc. Tuy vẫn còn đường nối bằng phà Sassnitz-Klaipeda được khai trương trước đây mấy năm nhờ suy tính chiến lược, nhưng ngày ấy không ai tính đến khả năng mất Ba Lan là một nước XHCN và ngay cả các nước Cộng hòa Xô viết vùng Baltic có thể nổi loạn.

Tình hình Hungary cũng tiến triển ngược với ý muốn của ban lãnh đạo CHDC Đức. Đại sứ của ta thông tin cho tôi, tổng thống Hoa Kỳ Gorge Bush đến thăm Budapest. Bush nói thẳng: sẽ không có sự kết hợp “chính quyền phương Đông” với “công nghệ phương Tây.” Yêu cầu của một số người đối lập muốn Hungary được trợ giúp bằng một dạng Chương trình Marshall mới cũng không được chấp thuận. Tổng thống Hoa Kỳ không để ai nghi ngờ rằng Hoa Kỳ chỉ giúp đỡ Hungary về kinh tế và tài chính, nếu chế độ chính trị ở đây tiếp tục được thay đổi triệt để. Hoa Kỳ giục Hungary ra quyết định. Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Hungary Nemeth trao cho Bush món quà tượng trưng: một mẫu dây thép gai từ hàng rào biên giới Hung-Áo

đã được gỡ bỏ. Ông bày tỏ hy vọng trong tương lai mọi bức tường vật chất hay tinh thần còn tồn tại trên thế giới này sẽ sụp đổ. Chắc chắn ông không ám chỉ hàng rào biên giới Mexico-Mỹ là nơi nhiều người bỏ mạng từ năm này qua năm khác.

Honecker nghỉ phép ở Drewitz, một địa phương gần vùng hồ Mecklenburg. Tôi gọi điện để thông tin cho ông về báo cáo của đại sứ CHDC Đức ở Hungary. Tôi đề nghị “sang tận nơi để lấy tin về các chủ định tiếp theo của lãnh đạo Hungary. Tôi quen Bộ trưởng Nội vụ Hungary và các cán bộ khác từ ngày cùng làm việc ở Đoàn thanh niên. Tôi hy vọng sẽ cải thiện được không khí qua các buổi chuyện trò thân tình. Ngay sau khi tôi từ Hungary về, chúng ta có thể triệu tập họp Bộ chính trị với sự có mặt của tất cả, kể cả những người hôm nay đang đi nghỉ. Tôi thấy cần bàn luận tình hình chính trị khi tất cả các ủy viên Bộ chính trị có mặt. Nếu cần, tất cả chúng tôi sẽ đến chỗ anh ở Drewitz.”

Honecker không ngắt lời tôi. Khi tôi nói xong, ông còn lưỡng lự một lát. Rồi ông quyết định: “Đây là việc của Mielke và Fischer.” Honecker chỉ thị cho tôi nói chuyện với họ để họ phân tích tình hình ở Hungary.

Tôi nói khá bức dọc: “Như thế không đủ. Dân chúng muốn biết có gì xảy ra và giới lãnh đạo đánh giá thế nào.”

Honecker không chịu để thuyết phục: “Tạm biệt, Egon”, ông đặt máy.

Giữa cuộc nói chuyện này với Honecker và cuộc điện thoại của Günter Mittag gọi đến sau đó vài phút có mối liên quan nào trực tiếp hay không, tôi chỉ biết đoán mò. Dù thế nào thì Mittag cũng gọi từ nơi nghỉ phép ở bờ biển Baltic về: “Egon, người ta rất căm phẫn vì Hungary.”

“Sao anh nghĩ thế?” tôi khiêu khích.

Hình như ông ta vừa đọc bản tin Tây Đức tuyên truyền Hungary là đường trốn cho công dân CHDC Đức. Ông hấp tấp kể: người ta kêu gọi công dân CHDC Đức rời bỏ đất nước một cách phi pháp qua đường Hungary. Tôi biết tin này từ tập báo hằng ngày. Do vậy mà tôi cố thuyết phục Honecker nói chuyện với người Hungary. “Günter, tôi cũng có tập báo giống anh mà. Tại sao anh kể lại cho tôi?”

“Ta phải đóng biên giới qua Tiệp Khắc”, Mittag trả lời.

Tôi đoán ông ta đã bàn trước với Honecker. Mittag không bao giờ dám ra một quyết định tầm cỡ này mà không có người đứng sau lưng.

Tôi trả lời dứt khoát: “Nếu ta định tự làm xấu mặt với nhân dân và nước ngoài thì hãy đóng hết mọi biên giới lại. Nhưng tôi phản đối. Ta không thể nào đóng cả biên giới phía Đông và phía Nam lại. CHLB Đức chỉ rình khiêu khích ta làm việc đó. Ở đó người ta tung tin đồn từ lâu nay là ta sẽ cắt đường đi nghỉ ở Hungary. Ta không được sa vào bẫy đó. Ta phải nói chuyện với người Hungary.”

Mittag tạm biệt. Tôi băn khoăn vì cuộc điện này. Học sinh vào kỳ nghỉ hè. Các gia đình đã có kế hoạch nghỉ phép, nhiều người định sang Hungary. Nếu đóng biên giới lại thì sẽ làm mọi người có lý do để giận dữ, nếu không nói là họ đã giận dữ rồi. Không thể để đề nghị của Mittag có cơ may thực hiện.

Tôi đọc cho thư ký viết thư gửi Honecker. Không dả động đến cuộc nói chuyện với Mittag, tôi thông tin cho Honecker: “Từ đầu tháng Năm, từ khi chế độ biên giới của UVR thay đổi đã có 242 công dân CHDC Đức rời bỏ CHDC Đức một cách phi pháp qua đường UVR. Mặc dù con số này được truyền thông phương Tây thổi phồng cho thêm phần kịch tính, [...] xét về tỉ lệ tổng số người đi Hungary trong nửa đầu năm 1989 đó chỉ là một lượng cực nhỏ. Nửa đầu năm 1989, trong khi khoảng 0,04 phần trăm những người đi Hungary rời bỏ CHDC Đức thì tỉ lệ ấy trong số người đi CHLB Đức và Tây Berlin là 0,52 phần trăm.”

Tôi trình bày đề nghị của mình một cách nhẹ nhàng: “Có nhiều người hỏi về tình hình đi Hungary. Theo tôi có lẽ nên ban hành một thông báo ngăn là đường đi Hungary vẫn bình thường và không có hạn chế nào. Các tin ngược lại đều là vu khống bôi nhọ.” Tôi cho sĩ quan an ninh của mình đem thư trực tiếp đến tay Honecker.

Ông trả lời ngay: “Đồng ý! E. H.” Tôi nhẹ người vì đề nghị của Mittag không được chấp thuận.

LỜI TÂM HUYẾT VÌ NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

Trong thời gian căng thẳng ấy hầu như ngày nào tôi cũng nói chuyện với nhiều nhân vật ở các lĩnh vực khác nhau. Tôi muốn có một cái nhìn tổng quát toàn diện về tâm trạng dân chúng. Ngày 27/7/1989 tôi hẹn gặp luật sư Gregor Gysi. Chúng tôi nói chuyện ở văn phòng tôi, trong tòa nhà Trung ương đảng SED. Tôi biết ông là người nổi tiếng trong công tác luật sư và bào chữa. Trong số thân chủ của ông có cả các công dân đối kháng với CHDC Đức. Tôi muốn biết quan điểm của ông về CHDC Đức và tình hình trong ngành tư pháp. Tôi đề nghị ông phát biểu không cần giữ ý tứ. Hơn ba tiếng liền tôi chăm chú lắng nghe ông nói và ghi chép trên hai chục trang. Tôi chỉ ngắt lời ông khi đặt câu hỏi động viên ông đưa thêm nhiều chi tiết.

Đến đây thì tôi phải nhảy cóc đến năm 1995 để người đọc dễ hiểu hơn. Điều mà hôm 27/7/1989 tôi không thể biết: Gysi thông báo cho bộ trưởng tư pháp CHDC Đức về cuộc gặp gỡ của chúng tôi. Bộ tư pháp CHDC Đức lưu lại một ghi chú. Thực ra chẳng có gì bất thường. Nhưng sau thời kỳ Bức Ngoặt, ghi chú này lọt vào tay một tạp chí Munich. Ở đó xuất hiện hàng tit chữ lớn: luật sư Gysi đã “bôi nhọ một đồng nghiệp với Krenz.” Gysi kiện tạp chí đó. Vậy là sáu năm sau cuộc gặp mặt nói trên Gysi, nguyên cáo trong vụ kiện tạp chí, và tôi, nhân chứng, xuất hiện trước tòa án bang ở Hamburg. Một tòa án Tây Đức xem xét những gì hai người Đông Đức – cựu đảng viên SED – đem ra nói chuyện ở CHDC Đức! Sự thật rõ ràng nghiêng về Gysi. Ông thắng kiện.

Bối cảnh vụ kiện này như sau:

Tháng Tư năm 1989 luật sư H. người CHDC Đức xuất bản bên CHLB Đức một tập tiểu luận với nhan đề “Nhà nước giám hộ – Bàn về thất bại của XHCN hiện thực.” Theo nhận định của các chuyên gia, cuốn sách này đặt câu hỏi nghi vấn cơ sở luật hiến pháp của CHDC Đức. Chiều theo luật CHDC Đức hoàn toàn có thể khởi tố tác giả. Một đơn khởi tố đã trình lên thứ trưởng Bộ an ninh quốc gia Rudi Mittig. Ông hỏi ý kiến tôi. Tôi không đồng ý với biện pháp mang tính chất luật hình sự: “Bên Tây Đức chỉ đợi ta làm việc đó thôi!” tôi nói. Tôi đề nghị Honecker không truy tố hình sự, vì ông là chủ tịch Hội đồng nhà nước và có quyền quyết định. Theo hiến pháp thì “Hội đồng nhà nước được Quốc hội ủy quyền kiểm tra tính hợp hiến và

hợp pháp của công tác Tòa án tối cao và Viện công tố.” Tôi ghi chú hôm 10/4/1989: “Chúng ta không nên làm đúng nguyện vọng của ông ta [tác giả cuốn sách – chú thích của E. Krenz] và thông qua những biện pháp bất hợp lý để biến ông ta thành người hùng báo chí của CHLB Đức.” Chuyện này loan ra trong giới luật gia. Nhưng không phải ai cũng đồng thuận. Vì vậy tôi hỏi Gysi: “Anh có thấy không truy tố hình sự luật sư H. là đúng?”

Ông suy nghĩ. “Đúng”, ông nói. Và nói thêm: xuất phát từ sự bình đẳng của mọi người trước pháp luật thì ông thấy không đúng, khi một công dân bình thường say rượu nói năng bậy bạ thì lại bị truy tố hình sự. Cũng có vấn đề khi các công dân đặt đơn xin rời bỏ đất nước bị đối xử một cách bất bình đẳng và qua đó cũng là bất công: ai ngoan ngoãn đặt đơn, thường là không có kết quả – trừ một số ngoại lệ. Ngược lại, ai khiêu khích gây sự để gây áp lực đạt mục đích bằng được thì thường thành công. Dĩ nhiên ông hiểu chúng ta không thể đo được với phương Tây có nhiều thứ hấp dẫn và mặt tiền hoành tráng. Nhưng cũng chính vì thế mà chúng ta phải nhấn mạnh hơn nữa những điểm ưu việt của xã hội chúng ta và phát triển các ưu việt đó để dân chúng ý thức được. Điểm ưu việt nhất bên cạnh xã hội nhân văn là điều kiện để công dân tham gia quyết định, là khả năng tác động đến các chuyển biến tại nơi làm việc và ngoài xã hội. Khả năng ấy không có trong thế giới phương Tây. Ai có cảm giác không gây được tác động gì và không được tôn trọng, người đó dễ nghĩ rằng – nói theo lời của Jurek Becker: “Nếu đã phải cầm mõm thì cầm mõm trên đảo Haiti nắng ẩm.”

Gysi nghe nói tôi gợi ý soạn thảo bộ luật hình sự CHDC Đức mới tại một hội nghị. Ông củng cố ý tưởng đó của tôi và đề nghị phi hình sự hóa các điều khoản chính trị. Nhiều quy định trong bộ luật hình sự không cần thiết nữa, chỉ để đối phương lợi dụng công kích. Ông gợi ý nâng cao vị thế của tòa án và thẩm phán trước công luận. Về lý thuyết thì rõ ràng là tòa án độc lập, nhưng nguyên tắc đó còn bị vi phạm nhiều. Điều đó mâu thuẫn với các nguyên tắc nhà nước pháp quyền và cần được cải thiện. Gysi đòi tăng cường minh bạch và công khai trong hệ thống trại giam. Không thể chấp nhận trại giam không thuộc quyền quản lý của Bộ tư pháp.

Khi chia tay nhau lúc gần 19 giờ, hai chúng tôi hài lòng với kết quả. Gysi hài lòng vì, như ông nói, lần đầu tiên được giải thích cho một ủy viên Bộ chính trị về tình hình tư pháp. Còn tôi vì nhờ ông mà biết được nhiều điều

xưa nay không được biết, để sau này đưa vào chương trình hành động của SED.

HOANG MANG VÀ NẠN CHÍ LAN TRẦN

Đầu tháng Mười tôi nhận được thông tin tối mật “Về ý kiến nhân dân trong kinh tế, thương mại và cung cấp” từ tay Erich Mielke. Trong đó viết: nhiều người dân không tin là ở CHDC Đức có chuyển biến tích cực được nữa. Ngày càng nghe người ta nói nhiều hơn rằng chủ nghĩa xã hội đã tỏ ra bất lực, không thể giải quyết các vấn đề kinh tế của mình bằng nội lực. Nguyên tắc thành tích bị vi phạm. Nhiều vật tư đã lạc hậu về kỹ thuật và cách tân. Phải bù đắp những khiếm khuyết kinh tế bằng công việc cấp tập vào cuối tuần. Không có phụ tùng thay thế nên tiến trình sản xuất trục trặc. Cán bộ lãnh đạo nhụt chí. Đã có những dấu hiệu mệt mỏi chán chường. Sự lạc hậu về khoa học kỹ thuật so với các quốc gia công nghiệp tư bản gia tăng. Thêm nữa là CHDC Đức phải chuẩn bị tinh thần đón chờ những sự kiện khôn lường và bất ổn trong quan hệ kinh tế với các nước trong khối SEV. Chất lượng cung cấp cho dân chúng tồi tệ đi. Nhiều thứ hàng hóa trước đây mấy năm còn có trong cửa hàng bình thường, nay phải có móc ngoặc hoặc vào cửa hàng “Delikat” mới mua được. Thiếu nhiều mặt hàng cho cuộc sống hằng ngày. Tình hình cung cấp xe hơi đặc biệt khó khăn. Thời gian chờ mua xe Trabant hoặc Wartburg mới không hiếm khi kéo dài đến 18 năm.

Tôi khuyên Mielke chuyển ngay cho Honecker tài liệu ấy, trong đó cũng bao gồm ý kiến của nhiều đảng viên. Nội dung tài liệu ấy phải được đưa nhanh vào chương trình nghị sự của Bộ chính trị, không thể chỉ thông báo cho một số người có đặc quyền trong Bộ chính trị. “Các đồng chí trong Bộ an ninh quốc gia viết tài liệu này sẽ nghĩ gì về anh, nếu họ không thấy phản ứng gì từ phía lãnh đạo đảng? Tôi sẽ ủng hộ anh trong Bộ chính trị”, tôi nói với Mielke. Nhưng ông ta chẳng động tay. Ông sợ có thể bị Honecker trách là MfS “khôn hơn Đảng.” Trước đây hơn 30 năm các tiền nhiệm của ông là Zaisser và Wollweber một phần cũng ngã ngựa vì bị buộc cho là muốn đặt Bộ an ninh quốc gia cao hơn đảng, và Mielke không quên chuyện đó. Trong lịch sử đã hơn một lần xảy ra chuyện người đưa tin xấu bị chém đầu vì tin xấu đó. Vì vậy tin tức trên chỉ được đưa cho Mittag. Nhân vật chuyên trách về các vấn đề kinh tế ấy không muốn Bộ chính trị nhìn thấy sự thật không son phấn. Đây không phải lần đầu tiên cộng tác viên của Bộ an ninh quốc

gia thông tin sự thật trần trụi cho lãnh đạo đảng, nhưng tin tức của họ bị chặn giữa đường. Tổng bí thư không chuyển tiếp tin đó hoặc không để tâm đúng mức.

Đầu tháng Tám Wolfgang Herger và tôi gặp Gs Walter Friedrich. Ông lãnh đạo Viện nghiên cứu thanh niên ở Leipzig. Ở đó tổ chức phân tích các nghiên cứu dài hạn về suy nghĩ và hành xử của thanh thiếu niên. Các công trình nghiên cứu ấy giúp suy ra tâm trạng chủ đạo của dân chúng, phản ánh thực tế không khí chính trị trong nước.

Báo cáo của Friedrich khô khan, thực tế đến đau lòng. Không lòng vòng, ông dựa trên các nghiên cứu khoa học để chỉ ra rằng sức thuyết phục của giá trị, lý tưởng và mục tiêu của chủ nghĩa xã hội đang được thử lửa. Tâm lý hoang mang và chán nản lan tràn. Không còn viễn cảnh tươi sáng nào nữa. Nhiều tầng lớp trong nhân dân không còn tin tưởng giới lãnh đạo có khả năng giải quyết các vấn đề hiện tại nữa. Tuy thâm tâm đa số dân chúng còn đứng về phía chủ nghĩa xã hội, nhưng nhiều người đã nghi ngại về tính ưu việt lịch sử của nó. Vai trò tiên phong của Liên bang Xô viết đã mất. Các biểu hiện suy tàn ở Liên Xô, Ba Lan và Hungary cho thấy chủ nghĩa xã hội đang bị đe dọa sinh mệnh. Không ai muốn đồng nhất với Trung Quốc và Romania. Không có cơ hội thực thụ cho một chủ nghĩa xã hội “mang màu sắc CHDC Đức.” Lòng ham muốn sở hữu vật chất, nhất là ngoại tệ Tây Đức, đã chiếm chỗ của các giá trị đạo đức. Hơn thế nữa, người dân đòi thêm quyền tự quyết, phát triển tính cá nhân, tham gia quyết định dân chủ và rộng lượng với mọi người. Ngày càng nhiều người tin Bộ chính trị không biết rõ hoặc đánh giá thấp tình hình. Đặc biệt chính sách thông tin bị công kích. Người dân quay lưng lại với tuyên truyền thắng lợi của giới lãnh đạo.

Nếu Đại hội đảng XII trong năm 1990 diễn biến như các phiên cuối của Hội nghị toàn thể trung ương đảng và Đại hội tư pháp thì tình hình căng thẳng trong xã hội còn nóng lên nữa. Không ít đảng viên lo lắng cho số phận CHDC Đức.

Chúng tôi nhất trí để Walter Friedrich tóm tắt gọn các bản nghiên cứu của mình làm cơ sở để Trung ương Đoàn thanh niên tự do Đức thông tin cho Bộ chính trị về tâm trạng trong giới thanh niên.

Trên bàn làm việc của tôi là bức điện khẩn của Günter Schabowski từ Trung Quốc gửi cho Erich Honecker. Trong thời gian nghỉ phép, bí thư tỉnh ủy Berlin đã hội kiến Giang Trạch Dân. Schabowski thuật lại nội dung cuộc nói chuyện. Tôi ghi lòng tạc dạ một ý nghĩ: “Theo đánh giá của các đồng chí Trung Quốc”, Schabowski đánh điện, “lẽ ra các sự cố tháng Sáu năm 1989 tại quảng trường Thiên An Môn đã không xảy ra, nếu lãnh đạo đảng nhất trí và đánh giá tình hình rõ ràng.”

Sự nhất trí trong ban lãnh đạo đảng ta ra sao? Chúng ta có hình ảnh chân thực về thực tế ở CHDC Đức không? Hoàn toàn không.

Herger, một số đồng chí lãnh đạo còn ở lại Berlin và tôi biết tình hình, nhưng hiện tại không thể hành động – nghĩa là không có khả năng ra nghị quyết hữu hiệu. Đa số các ủy viên Bộ chính trị và chính phủ đang nghỉ phép. Ngay cả khi họ có mặt tất cả ở đây thì cũng không thể nói đến sự nhất trí trong Bộ chính trị được nữa.

Sức khỏe Honecker kém đi. Ông không nhận thấy mức độ trầm trọng của tình hình nữa.

Mittag tìm một xuất phát điểm thuận lợi để nắm quyền sau Honecker.

Herger chuẩn bị sẵn bản đánh giá. Khi Honecker đi nghỉ về, nhất định phải tiến hành bàn luận hoàn cảnh thực tế trong Bộ chính trị. Tôi nói câu đó với Honecker trên điện thoại. Ông đáp: “Đừng có cuống lên!”

Tôi tuyệt vọng: còn phải xảy ra chuyện gì nữa để một số người tỉnh giấc? Tôi ý thức được ngày càng rõ hơn: sự tập trung cao độ vào một mình tổng bí thư thường ngày đã là một trở ngại, vào lúc này nó càng cản trở mạnh hơn gấp bội. Từ các tỉnh không thấy dấu hiệu mang tính xây dựng nào.

CUỘC NÓI CHUYỆN DỒI DANG

Trong số những người tôi tiếp chuyện có Markus Wolf. Wolfgang Herger và tôi gặp ông hôm 3/8/1989 tại trụ sở Trung ương đảng. Chúng tôi xưa nay vẫn hay gặp nhau nhưng hiếm lúc trò chuyện cá nhân.

Trước khi ông đến, tôi nhớ lại hai giai thoại liên quan đến công việc của ông là Tổng cục trưởng tình báo trong Bộ an ninh quốc gia.

Trong tháng Tư năm 1974 tôi bắt ngờ làm nhân chứng khi con đường hoạn lộ của ông như trứng để đầu đẳng. “Người của chúng ta” trong Phủ thủ tướng ở Bonn, Günter Guillaume, bị bắt bên CHLB Đức. Cùng ngày hôm đó tôi ngồi cạnh Wolfgang Roth, cựu chủ tịch Đoàn thanh niên XHCN của SPD, trên phi cơ từ Matxcova về Berlin. Chúng tôi vừa rời đại hội Đoàn thanh niên Xô viết Komsomol.

Ngày hôm sau mới bảnh mắt Honecker đã gọi điện cho tôi. “Roth nói gì về Guillaume?” ông hỏi.

Tôi kể là anh ta rất phẫn nộ. Thủ tướng Brandt có lẽ sẽ đổ vì vụ bê bối này, và điều đó sẽ làm hại đến toàn bộ chính sách Đông Âu. CHDC Đức phải chịu toàn bộ trách nhiệm về vụ này. Người ta không được phép tung gián điệp vào nhóm thân cận của một người như Brandt. Lẽ ra, chậm nhất là khi Brandt lên chức thủ tướng, CHDC Đức phải rút Guillaume về mới phải, Roth nói.

Tôi sững sốt nghe Honecker đáp lại: “Anh ta nói đúng đấy. Tôi không hề biết vụ này. Thực ra phải sa thải Mielke và Wolf mới đúng.”

Tôi ngạc nhiên về thái độ thẳng thừng của Honecker. Sau này ông đổi ý. Tuy đã suy nghĩ kỹ có nên tố cáo hai người nhưng sau đó ông được nguồn bên Tây Đức cho biết, chính phủ liên minh bên Bonn và cơ quan bảo hiến đã cố tình trì hoãn vụ gián điệp bê bối này. Theo Honecker, SPD và FDP chỉ tìm có để lật đổ Brandt khỏi ghế thủ tướng.

“Tại sao chúng ta lại phải thưởng công cho đối thủ của Brandt”, Honecker hỏi kiểu tu từ, “bằng cách hy sinh người của mình?”

Mielke và Wolf được tại nhiệm.

Đến nay đã 15 năm trôi qua. Honecker vẫn chưa hết cay cú vì ngày đó bị Brezhnev buộc tội cá nhân cho chuyện Brandt bị đổ. Tháng Giêng năm 1989 tôi đề nghị công bố trên báo JUNGE WELT tiểu sử tự viết của Günter Guillaume – hiện đã in thành sách lưu hành nội bộ trong Bộ an ninh quốc

gia, và nhận được lời từ chối sỗ sàng. Honecker viết tay lên tờ thông tin nội bộ: “Không! Xuất bản cuốn sách đã là một sai lầm chính trị.”

Khi tiếp Wolf, tất nhiên tôi biết có nhiều đồn thổi về ông trong những năm qua. Có người nói, ông ra khỏi Bộ an ninh vì có cảm tình với Gorbachev và không tin có thể cải cách CHDC Đức được nữa. Người khác thì cho rằng “hồi năm 1986 ông thực tế bị đưa về ngồi chơi xơi nước trên ghế thứ trưởng.”

Một trong những chiến lược của phương Tây là kích động các chính khách CHDC Đức đấu nhau: người này là “mầm hy vọng”, người kia là “bảo thủ”, cho dù tất cả cùng đại diện một chính sách. Tôi cũng lắng nghe mấy luận điệu ấy nhưng không bận tâm. Chính trị là vậy.

Theo tôi biết, Wolf không bị Bộ chính trị cho “ngồi chơi xơi nước” bao giờ cả. Việc ông rời Bộ an ninh không có lý do chính trị, mà là sự tập hợp nhiều nguyên nhân cá nhân và gia đình.

Mọi chuyện bắt đầu năm 1982. Em trai của Mischa, Konrad, qua đời ở tuổi 57— một đạo diễn phim xuất sắc, chủ tịch Viện hàn lâm nghệ thuật, một người thông minh, cương quyết và điềm đạm. Ông không kịp hoàn tất đề tài nghệ thuật lớn của đời mình. Trước khi mất, ông đề nghị anh trai Mischa tiếp nhận công việc ấy. Mischa hứa sẽ làm.

Năm 1983, Wolf 60 tuổi. Ông bắt đầu chuẩn bị rời bỏ công tác để bắt đầu viết văn. Thời ấy chưa ai biết đến một tổng bí thư mang tên Gorbachev. Khả năng cải cách của CHDC Đức cũng chưa phải đề tài tranh cãi. Ngày ấy Wolf xin bộ trưởng của mình, Mielke, cho về hưu để toàn tâm toàn ý chăm sóc di sản văn chương của bố và em trai.

Nhưng Mielke không muốn nhả nhân vật tốt nhất bên tình báo ra. Wolf ở lại, nhưng được phép từng bước tách khỏi công tác. Nhờ quyết định của Mielke, ông có điều kiện làm việc lý tưởng để viết văn. Khi Wolf ly hôn người vợ thứ hai thì môi trường quanh ông biến đổi. Vào thời điểm ấy ở CHDC Đức ly hôn không còn là nguy cơ bị mất chức. Nhưng các cơ quan đặc vụ nước ngoài thì quan tâm đến vụ ly hôn của chỉ huy tình báo. Mielke muốn tránh vấn đề, do đó ông chấp thuận đề thượng tướng Wolf thôi việc.

Song trong con tính của mình bộ trưởng Mielke đã bỏ qua Erich Honecker là người không hề muốn Wolf “về hưu khi còn rất trẻ.” Honecker định mức về hưu bằng tuổi của riêng mình. Và mức “75” thì Wolf chưa đạt được. Honecker quyết định: Wolf ở lại. Giờ thì Mielke mắc nợ Wolf một lời hứa. Ông nằm nì tôi tác động tới Honecker cho thứ trưởng của ông thôi việc. Rốt cuộc Honecker chỉ thị cho Bộ chính trị quyết định: “Bộ chính trị xác nhận đồng chí Markus Wolf thôi việc vì lý do sức khỏe và cảm ơn đồng chí về công tác chính trị tích cực.”

Tôi thành công khi xin Honecker tặng thưởng Huân chương Karl Marx cho Wolf. Honecker đòi tôi phác thảo bản thông cáo báo chí về việc tặng thưởng này. Rồi chính ông lại tự tay sửa thông cáo đó khiến tôi ngạc nhiên. Ông gạch chữ “vì lý do sức khỏe” trong dự thảo của tôi và viết tay vào: “theo nguyện vọng riêng.” “Lý do sức khỏe” luôn có hơi hướng hạ bệ. Honecker muốn cho các cộng tác viên của Bộ an ninh biết, Markus Wolf muốn ra đi theo nguyện vọng riêng, nhưng được giải ngũ trong danh dự.

Ngày 26/6/1989 Wolf – lúc này là tác giả cuốn “Troika” – viết thư cho Honecker. Trong đó ông cảm ơn Honecker đã ủng hộ để cuốn sách nhanh chóng được tái bản. Ông muốn “chống lại mong muốn của phương Tây” định đẩy ông “vào một góc không phải là vị trí của tôi.” Wolf xin Honecker cho phép trả lời phỏng vấn trên các phương tiện truyền thông của CHDC Đức và phương Tây. Do Honecker đang nghỉ phép, ông trình bày nguyện vọng đó với tôi. Ông cam đoan sẽ “giữ tư thế một người cộng sản” mọi lúc và mọi nơi. Tôi không nghi ngờ điều đó và hứa sẽ xin Honecker phê chuẩn. Wolf cảm ơn và định chia tay ra về.

“Đợi chút”, tôi nói. “Nhân tiện anh ở đây, tôi muốn nghe anh nhận định tình hình hiện tại của CHDC Đức ra sao?”

“Thực ra tôi không được chuẩn bị”, Wolf trả lời.

“Mischa, anh đi giới thiệu sách khắp nơi, có quan hệ với nhiều người. Anh hãy cho tôi biết anh có ấn tượng gì. Tôi rất muốn biết.”

Wolf bắt đầu kể: “Tôi lo lắng khi nghe những tin tức tiêu cực về Liên bang Xô viết trên các phương tiện truyền thông của ta. Tự chúng ta làm hỏng hình ảnh chủ nghĩa xã hội. Chúng ta không tận dụng cho mình làn sóng cảm

tình do Gorbachev tạo ra. Một điểm tệ hại lớn trong phong trào cộng sản quốc tế là chủ nghĩa chủ quan. Trung ương đảng là nơi ra quyết định chứ không phải bộ máy của nó. Quan trọng là phải đưa ra nhiều lựa chọn. Vai trò của các đảng liên minh và công đoàn ở nước ta phải được đề cao hơn. Trong các câu hỏi về chính sách văn hóa, đảng không được phép là người điều hành trong khủng hoảng. Phải nghiên cứu chính xác việc công dân rời bỏ CHDC Đức. Chúng ta phải biểu rõ vì sao mọi người quay lưng lại với chúng ta.”

Tôi đồng ý và cũng nói cho ông biết tôi chia sẻ các nhận xét của ông. Sau đó ông chia tay. Đối với Wolfgang Herger và tôi, đây là một cuộc nói chuyện bổ ích và đầy tin cậy.

Mãi đến năm 1991 tôi mới biết Wolf không nói ra một điểm quyết định. Trong cuốn “Nhiệm vụ tự trao” ông nói về một chuyến đi Matxcova. Ông quay về trước cuộc trò chuyện với chúng tôi mấy hôm. Nhưng không kể cho tôi biết gì. Sau này Wolf thuật lại, ở Matxcova ông đã nói thẳng thừng với các đồng nghiệp KGB của mình là không trông đợi gì được nữa ở giới lãnh đạo SED. Các bạn Xô viết của ông chăm chú nghe và cuối buổi hỏi ông nhận xét ra sao về “triển vọng tái thống nhất và phá bỏ bức tường theo ý tưởng của Tây Đức.” Thế đấy. Vậy Glasnost ở đâu trong cuộc nói chuyện giữa chúng tôi?

Không một lời về cuộc đối thoại trên ở Matxcova. Năm 1989 lẽ ra tôi biết được những ý nghĩ ấy thì tốt. Năm 1991, trong sách ông cũng không đề cập đến câu trả lời của mình trước các chuyên gia về Đức của KGB. Một người với tâm cỡ như ông chắc chắn phải nhận ra rằng câu hỏi của nhân viên KGB về tái thống nhất và bức tường ở thời điểm đó – ít nhất là về ngôn từ – đi ngược lại chính sách công khai của Gorbachev chứ?

Ở Matxcova người ta đón tiếp Wolf trên tầng cao chính trị; không hẳn đặc trưng cho một nhà văn. Falin, Portugalov và Kopteltsev nói chuyện với ông về “thống nhất dân tộc.” Lẽ ra Wolf phải giật mình mới đúng, khi chính các chính trị gia về đề tài Đức của Liên Xô nói SED đã nhẹ dạ bỏ qua thống nhất dân tộc? Ngược lại, ông hiểu các suy nghĩ của Falin, cho rằng lãnh đạo CHDC Đức đã từ bỏ mục tiêu thống nhất nước Đức còn ghi rõ trong hiến pháp đầu tiên của nhà nước Cộng hòa và qua đó chấm dứt đưa ra một lựa

chọn XHCN. Theo cách nhìn ấy thì SED cũng bỏ qua cơ hội xích lại gần nhau của hai đảng công nhân lớn nhất trên đất Đức.

Vậy là sau lưng Gorbachev cán bộ của bộ máy Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô và các nhân viên KGB không nêu tên đã nói chuyện với Wolf về bức tường và thống nhất nước Đức, thay vì cùng lãnh đạo SED tìm lối thoát ra khỏi cuộc khủng hoảng chính trị, mà đó cũng là cuộc khủng hoảng của Matxcova. Xuất phát từ niềm tin nên tôi luôn luôn bảo vệ chính sách Xô viết về nước Đức. Trong nhiều năm chúng ta đã có một lựa chọn cánh tả cho thống nhất, thậm chí còn ghi trong hiến pháp được nhất trí năm 1968. Nó được thay đổi do quy định của Matxcova.

Giờ đây khi tất cả đã tan tành thì lại chính các chuyên gia Xô viết về vấn đề Đức lại phải tay. Họ đảo ngược lịch sử. Những gì Matxcova rắp tâm tiến hành mà không thành công, nay họ đơn phương đổ tội cho SED.

Trước khi CHDC Đức có thể chia tay với hiến pháp cũ từ năm 1949 của mình thì bản dự thảo Hiến pháp năm 1967 được đem ra bàn trong Bộ chính trị Đảng Cộng sản Liên Xô. Mọi khuyến nghị của đồng minh Xô viết đều được đưa vào văn bản hiến pháp. Một thời gian ngắn sau đó, năm 1969, Brandt trở thành thủ tướng CHLB Đức. Ông vừa ra tuyên bố chính phủ xong thì Walter Ulbricht triệu tập họp Bộ chính trị tại nhà khách bên hồ Döllensee ngoại ô Berlin. Honecker ủng hộ lập trường Xô viết cho rằng bên Tây Đức tuy có thay đổi chính phủ nhưng không thay đổi quyền lực. Brandt được bầu lên cũng không chuyển biến gì cơ bản. Ulbricht bác lại: Tây Đức, theo ý ông, vẫn tiếp tục là một nhà nước tư bản độc quyền, nhưng với một chính phủ được SPD ấn định đường lối. Đây là một điều mới trong lịch sử hậu chiến Đức. Hướng công kích của CHDC Đức không được chĩa vào Brandt, mà dành cho Strauss và Thadden. Ulbricht kiên quyết muốn để ngỏ câu hỏi thống nhất nước Đức như một lựa chọn cánh tả. Ông theo đuổi mục tiêu “khắc phục sự chia rẽ dân tộc Đức do chủ nghĩa đế quốc áp đặt, từng bước đưa hai nhà nước Đức lại gần nhau cho đến khi thống nhất trên cơ sở dân chủ và chủ nghĩa xã hội.”

Tiếp đến là các cuộc gặp gỡ giữa Willy Brandt và Willi Stoph ngày năm 19/3/1970 ở Erfurt và ngày 21/5/1970 ở Kassel. Sự kiện này làm lãnh đạo Xô viết sinh nghi. Sau lưng Ulbricht, Brezhnev chê trách chính sách Đức của ông ta. Brezhnev nói với Honecker như sau: “Ta hãy nói thẳng ra là

Erfurt và Kassel chẳng đem lại lợi lộc gì. Đối với CHDC Đức, Brandt có mục đích khác chúng ta.”

Sau khi thống nhất với Brezhnev, Honecker – ngày đó chưa lên tổng bí thư – chỉ thị thảo một tài liệu với nhan đề “Quá trình phát triển của vấn đề dân tộc trong lịch sử Đức.”

Ông nộp bản dự thảo cho lãnh đạo Xô viết trước khi hạ bộ Ulbricht. Bộ chính trị Đảng Cộng sản Liên Xô lập một ban do cựu Cao ủy Liên Xô ở Đức, Vladimir S. Semyonov, làm trưởng ban để tranh luận về tài liệu này với đoàn đại biểu SED trong tháng Hai năm 1971. Nhân danh lãnh đạo Xô viết, Semyonov khuyến nghị “chứng minh về lý thuyết là ở CHDC Đức đã phát triển một dân tộc Đức XHCN.” Phải tiến hành đấu tranh chống lại câu chuyện hoang đường về cái gọi là thống nhất dân tộc và những nét chung của người Đức.” Cần phải chứng minh được rằng vấn đề dân tộc – xét về bản chất – chính là vấn đề giai cấp. Dân tộc Đức bị xé nát do tội lỗi của chủ nghĩa đế quốc. Qua đó nhiều mối liên kết giữa người Đức với nhau đã bị hủy hoại .

Vậy là từ sáng kiến của các chuyên gia Xô viết về chính sách Đức mà lý thuyết về “hai dân tộc Đức” được thảo ra. Đó là đường lối chia cắt, nó thống trị chính sách CHDC Đức đối với CHLB Đức từ năm 1971 đến năm 1989. Đến tận năm 1987 các chuyên gia Xô viết về chính sách Đức còn phê phán nặng nề Tuyên bố chung “Tranh chấp giữa các hệ tư tưởng và an ninh chung” của SED và SPD. Năm 1989 vẫn những chính khách Xô viết ấy lại làm ra về 40 năm nay họ chỉ dạy bảo chúng tôi về thống nhất Đức và chỉ cho chúng tôi biết quy luật của một liên quốc gia Đức.

Tôi không thể thẩm tra còn có những chuyện gì được nói ra sau lưng chúng ta ở Matxcova. Tôi cũng chẳng muốn đoán mò. Nhưng tôi tin rằng chúng ta đã xoa tay kết thúc quá sớm câu hỏi Đức, thay vì để ngỏ cho một viễn cảnh cánh tả. Chúng ta từng mang tên là Đảng XHCN thống nhất Đức, từng đọc NƯỚC ĐỨC MỚI, nhưng không hát tiếp viễn cảnh được nhà thơ cộng sản Johannes R. Becher viết cho chúng ta vào quốc ca: “Nước Đức, nước Đức thống nhất.” Khẩu hiệu này lại được những kẻ khác viết thành khẩu hiệu của họ. Dù thế nào thì các chuyên gia Xô viết về chính sách Đức là người lá mặt lá trái khi họ đổ tội cho chúng ta. Chính họ là bà đỡ cho chính sách chia cắt.

CÔNG LUẬN ĐÒI GIẢI THÍCH, NHƯNG BỘ CHÍNH TRỊ TIẾP TỤC IM LẶNG

Thứ Sáu 11/8: Erich Honecker hết nghỉ phép. Ông ghé qua Trung ương đảng vài tiếng. Trước đó một hôm tôi nghe con trai út kể là có lẽ tuần sau Honecker được phẫu thuật, nó cũng chỉ nghe cháu Honecker kể lại.

Từ năm năm nay tôi nghỉ phép khi Honecker nghỉ xong quay về. Lần này do biết ông sắp mổ nên tôi để gia đình đi Baltic một mình. Tôi bỏ nghỉ phép. Vị trí của tôi là Berlin. Tôi dự tính Honecker sẽ chỉ đạo cuộc họp Bộ chính trị vào thứ Ba tới. Herger đã cùng Vụ các vấn đề an ninh thảo ra một tài liệu, trong đó có phần phân tích lý do tại sao nhiều công dân đã hoặc muốn bỏ nước ra đi như vậy. Trong phần phân tích có kèm đề nghị các biện pháp tức thời cho công tác chính trị tư tưởng của tỉnh ủy và huyện ủy SED. Việc này rất quan trọng, nhất thiết phải đem ra bàn với sự tham dự của tổng bí thư.

Tôi cầm bản phân tích đến chỗ Honecker. Ông nhìn trang bìa, đọc và hỏi: “Anh muốn đạt mục đích gì với tài liệu này?”

Tôi giải thích, đảng đợi một phản ứng từ Bộ chính trị. Các lãnh đạo tỉnh ủy và huyện ủy cần thực tế và lý luận cho hành động chính trị và thực tiễn.

Honecker không quan tâm tôi nói gì. Ông chỉ muốn biết: “Ai cho phép các anh tổng kết số người xuất cảnh? Để làm gì?”

Tôi đáp, bên Tây Đức đưa ra những số liệu cao gấp năm, mười lần con số thực. Nó làm mọi người hoang mang. Họ cần được chúng ta cho biết số liệu thực.

Honecker bực bội phản ứng: “Trước khi xây bức tường còn nhiều người bỏ đi hơn nhiều, và đó là tội của Nikita Khrushchev. Ông ta rêu rao về một thành phố Berlin tự do và Hiệp ước hòa bình với CHDC Đức khiến người ta phát hoảng.”

Tôi lờ đi đoạn trích sử của Honecker. Cái tôi quan tâm là lúc này và ở đây. Và người gánh trách nhiệm là chúng ta. Tôi đề nghị Honecker đưa tài liệu

này vào chương trình nghị sự của Bộ chính trị. Ông đứng dậy, cầm tài liệu, im lặng đi ra tủ sắt, đặt nó vào rồi khóa lại. Rồi ông quay lại nói với tôi:

“Anh có thể đi phép được rồi. Chúc anh nghỉ ngơi mạnh khỏe!”

Tôi sững người. Cả nước đứng trước khủng hoảng. Trong các sứ quán CHLB Đức ở Berlin, Budapest, Praha và Warszawa có công dân CHDC Đức ngồi đợi xuất cảnh sang phương Tây. Các đồng chí ở cơ sở đợi lãnh đạo lên tiếng. Vậy mà tôi nên đi nghỉ? “Erich, tôi không thể đi nghỉ bây giờ, nhất là khi anh vào viện. Tôi ở lại Berlin.”

Có vẻ Honecker ngạc nhiên thấy tôi biết ông sắp mổ. Ông nhân từng chữ, tựa như cảnh cáo tôi: “Đừng cho mình là quan trọng. Tôi cũng đã nghỉ phép. Không nhất thiết phải cần anh ở đây.”

Người ta có thể đặt những ý định tốt nhất vào sai chỗ như thế đấy. Không ai nhất thiết phải được cần. Tôi cũng vậy. Tôi biết quá đi chứ. Tôi biết đáp lại ra sao, khi nhân vật ấn định đường lối chính sách không sẵn lòng để ít nhất nhận ra hoàn cảnh nghiêm trọng? Khi ông đánh lộn nỗi lo của tôi về tình hình chính trị với việc tỏ vẻ quan trọng? Giờ tiếp tôi chấm dứt, tôi rời văn phòng Honecker.

Ngày 15/8 tôi còn ngồi dự phiên họp Bộ chính trị. Tôi mong Honecker nghỉ lại. Biết đâu ông sẽ đưa bản tài liệu ra thảo luận, coi là ý của ông.

Honecker không nói lấy một câu về điểm đáy trong tâm trạng của người dân. Trước mặt Bộ chính trị ông tước bỏ sự tín nhiệm đối với tôi. Ông chào từ biệt tôi đi phép và cho biểu quyết Mittag thay mặt ông. Qua đó ông bãi bỏ một quy định có từ năm 1985: khi ông vắng mặt thì tôi là đại diện. Người được ông tin cậy là Günter Mittag.

Tôi đi nghỉ ở Dierhagen, nhưng không đóng hản được cánh cửa sau lưng. Vì sao tôi để mình bị đẩy đi nghỉ? Vì sao tôi ít nhất không ở lại Berlin? Vì sao tôi không đưa bản phân tích ra Bộ chính trị để thảo luận? Liệu có thể xảy ra hậu quả gì? Tôi sẽ không bị tổn hại gì cả. Tôi cũng không thể bị cách chức. Không phải vì tôi sợ ai đó. Đơn giản là tôi nhầm lẫn giữa kỷ luật đảng và sự tuân thủ ý chí của tổng bí thư. Tôi cảm thấy mình bị đã thất bại trong tình huống quyết định này. Nó làm tôi giận mình khôn tả.

Trong kỳ nghỉ, ngày nào tôi cũng chạy. Từ nhà khách chính phủ ở Neuhaus đến tháp hải đăng ở Wustrow và quay về. Khoảng 13 cây số. Để giảm bớt chán chường. Khi gặp người ở đường đi, tôi có một cảm giác khó tả. Tựa như họ réo theo sau lưng: ông ở đây làm gì? Chỗ của ông ở Berlin cơ mà? Tốt nhất là ông hãy nói cho Bộ chính trị: chúng tôi muốn biết sẽ có gì tiếp diễn. Nhưng có ai réo theo tôi đâu. Mọi người im lặng. Như thế còn tệ hơn.

Wolfgang Herger thay tôi dự họp Bộ chính trị và Ban bí thư. Gần như hằng ngày ông thông báo cho tôi về tình hình Berlin. Nhờ đó tôi biết Bộ trưởng Ngoại giao Hungary Horn ngày 31/8 sẽ đến Berlin nói chuyện với Günter Mittag. Lãnh đạo Hungary muốn biết CHDC Đức liệu có giải quyết đơn xuất cảnh của công dân CHDC Đức hiện đang ở Hungary theo hướng tích cực. Nếu không, Hungary sẽ cắt các thoả thuận với CHDC Đức về giao thông du lịch, nhờ vậy công dân CHDC Đức có thể xuất cảnh qua Áo. Thời hạn đặt ra cho chúng tôi là 11/9, nghe như một tối hậu thư.

Trong cuộc hội đàm với Horn, Mittag không dễ bị gây áp lực. Ông từ chối.

Thái độ của ông phù hợp với lập trường pháp lý của chúng tôi. Công dân không thể gập áp lực với luật để tạo lợi thế cho mình. Ngoài ra giữa CHDC Đức và CHLB Đức đã có một thoả thuận rằng “trón vào các đại diện ngoại giao của CHLB Đức không phải là phương thức thích hợp để xin xuất cảnh khỏi CHDC Đức. CHLB Đức sẽ hướng dẫn cho các công dân CHDC Đức đó về thẩm quyền của CHDC Đức và khuyên họ ra khỏi cơ quan đại diện.” Quy định đó, như Mittag lý luận, cũng có hiệu lực đối với công dân CHDC Đức chạy lánh vào các sứ quán phương Tây.

Horn không bằng lòng với thái độ này của CHDC Đức. Ông đòi hỏi, CHDC Đức không được giải quyết các khó khăn của mình bằng cách bắt Hungary chịu thiệt. Một lát sau Alexander Schalck thông tin cho tôi về cuộc nói chuyện. Tôi gọi cho Mittag để hỏi sự việc tiến triển ra sao.

Tôi đề nghị ông: “Chính chúng ta, chứ không phải người Hungary ở trong thế bí. Liệu sẽ có lợi hơn nếu Hội đồng nhà nước ra chỉ thị ngoại lệ, đồng ý giải quyết các đơn xin xuất cảnh như người Hungary đòi hỏi?” Tôi biết, đề nghị của tôi đi ngược lập trường pháp lý của CHDC Đức. Dù vậy tôi vẫn nói tiếp: “CHDC Đức quyết định cho công dân mình xuất cảnh thì vẫn còn

hơn là để Hungary quyết định. Chúng ta chỉ còn được chọn giữa hai khả năng này nữa thôi.”

Mittag hứa sẽ suy nghĩ.

Ngày 1/9 tôi từ chỗ nghỉ quay về Berlin dự chương trình của CHDC Đức đánh dấu 50 năm sau ngày Đức quốc xã tấn công Ba Lan. Tôi cũng gặp Mittag ở đó. Ông báo: “Đề nghị của anh bị từ chối.” Và nói thêm như vô tình: “Chuyện rắc rối lắm. Người Hungary đã ra quyết định chống chúng ta từ lâu rồi. Chuyến thăm của Horn hôm qua chỉ để làm bung xung. Từ nguồn tin cậy chúng ta được biết cách đây một tuần Nemeth và Horn đã bí mật nói chuyện ở Bonn với Kohl và Genscher. Nghe nói Nemeth mở đầu buổi hội đàm bằng câu sau: ‘Thưa thủ tướng, Hungary đã quyết định cho phép công dân CHDC Đức tự do xuất cảnh.’ Kohl đã đền đáp hành vi đó.”

Tôi thấy thật khó có thể. Đơn giản là tôi không tin các đồng chí Hungary làm việc đó. Nhưng sau này các tài liệu công khai đã khẳng định là đúng. Nghe nói chính phủ CHLB Đức chấp thuận cho Hungary vay tín dụng 500 triệu D-Mark để Hungary cho công dân CHDC Đức xuất cảnh. Đồng thời thủ tướng Kohl cũng hứa đền bù các thiệt hại tiềm năng cho Hungary, nếu “CHDC Đức có biện pháp trả đũa.”

Thông tin về thái độ này của người Hungary làm tôi choáng váng. Tôi đã không chịu tin là họ đi xa đến thế. Tuy nhiên đó cũng không phải là điều quan trọng nhất. Vấn đề chính vẫn là: chúng ta cần một văn bản luật du lịch nước ngoài cho công dân CHDC Đức. Chừng nào chưa có luật du lịch cho tất cả thì chúng ta chỉ đưa ra giải pháp tình thế từ sứ quán này đến sứ quán kia.

“Đề nghị của anh bị từ chối”, Mittag đã nói cho tôi hay. Vậy tôi đoán ông đã thông nhất trước với Honecker rồi. Nhưng còn có những quan hệ sâu rộng hơn. Bộ trưởng ngoại giao Liên Xô Shevardnadze gửi thư cho Oskar Fischer, nhắc đến các “sự kiện quá mức trong thời gian gần đây” mà nguyên nhân là “một số không nhỏ công dân CHDC Đức tìm cách vượt biên phi pháp sang CHLB Đức.” Liên Xô chia sẻ nhận định của CHDC Đức về vấn đề này. Nguồn gốc của các vấn đề sinh ra là yêu cầu của CHLB Đức được “quyền chăm lo cho mọi người Đức.” Yêu cầu này có thể tạo ra “căng thẳng và xung đột trong quan hệ giữa các quốc gia” trong thời điểm hiện

tại, phụ thuộc vào lợi ích chính trị của nhà cầm quyền. Vì vậy câu hỏi quyết định là việc Bonn công nhận quốc tịch CHDC Đức. “Như chính những đại diện Tây Đức chứng kiến, người dân CHDC Đức trong trường hợp ấy sẽ lâm vào tình cảnh của ngoại kiều bình thường muốn xin tị nạn chính trị hoặc việc làm ở CHLB Đức, và lập tức điều đó sẽ giảm thiểu ý muốn di cư của những người rắp tâm muốn có cuộc sống đầy đủ – nhưng không nhờ lao động, mà nhờ xuất cảnh.” Shevardnadze nhấn mạnh, thái độ của CHLB Đức là “thiếu đứng đắn và không thể phù hợp với chuẩn mực chung được công nhận trong quan hệ giữa các quốc gia.”

Bộ trưởng ngoại giao Liên Xô khuyến đem vấn đề “CHLB Đức không công nhận quốc tịch CHDC Đức” ra thảo luận trên các diễn đàn quốc tế. “Chắc chắn cũng phải nêu ra rằng các nghị quyết của CSCE về tự do đi lại không thể áp dụng cho quan hệ giữa CHDC Đức và CHLB Đức được, vì thái độ của CHLB Đức về quốc tịch xóa bỏ các tiền đề luật quốc tế về hợp tác giữa hai quốc gia.” Shevardnadze đề nghị: “Giả sử [...] người ta rỉ tai thủ tướng CHLB Đức rằng nếu còn tiếp tục chiến dịch chống CHDC Đức và các sứ quán CHLB Đức còn tiếp tục nhận người tị nạn thì nhà chức trách CHDC Đức bắt buộc giảm thiểu đáng kể số người di cư trong năm nay và năm tới, và lời cảnh báo đó trước thời điểm bầu nghị viện [...] ít nhất sẽ bắt Bonn phải suy nghĩ.”

Tối hôm 1/9 ấy tôi trở lại bờ biển Baltic.

Bộ chính trị vẫn tiếp tục im lặng.

HONECKER VÀ TÔI

12/9: tôi vẫn ở Dierhagen bên bờ Baltic. Eberhard Aurich, bí thư thứ nhất Trung ương Đoàn, và Gerd Schulz, vụ trưởng Vụ thanh niên thuộc Trung ương đảng SED, đến thăm tôi. Hôm qua lãnh đạo Hungary đã thực thi thông cáo của mình và mở biên giới qua Áo cho cả công dân CHDC Đức. Trong một thời gian ngắn, 15.000 công dân CHDC Đức rời bỏ CHDC Đức qua đường Hungary.

Bộ chính trị tìm các “tội đồ.” Nhiều thanh niên bỏ nước ra đi, chứng tỏ Đoàn thanh niên đã thất bại trong công tác chính trị tư tưởng. Ít nhất thì

Mittag cũng phát biểu như vậy tại cuộc họp Bộ chính trị. Tôi đoán Aurich và Schulz định kêu ca chuyện đó với tôi.

Nhưng họ đến vì lý do khác. “Ngày hôm qua là một nhát cắt sâu vào cuộc sống trong nước ta. Tôi phẫn nộ vì cách phản ứng của Bộ chính trị”, Aurich bắt vào chuyện. Và anh xúc động nói tiếp: “Bộ chính trị nhắm mắt trước sự thật, hành động hấp tấp và thiên cận. Chỉ cách đây một năm người ta còn có thể dựa vào uy lực của Erich Honecker. Hôm nay ông đã đánh mất hết.”

Aurich nghỉ lấy hơi và nhìn tôi. Rồi anh nói: “Egon, quay về Berlin đi! Không thể tiếp tục với Honecker được nữa rồi.”

Tôi cố giữ vẻ bình thản. Quan điểm của hai người không làm tôi ngạc nhiên. Tôi cũng thấy Honecker đã kiệt lực. Chức vụ vượt quá sức ông. Tôi hiểu là phải hành động cấp thiết. Nhưng tôi do dự khi định lật đổ con người ốm đau ấy trước quốc khánh lần thứ 40 của CHDC Đức. Ông có mặt từ giờ phút đầu tiên của CHDC Đức. Trong những thất bại của chúng ta, ông không chỉ có lỗi.

Cuộc đời hoạt động chính trị của tôi gắn liền với Honecker từ khi còn trẻ. Năm 1951 tôi gặp ông lần đầu tiên tại một hội nghị Đội thiếu niên tiên phong ở Rostock. Là chủ tịch Hội đồng Đội, ông lên phát biểu. Tôi mới 14 tuổi và phấn khích vì không khí trong khán phòng. Khi hội nghị kết thúc, tôi cầm thẻ đội viên tiến lên phía trước để xin Honecker chữ ký. Ký xong ông nhìn tôi và nói: “Em sẽ thành một đoàn viên tốt chứ?” Tôi hứa, và tôi cũng đạt được. Con đường của tôi thông qua nhiều chức vụ, từ năm 1974 đến năm 1983 tôi lãnh đạo FDJ do ông cùng sáng lập năm 1946. Tại Hội đồng FDJ năm 1981 ông viết vào cuốn tiểu sử của mình vừa in ra: “Tặng người bạn và bạn chiến đấu Egon của tôi, với tình đoàn kết sâu sắc. 4/6/1981. Erich Honecker.” Tôi rất mừng đón nghĩa cử ấy. Không chỉ vì ông là sếp của tôi và tôi trực tiếp nhận chỉ thị từ ông cho công tác thanh niên. Tôi kính trọng nhiều tố chất chính trị và nhân văn của ông. Sẽ quá đơn giản khi cho rằng Honecker hoàn toàn mạo hiểm khi vào cuộc: hoặc là chủ nghĩa xã hội rực rỡ mang dấu ấn riêng, hay là đồng tro tàn từ di sản chống phát xít và cánh tả nếu dự án thất bại. Tôi tin tưởng sâu sắc vào sự trong sáng trong các kỳ vọng cá nhân của Erich Honecker, cho đến thời điểm ông cố bám chặt lấy những giáo điều cứng nhắc của sinh hoạt chính trị và xã hội ở CHDC Đức, nhắm mắt trước thực tế hiển hiện, trước lời cảnh báo từ các

ủy viên Bộ chính trị, cán bộ đảng cơ sở, huyện ủy và tỉnh ủy, giới khoa học và nghệ sĩ, trước các kinh nghiệm của Liên bang Xô viết và các nước XHCN khác.

Hôm nay lại chính tôi, người do ông nâng đỡ bao năm qua, được khắp nơi thúc giục lật đổ ông. Và không phải chỉ hôm nay, trong năm 1989 này. Mà đã trước đây năm năm. Từ ngày 12/6/1984. Trước bối cảnh: tháng 11/1983 Honecker nói về Hoa Kỳ và Liên Xô: tên lửa của các người là thứ đồ của ác quỷ. Phải quảng chúng ra khỏi đất Đức!

Không một chính khách Đức nào có đủ dũng khí công dân như ông trong chuyện này. Đối tác đồng minh Xô viết của chúng ta lo ngại vì thái độ đó. Họ cho rằng Honecker xếp tên lửa Xô viết và tên lửa Mỹ vào cùng hàng. Sự cào bằng đó vi phạm kỷ luật khối đồng minh. Trong mắt lãnh đạo Xô viết Honecker giờ đây đã quá tự lập, có thể cũng quá “Đức.” Ông đã tận dụng khoảng chân không xuất hiện trong giới lãnh đạo Xô viết khi Brezhnev lâm bệnh và ba tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô qua đời cách nhau không lâu.

Từ năm 1982 ông tranh đấu để được phép sang CHLB Đức. Matxcova lần nào cũng phản đối và buộc tội Honecker sử dụng chiến lược hai mang. Năm 1983, đúng vào ngày ông sang Matxcova nói chuyện với Andropov, ông cũng cử ủy viên cá nhân của mình, quốc vụ khanh Schalck, sang Munich nói chuyện với Strauss. Mặc dù chuyến đi của Schalck có sứ mệnh bí mật nhưng không qua được mắt Matxcova. Kết quả các cuộc nói chuyện ở CHLB Đức là ngay trong năm 1983 CHDC Đức nhận được khoản vay tín dụng tiền tỉ do Strauss tác động vào. Phải là người thích đùa mới tin khoản vay tín dụng ấy cứu được CHDC Đức “khỏi sập tiệm.” Tiền này được đem gửi tiết kiệm. Khoản cho vay là một biện pháp củng cố lòng tin, không hơn không kém. Nó chứng tỏ với các nhà băng quốc tế là CHDC Đức là con nợ đáng tin tưởng.

Ngược lại, Bộ chính trị Đảng Cộng sản Liên Xô sợ CHLB Đức có thể tổng tiền chính trị CHDC Đức vì món nợ bên Tây. Khoản nợ của chúng ta tại các nhà băng phương Tây tổng cộng gần 30 tỉ Valutamark .

Ngoài ra phe quân sự Xô viết cũng giật mình thấy Honecker nói chuyện cả về chế độ biên giới giữa các khối quân sự với Strauss, kẻ được coi là hiện

thân của Chiến tranh Lạnh. Tuy không có sự liên quan trực tiếp nào giữa khoản vay tín dụng và sự kiện gỡ bỏ mìn ở biên giới các quốc gia vành ngoài của Hiệp ước Warszawa, nhưng Liên bang Xô viết không tin. Một thời gian dài họ từ chối kế hoạch gỡ bỏ mìn ở biên giới của CHDC Đức. Kết quả là một cuộc khủng hoảng công khai trong quan hệ giữa Đảng Cộng sản Liên Xô và SED như tôi chưa từng chứng kiến trước đó.

Trong tháng Bảy năm 1984 lãnh đạo các nước khối SEV họp ở Matxcova. Honecker nhận tôi vào đoàn tháp tùng ông. Trong giờ giải lao nguyên soái Liên Xô Ustinov, ủy viên Bộ chính trị và bộ trưởng quốc phòng, tiến đến chỗ tôi. Ông mời tôi uống trà.

“Đồng chí Krenz này”, nguyên soái vào chuyện, “đồng chí là người trẻ nhất trong Bộ chính trị. Một ngày nào đó đồng chí phải thừa kế. Đồng chí không thấy sắp chơi hết sạch vốn rồi à?”

Tôi phật ý. Ông ta định nói gì? Nếu ông định thử lòng trung thành của tôi với Honecker thì quả là thừa. Tôi gắn bó với Honecker. Hay đây là cách bày tỏ sự tín cẩn đặc biệt giữa những người bạn? Tôi đã học ở Matxcova, nói tiếng Nga, Liên bang Xô viết là quê hương thứ hai của tôi. Từ khi lên bí thư Trung ương đảng, tôi được Honecker trao nhiệm vụ giữ quan hệ thường nhật với sứ quán Xô viết ở Berlin. Gần như thứ Bảy nào Kochemassov cũng đến nhà riêng của tôi. Tôi thông tin cho ông về mỗi phiên họp Bộ chính trị. Matxcova tường tận tình hình trong lãnh đạo đảng SED như lòng bàn tay.

Ustinov chăm chú nhìn tôi và nhấp trà. Rồi ông hỏi: “Đồng chí không nghĩ là thời gian của tổng bí thư đã hết rồi sao? Đồng chí có định đem bàn chuyện đó trong Bộ chính trị không?”

Sự đường đột ấy khiến tôi ngạc nhiên. Tôi trả lời ngoại giao: “Uy tín của Erich Honecker rất lớn. Tôi không biết ai trong Bộ chính trị hay trong Trung ương đảng mà lại không tín nhiệm Honecker cả.” Ngày đó Honecker đang trên đỉnh cao sự nghiệp chính trị. Kể cả khi muốn chẳng nữa, tôi cũng không lật được Honecker. Bộ chính trị và Trung ương đảng đứng sau lưng ông.

Mấy ngày sau cuộc “đàm đạo bàn trà” với Bộ trưởng Quốc phòng Xô viết, tờ PRAVDA đăng tải hai bài chống lại chính sách nước Đức của Honecker. Một cuộc bút chiến công khai như chưa bao giờ có giữa Matxcova và Berlin. Tại một cuộc thảo luận nội bộ trong tháng Tư năm 1984 ở Matxcova, Honecker đã thành công khi tạm thời xóa bỏ được sự bất đồng ý kiến về chính sách CHDC Đức đối với CHLB Đức. Tuy nhiên đến tận năm 1987 nhiều đối tác Xô viết đã tìm mọi cách tác động đến các ủy viên Bộ chính trị SED để ngăn Honecker sang thăm CHLB Đức. Người ta rất nghi Honecker đi đêm với Bonn sau lưng Matxcova.

Tôi không muốn bị sử dụng trong vụ tranh chấp với tổng bí thư vì chính sách của ông đối với CHLB Đức. Không có sự lựa chọn tử tế nào khác.

Năm tháng trôi đi. Càng ngày Honecker càng tự mãn hơn. Phương Tây xun xoe với ông. Đó là lý do chủ yếu để Honecker tự đánh giá mình quá cao và xa rời cuộc sống thực tế. Nhưng điều đó cũng không đẩy tôi vào thế đối lập. Tôi không tự tập bẻ phái quanh mình, nhưng đã bắt đầu nghi ngờ nhiều quyết định của ông. Nói một cách hình ảnh thì cho đến nay tôi là đứa “con nuôi” vâng lời, bây giờ tôi vùng ra khỏi vai trò đó. Một lúc nào đó các con nuôi cũng trưởng thành. Phương thức lãnh đạo của Honecker luôn là một đề tài giữa Siegfried Lorenz và tôi. Chúng tôi không chỉ ngồi cạnh nhau trong Bộ chính trị, mà còn là bạn nhau từ hơn 25 năm. Chúng tôi lo lắng nhận ra Honecker còn sống nhiều trong quá khứ đấu tranh giai cấp hơn là quan tâm tìm hiểu thấu đáo chiến lược xã hội của CHDC Đức. Thước đo của ông cho cuộc sống là sự so sánh giữa những thành tích đạt được ở CHDC Đức và thời quân chủ. Thế giới của ông là các lý tưởng như công việc, bánh mì và hòa bình nhân loại. Nhân vật đang tiến tới ngưỡng tám mươi ngày càng sống nhiều hơn trong quá khứ. Ông không thấy những gì sắp xảy ra. Điểm mạnh của ông không phải là dự đoán khoa học về chính trị. Siegfried Lorenz và tôi nói thẳng về các khiếm khuyết của ông trong công tác lãnh đạo Đảng.

Năm 1986 Lorenz muốn đề nghị Honecker diễn thuyết về chủ đề “Cuộc cách mạng khoa học kỹ thuật và CHDC Đức” tại buổi đại lễ cấp danh hiệu đại học tổng hợp cho Trường đại học kỹ thuật ở Karl-Marx-Stadt. Honecker từ chối. Nhiệm vụ ấy được chuyển sang tôi. Tôi nghiên cứu thâm nhập đề tài trên. Bài diễn văn long trọng của tôi ra đời với sự cộng tác của các nhà

khoa học, giảng viên đại học, sinh viên, cán bộ đảng và nhà nước. Tôi được các nhà khoa học cỡ thế giới như Gs Manfred von Ardenne tư vấn cho. Tâm điểm bài diễn văn là tư tưởng của Marx: trong kỷ nguyên đại công nghiệp việc “tạo ra sự giàu có thực sự” ngày càng phụ thuộc nhiều hơn vào “mức độ phát triển chung của khoa học và tiến bộ của công nghệ”. Tôi giải thích, CHDC Đức phải đương đầu với nhiệm vụ ấy và phải đào tạo nhân lực khoa học kỹ thuật để làm nhiệm vụ ấy ra sao. Bài nói chuyện của tôi được Bộ chính trị phê chuẩn và chuẩn bị đăng toàn văn trên báo NEUES DEUTSCHLAND.

Sau buổi lễ ngày 14/11/1986, một cộng tác viên của thông tấn xã ADN thông báo cho Siegfried Lorenz và tôi là Berlin đã quyết định không đăng bài diễn văn của tôi và chỉ in một thông cáo báo chí ngắn về buổi lễ. Quyết định từ Berlin? Chỉ có thể hiểu là Honecker đã quyết định. Một chuyện không hay cho tôi, khi biết ở đó có nhiều khách trong nước và quốc tế tham dự. Ai thạo các cơ chế chính sách ở CHDC Đức sẽ phải đoán rằng tôi đã nói gì đó đi ngược đường lối của đảng. Thực sự là Lorenz và tôi không thuộc vào số những người thích động chạm vào thẩm quyền ấn định đường lối của tổng bí thư. Lòng trung thành của chúng tôi với ông không hề phải nghi ngờ. Tuy nhiên, việc ông đã kiêu ngạo đứng trên một nghị quyết của Bộ chính trị, áp đặt truyền thông, lờ đi một sự kiện quan trọng trong chính sách khoa học kỹ thuật của SED, xúc phạm khách khứa của buổi đại lễ bằng sự coi thường và vô cớ biến hai ủy viên Bộ chính trị thành người thừa lệnh của một cộng tác viên ADN đã khiến chúng tôi lần đầu tiên tự hỏi vào buổi tối hôm ấy, liệu Honecker đã sắp được tận hưởng những ngày nghỉ ngơi xứng đáng?

Chỉ là một câu hỏi, từ hỏi đến hành động còn xa lắm.

Một cố gắng nghiêm túc khác nhằm vận động tôi hạ bệ Honecker đến từ Gerhard Schürer trong tháng Hai năm 1989. Ông mời tôi đến nhà nghỉ của mình ở bờ biển Baltic. Ông dẫn tôi xuống tầng hầm được xây hoàn thiện. Mọi chuyện có vẻ như ông muốn thổ lộ một bí mật. Thổ lộ cho một mình tôi mà thôi. Không vòng vèo, ông nói: “Chúng ta phải lật đổ Honecker.” Ông nhìn vào mắt tôi, rõ ràng muốn chứng kiến trực tiếp phản ứng của tôi.

Tôi hỏi: “Anh muốn làm việc đó ra sao?”

“Nếu anh lên đứng đầu thì quân đội, Bộ an ninh quốc gia và cảnh sát sẽ hành xử trung thành với anh. Khi anh là tổng bí thư, tôi sẽ về hưu và qua đó tạo ra một tín hiệu cho các bộ lão trong Bộ chính trị. Như vậy anh sẽ khắc phục được tình trạng già lão để xây dựng một Bộ chính trị theo lựa chọn riêng”, ông trả lời.

Tôi khâm phục sự thẳng thắn của ông. Cần thay đổi ban lãnh đạo. Chúng tôi nhất trí chia sẻ nhận định đó. Nhưng kế hoạch của ông mang màu sắc mưu phản. Đảo chính? Không, tôi không muốn.

Schürer ngạc nhiên nghe tôi nói, tôi cũng tin là Erich Honecker không còn đủ sức hoàn thành nhiệm vụ của mình, cả về thể trạng lẫn tinh thần. Nhưng trước hết tôi lo khoản nợ của chúng ta gia tăng, tôi nói cho chủ nhiệm Ủy ban kế hoạch nhà nước biết. Chúng ta đang sống bằng tiền của con cháu chúng ta, và đó là lý do khiến mỗi kế nhiệm của Honecker thất bại.

Qua suy nghĩ của tôi, Schürer nhận thấy tôi thông thạo tình hình kinh tế của CHDC Đức.

“Anh có biết chi tiết không?” ông hỏi.

“Có”, tôi nói, “từ năm 1984 Alexander Schalck và Wolfgang Junker đã cho tôi mọi thông tin mà tôi cần biết về tình hình kinh tế và tài chính của CHDC Đức.”

Schürer xác nhận, Honecker có lỗi cá nhân lớn về khoản nợ của CHDC Đức. Không thể trả nợ nếu còn Honecker.

“Việc thay đổi ở thượng đỉnh không thể thông qua đảo chính”, tôi nói.

“Trước khi thay thế tổng bí thư, phải bàn luận triệt để trong Bộ chính trị và Trung ương đảng. Muốn thế, cần một bản phân tích thấu đáo. Chừng nào các ủy viên Bộ chính trị không biết cụ thể thực tiễn chính trị và kinh tế trong tình huống nội chính của chúng ta, ta sẽ không có được đa số để hạ bệ Honecker. Chừng nào Mittag còn điều khiển được tổng bí thư thì sẽ còn khó tác động đến Honecker”, tôi giải thích quan điểm của mình.

Kể cả từ bên ngoài CHDC Đức, một cuộc “đảo chính” sẽ vấp phải sự bất đồng. Danh tiếng quốc tế của Honecker quá lớn. Sau lần ông chính thức

sang thăm Bonn, các đồng chí Xô viết cũng phải công nhận: “Sau thành công lớn của CHDC Đức như được thủ tướng Kohl công nhận trên bình diện quốc tế, người ta không thể thay ngựa”. Honecker được trọng vọng trong giới ưu tú của chính trường CHLB Đức. Mọi lực lượng chính trị khác nhau nhất đều phải nhắc đi nhắc lại, ông là sự bảo đảm cho tính liên tục trong quan hệ Đức-Đức. Ngay Alfred Dregger hồi năm 1987 còn chào Honecker là “người cộng sản Đức” có nhiều điểm chung với ông, một “nhà hoạt động dân chủ Đức.”

Không, tôi không muốn đảo chính. Nó cũng sẽ không tăng ổn định cho CHDC Đức. Tôi ghét các kiểu âm mưu. Thêm vào đó là Honecker lâu nay rõ ràng đã nghi ngờ tôi. Có thể suy ra từ một sự việc tại Đại hội đảng XI. Trên một tấm ảnh có hình Honecker, Gorbachev, Stoph và tôi. Trong lúc Honecker đọc báo cáo của Trung ương đảng ở bục thì Gorbachev, Stoph và tôi ở bàn chủ tịch sau lưng ông chụm đầu vào nhau. Gorbachev muốn được giải thích kỹ hơn một vài đoạn trong bài nói của Honecker. Tôi dịch lại trong chừng mực có thể. Có thể tiếng tôi khá to khiến Honecker bị nhiễu. Trong giờ giải lao ông nói với tôi: “Egon, anh không nên có thói quen nói sau lưng tôi.”

Tôi trả lời câu cảnh cáo hai nghĩa ấy: “Tôi không bao giờ nói xấu sau lưng anh.”

Năm ngoái Wolfgang Herger và tôi hay nói về Honecker và chuyện ông ta rút khỏi chính trường. Trước đây mấy năm đã sinh ra nhiều xôn xao khi tôi đề nghị một triết gia chưa bao giờ lĩnh chức vụ trong quân đội vào vị trí Vụ trưởng các vấn đề an ninh thuộc Trung ương đảng. Ông viết bài tiến sĩ môn luân lý. Đối với tôi Herger luôn luôn không chỉ là một cộng sự, ông đã và vẫn là một người bạn.

Đầu năm 1989 chúng tôi soạn một thông tin cho Bộ chính trị về du lịch. Chúng tôi cũng nói về Honecker. Herger nói: “Nếu Erich Honecker có sự thông thái của tuổi già thì bây giờ ông sẽ từ chức. Nếu ở hội nghị Trung ương đảng sắp tới ông không làm gì, tôi sẽ đề nghị ông từ chức.”

Tôi không ngạc nhiên về tính thẳng thắn của Herger, mà vì sự cương quyết trong đòi hỏi. Herger không có chí hướng quyền lực. Cũng chính vì vậy mà có lẽ ông là người có thẩm quyền làm việc đó. Tôi không muốn mất ông ở

vị trí cố vấn. Tôi càng tin là ở thời kỳ hậu Honecker ông cần phải nhận một chức vụ quan trọng trong Bộ chính trị. Vì vậy tôi khuyên ông không nên đơn thương độc mã làm chuyện đó. Trước sau tôi vẫn không chủ trương lừa dối Honecker. Phải tìm đường khác.

Tiểu sử Erich Honecker gây ấn tượng mạnh cho tôi. Ông bị bọn Quốc xã tống vào tù mười năm vì chí hướng chính trị của mình. Ai không chịu phản bội mà sống sót ra khỏi tầng hầm của Gestapo ở phố Prinz Albrecht (Berlin) cũng như nhà tù khổ sai Brandenburg, người ấy theo tôi rất đáng được kính trọng. Với một người như thế, tôi muốn đối xử chân thành và thẳng thắn.

Hôm 12/9 ấy Aurich và Schulz ngồi trước mặt tôi, hai người bạn đồng hành, họ biết giới trẻ nghĩ gì. Và họ đòi tôi: “Không thể tiếp tục với Honecker được nữa. Ông ấy phải đi khỏi. Anh hãy khởi đầu đi!”

Tôi suy nghĩ: phải chăng sự nghiệp của chúng ta thực sự chỉ có thể cứu vãn bằng cách thay đổi nhân sự? Theo ý tôi, không thể làm việc ấy mà không thảo luận với Honecker.

Wolfgang Herger cho tôi biết, nhiều ủy viên Bộ chính trị ở Berlin đòi tổ chức thảo luận triệt để. Mittag hoãn mọi cuộc tranh luận và quyết định khẩn cấp đến sau lễ quốc khánh CHDC Đức thứ 40, lúc đó Honecker sẽ đi làm trở lại.

Tôi cũng hoãn các mong đợi chính đáng của FDJ vào thời điểm nói trên. Tôi biết như vậy là không nhất quán. Nhưng tôi muốn một giải pháp trong sáng về chính trị, một giải pháp đứng đắn. Cách hiểu của tôi về chính trị không còn mang dấu ấn của thời kỳ hoạt động bí mật hay thời Comintern. Tôi muốn có sự tranh luận công khai, lấy luận chứng làm chủ đạo. Nếu ai coi đó là sự lưỡng lự của tôi thì cũng có thể đúng. Nhưng không ai trong Bộ chính trị bị cấm không được dũng cảm hơn tôi.

Vì quá thận trọng hay giữ ý, hay vì hèn nhát mà tôi không về Berlin để đối mặt với Honecker?

Nhiều người muốn hiểu như thế. Tôi thì không.

Từ ngày rất trẻ, tôi là một người cộng sản có niềm tin. Đảng là cuộc đời tôi. Kỷ luật đảng mà tôi tự áp đặt cho mình đã cấm tôi mọi hành động lồi bè kéo cánh. Dĩ nhiên tôi biết, chúng tôi đã tự đánh bật vũ khí phê bình và tự phê ra khỏi tay với mệnh lệnh nghiêm khắc “Không tranh luận về sai lầm!” nhưng tôi cũng biết, các lực lượng cầm quyền bên CHLB Đức lợi dụng không thương tiếc mỗi sai lầm của chúng tôi để hại CHDC Đức. Tôi muốn bảo vệ CHDC Đức trước tình huống đó. Từ hàng thập kỷ nay, tiếc thay, có một kinh nghiệm được cuộc đời khẳng định: hạ bệ người cao nhất trong ban lãnh đạo một nhà nước XHCN luôn gây ra xáo động xã hội.

VÌ MỘT CHDC ĐỨC CẢI CÁCH

Trong thời gian nghỉ tôi chuẩn bị cho cuộc họp Bộ chính trị đầu tiên sau lễ quốc khánh CHDC Đức thứ 40. Tôi đọc các nghiên cứu xã hội học của Viện nghiên cứu thanh niên, một số công trình của Viện hàn lâm khoa học xã hội và Viện điều hành kinh tế XHCN, tài liệu mật của Schalck về tình hình kinh tế CHDC Đức, đơn khiếu nại và thư của công dân, cũng như tài liệu Xô viết về ý niệm hiện đại của chủ nghĩa xã hội .

Tiến thoái lưỡng nan: tôi biết tình cảnh CHDC Đức, nhưng đơn giản là tôi không tìm ra câu trả lời cho nhiều câu hỏi. Đặt câu hỏi thì rõ ràng cần thiết, nhưng trả lời còn cần hơn.

Tôi vạch hướng cho lần ra mắt ở Bộ chính trị. Ba bản nháp bay vào sọt rác. Rốt cuộc ngày 22/9 thì hoàn thành. Tôi viết “Ghi chép” lên bìa.

Trong thời gian này Honecker vẫn đang dưỡng bệnh ở gần Berlin. Tôi muốn một lần cuối cố gắng thuyết phục ông tự mở màn cuộc tranh luận trong Bộ chính trị về tình hình CHDC Đức. Tôi gọi điện. Giọng ông trong điện thoại yếu hơn hẳn.

“Erich, tôi muốn chia tay trước khi đi Trung Quốc. Bộ chính trị quyết định tôi bay sang Bắc Kinh dự quốc khánh Cộng hòa nhân dân Trung Hoa.”

“Chúc thành công”, ông thì thào và định đặt máy.

“Erich, tôi còn một đề nghị, tôi muốn chuyển cho anh ghi chép của tôi về tình hình hiện tại ở CHDC Đức.”

“Được”, ông đáp cụt lùn và đặt máy.

Tôi hy vọng sẽ cùng ông bàn về các ghi chép ấy khi tôi từ Bắc Kinh quay về. Theo ý tôi có thể lấy đó làm cơ sở cho cuộc hội ý chuẩn bị phiên họp Bộ chính trị lần tới.

Ngót bốn tuần sau tôi nhận lại tập tài liệu từ ông; vào ngày ông từ nhiệm. Ông không ghi chú gì mà cũng chẳng ký tắt E. H., một dấu hiệu cho thấy có thể ông không đọc. Hoặc là ông không có sức khỏe để đọc, hay ghi chép ấy không được ông để ý tới vì ông không muốn bận bịu với thực tế nữa.

Tình hình chính trị ở CHDC Đức, tôi viết cho Honecker, đã nóng lên như tôi chưa bao giờ trong đời từng cảm nhận hoặc chứng kiến. Người ta nhận ra sự hoang mang và chán nản ở nhiều người. Ngay đảng viên cũng sống trong xung đột lương tâm giữa những gì họ nhận ra, họ muốn chuyển biến, và những gì họ thực sự gây được tác động. Lý lẽ của phương Tây được người dân đón nhận, vì ở CHDC Đức không tranh luận công khai về các lựa chọn xã hội. CHLB Đức nói đến cải cách, nhưng muốn tiêu diệt CHDC Đức. Đảng phải vạch rõ là hệ thống chính trị và kinh tế của CHDC Đức cần được cải cách, nhưng không động chạm đến nền tảng XHCN. Chúng ta phải tự hỏi, nguyên nhân của phát triển lệch lạc ở CHDC Đức là gì. Nó không sinh ra trong mấy tuần vừa rồi. Một điều ngày xưa được coi là tiểu tiết, hôm nay đã thành vấn đề hệ thống: tại sao chủ nghĩa tư bản giải quyết được những vấn đề mà hàng chục năm ở CHDC Đức không giải quyết nổi – ví dụ như sản xuất hàng tiêu dùng cao cấp, chế tạo ô tô, cung ứng vật tư cho xí nghiệp, liên tục cung cấp rau quả và các hàng hóa khác cho nhân dân?

Dân chúng không để ta an ủi đợi một tương lai xa xôi nữa. Họ nghi ngờ các thống kê kinh tế quốc dân được công bố. Họ thấy những số liệu đó không được cuộc sống xác nhận. Nguyên tắc thành tích bị vi phạm. Không thể tránh né việc phân tích nguyên nhân làn sóng xuất cảnh được nghiên cứu xã hội học chỉ ra theo thứ tự sau đây: ảo tưởng về lối sống phương Tây, yêu cầu hưởng tự do cá nhân cao hơn, mong muốn khả năng du lịch, bất bình vì thái độ quan liêu của thủ trưởng và nhân viên các cơ quan nhà nước, cách đối xử lạnh lùng với công dân, không hài lòng vì tính cá nhân bị coi thường, ít được tham gia các quá trình đưa ra quyết định, lý do nhân đạo như thành hôn và thừa kế. Xã hội bị chia ra thành nhóm người có tiền Tây Đức và những người không có. Nhiều người thất vọng vì chỉ có D-Mark trong túi

mới ngang dọc thế giới được, và ngay cả ở CHDC Đức cũng mua được nhiều lợi thế, trong khi tiền của chúng ta mất giá. Những trải nghiệm ấy thì ngay cả du khách CHDC Đức sang các nước XHCN cũng có.

Chúng ta đối đầu với sự việc là CHDC Đức phát triển như một phần của tổng thể ngày xưa. Điều đó trong thời gian qua ảnh hưởng mạnh hơn đến sự đồng nhất bản thể giữa công dân và nhà nước. Khi người Ba Lan và Hungary ra nước ngoài thì họ đến chôn lạ, khi người CHDC Đức sang CHLB Đức thì – mặc cho mọi khác biệt về hệ thống – họ chuyển sang một nước Đức với cùng ngôn ngữ và phần nào có cả quan hệ họ hàng. Người dân không hài lòng với chính sách truyền thông của ta. SPUTNIK bị cấm khiến nhiều người hỏi, công dân đã trưởng thành chưa? Người dân không muốn bị quy định được phép đọc gì, nhất là khi báo chí đó đến từ nước bạn.

Một vấn đề thời sự, tôi viết cho Honecker, là cách đối xử với người bất đồng ý kiến và các nhóm đối lập. Ở những chủ đề quan trọng như xuất cảnh, chính sách truyền thông và bảo vệ môi trường, nhà thờ đã nhận vai trò dẫn dắt dư luận vì đảng không quan tâm đầy đủ đến lĩnh vực ấy. Qua đó nảy sinh ấn tượng là các nhóm dưới mái nhà thờ nhận ra vấn đề rõ hơn và thực hơn so với Bộ chính trị. Trong ghi chép của mình, tôi tin rằng chỉ có thể tìm được lối thoát ra khỏi tình cảnh này qua đối thoại nghiêm túc với tất cả các lực lượng xã hội. Chúng ta phải đối xử ân cần hơn và tế nhị hơn với các ý tưởng từ dưới đưa lên, cả với những người bất đồng ý kiến trong đảng. Phải thay đổi chương trình của đảng từ năm 1976. Phải chuẩn bị Đại hội đảng SED thứ XII diễn ra trong năm 1990 thông qua tìm hiểu dân ý thành thực, với tất cả các đề tài như an ninh xã hội và công bằng xã hội, nguyên tắc thành tích, chính sách vật giá, tự do xã hội và tự do cá nhân, dân chủ XHCN, tính tập thể và tính cá thể, đoàn kết giữa các thế hệ, tình yêu quê hương và chủ nghĩa quốc tế. Trong tương lai phải được tranh luận công khai về pháp luật.

Các ghi chép trên phản ánh suy nghĩ của tôi trong những ngày ấy. Chúng không phải khuyến nghị thay đổi chế độ ở CHDC Đức. Tôi phản đối ý đó. Cũng không phải một tâm thư về thống nhất Đức. Đề tài này không thời sự trong mắt tôi. Các ghi chép ấy chỉ là suy nghĩ của tôi về các biến chuyển trong một CHDC Đức XHCN có chủ quyền.

Tôi biết ở CHDC Đức có nhiều người suy nghĩ tương tự. Ví dụ nhật báo JUNGE WELT ngày 21/9 đăng trích lục một bài nói chuyện của Klaus Höpcke trình bày trước giảng viên và sinh viên Đại học mỹ thuật Berlin-Weissensee. Ông đòi hỏi suy nghĩ “điều kiện sống nào ở nước ta đã khiến người này hay người kia có nguyện vọng rời bỏ đất nước hay đầu hàng trước sức quyến rũ của cuộc sống ở nơi khác với màu sắc lung linh làm họ choáng váng.” Theo tôi biết, JUNGE WELT là tờ báo đầu tiên và Klaus Höpcke là cây bút đầu tiên từ hàng ngũ SED công khai nói đến chủ đề xuất cảnh và nguyên nhân của nó. Giờ đây không ai còn có thể giấu nhem đi được nữa.

Cho đến nay đã xuất hiện nhiều phong trào và tổ chức chính trị mới. Họ đòi các quyền công dân được Hiến pháp CHDC Đức bảo đảm. Chương trình của họ xuất phát từ một đồng thuận xã hội: cải cách CHDC Đức và chủ nghĩa xã hội.

Mục sư Friedrich Schorlemmer phát biểu: “Không xóa bỏ, mà đổi mới chủ nghĩa xã hội.” Hoặc “chủ nghĩa xã hội từ Bắc Kinh đến Berlin có thể cải cách được, hay nó biến mất.”

Trong lời kêu gọi thành lập của phong trào quần chúng „Dân chủ ngay bây giờ“: “Chủ nghĩa xã hội hôm nay phải tìm được khuôn mặt thật, khuôn mặt dân chủ của mình, nếu không muốn chịu một thất bại lịch sử. Chủ nghĩa xã hội không được phép thất bại, vì nhân loại bị đe dọa trong khi tìm phương thức chung sống cần nhiều lựa chọn bên cạnh xã hội tiêu dùng của phương Tây mà sự phồn vinh của nó do phần còn lại của thế giới gánh chịu.”

Neues Forum ngày 11/9 muốn có “[...] đất dụng võ cho sáng kiến kinh tế, nhưng không bị méo mó thành xã hội cạnh tranh chà đạp lên nhau.” Phong trào này muốn “giữ gìn những thành tích đạt được nhưng vẫn có chỗ cho đổi mới [...]”

Mục sư Edelbert Richter ở Erfurt tin chắc rằng “không chỉ chữ ‘XHCN’ mà một số nguyên lý xã hội nhất định của XHCN” sẽ còn có sức thuyết phục đối với chúng ta trong tương lai .

Ngày năm 19/9/1989 Hội nghị các nhà thờ CHDC Đức ra nghị quyết kêu gọi những người muốn bỏ đất nước ra đi: “Chúng tôi xin các bạn hãy ở lại

và góp phần xây dựng một tương lai chung tươi đẹp ở nước ta.”

Liệu có phải tất cả những người ấy trong thâm tâm thực sự muốn một chủ nghĩa xã hội được cải cách? Ai nhìn được thấu mọi con tim và khối óc? Nhưng Bộ chính trị còn không thèm tự đặt ra cho mình một câu hỏi như thế. Chúng tôi vẫn ngồi trên ghế chót vót. Thay vì chuyện trò với những đầu óc phê phán, chúng tôi bám chặt vào các giáo điều đã lạc hậu với thời cuộc. Bộ chính trị SED vẫn giữ im lặng.

Nhưng ở các chi bộ cơ sở đã có biến chuyển. Sự bất bình gia tăng trong quần chúng. Ngày càng nhiều người bất ổn và hoang mang. Các cuộc biểu tình nổ ra đòi thay đổi xã hội XHCN. Khẩu hiệu “Chúng ta ở lại” là câu trả lời cho “Chúng tôi muốn đi.” Chỉ ít lâu sau xuất hiện một phong trào phản kháng rộng rãi chống lại lãnh đạo đương nhiệm của CHDC Đức, với khẩu hiệu “Chúng tôi là nhân dân.”

THĂM TRUNG QUỐC

Cộng hòa nhân dân Trung Hoa mừng quốc khánh thứ 40 – sáu ngày trước quốc khánh CHDC Đức. Tôi nhận nhiệm vụ đại diện cho CHDC Đức. Đi Trung Quốc là một sự kiện đặc biệt đối với tôi, nhưng trước tình cảnh ở CHDC Đức thì sự phấn khởi cũng chỉ có hạn. Tôi ước gì được ở lại Berlin. Trước lúc cất cánh tôi nhận được một thông tin nội bộ. Tin này xuất phát từ Đại diện thường trực của Cộng hòa liên bang Đức ở CHDC Đức, đầu đề: “Về tình hình nội trị của CHDC Đức sau phiên họp toàn thể Trung ương đảng SED thứ 8.” Tất nhiên tài liệu này không viết ra cho lãnh đạo CHDC Đức đọc, mà gửi đến chính phủ CHLB ĐỨC. Tôi nhận được nó qua đường vòng – người của chúng ta ở Bonn vẫn hoạt động. Trong tài liệu của mật vụ đội danh ngoại giao nói: “Trong hàng ngũ những người kế nhiệm tiềm năng (của Erich Honecker) rõ ràng nổi bật nhất là Krenz. [...] Việc ông ta bảo vệ bằng được cuộc thăm sát ở Bắc Kinh khi đến thăm Saarbrücken cho thấy ông ta sẽ quyết tâm sử dụng mọi phương tiện nhà nước trong trường hợp nghiêm trọng.” Về bất cứ phương diện nào, đây là một lời vu khống tồi tệ. Ít lâu sau nó biến thành ngôn ngữ chung trong truyền thông CHLB Đức.

Nhận định trên bắt nguồn từ tuyên bố của tôi nhân dịp thăm thủ hiến bang Saarland ngày 7-8/6/1989. Tôi đến Saarbrücken tham dự một hội thảo của SPD và SED về chính sách an ninh. Các phóng viên ghi nhận là trong bài

diễn văn tôi không phát biểu về biến cố trên quảng trường Thiên An Môn. Mặc dù vậy người ta vẫn viết như thể hội thảo này chỉ nói về Trung Quốc. Tôi đã phản đối sự bóp méo này. Buổi tối đầu tiên trong hội thảo, một phóng viên đài phát thanh Saarland hỏi, có phải tôi không muốn “lặp lại” luận chứng của Lafontain về Trung Quốc. Tôi trả lời đại ý là “không”, vì người ta không can thiệp vào nội bộ quốc gia khác. Ở CHDC Đức chúng tôi công bố các phát biểu chính thức của Trung Quốc như đã nhận được từ họ. Bây giờ không gì tệ hơn là tạo ra một không khí căng thẳng qua đồn đại, khẳng định vô căn cứ hay thêm bớt sự việc; chẳng có ích gì cho ai cả. Tôi nói nguyên văn: “Hôm nay chúng ta cần trước hết một không khí góp phần kiến tạo hòa bình trên thế giới.” Tôi chỉ nói đến “ổn định và trật tự” ở Trung Quốc theo nghĩa chính trị toàn cầu. Tôi không chịu trách nhiệm về tất cả những gì khác mà truyền thông Tây Đức nặn ra từ phát biểu của tôi.

Tôi chia sẻ nỗi lo, chia sẻ với cả các chính khách Đông Tây, ở đất nước đông dân nhất thế giới có thể xảy ra nội chiến. Nội chiến ở Trung Quốc có lẽ sẽ sinh ra hậu quả thảm khốc cho cả thế giới. Gorbachev khi sang thăm Bonn hồi tháng Sáu năm 1989 cũng phát biểu tương tự, song chẳng ai suy diễn từ lời ông là ông sẽ sử dụng vũ lực ở nước mình.

Thủ tướng Kohl sau này đến thăm các đơn vị Quân đội nhân dân Trung Quốc, và cả tổng thống Hoa Kỳ cũng dành vinh dự cho nhân dân Trung Quốc như tôi đã chúc mừng họ nhân ngày lập quốc thứ 40. Họ không thu gọn Trung Quốc vào sự cố tháng Sáu năm 1989. Họ giữ lập trường về vai trò mà Trung Quốc hôm nay đã có trên chính trường thế giới và nhất định còn gia tăng.

Tôi gặp gỡ sinh viên, giáo viên và trí thức ở Bắc Kinh, gặp công nhân, nông dân, cán bộ đảng và nhà nước ở các tỉnh Tứ Xuyên và Chiết Giang. Các cuộc nói chuyện với tổng bí thư Đảng Cộng sản Trung Quốc Giang Trạch Dân và nhiều chính khách quan trọng trong nước cho thấy: đất nước này thực thi thành công chính sách cải cách bắt đầu từ năm 1979. Chính sách cải cách của họ khác với Perestroika ở một điểm chủ yếu: củng cố và phát triển kinh tế trước hết. Qua các chuyến tham quan tôi thấy các hậu quả tiêu cực của Cách mạng văn hóa được khắc phục ra sao và mức sống của người dân cho dù còn tồn tại nhiều khó khăn đã được cải thiện.

Khi Giang Trạch Dân đón tiếp tôi, ông ngâm cả thơ Goethe bằng tiếng Đức. Ông nhắc đến Weimar, thành phố của các tác giả kinh điển, cả sự gần gũi với Buchenwald. Trong khi xảy ra vụ Thiên An Môn Giang Trạch Dân là bí thư Thượng Hải. Thành phố này không bị trải qua các biến cố như Bắc Kinh. Nguyên nhân trực tiếp là đường lối đối thoại của lãnh đạo địa phương dưới Giang Trạch Dân.

Tôi 1/10 tôi gặp Đặng Tiểu Bình. Hình như tôi là một trong những chính khách nước ngoài cuối cùng nói chuyện với ông. Ông truyền cho tôi một thông điệp rõ ràng: người Trung Quốc chúng tôi muốn hòa bình, chúng tôi cần hòa bình để tiến hành cải cách. Chúng tôi muốn sống hữu nghị với CHDC Đức, với các dân tộc. Chúng tôi cố gắng đạt được một quan hệ văn minh với tất cả các nước trên thế giới, ở phương Đông như phương Tây.

Tôi chỉ có một cách giải thích, tại sao phát biểu của tôi ở Saarbrücken luôn luôn bị bóp méo: người ta muốn gây sợ hãi ở CHDC Đức bằng cách loan tin tôi ủng hộ bạo lực.

TRƯỚC LỄ QUỐC KHÁNH CHDC ĐỨC LẦN THỨ 40

Tôi đang trên chuyến bay từ Bắc Kinh về Berlin. Nhân viên sứ quán CHDC Đức ở Bắc Kinh đã tập hợp tin báo chí cho tôi. Trong đó có một lời bình luận chưa công bố. Tôi hầu như không tin vào mắt mình: người tị nạn đã “chà đạp lên các giá trị đạo đức và tự đẩy mình ra khỏi xã hội chúng ta. Người ta không nên khóc theo họ lấy một giọt.” Lúc đó tôi chưa biết một điều mà xuống Berlin mới được nghe: Erich Honecker đã viết câu này vào bản tin ADN. Tôi thất vọng đau đớn về lời bình luận này. Tôi đã chứng kiến các ông bố, bà mẹ, bạn bè, gia quyến và đồng nghiệp khóc những giọt nước mắt cay đắng. Mỗi giọt là một cáo trạng chống lại chúng tôi. Lời bình luận này không còn là yêu cầu chính trị của CHDC Đức nữa. Bây giờ không thể để một ngày trôi đi mà không hành động.

Cùng các cộng tác viên, tôi phác thảo ngay trên phi cơ một tuyên bố về tình hình chính trị để rút lại bình luận trên. Tuyên bố này phải trình lên Bộ chính trị nhanh như có thể. Khi tôi xuống Berlin, Wolfgang Herger đã đợi ở sân bay. Bản thân ông cũng đã thảo một tài liệu về tình hình chính trị. Tôi đưa ông dự thảo của tôi. Nhiệm vụ của ông là viết thành một tài liệu thống nhất.

Tôi nói chuyện với Willi Stoph, Siegfried Lorenz và Harry Tisch về chuyện này. Họ đồng ý với nội dung cơ bản của bản tuyên bố. Họ kể cho tôi biết, trong giờ giải lao giữa một đại lễ tại Nhà hát nhạc kịch Đức (Berlin) Honecker đã gọi các ủy viên Bộ chính trị đang có mặt ở đó lại. Ông đưa ra một đề nghị mà sau này kéo theo hậu quả nặng nề: “trục xuất các công dân hiện trú trong sứ quán CHLB Đức ở Praha, chở họ bằng tàu hỏa của Deutsche Reichsbahn đi qua lãnh thổ CHDC Đức sang CHLB Đức.” Không ai phản đối đề nghị vô lý ấy. Vấn đề ở đây không chỉ là việc xuất cảnh, vì tình trạng khôn kham trong các sứ quán đã bắt buộc dẫn đến hệ quả này, mà là đường đi qua lãnh thổ CHDC Đức đầy tính khiêu khích. Đầu tháng Mười việc đó được lặp lại. Tại nhiều địa phương CHDC Đức đường sắt và nhà ga bị bao vây.

Ngày 4/10/1989 trước cửa nhà ga chính của Dresden, nơi chuyển tàu từ Praha đi qua, diễn ra một cuộc đối đầu bạo liệt. Nhiều nhóm tham gia: những người muốn xuất cảnh hoặc tình cờ đi qua, cả những phần tử quấy rối hầu như chỉ muốn đối đầu với chính quyền nhà nước. Cuộc đụng độ thể hiện các mâu thuẫn trong xã hội chúng ta đã kéo lực lượng cảnh sát nhân dân vào cuộc. Họ phải gánh chịu những xung đột do quyết định sai lầm của lãnh đạo chính trị CHDC Đức gây ra.

Hôm nay 6/10 nhiều người mong chờ trong diễn văn chào mừng quốc khánh CHDC Đức thứ 40 Erich Honecker sẽ nói một lời thẳng thắn về tình hình thời sự của CHDC Đức. Tất cả đều thất vọng. Đó là bài diễn văn của một người ốm yếu về thể trạng và bảo thủ về chính trị. Tôi cảm thấy bức xúc trong buổi lễ. Bài diễn văn của Honecker được Bộ chính trị phê chuẩn. Không ai có thể thoái thác là không biết nội dung. Chúng tôi sống trong ảo tưởng là mọi xung đột xã hội sẽ ngoan ngoãn đợi hoãn đến sau lễ quốc khánh CHDC Đức lần thứ 40.

Trước ngày lễ, tối 6/10, diễn ra lễ rước đuốc của FDJ trên đại lộ Unter den Linden, chính ở nơi Đoàn thanh niên dưới sự lãnh đạo của Erich Honecker ngày 11/10/1949 mừng sự kiện thành lập nhà nước Công hòa và chủ tịch đầu tiên Wilhelm Pieck. Hôm nay hơn 100.000 đoàn viên FDJ áo xanh diễu qua. Tôi nhớ lại sự phấn khởi trước đây 40 năm, khi ấy tôi mới 12 tuổi và theo đoàn Mecklenburg diễu qua trước lễ đài. Lễ rước đuốc ấy là một kỷ niệm cơ bản đầy ấn tượng thời thơ ấu của tôi. CHDC Đức đã ngự trong tim

tôi. Tôi cảm thấy những người quanh tôi chân thành chào mừng ngày thành lập nước Cộng hòa mới.

Hôm nay, 40 năm sau, tôi đứng trên lễ đài gần như chật cứng quý khách trong và ngoài nước. Gorbachev vẫy chào những thanh niên điều hành từ phút đầu đến phút cuối. Tôi không cường điệu khi nói: cuộc tuần hành này cũng dành cho ông. Và cũng chẳng cần có năng khiếu ngoại cảm để nhận ra điều đó. Tiếng hô “Gorbi, Gorbi” như không muốn dứt. Ngay cả khi Gorbachev hôm nay thay đổi ý kiến, ngày đó ông tiếp nhận ý chí của thanh niên CHDC Đức muốn đổi mới XHCN như lời đòi hỏi hãy ủng hộ phương thức chủ nghĩa xã hội dân chủ trên đất Đức. Có lẽ vì thế ông nói với thanh niên: “Tôi chúc lớp thanh niên hãy tin tưởng mang lá cờ đỏ của cách mạng, tiếp bước hàng ngũ của thế hệ già và bước những bước tiến xa.” Gorbachev thấy trong cuộc rước đuốc này dấu hiệu chứng tỏ Liên Xô và CHDC Đức cộng lại sẽ có đủ sức vượt qua cơn khủng hoảng của chủ nghĩa xã hội. Hy vọng vào một Perestroika Đức, một CHDC Đức thay đổi, đó là thông điệp mà ai ai trên lễ đài cũng cảm nhận được.

Eberhard Aurich, bí thư thứ nhất Trung ương Đoàn FDJ, đọc lời tuyên thệ truyền thống của thanh niên. Bài văn khác nhiều đoạn với những lời tuyên thệ tôi đã đọc năm 1974 và năm 1979. Không có lời tung hô Honecker. Không còn nhắc đến SED là đảng của thanh niên. Chỉ đơn giản: “Đây là nước ta. Đây là nhà ta. Ở đây ta còn nhiều dự định [...]”

Đó chính là ý mà lãnh đạo FDJ đã tranh luận với các thành viên đội rước đuốc trong nhiều cuộc nói chuyện: chúng tôi cảm ơn thế hệ già, các vị đã tranh đấu giành được nhiều thành quả cho chúng tôi, nhưng chúng tôi không thích để các vị đã xơ cứng vì tuổi già dạy bảo chúng tôi phải có một tương lai như thế nào, chúng tôi muốn xây dựng những kế hoạch riêng và sẽ thực hiện chúng. Khi Honecker chia tay lễ rước đuốc, ông không cảm ơn FDJ nữa. Aurich nhận lời chúc mừng từ Mikhail Gorbachev và Raissa Gorbacheva, từ Willi Stoph, từ nhiều khách nước ngoài và tất nhiên từ tôi.

Hai hôm sau Honecker trách tôi: anh đã cùng Trung ương Đoàn lôi kéo các đoàn viên FDJ theo tinh thần Gorbachev. Ông không hiểu được là chẳng cần phải lôi kéo ai nữa cả.

Có người muốn nhớ lại cuộc rước đuốc như một “lễ tung hô.” Những cuộc lễ lớn như thế luôn cần chút đạo diễn, hiếm khi bộc phát. Trong ký ức của tôi, cuộc rước đuốc ấy là lời bày tỏ của nhiều thanh niên với CHDC Đức của họ. Họ muốn một CHDC Đức khác, đúng thế. Họ muốn có thay đổi trong chính sách và trong giới lãnh đạo. Nhưng họ muốn CHDC Đức. Và trong ý chí đó họ muốn được Gorbachev ủng hộ.

HỌP BỘ CHÍNH TRỊ CÙNG GORBACHEV

Chiều 7/10 Bộ chính trị Trung ương đảng SED hội kiến Gorbachev tại tòa nhà hội nghị gần lâu đài Berlin-Niederschönhausen. Trước giờ họp đa số chúng tôi ngồi ngoài tiền sảnh. Gorbachev và Honecker còn có cuộc gặp riêng hai người. Có nhiều ý kiến không thống nhất rằng chỉ hai người hay còn thêm ai, và liệu Mittag có tham dự không. Tôi cho là có. Dù thế nào thì chúng tôi, những người tụ họp bên ngoài, cũng hỏi họp muốn biết hai “Tổng” bàn chuyện gì. Khi cánh cửa lớn mở ra và hai người từ phòng nghị sự bước ra, trông họ có vẻ phấn chấn. Rõ ràng đã không xảy ra một chuyện nảy lửa như tình hình hiện tại đòi hỏi. Không ai trong chúng tôi biết đó là cuộc chuyện trò cởi mở hay chỉ là đưa đẩy kiểu ngoại giao.

Dù thế nào, Gorbachev kiến tạo một không khí thân thiện trong cuộc họp của Bộ chính trị. Ông nói, sự ra đời của CHDC Đức là bước ngoặt trong lịch sử châu Âu và sự tồn tại thực tế của CHDC Đức góp phần ổn định tại châu lục.

Honecker cảm ơn người đứng đầu Đảng Cộng sản Liên Xô đã nhấn mạnh quyền tự quyết của CHDC Đức trong bài diễn văn trọng thể. Gorbachev nói với Honecker, phương Tây không được phép can thiệp vào nội tình của CHDC Đức. Ông nhắc đến tiến trình đầy mâu thuẫn của phong trào công nhân Đức. Quốc khánh thứ 40 của CHDC Đức đối với ông là ngày lễ chung của người dân CHDC Đức và Liên Xô. “Tôi tin rằng Đảng Cộng sản Liên Xô và SED là hai đảng mạnh nhất”, ông nói. Cả hai phải củng cố hành động của mình trên cơ sở “các lý tưởng và ý tưởng đã được Tháng Mười tuyên ngôn.” Gorbachev rút kết luận từ các tiến triển ở Hungary và Ba Lan: “Ba Lan và Hungary đã thuyết phục chúng ta: nếu không phản ứng phù hợp tình hình đất nước, đảng sẽ bị lên án. Chúng tôi và các đồng chí cùng nhau nỗ lực hỗ trợ các lực lượng tích cực ở hai nước. Nhưng sẽ không phải chuyện đơn giản.” Ông phê phán việc từ bỏ vị thế của đảng ở Ba Lan và Hungary.

Phương Tây đang hí hửng, rắp tâm “phục thù và thu hẹp khu vực của chủ nghĩa xã hội.” Gorbachev kể lại các kinh nghiệm cải tạo ở Liên Xô. Ông kêu gọi các đồng chí Đức: “Nói cho cùng, tất cả chúng ta đều là người cộng sản. Chúng ta không chỉ nghĩ đến chuyện hoàn tất công việc gì đó cho đời mình, mà còn nghĩ đến các thế hệ mai sau.” Tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô hy vọng sẽ có “một bước ngoặt trong công cuộc phát triển đất nước” đi cùng với Đại hội XII đảng SED vào năm 1990.

Trong khi nói, ông chăm chú nhìn vào cử tọa, tựa như muốn kiểm nghiệm xem chúng tôi có hiểu ông không. Tôi hiểu ý ông nói đến việc CHDC Đức lái về hướng cải tổ trong điều kiện riêng của nước mình, lái về hướng cải cách và tăng cường tự do theo ý tưởng của ông về tư duy mới vốn được lấy làm cơ sở cho công cuộc tiếp tục phát triển XHCN của CHDC Đức.

So với những gì đang ở thế ngàn cân treo sợi tóc, cả hai phía đều tỏ ra không nhận định được tình thế. Cả Đảng Cộng sản Liên Xô lẫn SED đều không thấy nước mình đã lún sâu vào khủng hoảng đến mức nào.

Chúng ta đã bỏ lỡ cơ hội thông báo cho nhau một cách cởi mở và thẳng thắn về tình hình thực tế hai nước. Thời gian quý báu trôi đi vô ích.

NHỮNG NGÀY HY VỌNG VÀ QUYẾT ĐỊNH

8 – 17/10/1989

8/10

Chủ nhật đầu tiên trong năm thứ 41 của CHDC Đức, tôi lên xe công vụ ở Wandlitz lúc trời còn tối. Trên đường tới Berlin tôi nhớ lại cuộc chuyện trò với Eberhard Aurich. Hôm 6/10 tôi hỏi anh: “Đó là cuộc rước đuốc cuối cùng?” Ý tôi định nói là nếu muốn làm cuộc cải tổ thành công thì trước mắt còn nhiều công việc và nên bớt những cuộc diễn hành đi.

Aurich đọc ra trong câu hỏi ấy nhiều hơn tôi nghĩ. “Tôi nghĩ là không”, anh trả lời, “cuộc rước đuốc là lễ bế mạc của FDJ cho ông ấy.”

“Cho ông ấy” có nghĩa cuộc rước đuốc được coi là lễ chia tay với Erich Honecker. Tôi im lặng. Cuộc lật đổ Honecker đã có gì là chắc chắn đâu. Vừa hôm qua ông còn nhận được động lực, Gorbachev đã nói ở cuộc họp Bộ chính trị là Liên Xô quyết tâm tuân thủ nghiêm ngặt Hiệp ước về hữu nghị, hợp tác và tương trợ ký ngày 7/10/1975. Sự kiện này nhất định mở mắt cho những kẻ rắp tâm đụng chạm vào quyền tự quyết và độc lập của CHDC Đức. Với nỗ lực mang lại một chất lượng mới cho chủ nghĩa xã hội, Đảng Cộng sản Liên Xô và SED có cùng lý tưởng và giá trị làm xuất phát điểm. Honecker hiểu luận cứ ấy là sự khẳng định chính sách của CHDC Đức.

Như đã nói ở trên, tôi đã bàn bạc từ lâu với những đồng chí mà tôi biết họ thấy thái độ ngoan cố của Honecker là một hiểm họa cho CHDC Đức. Trong số đó trước hết phải kể đến Siegfried Lorenz và Wolfgang Herger, Willi Stoph, Harry Tisch, Werner Jarowinsky, Gerhard Schürer, Alexander Schalck và Wolfgang Junker. Erich Mielke biết dự định của chúng tôi. Günter Schabowski cũng nhập hội vào đầu tháng Mười. Cuối tháng Chín

Schalck hỏi tôi: “Có nên tin Schabowski không, có thể cởi mở hết với ông ấy không?”

Tôi lưỡng lự. Tại cuộc họp đảng ở Berlin hôm 14/10 ông ta còn khen ngợi tinh thần cải cách của Honecker và biểu dương Mittag đã đại diện xuất sắc cho Tổng bí thư ra sao. Schabowski là một người phức tạp, hiểu kiểu nào cũng được.

Sáng hôm ấy đường phố Berlin còn vắng tanh. Tôi nhanh chóng đến Trung ương đảng.

Hôm qua có đụng độ giữa Cảnh sát nhân dân và người biểu tình. Giữa buổi lễ của chính phủ nhân dịp quốc khánh thứ 40, Schabowski và tôi ra khỏi phòng đại lễ ở tầng 4 Cung Cộng hòa để xem có gì xảy ra bên kia bờ sông Spree. Những người trẻ tuổi hát “Quốc tế ca” và liên tục hô “Gorbi, Gorbi...” Chắc những người tụ họp ở đó không ưa thấy lực lượng cảnh sát rào chắn bãi trước Cung Cộng hòa. Nhưng ở mọi quốc gia, bảo vệ khách khứa của chính phủ là chuyện thường tình. Chẳng gì thì trong Cung Cộng hòa cũng có mặt các vị lãnh đạo đảng và nhà nước từ hơn một trăm nước, trong đó có các nguyên thủ quốc gia của Khối Warszawa. Mọi chuyện rất bình yên. Không có gì mang vẻ bạo lực.

Nhưng không phải: nhất định có gì đó xảy ra mà tôi chưa được biết vào lúc sáng sớm này.

Các báo cáo của Bộ nội vụ mà tôi cầm đọc trên tay nhắc đến “dẫn độ”, một uyển ngữ thay cho khái niệm tạm bắt giam. Không nói đến chi tiết. Tin tức của các đài phương Tây mà tôi nghe được thì đầy kịch tính. Có lẽ sự thật nằm đâu đó ở giữa, tôi nghĩ bụng. Tôi sẽ bàn chuyện này với Bộ trưởng Nội vụ. Không thể để lực lượng giữ trật tự ra tay hành động chỉ vì các chính trị gia bất lực không nói được với dân chúng về các vấn đề thời sự.

Từ hôm qua tôi được biết, ngày 22/9 Erich Honecker đã gửi công điện tới các bí thư tỉnh ủy thứ nhất. Trong đó viết: “Trong thời gian qua đã diễn ra hoạt động của kẻ thù trên nhiều bình diện, mang mục đích tổ chức các nhóm phản cách mạng theo tuyên truyền của CHLB Đức. Chúng ta đã nói đến vấn đề đó tại cuộc họp các bí thư tỉnh ủy thứ nhất và nhất trí phải bóp chết các hoạt động thù nghịch đó từ trong trứng. Do ở một số huyện chưa

kịp thời đề ra biện pháp về chính sách và tổ chức, nay cần soát lại các công việc đã làm...”

Có hai điểm trong công điện này khiến tôi lo ngại. Trước tiên là nhãn hiệu “phản cách mạng”. Đã đành là CHDC Đức nhất định có kẻ thù, chúng bắt mỗi tới các phóng viên CHLB Đức để gây sốt. Từ xưa vẫn thế. Hôm nay cũng chẳng khác. Tôi không bất ngờ. Nhưng giờ đây người dân CHDC Đức xuống đường phản đối chính sách hiện tại của giới lãnh đạo, trong số họ có nhiều đảng viên SED. Họ từ chối không tin vào chúng ta, những người lãnh đạo họ. Chúng ta không thể chụp mũ họ là kẻ thù được. Thêm nữa, Bộ chính trị quá ngạo mạn khi quy trách nhiệm cho các cán bộ đảng ở tầng huyện và tỉnh về tình cảnh do chính giới lãnh đạo gây ra. Phải khẩn trương chỉnh lại nội dung bức công điện của Honecker nếu muốn ngăn ngừa các đối đầu mới có nguy cơ tuột khỏi tầm kiểm soát.

Bộ an ninh quốc gia có thông tin chắc chắn là hôm 7/10 ở Schwante gần Berlin đã ra đời Đảng xã hội dân chủ của CHDC Đức. Theo tin tổng hợp không đầy đủ của Bộ nội vụ có khoảng 160 nhóm đối lập khác nhau. Họ có lập quan hệ chéo với nhau. Ngoài ra có những cuộc xung đột phá rối trật tự trị an hoàn toàn không mang tính phản đối chính trị. Chúng ta không được coi thường tất cả những hiện tượng ấy. Trong tổng thể, chúng là mối nguy hiểm cho CHDC Đức. Nhưng dù vậy: không được phép tái diễn sự kiện 17/6. Trong lúc nước sôi lửa bỏng này chúng ta phải giữ đầu óc tỉnh táo. Bạo lực chống lại dân chúng CHDC Đức bất cứ lúc nào cũng là một đòn giáng vào chính CHDC Đức, vốn vẫn tự gọi là đất nước của người lao động ở thành thị và nông thôn. Chỉ một giọt máu duy nhất sẽ chôn vùi mọi ý tưởng về một đất nước CHDC Đức được cải cách. Không được để xảy ra thêm bạo lực nữa.

Với ý nghĩ ấy tôi lên xe về tòa nhà của Trung ương đảng. Wolfgang Herger đợi tôi dưới sân. Chúng tôi định tham dự cuộc họp ở Bộ an ninh quốc gia, bàn về việc đưa các khách của chính phủ ra về thuận lợi và các lễ hội quần chúng nhân sinh nhật CHDC Đức, nhất là ở Berlin. Vì vậy Schabowski cũng được mời đến. Herger lên xe công vụ của tôi. Trên đường đến Bộ an ninh quốc gia ông báo cáo cho tôi biết, cho đến tận đêm khuya hàng ngàn người đã xuống đường biểu tình ở Berlin, Leipzig, Dresden và Plauen. Giọng ông xúc động: “Anh phải đề nghị Honecker ngay hôm nay gửi công

điện đến các bí thư tỉnh ủy thứ nhất, nội dung là các biện pháp của chúng ta đối phó với biểu tình chỉ mang tính chính trị. Không bao giờ được phép lặp lại những gì đã xảy ra hôm qua ở Berlin hoặc cách đây mấy hôm ở Dresden. Tất cả các huyện và tỉnh phải lập tức họp bàn. Toàn bộ cán bộ đảng, công đoàn, nhà nước và FDJ phải nói chuyện với người dân ở địa phương. Các phương tiện thông tin đại chúng phải đưa thông tin công khai.” Herger đã viết bản dự thảo công điện gửi lãnh đạo các tỉnh ở nhà từ sáng sớm. Ông đọc cho tôi nghe trên xe. Tôi bổ sung một số điểm. Chúng tôi thỏa thuận là trong lúc họp ông sẽ hoàn chỉnh bản công điện. Khi cuộc họp chấm dứt, tôi sẽ gọi điện ngay cho Honecker.

Xe chúng tôi đỗ trước tòa nhà Bộ an ninh quốc gia. Ra đón chúng tôi là thượng tướng Mittag, một trong các thứ trưởng của Mielke. Mittag thuộc về thể hệ trong thời kỳ thành lập CHDC Đức đã tình nguyện xin vào các cơ quan an ninh. Từ công nhân lên đến chức tướng, đó là niềm kiêu hãnh của ông. Trước sau ông vẫn là một người giản dị và có bản tính mạnh mẽ.

“Rudi”, tôi hỏi, “sự thực hôm qua đã xảy ra chuyện gì? Tại sao tôi nhận được báo cáo chậm trễ như vậy?”

Ông đáp ngắn gọn kiểu nhà binh: “Những gì xảy ra không nhất thiết phải xảy ra. Ai đó đã mất bình tĩnh.” Ông không nói đó là ai. Nhưng ông nói ra những điều Herger và tôi nghĩ: những cuộc đụng độ ấy lẽ ra có thể ngăn được. Điều tệ hại là ban lãnh đạo đảng im lặng trước các biến cố xã hội.

Trước tình cảnh hiện tại, cuộc họp định kỳ của bộ trưởng an ninh với các cộng sự bên Bộ quốc phòng và Bộ nội vụ đối với tôi hầu như không quan trọng. Trong thời gian ấy tôi đọc lần nữa dự thảo bản tuyên bố trước Bộ chính trị. Đó là văn bản đã hiệu đính của tài liệu mà tôi đã cùng các cộng tác viên của mình viết nháp đêm 2/10 trên chuyến bay từ Bắc Kinh trở về. Tôi đẩy nó sang Schabowski ngồi kế bên.

Ông đọc. Khi đọc xong, ông lẩm bẩm: “Được lắm. Nếu anh muốn, tôi có thể chỉnh một chút về nội dung và văn phong.” Tôi chấp thuận.

Lúc Mielke toan bế mạc, tôi ngắt lời ông: “Tôi đã thảo một bản tuyên bố. Tôi sẽ đề nghị Tổng bí thư đem nó ra bàn trong Bộ chính trị hôm thứ Ba và muốn thảo luận cùng các đồng chí về việc này. Ai muốn ở lại thì ở lại.”

Tất cả ở lại. Khi tôi đọc xong sáu trang, họ vỗ tay hưởng ứng.

Tôi cũng cố bản tuyên bố bằng những lời sau: “Bạo lực không đem lại gì cả.” Những người có mặt đồng tình. Đây là một giây phút quan trọng đối với tôi. Tôi đã thống nhất được với các cấp tướng chỉ huy rằng những xung đột sắp tới chỉ được dàn xếp bằng chính trị. Từ phút này trở đi sẽ không diễn ra đụng độ bạo lực nào nữa. Lập tức Rudi Mittig thông báo ngay cho các lãnh đạo tỉnh của Bộ an ninh quốc gia là các lực lượng an ninh giữ thế thủ tại mọi cuộc biểu tình chính trị. Chỉ có thể áp dụng vũ lực khi các lực lượng an ninh bị tấn công.

Herger và tôi biết là chúng tôi đã vượt quá quyền hạn của mình. Chúng tôi không phải là những người có quyền ra lệnh, mà cũng chẳng được phép của Tổng bí thư. Tôi cùng Erich Mielke vào phòng làm việc của ông lúc gần 11 giờ. Qua điện thoại CT tôi gọi cho Honecker và gặp ông tại nhà riêng.

“Erich”, tôi gọi, “tôi đề nghị anh gửi gấp công điện đến các lãnh đạo tỉnh. Đảng phải được vào cuộc ngay.”

Honecker hỏi: “Trong đó nên viết gì?”

Tôi đọc cho ông nghe dự thảo do Herger viết. Honecker đồng ý. Nhưng ông muốn sửa đổi vài chỗ. Bên cạnh chữ “biểu tình” ông viết thêm “phá rối.” Tôi phản đối, vì theo tôi phá rối không phải là biểu tình, nhưng không được ông chấp thuận. Tôi sợ giờ đây người ta xếp chung chung biểu tình chính trị vào mục phá rối. Honecker muốn cúp máy.

Tôi còn kịp nói vớt: “Tôi đã thảo ra một đề xuất nghị quyết cho cuộc họp Bộ chính trị vào thứ Ba. Do đây là các vấn đề về nguyên tắc chính sách của chúng ta nên tôi muốn anh đọc trước và đưa vào chương trình nghị sự.”

Ông đáp cụt lủn: “Gửi qua đây cho tôi.”

Tôi đến Trung ương đảng. Không khí ngày Chủ nhật, chỉ vài phòng ban có người. Tôi phái sĩ quan an ninh của mình đến thẳng Wandlitz để trao cho tổng bí thư bản dự thảo. Đường đi mất chừng 50 phút. Viên sĩ quan an ninh chưa quay về đến nơi thì Honecker đã gọi điện cho tôi. Giọng ông sáng: “Tuyên bố của anh là vớ vẩn, nó chính lại chính sách đã được thử thách của

chúng ta. Anh còn công kích cá nhân tôi nữa. Tôi bất ngờ nhất chuyện đó ở anh. Tôi sẽ không đưa trò này vào chương trình nghị sự.”

Tôi đáp lại: “Erich, tôi không chống lại anh. Với tôi, đây là sự nghiệp của chúng ta.”

Honecker: “Những gì anh viết ra là một tuyên bố đầu hàng. Không thể nào cho vào chương trình nghị sự được.” Và không để tôi nói thêm một lời, ông sáng giọng: “Sáng mai anh đến đây.”

Tôi đặt máy. Ảo mộng tan tành, nhưng tôi không chịu đầu hàng. Cuộc tranh luận rất cấp thiết này phải được diễn ra tại Bộ chính trị. Trước đây mấy phút tôi còn nuôi hy vọng vận động được Honecker làm theo. Bây giờ thì ông đã chủ động cắt cầu nối giữa hai người. Tôi nhớ đến một quy luật đã nghe được trong một bài giảng sư phạm trước đây mấy năm: “Muốn biết gì ở một người, sẽ chỉ biết được sau khi bác lờ họ.” Giờ đây giới tuyến đã rõ rệt trong mắt tôi. Tôi vẫn còn có thể lùi bước, nhưng sẽ phải trả giá nào? Chúng ta không còn thời gian để mất nữa.

Tôi gọi điện cho Lorenz ở Karl-Marx-Stadt, cho ông biết là Honecker bác bỏ bản tuyên bố của chúng tôi. Ông động viên tôi đừng khoan nhượng. Tôi tìm đến Schabowski lúc này cũng đã tới văn phòng. Tôi thuật lại cho ông hay cuộc điện đàm với Honecker. Lần đầu tiên hai chúng tôi thực sự nói chuyện không úp mở với nhau. Sau đó Schabowski, Herger và tôi rà lại từng chữ trong bản dự thảo một lần nữa. Chúng tôi không hề nhận ra chủ tâm đầu hàng nào cả. Thậm chí so với tình hình hiện tại trong nước thì bản tuyên bố này còn khá nhẹ nhàng và kém hoàn chỉnh. Chúng tôi nhất trí: không làm gì hơn được, nếu không muốn làm tổn hại đến cuộc thảo luận trong Bộ chính trị. Chúng tôi cho rằng đa số sẽ không từ chối thảo luận. Nhưng họ sẽ xử sự ra sao khi vấp phải trở lực mãnh liệt của Honecker? Cho đến nay thì đúng là chưa ai dám qua mặt ông cả.

Tôi gọi điện cho Stoph và Tisch, thông báo về thái độ phủ quyết của Tổng bí thư.

Họ động viên tôi. Cả hai đều có lập trường “không rút lui.” Đối với tôi mọi việc đã rõ.

Tôi sẽ trình Bộ chính trị bản tuyên bố này, kể cả khi trái ý Honecker. Tôi đọc cho thư ký viết lên bìa bản tuyên bố: “Tôi khuyến nghị xét đến đề nghị sau đây của tôi trong cuộc họp được ấn định vào thứ Ba. Egon Krenz.”

Buổi chiều tôi xem thư từ động lại trong thời gian tôi ở Trung Quốc. Tôi thấy có một lá thư của Hans Modrow gửi Erich Honecker. Modrow sang thăm đảng SPD ở Baden-Württemberg từ 25 đến 28/9. Tôi quan tâm đến báo cáo của ông vì một lý do nhất định: Horst Sindermann và tôi đã chuẩn bị đón một đoàn đại biểu khối SPD trong nghị viện Đức sang thăm Quốc hội CHDC Đức, và trước đó mấy hôm đọc báo thấy chuyến thăm đã bị cắt. Giờ đây từ nguồn tin trực tiếp tôi muốn biết SPD tiếp nhận sự kiện đó ra sao. Hans Modrow báo cáo với Tổng bí thư: “Trong lần gặp gỡ đầu tiên, ông Eppler đã hiện diện để thông báo, việc SPD sang thăm SED là dấu hiệu muốn duy trì đối thoại. Tôi trả lời, SED không phải là bên đã thay đổi chính sách của mình. SPD chịu trách nhiệm về việc chuyến thăm bị cắt. Văn hóa đối thoại đã được thống nhất không chấp nhận việc vận động bầu cử làm tổn hại đến CHDC Đức.”

Vì muốn biết chi tiết những gì đã xảy ra, tôi gọi xuống Dresden cho Modrow. Ông kể các phương tiện truyền thông CHLB Đức xâu xé ông và không tường thuật lại chính xác ra sao. Thư gửi Honecker thuật lại những gì ông thực sự trải nghiệm và phát ngôn. Ngoài ra không có gì để nói thêm. Tôi tận dụng cơ hội này để đưa Hans Modrow vào cuộc. Tôi báo cho ông biết kế hoạch của mình chuẩn bị trình Bộ chính trị một bản tuyên bố về tình hình chính trị ở CHDC Đức, ngược ý Honecker. Tôi trích vài điểm trong văn bản: xuất cảnh, truyền thông công khai, dân chủ XHCN, đối thoại với mọi lực lượng chính trị, cung cấp và du lịch. Modrow là bí thư tỉnh ủy duy nhất ngoài Bộ chính trị được tôi thông tin về nội dung mà tôi muốn phải đem ra bàn luận trong Bộ chính trị vào thứ Ba. Tôi hy vọng ông sẽ muốn cộng tác. Trái với mong đợi, ông kiệm lời và trầm lặng. Cả Wolfgang Herger lúc đó cũng có mặt tại phòng làm việc của tôi lần tôi đều ngạc nhiên về sự xa cách ấy. Cũng có thể Modrow có ý tưởng khác, dù thế nào thì ông cũng không cho tôi biết.

Một số ủy viên trung ương đảng trong địa hạt thanh niên đã phát động. Trong một lá thư cùng viết hôm 6/10 gửi Honecker, Hartmut König và Jochen Willerding đòi triệu tập đại hội Ban chấp hành trung ương đảng

trong vòng hai tuần tới. Eberhard Aurich, Wilfried Possner và Gerd Schulz trao cho tôi bản phân tích của FDJ về tâm trạng trong giới thanh niên. Chúng tôi thống nhất, họ sẽ gửi tài liệu đó đến Honecker vào ngày mai. Thực ra ai cũng cảm nhận được là phải hành động khẩn cấp. Phải phá vỡ sự im lặng đáng sợ của Bộ chính trị. Đơn giản là nhiều ủy viên Trung ương đảng đã ngán phải đợi một lời từ miệng các ủy viên Bộ chính trị chúng tôi về cao trào đầy kịch tính của các xung đột nội chính cũng như làn sóng xuất cảnh dồn dập từ đó sinh ra. Họ cảm thấy bị Bộ chính trị bỏ rơi, thấy Bộ chính trị dạo này không hoạt động mà cũng chẳng thêm phản ứng. Tựa như chúng tôi bị thôi miên. Đòi hỏi triệu tập họp Trung ương đảng và dự thảo của tôi cho bản tuyên bố của Bộ chính trị bổ sung nhau. Nếu muốn giành lại thể tiên phong chính trị thì phải tổ chức được một buổi thảo luận toàn diện về con đường tương lai của SED trong phiên họp toàn thể.

Tôi hoàn toàn nhất trí với Honecker: chúng ta không thể rập khuôn chính sách của Gorbachev. Lại càng không thể, khi không hề thấy các thành công mang tính quyết định của Perestroika ở Liên Xô. Nhưng câu “chúng ta không muốn rập khuôn những gì Liên Xô làm” không được phép dùng để rào cản các chuyển biến cần thiết ở CHDC Đức. Một đất nước cưỡng lại những cải cách khách quan cần thiết sẽ không có tương lai. Honecker đã cho ra nghị quyết tổ chức sớm Đại hội đảng XII từ năm 1991 lên năm 1990. Nấp sau nghị quyết đó không chỉ là chủ ý muốn được bầu tiếp một nhiệm kỳ năm năm nữa. Theo lời ông, ông muốn qua đó tránh cho “chúng ta phải chú trọng những trò ngớ ngẩn trong Đại hội Đảng cộng sản Liên Xô sắp tới.”

Một thời gian dài tôi không thấy lựa chọn nào khác ngoài chính sách của Honecker.

Trong cộng đồng XHCN, CHDC Đức là nước có mức sống cao nhất và chính thực tế đó đã che mắt tôi, không cho tôi thấy những biến chuyển ngay ở nước mình là cần thiết.

Tôi cũng đánh giá quá nhẹ vấn đề thể chế. Xưa nay lập trường của tôi là trong chủ nghĩa xã hội không có xung đột giữa các thể chế. Bây giờ đã lộ ra rằng ở CHDC Đức – cả trên tầng lãnh đạo cho đến tầng trung và tầng cơ sở – chúng ta đã lỡ mất thời cơ kịp thời thay đổi thể chế.

Tôi là đảng viên SED đã 36 năm và đã trải qua nhiều thăng trầm trong đảng. Chưa khi nào trước đây tôi được chứng kiến không khí từ đảng bộ cơ sở cho đến Ban chấp hành trung ương chống Bộ chính trị mạnh mẽ như trong những ngày này. Chúng ta không được phép thất bại vì thủ cựu và bất lực không thể chuyển hướng theo chiều khách quan cần thiết. Với suy nghĩ ấy, tôi chuẩn bị cuộc nói chuyện ngày mai với Erich Honecker.

9/10

Tôi đến tòa nhà Trung ương đảng lúc 7 giờ, trên tầng Bộ chính trị tôi là người duy nhất có mặt. Tôi lướt qua báo mới. Tờ JUNGE WELT của Đoàn thanh niên khác biệt hẳn: không có ảnh Honecker trên trang nhất. Thay vào đó là hình thanh niên nét mặt trầm tư và hàng chữ lớn: “Hướng tới tương lai.” Rất hợp với cuộc chuyện trò sắp tới với Honecker. Còn nữa: tờ báo in thư ngỏ của Hermann Kant, chủ tịch Hội nhà văn CHDC Đức. Mấy dòng cuối thư khiến tôi phải suy nghĩ: “Trước đây mấy tuần các bạn cũng tổ chức một cuộc trưng cầu ý kiến. [...] Người được hỏi cần cho biết bằng một câu, cảm nhận cái gì là cái tốt nhất của CHDC Đức. Tôi vẫn nhớ rõ câu trả lời của mình về cái tốt nhất của CHDC Đức, cũng vì tôi nói nó ra trong một câu không hẳn chuẩn xác nhưng khó có thể ngắn hơn: ‘là CHDC Đức tồn tại’, tôi đã nói thế. Hôm nay nếu được hỏi cái gì là cái tệ nhất của CHDC Đức thì có lẽ tôi buộc phải nói rằng: là CHDC Đức tồn tại ở dạng hôm nay.”

Lá thư khiến tôi lặng người. Tôi nhớ một số đồng chí ở Bộ chính trị đã gọi Kant là “chọc gậy bánh xe” – họ không ưa phản biện tích cực của ông. Năm 1986 tôi đề nghị bầu ông vào Trung ương đảng thì Mittag phản đối. Tôi chỉ có thể thành công vì trong Trung ương đảng đã có ba nhà văn là Gerhard Holtz-Baumert, Günter Görlich và Helmut Sakowski. Riêng lý do đó đã là sự hạ nhục đối với chủ tịch Kant nếu ông không được vào danh sách dự khuyết. Kỳ thực sau đó tôi phải hối hận cho đề nghị của mình mới phải, vì các phương tiện truyền thông CHLB Đức và một số đồng nghiệp cầm bút sau khi thấy ông trong Trung ương đảng đã lu loa rằng ông lãng quên lợi ích của đồng nghiệp khi ngồi cùng bàn với những người có thể lực. Thực tế thì trái lại và khẳng định đề nghị của tôi ngày ấy là đúng: Kant đấu tranh cho các nhà văn, kể cả khi họ không ở trong Hội nhà văn. Ông làm việc đó nhưng ít khi kể ra. Mỗi lần can thiệp ở chỗ Honecker, Hager hay tôi, ông

không làm như các đồng nghiệp khác là thông báo cho truyền thông phương Tây trước tiên. Đối với nền văn học Đức, tác giả của “Aula” có nhiều công lao hơn hầu hết những người phê phán ông. Thư ngỏ của ông khiến một số đồng chí trong Bộ chính trị lúng túng. Những người nói chuyện với tôi thì cho là tôi nấp đằng sau việc cho in thư đó. Tôi cứ lẳng lặng để họ tin, mặc dù trước đó FDJ không hỏi ý kiến tôi. Qua đó tôi góp phần giúp JUNGE WELT tránh bị Honecker phê phán.

Có chuông điện thoại. Tôi nhắc máy. Tổng bí thư yêu cầu tôi với giọng nhẹ nhàng, gần như dè dặt: “Egn, nếu được thì anh qua chỗ tôi nhé.” Giọng khác hẳn trong điện thoại hôm qua. Có gì thay đổi vậy? Honecker đã nghĩ lại? Bước vào phòng làm việc của ông, tôi thấy ông ngồi sau bàn. Ông gọi cả phê và mời tôi ngồi trước bàn.

Ông thuyết phục tôi rút lại bản dự thảo tuyên bố của Bộ chính trị.

Tôi trả lời ông: “Nếu tôi làm thế, tôi không chỉ mất sự tự trọng. Tình hình trong nước đã đòi hỏi hành động chính trị từ lâu. Và để làm việc đó thì cần có lập trường của Bộ chính trị. Bản dự thảo của tôi có thể chưa hoàn hảo, nhưng nó là lời mời tranh luận. Chừng nào không có đề đạt khác tốt hơn thì tôi sẽ không rút lại.”

Honecker nhận ra tôi sẽ không thay đổi ý kiến nữa.

Ông đổi chiến thuật. Ông trách tôi đem sự thống nhất trong đảng ra đánh bạc; hậu quả sẽ rất tệ hại.

Tôi đáp: “Không phải tôi đem sự thống nhất trong đảng ra đánh bạc, mà bản thân chính sách của ta hiện nay đang làm cho ngày càng nhiều đảng viên quay lưng lại với chúng ta.”

Honecker cảm thấy bị tôi bỏ rơi. Ông gây ấn tượng với tôi như một người cha vừa bị con trai mình ruồng rẫy và do đó căt quyền thừa kế của nó. Ông đả lại luận cứ của tôi: “Rồi anh sẽ thấy, tôi không thể nâng đỡ anh nữa khi anh xử sự như thế. Không sớm thì muộn Trung ương đảng ra quyết định về nhân sự, lúc đó tôi sẽ không đề cử anh vào một vị trí có trách nhiệm nữa. Ngoài ra, đồng chí Krenz, nên nhớ rằng”, người thầy chính trị lâu năm của

tôi nói, “ngày xưa tôi không bao giờ lên tiếng chống lại Wilhelm Pieck hoặc Walter Ulbrich như anh đang lên tiếng chống tôi.”

Tất nhiên tôi nhận ra Honecker đang thân mật gọi tôi là “Egon” nay chuyển sang hình thức “đồng chí Krenz”. Tiếc thay, trong thời điểm quyết định vận mệnh của CHDC Đức này, ông đã thu hẹp sáng kiến của tôi thành quan hệ cá nhân giữa hai người. Tôi đáp, giọng đầy cứng với giọng hình thức: “Đồng chí tổng bí thư, tôi chỉ nghĩ đến CHDC Đức mà thôi. Điều đó không nhất thiết phải ảnh hưởng đến quan hệ của tôi với đồng chí.”

“Hãy làm việc gì mà anh không dừng được. Tôi không đồng ý với bản tuyên bố và sẽ không đưa vào chương trình nghị sự.” Honecker đứng dậy tiễn tôi ra cửa.

Tôi cố nén xúc cảm của mình. Trông thâm tâm, tôi bị sốc. Tôi đến chỗ chánh văn phòng Bộ chính trị Edwin Schwertner. Ông phụ trách tổ chức công việc của Bộ chính trị và Ban bí thư.

“Đây là bản thảo trình Bộ chính trị”, tôi nói, “do tôi ký. Đồng chí Honecker không đồng ý đem ra thảo luận. Tuy vậy tôi vẫn đề nghị anh chuyển đến tất cả các ủy viên thường vụ và dự khuyết của Bộ chính trị.”

Schwertner chứng tỏ dũng khí công dân. Mặc dù Honecker là thủ trưởng trực tiếp, ông vẫn phân phát bản thảo. Giờ thì Bộ chính trị phải quyết định số phận bản tuyên bố này.

Lúc quay về văn phòng, tôi gặp giáo sư Friedrich, giám đốc Viện nghiên cứu thanh niên CHDC Đức, ngồi đợi ở phòng ngoài. Hồi mùa hè ông đã tiên đoán với tôi một thời điểm khôn khó. Sáng nay ông từ Leipzig đến thẳng đây. Không chào hỏi hình thức, ông xúc động tiến ngay đến trước mặt tôi và nói giọng run run: “Egon, tối nay ở Leipzig không được phép đổ máu.”

Tôi sững sờ nhìn ông. Có chuyện gì vậy? Không ai cho tôi biết là cuộc biểu tình vào các thứ Hai ở Leipzig sẽ bị chấm dứt bằng vũ lực. Hôm qua chúng tôi đã thống nhất với tất cả những người có trách nhiệm ở các lực lượng vũ trang.

Friedrich thuật lại cho tôi nghe về không khí lo sợ ở thành phố. Cảnh sát và nhóm vũ trang ở các xí nghiệp đang ở tình trạng báo động. Nói chung ai cũng thấy sợ hôm nay có thể nổ súng để chặn biểu tình vào các thứ Hai của dân Leipzig .

Tôi nhắc điện thoại nói trực tiếp trong tòa nhà với Herger. Tôi cho ông biết những gì Friedrich vừa báo cáo. Herger trấn an tôi. Mọi việc sẽ diễn ra như đã thông nhất hôm qua. Các cơ quan an ninh sẽ không triển khai vũ lực nếu lực lượng an ninh không bị đe dọa tính mạng. Ông luôn nói liên lạc với Bộ trưởng Nội vụ và đã kịp thời cử thêm hai cộng tác viên trong phòng mình đến Leipzig. Họ sẽ quan sát tình hình tại hiện trường và báo cáo khẩn cấp về các diễn biến thời sự.

Nói điện thoại xong, tôi nói với Friedrich: “Walter, hãy bình tĩnh, sẽ không có đổ máu đâu. Nhà nước đã chuẩn bị mọi phương án để ngăn ngừa bạo lực. Anh biết tôi mà. Anh biết là có thể tin lời tôi.”

Friedrich nhẹ người. Không nói thêm câu nào, ông đẩy cho tôi một xấp 18 trang giấy mà ông đã viết trong đêm sinh nhật thứ 40 của CHDC Đức.

Tôi đọc ngay trước mặt ông: “Tôi đến với anh từ tình cảm lo lắng sâu sắc cho hiện tại và tương lai của xã hội XHCN chúng ta. [...] Hiện nay có vẻ như cách đánh giá tình hình thực tế và đúng đắn có ý nghĩa cực kỳ hệ trọng cho thắng thua của xã hội chúng ta, nó có nhiệm vụ – có lẽ như chưa từng có từ sau năm 1953 – thực sự quyết định số phận. Kinh nghiệm cho thấy chúng ta thường ngả về việc đánh giá thực tế từ khán đài và bàn chủ tịch [...] Hôm nay, coi không khí hội hè và ấn tượng ngày lễ giống như tâm trạng thường nhật của dân chúng là một điều nguy hiểm. [...] Khoảng cách giữa những sự kiện hội hè ấy và thực tế cực kỳ lớn. [...] Dự đoán chừng 90 phần trăm người dân CHDC Đức không quan tâm đến các cuộc hội hè ở Berlin. Họ không theo dõi chương trình truyền hình hoặc chỉ ngó thoáng qua (chủ yếu để thấy mặt Gorbachev). Ngay chính bài diễn văn của đồng chí Honecker cũng bị các đồng chí trung kiên coi là ‘chẳng nói lên điều gì’, ‘thất vọng’, ‘đi chệch các vấn đề của thực tại’ và ‘bài nói chuyện của một ông già.’ Tôi không nghi ngờ rằng những ngày vừa qua đã gia tăng ác cảm rất nhiều người đối với chính sách và các nhà lãnh đạo của chúng ta. [...] Với thái độ im lặng, khinh mạn các vấn đề, cũng như giải thích nguyên nhân phiến diện – và vì thế mà sai lạc – chúng ta đã phạm những sai lầm cơ

bản và khó tin nổi, khiến tôi chỉ có thể đánh giá cách thông tin và tuyên truyền của chúng ta là ‘có hại cho chế độ’ mà thôi.”

Friedrich không phải người ưa gây không khí thất thiệt. Về chính trị, ông là người trung kiên với CHDC Đức. Ông là đảng viên. Tôi coi trọng từng câu ông viết ra.

Sau khi ngồi đối diện với ông đọc từng trang, tôi nói: “Cảm ơn Walter, bài viết của anh đã trao đúng người. Tôi sẽ chú trọng các khuyến cáo của anh.”

“Tôi muốn nói thêm với anh một điều này nữa, chỉ riêng anh thôi”, ông đáp. Ông lưỡng lự nhìn lên ngọn đèn trên trần nhà. Có lẽ ông sợ chúng tôi bị nghe lén.

Tôi nói: “Không ai nghe lén tôi cả. Không có chuyện ấy. Ở đây anh có thể nói những gì chứa chất trong lòng, đừng ngại.”

Ông vẫn ngờ vực. Ông đẩy sang tôi mấy mẫu giấy vẫn giữ kín từ nãy. Trên đó viết: “Theo ý tôi đồng chí Honecker nên thoái vị sớm. Tôi tin chắc rằng không chỉ 50, mà khoảng 90 phần trăm các đảng viên sẽ chào đón việc này. Đồng chí Honecker đã đánh mất uy tín ngày xưa của mình trước nhân dân.”

Tôi hỏi lại: “Và theo anh, ai sẽ làm việc ấy?”

Ông trả lời: “Anh.”

“Ngày mai chúng tôi sẽ có một cuộc tranh luận về nội dung ở Bộ chính trị. Phải đợi xem sẽ có hậu quả về nhân sự hay không. Không chỉ phụ thuộc vào tôi. Dù thế nào thì anh vẫn có thể nói với mọi người ở Leipzig: từ phía chúng ta sẽ không có vũ lực! Nếu các lực lượng an ninh không bị tấn công thì họ sẽ thủ thế. Tôi hứa với anh một lần nữa.”

Walter Friedrich đi khỏi với vẻ trầm tư. Ông khấn trương quay về Leipzig.

Tôi gọi điện đến Rudi Mittag, cho ông biết những gì vị giáo sư Leipzig vừa báo cáo. Mittag nói: “Anh không phải lo. Ở Leipzig chúng ta có một lãnh đạo hành chính tỉnh đầy kinh nghiệm là tướng Hummitzsch. Ông đã bảo đảm là phía chúng ta không ai sử dụng vũ lực.”

Herger và tôi ngồi ở văn phòng tôi nói chuyện về phiên họp ngày mai của Bộ chính trị. Trong lúc đó Honecker tiếp quan khách nước ngoài. Tôi bảo sĩ quan an ninh của tôi đứng gần phòng họp của Honecker và báo ngay cho tôi biết khi nào các quan khách rời phòng, vì tôi phải là người đầu tiên thông báo cho ông biết tình hình. Honecker là tổng bí thư đảng SED và tổng tư lệnh các lực lượng vũ trang CHDC Đức. Không ai được phép thông tin sai cho ông. Phải bảo đảm được sự thống nhất trong hành động, bằng không sẽ gây nguy hiểm trong hoàn cảnh này. Thêm vào đó, Honecker cũng đồng thời được tôi thông báo lần nữa về quyết định của tôi trong cuộc họp ngày mai của Bộ chính trị. Tôi không muốn ông có cơ để nói trước Bộ chính trị là tôi trình bản thảo sau lưng ông. Tôi đọc cho chép một lá thư ngắn cho Honecker để thông báo rằng tôi đã suy nghĩ kỹ mọi luận cứ một lần nữa và không thể tìm thấy trong bản dự thảo tuyên bố của Bộ chính trị một chữ duy nhất nào đi ngược đường lối của đảng.

Cùng thời gian đó ở Leipzig, nhạc trưởng Kurt Masur của nhà hát Gewandhaus, tiến sĩ thần học Peter Zimmermann, diễn viên cabaret Bernd-Lutz Lange cùng các bí thư tỉnh ủy SED Ts Kurt Meier, Jochen Pommert và Ts Roland Wötzel đã ra lời kêu gọi gửi đến người biểu tình: “Nỗi lo chung và tinh thần trách nhiệm chung hôm nay đã đưa chúng tôi xích lại gần nhau. Chúng tôi suy tư về các tiến triển trong thành phố và tìm một giải pháp. Tất cả chúng ta nên tự do trao đổi ý kiến về sự phát triển tiếp của chủ nghĩa xã hội trong nước. Vì vậy những người có tên nêu trên hứa với mọi công dân sẽ dùng toàn bộ sức lực và uy tín của mình để cuộc đối thoại này không chỉ diễn ra trong tỉnh Leipzig, mà cả với chính phủ. Chúng tôi khẩn thiết khuyến cáo mọi người hãy can trọng để không ảnh hưởng đến cuộc đối thoại hòa bình.”

Lời kêu gọi này được truyền trên sóng phát thanh thành phố lúc 16 giờ. Khoảng 70.000 đến 80.000 người tụ họp ở Leipzig. Có một số cuộc cầu nguyện hòa bình. Tại các nhà thờ khác ở Berlin, Dresden, Halle và các thành phố khác cũng có những buổi gặp gỡ tương tự như Leipzig. Các tổ chức có liên hệ chéo với nhau. Tất cả chờ xem ở Leipzig sẽ có gì xảy ra. Một tia lửa có thể gây ra đám cháy diện rộng. Đối với Herger và tôi lại lần nữa là cơ để thay nhau gọi điện cho Bộ trưởng Nội vụ Dickel, Bộ trưởng An ninh Quốc gia Mielke và đại diện cho Bộ trưởng Quốc phòng là Streletz. Họ nói: lệnh đã ban hành rõ. Các lực lượng an ninh không ra tay,

trừ phi họ bị tấn công. Gần 21 giờ thì có thông báo là đoàn biểu tình đã giải tán, không sử dụng xe vòi rồng và dùi cui, không có rối loạn mang tính bạo lực, những người từ tỉnh khác đến tham gia biểu tình đã quay về bằng tàu hỏa và xe buýt.

Ngày 9/10 ở Leipzig trôi qua bình an. Nhiều lý do: lời kêu gọi của nhóm “Sáu” và của nhà thờ: “Đừng nhặt đá lên ném!”, truyền đơn của Diễn đàn mới và ý chí hòa bình của người tham gia biểu tình. Phần đóng góp quyết định đến từ các cảnh sát nhân dân, nhân viên Bộ an ninh quốc gia và lính của Quân đội nhân dân CHDC Đức. Lệnh cấm vũ lực đến từ Berlin. Giả sử có “lệnh bắn” thì ngày 9/10 đã diễn ra khác hẳn. May mắn thay, tình trạng phi bạo lực có nhiều chủ thể: người biểu tình, đảng viên SED và lực lượng đối lập, các phong trào chính trị mới ra đời và chính quyền CHDC Đức.

Tối hôm ấy Herger và tôi thở phào nhẹ nhõm. CHDC Đức đã tránh được một cuộc đụng độ bạo lực. Thiết nghĩ nên ghi lại một sự thật lịch sử cho ngày 9/10/1989 ấy: duy nhất nhà nước nắm quyền lực. Nhà nước có quyền sử dụng vũ lực. Nhà nước đã không sử dụng quyền đó.

Đã sắp hết ngày. Trên đường về nhà lúc nửa đêm, đầu óc tôi ngổn ngang bao suy nghĩ. Phải chăng hôm nay vừa bắt đầu một cuộc phản cách mạng như một số người nghĩ? Tôi đánh giá các sự kiện theo hướng khác. Chứng kiến sự bất bình rộng rãi trong quần chúng, trước tiên người ta phải hỏi đến nguyên nhân. Kể cả việc nhiều đảng viên SED rời hàng ngũ đảng vì thất vọng với “đội cận vệ già” cũng không phải lý do để nói đến chữ phản cách mạng.

Khi người dân xuống đường đòi đổi mới, tôi thấy không được phép đổ hết tội lỗi cho đối thủ chính trị. Nhân dân mình là kẻ thù? Đó không phải quan điểm của tôi. Có lẽ đây chính là sự khác biệt giữa tôi và Honecker. Hồi giữa tháng Tám, khi tôi trình báo cáo về tâm trạng dân chúng thì ông nói, có thể lèo lái nhân dân được. Cũng có thể, kinh nghiệm hoạt động chính trị đã dạy ông rằng các kẻ mị dân có thể quyến rũ một phần dân chúng. Nhưng trong khoảnh khắc này tôi chỉ để tâm đến câu hỏi, làm gì để kéo lại người dân về phía mình. Chẳng phải chúng ta vẫn tin tưởng rằng mình là nước Đức ưu việt hơn hay sao. Tôi nhớ lại một sự kiện tương tự từ năm 1953. Ngày đó nhà thơ Kuba sau sự kiện 17/6 đã viết trong một tờ truyền đơn: qua hành vi của mình nhân dân đã nhẹ dạ đánh mất lòng tin của chính phủ. Brecht liền

đáp lại: “Vậy thì chính phủ giải tán nhân dân và bầu lên một nhân dân mới có đơn giản hơn không?”

Hôm nay cộng tác viên của tôi kể một giai thoại 200 năm tuổi. Sau khi ngục Bastille bị tấn công, quan đồng lý của vua Louis XVI vội đến Versailles để tâu vua về các biến cố ở Paris. Nghe vua nói, đây là cuộc nổi loạn khủng khiếp, quan đồng lý nói: “Không, thưa bệ hạ, đó là một cuộc cách mạng.” Chắc chắn câu chuyện về cuộc Cách mạng Pháp này định nhắc nhở tôi hãy định nghĩa phong trào nhân dân chống lại chính sách của chúng ta là một cuộc cách mạng.

Tôi không thể nhận định các sự kiện ấy là một cuộc cách mạng. Đúng thế: chúng ta không còn khả năng thực thi chính quyền theo cách ngày xưa, còn về phần mình nhân dân cũng không sẵn sàng muốn sống như ngày xưa. Theo Lenin, đó là một tiêu chí của tình thế cách mạng. Nhưng, làm cách mạng chống lại chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức? Không, tôi không thể tưởng tượng ra được. Dĩ nhiên tôi cảm nhận được một trò chơi với lửa đang diễn ra, và cũng nhận ra cải cách CHDC Đức từ đầu đến chân là cần thiết, nhưng trong suy nghĩ của tôi không có chỗ cho các cải cách làm tan rã chủ nghĩa xã hội. Tôi đã thu nhập quan điểm của Gorbachev về Perestroika là “cách mạng trong lòng cách mạng.” Quan điểm ấy đưa đến cho các nỗ lực cải cách của chúng ta một viễn cảnh XHCN, nó phải đem nhiều tự do hơn vào chính trị và nhiều hiệu quả hơn vào kinh tế. Chúng ta không được phép đem thành quả của nhiều thế hệ trong hàng thập kỷ ra đánh bạc.

10 và 11/10

Cuộc họp Bộ chính trị đầu tiên sau quốc khánh CHDC Đức thứ 40 bắt đầu vào lúc 10 giờ ngày 10/10. Không khí mang màu hào hứng chờ đợi cho đến hồi hộp. Sau khi hôm qua hạ quyết tâm trình bản thảo, ngay cả khi không được Honecker đồng ý, tôi thấy trong người thanh thản hơn.

Tuy nhiên tôi căng thẳng. Nào phải đây là một tuyên bố thường tình của Bộ chính trị. Hôm nay phải ra một quyết định sống còn, liệu lãnh đạo đảng có đứng trước nhân dân với những đánh giá công khai và chân thực để vạch ra các nguyên nhân khủng hoảng và chỉ ra lối thoát. Câu hỏi đặt ra là: những gì đang diễn ra trên đường phố CHDC Đức là cuộc phản cách mạng hay phong trào nhân dân?

Đảng, nhà nước và các lực lượng vũ trang của nhà nước sẽ phản ứng ra sao – phụ thuộc nhiều vào câu trả lời.

Giờ này vẫn chưa quyết định, liệu đề nghị của tôi có được thảo luận hay thậm chí đem ra quyết nghị. Nếu tuyên bố này được phê chuẩn, nó sẽ là một tín hiệu đầu tiên phát đến cơ sở, cho thấy lãnh đạo đảng đang suy nghĩ cải cách. Nếu bị từ chối, chúng ta duy trì tiếp tình trạng “im lặng.” Tình thế sẽ trở nên gay gắt hơn. Trong mắt Honecker tôi là phần tử “ly khai”, là “kẻ quỳ gối đầu hàng trước đối phương.” Còn nếu dẫn đến thỏa hiệp thì trong tương lai sẽ có hai đường lối, ít nhất là chừng nào Honecker còn làm tổng bí thư. Xét tình cảnh hiện tại, tuyên bố ấy còn chưa đủ quyết liệt. Tuy vậy, trong đó đã bỏ đi câu nói tai hại của Honecker – “không một giọt nước mắt” khóc với theo những người CHDC Đức bỏ nước ra đi. Bù lại là câu khẳng định: “Chủ nghĩa xã hội cần từng người một. Chủ nghĩa xã hội có viễn cảnh cho tất cả. [...] Chính vì thế chúng tôi không bàng quan khi có người sống và làm việc ở đây nhưng đã quay lưng lại với Cộng hòa dân chủ Đức. [...] Hành động của họ có thể có nhiều nguyên nhân khác nhau. Chúng tôi phải và sẽ tìm những nguyên nhân ấy cả ở trong chúng tôi.” Ngoài ra còn một việc chỉ có thể hiểu là lời phê phán tình trạng hiện tại, đó là phác họa mục đích của một nền chính trị hữu hiệu trong xã hội: nâng cao năng lực kinh tế và lợi ích cho từng người phù hợp với thành tích, chung sống dân chủ và hăng hái cộng tác, đầy đủ hàng hóa và lương bổng phù hợp thành tích, truyền thông sát thực tiến cuộc sống, điều kiện du lịch và môi trường trong sạch. Về tất cả những đề tài nêu trên, cần tổ chức đối thoại chính trị rộng rãi giữa mọi lực lượng xã hội. Các điểm trong chương trình này chỉ ra sự thay đổi hướng đi cần thiết.

Bất cứ quyết định chính trị nào cũng cần đa số. Không thể đoán trước, liệu sau buổi họp này tôi có nhận được đa số hay không.

Khi Honecker khai mạc buổi họp, tôi dự tính ông sẽ nói đến cuộc biểu tình ở Leipzig đầu tiên. Tối qua tôi đã báo cáo với ông chi tiết qua điện thoại. Khi tôi nhắc đến nhóm “Sáu” mà trong đó có ba bí thư tỉnh ủy SED, ông chỉ buông lời: “Bây giờ những kẻ đầu hàng đã ngồi trong ban lãnh đạo tỉnh rồi.”

Thoạt tiên Honecker coi như chuyện Leipzig không hề xảy ra. Ông cũng không bắt đầu thảo luận về văn bản tôi trình. Trước hết ông giải thích cách

nhận định tình hình của ông như sau: đối phương đã tăng cường công kích. Chương trình của chúng đã đăng tải trên tờ WELT AM SONNTAG ngày 8/10 mà những điểm chính cũng được Diễn đàn mới ủng hộ. Mặc dù vậy, trong bài diễn văn nhân quốc khánh thứ 40 ông vẫn ca ngợi sáng kiến lớn chuẩn bị Đại hội XII đảng SED. Bài này là cơ sở cho công tác thời kỳ tới của đảng và nhà nước.

“Đa số trong đảng và giai cấp công nhân ủng hộ chính sách đã và đang đúng của chúng ta”, Honecker nói. Công lao của SED là đã kịp thời kiến tạo một cương lĩnh xã hội. Tình hình hiện tại khó khăn. Các tiến triển ở Liên Xô, Ba Lan và Hungary đã dội ảnh hưởng đến nước ta. Thêm vào đó là các động thái của nhà thờ Tin Lành và xu hướng công khai hóa hoạt động ấy ở Dresden, Leipzig và Berlin. “Bây giờ phản ứng thế nào?” Honecker hỏi. Ông đưa câu trả lời: “Tôi không ủng hộ bản tuyên bố của Egon Krenz trình lên. Tôi đã khuyên Egon Krenz đừng đưa nó ra, nhưng đồng chí ấy vẫn làm. Sau bản tuyên bố này đối phương sẽ mở cuộc tấn công thứ hai đánh chúng ta. Bây giờ tự phê không ích gì. Nhìn nhận tương lai mới là quyết định.” Honecker bảo lưu ý kiến rằng Europicknick đã gây ra một cuộc hoảng loạn tinh thần nghiêm trọng. “Chúng ta đã từng tin cậy vào Hungary. Không ai lường trước được sự phản bội. Ngay cả khi chỉnh sửa lại tuyên bố của Egon Krenz thì chúng ta cũng không đạt được gì rõ ràng.”

Honecker đề nghị tổ chức bàn bạc với các bí thư tỉnh ủy thứ nhất và chủ tịch các đảng liên minh. Nhưng bàn chuyện gì? Tháng 11 Trung ương đảng sẽ họp. Ông sẽ thuyết trình về chuẩn bị Đại hội đảng XII. Ông đòi mỗi công dân phải có hộ chiếu và được phép đặt đơn xin thị thực .

Tôi giật mình nhận ra Honecker vẫn tiếp tục sống ở một thế giới khác. Lấy bài diễn văn của ông ngày 6/10 làm diễn đàn cho công tác sắp tới của chúng ta? Ông muốn quy định vấn đề du lịch bằng hộ chiếu, nhưng hộ chiếu không phải là bảo đảm để công dân được du lịch. Ông không muốn phân tích một cách nghiêm khắc công tác của chúng ta. Ông bám chặt lấy khẩu hiệu đã có từ vài thập kỷ: “Không tranh luận về sai lầm.” Những người khác có lỗi khi gây ra tình thế của chúng ta: Gorbachev, người Ba Lan, người Hungary và CHLB Đức. Ông từ chối họp toàn thể Trung ương đảng. Ông muốn đợi đến tháng 11. Bản tuyên bố của tôi bị ông đánh đồng với lời động viên cho kẻ thù. Bây giờ không còn ai không nhận thấy: không thể

dàn xếp mâu thuẫn giữa tổng bí thư và những người ủng hộ bản tuyên bố của tôi được nữa.

Thái độ về lời phi lộ của Honecker đối nghịch nhau.

Người phát biểu đầu tiên, Kurt Hager, đã phản bác đường lối của Tổng bí thư. Phải triệu tập họp Trung ương đảng ngay. “Chúng ta phải trả lời câu hỏi vì sao hàng chục nghìn người bỏ nước ra đi”, ông nói.

Stoph ủng hộ bản tuyên bố. “Giữa những trải nghiệm thường nhật của mọi người và truyền thông của chúng ta có một cách biệt lớn”, ông nhận xét. Mức nợ của CHDC Đức không thể kham nổi nữa. Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng nói, phải khẩn trương triệu tập họp Trung ương đảng, sau đó họp khối SED trong Quốc hội, rồi tổ chức thảo luận công khai trong Quốc hội.

Honecker cho tôi phát biểu. Tôi bảo vệ bản tuyên bố là khởi đầu của một chương trình toàn diện. Tôi đòi đối thoại chính trị ở mọi bình diện. Điều cấp thiết là không dùng lực lượng vũ trang, mà dùng đảng để lấy lại niềm tin. Cuộc tấn công trên diện rộng của đối phương từ CHLB Đức không được làm ta lãng quên rằng ở nước ta có nhiều vấn đề và tự ta có lỗi để sinh ra nhiều vấn đề. Bước sắp tới là phải đề ra cương lĩnh về lập trường đảng cho Trung ương đảng và đem tranh luận công khai. Các phương tiện truyền thông phải đăng ý kiến thuận và chống.

Honecker ngắt lời tôi ở đây. Tựa như tôi cầm đầu một nhóm địch, ông thách thức tôi: “Đồng chí nói toạc ý mình ra đi. Tôi muốn biết ai nấp sau văn bản của FDJ?” Honecker chuyển sang tấn công.

Trung ương đoàn FDJ hôm qua đã gửi ông bản đánh giá tình hình chính trị trong giới thanh niên. Cho đến giờ phút này không ai trong Bộ chính trị ngoài Honecker và tôi biết đến, mặc dù vậy Honecker dùng bản phân tích của FDJ làm vũ khí bút chiến đánh tôi.

Ông trích đọc từ văn bản: “Trong hàng ngũ thanh niên có sự suy giảm tín nhiệm trầm trọng đối với lãnh đạo đảng và nhà nước, đối với các quyết định của họ và truyền thông đại chúng[...]” Lễ hội chào mừng quốc khách thứ 40 làm gia tăng sự ngờ vực, liệu những quan ngại của thanh niên có được lãnh đạo coi trọng. Và một câu nữa: “Mong đợi thay đổi chính sách và

những cá nhân thực thi chính sách trong đảng và chính phủ.” Ngoài ra còn phàn nàn là thành viên ban lãnh đạo đảng “quá già và không đủ năng động.” Các quyết định của giới lãnh đạo không minh bạch. Có một “bức tranh tô hồng về thực tế.”

Cho đến nay chưa ai liều mạng trình Bộ chính trị một tài liệu như thế.

Honecker hỏi ai nấp sau văn bản đó là đề tấn công trực diện tôi. Trong Bộ chính trị tôi là người phụ trách FDJ. Ông cay đắng thốt lên: “Lần đầu tiên trong lịch sử CHDC Đức có chuyện ban lãnh đạo FDJ công kích chính sách và ban lãnh đạo đảng.”

Günter Mittag nói xen vào, hành vi của FDJ mang tính hàng phục. Một người khác góp tiếng: chỉ thấy thái độ hàng phục này vào ngày 17/6/1953.

Có vẻ như Honecker thành công khi đánh lạc hướng chú ý khỏi bản tuyên bố về thay đổi đường lối một cách thận trọng. Ông chuyển hướng sang tấn công Trung ương đoàn FDJ. Để chấm dứt chuyện này và quay lại với tình hình toàn xã hội, tôi rút lại tài liệu của FDJ với lý do phải nói về chính sách thanh niên trong một dịp riêng. Honecker không dự tính bước này. Ông buộc phải quay lại thảo luận về bản tuyên bố.

Ông cho phép Axen phát biểu. Axen, một trong những người thông minh và kinh nghiệm nhất trong lãnh đạo đảng, ủng hộ đường lối của Honecker. Ông hỏi, vì sao FDJ không tấn công kẻ địch bằng luận chiến hài hước và sắc bén, thay vì dung túng những lời hô “Gorbi, Gorbi” trong cuộc rước đuốc. Tôi sợ cuộc tranh luận sẽ đến một bước ngoặt bất lợi. Nhưng đa số ủng hộ bản tuyên bố.

Alfred Neumann lên tiếng. Ông bắt đầu: “Ai phạm sai lầm, người đó phải trả giá. Cuộc tranh luận hôm nay đi chệch luồng so với nhiều thập kỷ trước đây.” Ý ông muốn nói là, cho đến nay những vấn đề thực tiễn không được tranh luận thấu đáo trong Bộ chính trị. Trong lịch sử CHDC Đức không hiếm những cao trào gay gắt. “Đảng không được chuẩn bị cho tình thế hiện tại. Trách nhiệm ấy tất cả chúng ta phải gánh. Mặc cho những tin tức thắng lợi trong truyền thông và trong diễn văn của Mittag”, Neumann nhận định, “điểm yếu của chúng ta nằm trong kinh tế.”

Neumann vạch rõ hơn: “Đồng chí Mittag không nói cho Bộ chính trị biết sự thật. Khoản nợ cao, trình độ sản xuất thấp. Tôi đề nghị bãi nhiệm Günter Mittag. Trong khi thay mặt Erich Honecker đồng chí Mittag chịu trách nhiệm chính cho tình trạng rắn không đầu này.”

Tisch kể là nhiều công nhân rời bỏ công đoàn. Người ta không được phép chỉ đổ tội cho giới trí thức về tâm trạng chán nản, như Honecker vẫn tin. Cả trong giới công nhân cũng có nhiều bất bình. Đã đến lúc phải ra một bản tuyên bố.

Mỗi lần có người lên tiếng, tôi lại nhìn sang Honecker. Lần đầu tiên ông đối mặt với cơn gió chướng trong Bộ chính trị. Khi đã thấm mệt lúc 18 giờ, ông đề nghị họp tiếp vào thứ Tư. Rõ ràng tới lúc này ông đã tin rằng không thể chặn được bản tuyên bố nữa. Tuy nhiên ông muốn làm nó dịu đi. Ông có chủ ý câu giờ. Ông đề nghị lập một ban biên tập để chỉnh sửa bản tuyên bố theo ý ông. Mittag, Herrmann và tôi phải làm xong việc đó đến sáng sớm mai. Để đoán chủ tâm của Honecker: ông muốn đưa tôi vào cuộc. Những người thân cận của ông sẽ thống nhất với tôi. Tôi đề nghị lấy thêm Schabowski vào ban.

Khoảng 18 giờ 15 chúng tôi bắt tay vào việc trong văn phòng của Joachim Herrmann.

Mittag rút trong túi ra một tờ giấy đã chuẩn bị sẵn. Đó là bản tóm tắt diễn văn của Honecker nhân quốc khánh thứ 40 CHDC Đức. Có lẽ Mittag và Herrmann cũng mừng rỡ tưởng được là chúng tôi sẽ không thống nhất được điểm này. Họ không đấu tranh cho Honecker nữa, tuy nhiên họ vẫn cố làm dịu dự án của tôi và cũng thành công ở vài cách đặt câu. Tất cả hướng tới một thỏa hiệp. Không ai có thể tiên đoán buổi họp Bộ chính trị hôm thứ Tư sẽ ra sao. Honecker sẽ làm gì khi biết yêu cầu của ông không được tuân thủ?

Sau khi được biên tập lại, bản tuyên bố sẽ được đem ra thảo luận tiếp trong Bộ chính trị hôm thứ Tư. Mielke lên tiếng đầu tiên. Ông tổng kết, không khí trong nước cực kỳ tệ hại, cả trong các xí nghiệp. Diễn đàn mới giành được nhiều ảnh hưởng, nhất là trong giới trí thức làm khoa học kỹ thuật. Câu nói quan trọng của bộ trưởng an ninh quốc gia: “Đường lối phi bạo lực là đúng, tôi ủng hộ.”

Tôi nhẹ người. Đó chính là quan điểm chúng tôi đã bàn hôm 8/10. Siegfried Lorenz vạch rõ là Honecker sai lầm trong đánh giá tình hình. “Các biến cố ở Liên Xô, Ba Lan và Hungary tuy có làm mọi người suy nghĩ, nhưng cuộc sống hằng ngày trong nước khiến họ quan tâm hơn nhiều. Bộ máy truyền thông của chúng ta liên tục làm người dân bức bối. Lời trách cứ tôi hồng bực tranh CHDC Đức ngày càng chĩa thẳng vào chúng ta là giới lãnh đạo.”

Hầu như tất cả những ai còn lên tiếng đều ủng hộ bản tuyên bố.

Mittag không dả động một lời tới bản tuyên bố. Nhưng ông nhấn mạnh: “Đây là vấn đề quyền lực. Phải bảo đảm tính thống nhất trong lãnh đạo. Chúng ta đã hành động trong mấy tuần qua như một tập thể.” Ông chú trọng ngăn cản chuyện người nước ngoài mua hết hàng trong các cửa hiệu. Ý ông là, việc công dân CHDC Đức bỏ sang Tây Đức liên quan đến kinh tế đang phát bên đó cho phép tiếp nhận từ hai đến ba triệu rưỡi người nhập cư. Ông kêu gọi đưa ra một chương trình chiến lược trong giai đoạn chuẩn bị Đại hội đảng, nhưng không nói chương trình đó có nội dung gì.

Herrmann cũng quy hoàn cảnh ở CHDC Đức về nguyên nhân Perestroika. Chủ ý của FDJ đã rõ. Tài liệu của họ hợp với tiếng hô “Gorbi, Gorbi.” Tờ JUNGE WELT đã vượt rào chính sách truyền thông của chúng ta. Việc đăng lá thư của Kant là minh chứng rõ rệt.

Schürer quy tình hình kinh tế của chúng ta vào công thức: “Hoặc là trong năm 1990 chúng ta đạt được mức trội là hai tỉ Valutamark hay Quỹ tiền tệ quốc tế sẽ có quyết định.”

Cuối buổi thảo luận Honecker cố hàn gán những gì không thể hàn gán được nữa. Tôi ngạc nhiên thấy ông nhận định là “mọi người nhất trí.” Chỉ riêng Alfred Neumann với yêu cầu bãi nhiệm Günter Mittag là đi quá đà. “Tôi ủng hộ đấu tranh chính trị, nhưng không nhượng bộ cho một cuộc phản cách mạng”, Honecker nói. Đòi hỏi chấm dứt tuyên truyền thắng lợi là sai. Ông không chấp nhận ý kiến là trên không biết dưới có chuyện gì. Ông giữ ý tổ chức họp Trung ương đảng vào tháng 11.

Từ khi ở trong Bộ chính trị tôi chưa từng chứng kiến ở đây một cuộc đụng độ dữ dội như vậy. Tôi cũng cảm thấy mình chịu trách nhiệm về việc cuộc đụng độ ấy diễn ra muộn màng. Chúng tôi đã tranh luận hai ngày. Nhưng để

rồi nhận được kết quả gì? Một tài liệu thỏa hiệp, ai muốn hiểu ra sao cho mình cũng được. Mittag đề nghị viết câu kết là “Chỗ làm việc của chúng ta là nơi đấu tranh cho chủ nghĩa xã hội và hòa bình.”

Câu này quá đúng, nhưng trong hoàn cảnh này chỉ là một cái vỏ suông, đã thế lại mang tính kích động. Chúng tôi – Herger, Schabowski và tôi – chủ ý tránh những chữ xoa dịu và vô hồn, nhưng giờ thì nó lại có chỗ trong bản tuyên bố. Cuộc sống ngoài kia cứ thế tuột khỏi tay chúng tôi. Vẫn chưa được nêu được ra câu hỏi quyết định, bao giờ bãi nhiệm Honecker.

Buổi tối tôi đến nhà Willi Stoph. Tôi hỏi ông: “Willi, chưa đến lúc đi bước tiếp theo hay sao?” Stoph chẳng cần hỏi tôi nói “bước tiếp theo” có ngụ ý gì.

Ông trả lời: “Để bãi nhiệm Honecker chúng ta cần đa số. Trước đó phải nói chuyện với mọi người. Anh nói chuyện với các bí thư tỉnh ủy thứ nhất có chân trong Bộ chính trị, Harry Tisch và Erich Mückenberger. Tôi nói với những người còn lại.”

Sau đó tôi thống nhất với Lorenz, Schabowski và Herger, ai sẽ nói chuyện với ai trong Bộ chính trị hoặc trong Trung ương đảng.

12/10

11 giờ 30, ở phòng họp của Bộ chính trị SED bắt đầu cuộc họp giữa ban bí thư và các bí thư tỉnh ủy thứ nhất SED. Honecker sẽ nói gì với các cán bộ đảng quan trọng nhất từ các tỉnh lên? Ông sẽ thông báo cho họ về cuộc tranh luận trong Bộ chính trị như thế nào? Ông sẽ thể hiện bản tuyên bố ra sao? Ông sẽ khuyến cáo điều gì để đối thoại với các lực lượng chính trị khác? Chúng tôi sẽ phải xem thái độ của ông hôm nay để xét, liệu ông có đi theo đường của mình hay đại diện cho Bộ chính trị.

Sau khi nghe Honecker nói mười phút, tôi cúi nhìn xuống vì xấu mặt. Những lời ông nói chẳng liên quan gì đến mong đợi của các bí thư thứ nhất. Tựa như cuộc họp Bộ chính trị chưa từng diễn ra. Lời ông không phù hợp với tình hình gay cấn, lại cũng chẳng gắn kết về nội dung. Ông không đã động đến bản tuyên bố của Bộ chính trị. Thông tin duy nhất mà ông đem lại từ hai buổi họp là phiên họp thứ 9 của Trung ương đảng đến tận 15/11 mới

diễn ra. Nói đến đây thì – trước đó một tuần không thể xảy ra – vang lên những tiếng hô của các bí thư tỉnh ủy xen vào: “Quá muộn” hoặc “Phải triệu tập đại hội toàn thể ngay.” Nhưng Honecker không để bị quấy nhiễu. Ông còn thông báo tiếp chương trình nghị sự xa rời thực tiễn trong đại hội toàn thể tháng 11.

Khoảng 13 giờ Tổng bí thư chấm dứt bài thuyết trình của mình. Sau đó nghỉ giải lao một chút. Schabowski, Lorenz và tôi hội ý ngắn. Chúng tôi nhất trí: sẽ không bao giờ để lặp lại lần nữa một cuộc nói chuyện như vậy của Honecker.

Trong giờ nghỉ tôi ra gặp Günther Jahn. Chúng tôi quen nhau gần 20 năm nay, tin cậy lẫn nhau. Từ năm 1967 đến năm 1974 ông là người tiền nhiệm của tôi, bí thư thứ nhất Trung ương đoàn FDJ. Jahn quen điểm xuyết tiêu lâm hài hước vào các bài nói chuyện của mình, ông là người học rộng và giàu kinh nghiệm.

“Günther”, tôi nói, “hãy nói thẳng đi. Không thể tiếp tục thế này được nữa.”

“Egon”, Jahn đáp, “nói thẳng ra là tôi thấy ông ấy nên rút lui trong danh dự.”

“Đúng thế”, tôi nói. Dứt lời chúng tôi lại vào phòng họp.

Honecker khai mạc tranh luận. Người đầu tiên lên tiếng là Hans Modrow. Ông ngồi cuối chiếc bàn lớn, đối diện trực tiếp với Honecker. Tất cả hội họp chờ đợi. Từ khi ông công du qua CHLB Đức hồi tháng Chín, báo chí bên Tây nhìn ông như “mầm hy vọng.” Ông bắt đầu đọc từ tập bản thảo dày cộp.

Sau mấy câu đầu Honecker nói ngay: “Cắt bản thảo đi.”

Modrow không chịu để phá ngang và đáp: “Những gì tôi sẽ nói là theo nhiệm vụ được trao của ban bí thư tỉnh ủy và các bí thư huyện ủy thứ nhất.” Ông bình tĩnh nói tiếp. Ông chỉ trích hướng phát triển kinh tế sai lạc và hiện trạng nội chính bê bối, kêu gọi đối thoại rộng rãi trong xã hội. Như vậy ông bám sát các điểm trong tuyên bố của Bộ chính trị. Do Honecker lơ hẩn không nhắc đến bản tuyên bố, Modrow đã liều dấn bước, nhưng không

bước đủ xa. Ông không hề nhắc đến trách nhiệm và phong cách lãnh đạo của Honecker.

Sau Modrow là Johannes Chemnitzer từ Neubrandenburg. Ông đã cùng tôi qua Trung Quốc. Hai chúng tôi đã chuyện trò cởi mở về tình hình trong ban lãnh đạo đảng khi ở Trung Quốc và trên máy bay. Ông công kích chính sách xa rời thực tiễn của Bộ chính trị. Ông lớn tiếng: “Đồng chí Honecker, còn năm phút nữa là xảy ra thảm họa!”

Sau đó Günther Jahn lên tiếng. Tôi tin chắc là ông không ngần ngại. Ông đứng dậy và bắt đầu: “Đồng chí Tổng bí thư, tôi đứng dậy để nhìn vào mắt đồng chí một cách thẳng thắn và chân thực.” Trước hết ông đòi triệu tập sớm cuộc họp Trung ương đảng. “Cái mà chúng ta cần hôm nay”, ông nói tiếp, “là chính sách đối thoại hợp lý và chia tay ra với các lực lượng đối lập.” Rồi sau đó là đòi hỏi quyết định của ông: “Trong những tháng gần đây các mặt yếu kém về lãnh đạo đã hiển hiện ở tầng cao nhất. Vì vậy tôi yêu cầu đồng chí tổng bí thư hãy rút ra kết luận cá nhân về nhân sự. Trong trường hợp Walter Ulbricht, Trung ương đảng đã chứng tỏ rằng người ta có thể làm việc đó trong danh dự và không bị mất thể diện.”

Phòng họp lặng ngắt. Có lẽ mỗi người đều cảm thấy tầm quan trọng của giây phút này. Các bí thư thứ nhất khác sẽ xử sự sao đây? Họ sẽ cùng theo đề nghị của Jahn? Tôi quan sát Honecker. Bề ngoài ông không tỏ ra xáo động chút nào. Trong đầu ông đang nghĩ gì? Vừa cách đây ba hôm là cuộc đụng độ với tôi. Rồi đến yêu cầu của FDJ về thay đổi nội dung và nhân sự Bộ chính trị. Sau đó đến cơn gió chướng lạ lẫm trong Bộ chính trị, nhất là từ phía Lorenz. Bây giờ là sự xuất hiện của Jahn, cũng là một người trong nhóm cán bộ dự bị của Erich Honecker. Tôi đoán là Honecker có thể đợi nghe yêu cầu từ chức từ ai khác chứ không khi nào từ miệng Jahn.

Nhưng không ai trong nhóm các bí thư thứ nhất cùng theo yêu cầu đó. Jahn trơ trọi là người duy nhất.

Khi buổi họp chấm dứt lúc gần tối, tôi đề nghị Modrow và Lorenz vào phòng làm việc của mình. Trong hoàn cảnh này Lorenz và tôi muốn kéo Modrow về phía mình. Lorenz đã làm phó cho Modrow mấy năm ở Thành đoàn Berlin. Tôi hy vọng có mặt Lorenz câu chuyện sẽ cởi mở hơn khi chỉ có mình tôi.

“Hans”, tôi nói, “cuộc họp hôm nay cho chúng ta điều kiện đưa chuyện bãi nhiệm Honecker vào chương trình nghị sự của Bộ chính trị hôm thứ Ba.”

Modrow suy nghĩ. Ông lo ngại, liệu có nên đợi đến đại hội Trung ương đảng trong tháng 11 hãy bãi nhiệm Honecker. Ở đó Alfred Neumann có thể chỉ huy lập ra ủy ban cán sự. Ủy ban này sẽ phải đề đạt nhân sự lên Trung ương đảng.

“Chắc chắn đó là phương pháp dân chủ”, tôi trả lời, “nhưng đến kỳ họp tháng 11 còn ngót năm tuần nữa, mà ta không có nhiều thì giờ như vậy. Hôm nay chính anh cũng nghe hầu hết các bí thư thứ nhất đòi họp Trung ương đảng ngay lập tức. Không, ta không thể đợi đến tháng 11 nữa”, tôi kết luận.

Modrow im lặng. Ông đang vội quay về Dresden.

Cuộc trò chuyện với ông bắt Lorenz và tôi phải suy nghĩ. Chúng tôi không lường đến sự dè dặt ấy.

Nói chuyện xong, tôi tìm gặp Willi Stoph lần thứ hai. Tôi thông báo cho ông về cuộc họp với các bí thư tỉnh ủy thứ nhất. Hai chúng tôi nhất trí: trong chương trình nghị sự của Bộ chính trị ngày 17/10 phải bàn đến chuyện bãi nhiệm Honecker. Sau đó một ngày Trung ương đảng phải ra quyết định. Tôi đề nghị một nhóm ủy viên Bộ chính trị gặp Honecker trước buổi họp thứ Ba và yêu cầu ông từ chức. Tôi dự tính Stoph, Hager, Lorenz, Tisch, Krolkowski, Schabowski và tôi. Stoph không thích ý này. Ông xin thì giờ suy nghĩ.

Tôi trở về văn phòng và gọi điện cho Honecker từ đó. Ông có kế hoạch cho cuộc họp ngày mai với chủ tịch các đảng liên minh. Không chỉ Günter Mittag và Joachim Herrmann tham gia, mà cả tôi. Tôi bất ngờ, đoán là ông muốn cột tôi vào bằng được khi ông nhắc nhở chủ tịch các đảng kia đoàn kết với chính sách của ông.

Tôi nói: “Erich, tôi không tham dự được. Tôi nhất định phải đi Leipzig. Chúng ta phải quyết định rõ ràng về thái độ đối với các cuộc biểu tình thứ Hai.”

Honecker chấp thuận.

Lúc này đã gần 11 giờ đêm. Tôi nhắc máy CT gọi Günther Jahn ở Potsdam. Nhất định ông phải suy nghĩ khi các đồng nghiệp không ủng hộ ông. Tôi nói: “Günther, tôi khâm phục thái độ của anh hôm nay. Đó là một yêu cầu rất nghiêm túc và cần thiết gửi đến Erich. Bây giờ chúng tôi ở Berlin phải hành động.” Tôi có ấn tượng là trong khi nói chuyện Jahn thanh thản hẳn.

Ông nhắc lại: “Tôi giữ quan điểm của mình, Egon, kể cả trước Trung ương đảng.”

13/10

Tôi đến văn phòng sớm hơn mọi ngày. Trước khi bay đến Leipzig tôi muốn nghiên cứu kỹ các thông tin hiện có. Theo dự tính của các lực lượng an ninh, sẽ có hơn 100.000 người ở thành phố hội chợ xuống đường biểu tình vào thứ Hai, 16/10. Chúng ta phải bảo đảm không để xảy ra xô xát giữa người biểu tình và cảnh sát. Tôi nhớ lại bản tin đầy giọng hằn học của đại diện thường trực CHLB Đức ở CHDC Đức, trong đó khẳng định tôi nhất quyết “sử dụng một phương tiện quyền lực trong trường hợp gay cấp.” Các phương tiện truyền thông của CHLB Đức vu cho tôi định lặp lại biến cố Thiên An Môn trước cửa Auerbachs Keller. Thủ đoạn hèn hạ đó rắp tâm gây sợ hãi trong dân chúng. Tôi không bao giờ suy tính đến giải pháp quân sự cho các vấn đề của chúng ta. So sánh với việc sử dụng vũ lực quân sự ngày 17/6/1953 là sai lầm về lịch sử. Ngày đó CHDC Đức chưa là quốc gia có quyền tự quyết. Ngày 17/6 đã thành lịch sử mà tôi được chứng kiến khi còn là học sinh ở thành phố Ribnitz-Damgarten. Là chính trị gia, tôi thuộc về thể hệ cán bộ đảng và nhà nước mới. Hình ảnh chủ nghĩa xã hội trong tôi mang dấu ấn của công tác thực tế và chủ nghĩa nhân văn từng trải nghiệm ở CHDC Đức. Trong đó không có chỗ cho vũ lực chống lại nhân dân mình.

Egon Schmidt, tác giả sách thiếu nhi và giảng viên môn văn học Đức của tôi ở Viện sư phạm Putbus/Rügen, cách đây 35 năm viết một câu của Heinrich Mann trong cuốn sách tặng tôi: “Sứ mệnh của chủ nghĩa nhân văn là sẵn sàng chiến đấu, nhưng không vì thế mà quên bản chất của nó là hòa bình.” Nếu có phút nào nghi ngờ không giữ được bản chất hòa bình đó, tôi sẽ từ bỏ mọi chức vụ chính trị.

Trong khi Honecker, Mittag và Herrmann cùng các chủ tịch đảng Götting (CDU), Maleuda (DBD), Gerlach (LDPD), Homann (NDPD) và chủ tịch hội đồng Mặt trận dân tộc họp bàn về quan điểm của Tổng bí thư đối với tình hình phát sinh, tôi lên chiếc TU 154 ở sân bay Berlin-Schönefeld đi Leipzig. Đi theo tôi có Wolfgang Herger và thượng tướng Streletz bí thư Hội đồng quốc phòng và thứ trưởng Bộ quốc phòng, thượng tướng Mittag thứ trưởng Bộ an ninh quốc gia, và thượng tướng Wagner thứ trưởng Bộ nội vụ kiêm tổng tư lệnh Cảnh sát nhân dân Đức. Chúng tôi muốn họp bàn với ban chỉ huy của tỉnh Leipzig, đơn vị trực thuộc Hội đồng quốc phòng CHDC Đức, về vấn đề đảm bảo cho cuộc biểu tình thứ Hai ngày 16/10 tiến triển hòa bình.

Tướng Hummitzsch, chỉ huy an ninh quốc gia tỉnh Leipzig, đón chúng tôi tại sân bay. Ông thông báo là các cơ quan an ninh từ 8/10 đã được chỉ thị giữ thế thủ tại mọi hội họp phản đối. Khoảng 13 giờ, bí thư tỉnh ủy thứ nhất đương quyền là Helmut Hackenberg báo cáo về tình hình ở Leipzig. Ông cho biết, tuyên bố của Bộ chính trị được nhiều người chú ý đón nhận. Nhiều người cho rằng nó ra quá muộn. Đồng đảng viên đòi triệu tập lập tức phiên họp Trung ương đảng. Luôn được nghe câu hỏi: tại sao Bộ chính trị phải đợi đến khi nhiều người như vậy xuống đường rồi mới có động thái? Trước sau vẫn nhiều người dân sợ xảy ra đụng độ bạo lực. Một bác sĩ ngoại khoa tim công bố lời kêu gọi: “Ai sẽ chịu trách nhiệm nếu có người chết?” Lãnh đạo tỉnh ủy SED sẽ làm tất cả – nếu cuộc biểu tình diễn ra theo đúng kế hoạch – để phản ứng giống như hôm 9/10, nghĩa là không có vũ lực!

Chúng tôi khẳng định quyết tâm đó và ấn định chỉ sử dụng các biện pháp cảnh sát khi lực lượng an ninh bị tấn công. Tuyệt đối cấm dùng súng.

Sau buổi thảo luận tình hình tôi nói với Helmut Hackenberg: “Bất kỳ có lệnh nào khác đưa ra, bất kỳ người muốn ra lệnh cho anh có cấp bậc quân sự hay chức vụ nào, chỉ áp dụng những gì chúng ta vừa nhất trí.” Tôi nhắc lại: “Kể cả khi có người đưa ra một lệnh khác.”

Với chỉ thị đó, tôi đã đi quá quyền hạn của mình. Tôi biết thế, những người đi cùng tôi biết, và ban chỉ huy Leipzig cũng biết. Vì lệnh chính thức của Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng mới có hiệu lực. Với niềm tin ấy, chúng tôi bay về Berlin.

Khi đã lên không trung tôi nói: “Không thể tiếp tục với Erich Honecker được nữa. Bộ chính trị sẽ quyết định chuyện này hôm thứ Ba.” Bây giờ thì bên quân đội cũng biết tin.

Gần 16 giờ Herger, Streletz và tôi về đến trụ sở Trung ương đảng. Ở văn phòng tôi, Fritz Streletz đọc cho thư ký của tôi viết lệnh số 9/89 của Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng. Streletz có đem theo người giấy viết thư của Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng. Thư ký của tôi vừa viết vừa nín thở: bà hiểu chuyện gì phụ thuộc vào việc ký lệnh này. Khi lệnh viết xong, tôi rà lại từng chữ. Sau đó tôi gọi điện cho Honecker. Tôi xin phép được cùng Streletz đến gặp ông. Khoảng 17 giờ chúng tôi ngồi đối diện ông. Với tác phong quân sự chính xác, Streletz báo cáo về tình hình Leipzig. Erich Honecker lắng nghe chăm chú và ghi chép. Thượng tướng cả quyết, chủ yếu đây không phải là một quyết định quân sự, mà là quyết định chính trị.

Erich Honecker đề nghị dựng rào chắn khu trung tâm Leipzig để ngăn dòng người tham gia cầu nguyện từ bốn nhà thờ Leipzig hợp lại. Để làm việc đó, cần cung cấp lực lượng và phương tiện kỹ thuật. Ông đề nghị Streletz cung cấp bản đồ Leipzig. Ông muốn tìm hiểu tình hình chiến thuật ở trung tâm Leipzig. Nhưng đề làm gì? Streletz và tôi giải thích cho tổng bí thư biết là không thể dựng rào chắn, vì như vậy chúng ta sẽ kích động đối đầu. Sau khi tranh luận hồi lâu, Honecker ký vào lệnh do chúng tôi chuẩn bị sẵn. Nội dung như sau:

“Chỉ chủ động sử dụng lực lượng và phương tiện cảnh sát và khi có lệnh của trưởng ban chỉ huy Leipzig, nếu người tham gia biểu tình gây vũ lực đối với các lực lượng an ninh hoặc với các công sở. Tuyệt đối cấm sử dụng súng khi dự đoán có biểu tình.”

Ngay sau khi lệnh được ký lúc gần 18 giờ, tôi gọi điện qua mạng bí mật giữa các chính phủ cho V. I. Kochemassov, đại sứ Xô viết tại CHDC Đức. Tối qua tôi đã báo cho ông biết là tôi sẽ bay đến Leipzig để bảo đảm tại chỗ sẽ không xảy ra vũ lực. Lúc này tôi nói tiếng Đức lẫn tiếng Nga: “Vyacheslav Kochemassov, chúng tôi vừa có lệnh do Erich Honecker ký. Cấm mọi dạng vũ lực khi có biểu tình. Tuyệt đối không được sử dụng súng. Đồng chí Streletz sẽ đề nghị Tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây tại Wünsdorf để các đơn vị lính Xô viết ở trong doanh trại. Đặc biệt ở các thành phố như Leipzig, Halle, Magdeburg, Berlin là những nơi gần địa

điểm của cuộc tập trận mùa thu, nếu quân đội rời doanh trại sẽ dễ bị hiểu nhầm. Tôi đề nghị đồng chí ủng hộ đề xuất của chúng tôi đối với đồng chí Snetkov.“

Đại sứ Xô viết đồng ý hỗ trợ.

Sau đó tôi nói: “Thứ Ba, Willi Stoph sẽ đưa đề nghị trong Bộ chính trị, xin bãi nhiệm đồng chí Honecker và bầu tôi làm tổng bí thư.” Kochemassov cho biết đã nắm được tình hình. Stoph đã báo cho ông biết.

Tôi gợi ý chuyển lời thỉnh cầu tới đồng chí Gorbachev cho Harry Tisch gặp hôm thứ Ba ở Matxcova. Theo kế hoạch, Tisch sẽ đi cùng một đoàn đại biểu công đoàn sang Liên Xô. Ông sẽ thông báo cho Gorbachev biết ý định thể chân Honecker của chúng tôi. Kochemassov hứa sẽ chuyển lời thỉnh cầu rồi báo lại cho tôi quyết định của Gorbachev.

Ngày 13/10 này mang ý nghĩa trọng đại. Chúng tôi đã thành công khi xuất được lệnh viết cho tất cả các cơ quan an ninh loại trừ vũ lực trong các cuộc xung đột chính trị. Quan trọng là thống nhất được với bên quân sự Xô viết. Thượng tướng Streletz liên tục giữ nóng liên lạc với Tổng tư lệnh ở Wünsdorf.

14 và 15/10

Khoảng 9 rưỡi ngày 14/10 Kochemassov gọi điện báo cho tôi là Gorbachev sẵn sàng tiếp Harry Tisch ở Matxcova. Tôi vui mừng đã bàn được với lãnh đạo Xô viết các thay đổi mong muốn. Tôi tin tưởng chắc chắn rằng chỉ sát cánh với Liên Xô mới có thể vượt qua được cuộc khủng hoảng ở CHDC Đức.

Vừa hồi đầu năm nay Honecker trao cho mỗi ủy viên thường vụ và ủy viên dự khuyết Bộ chính trị một quyển sách đóng bìa da nâu chứa các tài liệu mật từ thời kỳ sau năm 1953. Ông đề nghị từng người đọc xong các tài liệu ấy thì trả lại để đem hủy. Trong cuốn này có cả bức thư ngày 21/1/1971 gửi đến Leonid Ilyich Brezhnev. Mười ba trong số hai mươi đồng chí ở Bộ chính trị đã ký: Axen, Grüneberg, Hager, Honecker, Mittag, Sindermann, Stoph, Verner, Mückenberger, Warnke, Jarowinsky, Lamberz và Kleiber. Trong thư họ đề nghị chủ tịch Đảng cộng sản Liên Xô “nói chuyện với

đồng chí Walter Ulbrich trong những ngày tới, với kết quả là đồng chí Walter Ulbrich tự mình [...] xin Bộ chính trị bãi miễn [...] nhiệm vụ Tổng bí thư.”

Trong trường hợp Honecker thì tôi không muốn đi đường ấy. Chúng tôi đã trao đổi thẳng thắn với ông trong Bộ chính trị về nội dung. Mãi đến khi ông không chịu phục thiện các đồng chí mới nhất trí đề xuất bãi nhiệm ông. Gorbachev không cần phải làm việc ấy hộ chúng tôi. Nhưng ông biết mọi chuyện.

Sau cuộc điện thoại với Kochemassov, tôi tiếp Harry Tisch ở nhà tôi. Chúng tôi bàn sẽ thông báo gì cho Gorbachev. Tôi đọc cho ông ghi vào sổ công tác:

“Mikhail Sergeyevich thân mến, như đồng chí tự mắt thấy khi qua thăm Berlin, CHDC Đức hiện đang ở trong cuộc khủng hoảng lớn về chính trị và tinh thần. Trong cuộc họp Bộ chính trị ngày 10 và 11/10/1989 về thay đổi đường lối theo hướng đổi mới chủ nghĩa xã hội, đa số trong Bộ chính trị đã cố gắng thuyết phục đồng chí Honecker nhưng không thành. Mặc dù bản tuyên bố của Bộ chính trị mà đồng chí đã biết còn mang tính nửa vời và không tương thích đầy đủ hoàn cảnh hiện tại, trong buổi họp với các bí thư thứ nhất đồng chí Honecker không sẵn sàng chấp nhận đường lối mà Bộ chính trị đã quyết, mà vẫn tiếp tục bám vào tính liên tục thay cho biến đổi và liên tục. Nếu không nhanh chóng đưa ra các thay đổi về nội dung và nhân sự, sẽ sinh ra nguy cơ đối đầu bạo lực với một phần trong dân chúng. Trong trường hợp ấy làn sóng di cư qua CHLB Đức sẽ tiếp tục gia tăng. Được sự nhất trí của các đồng chí khác trong Bộ chính trị, đồng chí Krenz thông báo cho đồng chí biết kế hoạch đồng chí W. Stoph tại cuộc họp Bộ chính trị hôm thứ Ba 17/10 đề nghị bãi nhiệm Erich Honecker. Đồng thời sẽ đề nghị đồng chí Krenz nhận nhiệm vụ tổng bí thư. Nếu Bộ chính trị đồng ý, vào thứ Tư 18/10 sẽ triệu tập cuộc họp Trung ương đảng SED. Đồng chí Krenz tin chắc rằng một quyết định mang tính cơ bản như vậy không thể thiếu sự thống nhất với Ban chấp hành trung ương Đảng cộng sản Liên Xô. Mikhail Sergeyevich thân mến, Krenz đề nghị đồng chí đừng nhìn nhận sự hiện diện của tôi chỉ nhằm chuyển tin. Chủ yếu chúng tôi muốn biết quan điểm của ban lãnh đạo Xô viết. Nếu Trung ương đảng SED bầu một tổng bí thư mới thì quan trọng trước tiên là củng cố kẻ vai sát cánh giữa Đảng Cộng

sản Liên Xô và SED, giữa Liên bang cộng hòa XHCN Xô viết và Cộng hòa dân chủ Đức, nhằm thực thi trung kiên chính sách cải tổ chủ nghĩa xã hội mà chúng tôi muốn gọi là Bước Ngoặt.”

Harry Tisch, Günter Schabowski và tôi gặp nhau buổi tối tại nhà Tisch. Chúng tôi hoạch định chương trình họp Bộ chính trị hôm thứ Ba. Trước đó Willi Stoph đã cho tôi biết là ông không đồng ý đề nghị của tôi gửi nhóm bảy đồng chí trong Bộ chính trị đến Honecker trước khi họp để đòi ông từ chức.

Stoph phản biện: nếu bảy người của Bộ chính trị đến Honecker và đòi ông từ chức, nhất định ông sẽ hỏi: “Ai trao nhiệm vụ này cho các anh?” Đó sẽ là cơ để ông buộc chúng tôi lập bè phái. Stoph cho rằng như vậy sẽ khó tiến hành bất nhiệm, do đó tốt hơn hết là ngay từ đầu buổi họp Bộ chính trị đưa ra đề nghị bãi nhiệm Honecker. Stoph và tôi nhất trí, hôm thứ Ba ông sẽ là người đầu tiên lên tiếng và đề nghị đưa việc bãi nhiệm Honecker vào chương trình nghị sự.

Giữa lúc Tisch, Schabowski và tôi còn đang tranh luận về việc chuẩn bị cuộc họp thì Mielke gọi điện đến và muốn nói chuyện với tôi. Vợ Tisch nói là tôi không ở đây. Tôi quên không dặn bà trước là tôi đã bảo Mielke nếu tìm tôi thì gọi đến nhà Tisch. Mielke báo là Honecker tìm tôi để nói chuyện và hỏi Mielke tôi ở đâu. Mielke khuyên tôi về nhà để nhắc máy khi Honecker gọi đến, không nên để ông sinh nghi. Giờ thì tiếc thay sự việc đã có vẻ một âm mưu.

Tôi vừa về đến nhà thì Honecker gọi điện mời tôi qua nhà.

Trước mặt ông là bản đồ Leipzig. Những câu hỏi của ông làm tôi lo ngại. Ông lại quan tâm đến các hàng rào chắn ở thành phố hội chợ. Tuy tôi cũng tin là ông không muốn vũ lực nhưng ông vẫn cho rằng có thể ngăn chặn biểu tình bằng quyết định hành chính. Nhận định sai lầm ấy hàm chứa nguy cơ lớn về sự bùng nổ tiềm năng không muốn có. Tôi khuyên ông đừng suy tính thêm về Leipzig nữa. Chỉ có khả năng thay đổi trong nước theo đường chính trị. Không được phép lách lệnh cấm vũ lực.

Về đến nhà, lòng tôi tràn đầy cảm xúc bất an khó tả. Honecker đến giờ vẫn là tổng bí thư. Chuyện gì sẽ xảy ra nếu ông không thông qua bàn bạc mà ra

những mệnh lệnh tăng cường cảnh sát và quân đội ở Leipzig và dựng rào chắn trung tâm thành phố? Vì thế tôi gọi điện cho thượng tướng Streletz. Hai chúng tôi thỏa thuận là ông báo tin cho tôi ngay lập tức nếu Honecker truyền chỉ thị cho ông trái với lệnh ngày 13/10.

Tôi ngồi xuống bàn giấy trong phòng làm việc ở nhà và viết một bức thư cho Honecker. Tôi đề nghị ông đừng làm gì khiến “từ phía chúng ta kích động những đối đầu không thể kiểm soát nổi.” Tôi viết: “Điều đó sẽ có hậu quả trầm trọng cho đất nước, vì kết cục ở Leipzig sẽ có tác động như một tín hiệu cho những nơi khác.” Tôi còn báo cho ông biết là 16 giờ thứ Hai tôi muốn gặp các bộ trưởng Mielke và Dickel. Chúng tôi muốn cùng nhau bảo đảm không cho ai được trái lệnh cấm vũ lực.

Lại hai ngày nữa trôi qua mà tôi vẫn chưa có thì giờ chuẩn bị bài thuyết trình của mình trước Trung ương đảng trong trường hợp được bầu. Các cộng tác viên của tôi cật lực viết bài dự thảo. Tôi tin nhiệm họ.

Schalck cung cấp các dữ liệu cho mục kinh tế. Đồng thời ông gửi tôi các đề xuất nhằm nhanh chóng cải thiện cung cấp hàng hóa cho nhân dân. Ông xin tôi ngay sau khi được bầu làm tổng bí thư cho phép ông bắt liên lạc với chánh văn phòng Phủ thủ tướng CHLB Đức để xem xét khả năng CHLB Đức sẵn sàng góp phần đến mức nào vào việc cải thiện khả năng du lịch sang CHLB Đức và Tây Berlin cho công dân CHDC Đức. Chúng tôi thỏa thuận để ông chuẩn bị sẵn các bước.

Vào hai ngày cuối tuần này, cả Herger cũng có những suy nghĩ về các hoạt động chính trị đầu tiên mà tôi cần làm với tư cách Tổng bí thư mới. Ngoài ra ông nhắc tôi xem một bài viết của nữ luật gia Rosemaria Will trong TẠP CHÍ TRIẾT HỌC ĐỨC. Bà trích một câu của Immanuel Kant:

“Một chính phủ”, triết gia nói, “xây dựng trên nguyên tắc thiện chí với nhân dân như người cha với các con, đó là một chính phủ cha mẹ, vậy các thần dân là trẻ con vị thành niên không biết phân biệt cái gì lợi hoặc hại cho chúng, toàn bị ép hành xử thụ động, nếu may mắn thì họ chỉ trông đợi vào phán quyết và sự từ tâm của nguyên thủ – nếu vị nguyên thủ ấy cũng muốn – đó là chế độ chuyên quyền lớn nhất có thể tưởng tượng ra được.”

Dù Herger có ý gì khi nhắc nhở tôi đọc câu này, đối với tôi điều quan trọng là thời điểm bày tỏ lòng trung thành và biết ơn với Tổng bí thư chắc chắn đã vĩnh viễn qua rồi. Herger gửi nhân viên đem cho tôi các đề nghị của ông cho bài diễn văn của tôi trước Trung ương đảng. Tôi có cả núi ý tưởng nhưng tiếc rằng không còn thì giờ nữa để từ đó phát triển ra một ý niệm tròn trịa. Đến gần 4 giờ sáng tôi ngồi đọc các tài liệu gửi tới.

Nét đặc biệt của tình hình mà hồi mùa hè tôi chưa thể tiên liệu khiến hôm 18/10 không thể làm gì hơn là vạch ra hướng đi cho Bước Ngoặt. Hai, ba tuần sau chúng ta mới có thể tiến hành họp Trung ương đảng và đi sâu hơn về nội dung.

16/10

Tôi mời Herger và các Bộ trưởng Nội vụ, an ninh quốc gia, tư pháp, ngoại giao cũng như vụ trưởng Vụ kế hoạch và viện trưởng Viện kiểm sát tối cao lúc 9 giờ đến họp. Chưa bao giờ từ khi là ủy viên Bộ chính trị tôi thấy một tập thể cao cấp như vậy quanh bàn. Cũng không bình thường vì tôi không phải chủ tịch nhà nước hay chủ tịch đảng. Những người tham dự rõ ràng đã biết kế hoạch hôm thứ Ba và thứ Tư. Nội dung duy nhất để thảo luận hôm nay là chuẩn bị dự thảo về du lịch và xuất cảnh cho Bộ chính trị. Dân chúng ngày càng bất bình khi chúng tôi cho đến nay chưa giải quyết được vấn đề này. Người ta không chấp nhận nữa cách giải thích của chúng tôi là bên Tây cũng có lỗi trong vụ này. Chẳng mấy ai nghĩ đến chuyện CHLB Đức không công nhận quốc tịch CHDC Đức. Cũng không biết rằng ví dụ như Bundesbahn tính tiền D-Mark cho mỗi cây số mà công dân CHDC Đức đi qua. Tự do du lịch không hạn chế không chỉ là một vấn đề chính trị, mà còn là vấn đề tài chính nan giải.

Mặc dù vậy, vì nhiều lý do mà đối với tôi một luật du lịch mới là điểm cấp thiết nhất, nếu còn muốn thực thi các dự định về đổi mới. Luật này cần được đem ra cho quần chúng thảo luận và chậm nhất trước lễ Giáng sinh được Quốc hội ban hành. Vì thế tôi phải thúc khẩn trương. Chỉ một tuần nữa là phải trình bản thảo lên Bộ chính trị. Tất cả nhất trí rằng phải đạt được quyền tự do du lịch không hạn chế. Nhưng làm cách nào đạt được? Tôi còn nhớ bí thư tỉnh ủy thứ nhất SED đương quyền của Leipzig trong buổi họp ngày 12/10 đã nêu ra con số hàng nghìn hàng vạn nhân lực thiếu hụt: thợ nướng bánh, hàng thịt, lái xe điện, nhân viên bán hàng, bác sĩ, y tá,

giáo viên v.v. Nếu không cản được xu thế này, cơ sở hạ tầng của đất nước sẽ bị tổn hại lớn. Chúng tôi thấu hiểu rằng một phần công dân CHDC Đức sẽ tận dụng điều kiện du lịch mới để ở lại bên Tây. Điều đó chỉ có thể thay đổi khi nền kinh tế quốc dân và tình trạng xã hội ở CHDC Đức ổn định hơn.

Một câu hỏi chưa thể trả lời: lấy đâu ra tiền cho các chuyến đi ào ạt sắp tới?

Trong cuộc đàm luận này không ai trong chúng tôi thấy khả năng huy động thêm ngoại tệ. Không có một khoản ngoại tệ tối thiểu được đổi thì khó quyết định cho du lịch tự do. Tôi bức xúc khi có thể nói là chúng tôi đẩy du khách CHDC Đức, một khi họ rời khỏi lãnh thổ CHDC Đức, vào tình cảnh phụ thuộc kinh tế vào họ hàng, người quen hay nhà nước CHLB Đức. Tất cả liên quan đến việc CHDC Đức không chỉ là quốc gia nhỏ hơn, mà còn nghèo hơn trong hai nhà nước Đức và không có tiền tệ hoán đổi tự do. Sau buổi họp tôi đề nghị Schalck đưa mục ngoại tệ du lịch lên mục đầu tiên trong chương trình nghị sự ở Bonn.

Hôm nay lại sẽ diễn ra một cuộc biểu tình ở Leipzig. Lệnh ra ngày 13/10 được thử thách. Chúng ta phải chú trọng hai nhân tố:

Người biểu tình có khả năng ngăn chặn những kẻ khiêu khích tiềm năng tấn công cơ quan an ninh? Và đồng thời: các cơ quan an ninh có được chuẩn bị để không bị khiêu khích? Không bên nào biết rõ bên kia. Để chắc chắn chỉ được hành động như đã thống nhất khi có biến cố bất ngờ, Mielke, Dickel, Streletz và tôi ngồi cùng nhau trong phòng làm việc của Bộ trưởng Nội vụ. Chúng tôi có đường truyền hình từ Leipzig, có thể theo dõi trực tiếp cuộc biểu tình.

Chừng 14 giờ 55 Honecker cũng vào phòng sau khi báo trước mấy phút cho tôi biết qua điện thoại. Trông ông kiệt quệ và bồn chồn. Bệnh tật đã để lại dấu vết. Streletz và Dickel trấn an ông. Hoạt động của Honecker thu gọn trong mấy cuộc điện thoại với Helmut Hackenberg ở Leipzig. Ông tuân thủ thỏa thuận là không tự ý ra quyết định nào khác.

Chiều muộn, Tisch gọi điện cho tôi từ Matxcova. Ông vừa rời điện Kremlin sau khi nói chuyện với Gorbachev và không biết là Honecker cũng có mặt trong phòng. Tisch chuyển lời chào thăm thiết của Gorbachev và lời chúc

thành công trong kế hoạch định làm. May mà Honecker không biết gì đến nội dung cuộc gọi.

Cuộc biểu tình ở Leipzig và các thành phố khác diễn ra yên bình, âu cũng là kết quả chính sách can thiệp của chúng tôi. Mạnh hơn mọi khi, người biểu tình đòi phải cho phép Diễn đàn mới hoạt động. Các sáng lập viên của Diễn đàn mới nhấn mạnh, họ là một phong trào công dân tán đồng chủ nghĩa xã hội nhưng muốn thay đổi hiện trạng của nó. Tuy vậy từ hai phía đều có sự nghi ngại dễ hiểu. Nếu thực sự coi trọng đối thoại thì chúng ta không thể tránh nói chuyện với họ. Lời mời của chúng ta chưa được đặt lên bàn.

Tôi bị kéo khỏi luồng suy tư khi Honecker muốn chia tay.

Trước khi đi, tôi nói với Streletz: “Anh biết là mai Bộ chính trị quyết định về vấn đề bãi nhiệm Erich Honecker. Tôi đề nghị anh ở cương vị bí thư Hội đồng quốc phòng kể từ nay chỉ nhận chỉ thị của tôi.”

Streletz: “Tôi đã tuyên thệ với CHDC Đức. Tôi biết bây giờ phải làm gì.”

Ngày đã hết, tôi vẫn chưa thể sửa bài diễn văn. Vậy mà những ngày tới phụ thuộc nhiều vào nội dung trong đó.

17/10

10 giờ, 24 trong số 26 ủy viên thường vụ và dự khuyết của Bộ chính trị đã có mặt trong phòng họp. Heinz Kessler đang dẫn một đoàn đại biểu quân đội sang thăm Cuba và Nicaragua. Erich Honecker cũng vắng mặt. Kể cũng bất thường, vì ông vốn là hiện thân của tính đúng giờ. Khoảng hơn 10 giờ, ông vào phòng, dáng điệu vui vẻ. “Xin lỗi các đồng chí”, ông nói. “Hans Modrow vừa gọi điện muốn gặp tôi. Chúng tôi có việc cần nói chuyện.”

Tôi nghĩ ngay tới cuộc nói chuyện giữa Lorenz và tôi với Modrow tối thứ Năm. Hans Modrow là một trong số ít người ngoài Bộ chính trị được biết hôm nay có gì xảy ra. Lại chính ông gọi điện cho Honecker vào giờ này, điều đó làm tôi giật mình. Tôi không có thì giờ nghĩ tiếp. Tôi phải hướng sự chú ý đến những gì đang xảy ra trước mắt.

Có vẻ như Honecker không linh cảm được Stoph sẽ đề nghị gì trong vài phút tới. Ông khai mạc buổi họp Bộ chính trị tựa như tình hình ở CHDC Đức hoàn toàn bình thường, như thể từ một tuần nay không có gì xảy ra vậy. Ngay cả buổi họp với các bí thư tỉnh ủy thứ nhất SED hôm 12/10 cũng không được ông nhận xét gì. “Các đồng chí có đề nghị gì về chương trình nghị sự?” ông hỏi. Ông nhìn xuống cử tọa như mọi khi.

Stoph lên tiếng. “Vâng”, ông nói, giọng không lên cũng không xuống: “Tôi đề nghị: điểm một trong chương trình nghị sự là đưa đồng chí Erich Honecker khỏi nhiệm vụ tổng bí thư và bầu Egon Krenz làm tổng bí thư.”

Về ngoài tổng bí thư vẫn bình tĩnh. Tôi nhìn về phía trước. Trong đầu ông đang nghĩ gì? Từ ngày còn trẻ măng ông là người cộng sản, từ năm 1945 ông có vị trí lãnh đạo trong đảng, từ hơn 18 năm nay ông là nhân vật số một của SED. Ông nhìn đăm đăm vào phòng, mắt ông bị phóng to qua cặp kính dày. Ông tỏ ra bình tĩnh và nói gần như bàng quan: “Được, vậy thì tôi khai mạc cuộc thảo luận.”

Tất cả các ủy viên thường vụ và dự khuyết tán thành thay thế ông. Họ cũng ủng hộ bầu tôi lên Tổng bí thư. Hầu như ai cũng nhấn mạnh số mệnh của CHDC Đức. Honecker đã có nhiều công sức, nhưng trong mấy năm cuối ông đã đánh mất nhiều uy tín trong nhân dân. Ông gánh một trách nhiệm lớn cho cuộc khủng hoảng chính trị đang diễn ra ở CHDC Đức. Qua lập trường đối với chính sách của Đảng Cộng sản Liên Xô và Gorbachev, ông đã làm mất đi cơ sở cho quan hệ anh em với Liên Xô.

Alfred Neumann, đảng viên cộng sản từ năm 1929, quy về một điểm: tình cảnh của SED chưa bao giờ tồi tệ như hôm nay. Khi Honecker lên vị trí lãnh đạo, Neumann nhận định, tài chính quốc gia còn ổn, chính phủ hoạt động tốt, đảng vững chắc và đầy tinh thần đấu tranh. Hôm nay tình thế đối khác. Không ai ghen tị với Egon Krenz cả.

Lorenz nhận thấy việc thay thế Honecker là một nhát cắt sâu trong lịch sử đảng SED. Bây giờ là lúc tính sổ với sự bàng quan của Honecker trước các vấn đề ngày càng nhức nhối. Đảng mong đợi ở tổng bí thư một chương trình rõ ràng. Kinh nghiệm từ mấy ngày vừa qua cho thấy không thể thay đổi chính sách với Honecker được nữa.

Các bí thư tỉnh ủy thứ nhất trong Bộ chính trị như Böhme, Eberlein, Walde và Müller chỉ rõ, ở cuộc họp của các bí thư tỉnh ủy Honecker đã để lại ấn tượng là ông không đồng tình với bản tuyên bố của Bộ chính trị.

Achim Böhme từ Halle nói: “Tôi xấu hổ vì cuộc họp với Erich Honecker và các bí thư tỉnh ủy chúng tôi.”

Mielke phát biểu một bài đầy cảm xúc. Tình cảnh CHDC Đức rất nghiêm trọng. Ông ân hận vì đã im lặng quá lâu.

Schabowski đề cập đến tương lai. Đường lối của Egon Krenz phải là đổi mới và liên tục. Honecker cũng nên được miễn nhiệm vụ chủ tịch Hội đồng nhà nước và Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng.

Đòn mạnh nhất giáng vào Honecker có lẽ là lời nói của Günter Mittag. Mittag đã đợi xem cuộc tranh luận tiến triển ra sao. Ngay sau Hager, Tisch, Krolikowski và Lorenz, ông nhận ra chiều gió. Và ông quay theo chiều ấy. Ông ủng hộ đề nghị của Stoph. Và nói thêm: “Quyết định này phải có từ lâu rồi mới phải. Erich Honecker đã đánh mất lòng tin của đảng.”

Không ngờ câu ấy thốt ra từ miệng một người đã dẫn Honecker đi chệch khỏi quan điểm thực tế ngày xưa, người từng cho mình là bạn và cố vấn của Honecker, người không hiếm lần thúc đẩy Honecker đến những quyết định sai lầm. Quả là một thái độ xấu xa. Lập tức có phản ứng ngay. Nhiều người lên tiếng nói chen vào. Sau khi Mittag nói xong, nhiều người bộc phát đòi hạ bệ cả ông ta và Joachim Herrmann.

Lúc gần hết giờ, Honecker mới cho tôi nói. Tôi nhắc đến giai đoạn từ năm 1985 đã có nhiều dấu hiệu nghiêm trọng nhưng tổng bí thư luôn gạt đi. Đại hội đảng XI năm 1986 là tởm hòng. Chậm nhất từ năm 1986, đảng ta đã bế quan tỏa cảng trước các tiến triển ở Liên Xô. Sau đại hội toàn thể của Đảng Cộng sản Liên Xô tháng Giêng năm 1987, Honecker đòi tôi làm một bản phân tích chính sách của Gorbachev. Thay vì trình lên Bộ chính trị và đem ra thảo luận, ông cho nó vào két sắt khóa lại. Lập trường tiêu cực đối với Liên Xô không thể đưa đến kết quả tốt đẹp.

Không có Liên Xô thì không có CHDC Đức. Nếu chúng ta không bắt đầu ngay với bước ngoặt trong đảng thì có thể xảy ra những bùng nổ mang màu

sắc nội chiến. Tôi sẵn sàng nhận trách nhiệm tổng bí thư, mặc cho tình thế phức tạp.

Honecker nói cuối cùng. Ông xúc động sâu sắc khi Stoph đưa ra yêu cầu bãi nhiệm ông. Tôi cố ghi chép: “Tôi phải cảnh báo”, Honecker nói, “nếu có ai đó cho rằng bãi nhiệm tôi là giải quyết được các vấn đề bên trong. Kẻ thù vẫn sẽ hoạt động mạnh mẽ. Sẽ chẳng có gì dịu đi cả.” Sự hiện diện của Gorbachev và đông đảo quan khách trong quốc khánh thứ 40 là thể hiện cảm tình đối với CHDC Đức. Ở Hungary và Ba Lan, chủ nghĩa xã hội đã thất bại rồi. Không được động chạm đến các thành quả của CHDC Đức. “Việc thay chân tôi cho thấy”, Honecker nói, “bên ngoài có thể gây sức ép hăm dọa chúng ta. Đối phương sẽ tận dụng điểm đó. Tôi không đồng ý thay đổi nhân sự. Ở Hungary, thay chân Kadar cũng không đem lại gì.” Trong mục thảo luận có tiếng nói từ những đồng chí làm ông hoàn toàn bất ngờ. Ông nói điều đó ra không như một kẻ bại trận, mà như một đồng chí với sức khỏe dồi dào nhất. Vì rõ ràng tất cả muốn ông bãi nhiệm nên ông sẽ không gây khó dễ.

Một số điểm ông nói đúng. Đối thủ chính trị sẽ không cho ta ngơi tay lấy một giây. Nhưng Honecker đã nhận định sai tình cảnh dân chúng ở CHDC Đức. Khả năng đánh giá tình hình bên trong của ông bị lệch lạc. Tôi không khinh thường tác động từ CHLB Đức. Trong mấy năm qua, chính lãnh đạo đảng đã tự đánh mất niềm tin của dân chúng.

Honecker cho biểu quyết .

Bộ chính trị ra nghị quyết nhất trí – nghĩa là với cả biểu quyết của Honecker – đề nghị Trung ương đảng đưa Honecker khỏi nhiệm vụ tổng bí thư. Cuộc họp Trung ương đảng lần thứ 9 sẽ diễn ra vào ngày mai, 18/10, với đề nghị bầu tôi làm tổng bí thư mới. Quyết định bãi nhiệm Joachim Herrmann và Günter Mittag cũng được nhất trí trình lên Trung ương đảng .

Cuộc họp chấm dứt lúc 13 giờ 50. Một lát sau, phát điện khẩn đến các ủy viên thường vụ và dự khuyết Bộ chính trị với nội dung sau:

“Kính gửi các đồng chí, phiên họp thứ 9 của Trung ương đảng SED được Bộ chính trị quyết định triệu tập vào lúc 14 giờ ngày thứ Tư 18/10/1989 tại trụ sở Bộ chính trị. Chương trình nghị sự: về tình hình chính trị.

Gửi lời chào XHCN

E. Honecker.”

Nhất định các bí thư tỉnh ủy thứ nhất và các chủ tịch đảng liên minh giạt mình. Chẳng gì thì Honecker còn nói với họ hôm 12 hoặc 13/10 là cuộc họp Trung ương đảng sắp tới mãi tận 15 đến 17/11 mới diễn ra, với chương trình nghị sự là chuẩn bị Đại hội đảng XII và chiến lược xã hội của SED cho thập kỷ chín mươi. Giấy mời mới này biến việc Honecker sắp bị bãi nhiệm thành một bí mật công khai.

Sau cuộc họp Bộ chính trị, Honecker mời tôi vào văn phòng ông. “Có lẽ anh hiểu là mọi chuyện làm tôi xúc động. Anh có thể chuẩn bị cho tôi một tuyên bố ngắn để đọc trước toàn thể Trung ương đảng được không?”

Tôi nhận lời sẽ làm xong một đề nghị sau một tiếng. Schabowski đã chuẩn bị một tuyên bố. Khi tôi trao cho Honecker, ông đọc và nói: “Đồng ý. Tôi sẽ bổ sung vài điểm nhỏ nữa.”

“Nhưng sớm mai anh nên nộp cho Bộ chính trị”, tôi đáp.

“Được, được thôi...”

Tuyên bố của ông nói đến việc từ chức vì lý do sức khỏe. Tôi suy nghĩ: Stoph đã đề nghị thẳng thừng là bãi nhiệm ông cơ mà? Tất nhiên. Trong biên bản cũng ghi thế. Tuy vậy, tôi chấp nhận lời giải thích “vì lý do sức khỏe” của ông. Không sai. Quả thực sức khỏe Honecker không cho phép ông làm việc tiếp. Nhưng riêng điều đó không phải lý do thay thế ông. Ông bị thay thế vì chịu trách nhiệm về các sai lầm chính trị trầm trọng đã đưa CHDC Đức vào khủng hoảng này.

Từ chỗ Honecker về, tôi chỉ còn vài tiếng để hoàn tất bài diễn văn trước Trung ương đảng ngày mai.

Ai đó vừa viết cho tôi trước đây mấy hôm: “Egon, anh phải phá vỡ thế độc quyền của SED!”

Đó không phải quan điểm của tôi. Chính tôi cũng biết đảng đang khủng hoảng. Trong nhiều lĩnh vực, đảng từ lực lượng chính trị tiên phong biến thành nhà quản lý. Trung ương đảng và bộ máy lãnh đạo trực thuộc ngày càng cứng nhắc trong cơ cấu quan liêu. Vai trò lãnh đạo của SED bị nhiều người coi như chỉ huy kinh tế thuần túy. Nhưng SED còn hơn hai triệu đảng viên. Tôi tin chắc rằng đảng còn khả năng phục hồi lý tưởng XHCN và thực tế XHCN. Hàng triệu người trong và ngoài đảng phấn đấu quên mình cho đất nước chúng ta. Đó là cơ sở niềm tin của tôi.

Các trợ lý riêng của tôi đã chuẩn bị xong dự thảo. Herger, Schabowski và tôi cùng họ xem lại bài viết. Chúng tôi tranh cãi, gạch bỏ, trình bày lại. Đặc biệt chữ “Bước Ngoặt” gây nhiều băn khoăn. Câu hỏi ở đây là: chúng ta muốn gì? Chúng ta định gọi tên chương trình của chúng ta trong thời Hậu Honecker là gì? Có nên tiếp nhận các chữ Nga “Perestroika” và “Glasnost”? Dù rằng mọi người không cần dịch cũng hiểu, tôi không muốn chép lại chúng. Tôi phải tìm ra một khái niệm Đức để vừa thể hiện sự trân trọng những gì đã được thử thách trong 40 năm CHDC Đức lại vừa chỉ rõ là chúng tôi quay lưng lại với những gì đã đưa nước ta vào tình cảnh hiện tại. Tôi quyết định dùng cách trình bày “Với phiên họp hôm nay chúng ta sẽ bắt đầu một Bước Ngoặt”. Bài diễn văn được hoàn tất lúc đã quá nửa đêm, sớm mai tôi sẽ trình Bộ chính trị để phê chuẩn. Nó được làm vội vã, chứa nhiều cách trình bày thiếu mạch lạc, chỉ chú trọng được phần nào mong đợi của những ai xuống đường biểu tình cho cải cách ở CHDC Đức. Bộ chính trị, nơi bài diễn văn của tôi được phê chuẩn, vẫn là một cơ quan cũ, trước đây mấy tuần còn im lặng trước các sự kiện ở CHDC Đức. Chỉ phiên họp Trung ương đảng kế tiếp mới ra nghị quyết về chương trình hành động cần thiết của SED được. Trong tình thế khó khăn này, lại thêm áp lực thời gian, không thể phù phép ra ý niệm được.

Trong khi ngồi đọc thư từ một mình ở phòng làm việc, tôi thấy hoài nghi: mình có là tổng bí thư thích hợp không? Trước mặt bạn bè tôi vẫn thường nói, có lẽ tôi sẽ chỉ là tổng bí thư của giai đoạn quá độ. Nhưng cũng phải làm chủ cả giai đoạn quá độ. Tôi sẽ không chấp nhận các giải pháp nào ngoài lòng chủ nghĩa xã hội. Bên cạnh tôi, các phương tiện truyền thông phương Tây còn nêu tên những người kế tục sự nghiệp chính trị khác của Honecker là Lorenz, Modrow, Schabowski và Wolf. Mỗi người chúng tôi có lịch sử và đặc điểm tư chất riêng. Rõ ràng tôi có bất lợi vì có chân trong Bộ

chính trị và qua đó hay bị nêu trên các tí tiêu cực của báo chí phương Tây. Một khi các định kiến đã ăn sâu vào óc thì chúng cũng trào từ phương Tây qua CHDC Đức. Tôi sẽ phải chung sống với hình ảnh chủ yếu sinh ra từ những lời đồn thổi.

Tôi không lạ gì chiến thuật của truyền thông CHLB Đức. Bằng cách gọi người này là mồm hy vọng và người kia là kẻ cố hữu, họ muốn gây rối ren và bất hòa trong hàng ngũ các chiến hữu.

Tất nhiên phong trào phản kháng xuống đường cũng nhắm vào cá nhân, song chủ yếu nhắm vào chính sách được thực thi. Vậy từng người trong chúng tôi phải giành giật lại niềm tin. Nhiều năm qua, mỗi người trong chúng tôi – ở chức vụ và tại vị trí của mình – đã cùng nhau làm chính sách này. Cho dù khác nhau về tư chất, chúng tôi đều là người cộng sản. Ít nhất thì cho đến nay mỗi người trong chúng tôi cũng khẳng định điều đó. Chúng tôi muốn thay đổi trong CHDC Đức chứ không thay đổi chế độ như truyền thông phương Tây giờ đây trắng trợn đòi hỏi.

Tôi về nhà thì đồng hồ đã chỉ 3 giờ sáng. Vợ tôi vẫn đợi, mặc dù sáng sớm vẫn phải đi làm. Tôi vui mừng nhận thấy nhà tôi đồng hành rất tề nhị trong một thời điểm quan trọng và đầy biến động, cả đối với gia đình chúng tôi.

NHỮNG NGÀY SỤC SÔI VÀ NGÒ VỰC

18 – 31/10/1989

18/10

Sương mù sớm mai còn phủ lên Berlin khi tôi đến Nhà Lớn lúc 6 rưỡi. Nhà Lớn là tên gọi dân gian của tòa nhà Trung ương Đảng. Nói cho chính xác thì không phải Trung ương đảng mà bộ máy của nó hoạt động ở đây. Trong tòa nhà này gần 2.000 cộng tác viên chính trị và kỹ thuật có sứ mệnh và công việc là biến chính sách do Trung ương đảng quyết định thành thực tế. Tiếc rằng qua nhiều năm tháng bộ máy chuyên trách này đã trở nên quan trọng hơn cả Ban chấp hành trung ương đảng được bầu. Cả Bộ chính trị cũng từ nhiều năm nay không còn là diễn đàn thực sự để kiến tạo ý kiến tập thể. Từ Đại hội đảng này đến Đại hội đảng sau, Bộ chính trị ngày càng phình to. Ngày ra đời năm 1949 chỉ có bảy ủy viên thường vụ và hai dự khuyết. Đại hội XI Trung ương đảng bầu ra 22 ủy viên thường vụ và năm dự khuyết. Quá đông để tranh luận đa chiều. Thiếu tư duy theo phương án lựa chọn căn cứ vào thực tế; không phải lựa chọn về cơ chế theo hướng xã hội tư bản chủ nghĩa, mà chọn giải pháp tối ưu cho chủ nghĩa xã hội. Vị thế áp đảo gia tăng của tổng bí thư cản trở tính tập thể. Khi thế chỗ Ulbricht năm 1971, Honecker muốn “bình đẳng với tập thể” nhưng không giữ được kỳ vọng này lâu.

Tôi biết rõ rằng trong tương lai sẽ luôn bị hỏi, vì sao tôi quá ít phản kháng. Có lẽ chẳng ích gì mấy khi viện dẫn niềm tin thánh thiện của tôi vào sự thống nhất và trong sạch của đảng. Hoặc lý giải là tôi đã chú trọng quá mức các công lao ngày xưa của bậc cao tuổi trong Bộ chính trị. Thẩm quyền lãnh đạo một nhà nước xã hội XHCN không bắt nguồn tiên quyết từ thành tích trong quá khứ. Những gì các nhà nước tư bản chủ nghĩa chỉ nhắc đến ngay trước kỳ vận động tranh cử thì đảng cầm quyền ở một nhà nước XHCN không giây phút nào được phép quên: phải hằng ngày giành được niềm tin. Chúng ta đã xuất bản số lượng lớn tác phẩm của Rosa Luxemburg ở CHDC

Đức, nhưng lời cảnh báo của bà về chuyện này thì chúng ta đã không chú trọng. Bà viết: không thể chấp nhận vài chục lãnh đạo đảng chỉ huy phong trào cách mạng. Cần lên án việc thỉnh thoảng đưa công nhân tới các cuộc họp để vỗ tay ca ngợi diễn văn của lãnh đạo. Bà gọi đó là “lãnh đạo kiểu băng nhóm”, là “chuyên chính của một nhóm chính trị gia” chứ không phải chuyên chính vô sản. Ban lãnh đạo SED chưa bao giờ để tâm thực sự đến lời phán xét khắt khe về những người lãnh đạo XHCN của người đồng sáng lập KPD. Vì vậy đổi mới chính sách của chúng ta phải gắn bó hữu cơ với việc tìm lại các lý tưởng XHCN khởi thủy.

Về văn phòng, tôi ngồi xuống bàn để bổ sung ý tưởng về vai trò của Trung ương đảng được bầu vào bài diễn văn buổi chiều. Trong tương lai tôi sẽ được đánh giá qua mức thành công phát triển dân chủ trong xã hội và trong sinh hoạt đảng. Nhưng tôi sẽ không thỏa hiệp trong hai vấn đề nguyên tắc. Thứ nhất: tất cả những gì chúng ta đem ra tranh cãi đều phải phụng sự rõ ràng mục đích phát triển chủ nghĩa xã hội. Thứ hai: CHDC Đức đang và sẽ vẫn là một quốc gia có quyền tự quyết.

Khoảng 13 giờ 20 tôi bước vào phòng đại hội của Trung ương đảng. Thường ngày tôi đi từ phòng làm việc mất năm đến mười phút. Hôm nay tôi cảm thấy như quãng đường chạy marathon. Đầu óc tôi quay cuồng quanh phiên họp Trung ương đảng. Năm 1971 tôi được bầu làm ủy viên dự khuyết Trung ương đảng. Tôi không rõ đã tham gia bao nhiêu đại hội toàn thể từ ngày đó. Trung ương đảng họp tôi thiểu hai phiên mỗi năm. Phía đầu phòng kê hai bàn cho chủ tịch đoàn. Các ủy viên Bộ chính trị ngồi bàn trước, ủy viên dự khuyết ngồi bàn sau. Trong khán phòng có mười ba dãy ghế. Tám hàng đầu dành cho các ủy viên trung ương đảng theo thứ tự chữ cái, từ hàng thứ chín trở xuống cho các ủy viên dự khuyết theo cách xếp tương tự.

Hôm nay khi tôi vào phòng thì hầu hết các ủy viên thường vụ và dự khuyết Trung ương đảng đã an vị. Trước tiên tôi liếc qua bản điểm danh. 159 trong số 165 ủy viên Trung ương đảng được bầu từ Đại hội đảng XI có mặt, và 47 trong số ủy viên dự khuyết. Qua đó Trung ương đảng đủ năng lực ra nghị quyết.

Không khí trong phòng tập trung và căng thẳng cao độ. Hầu hết các đồng chí đã biết tin trước khi đến họp, biết chúng tôi sắp ra quyết định gì trong mấy phút tới. Tôi không hình dung là họ nghĩ đến một “cuộc cách mạng

cung điện” hay “đảo chính.” Quyết định thay thế Honecker dần dần chín muồi từ lâu. Lẽ ra phải diễn ra ở Đại hội đảng XI hồi năm 1986 mới phải.

Khi Honecker bước vào phòng, mọi tiếng nói chuyện ngừng bật. Ai cũng chìm trong suy nghĩ. Hôm qua tôi còn bàn với Stoph lần nữa để ông khai mạc phiên họp. Sau đó mới đến lượt Honecker. Nhưng Honecker không muốn thả quyền trượng khỏi tay. Ông vẫn còn là tổng bí thư. Ông vẫn có quyền ấn định tiến trình đại hội. Mặc dù thời điểm bắt đầu là 14 giờ, đúng 13 giờ 55 Honecker đứng dậy và đọc lời tuyên bố:

“Các đồng chí nam nữ thân mến!

Sau khi suy nghĩ chín chắn và theo kết quả cuộc họp Bộ chính trị hôm qua, tôi đi đến quyết định sau đây: do lý do bệnh trạng và sau khi phẫu thuật thành công, tình trạng sức khỏe không còn cho phép tôi đủ sức mạnh và năng lượng mà vận mệnh của đảng và nhân dân ta đòi hỏi hôm nay và tương lai. Vì lý do đó tôi đề nghị Trung ương đảng miễn nhiệm vụ tổng bí thư Ban chấp hành trung ương Đảng SED, chức vụ chủ tịch Hội đồng nhà nước và Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng. Nay xin đề xuất với Trung ương đảng và Quốc hội đồng chí Egon Krenz là người có khả năng và tâm huyết đón nhận trách nhiệm và khối lượng công việc như hoàn cảnh, lợi ích của đảng và nhân dân, cũng như công tác chuẩn bị Đại hội đảng XII bao quát mọi lĩnh vực xã hội đòi hỏi.

Các đồng chí thân mến! Cả cuộc đời có ý thức của tôi hiến dâng cho lòng trung thành sắt đá với sự nghiệp cách mạng của giai cấp công nhân và với thế giới quan Marx-Lenin về xây dựng chủ nghĩa xã hội trên đất Đức. Tôi đánh giá công cuộc thành lập và phát triển thành công nhà nước XHCN Cộng hòa dân chủ Đức mà chúng ta đã cùng nhau tổng kết nhân quốc khánh thứ 40 là đỉnh cao trong cuộc đấu tranh của đảng ta và của tác động riêng tôi ở cương vị người cộng sản.

Tôi cảm ơn Bộ chính trị, Trung ương đảng, các chiến hữu trong thời kỳ gian khổ của cuộc kháng chiến chống phát xít, các đảng viên và tất cả các công dân trong nước đã chung tay hành động hữu hiệu hàng thập kỷ vì hạnh phúc nhân dân.

Trong tương lai tôi vẫn sẵn sàng phục vụ đảng với kinh nghiệm và lời khuyên của mình.

Tôi chúc đảng ta và ban lãnh đạo củng cố đoàn kết và thống nhất, chúc Trung ương đảng thành công trong tương lai.”

Trong khi Honecker đọc lời tuyên bố, tôi nhớ lại quãng đường gian khó dẫn đến phiên họp này. Honecker không tự ý từ chức. Tuy ông chấp thuận bãi nhiệm trước Bộ chính trị, nhưng chỉ sau khi bị yêu cầu ép phải từ chức. Trong một điểm hệ trọng ông đã tự tiện sửa lời bản tuyên bố do Schabowski thảo ra.

Trong bản chính là:

“Nay xin đề xuất với Trung ương đảng và Quốc hội một đồng chí có khả năng và tâm huyết đón nhận trách nhiệm và khối lượng công việc như hoàn cảnh, lợi ích của đảng và nhân dân, cũng như công tác chuẩn bị Đại hội đảng XII bao quát mọi lĩnh vực xã hội đòi hỏi.”

Nhưng Honecker đã điền tên tôi vào. Qua đó ông gây ấn tượng chính mình đã đề cử tôi làm người kế nhiệm ông.

Kỳ thực Bộ chính trị đề cử tôi . Sự tự tiện này của Honecker chẳng hay ho gì cho tôi cả. Từ đó sinh ra huyền thoại là hoàng thái tử đã tiếp quản quyền lực trơn tru. Ngay tối hôm ấy một bài bình luận trong truyền hình Tây Đức đã gán cho tôi danh hiệu “Erich trẻ.”

Sau khi Honecker về chỗ ngồi, Stoph điều hành hội nghị. Ông cảm ơn bài tuyên bố của Honecker. Ông hỏi, ai đồng ý bãi nhiệm Honecker? Trong phòng lặng như tờ. Hầu hết mọi người gơ tay.

Có một người chống. Hanna Wolf, cộng tác viên kỳ cựu của Honecker. Bà trung thành với thủ trưởng đến tận phút này.

Sau 18 năm làm Tổng bí thư, Honecker bị hạ xuống. Tôi không vì thế mà cảm thấy thỏa mãn, thậm chí còn thất vọng vì sự việc phải tiến xa đến mức ấy. Tôi không bằng lòng, vì chúng ta đã không tìm được giải pháp sớm hơn

cho việc thay nhân sự lãnh đạo nhằm ngăn CHDC Đức không bị trôi vào khủng hoảng này.

Stoph thông báo rằng Honecker đề nghị thông cảm khi ông rời hội nghị vì lý do sức khỏe kém. Mọi người trong phòng đồng ý. Cả chút thương hại đi kèm. Stoph cảm ơn Honecker về “sự nghiệp chính trị”, không tỏ xúc cảm nào. Các ủy viên thường vụ và dự khuyết đứng dậy. Khi Honecker đứng dậy, ông không giấu được giọt lệ trong mắt. Nước mắt cảm động khi chia tay? Cũng có thể. Nhưng hơn thế nữa là nước mắt thất vọng, cay đắng, bất đồng cảm và bất lực không chống lại nổi cú tuột dốc này. Tất cả vỗ tay vang dội tiễn ông khỏi phòng.

Khi Honecker ra khỏi phòng, Stoph nói: “Bộ chính trị nhất trí đề nghị bầu đồng chí Egon Krenz làm Tổng bí thư Trung ương đảng.” Ông cho biểu quyết. Tôi được nhất trí bầu.

Trong tiếng vỗ tay tôi suy nghĩ: Honecker đã rời bỏ chính trường. Đường của chúng ta sẽ tới đâu? Từng người trong phòng đều rõ là không thể tiếp tục những gì trong quá khứ. Quả lắc sẽ đánh tới đâu? Tới đổi mới hay liên tục? Tinh thần đổi mới liệu có đủ lấy lại lòng tin đã mất của các đảng viên và nhân dân? Tôi không muốn hứa hẹn. Vì lời hứa không được kinh tế làm nền tảng. Người ta mong đợi tôi táo bạo. Tôi cũng muốn táo bạo, nhưng không liều mạng. Tôi tin rằng không được phép vứt bỏ những giá trị quý báu của quá khứ. Đây là một con đường nhỏ xíu mà tôi, tổng bí thư mới, phải đi qua.

Lời Stoph dứt tôi khỏi suy nghĩ miên man: “Trung ương đảng trình Quốc hội đề nghị bầu đồng chí Egon Krenz, Tổng bí thư Ban chấp hành trung ương đảng SED, làm chủ tịch Hội đồng nhà nước và Hội đồng quốc phòng.”

Về vấn đề này đã có đôi chút co kéo sau cánh gà sân khấu chính trị. Đại sứ Xô viết báo cho tôi biết, ông nghe nói Werner Krolkowski hy vọng kiếm được chức chủ tịch Hội đồng bộ trưởng và định đề nghị Stoph làm chủ tịch Hội đồng nhà nước. Kochemassov khuyên tôi nên ngăn vụ tranh giành chức vụ vô bổ ấy. Ông cũng đã nói chuyện với Stoph và Stoph chia sẻ ý ông.

Do đó tôi chủ ý đảm nhận cả ba chức vụ mà Honecker từng có. Trung ương đảng nhất trí. Không rõ tất cả các ủy viên Trung ương đảng có nghĩ giống tôi khi biểu quyết không. Ở đại hội không ai chống lại đề nghị trên. Tôi hiểu cuộc bầu ấy không phải là quyết định chống Honecker và theo Krenz, mà hơn thế, nó hàm chứa hy vọng của nhiều người, vẫn còn có thể thoát khỏi chính sách đã trở nên cứng nhắc.

Việc Günter Mittag và Joachim Herrmann bị bãi nhiệm ủy viên Bộ chính trị và bí thư Ban chấp hành trung ương đảng diễn ra gần như “chơi”, nếu như không có tiếng Moritz Mebel hô xen vào. “Chuyện quy chế thì sao”, ông kêu. “Tôi muốn biết tại sao Bộ chính trị bãi nhiệm đồng chí Herrmann và đồng chí Mittag. Tôi muốn Bộ chính trị giải thích việc này.”

Stoph trả lời: “Vị họ không đảm đương nổi nhiệm vụ của mình... được chưa ạ?” Ở thời điểm ấy câu trả lời chung chung của Trung ương đảng vẫn được chấp nhận.

Giờ đến lượt tôi. Tôi đọc bài diễn văn được thảo trong điều kiện vô cùng phức tạp. Trong mấy ngày qua tôi phải để tâm hơn đến các cuộc nói chuyện với những ủy viên Bộ chính trị về chuyện bãi nhiệm Honecker, ít chăm chút được nội dung bài viết.

“Với cuộc họp hôm nay”, tôi nói, “chúng ta sẽ khởi đầu một Bước Ngoặt.”

Tôi tuyên bố, cánh cửa đến một cuộc đối thoại nội chính đã mở toang. Chúng ta phải quay mặt về với nhân dân. Tôi phát biểu niềm tin của mình: “Tất cả các vấn đề trong xã hội chúng ta đều giải quyết được bằng chính trị. [...] Hơn mười vạn người, trong đó không hiếm thanh niên, đã rời khỏi đất nước. Chúng ta coi sự ra đi của họ như xuất huyết trầm trọng. Mỗi người trong chúng ta thấu hiểu những giọt nước mắt của các bậc cha mẹ.” Chúng ta có nghĩa vụ “suy ngẫm vì sao nhiều người quay lưng lại với chúng ta như vậy.”

Tôi nói những lời dành cho đại diện nhà thờ và những công dân có thể giới quan tôn giáo: “Xã hội XHCN cần có và muốn có sự cộng tác của các bạn. Chúng ta có nhiều liên kết hơn là xa cách.”

Tôi nhấn mạnh nguyên tắc: “Nước Đức cộng hòa XHCN của chúng ta đang và sẽ vẫn là một nước có chủ quyền. Chúng ta tự giải quyết các vấn đề riêng”, tuy nhiên tôi kêu gọi cộng tác hữu hiệu với Cộng hòa liên bang Đức: “Chúng ta sẵn sàng xét các phương pháp và điều kiện nhằm kiến tạo lâu dài quan hệ giữa CHDC Đức và CHLB Đức chặt chẽ hơn và quy định bằng hiệp ước, cũng như phát triển các hình thái hợp tác và bền vững trong kinh tế, chính trị, văn hóa, nhân đạo và du lịch.” Điều này nằm trong truyền thống của Hiệp ước cơ sở.

Tôi đặc biệt quan tâm đến một phát ngôn rõ ràng về tình hữu nghị với Liên Xô. Ở đây phải công khai chính lại một sai lầm chính trị đại dốt mà Erich Honecker đã mắc phải. Do đó tôi nhấn mạnh: chúng ta hiểu “công cuộc cải tổ ở Liên Xô là một quá trình tất yếu mà Đảng Cộng sản Liên Xô cùng tổng bí thư Mikhail Sergeyevich đã táo bạo tiến hành.” Tôi nhấn mạnh: “Tương lai chủ nghĩa xã hội phụ thuộc vào thành công cải tổ ở Liên Xô.”

Tôi công bố các cải cách triệt để ở CHDC Đức và thông báo khẩn trương chuẩn bị “dự luật về du lịch nước ngoài.” Các hạn chế đã ban hành về du lịch Hungary và Tiệp Khắc sẽ được thu hồi. Tôi động viên các nhà báo hãy “tăng cường đấu tranh công khai với những hiện tượng trái nghịch với bản chất của chủ nghĩa xã hội và chính sách của chúng ta.”

Bài nói của tôi kéo dài 45 phút và được đón chào nồng nhiệt. Khi Stoph định cho biểu quyết không qua phần tranh luận thì Moritz Mebel lại lên tiếng lần nữa. Ông nhảy bật dậy từ chỗ ngồi và nói: “Tôi là đảng viên SED từ 46 năm rồi nay, 20 năm ủy viên dự khuyết và thường vụ trong Bộ chính trị, và tôi buộc phải nói rằng, [...] tôi chịu hoàn toàn trách nhiệm về những gì tích cực hay cả tiêu cực xảy ra trên đất nước này. [...] Và tôi cũng tự hỏi, [...] vì sao tôi đã im lặng và không đủ dũng cảm bước lên một bước để nói: hỡi các đồng chí, như thế không phải. Tôi [...] đã dũng cảm trước quân thù. Tôi đã ra mặt trận. [...] Tôi đã là chiến sĩ trong quân đội Xô viết. Những ở đây tôi đã không tỏ lòng dũng cảm đó. Tôi đã tranh luận ngoài hành lang, nhưng ở khán đài này [...] không ai thấy Moritz Mebel với lời phê bình và phê bình tích cực [...]”

Tôi rất ấn tượng bởi bài tham luận ngắn này, suýt bỏ lỡ câu cuối của ông: “Egon, những gì đồng chí vừa nói là đúng như đảng mong đợi, và tôi chỉ hy vọng là những gì đồng chí nói được công bố không cắt xén.”

Lời thúc giục khẩn thiết của một người cộng sản giàu kinh nghiệm khiến tôi rất xúc động. Tôi nhìn xuống khuôn mặt các đồng chí ngồi phía trước. Họ cũng xúc động. Có lẽ câu hỏi “vì sao mình đã im lặng?” hành hạ tất cả và rõ ràng làm đa số trong phòng rối bời. Thiếu sự kiểm tra dân chủ ở Bộ chính trị bởi Trung ương đảng nên ngày càng lòi ra thêm chủ nghĩa chủ quan, bất lực khi tự chỉnh đốn và cải cách nội bộ cần thiết. Phớt lờ mọi vấn đề đã thành chuyện thường tình. Không khí này hạn chế khả năng sáng tạo và cá tính của ngay cả các đồng chí trong Trung ương đảng, dẫn đến chủ nghĩa cơ hội, thụ động và nhần nhục.

Một số đồng chí, trong đó có Manfred Ewald và Modrow, yêu cầu hôm nay nên thảo luận nguyên tắc trong phiên họp toàn thể. Tôi thấy mình không đủ điều kiện vì chưa chuẩn bị kịp nội dung. Trung ương đảng cần biết: tình hình kinh tế thực tế ra sao? Tài chính nhà nước ra sao? Có thể tiến hành cải cách kinh tế nào? Các quy định về du lịch đã nhắc đến có nội dung gì và làm sao trả tiền được? Chúng ta chờ đợi gì ở các đồng minh?

Quan hệ với CHLB Đức ra sao? Chúng ta cần một chương trình hành động sát thực tế và khả tín. Bắt buộc phải có sự trao đổi với Gorbachev. Tất cả những việc ấy không thể hoàn tất trong thời gian qua. Một cuộc tranh luận phát sinh từ tình hình thời sự có thể hại nhiều hơn lợi.

Vì vậy tôi ủng hộ các đồng chí chủ trương cho quần chúng biết ngay những gì vừa nói ra trong cuộc họp. Tôi đề nghị triệu tập phiên họp Trung ương đảng tiếp theo vào thời điểm sớm nhất như có thể.

Cuộc trao đổi ngắn và phần nào rất cảm tính đưa đến yêu cầu của Hans-Joachim Hoffmann: “Egon, anh phải ra trước ống kính truyền hình. [...] Không phải chuyện anh, Egon, mà bây giờ là chuyện đảng phải giành lấy tiếng nói, ngay tối nay. [...] Ta đã đứng ngập trong nước tới cổ rồi. Ta đứng trước các cuộc biểu tình mới và rầm rộ. [...] Ta không còn thì giờ để tranh luận chi tiết nữa. [...] Nếu bây giờ ta không lên tiếng, cho dù cũng đã muộn, sẽ có nguy cơ không bao giờ được phép lên tiếng nữa.”

Trung ương đảng trao cho tôi nhiệm vụ đọc bài diễn văn vừa rồi trên vô tuyến. Chủ ý của tôi là chúng ta phải phá bỏ thực trạng lâu nay: một sự thực cho Trung ương đảng và một sự thực đã được sàng lọc cho nhân dân. Tối nay ai ai cũng được biết Trung ương đảng bàn luận gì.

Khoảng 15 giờ 50 cuộc họp Trung ương đảng kết thúc. Ngay sau 14 giờ, khi các phương tiện truyền thông còn chưa thông báo kết quả bầu tôi, Gorbachev đã gửi điện chúc mừng.

Ông nhấn mạnh “tầm quan trọng đối với tình hình ổn định ở châu Âu, đối với sự nghiệp của chủ nghĩa xã hội và hòa bình, khi Liên Xô và CHDC Đức đồng lòng.”

Sau khi tôi về văn phòng, đại sứ Kochemassov đến. Ông trân trọng đọc thông điệp của Tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô. “Chúng tôi ở Matxcova vui mừng chân thành về giải pháp xứng đáng đã tìm được trong hoàn cảnh phức tạp. Chúng tôi tin chắc qua đó đã tiến được một bước quan trọng nhằm củng cố chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức. Sự thông cảm lẫn nhau, tinh thần cởi mở với nhau cũng như tăng cường cộng tác ở mọi lĩnh vực nhất định giờ đây sẽ đạt tầm vóc mới.”

Tôi rất hy vọng như vậy.

Đại sứ chuyển cho tôi lời mời của Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô “đến thăm làm việc tại Matxcova vào thời điểm gần nhất.”

Tôi biết, sau khi tôi được bầu Gorbachev đã gửi thông điệp cá nhân tới những vị đứng đầu nhà nước và chính phủ cường quốc, tới thủ tướng Đức Kohl cũng như các đảng anh em để ủng hộ “ban lãnh đạo mới của CHDC Đức.” Chỉ thị của Gorbachev gửi đến đại sứ Xô viết ở CHLB Đức toàn văn như sau:

“Đồng chí hãy đến thăm ngay thủ tướng Helmut Kohl và nhân danh Mikhail Gorbachev truyền lại thông điệp miệng sau đây:

‘Nhu Ngài thủ tướng chắc đã được biết qua hệ thống truyền thông, ở Berlin vừa chấm dứt phiên họp toàn thể Trung ương đảng SED. Thay cho Erich Honecker, Egon Krenz nay được bầu làm tân tổng bí thư của Trung ương đảng SED. Ngoài ra còn một số thay đổi nhân sự khác.

Chúng tôi không có ý định cùng Ngài bàn về công việc nội bộ của một quốc gia khác – quốc gia Cộng hòa dân chủ Đức hữu nghị và đồng minh với chúng tôi – và của một đảng khác – Đảng XHCN thống nhất Đức – vốn có

bề dày đoàn kết và quan hệ giữa những người đồng chí với chúng tôi. Chúng tôi tôn trọng các biến đổi đã diễn ra là một thực tế. Các điều kiện đã dần chín muồi ngay trong đảng SED, hàm chứa cả tâm trạng trong xã hội.

Chúng tôi tin chắc rằng đường lối của ban lãnh đạo mới ở CHDC Đức sẽ hướng về hoàn thiện và đổi mới xã hội, đồng thời bảo vệ những thành tựu thực tế tồn tại. Không nghi ngờ gì khi mong đợi một phong trào dần dần từng bước hướng đến cải cách.

Chúng tôi thổ lộ những ý nghĩ ấy vì tin rằng CHLB Đức, như thủ tướng Kohl trong cuộc điện đàm ngày 11/10 đã cam đoan, không hề mong đợi sự bất ổn định của CHDC Đức cũng như không muốn gì xấu cho họ. Mikhail Gorbachev mong rằng, theo tinh thần lời cam đoan trên và sự thông cảm sâu sắc đã đạt được tại cuộc gặp thượng đỉnh ở Matxcova và Bonn, Ngài thủ tướng và CHLB Đức nói chung sẽ có một quan điểm tích cực đối với những sự kiện ở CHDC Đức vốn phù hợp với tính nghiêm túc trong hành vi của các bên và yêu cầu ổn định ở châu Âu”

Trước khi đến đài truyền hình CHDC Đức ở Berlin-Adlershof tôi gọi điện cho bộ trưởng bưu điện Rudolph Schulze. Ông là đảng viên CDU. Năm 1988 ông bị đưa ra làm bung xung: Erich Honecker sai công bố là bộ trưởng bưu điện CHDC Đức ra chỉ thị không cho lưu hành nguyệt san Xô viết SPUTNIK nữa. Rudolph Schulze biết tin ấy trên báo. Hôm nay tôi xin ông thứ lỗi và khuyến nghị ông thông báo công khai là kể từ nay SPUTNIK lại được đưa vào hệ thống phát hành của CHDC Đức.

Sau đó tôi đi đến đài truyền hình. Dự định thông báo ngay cho dân chúng biết về cuộc họp Trung ương đảng đã thành một cú bóng sút vào lưới nhà. Mọi người đều còn muốn nghe những diễn văn dài gọi nhớ tới báo cáo Đại hội đảng nữa. Họ muốn biết: ai chịu trách nhiệm để đất nước đến bên bờ vực thẳm? Nguyên nhân ở đâu? Tiếp tục ra sao?

Thay vì trả lời những câu hỏi ấy trong một cuộc phỏng vấn của các nhà báo, tôi đọc lại những gì đã nói trước các ủy viên Trung ương đảng. Tôi bắt đầu bằng “Các công dân nam nữ CHDC Đức thân mến! Trong cuộc họp hôm nay của Trung ương đảng SED tôi đã nói về tình hình thời sự của CHDC Đức. Tôi muốn thông tin về nội dung bằng cách đọc lại toàn bộ bài nói chuyện...”

Hoặc là đoạn phi lộ ấy không được truyền, hay không ai để ý đến. Báo cáo từ các tỉnh gửi đến sau khi tôi lên sóng còn tương đối hài hòa. Nhưng tôi cảm nhận được rằng bài nói chuyện không gây được tác động như tôi đã mong đợi. Câu mào đầu “Các đồng chí thân mến” bị phê phán mạnh mẽ. Người ta có ấn tượng là tôi chỉ nói với các đảng viên. Dân chúng cảm thấy bị SED ôm đồm. Họ không muốn bị đối xử như trẻ con nữa.

19/10

Buổi sáng tôi đến thăm một xí nghiệp hàng đầu của ngành chế tạo máy là nhà máy liên hợp quốc doanh “7/10” ở Berlin.

Tôi muốn tìm hiểu tại chỗ, công nhân nghĩ gì về chính sách của chúng ta, họ đón nhận vài diễn văn của tôi hôm qua ra sao, và họ mong đợi gì ở tôi. Qua đó tôi muốn thể hiện sự tôn trọng các mong đợi của công nhân xí nghiệp.

Chuyến thăm của tôi không được báo trước. Tuy nhiên nó được loan báo khắp nơi. Các nhà báo có mặt, cả đại diện của huyện ủy và tỉnh ủy SED cũng đến. Họ cho tôi tùy chọn xưởng nào để vào thăm và nói chuyện với ai. Nghi thức ngày xưa – mọi thứ được chuẩn bị và tổ chức trước, khách đến thăm chỉ được ngắm làng Potemkin – cần được đưa vào quá khứ.

Công nhân ca sáng không hề giữ miệng, họ không giấu điều gì: bài diễn văn của tôi bị chê là không đủ. Việc nhiều đồng nghiệp bỏ đi không chỉ gây buồn bã, mà còn làm nhiều loạn sản xuất. Luật du lịch đã quá muộn. Phải khôi phục lại nguyên tắc thành tích. Lãnh đạo đảng và nhà nước cần tin dân hơn nữa. Lãnh đạo đảng và nhà nước không được chèn ép công đoàn. Phải tăng cường hiệu suất và thành tích sản xuất, nhất là phải khắc phục tình trạng thiếu vật tư liên tục. Phải cải thiện việc cung cấp hàng tiêu dùng cao cấp như ô tô, tivi màu, đồ điện tử giải trí và computer. Một thợ cả kiêm lãnh đạo chi bộ cơ sở của SED nói: không ai được phép vẽ bức tranh tô hồng. Thực tế khác với các bài báo miêu tả và Aktuelle Kamera trình bày.

Một thợ tiện trực khoan NC nói: “Đã đành là chúng ta cần ngoại tệ mạnh, nhưng có nhất thiết phải xuất khẩu những hàng tốt nhất? Ở CHLB Đức nhiều hàng do CHDC Đức sản xuất được bán với giá như cho.” Thật bất công khi người dân CHDC Đức chỉ mua được hàng cao cấp của nước mình

trong Intershop và phải trả tiền D-Mark, hoặc trong các cửa hiệu Delikat và Exquisit đắt đỏ.

Một chuyên viên công nghệ, đảng viên NDPD, nhắc đến vai trò lãnh đạo của đảng SED. Ông nói: “Nếu SED coi mình là lực lượng lãnh đạo thì phải đưa ra lời mời trong mọi vấn đề cấp thiết của cuộc sống. Các anh phải thể hiện lời mời ấy rành mạch hơn.”

Một nữ kỹ sư có 20 tuổi đảng trong SED nhận xét: “Hôm nay tôi muốn nói với các đồng chí ở Bộ chính trị rằng, các đồng chí không được ứng trước niềm tin đâu, phải tự giành lấy niềm tin đó!”

Tôi đã sẵn sàng. Tôi hiểu rõ là việc đó khó chừng nào. Tôi cũng linh cảm ở đây người ta hiểu vai trò lãnh đạo của SED khác hẳn với cách chúng tôi thực thi. Từ nhiều năm nay chúng tôi ghi vai trò lãnh đạo của SED vào hiến pháp. Điều đó gây ra sự lầm tưởng là vai trò của SED trong xã hội luôn luôn tồn tại. Chúng ta đã quên bằng câu trả lời của Brecht trước đây nhiều năm cho câu hỏi: “Vậy đảng là ai? Đảng ngồi trong một căn nhà có điện thoại? Ý nghĩ của đảng bí mật, nghị quyết của đảng không ai biết? Đảng là ai?”

Nhà thơ đáp: “Chúng ta là đảng. Anh và tôi và các anh – tất cả chúng ta. Đảng ở trong bộ com-lê của anh, đồng chí ạ, và đảng nghĩ trong đầu anh. Nơi tôi ở là nhà của đảng, nơi anh bị tấn công là chỗ đảng đấu tranh...”

Brecht đã tìm ra những lời rành mạch. Đảng và CHDC Đức tôn kính Brecht nhưng tiếc là không phải bao giờ cũng hiểu được ý tưởng của ông.

Chúng ta đã đánh đồng vai trò lãnh đạo của SED với vai trò lãnh đạo của Bộ chính trị và ở đó lại gán vai trò lãnh đạo cho một số đồng chí nổi trội. Bây giờ mới ngã ngửa. Tôi rất lo lắng vì nhiều người rời bỏ đảng. Cuốn sách của những người đồng chí hướng – tên của chúng ta vẫn gọi đảng – nay đổ sụp như ngôi nhà xếp bằng các lá bài.

Cuộc viếng thăm cơ sở đã động viên tôi đưa việc đổi mới đảng như một tiền đề để đổi mới xã hội vào chương trình nghị sự. Tôi chỉ thị đem các câu hỏi vừa bàn luận trong xí nghiệp ra thảo luận định trong cuộc họp sắp tới của Bộ

chính trị. Tôi muốn cuộc tranh luận về vai trò lãnh đạo của SED tiến triển mang tính xây dựng trong một CHDC Đức đổi mới.

Rời xí nghiệp tôi đi thẳng đến lâu đài Hubertusstock. Ở đó tôi gặp đại diện của ban lãnh đạo nhà thờ Tin Lành. Diễn biến của Bước Ngoặt phụ thuộc nhiều vào thái độ của nhà thờ. Trên đường đi tôi rà lại tất cả các điểm cần bàn luận.

Cho đến nay tôi mới một lần thấy mặt một giám mục hồi năm 1987 bên lề sự kiện cấp nhà nước ở Berlin. Ông ngạc nhiên thấy tôi từng được làm lễ kiên tín ở CHDC Đức. Thế giới quan của ông không có chỗ cho một người làm lễ kiên tín mà vẫn có cơ hội phát triển tự do ở CHDC Đức, thậm chí còn lên đến Bộ chính trị và Hội đồng nhà nước.

Người tiếp chuyện tôi hôm nay là chủ tịch Hội đồng giám mục Ts Manfred Stolpe. Trước đây mấy năm tôi đã cùng ông hoàn thành một nhiệm vụ quan trọng. Năm 1985, trong một buổi tiệc tại sứ quán Nam Tư ở Berlin ông bắt chuyện với tôi, thông báo về vấn đề của những thanh niên trốn tránh nghĩa vụ quân sự ở CHDC Đức. Ông đề nghị tôi can thiệp chấm dứt truy tố hình sự những cá nhân đó. Tôi nói chuyện với Honecker. Theo tôi biết, từ đó trở đi ở CHDC Đức không còn thanh niên nào vì cưỡng lệnh nghĩa vụ quân sự mà bị bắt nữa. Chúng tôi những vấn đề khó khăn có thể giải quyết qua đối thoại cá nhân trong không khí tin cậy. Trong một bức thư viết ngày 30/6/1988 giám mục Forck đề nghị Honecker cho phép Bärbel Bohley và Werner Fischer, lúc đó đang ở Anh, được phép tái nhập cảnh CHDC Đức. Tôi đã thuyết phục được Honecker chấp nhận yêu cầu đó. Stolpe và tôi đã cùng tác động .

Hôm nay lần đầu tiên tôi gặp các nhân vật quan trọng nhất của nhà thờ Tin Lành CHDC Đức: giám mục tiểu bang Ts Werner Leich, giám mục Ts Christoph Demke, trợ lý giám mục Martin Ziegler và chủ tịch Hội đồng giám mục Ts Manfred Stolpe. Mảnh đất bên hồ Werbellinsee này trong mấy năm qua đã chứng kiến những cuộc tiếp kiến vang động của Honecker với thủ tướng Schmidt, thủ hiến bang Bayern Strauss, chủ tịch đảng SPD Vogel cũng như các nhà công nghiệp CHLB Đức. Tôi hy vọng mảnh đất lịch sử ấy sẽ là một điểm lành cho cuộc đàm đạo với đại diện nhà thờ. Nguyên vọng của tôi là giải quyết các vấn đề chính trị mà không dùng bạo lực. Tôi đề nghị Ts Leich nói lời đầu tiên.

Ông nói, phía ông đánh giá cuộc gặp gỡ này là bước đầu cho quá trình đối thoại đã được khuyến cáo trong phiên họp Hội đồng nhà thờ Tin Lành năm 19/9/1989. Ông muốn minh họa yêu cầu của mình rõ hơn bằng một câu của Salomon: “Ai mơn trớn bạn mình, người đó chẳng lưới cản đường bạn mình.” Từ phía ông sẽ không có chuyện mơn trớn hay dạy đời. Ông đã chăm chú theo dõi bài nói chuyện của tôi trên tivi và “phát hiện ra vài điểm liên quan” đến những điều phía ông muốn nói ra. Mọi người đều lo ngại cho hòa bình nội tại cộng đồng. Ông nhắc đến bạo lực xảy ra hôm 7/10 ở Berlin, làn sóng xuất cảnh, giả mạo kết quả bầu cử địa phương, tính độc lập của chính phủ, nhà nước pháp quyền, nền giáo dục, nghĩa vụ quân sự, bạo lực ở Trung Quốc, cải cách kinh tế cũng như các yêu cầu về môi sinh.

Ông công nhận, có vẻ như đó là một danh mục mang tính dạy đời. Nhưng nhà thờ muốn là “một đối tác cởi mở và chân thành trong đàm đạo.” Không có gì là hình thức khi Chủ nhật nào ở nhà thờ cũng được cầu nguyện cho các cá nhân giữ trọng trách quốc gia. Ông quay sang tôi: “Tên ông sẽ được nhắc đến trong đó, và chúng tôi hy vọng lời cầu nguyện của chúng tôi sẽ được đáp ứng.”

Tôi cảm ơn và bổ sung: “Các cơ quan bảo vệ và cơ quan an ninh đã bảo đảm cho biểu tình ở Leipzig và những nơi khác diễn ra yên lành, họ cũng xứng đáng được đưa vào lời cầu nguyện.” Tôi hứa sẽ giao cho viện trưởng Viện công tố điều tra công minh các vụ đụng độ bạo lực giữa cảnh sát và người biểu tình tối 7/10 ở Berlin và xử lý trách nhiệm những cá nhân có lỗi. Nguyện vọng của lãnh đạo đảng và nhà nước là ngăn không cho xảy ra đối đầu và phát triển ngoài tầm kiểm soát. Vấn đề chính trị chỉ được giải quyết bằng phương pháp chính trị. “Chúng ta có nhiều liên kết hơn là xa cách. Chúng tôi cũng muốn người công dân trưởng thành kiến tạo tương lai.”

Nhiều người quy tội tôi là trưởng ban bầu cử trung ương phải cùng chịu trách nhiệm về giả mạo kết quả bầu cử. Tôi đã nhận trách nhiệm chính trị, nhưng cam đoan rằng tôi không thúc ai làm việc đó hoặc chính mình giả mạo kết quả bầu cử. Tôi đề nghị một khởi đầu mới: “Các cuộc bầu cử tương lai sẽ được tiến hành theo luật bầu cử mới.”

Phải khẩn cấp cho ra đời một luật du lịch mới. Thu hồi hạn chế tạm thời về du lịch sang các nước XHCN. Ra quyết định không được kỳ thị các công

dân rời bỏ nước và nay muốn quay về. Sẽ có khó khăn khi tìm tài chính cho du lịch.

“Tôi lo ngại rằng”, tôi nói, “áp lực sẽ sinh ra phản lực. Cần chấm dứt biểu tình để đạt được trật tự và an ninh. Chúng tôi cần thời gian để suy tính giải pháp cho nhiều vấn đề. Tôi sẵn sàng đến Leipzig và nói chuyện với người biểu tình. Chúng ta muốn cùng nhau chứ không chống lại nhau.” Tôi cũng nói là các thông tin về CHDC Đức trong truyền thông CHLB Đức giống như thông tin chiến sự.

Ts Leich xen vào: “Truyền thông ở đó thuộc loại tệ nhất thế giới.”

Tôi nhắc nhở rằng chúng ta phải học một văn hóa tranh cãi mà trong đó không ai bị mất thể diện. Trong ngữ cảnh này tôi cũng lên tiếng là bố một đứa con đang tuổi đến trường. Trong một nhà thờ Berlin, khi nói đến vụ việc ở trường trung học Ossietzky người ta đã gọi con tôi là “mật thám.” Theo ý tôi, không thể để người ta đánh con để trị bố.

Giám mục gọi tinh thần cởi mở là cơ sở của niềm tin, chỉ như vậy người ta mới có thể chung sống. Mỗi người ở cả hai bên đều đã có lần dính lửa của bộ máy tuyên truyền phương Tây. Con đường thẳng sẽ khiến bộ máy ấy câm lặng.

Ông tổng kết: “Cần nhiều thời gian. Chúng tôi ủng hộ để ông có thời gian.”

Trong buổi họp báo giám mục nhấn mạnh, việc Tổng bí thư chưa đầy 24 tiếng sau khi được bầu đã mời đến nói chuyện được ông đánh giá là có tác dụng gây dấu hiệu. Cuộc đối thoại diễn ra cởi mở và thẳng thắn.

Trong tuyên bố chung có một câu đòi gìn giữ Cộng hòa dân chủ Đức, lịch sử của đất nước này cũng là một phần lịch sử nhà thờ Tin Lành trong nước.

Về đến nhà lúc nửa đêm, tôi đọc thư, báo và báo cáo hằng ngày về tình hình trong nước và bị kéo về với thực tại: tình cảnh của tôi còn trên cả khó khăn. Một số đồng chí phản đối thay chân Honecker. Theo họ, đó là “quỳ gối trước kẻ thù.” Những người khác cho rằng biện pháp đó là kịp thời, thậm chí quá muộn. Họ đòi khai trừ những người có lỗi về sự im lặng của Bộ chính trị.

Nhiều lá thư chuyển tải hy vọng của đảng viên và người ngoài đảng, mong tôi giành lại được lòng tin đã mất đi. Nhiều đồng chí từng im lặng ngày xưa gửi tôi đề nghị về cải cách. Tôi không thể trả lời tất cả.

Một người bạn từ thời FDJ và bây giờ là thị trưởng Dresden, Wolfgang Berghofer, viết thư riêng cho tôi: “Bài nói chuyện của anh là lời động viên đối với tôi và nhiều người cộng sản trung thành, kiên tâm và có trách nhiệm bên cạnh tôi, với bạn bè, đồng minh, với nhiều người dân Dresden yêu thành phố và đất nước mình. Anh đã nói ra những lời lay động đa số đang sẵn sàng cùng gánh trách nhiệm, cùng chung tay xây dựng [...]” Tất nhiên tôi rất vui mừng. Nhưng tôi cũng tự hỏi vì sao lời khen có vẻ như quá đáng ấy? Tâm trạng thực ra phức tạp hơn nhiều.

Trong nước vẫn tiếp tục sục sôi. Nhiều cuộc biểu tình mới. Số người xuất cảnh không giảm. Tuy vậy: cuộc gặp mặt công nhân và đại diện nhà thờ Tin Lành cho tôi hy vọng và khích lệ. Tôi muốn tận dụng không khí ấy và mong ước thành công khi khởi phát cải cách ở CHDC Đức. Nhưng đòi hỏi của người biểu tình đã từ lâu vượt xa hình dung của chúng tôi.

20/10

Các thư ký của tôi gần như chết ngộp trong núi thư từ. Mỗi ngày hàng trăm lá thư và điện tín. Những thư quan trọng nhất đặt sẵn trên bàn giấy khi tôi đến văn phòng lúc 7 giờ. Manfred von Ardenne viết: “[...] Ông biết, trong quá khứ có nhiều nguyên nhân khiến tôi đặc biệt vui mừng thấy ông được đưa lên chức vụ cao này.”

Từ nhiều năm nay chúng tôi thường xuyên trao đổi thư từ. Trước đây khá lâu ông đã bày tỏ ý tưởng cải cách kinh tế cho tương lai. Ngoài ra chúng tôi cũng trò chuyện nhiều lần qua thư từ hay trực tiếp. Giữa hai chúng tôi có quan hệ tin cậy mật thiết. Ông cũng nhắc đến điều đó trong thư chúc mừng. Trong thư kèm bản sao một bức gửi cho Willi Stoph. Trong đó nhà khoa học danh tiếng đề nghị Hans Modrow kế nhiệm Günter Mittag.

Trùng với ý tưởng của tôi. Trong đảng ngày càng nhiều người lên tiếng đòi đưa các đồng chí không bị ảnh hưởng do có chân trong Bộ chính trị cũ vào vị trí lãnh đạo. Chính sách kinh tế xưa nay luôn là lĩnh vực được Hans Modrow quan tâm đặc biệt.

Tôi gọi điện cho ông. “Hans, có người đề nghị anh nhận việc ở Berlin.” Ông ngập ngừng. Tôi nói cụ thể hơn: “Tôi đề nghị anh nhận nhiệm vụ bí thư chính sách kinh tế.”

Ông nói: “Không.”

Tôi thất vọng. Và muốn ông tới Berlin để tham gia chuẩn bị phiên họp Trung ương đảng sắp tới. Thôi được, tôi nghĩ bụng, có thể ông hợp với công việc bí thư tuyên truyền cổ động hơn. Chẳng gì thì ông cũng đã làm việc nhiều năm trong lĩnh vực này, là trưởng ban cổ động của Trung ương đảng. Không, ông cũng không muốn kế nhiệm Herrmann. Bí thư nông nghiệp thì được, ông nói. Tôi đáp, chức vụ này đã giao Werner Krolikowski rồi. Tôi không cần một bí thư nông nghiệp mới, mà tìm gấp, nếu được thì ngay lập tức, một bí thư có khả năng đảm trách chính sách kinh tế và tuyên truyền cổ động.

Modrow trả lời: Krolikowski đã từng làm bí thư kinh tế, nay có thể quay lại vị trí cũ. Như vậy ghế bí thư nông nghiệp sẽ trống để ông về. Tôi ngỡ ngàng vì chưa xét đến khả năng này. Song tôi không để tâm nghiên cứu lý do mà suy nghĩ các khả năng lựa chọn. Tôi nhắm bộ trưởng xây dựng Wolfgang Junker hoặc ủy viên điều hành thương mại Alexander Schalck ở Bộ ngoại thương làm bí thư kinh tế, đó là những người có khả năng cần thiết. Cả hai là cột chống quan trọng của chính phủ mà chúng ta đang muốn tăng cường chứ không làm yếu đi. Giả sử có ngày Stoph thôi làm việc thì hai người ấy sẽ nằm trong số ứng viên được tôi chọn để nhận nhiệm vụ chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.

Schalck đợi tôi ở phòng thư ký. Chúng tôi có lịch hẹn. Cho đến nay Schalck dưới quyền Mittag, dó dó sẽ khó làm cho các đồng chí khác tin tưởng là quan điểm của ông hoàn toàn không phải là quan điểm của Mittag. Chúng tôi quen nhau từ năm 1983. Từ đó ông giúp tôi rất nhiều để có cái nhìn thực tế về tình hình kinh tế CHDC Đức. Trong phiên họp Bộ chính trị tới tôi muốn đề nghị ông trực thuộc quyền hai người: tổng bí thư Trung ương đảng SED và chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.

Từ đầu những năm tám mươi Schalck có nhiều cuộc đối thoại quan trọng với CHLB Đức và góp phần quan trọng chuẩn bị chuyến đi thăm của Honecker ở CHLB Đức.

Tôi cần ông cạnh mình. Tôi hỏi ông có muốn làm ủy viên riêng của tôi trong các đàm phán sắp tới với CHLB Đức. Sau khi ông đồng ý, chúng tôi nói về việc chuẩn bị đàm đạo với Rudolf Seiters, chánh văn phòng Thủ tướng CHLB Đức, và tiền nhiệm của ông ta là Wolfgang Schäuble. Trước khi gặp Gorbachev tôi muốn thử xem thủ tướng CHLB Đức coi trọng đến mức nào lời hứa của ông với tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô là không muốn làm mất ổn định ở CHDC Đức. Kinh nghiệm của tôi khác hẳn.

Schalck cần chỉ rõ ở Bonn: đây là ý chí sắt đá của lãnh đạo CHDC Đức muốn khởi xướng đổi mới và cải cách nội chính triệt để. Đó là cải cách hệ thống chính trị cũng như cải cách kinh tế toàn diện. Nhưng những chiến dịch tuyên truyền chống CHDC Đức không phù hợp với lời cam đoan của Kohl “không muốn gì xấu cho CHDC Đức.” Chúng ta sẽ bác bỏ mọi can thiệp vào công việc riêng. CHDC Đức đang gấp rút dự thảo một bộ luật du lịch. Tôi đã nhận được một bản nghiên cứu từ các chuyên gia. Trong đó có thể thấy: năm 1988 có 7,2 triệu công dân CHDC Đức thăm CHLB Đức, tính ra, mỗi người chỉ ở lại đó trung bình một tuần và cần 500 D-Mark, tổng cộng sẽ là 3,5 tỉ Mark ngoại tệ.

Lấy đâu ra số tiền đó?

Schalck cần nói rõ cho các đối tác đàm phán ở đó biết, khi được tự do du lịch CHDC Đức sẽ bị thêm áp lực tài chính cực lớn. Riêng số tiền CHDC Đức trả cho Bundesbahn sẽ từ 160 triệu tăng lên đến khoảng 500 triệu D-Mark. Nếu Bonn nghiêm túc muốn hỗ trợ xóa sổ vấn đề du lịch thì CHLB Đức phải cùng gánh chịu áp lực kinh tế gia tăng.

Khi đứng dậy chia tay, Schalck trao cho tôi một số bài viết về cải cách chính trị. “Có thể anh có thì giờ đọc”, ông nói. Rõ ràng mấy bài này rất kinh động nên ông không nói cho tôi biết ai viết.

Tôi đọc: “Quốc hội bầu chủ tịch nước và bốn phó chủ tịch cho nhiệm kỳ năm năm. Khối SED nên đề cử với Quốc hội đồng chí Egon Krenz làm chủ tịch nước. [...] Muốn thế phải từ chức tổng bí thư SED [...]” Các bài kia xoay quanh việc chính phủ bãi nhiệm, thành phần chính phủ mới, thẩm định tính hợp hiến của công tác an ninh quốc gia, vai trò của các đảng liên minh CDU, LDPD, DBD và NDPD, các ý tưởng cơ bản trong cộng tác với chính phủ CHLB Đức và chính quyền Tây Berlin.

Tôi đọc hết các bài, nhất là bài về chủ tịch nước. Herger cũng suy nghĩ giống như vậy.

Tôi nên xét ý đó ra sao?

Bốn ngày nữa Quốc hội họp. Trung ương đảng đã đề nghị Quốc hội bầu tôi làm chủ tịch Hội đồng nhà nước. Việc bầu chủ tịch nước đòi hỏi phải thay đổi hiến pháp mà tôi không muốn vì nhiều lý do. Do đó tôi định đề nghị lập một ủy ban hiến pháp để thẩm định các thay đổi cần thiết. Cần có thời gian.

Bỏ nhiệm vụ tổng bí thư theo tôi là cuộc chạy trốn. Tôi tin là mình không có quyền để mọi người bầu lên chức vụ cao nhất để rồi sau đó một tuần lại bỏ cuộc. Tôi không muốn quay lưng lại với đảng. Có thể đó là một lập trường bảo thủ. Ở Ba Lan Jaruzelski cũng được bầu làm tổng thống đó thôi. Dù vậy tôi vẫn quyết định tuân thủ hiến pháp CHDC Đức và ứng cử chức chủ tịch Hội đồng nhà nước.

Tôi suy nghĩ viết bài diễn văn trước Quốc hội. Bản dự thảo tôi gửi cùng lúc đến các ủy viên Bộ chính trị cũng như chủ tịch các đảng CDU, DBD, LDPD và NDPD. Tôi muốn đưa ra một dấu hiệu với các đảng liên minh rằng ngay từ đầu họ sẽ cộng tác chứ không chỉ có nghĩa vụ biểu đồng tình các nghị quyết.

Chỉ mấy tiếng sau Manfred Gerlach gọi điện đến. Ông nói, ông vui mừng thấy ông và đảng mình được cùng đưa vào giai đoạn chuẩn bị các quyết định. Đó là một sự khích lệ. Ông đề nghị tôi không nên ca tụng Honecker quá mức tại phiên họp Quốc hội. Ông sẽ gửi tiếp vài dòng góp ý cho bài diễn văn của tôi.

Trong các đảng cũng như dư luận quần chúng nghi ngại thấy tôi – giống Honecker – nhận các chức vụ cao nhất ở CHDC Đức: tổng bí thư SED, chủ tịch Hội đồng nhà nước và Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng CHDC Đức. Nhiều người sợ sự tập trung quyền lực ấy đồng nghĩa với “mọi chuyện lại vẫn như xưa.”

Tôi hiểu nhưng không chia sẻ ý kiến ấy. Việc chuẩn bị đưa ra lệnh ngày 13/10 về không sử dụng vũ lực ở Leipzig đã khiến tôi nhận thấy rằng chia sẻ chức vụ trong các tình huống an ninh phức tạp còn hàm chứa nhiều nguy

cơ. Lúc đó cần ra quyết định nhanh chóng và phối hợp. Mỗi quyết tâm chính trị đều có hệ quả đối với chính sách an ninh, và mỗi quyết định về vấn đề an ninh lại càng có tác động chính trị nhiều hơn bao giờ hết. Chính khía cạnh thực dụng đó chứ không phải đam mê quyền lực là lý do tại sao tôi ứng cử tại Quốc hội mặc dù có nghi ngại từ phía đảng và quần chúng.

21 và 22/10

Hôm nay là thứ Bảy. Tôi dậy lúc 4 giờ, chạy một đoạn chừng năm cây số và tắm hơi. Sau đó tôi đọc tài liệu và thư từ bốn tiếng liền. Trong đó có thư của Horst Brie, đại sứ CHDC Đức ở Hy Lạp. Ông cho biết: “Sẽ rất nguy hiểm khi yên tâm tin rằng các tầng lớp lãnh đạo ở Hoa Kỳ, Anh, Pháp và phần nào cũng ở CHLB Đức không muốn làm gì mất ổn định. Nếu chúng ta không tự ổn định được thì các xu thế sẽ độc lập hóa, thậm chí lúc đó sẽ có nguy cơ mất sự hỗ trợ của Liên Xô.” Trong thời gian vừa qua ngày càng nhiều lời cảnh báo CHDC Đức có thể thành quả bóng bị các cường quốc Hoa Kỳ và Liên Xô đá đi đá lại. Hoa Kỳ muốn giành được thế bá chủ ở châu Âu, đi ngược với ý tưởng “Ngôi nhà châu Âu” của Gorbachev. Liên Xô và Hoa Kỳ muốn chấm dứt Chiến tranh Lạnh. Hoa Kỳ cũng muốn, nhưng theo điều kiện của mình, nghĩa là các nước Đông Âu phải hòa tan vào hệ thống giá trị phương Tây. Gorbachev định rũ bỏ gánh nặng của Chiến tranh Lạnh thông qua nhượng bộ về giảm trừ vũ trang. Trong cuộc xô xát toàn cầu ấy CHDC Đức dễ bị hy sinh nếu còn là một nhân tố bất an giữa hai chiến tuyến. Tiếc rằng nhiều người ở CHDC Đức không nhìn ra mối tương quan quốc tế ấy.

Những gì đang xảy ra ở CHDC Đức hoàn toàn không chỉ là công việc nội bộ của chúng tôi. Vài người làm như mọi việc chỉ xoay quanh mấy khuôn mặt mới trong ban lãnh đạo, tăng cường tính sô với Bộ chính trị cũ và đấu tranh chống tham nhũng. Những việc đó cũng cần, nhưng chúng ta phải tính đến trách nhiệm lớn lao của CHDC Đức để nền trật tự hậu chiến ở châu Âu không bị xáo động.

Kèm trong thư của đại sứ Brie còn có bản luận chứng của Michael, con trai út của ông, về tình trạng hiện tại ở CHDC Đức. Hồi mùa hè, nhà khoa học ở đại học Humboldt đã nộp luận chứng này cho bí thư đảng ủy của mình ở trường. Trong bản phân tích này anh viết: “Tiếp tục chính sách hiện tại của đảng SED tất yếu sẽ dẫn đến nhanh hơn các tiền đề về chính trị và tâm lý

đám đông, tạo điều kiện cho các lực lượng đế quốc ở CHLB Đức gây tác động sinh ra sự bất bình trong quần chúng, đòi hỏi thay đổi, các hình thái đối kháng dân sự rộng rãi, cũng như lòng nội dung phản cách mạng vào cuộc khủng hoảng chính trị. Chúng ta đang đứng ngay trước một cuộc khủng hoảng chính trị mở.”

Đánh giá này không làm tôi ngạc nhiên. Tôi cũng nghĩ tương tự. Nhưng tôi bực mình vì sự bàng quan của một số cấp ủy đã quăng các luận chứng quan trọng vào ngăn kéo nào đó. Việc tôi phải vòng vèo qua bố của tác giả mới nhận được bản phân tích vô cùng cơ bản này đã thể hiện điểm yếu của mạng lưới thông tin trong đảng.

Tôi tận dụng ngày cuối tuần để chuẩn bị cho cuộc họp Trung ương đảng 10. Phải dự trù tối thiểu ba ngày cho đại hội toàn thể này. Mọi vấn đề tồn tại phải được đem tranh luận không hề né tránh. Phải đạt được một bức tranh hiện trạng mang tính công khai, thực tế và tự phê, phải sáng suốt suy nghĩ các bước đi cần thiết và đi đến quyết định.

Khoảng 9 rưỡi, điện thoại CT của tôi đổ chuông.

Tổng đài báo: “Thưa đồng chí tổng bí thư, có điện từ Matxcova.”

Tôi đợi một lát thì nghe giọng Gorbachev.

“Tôi ôm anh theo nghĩa bóng. Hôm nay cá nhân tôi tận đáy lòng chúc mừng anh đã nhận trách nhiệm cao cả. Tôi không ghen tị với anh. Ai ngoài anh có khả năng nhận gánh nặng này nữa? Tôi vui mừng thấy anh thể hiện lòng dũng cảm. Tôi chào anh là một đồng nghiệp mới mà tôi rất thích cộng tác.”

“Cảm ơn Mikhail Sergeyevich.” Tôi tìm chữ tiếng Nga: “Gánh nặng lớn nhất nằm trên vai anh. Số mệnh của chủ nghĩa xã hội phụ thuộc thành công của Perestroika. Tôi chúc anh nhiều sức mạnh. Người nước tôi nghĩ về anh ra sao thì hôm 6/10 ở phố Unter den Linden anh đã được nghe và nhìn thấy. Về phần tôi, anh đã củng cố vị thế của tôi qua thông điệp của anh gửi Kohl và nhiều nguyên thủ quốc gia trên thế giới. Cảm ơn anh.”

“Tôi đền đáp lại tình hữu nghị giữa hai nhân dân mà thôi. Người ta nhận ra bạn hữu trong lúc gian nan. Tôi rất muốn gặp anh. Bao giờ anh có thể đến

Matxcova được?” ông hỏi.

“Bất cứ khi nào anh có thì giờ”, tôi đáp.

“Cuối tháng Mười, đầu tháng 11 thì tiện. Lúc đó anh có thể cùng chúng tôi vui liên hoan tháng Mười” , Gorbachev đề nghị.

“Hiện nay tôi không có bụng dạ đâu mà liên hoan. Tôi có nhiều chuyện phải bàn với anh. Cả về CHLB Đức nữa. Ủy viên của tôi bay sang Bonn vào đầu tuần và có nhiệm vụ dò xem Kohl tiếp nhận các biến đổi ở đây ra sao”, tôi trả lời.

“Anh đừng để Kohl bắt chẹt. Ông ta đặt vào cửa chủ nghĩa dân tộc. Rất nguy hiểm. Ông ta muốn thay cải cách theo ý Bonn, chúng ta sẽ không thể chấp nhận. Anh không bao giờ được sa vào thế phụ thuộc ông ta”, giọng Gorbachev dứt khoát.

“Anh nói đúng. Ông ta định cải cách cho diệt vong CHDC Đức. Ông ta muốn khuất phục chúng tôi. Trong cuộc nói chuyện với anh, chủ yếu tôi muốn nói về chính sách chung của chúng ta. Tôi muốn bàn với anh việc chuẩn bị đại hội toàn thể Trung ương đảng sắp tới của chúng tôi. Mọi người ở châu Âu, nhất là chính phủ CHLB Đức, phải thấy được rằng Liên Xô và CHDC Đức là một. Phải lập lại tiếng nói chung giữa hai nước chúng ta. Chúng ta cần kề vai bên nhau”, tôi nói.

“Tôi hoàn toàn đồng ý. Về lịch hẹn thì tôi sẽ xem lại sổ. Các nhà ngoại giao hai bên sẽ thống nhất sau.”

Trước khi chấm dứt còn có vài lời cá nhân: “Xin chuyển lời chúc mừng nồng nhiệt của Raissa Maximovna . Erika có khỏe không? Chào chị ấy hộ tôi nhé.”

“Cảm ơn”, tôi nói, “chào vợ anh hộ tôi nhé. Nhân danh Bộ chính trị, tôi nhờ anh chuyển lời chào anh em đến các đồng chí của anh. Hẹn gặp lại ở Matxcova.”

Những năm tháng từ năm 1985 đi qua trước mắt tôi. Người ta luôn kể là Gorbachev và Honecker bắt hòa vì Perestroika. Nhưng các bất đồng ý kiến

giữa Đảng Cộng sản Liên Xô và SED đã bắt đầu từ trước đó lâu, chủ yếu vì vấn đề chiến lược trong chính sách thế giới và Đức cũng như quan hệ của CHDC Đức với Cộng hòa nhân dân Trung Hoa. Liên Xô thấy chính sách chia cắt của CHDC Đức đối với Bonn chưa đủ quyết liệt. Matxcova không bằng lòng khi Honecker chủ trương xích lại gần CHLB Đức. Thêm vào đó là CHDC Đức bình thường hóa quan hệ với Cộng hòa nhân dân Trung Hoa mà thiếu sự đồng thuận của Liên Xô. Bất đồng ý kiến vì Perestroika mãi sau này mới phát sinh thêm.

Niềm hy vọng của tôi đặt vào Matxcova. Viễn cảnh chủ nghĩa xã hội của Gorbachev là chủ nghĩa xã hội đã tẩy trừ những lệch lạc của quá khứ, được phổ biến rộng ở CHDC Đức. Một cuộc trưng cầu ý kiến xã hội học trong giới trẻ cho thấy ông được đánh giá rất cao. Dũng cảm, chân thật, thực tế, nhiều ý tưởng, khách quan, thẳng thắn, vạch hướng tương lai, cởi mở với vấn đề, cương nghị, phê phán, đáng tin cậy, thông thái – đó là các tố chất được nhắc đến nhiều nhất liên quan đến cái tên Gorbachev. Nhiều người tin tưởng Gorbachev sẽ thành công khi hòa nhập chính trị và đạo đức. Một người viết trong tờ câu hỏi nghiên cứu xã hội học: “Chúa hãy cho ông sống lâu và một người em trai ở CHDC Đức.” Ông không có em trai ở CHDC Đức.

Mặc dù có niềm phấn khích về Gorbi, ý kiến về ông rất khác nhau. Cuộc cải tổ Xô viết đến với thanh niên theo kênh tri thức và cũng khiến họ xúc động. Những người có kinh nghiệm và từng trải qua nhiều biến động xã hội thì dao động giữa nghi ngại và chối bỏ. Trong mắt đối thủ chính trị của chúng ta bên Tây thì Gorbachev là một Đảng cứu nạn đã uống công thuyết phục họ tin vào tư duy mới. Trong SED và Bộ chính trị là một băng rộng từ hồ hởi đồng thuận cho đến tuyệt đối từ chối, nhưng không vì thế mà sinh ra bè phái.

Những bài diễn văn đầu tiên của Gorbachev được công bố hết ở CHDC Đức, không ngoại lệ, và được chào đón nhiệt liệt, thậm chí được nhiều người ngẫu nhiên đọc như dấu hiệu chấm dứt sự trì trệ ở nước bạn. Sau này, khoảng từ tháng Giêng năm 1987 trở đi, lúc diễn văn của Gorbachev giống như tổng kết các lời chỉ trích của phương Tây chống Liên Xô thì các đồng chí phụ trách mảng này trong Bộ chính trị cho rằng không thể cho người dân đọc được nữa. Ý họ là hình ảnh Liên Xô được tạo dựng hàng

thập kỷ nay không thể để chính Liên Xô phá hỏng. Lãnh đạo đảng không ưa những phân tích sâu xa về công cuộc cải tổ mà xã hội chúng ta hoàn toàn có khả năng và ý chí muốn tiến hành. Trên các phương tiện truyền thông CHDC Đức đột nhiên chỉ toàn thấy tin tức về động đất, thảm họa, xung đột dân tộc và hàng hóa nghèo nàn ở Liên Xô. Các thông tin mang nội dung động thái ở Liên Xô được dành cho truyền thông CHLB Đức đưa.

Khi Gorbachev vấp phải trở lực chống Perestroika và Glasnost ngay trong nước, ông lại được xuất bản ở CHDC Đức, giờ thì hoàn toàn mang lý do thực dụng. Honecker cho rằng Gorbachev sẽ tự vạch mặt mình với những câu lặp đi lặp lại. Kết quả ngược lại. Nhiều người càng mong Gorbachev trụ được để tinh thần cải cách cũng chiếm được thể thượng phong ngay trong SED.

Đối với tôi, có thể hiểu được một số điều mà Honecker phê phán chính sách của Gorbachev, lý do thực tế là Gorbachev tuy miêu tả dài dòng các sai lầm của Liên Xô nhưng không đưa đề xuất nào mang tính xây dựng để sửa các sai lầm đó. Vốn luôn bị các nhà lãnh đạo của mình an ủi cố gắng đợi một tương lai tươi sáng, dân chúng Liên Xô đã trở nên sốt ruột. Ngay bây giờ họ muốn sống tốt hơn. Honecker luôn lặp đi lặp lại câu hỏi mà ai cũng biết câu trả lời: “Mọi người muốn Perestroika hay cửa hiệu đầy hàng?” Tất nhiên chẳng ai muốn có cửa hiệu trống trơn. Chúng ta đã không nhận ra những thử thách thực sự đi cùng chính sách của Gorbachev ập đến CHDC Đức và các nước XHCN khác năm 1985.

Lãnh đạo SED cự lại Gorbachev: “Hoàn cảnh ở CHDC Đức khác với ở Liên Xô, chúng tôi không muốn rập khuôn.” Câu trả lời là công thức èo uột về “chủ nghĩa xã hội mang màu sắc CHDC Đức.” Do tự cao tự đại mà chúng ta quên mất bài học lịch sử, đó là một đất nước nhắm mắt trước các cải cách cần thiết thì sẽ tự đi đến sụp đổ.

Nhiều công dân sinh ra bất bình khi nghĩ đến tương lai. Họ không nhận ra đường thoát nào trong cơ cấu xã hội đang tồn tại và chất lượng lãnh đạo thiếu đổi mới. Bất kể ai đó có ưa Gorbachev hay không, đối với tôi là thứ yếu. Quan trọng chỉ là phải đi theo một đường lối chính trị chung với Matxcova. Mất Liên Xô thì CHDC Đức cũng không còn, dù có hay không có Perestroika. Ai dám cả quyết Perestroika lẽ ra đưa đến kết quả gì, nếu năm 1985 tất cả các nước anh em đều ủng hộ Gorbachev?

Cuối tuần đó, mỗi ngày tôi nhận được nhiều báo cáo về tâm trạng. Nhiều người tin tưởng vào lời kêu gọi đối thoại của chúng tôi. Ở Berlin, Schabowski ra phố tranh luận với mọi người. Quả là một điều vô cùng mới mẻ cho đảng. Một số đồng nghiệp của ông làm theo. Một số khác thì ngại không dám. Ở nhà hát Gewandhaus Leipzig có một diễn đàn công dân lớn. Một người tham dự nói: “Nếu đối thoại phát triển thì biểu tình sẽ thừa.” Tôi hy vọng ông ta có lý.

Các cuộc tranh luận gây ra phân cực. Đối với một số người thì nội dung còn thiếu sót và tổ chức không đủ nhanh, trong khi một số khác lo sợ nguy cơ vội vã quá trớn làm hỏng việc. Đã có người nói đến “Mùa xuân Praha trong mùa thu Đức.” Họ đòi chính phủ từ chức, gạt bỏ vai trò lãnh đạo của SED, bầu cử tự do trong năm 1990, quyền tự do du lịch không phải do nhà nước bố thí mà là quyền công dân. Họ muốn có những cơ chế để Bức Ngoặt không thể đảo chiều.

Tôi rất lo sự phân cực ấy có thể dẫn đến những đụng độ không mong muốn. Do đó tôi đọc lại dự thảo diễn văn trước Quốc hội và bổ sung: “Chúng ta phải làm tất cả để ngăn bùng phát hay thậm chí đối đầu, vì từ đó sẽ có nguy cơ nghi ngờ nhiều kết quả đã đạt được.”

23/10

Hôm qua đại tướng Snetkov, tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây, đã gọi điện cho tôi. Chúng tôi có quan hệ thân mật. Tôi ưa phong cách đơn giản của ông. Ông đi ngay vào trọng tâm và không thích đưa đẩy ngoại giao. Trong điện thoại ông nói là phải gặp tôi ngay. Tôi hỏi ông muốn tới nhà tôi hay đợi đến thứ Hai. Thứ Hai cũng đủ. Ông sẽ đem theo cấp phó của ông là người phụ trách các vụ việc chính trị. Chúng tôi thống nhất thời điểm 16 giờ tại văn phòng tôi trong trụ sở Trung ương đảng.

Sáng sớm nay đại sứ Kochemassov được biết Snetkov muốn đến thăm tôi. Chưa đến 9 giờ ông đã gọi điện đến và hỏi tôi, khác với thường ngày, với giọng hấp tấp: “Đồng chí Krenz, liệu đồng chí có nghĩ việc gặp các tướng lĩnh Liên Xô một ngày trước khi được bầu sẽ là một tín hiệu chính trị sai lầm?”

Đã từ lâu tôi nhận thấy, không phải bao giờ các cơ quan Xô viết cũng cùng một quan điểm. Ban chấp hành trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô hay đưa ra những khuyến cáo khác với Bộ ngoại giao. Bộ quốc phòng Liên Xô có đường lối riêng của mình, ngay cả giữa giới quân sự và ngoại giao Xô viết ở CHDC Đức lâu nay cũng có nhiều chuyện không song hành. Tôi hiểu bối cảnh câu hỏi của ông đại sứ. Tuy nhiên tôi không muốn chạm vào các khoanh vùng trách nhiệm nội bộ của đại sứ quán và bộ tư lệnh Tập đoàn quân xô viết miền Tây. Một bên nhận chỉ thị từ Bộ ngoại giao, bên kia từ Bộ quốc phòng. Do vậy tôi nói:

“Tôi luôn chào đón đại tướng Snetkov. Nếu theo đồng chí có lý do chính đáng cho thấy cuộc gặp gỡ không thuận lợi thì chuyện đó phải được giải quyết giữa đồng chí và đồng chí Snetkov. Tôi không muốn làm trọng tài.”

Bên quân đội không muốn bị bên ngoại giao thuyết phục. Cuộc gặp mặt vẫn diễn ra. Kochemassov đề nghị tôi không ra thông báo về việc này. Tôi thì thế nào cũng xong, trong khi Snetkov rất chú trọng tin đăng báo. Ông nhất thiết muốn có câu “Đại tướng Snetkov khẳng định tình chiến hữu giữa Tập đoàn quân Xô viết miền Tây và Quân đội nhân dân CHDC Đức được khắc sâu và tình anh em giữa hai quân đội tiếp tục củng cố.” Thông cáo này được đăng tải ngày 26/10, bốn ngày sau khi chúng tôi gặp nhau .

Lúc Snetkov và tôi chia tay thân mật hôm 23/10 tại văn phòng tôi, đại tướng nói: “Đồng chí Krenz, chúng tôi luôn sẵn sàng cung ứng cho CHDC Đức bất cứ sự giúp đỡ nào. Bất cứ khi nào cần, đồng chí cứ báo cho tôi.”

Tôi tự hỏi vì sao các nhà ngoại giao lại không thích có cuộc gặp gỡ này? Rõ ràng họ sợ bên quân đội có thể mời giải pháp quân sự. Chỉ trước đây mấy tháng có lẽ không tưởng tượng ra có sự ngờ vực ấy. Hình như chẳng còn tính thống nhất và đoàn kết trong Đảng Cộng sản Liên Xô vốn hay được ca ngợi.

Hơn cả lãnh đạo chính trị của họ ở Matxcova, phe quân sự Xô viết thấu thị tình hình CHDC Đức là tiền đồn của các nước XHCN châu Âu. Nếu tiền đồn này đổ thì sẽ vô cùng nguy hiểm cho Liên Xô. Từ quan điểm toàn cầu ấy Snetkov vạch rõ: nếu có gây hấn thì Tập đoàn quân miền Tây sẽ sẵn sàng đảm nhận nghĩa vụ của mình đối với CHDC Đức. Tập đoàn quân miền Tây có khả năng hoàn thành nhiệm vụ được trao trong bất kỳ điều kiện nào.

Bộ chính trị đã nhận một gánh nặng lớn: điều động cảnh sát ở Berlin vào hai ngày 7 và 8/10. Hằng ngày có tin mới lọt ra bên ngoài. Cho đến nay vẫn chưa biết rõ buổi tối hôm ấy có gì thực sự xảy ra và cụ thể ai là người chịu trách nhiệm. Tôi được thông tin, nhiều người trẻ tuổi với sự trợ giúp của các nhóm ở nhà thờ đã thảo ra một văn bản để mai đưa ra công bố.

Wolfgang Herger nói với tôi, trong vụ này ông cũng nhận được một bức thư của Manfred Weckwerth, giám đốc nhà hát Berliner Ensembles và chủ tịch Viện hàn lâm nghệ thuật. Nội dung thư làm ông choáng váng. Weckwerth viết: “Nhân viên an ninh mặc cảnh phục và thường phục đã đánh bừa bãi tất cả những ai đang ở ngoài phố. Họ đánh cả những người qua đường không liên quan [...]”

Tôi nổi giận khi nghe có người nói: “Chuyện ấy xảy ra ở tất cả các cuộc biểu tình lớn bên Tây Đức.” Có lẽ cũng đúng, nhưng đó không phải là thước đo cho chúng ta. Ở CHDC Đức không được phép có lý do chính trị nào để cảnh sát nhân dân đánh nhân dân.

Herger và tôi nhất trí phải điều tra vụ này kỹ lưỡng và nhanh hơn mọi khi. Tôi bổ sung thêm đoạn sau đây vào diễn văn trước Quốc hội: “Ai bị đối xử bất công hoặc không xứng đáng, người ấy được phép bảo vệ về pháp lý và được sử dụng mọi phương tiện pháp lý. Các cơ quan hữu trách của nhà nước sẽ thẩm tra kỹ đơn tố cáo và, nếu có bằng chứng, trừng phạt hành vi sai trái. Hội đồng nhà nước sẽ nhận được báo cáo chi tiết từ Viện công tố CHDC Đức và nội dung báo cáo sẽ được công bố. Tôn trọng nhân phẩm và tự do cá nhân là những khuyến cáo của hiến pháp cho công việc của mọi cơ quan nhà nước”

Chúng tôi nhất trí trong Bộ chính trị sẽ xóa bỏ ý nghĩa tiêu cực của khái niệm “đổi lập.” Nó sẽ không còn là từ đồng nghĩa với “kẻ thù” nữa. Trong hàng ngũ đổi lập không ít người ủng hộ CHDC Đức, nhưng đó là một CHDC Đức khác với hiện tại.

Phải phân biệt giữa những người muốn chuyển biến CHDC Đức theo tinh thần XHCN và những người muốn vùi dập CHDC Đức. Chúng ta không bàn đến các khái niệm mới, mà muốn phá bỏ rào cản tư tưởng hệ còn đang ngăn cản chúng ta đến với những công dân tuy chống lại chính sách cũ nhưng ủng hộ một nước CHDC Đức đổi mới.

Trong nước vẫn tiếp tục biểu tình. Người ta đòi hỏi Quốc hội ngày mai phải thu hẹp quyền hạn của tôi. Hôm nay có khoảng 150.000 người biểu tình ở Leipzig. Trong khi theo dõi cuộc biểu tình tôi thấy lo ngại hơn hôm 16/10 vừa qua. Nhà nước đã bảo đảm phi bạo lực qua mệnh lệnh ở cấp cao nhất. Nhưng giờ đây tất cả phụ thuộc vào việc lực lượng an ninh không bị công kích.

24/10

Hôm nay tôi sẽ được bầu làm chủ tịch Hội đồng nhà nước và đồng thời Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng CHDC Đức. Tôi sẽ là nguyên thủ CHDC Đức trẻ nhất cho đến nay. Tôi chỉ trải nghiệm giai đoạn cuối của chiến tranh một cách có ý thức. Ngay từ khi còn nhỏ,

CHDC Đức đã là quê hương tôi. Ở đây tôi đến trường, học đại học, tình nguyện phục vụ trong quân đội, làm giáo viên làng một thời gian ngắn trước khi sang Matxcova học đại học. Chức vụ chính trị đầu tiên của tôi là liên đội trưởng. Chủ tịch Hội đồng nhà nước sẽ là chức vụ cao nhất nếu tôi được bầu. Quyết định sắp tới gây nhiều tranh cãi, không chỉ trong đảng LDPD muốn đưa Manfred Gerlach lên vị trí nguyên thủ quốc gia. Cả một số đồng chí trong SED cũng viết cho tôi là họ không tán thành sự tập trung quyền lực trong một người.

10 giờ 30. Chủ tịch Quốc hội Horst Sindermann khai mạc phiên họp. Ông nói: ở mỗi quốc gia trên thế giới, bầu nguyên thủ quốc gia là một nghi lễ long trọng. Do đó cuộc họp sẽ không có thêm chương trình nào khác. Qua đó ông vô tình gây ra tranh cãi với khối FDJ. Trước đó họ đã đòi tiến hành thảo luận chi tiết tình hình CHDC Đức trong phiên họp này nên không bằng lòng với thông báo cắt bớt chương trình của Sindermann. Lẽ ra cuộc thảo luận do FDJ đòi hỏi cực kỳ cần thiết. Trong lúc chủ tịch Quốc hội đang nói thì tôi nhận được một mảnh giấy.

Trong phút cuối cùng sứ quán Liên Xô đề nghị tôi phê phán thủ tướng CHLB Đức Kohl trong diễn văn trước Quốc hội. Ông ta vừa có mặt tại đại hội của “Hội những người bị xua đuổi” tại đại khán phòng Beethoven ở Bonn. Trong khi ông có mặt, người ta đòi không được cắt xén lãnh thổ của Đế chế Đức trong biên giới của thời điểm năm 1937. Trước sự chứng kiến của Kohl, chủ tịch Hội những người bị xua đuổi kêu gọi “không từ bỏ và

không bán rẻ mà không được đền bù” 108.000 cây số vuông của CHDC Đức.

Bộ ngoại giao Xô viết mong đợi tôi phát biểu: “Trong hoàn cảnh chủ nghĩa phục thù gia tăng, những gì đã đạt được trong đối thoại giữa hai nước Đức đã bị đặt câu hỏi.” Quan điểm của tôi cũng thế. Có gì thủ tướng Kohl lại tham gia cuộc họp này, giữa một thời điểm cực kỳ phức tạp?

Qua đó tôi bị đẩy vào thế tiến thoái lưỡng nan. Đúng lúc này Schalck đang đàm phán ở văn phòng thủ tướng tại Bonn. Chúng tôi muốn vận động chính phủ CHLB Đức cùng chúng tôi gánh chịu phí tổn phát sinh thêm trong giao thông du lịch. Nếu hôm nay tôi có lời lẽ công kích Kohl thì có thể sẽ làm ảnh hưởng đến kế hoạch đó. Vì vậy tôi không đưa đoạn này vào diễn văn, dù nó đúng và đồng nghĩa với lời phản đối.

Đến lúc này Sindermann đang nêu lý do bầu tôi và cho biểu quyết. 26 đại biểu chống đề nghị của khối SED, 26 bỏ phiếu trắng. Khi bầu Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng có sáu nghị sĩ chống tôi và 17 bỏ phiếu trắng. Kết quả không làm tôi bất ngờ. Trong diễn văn, tôi đánh giá đó là “sự tự tin mới của Quốc hội.” Đồng thời tôi hứa coi nghĩa vụ của mình trước chức vụ này như trách nhiệm trước tất cả các nam nữ công dân của CHDC Đức.

Trong bài diễn văn tôi nhấn mạnh ý nghĩa của hành động. “Chúng ta phải làm tất cả để ngăn bùng phát hay thậm chí đối đầu, vì từ đó sẽ có nguy cơ nghi ngờ nhiều kết quả đã đạt được. [...] Đối thoại và tranh luận cực kỳ quan trọng – tôi công nhận, hôm nay và bất cứ lúc nào, nhưng bánh mì của nhân dân thì chỉ sinh ra nhờ công việc chăm chỉ và đồng lòng.” Thời điểm này đòi hỏi dũng cảm nhìn vào sự thật. Xã hội chúng ta đang trải qua một quá trình học hỏi lớn. Không ai được tránh nó, kể cả những người vẫn tin có thể tìm ra con đường đến chân lý chỉ bằng cảm tính. “Chúng ta học cách đánh giá thành công một cách thực tế và tiếp cận mâu thuẫn một cách cởi mở. Những gì chúng ta đang trải nghiệm là khí thế vùng lên của nhân dân. Chúng ta hướng đến đổi mới CHDC Đức.”

Tôi nói tiếp: công cuộc đổi mới cần một nền móng vững chắc. Đó là thành tích của hàng triệu công dân trong lịch sử bốn mươi năm đất nước ta. Chắc chắn đó là tình đoàn kết và bản ngã bất rã trong lịch sử. Chúng ta không nhắm mắt lờ đi những lỗi lầm phạm phải và mọi biến dạng của xã hội

chúng ta. Chúng ta thấu hiểu lợi ích và nhu cầu của công dân. Quan trọng là coi xây dựng ý chí như một nghĩa cử tai nghe mắt thấy của đoàn kết nhân dân và thể hiện nó ở mọi nơi. Tôi nói đến những lo ngại của mình: các cuộc biểu tình, cho dù với chủ ý hòa bình đến đâu, trong thời điểm phức tạp này luôn hàm chứa nguy cơ sẽ kết thúc khác với lúc bắt đầu. Quan trọng nhất là đối thoại chính trị với tất cả mọi người, không phân biệt thế giới quan. Một lần nữa tôi đòi từ chối bạo lực và bày tỏ ân hận vì ngày 7 và 8/10 đã xảy ra hành vi cảnh sát chống người biểu tình. Tôi nỗ lực tìm sự cân bằng: “Lần đầu tiên và quá đột ngột, các bạn trẻ ở cả hai phe phải khắc phục các mâu thuẫn bùng ra ở dạng này trong xã hội. Đừng ai để ý chí báo thù đưa đường chỉ lối. Chúng ta hãy kiên quyết dùng mọi hình thức đối thoại để loại trừ khả năng tái diễn những sự kiện tương tự.” Tôi nhấn mạnh: “Ý chí đã quyết của chúng ta là chỉ giải quyết vấn đề chính trị bằng phương tiện chính trị.”

Tôi nhắc đến câu “chúng ta cần dân chủ như khí trời để thở” và chủ tâm không viện dẫn Gorbachev. Trong phong trào công nhân Đức, dân chủ có gốc rễ sâu hơn ở Liên Xô. Wilhelm Liebknecht trước đây 120 năm đã phát biểu: “Chủ nghĩa xã hội và dân chủ không phải là một, nhưng đó chỉ là hai cách biểu hiện của cùng một ý tưởng cơ bản; cả hai thuộc về nhau, bổ sung nhau, có thể mâu thuẫn với nhau. Chủ nghĩa xã hội không dân chủ là chủ nghĩa xã hội giả hiệu, như dân chủ không có chủ nghĩa xã hội là dân chủ giả hiệu vậy. Nhà nước dân chủ là dạng duy nhất của xã hội được tổ chức theo định hướng XHCN.” Trong những năm qua chúng ta đã không suy tư thấu đáo biện chứng ấy. Tôi quan tâm đến việc phát triển dân chủ là nền dân trị XHCN. Vì vậy tôi cũng đòi hỏi nâng cao vị thế Quốc hội thành cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất. Chính phủ chỉ chịu trách nhiệm trước Quốc hội. Đây là một nhát cắt tách rời quá khứ, khi mà Bộ chính trị và ban kinh tế của Bộ chính trị còn hạn chế quyền hạn của chính phủ. Chính phủ cần có lại vị thế được hiến pháp ấn định. Tôi nhấn mạnh rằng tất cả công dân đều bình đẳng trước pháp luật. Do đó sẽ mở rộng khả năng tái thẩm định các quyết định hành chính trên nhiều lĩnh vực mới của hoạt động nhà nước để nâng cao bảo vệ pháp lý cho công dân. Đạo luật quan trọng nhất cần đưa vào chương trình nghị sự là luật du lịch. Tôi kêu gọi mọi công dân có thể đang suy nghĩ rời bỏ đất nước ta: mỗi người bỏ chúng ta đi là một người quá nhiều. Ai cũng có tương lai ở CHDC Đức.

Về đề tài bầu cử còn bị tranh cãi nhiều, tôi nói: “Sẽ thẩm định kỹ lưỡng mọi kinh nghiệm từ các kỳ bầu cử đã qua cũng như các chỉ dẫn và khiếu nại về bầu cử để rút kinh nghiệm khi lập ra luật bầu cử mới.” Tôi cũng coi đó là một lời gửi đến các nhóm nhà thờ đã gửi khiếu nại đến cơ quan nhà nước sau kỳ bầu cử địa phương. Luật bầu cử mới sẽ được chuẩn bị. Trên cơ sở đó sẽ tiến hành bầu cử Quốc hội trong năm 1991.

Sau phiên họp Quốc hội, Hội đồng nhà nước tập trung lại. Như đã thông báo ở Quốc hội, Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng Wolfgang Herger báo cáo về các biện pháp cảnh sát hôm 7 và 8/10 ở Dresden, Berlin và Leipzig. Ông cho biết, các cơ quan bảo vệ và an ninh được lệnh hết sức giữ thế thủ. Chỉ sử dụng các phương tiện cảnh sát khi lực lượng an ninh bị công kích bằng bạo lực. Cấm dùng súng. Ông nhấn mạnh, mọi hành vi phạm pháp, bất kể bởi ai, sẽ bị truy tố theo hiến pháp và luật pháp CHDC Đức. Ngoài ra ông thông báo cũng đã xảy ra rối loạn gây nguy hiểm cho cuộc sống thanh bình của công dân. Về phía nhân viên các cơ quan bảo vệ và an ninh có 106 người bị thương, về phía người biểu tình 46. Có những tiếng chửi bới như “đồ lợn cảnh sát”, “đồ lợn mật vụ”, “đánh chết chúng nó đi”, “treo cổ chúng nó lên”, “chúng ta muốn thấy xác chết màu xanh”, “rạch bụng chúng nó ra.” Ở Berlin có một cuộc biểu tình bắt đầu với tiếng hô “Tiến đến Cổng Brandenburg!” Kết quả điều tra của các cơ quan an ninh cho thấy phải hiểu đó là lời kêu gọi đột nhập biên giới bằng bạo lực. Không tưởng tượng nổi sẽ xảy ra chuyện gì, nếu quả thực xảy ra đụng độ! Hòa bình sẽ dễ biến thành đối đầu bạo lực. Herger chấm dứt bản báo cáo bằng nhận định: tiếc rằng biện pháp cảnh sát đã gây thiệt hại cho những người ngoài cuộc. Có hành vi vượt quyền hạn diễn ra với những người bị bắt. Nhân viên các cơ quan bảo vệ và an ninh đã hành động phạm luật. Hội đồng nhà nước quyết định giao cho Viện công tố báo cáo công khai về kết quả điều tra cũng như các biện pháp được tiến hành.

Bộ chính trị họp vào buổi chiều. Phiên họp Trung ương đảng 10 được triệu tập vào thời gian từ 8/11 đến 11/11. Để quần chúng tin vào các nguyên tắc trong luật du lịch, chúng tôi công bố: “Dự định mỗi công dân CHDC Đức có quyền nhận hộ chiếu, và nếu có thị thực – không cần quan hệ họ hàng cũng như các lý do du lịch cần thiết như trước – thì có quyền đi đến mọi quốc gia và Tây Berlin.”

Yêu cầu “Đất nước cần những khuôn mặt mới!” ngày càng được nêu lên nhiều hơn. Với Bộ chính trị hiện tại không thể giải quyết được các nhiệm vụ chất chồng. Năm 1976 tôi là ủy viên dự khuyết Bộ chính trị. 12 năm liền tôi là người trẻ nhất. Giờ thì tôi cũng đã ở tuổi 52. Tuổi trung bình của 21 ủy viên và 5 ủy viên dự khuyết Bộ chính trị gần 67. Kể cũng đã cao, nhưng con số này làm ta nhầm tưởng về quan hệ lực lượng thực tế. Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng, chủ tịch Quốc hội, chủ tịch Ban thanh tra trung ương đảng quá ngưỡng 70 xa, bộ trưởng An ninh quốc gia đã 82 tuổi.

Một số đã trong Bộ chính trị từ năm 1950. Một thời gian dài như vậy trong chức vụ lãnh đạo – không bao giờ bị phê bình công khai, không bị đặt vấn đề, được che chắn trước các chìm nổi ngoài đời – làm mất đi tính năng động trong lãnh đạo và tính sáng tạo, gây ngờ vực trước mọi sự kiện và khuôn mặt mới. Sự thông thái của tuổi già hay được ca ngợi, nhưng nó kìm hãm phát triển.

Đó là lý do để tôi nói trong cuộc họp, trước tiên mỗi người nên tự suy nghĩ có nên thoái vị. Phiên họp Trung ương đảng tới sẽ phải ra quyết định. Một ban công tác được lập ra để nói chuyện với tất cả các ủy viên Bộ chính trị về vị trí tương lai của họ trong Bộ chính trị.

Họp xong tôi quay về văn phòng mình thì thấy báo cáo của Schalck về các cuộc nói chuyện ở Bonn trên bàn. Theo thông điệp gửi đến tôi thì thủ tướng CHLB Đức tin sẽ tìm ra giải pháp để tiếp tục phát triển quan hệ giữa hai nhà nước Đức. Nếu tôi muốn, ông ta sẵn sàng gặp tôi nói chuyện. Trong mắt Bonn câu hỏi quan trọng nhất là tính hiệu quả của nền kinh tế CHDC Đức. Phải tìm ra hình thái cộng tác mới. Ví dụ như thành lập các cơ quan hỗn hợp, tham gia góp vốn và chuyển giao vốn. Đồng thời cũng phải khai thác thêm nguồn tín dụng mới cho các dự án chung. Một thông điệp nghiêm túc. Hợp với ý tưởng của chúng tôi. Nhưng sau đó mới lòi cái kim trong bọc: Bonn bỏ lưng chúng tôi trong vấn đề du lịch, thừa biết là chúng tôi nợ quần chúng một lời hứa. Tuy sẵn sàng suy tính tìm cách nào đó để cân bằng gánh nặng kinh tế mới phát sinh cho CHDC Đức, nhưng Bonn không nói gì cụ thể cả. Họ chỉ “cố gắng suy tính” liệu có nên trang trải chuyển về cho người du lịch sang CHLB Đức. Tuyệt đối không xích lại gần nhau trong vấn đề tôn trọng quốc tịch CHDC Đức.

Trong vấn đề du lịch chúng ta vẫn tiếp tục trắng tay sau khi gây hy vọng, thậm chí còn hứa hẹn cho dân chúng được tự do du lịch. Chính trị gia CHLB Đức từ nhiều năm vẫn chỉ ra quyền tự do du lịch chiếm vị trí quan trọng với họ ra sao. Bây giờ, khi đi vào cụ thể và CHDC Đức sẵn sàng đề cập vấn đề du lịch – tiến xa như chưa bao giờ – thì họ lại chùng chình khi suy tính về “cân bằng gánh nặng.” Họ đâu nghĩ đến những “anh chị em.” Họ không quan tâm, liệu người dân có được du lịch. Họ muốn tất cả, họ muốn CHDC Đức.

Tôi nhìn ra cửa sổ phòng làm việc. Một nhóm nhỏ, khoảng tám đến mười người biểu tình phản đối bầu tôi làm chủ tịch Hội đồng nhà nước, vẫn trụ lại trước tòa nhà Hội đồng nhà nước. Khẩu hiệu của họ: “Không cấp phép cho Egon Krenz – chúng tôi là lực lượng cạnh tranh”, “Hãy biến Quốc hội thành cửa khẩu kiểm tra Krenz.” Tôi ra chỗ họ. Họ sững sốt khi thấy tôi đi đến. Họ không nghĩ đến chuyện tôi ra gặp. Tôi tranh luận với họ. Họ hạ khẩu hiệu xuống. Khi tôi chia tay, một người trong số họ gọi: “Egon, chúc thành công!”

25/10

Gerlach, chủ tịch đảng LDPD, tiếp Wolfgang Mischnick, chủ tịch khối FDP trong Nghị viện Đức. Gerlach đề nghị tôi nói chuyện với Mischnick trong trụ sở Hội đồng nhà nước. Đây là chuyến thăm đầu tiên từ bên Tây mà tôi tiếp ở cương vị nguyên thủ quốc gia của CHDC Đức. Mischnick là người dày dặn kinh nghiệm trên chính trường Đức. Năm 1973, khi Hiệp ước cơ sở giữa hai nhà nước Đức lâm nguy bởi đơn kiện của bang Bayern tại Tòa bảo hiến liên bang, ông đã tham dự cuộc gặp mặt giữa Herbert Wehner và Honecker. Mischnick có dây nối trực tiếp với thủ tướng. Những gì hôm nay tôi nói với ông thì mai đã đến tai thủ tướng. Đề tài đầu tiên của tôi hôm nay vẫn là tài chính du lịch. Tận tối qua tôi còn bảo Schalck trình bày mô hình tài chính của chúng tôi về du lịch sang CHLB Đức. Sáng tinh mơ hôm nay ông gửi đến nhà riêng của tôi.

Mischnick là một đối tác nói chuyện sinh động. Ông nhấn mạnh, đảng ông có liên lạc với CHDC Đức từ năm 1956. Ông không thuộc vào những người can thiệp vào nội tình CHDC Đức. Chủ ý của ông là thăm dò khả năng phát triển quan hệ giữa hai nhà nước Đức sau khi tôi nhậm chức. Ông đã thông báo cho thủ tướng theo lệ thường trong chính phủ liên minh. Du lịch là một

chủ đề. Ông quan tâm muốn biết CHDC Đức sẽ quyết định ra sao. Tôi nói: “Du lịch là vấn đề quan trọng nhất của chúng tôi hiện tại. Là vấn đề của mọi vấn đề. Ai muốn, người đó nên được phép du lịch. CHLB Đức nên biết rằng du lịch giữa hai nước Đức là độc nhất vô nhị trên thế giới. Mọi so sánh với các nước khác đều khập khiễng, ngay vì quy mô của nó. Trong việc này, điểm mấu chốt là chúng tôi lo tài chính ra sao.”

Tôi “buột miệng”: có thể bỏ quy định đổi tiền tối thiểu cho công dân từ CHLB Đức sang. Hai nhà nước có thể lập một quỹ du lịch. Chúng tôi dự tính mỗi người sang CHLB Đức được đổi 300 D-Mark mỗi năm một lần. Có thể mua D-Mark bằng tiền Mark CHDC Đức theo tỉ giá 1:4,40. Quy mô quỹ du lịch theo chúng tôi tính toán vào khoảng 3,5 đến 4 tỉ D-Mark, do CHLB Đức cung cấp. Số tiền Mark CHDC Đức (chừng 16 đến 20 tỉ) có thể sử dụng vào các dự án chung, kể cả mở cửa khẩu mới.

Mischnick muốn tìm hiểu tiến trình của Bước Ngoặt.

“Tôi chủ trương Bước Ngoặt ở CHDC Đức, nhưng tôi không phải là kẻ phiêu lưu”, tôi nói.

Sau một tiếng rưỡi chúng tôi rời văn phòng. Các nhà báo muốn biết Mischnick phác họa đối tác đàm luận ra sao.

Ông đáp: “Ông Krenz là một đối tác đàm luận có thể tạo ra một cuộc nói chuyện cởi mở sau thời gian ngắn nhất. Ông ấy cũng nói đến những gì cho là cần thiết. Ấn tượng của tôi là Egon Krenz tin tưởng vào sứ mệnh của mình, dĩ nhiên ở nhiều điểm có khác biệt với sứ mệnh của tôi. Cả hai đều sẵn sàng, không chỉ lắng nghe mà còn đúc rút kết luận từ các gợi ý, chỉ dẫn và phê bình.”

Một người ưa đùa cợt trong đám nhà báo hỏi Mischnick, tôi có biết chơi Skat hay không. Mischnick trả lời: “Ai chơi Skat thì ít nhất cũng biết đếm đến 3, biết câu giờ vô hạn khi chia phe, biết cách biến bài xấu thành lợi thế.”

Tôi nháy mắt đồng tình và nói thêm: “Tôi thích chạy hơn. Vừa giữ được dẻo dai vừa giữ thể hình. Và ta biết là chính trị cần dẻo dai.”

Cuộc tán chuyện ngắn này khiến phóng viên thông tấn xã dpa Bernd Kubisch viết một bài về “phong cách mới của Egon Krenz”. Ông viết: “Sau nửa giờ chuyện trò với báo chí, Krenz tiễn Mischnick ra khỏi phòng, và ông lại bị mấy nhà báo vây quanh, gây phiền muộn cho ban lễ tân. [...] Mọi người chuyện trò đôi chút, người đứng đầu SED cũng trả lời vài câu hỏi. [...] Trên đường về nhiều nhà báo Tây Đức ước gì ở CHDC Đức luôn có điều kiện tác nghiệp dễ chịu như sáng nay trong trụ sở Hội đồng nhà nước.”

Buổi tối có một cuộc thảo luận với đại diện của Diễn đàn mới và cấp phó lâu năm của Mielke là Markus Wolf. Ở đó Wolf nói: “Nếu hôm 9/10 ở Leipzig không xảy ra điều gì tệ hại hơn thì đó là công lao của Egon Krenz. Tôi biết.”

Trong khi nghiên cứu tài liệu buổi tối tôi đọc thư của hai linh mục Friedrich Schorlemmer và Rainer Eppelmann gửi hôm qua. Họ phàn nàn với tôi rằng một thông tin của đảng được phát ra mà “trong đó các nhóm dân chủ mới ra đời – họ cũng nỗ lực đổi mới xã hội – bị gọi là thù nghịch xã hội, phản động và làm việc cho kẻ thù của chủ nghĩa xã hội. [...] Chúng tôi khẩn thiết đề nghị ông hãy chỉ thị rút lại thông tin trên,

tránh gây bức xúc tiếp cho cuộc đối thoại do ông kêu gọi vừa mới bắt đầu. Chúng tôi sẵn sàng đối thoại cởi mở và bình đẳng trên mọi bình diện. Chúng tôi ủng hộ phát triển dân chủ và chủ nghĩa xã hội trong nước ta.”

Niềm tin của hai người đặt vào dân chủ và chủ nghĩa xã hội cũng là niềm tin của tôi. Tôi đã nói ra trong cuộc trò chuyện với báo chí cùng Mischnick: “[...] mỗi ý tưởng đều cần thiết và không ai bị gạt ra rìa khi trao đổi ý tưởng.”

26/10

Hôm qua Helmut Kohl cho hỏi, liệu giữa 8 giờ và 10 giờ hôm nay ông có thể gọi điện cho tôi. Tôi đồng ý. Tôi đã biết kiểu nói chuyện ấy từ trước. Khi Kohl và Honecker gọi điện cho nhau, đôi lần Honecker kéo tôi vào cùng. Ông muốn tôi trực tiếp nghe thấy ông trả lời Kohl. Lần nào tôi cũng nhận thấy trong khi nói chuyện Kohl thoải mái hơn trên vô tuyến. Thấy mình không bị xung quanh thăm soi là có khi ông bập vào một cuộc tranh

luận đa chiều, và đôi khi cũng nhượng bộ. Ít nhất cho đến nay là thế. Trong hoàn cảnh mới ông sẽ xử sự ra sao?

Điện thoại réo chuông lúc 8 rưỡi.

“Vâng, Kohl đây.”

Có tiếng nhiều người xôn xao trong điện thoại. Để không xảy ra hiểu lầm, tôi nói: “Đây là Krenz. Rất hân hạnh được nghe tiếng ông vào lúc sáng sớm thế này.”

Sau khi chào hỏi xong, Kohl vào việc ngay: “Lần đầu tiên chúng ta nói chuyện với nhau, và tôi hy vọng sẽ còn nói tiếp nhiều cuộc nói chuyện tốt đẹp nữa. Điều đầu tiên mà tôi muốn nói, thưa chủ tịch Hội đồng nhà nước, là lời chúc may mắn và thành công cho nhiệm vụ quan trọng và rất, rất khó khăn này. Tôi có thể hình dung phần nào những gì đang đợi ông, việc gì ông sắp phải làm. Chúng tôi, chính phủ CHLB Đức và cả tôi đều muốn công cuộc phát triển ở CHDC Đức diễn ra yên bình và hợp lý.”

Ông nói nhẹ nhàng, không lên gân. Nghe hợp lý. Một thủ tướng khác với những lần nói trước đám đông như tôi từng biết. Mới hôm qua ông còn nói trước Phòng công thương nghiệp Bonn, ông sẽ không nói chuyện chừng nào CHDC Đức chưa thay đổi một cách toàn diện. Giờ đây tôi có ấn tượng là ông muốn có không khí hữu hảo cho quan hệ chính thức, và cũng cho cả quan hệ cá nhân chặt chẽ giữa hai chúng tôi.

“Vậy thì ước muốn đầu tiên mà tôi muốn nói ra là, chúng ta nên thường xuyên gọi điện cho nhau, [...] nếu chúng ta thấy hợp lý thì cứ thế nhắc máy lên và nói chuyện với nhau.”

Tôi trả lời: “Nói với nhau bao giờ cũng hay hơn là nói về nhau.”

Kohl nhắc đến các cuộc điện đàm của ông với Gorbachev. Tôi đã biết. Bản thân Gorbachev đã gửi tôi toàn văn buổi nói chuyện gần đây của ông với thủ tướng CHLB Đức.

Hôm nay Kohl nói: “Bây giờ tôi có thể nhắc máy gọi ông tổng bí thư ở Matxcova, và ngược lại. Tôi cũng mong là giữa hai chúng ta được như thế.”

Tôi đồng ý. Tôi cố moi một lời cụ thể từ thủ tướng về những đề nghị cụ thể mà Schalck đã trình bày hôm kia ở Bonn. Vì vậy tôi nói: “Nhất định chúng ta sẽ tìm được cách để các ủy viên của hai bên bàn bạc cụ thể những gì hai chúng ta nói sơ qua với nhau.”

Kohl đáp: “Vâng, đó là chủ đề liên lạc. Tôi nghĩ là rất có lợi nếu bộ trưởng Seiders khoảng cuối tháng 11, vào nửa sau tháng 11 làm một lịch hẹn và đến chỗ ông.”

Tôi hiểu. Bonn muốn câu giờ. Họ muốn đợi xem. Họ không muốn bị ép. Thời điểm ấy quá muộn. Tôi muốn biết vị trí chúng ta ở đâu bên cạnh người hàng xóm phương Tây, liệu họ có sẵn sàng chia sẻ gánh nặng kinh tế do du lịch gây ra không. Tôi nhắc nhở đối tác của mình rằng ủy viên của tôi đã trình các đề nghị rồi. Do muốn có một phản ứng nhanh lẹ từ phía Bonn, tôi hỏi: “Ông đã được tin chưa?”

Kohl khẳng định, vậy tôi nói: “Tôi mong được biết quan điểm của chính phủ CHLB Đức càng sớm càng tốt.”

Ông lại lảng ra và nhấn mạnh là muốn tôi tiếp Seiders. Rồi ông nói: “Tất nhiên tôi rất quan tâm đọc các bài nói chuyện của ông, và tôi không cần phải nói với ông là giờ đây nhiều hy vọng gắn liền vào đó. Tôi muốn nêu vài ví dụ”, Kohl nói. Rồi ông kể một danh mục dằng dặc những mong đợi: “Đề tài quy định du lịch mới. Tất nhiên đây là một điểm rất quyết định. Rồi đề tài ân xá đã được hứa hẹn đối với những người bị kết án do vượt biên trái phép và trốn khỏi đất nước. Còn đề tài theo dõi sau này những người đã bị bắt khi biểu tình vì gây lộn xộn nữa. Và một điểm rất, rất quan trọng theo chúng tôi – chắc ông cũng hiểu – đó là phía các ông nên sẵn sàng đưa ra giải pháp tích cực cho những người vẫn được gọi là tị nạn vào sứ quán. Họ cần giấy tờ, cần đồ chuyển nhà và những thứ tương tự, cần bằng cấp.”

Tôi lắng nghe và không ngắt lời ông. Lẽ ra tôi có thể nói: “Thưa ông thủ tướng, tất cả những câu hỏi đó đã được nêu ra trong bài diễn văn của tôi trước Quốc hội cũng như trong cuộc họp Hội đồng nhà nước, và được giải quyết tích cực.” Nhưng tôi không muốn để ông nhận ra là hình như ông chưa đọc bài diễn văn của tôi trước Quốc hội.

Ông đề cập trực tiếp đến tôi: “Tôi nói thật thẳng thắn với ông, nếu ở đây người ta nêu tên ông cùng với một bước đi lớn, tôi nói một cách có ý thức là khi nêu tên ông, thì việc này không chỉ có tác động lớn ở đây, mà tôi tin chắc là cũng ở CHDC Đức nữa.”

Tôi nói cho thủ tướng rõ, tôi nói chữ “Bước Ngoặt” một cách có ý thức, chứ không nói đến “thay đổi” ở CHDC Đức. “Tôi tin ông nhất trí với tôi rằng một nước CHDC Đức XHCN sẽ có lợi cho sự ổn định ở châu Âu.”

Kohl liền nói đến mối liên quan giữa các vấn đề Đức và vấn đề châu Âu cũng như vấn đề thế giới. “Chúng ta sẽ chỉ có thể giảm trừ vũ trang và căng thẳng đáng kể khi chúng ta không gia tăng căng thẳng khu vực, mà nỗ lực giảm thiểu nó. Trong tinh thần này tôi muốn nói là những gì ông công bố có ý nghĩa rất trọng đại, và tôi nghĩ là phía chúng tôi sẽ phải tìm được một giải pháp tử tế nếu thấy có vấn đề.”

Tôi nhắc lại vấn đề làm tôi bận tâm nhất trong những ngày này – du lịch: “Chúng tôi sẽ soạn thảo một đạo luật thích hợp. Tôi không giấu, đây là một chuyện không đơn giản cho chúng tôi. [...] Chúng tôi muốn ban hành luật này trước lễ Giáng sinh.” Rồi tôi nghỉ một lát trước khi nói giọng cả quyết: “Tuy nhiên quy định mới này sẽ là gánh nặng kinh tế nặng nề mới phát sinh cho CHDC Đức. Phía CHDC Đức phải suy nghĩ, liệu trong tương lai ít nhất là một số vấn đề thực tiễn phải được bàn luận theo hướng tôn trọng quốc tịch CHDC Đức rõ hơn. Tôi chủ ý nói chữ ‘rõ hơn’, vì khi chúng tôi có một luật du lịch thuận tiện hơn thì sẽ có một số biện pháp thực tế bắt buộc phải suy nghĩ, thưa ông thủ tướng.”

Rõ ràng qua đó tôi đã chọc giận thủ tướng CHLB Đức.

Ông nói: “Trong quan hệ giữa hai nước có một loạt vấn đề cơ bản mà chúng ta về nguyên tắc không thể và sẽ không thống nhất được.”

Xưa nay vẫn thế: khi CHLB Đức muốn gì từ CHDC Đức thì họ đương nhiên thấy có quyền đặt một danh mục đòi hỏi. Khi CHDC Đức chờ đợi họ xuống thang thì không có cách nào để đi đến thống nhất cả. Khi cần bàn luận nghiêm túc về tự do du lịch thì chính phủ CHLB Đức luôn thấy các nguyên tắc chính trị quan trọng hơn chính sách thực tế. Hôm nay cũng vậy. Vấn đề du lịch và hệ quả kinh tế sẽ là gánh nặng riêng của CHDC Đức.

Kohl và tôi thống nhất sẽ công bố nội dung cuộc nói chuyện.

Nhưng ông đưa ra một hạn chế: “Không công bố chi tiết, tôi không muốn thế, vì như vậy chỉ gây mong đợi và một áp lực mà cả hai bên chúng ta đều chẳng thấy ích gì.” Kohl chỉ muốn cho công bố là chúng tôi sẽ tiếp tục đàm luận. Tựa như sợ tôi hiểu sai lời ông, ông nhấn mạnh lần nữa: “Càng công bố nhiều chi tiết thì ta càng gây ra nhiều áp lực, vì người ta sẽ hỏi ta hằng ngày, các ông đã làm gì rồi.”

Câu hỏi này hằng ngày được đặt ra cho tôi. Kohl cũng biết thế. Tôi hiểu ý ông thế này: Bonn muốn duy trì đối thoại với chúng ta. Người ta không rõ tình hình sẽ còn tiến triển ra sao. Kohl hoàn toàn không muốn chúng ta bắt liên lạc với Đảng xã hội dân chủ. Trong mắt ông ta họ luôn là cái gai. Nhưng chính phủ CHLB Đức cũng không muốn làm gì thực tế. CHDC Đức cứ thế mà chịu mọi thiệt thòi, nhất là trong phí tổn du lịch phát sinh.

Nhiều quyết định mới đang chờ tôi. Sắp đến kỳ học sinh nghỉ hè. Siegfried Lorenz gọi điện từ Karl-Marx-Stadt. “Chúng ta phải mở biên giới qua Tiệp Khắc. Dân chúng rất bất bình vì không được du lịch qua đó nữa.” Herger cũng gây tác động tương tự với tôi. Thực ra người ta không cần thuyết phục tôi. Tôi ủng hộ. Vấn đề chỉ là chừng nào chưa có luật du lịch thì sẽ còn công dân tìm cách sang CHLB Đức qua đường Tiệp Khắc. Ta sẽ đẩy các đồng chí của mình ở Praha vào tình thế nào? Họ sợ có liên quan giữa người bỏ CHDC Đức ra đi với lực lượng đối lập ở Tiệp Khắc. “Dân tị nạn của các đồng chí làm mất ổn định nước chúng tôi”, lãnh đạo Tiệp Khắc đã lên tiếng. Mặc dù vậy chúng tôi thỏa thuận đến 1/11/1989 sẽ khôi phục đường du lịch miễn hộ chiếu và thị thực. Cả hai bên đều vẫn ngại sự kiện cuối tháng Chín, đầu tháng Mười sẽ có thể lặp lại.

Tình hình ở vài thành phố CHDC Đức không lắng xuống. Biểu tình gia tăng. Tối nay ở Dresden khoảng 100.000 người xuống đường. Thoạt tiên chỉ có một cuộc họp vài trăm người ở Bảo tàng vệ sinh.

Chúng tôi đã cạn kiệt sức lực. Tôi cần thì giờ để suy nghĩ, để vạch ý tưởng. Nhưng tôi không có thì giờ. Chỉ buổi đêm, khi điện thoại ít đổ chuông hơn, tôi mới có dịp chuẩn bị cho phiên họp Trung ương đảng sắp tới.

Hôm nay tôi bận bịu với đề nghị của các luật sư về phát triển hoàn thiện hệ thống pháp lý của CHDC Đức. Họ nhắc đến luật bầu cử, luật hình sự, luật tổ tụng hình sự, luật quyền hạn hành chính. Khi ứng dụng điều 213 Luật hình sự (về vượt biên trái phép), trong thời gian qua đã vi phạm sự bình đẳng của công dân trước pháp luật. Các luật sư viết, mấy khái niệm như dân chủ XHCN hay nhà nước pháp quyền XHCN đôi khi bị áp dụng một cách tự mãn. Tính từ “XHCN” giờ đây không được phép hiểu là hạn chế, mà phải hiểu và cảm nhận là mở rộng cho danh từ. Thẻ căn cước PM 12, một dạng chứng minh thư tạm thời, chỉ được ban hành khi đánh mất chứng minh thư chứ không để hạn chế quyền công dân nữa. Bản đề nghị mang chữ ký của chủ tịch Hội luật sư Berlin Gregor Gysi.

27/10

Hội đồng nhà nước CHDC Đức ra quyết định ân xá như tôi đã đề nghị trong tuyên bố đọc trước Quốc hội, áp dụng cho các cá nhân phạm luật trước 27/10 vì vượt biên phi pháp cũng như dùng biện pháp trái luật để xuất cảnh. Các cá nhân phạm pháp do phá rối trật tự trị an quốc gia khi tụ họp biểu tình trước 27/10 cũng được ân xá. Quyết định ân xá này là một minh chứng rằng chúng ta tôn trọng nguyên tắc “mọi công dân đều bình đẳng trước pháp luật”, nó xóa bỏ được mâu thuẫn là công dân CHDC Đức đã hoặc định vượt biên trái phép thì bị truy tố hình sự, còn những người khác xuất cảnh qua nước thứ ba thì không bị trừng phạt. Lệnh ân xá này và luật du lịch sắp tới cũng sinh ra nhu cầu sửa đổi điều 213 luật hình sự nói về hành vi vượt biên trái phép. Một kẻ ưa cợt nhả ở đảng Cộng sản U, nghị sĩ liên bang Ts Klaus Rose, phản ứng với cuộc điện đàm giữa tôi và Kohl bằng một đề nghị trên báo là “Egon Krenz nên nhận thêm chức phó thủ tướng của Kohl.” Thực ra ông ta muốn thế này: Krenz phải hiến dân CHDC Đức, phá đổ bức tường và cho phép các xí nghiệp CHLB Đức vào CHDC Đức. Những ý nghĩ như vậy chỉ nhằm củng cố sự nghi ngờ của Liên Xô đối với CHDC Đức. Người bạn đồng minh của chúng ta vô cùng lo ngại CHDC Đức có thể đi đêm với CHLB Đức sau lưng mình.

Các phương tiện truyền thông CHDC Đức đã thay đổi diện mạo của mình trong thời gian ngắn nhất. Chúng phản ánh tình thế mâu thuẫn trong nước.

Đoàn chủ tịch Trung tâm PEN của CHDC Đức gửi đến tôi một tuyên bố đòi tự do báo chí, tự do hội họp, quyền lập hội và quyền bất khả xâm phạm

nhân cách. Các thành viên đoàn chủ tịch Trung tâm PEN của CHDC Đức viết: “Chủ nghĩa xã hội không thể thiếu sự phong phú về ý kiến và hình thái tổ chức, việc điều phối chúng không được phép chỉ là độc quyền của cấp trên, mà phải sinh ra từ một quá trình dân chủ [...]”

Đồng thời cũng sinh ra những lời đồn thổi làm chúng ta lo ngại. Ví dụ như tin đồn chủ tịch đảng LDPD hoạt động đối lập với tôi. Báo DER MORGEN của LDPD đăng một bài của Dieter Raspe, cấp phó của Manfred Gerlach. Trong đó viết: “Trước khi biểu quyết, chúng tôi trong khối đã bàn luận kỹ lưỡng các ý tưởng khác biệt về việc bầu chủ tịch Hội đồng nhà nước. [...] Cuộc bàn luận ấy dựa trên cơ sở dự thảo diễn văn của Egon Krenz trước Quốc hội. Trước đó Egon Krenz đã gửi dự thảo này đến tay chủ tịch các đảng liên minh – theo tôi biết, lần đầu tiên trong lịch sử Quốc hội có chuyện này – kèm yêu cầu đề nghị góp ý và bổ sung. Các góp ý và bổ sung đó cũng đã được chú trọng. Nói chung chính Egon Krenz là người nhấn mạnh các dự định về hoàn thiện nhà nước pháp quyền, kiện toàn công tác của Quốc hội và Hội đồng nhà nước, hệ quả luật hiến pháp và những đòi hỏi cho chức vụ mới của ông. LDPD thấy mình được khẳng định. Cánh cửa dẫn đến bước ngoặt bất khả kháng trong chính sách cầm quyền đã được Egon Krenz mở ra [...]”

Tôi gặp các bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED. Họ và các đồng chí ở cấp huyện liên tục trong tình trạng chịu áp lực. Họ phải giờ mặt hứng tất cả những gì bị phê phán là tiêu cực trong đảng. Chúng tôi định bàn về việc chuẩn bị một chương trình hành động của SED. Trong phần phi lộ tôi nhấn mạnh rằng tôi ý thức được uy tín của Bộ chính trị đã hạ thấp thêm. Có nhiều vấn đề không giải quyết, cả những vấn đề mà Bộ chính trị không tìm được câu trả lời. Nếu đảng ta muốn thoát khỏi khủng hoảng thì chỉ có cách Bộ chính trị và các bí thư tỉnh ủy thứ nhất đồng tâm nhất trí. Những vấn đề dồn đọng lại không chỉ sinh ra từ khi Honecker ốm hoặc do lỗi của Herrmann và Mittag. Hôm nay chúng ta nhận được giấy thanh toán cho hàng thập kỷ chính sách mà tất cả cùng góp phần. Đất nước chỉ có thể đổi mới khi đảng đổi mới, khi mỗi người chúng ta đổi mới.

Helmut Hackenberg từ Leipzig phát biểu đầu tiên. Ông báo cáo, cuộc tranh luận trong quần chúng quy tụ ngày càng mạnh vào ba câu hỏi chính: nguyên nhân của tình trạng hiện tại ở đâu? Ai phải chịu trách nhiệm? Có gì

bảo đảm để các tiến trình của những năm qua không thể lặp lại? Thực ra đây là câu hỏi: Chủ nghĩa xã hội sẽ ra sao? Đảng ta có hồi phục được không? Hackenberg khuyến nghị cho phép Diễn đàn mới hoạt động.

Hans Modrow báo cáo về cuộc họp 2.500 đảng viên xung kích. Họ thể hiện sự ủng hộ dành cho tổng bí thư mới. Nhưng nhiều đảng viên còn chần chừ. Chúng ta đã mất nhiều đảng viên. 40 năm CHDC Đức rất quan trọng, nhưng cũng chỉ là nền móng của tương lai. Đã có đàm luận với đại diện của Diễn đàn mới. Họ tuyên bố ủng hộ chủ nghĩa xã hội và muốn mọi người ở lại CHDC Đức. Nếu SED trở lại vị trí của mình trong xã hội, Diễn đàn mới sẽ rút lui. Modrow báo cáo, chủ tịch FDGB Harry Tisch bị công kích mạnh mẽ sau khi ông tuyên bố các cán bộ công đoàn có lỗi là đã làm mọi việc theo đảng chỉ dẫn. Lời Tisch được hiểu là ông đẩy trách nhiệm của mình “xuống dưới.”

Bí thư tỉnh ủy SED của Rostock, Ernst Timm, cũng có ý đó: “Phát biểu của Harry Tisch đã gây ra cuộc nổi loạn trong các công đoàn.”

Tám bí thư tỉnh ủy phát biểu, không khác nhau về xu thế: mọi người thấy quá trình đổi mới quá chậm. SED không được chuẩn bị cho sự biến chuyển xã hội này. Vai trò lãnh đạo của SED bị đặt dấu hỏi. Người ta nghi ngờ sự chân chính và khả năng của SED để làm Bước Ngoặt, nghi ngờ Bộ chính trị và tư cách các dân biểu. Họ đòi xóa bỏ mọi hình thức áp đặt mệnh lệnh lẫn nhau.

Quy mô lỗi lầm bị vạch ra hoặc được coi là của Bộ chính trị cũ dẫn đến phản kháng, nhưng cũng gây ra bi quan. Nhiều người đặt câu hỏi: Bộ chính trị đã gây ra cho ta tổn hại nào? Có đề nghị phải đưa ra các lựa chọn khác nhau cho quyết định chính trị. Chúng tôi nhất trí chuẩn bị phiên họp Trung ương đảng SED thứ 10 trong tinh thần này.

Sau buổi thảo luận Lorenz, Herger và tôi họp tại văn phòng tôi, bàn về nhân sự cho vị trí quan trọng trong Bộ chính trị. Tôi vẫn tin chắc từ lâu là Herger, vốn là ủy viên Bộ chính trị, được đề nghị nhận chức vụ bí thư Trung ương đảng ngày xưa của tôi. Tôi vui mừng biết ông chấp thuận. Trước đây mấy tháng tôi đã nói chuyện với Lorenz – từ khi chuyển bãi nhiệm Honecker chưa chín muồi – và hỏi ông, nếu cần, có nhận nhiệm vụ chủ tịch Hội đồng bộ trưởng. Ông cảm thấy mình không đủ năng lực. Tôi tôn trọng ý ông và

đề nghị ông về Berlin làm bí thư Trung ương đảng phụ trách các vấn đề trong đảng. Ông đồng ý. Chúng tôi thoản thuận là tôi sẽ nói chuyện với Schabowski, đề nghị ông từ thứ Hai bắt đầu công việc bí thư Trung ương đảng phụ trách tuyên truyền cổ động. Hiện tại vị trí bí thư kinh tế vẫn để trống. Schalck và Junker từng đóng vai trò quan trọng trong suy tính của tôi. Ban đầu tôi cũng nhắm hai người cho chức vụ chủ tịch Hội đồng bộ trưởng, nhưng bây giờ tôi phải bỏ ý định ấy. Dư luận nhìn họ cùng một duộc với chính sách của Mittag, cho dù vô lý.

Trong lúc nói chuyện, thư ký đem vào một bức thư vừa gửi đến.

Sau này tôi mới đọc lá thư đó với niềm xúc động. Thư của Margot Honecker. Hai chúng tôi đã làm việc thân thiện bên nhau gần hai thập kỷ. Tôi tôn trọng bà. Nhưng quan hệ giữa hai chúng tôi dở đi từ khi FDJ quy trách nhiệm bà về các thiếu sót trong trường học, mà thật ra đó là thiếu sót của xã hội hay của ngành giáo dục. Nỗ lực tiến hành đại hội giáo viên trong tháng Sáu như một kiểu Đại hội đảng trong ngành giáo dục không cải thiện được không khí chính trị. Ngược lại. Nhiều người còn coi nó như một kiểu áp đặt mệnh lệnh cho giáo viên. Tôi đọc:

“Tôi đề nghị Bộ chính trị trong Trung ương đảng bãi miễn cho tôi nhiệm vụ Bộ trưởng giáo dục.

Mặc dù vẫn tin rằng công tác và trách nhiệm của tôi trước đây cũng như hôm nay không phụ thuộc vào hôn thú với cựu tổng bí thư, tất nhiên tôi biết là ở đây vẫn tồn tại một mối liên quan.

Khi chức vụ tổng bí thư được ghép cùng chức vụ chủ tịch Hội đồng nhà nước, tôi đã gửi công văn yêu cầu đồng chí Hager miễn nhiệm tôi, vì tôi

- 1) không đồng ý ghép hai chức vụ đó với nhau, và
- 2) nhận ra một vấn đề khi muốn thực thi nhiệm vụ bộ trưởng giáo dục một cách tự chủ mà lại là phụ nhân của nguyên thủ quốc gia.

Bản thân đồng chí Hager yêu cầu tôi rút lại đề nghị đã gửi Bộ chính trị này, và thể nguyện vọng của tôi, nói chuyện với đồng chí Honecker để tôi ít phải thực thi ‘nhiệm vụ’ phụ nhân nguyên thủ quốc gia.

Tôi đã đồng ý và cũng hành xử tương ứng.

Đề nghị của tôi lần này xuất phát từ thực tế là ngành giáo dục cũng bị công kích dữ dội. Tôi tin là sẽ còn bị công kích hơn nữa, một phần cũng vì dính dáng đến tên tôi.

Tôi luôn cởi mở với phê bình và công tác thực tiễn với tinh thần phê phán. Trong đại hội giáo viên IX tôi đã chứng tỏ một quan điểm cởi mở, phê phán đối với các vấn đề của ngành giáo dục, tất nhiên luôn luôn trong quan hệ với đường lối cải cách.

Trong các thập kỷ là đảng viên và ủy viên Trung ương đảng tôi chưa bao giờ lùi bước trước khó khăn và trong tương lai sẽ vẫn thế. Nhưng trong liên quan tới tình thế đang diễn ra – một tình thế chắc chắn còn phải phân tích toàn diện – sẽ có vấn đề nhân sự đặt ra cho những người đã và đang giáo dục thanh thiếu niên – tôi xin phép không bình luận là đúng hay sai – tôi xin Bộ chính trị xét đề nghị của tôi.

Tôi muốn nhấn mạnh rằng tôi không thuộc về những người rời bỏ vị trí hoặc vì chức vụ mà trốn chạy trước khi có quyết định. Tôi biết hoàn cảnh này đòi hỏi gì ở lập trường vững vàng và tính linh hoạt. Tôi thấy mình đủ khả năng nhận trách nhiệm đó, nhưng tôi không muốn lực lượng xung kích của ngành giáo dục – vốn trung thành với chính sách của đảng – bị chịu một áp lực, vì Bộ giáo dục này do tôi lãnh đạo [...]"

Và Margot Honecker đề cử người kế nhiệm.

Tôi không bỏ qua chi tiết là thư không có lời thưa gửi, cũng chẳng có lời chào. Tôi không muốn chấm dứt một quan hệ cộng tác thân mật lâu năm như vậy bằng công văn. Hôm nhậm chức tôi đã nói trước các cộng sự ở Trung ương đảng là tôi sẽ không vụ lợi trên lưng người tiền nhiệm. Cả với Margot Honecker cũng thế. Sau này các bạn thân thiết nhất của tôi nói, lập trường của tôi xét về đạo lý có thể đúng, nhưng tình cảnh không cho phép ủy mị. Họ khuyên, nếu tôi không kiên quyết chặt đứt với bà ta thì tôi sẽ chìm xuống cùng. Giờ thì chính tôi cũng thấy khó khăn xiết bao khi phải kết hợp chính trị và đạo đức. Tôi vẫn còn ảo tưởng sẽ xóa bỏ được kiểu bài nhiệm cán bộ ngày xưa: chừng nào một người còn chức vụ thì không ai

chạm được vào, nhưng hết chức thì chẳng còn là gì nữa cả. Tôi không muốn làm vậy với các chiến hữu, cả với bà Honecker.

Dù đã quá 21 giờ, tôi vẫn nhắc máy và quay số 482 80 20, số riêng của Margot Honecker. Tôi nói: “Margot, tôi muốn nói chuyện với chị về bức thư của chị. Mai ta có thể đi dạo cùng nhau ở Wandlitz lúc 11 giờ được không?”

“Được”, bà nói.

Riêng trong tuần này tôi nhận được thư của bảy vụ trưởng trong Trung ương đảng với nội dung tương tự như thư Margot Honecker. Họ muốn bỏ việc. Phải chăng họ muốn trốn tránh trách nhiệm? Tất cả cam đoan là chỉ thành thực muốn dọn đường cho người trẻ hơn. Một số đã xin bớt áp lực trước mấy năm. Nhưng không ai trẻ hơn Honecker dám làm đơn xin. Do vậy ở các vị trí then chốt, kể cả trong hàng thứ hai của Trung ương đảng, cũng toàn người quá già. Nếu cuộc trốn chạy công việc này còn tiếp diễn thì sao? Chỉ có một lối thoát: trẻ hóa quyết liệt cả trong bộ máy Trung ương đảng. Vấn đề chỉ là chúng ta có cơ man vấn đề phải giải quyết cùng lúc. Và cũng là tính cách của một số người trong tình cảnh xung đột: họ đợi xem gió thổi từ hướng nào, ai kéo buồm và ai cầm chèo. Nhiều người không muốn lâm cảnh bất trắc. Ai nhận nhiệm vụ lúc này, người ấy nhất định không mơ thắng quan tiền chức.

28 VÀ 29/10

Các cộng tác viên gửi một thùng đầy hồ sơ tài liệu về nhà cho tôi làm việc cuối tuần, đó là giấy tờ cho cuộc họp Bộ chính trị sắp tới, nhưng chủ yếu là thư của công dân. Tôi cố gắng đọc được nhiều như có thể. Đa số chúc tôi thành công trong Bước Ngoặt, đưa ra đề nghị cụ thể cho biến chuyển ở CHDC Đức. Họ viết về vai trò lãnh đạo của SED, bầu cử địa phương và giả mạo kết quả, các đặc quyền đặc lợi phi lý, nhà nước pháp quyền, vụ đàn áp của cơ quan an ninh ngày 7 và 8/10, quyền biểu tình, tự do báo chí, quy định du lịch mới, ngành giáo dục và nhiều đề tài khác nữa. Những bức thư này rất quan trọng để tôi chuẩn bị cuộc họp Bộ chính trị sắp tới.

Manfred von Brauchitsch, gần 85 tuổi, là một lái xe đua lừng danh hồi thập kỷ 50 chuyển từ CHLB Đức sang CHDC Đức sinh sống và trở thành chủ

tịch Hội phát triển ý tưởng Olympic ở đây. Ông cho tôi một lời khuyên thân mật: “Ngay sau khi lên ngôi Napoleon quyết định bãi hồi một loạt tướng già để lập tức thăng chức cho các sĩ quan trẻ kỳ vọng và năng khiếu thành chỉ huy có quân phục viên đỏ, không cần biết là họ còn ở chức thấp nào. Họ cảm ơn ông bằng lòng trung thành và tinh thần sẵn sàng.”

Giáo sư tiến sỹ y khoa Franke, bác sĩ trưởng khoa ngoại ở bệnh viện Berlin-Pankow cũng nói về đề tài ấy với các luận cứ khác: “Quá trình lão hóa sinh học cũng không ngừng lại trong giới chính trị gia. [...] Chúng ta đã từng giật mình nhận ra điều đó ở Brezhnev và tiếc rằng cũng bắt buộc phải chứng kiến ở hai tổng bí thư cuối cùng của đảng ta. Giáo viên đại học ở nước ta chậm nhất là một năm sau tuổi 65 phải về hưu và ngay cả khi còn khả năng hoàn hảo vẫn phải từ bỏ chức vụ, vì vậy tôi thấy nên đề ra một quy định giống hệt như vậy cho cán bộ đảng và nhà nước vì lý do y học, tinh thần và chính trị [...]”

Hai người viết thư đều nói về những người già trong Bộ chính trị. Trong hai tuần qua tôi đã phải để nhiều thì giờ ra tranh luận với họ về chuyện thoái vị. “Tôi chỉ phục tùng nghị quyết của Đại hội đảng”, Horst Sindermann nói với tôi. Kurt Hager vô tình gây ra một cuộc tranh luận công khai nảy lửa. Ông phát biểu trước Ban nghệ thuật giải trí đại khái như sau: “Trong những năm gần đây chúng ta đã đề nhiều dạng sùng bái cá nhân tồn tại. Ví dụ như trường hợp Stalin và Khrushchev. Cho dù Honecker có nhiều công trạng trong hàng chục năm công tác thì nay đã thấy những biểu hiện dồn hết cho ông tất cả mọi công trạng. Xét như vậy thì ở nước ta cũng có những yếu tố sùng bái cá nhân.” Những lời chí lý, nhưng phát ra từ miệng Hager thì không ai hiểu nổi.

Đồng hồ đã chỉ 11 giờ. Tôi đi gặp Margot Honecker. Bà không rút lại một câu nào trong thư. Tôi nói là bà đã gửi thư sai địa chỉ. “Thủ trưởng của chị là chủ tịch Hội đồng bộ trưởng. Chị phải xin Willi Stoph cho từ chức. Tôi muốn chính phủ trở lại đảm nhiệm những công năng của mình đã được luật pháp trao cho. Bộ chính trị sẽ không còn là ‘siêu chính phủ’ nữa.”

Trước khi chia tay với Margot Honecker chúng tôi gặp chồng bà cũng đang đi dạo. Đây là lần gặp mặt đầu tiên từ khi ông bị đổ. Ông giữ thái độ rất khách sáo với tôi.

Margot Honecker gần như xin lỗi: “Anh phải thông cảm. Erich sẽ không bao giờ hiểu tại sao chính anh lại để người ta lợi dụng.” Tôi thông cảm. Tiếc rằng ông vẫn nghĩ Gorbachev xui tôi lật đổ ông. Phỏng có ích gì nếu cứ cố can gián ông?

Báo chí viết về lạm quyền, tham nhũng và đặc quyền. Thật khó phân biệt trong từng trường hợp cụ thể đâu là sự thật, tưởng tượng hay thậm chí thóa mạ. Tôi đọc trong báo một tin là mình định sống trên một hòn đảo ở hồ Prüssnitz. Thậm chí tôi còn không hề biết đảo ấy ở đâu. Ngoài ra tôi còn đọc thấy trại trẻ “Anne Frank” cạnh hồ Werbellin sắp bị giải thể để tôi dọn đến ở. Không bao giờ tôi có ý định ngu xuẩn ấy.

Tôi cố gắng điều tra lời buộc tội các cán bộ đảng. Tôi không muốn lên án trước. Lạm dụng quyền hạn để làm giàu cá nhân, theo tôi, phải khẩn trương điều tra và truy tố. Tôi phát biểu lập trường bãi bỏ mọi ưu tiên phi lý. Nhưng tôi phân biệt: sai lầm chính trị chỉ được phép dẫn đến quy trách nhiệm chính trị. Việc điều tra các cá nhân vi phạm luật pháp CHDC Đức là trách nhiệm của Viện công tố. Tôi phản đối hình sự hóa hành vi chính trị.

Tôi mời họp Bộ chính trị vào tối thứ Bảy ở Wandlitz. Địa điểm và thời gian đều bất thường. Nhiều tỉnh thông báo sẽ có đình công nếu Harry Tisch không từ chức chủ tịch Tổng công đoàn tự do Đức FDGB. Ngày mai có cuộc họp Ban lãnh đạo tổng công đoàn. Tôi cho Tisch phát biểu.

Tisch suy tính đặt câu hỏi tín nhiệm vào ngày mai. Ông đánh giá là mũi công kích chính nhằm vào đảng. Nhượng bộ là kéo theo đòi hỏi mới. Công đoàn đòi thêm tính độc lập. Lời buộc tội ông chủ yếu là không nhận trách nhiệm mà đùn xuống cơ sở.

Sau lời phát biểu của ông, Bộ chính trị đi đến thảo luận hăng hái về tình hình CHDC Đức. Sau nhiều lời nói thuận và chống, tôi cố gắng tổng kết cuộc tranh luận vào lúc 23 giờ. Tôi khuyên Tisch đặt câu hỏi tín nhiệm, hãy chiến đấu giành tín nhiệm. Bộ chính trị không thể và không muốn tác động đến quá trình biểu quyết. Thời mà đảng quyết định cho công đoàn biểu quyết ra sao đã qua rồi.

Tôi chạnh lòng. Hai chúng tôi biết nhau đã hơn 30 năm nay. Ông là bí thư tỉnh ủy Rostock khi tôi lãnh đạo FDJ ở đó. Trong nhóm người chủ trương

bãi nhiệm Honecker, ông rất tích cực và mạo hiểm nhiều. Mới chưa đầy hai tuần trước đây ông ở chỗ Gorbachev để thông báo kế hoạch chúng tôi bãi nhiệm Tổng bí thư. Giờ chính ông là nạn nhân. Chính trị tàn nhẫn như vậy đó.

Tôi đề nghị soạn thảo chương trình hành động của SED để trình cho đại hội Trung ương đảng 10. Tôi đưa các ý chính: dân chủ hóa sinh hoạt xã hội, đối thoại là một phần mặc định của văn hóa chính trị, tăng cường nhà nước pháp quyền, định nghĩa mới về Quốc hội và cơ quan công quyền, cải cách kinh tế triệt để, chương trình hàng tiêu dùng, sự thật và minh bạch trong chính sách thông tin, hạn chế nhiệm kỳ của cán bộ từ cơ sở đến Trung ương đảng.

Chúng tôi nhất trí chương trình hành động sẽ là câu trả lời cho câu hỏi, SED muốn gì và đưa ra kế hoạch cụ thể nào. Đó sẽ là chương trình cải cách của SED.

30/10

Ngay sau khi được bầu làm Tổng bí thư tôi đã đề nghị trình Bộ chính trị “bức tranh không sơn phấn về tình hình kinh tế CHDC Đức kèm kết luận rút ra.” Hôm nay tôi có bản phân tích nằm trên bàn. Chủ nhiệm ủy ban kế hoạch Gerhard Schürer và quốc vụ khanh Alexander Schalck nộp lúc tôi đến văn phòng. Chỉ trong bốn ngày họ đã cùng viết xong với bộ trưởng ngoại thương Gerhard Beil, bộ trưởng tài chính Ernst Höfner và cục trưởng thống kê trung ương Arno Donda. Tôi không định trước nội dung mà muốn họ hoàn toàn rảnh tay. Thủ trưởng cũ của họ, Günter Mittag, không gây ảnh hưởng được nữa. Họ chỉ dựa vào kiến thức của mình để đánh giá tình hình và rút kết luận cần thiết từ thực tiễn.

Tài liệu dày 24 trang. Đây rầy vấn đề. Tôi nghiên cứu từng chương một, đọc đi đọc lại nhiều đoạn. Sau khi nghiên cứu tất cả theo đúng nghĩa tích cực nhất của từ này, tôi tự hỏi: tại sao năm tác giả này có khả năng chỉ trong một thời gian ngắn đã đưa ra một bức tranh thực tế về nền kinh tế quốc dân, khác hẳn với báo cáo mà họ vẫn trình Bộ chính trị xưa nay? Tất nhiên tôi có thể tự cho mình câu trả lời: những người có trách nhiệm về kinh tế biết rõ tình hình thực tế nhưng đòi hỏi một bức tranh được tô vẽ đẹp để cho giới lãnh đạo và cho công luận. Và các tác giả theo đúng đầu bài.

Tôi chạnh lòng thấy họ coi một điều hiển nhiên là đổi mới. Ví dụ như: “Bảo đảm tính chân thực của thống kê và thông tin trong mọi lĩnh vực.” Họ thừa biết là tuyên truyền thắng lợi, nhất là trong kinh tế, tạo ra một thế giới ảo. Trong Bộ chính trị cũ ít có quyết tâm đào sâu nghiên cứu các quan hệ kinh tế thực tế. Hoàn thành kế hoạch 100 phần trăm đã thành luật. Hiếm khi trong Bộ chính trị bàn đến các nguyên nhân thực, vì sao kế hoạch thường không hoàn thành. Các con số bị đưa sai chỗ hoặc làm lệch lạc đi. Thiếu sót trong lãnh đạo kinh tế bị rút gọn thành khả năng của người lãnh đạo. Trong cảnh ấy, những năm gần đây xuất hiện một nghi lễ khoa trương: cùng dịp với hội chợ Leipzig bao giờ cũng có hội thảo của Trung ương đảng với giám đốc các xí nghiệp liên hợp. Các cán bộ kinh tế ở mọi tầng lớp mỗi năm hai lần ký tên dưới lá thư đã được cấp chỉ huy phụ trách kinh tế trong bộ máy Bộ chính trị đạo diễn trước để gửi tới Honecker. Thư này hứa hẹn hoàn thành vượt mức kế hoạch, nêu ra những con số về thành tích của nền kinh tế quốc dân không trùng hợp với thực tế, thường là vượt quá xa. Đã có cố gắng của ủy viên Bộ chính trị và các vụ trưởng trong Trung ương đảng nhằm chấm dứt chuyện tô hồng này. Nhưng Mittag lý luận: ai khinh thường nghĩa vụ của các xí nghiệp liên hợp, người ấy không muốn có tiến bộ kinh tế. Mà có ai muốn thế? Cách làm này tai hại ở chỗ Honecker thường tin những lá thư ấy hơn báo cáo phê phán từ các cơ sở đảng.

Bây giờ chúng ta phải tính toán với những dữ liệu thực tế, gạt đi mọi tư tưởng, và rút ra kết luận cần thiết sẽ làm đau đớn nhiều người. Từ lâu tôi đã nhận ra quan điểm phê phán của những người thảo tài liệu này. Tôi biết, chính họ cũng phải sống chung với một mâu thuẫn là nghĩ về tình hình kinh tế khác với báo cáo trước Bộ chính trị. Những gì họ biết và suy nghĩ, cho đến nay họ chỉ đem ra tranh luận ở các nhóm nhỏ. Chúng ta nhất trí phải kiên quyết chấm dứt tự lừa dối mình. Những người có thẩm quyền về kinh tế không thể bị sống tiếp với vòng kim cô mà Bộ chính trị cũ chụp lên đầu họ.

Bản phân tích của họ nêu ra một cách hài hòa các thành tích hoàn toàn thực tế của kinh tế quốc dân, đồng thời cả những vấn đề tích tụ lâu nay. Từ 17 năm trở lại đây CHDC Đức đạt tăng trưởng thu nhập quốc dân trung bình mỗi năm 4 phần trăm. Tuy nhiên tốc độ này thuyên giảm trong mấy năm cuối. Một lý do quyết định là giảm tích lũy sản xuất. Trong khi năm 1970 tỉ

lệ tích lũy là 29 phần trăm thì năm 1989 tụt xuống còn 21 phần trăm, trong lĩnh vực sản xuất từ 16,1 xuống 9,9 phần trăm.

Một mặt thì CHDC Đức là một trong số ít các quốc gia trên thế giới làm chủ được phát triển và sản xuất linh kiện điện tử, kể cả một phần cơ bản thiết bị đặc chủng cần thiết cho sản xuất mạch tích hợp cao. Mặt khác nước ta vì bị phương Tây phong tỏa và thiếu phân chia công việc giữa các nước XHCN nên bắt buộc phải tự phát triển và sản xuất nhiều sản phẩm vi điện tử. Chi phí về mảng này cao hơn định mức quốc tế nhiều lần, hiện phải được nhà nước bao cấp thêm mỗi năm ba tỉ Mark.

Điện khí hóa đường sắt tiến triển tốt, trái lại thì việc mở rộng mạng lưới đường sá bị lơ là quá độ. Mức hao mòn mạng lưới đường cao tốc và đường sá nói chung cao kinh khủng.

Lượng thu nhập tiền mặt của người dân tăng mỗi năm 4,3 phần trăm, cao hơn cung cấp hàng hóa chỉ ở mức 4 phần trăm.

Người dân tiết kiệm 175 tỉ Mark. Riêng tiền lãi trả cho người tiết kiệm năm 1989 đã tăng lên tới 5 tỉ, nhiều hơn mức gia tăng hàng hóa mỗi năm. Hậu quả là sức mua liên tục cao hơn cung cấp. Người dân ngày càng đòi hỏi mạnh mẽ hơn các mặt hàng tiêu dùng cao cấp và có tuổi thọ như ô tô, dàn Hifi v.v...

Từ năm 1971 hơn ba triệu căn hộ được xây mới hoặc tân trang. Qua đó quá nửa dân số có nhà mới hoặc tân trang. Bù lại thì người ta lơ là các biện pháp tu sửa bảo dưỡng cần thiết ở các thành phố như Leipzig, Dresden, nhất là ở các đô thị bậc nhỏ và trung.

Ngành vi điện tử, chế tạo máy công cụ và máy gia công cũng như một phần công nghiệp nhẹ, đồ gỗ, thủy tinh và gốm được trang bị hiện đại. Nhưng mức độ hao mòn trang thiết bị trong công nghiệp nặng, xây dựng, giao thông, nông nghiệp và sản phẩm lương thực quá lớn.

So với các nước XHCN khác, CHDC Đức có một nền kinh tế quốc dân hoạt động tốt và mức sống cao. Nhưng đối chiếu quốc tế cho thấy năng suất lao động chúng ta kém CHLB Đức 40 phần trăm.

Đối với tôi vấn đề lớn nhất của bản phân tích là món nợ nước ngoài của CHDC Đức. Năm 1970 còn là 2 tỉ thì năm 1989 nước ta đã gánh món nợ 49 tỉ Valutamark (VM). Tính theo tỉ giá hối đoái hiện tại là 26,5 tỉ USD. Vậy thì đây là lần đầu tiên Bộ chính trị được nghe những gì cho đến nay chỉ được thì thầm giữa vài ba người có trách nhiệm: chính sách xã hội từ Đại hội đảng XIII không hoàn toàn lấy thành tích riêng làm cơ sở. Chính sách ấy không phải lý do duy nhất nhưng cơ bản làm tăng khoản CHDC Đức nợ các nước tư bản chủ nghĩa. Nhóm tác giả báo cho Bộ chính trị: “Chỉ riêng ngừng vay trong năm 1990 sẽ giảm 25 đến 30 phần trăm mức sống, khiến CHDC Đức không thể điều hành được nữa.”

Nhà nước vỡ nợ? Hoàn toàn không. Một quốc gia không vỡ nợ khi mắc nợ. Vì nếu vậy thì đa số quốc gia trên thế giới sẽ diệt vong hay đã diệt vong từ lâu. Vấn đề của CHDC Đức là nợ đối thủ chính trị của mình, vốn chỉ muốn tiêu diệt CHDC Đức. Đó mới là nguy cơ thực sự.

Cho đến nay CHDC Đức thanh toán đúng hạn mỗi hóa đơn, mỗi món nợ. Nhóm tác giả bản phân tích nhấn mạnh “CHDC Đức không thể điều hành được” như sự sống còn của thay đổi chính sách kinh tế. Ý tưởng này không chỉ nhắm đến riêng việc chấm dứt nợ. Họ viết ở luận chứng của mình ở dạng giả thuyết, và nhấn mạnh việc từ chối sự áp đặt của Quỹ tiền tệ quốc tế đối với CHDC Đức.

Trong khi đọc tôi đặt câu hỏi: phát triển kinh tế sai lầm này có nguyên nhân chủ quan và khách quan nào? Một vài điểm do chủ quan sinh ra và sẽ được gọi tên chính xác. Chỉ có vậy mới bảo đảm các sai lầm chủ quan không lặp lại.

Nhưng đổ hết nguyên nhân sự tụt hậu 40 phần trăm trong năng suất lao động so với CHLB Đức cho chính sách kinh tế sai lầm của Honecker và Mittag sẽ là một kiểu tự lừa dối khác mà thôi. Chẳng phải Đông Đức ngay từ đầu đã mất máu không thể bù đắp khách quan được hay sao? Cả nước Đức tiến hành cuộc chiến tranh phát xít. Nhưng khoản bồi thường chiến tranh thì chỉ có một phần ba nước Đức – phần do Liên Xô cai quản và sau này là CHDC Đức – gánh chịu.

Cho đến năm 1953, CHDC Đức trả 15 tỉ USD tiền bồi thường chiến tranh, gấp 25 lần so với CHLB Đức. Hơn 2.000 xí nghiệp trên lãnh thổ CHDC

Đức bị tháo gỡ, chẳng gì thì đó cũng là một nửa nền công nghiệp tiền chiến. Trên các tuyến đường sắt chính, một chiều đường ray bị lấy đi gần như hoàn toàn, tổng cộng 11.800 km.

Sát cánh với Liên Xô bị chiến tranh tàn phá, CHDC Đức bắt đầu với tỉ lệ tích lũy vền vẹn 7 phần trăm, trong khi CHLB Đức xuất phát với tỉ lệ tích lũy 22 phần trăm bên cạnh Hoa Kỳ mạnh mẽ lên từ chiến tranh. Miền Đông nước Đức năm 1945 không phải nơi có kinh tế nảy nở. Trong khi thế hệ hậu chiến ở CHDC Đức bắt đầu dưới vạch “0” thì Tây Đức được hỗ trợ xuất phát bởi chương trình Marshall, một chương trình mà người dân CHDC Đức có chăm chỉ và hăng hái lao động mấy cũng không cân bằng nổi. Chiến tranh Lạnh cũng cướp đi nhiều thành quả lao động vất vả của thế hệ hậu chiến ở CHDC Đức. Tôi thường xuyên buộc phải nghĩ đến thời sinh viên được chứng kiến chính quyền Tây Berlin và Tây Đức mời làm việc từ lúc còn đang học. CHDC Đức trả tiền đào tạo sinh viên, CHLB Đức tiếp nhận miễn phí kiến thức của họ sau tốt nghiệp. Kiểu “phân chia công việc” ấy đã làm CHDC Đức mất máu thêm.

Và cũng chính CHLB Đức một năm trước khi có bức tường Berlin, ngày 30/9/1960, đã chấm dứt hiệp định thương mại ký năm 1951 với CHDC Đức. Qua đó chúng ta bắt buộc bám chặt hơn vào kinh tế của Hội đồng tương trợ kinh tế, chưa kể 10 phần trăm xuất nhập khẩu của chúng ta bị lung lay. Nhiều sản phẩm nhập khẩu sống còn như thép đặc dụng, phụ tùng chuẩn, hóa chất đặc chủng, máy chính xác v.v. không có gì thay thế.

Chạy đua vũ trang có phải do chúng ta phát minh ra? Hoàn toàn không. Nhưng nó lấy đi bạc tỉ trong ngân khố. Giáo sư Arno Peters ở Bremen từ năm 1964 đã nhắc nhở rằng lẽ ra CHLB Đức phải có nghĩa vụ cân bằng gánh nặng với CHDC Đức bằng số tiền hàng nghìn tỉ, vì chúng ta đã thay cả nước Đức bồi thường chiến tranh cho Liên Xô.

Kèm vào bản phân tích, Schürer gửi tôi một bức thư về tiền nợ của CHDC Đức, đóng dấu “Tài liệu mật.” Trong thư ông thông báo, mỗi năm CHDC Đức vay tín dụng từ 8 đến 10 tỉ VM. Số tiền này phải huy động từ 400 ngân hàng. Muốn vay tín dụng thêm thì phải trông vào thái độ chính trị của bên cho vay, đặc biệt là CHLB Đức và Nhật Bản. Quan trọng là tình hình phát triển kinh tế của CHDC Đức và giữ vững các ngân khoản gửi ở ngân hàng nước ngoài được ghi là số dư của CHDC Đức, mặc dù đó là tiền ký quỹ

hoặc tiền vay tín dụng đã được huy động nhưng chưa sử dụng. Schürer đề nghị tôi tuyệt đối bí mật các chi tiết này để bảo đảm sự tín nhiệm của CHDC Đức trong tín dụng.

Bản phân tích hàm chứa một số ý tưởng cơ bản về cải cách kinh tế sẽ được khơi sâu trong phiên họp Trung ương đảng sắp tới. Dự định bước đầu tiên sẽ là xóa bỏ hệ thống trung tâm hóa đầy quan liêu trong lãnh đạo và lập kế hoạch kinh tế quốc dân, nâng cao rõ rệt trách nhiệm riêng của các xí nghiệp. Phải giảm thiểu bộ máy lập kế hoạch và quản lý phình đại sinh ra từ các quyết định chủ quan. Các xí nghiệp vừa và nhỏ nên tách khỏi quyết toán trung ương như trước đây. Hệ thống luật thuế phải chỉnh sửa ngay theo hướng có lợi cho thủ công và hành nghề tự do. Phải trở lại lấy tiền làm thước đo cho thành tích và thành công kinh tế. Tăng thu nhập gắn chặt với nâng cao thành tích. Nhóm tác giả nói đến nền kinh tế XHCN có kế hoạch được định hướng theo điều kiện thị trường. Mỗi vấn đề kinh tế phải được quyết định ở nơi có thẩm quyền thích hợp. Đó là sự tách bạch rõ ràng với thực tế ngày trước, khi các quyết định phải hướng theo nhiệm vụ kinh tế trong Bộ chính trị. Vị trí chịu trách nhiệm sẽ là các bộ chuyên ngành trong chính phủ.

Nhóm tác giả chỉ rõ, cải cách kinh tế đòi hỏi một cấp độ mới trong cộng tác với Liên Xô. Họ đòi phải có một sự cộng tác không giữ kẽ và xóa bỏ thái độ lập lờ trước sự nghiệp cải tổ ở Liên Xô.

Đồng thời họ thấy cần xây dựng một đường lối cộng tác mang tính xây dựng với CHLB Đức và các nước khác như Pháp, Áo và Nhật Bản. Xuất phát điểm của họ là đường lối xã hội cần đổi mới hoàn toàn, tuy nhiên vẫn trên cơ sở chủ nghĩa xã hội. Nguyên văn: “Trong việc này CHDC Đức loại trừ mọi ý tưởng về tái hợp nhất với CHLB Đức hoặc lập ra một liên quốc gia.”

Bản phân tích gắn liền với những kết luận chính trị sâu xa. Ví dụ như: “Để tỏ ra cho CHLB Đức thấy ý chí kiên quyết của CHDC Đức, phải tuyên bố rằng, bằng biện pháp này và các biện pháp lớn hơn tiếp theo trong cộng tác kinh tế và khoa học kỹ thuật giữa CHDC Đức và CHLB Đức, ngay trong thế kỷ này sẽ tạo ra những điều kiện làm cho hình thái hiện tại của biên giới giữa hai nhà nước Đức trở nên thừa. [...] Để tạo dấu hiệu hy vọng và viên

cảnh tương lai, CHDC Đức sẵn sàng thẩm định khả năng thủ đô CHDC Đức và Tây Berlin cùng xin tổ chức Thế vận hội Olympic 2004.”

Cả hai đề nghị đều đã động đến vấn đề vị thế cơ bản ở nước Đức và ở Berlin. Chỉ khả thi khi đã nhất trí với Liên Xô.

Tuy vậy tôi đồng ý không sửa đổi mà đem tài liệu này ra Bộ chính trị thảo luận vào ngày mai. Tôi biết rõ là trong nhiều trường hợp sẽ lực bất tòng tâm. Vòng kim cô mà tôi muốn gỡ ra khỏi đầu các nhà kinh tế thì tôi sẽ chụp lên đầu chính mình và các chính trị gia. Nếu chúng ta không thành công khi đưa hợp tác kinh tế cần thiết với Liên Xô lên một cấp độ mới thì việc đổi mới xã hội chúng ta sẽ chỉ là một giấc mơ hão.

Dân chúng thêm nghi ngờ chính sách của chúng ta. Điều đó hôm nay cũng hiện rõ tại các cuộc biểu tình thứ Hai ở Leipzig và nơi khác. Vậy càng phải cần những biến chuyển thực sự, sâu sắc, chân thực và được tranh luận công khai. Tôi biết, bản phân tích kinh tế này chỉ có thể là bước đầu. Nhưng tôi hy vọng qua đó chúng ta sẽ tiến một bước về hướng cải cách kinh tế. Tôi xếp tài liệu ấy vào cặp hồ sơ “Thăm Gorbachev”, nó sẽ là điểm mấu chốt trong các cuộc nói chuyện ở Matxcova.

31/10

10 giờ. Họp Bộ chính trị. Hình như một số ủy viên và ủy viên dự khuyết bị chọc giận vì hôm qua tôi đã tận dụng buổi đón tiếp các sĩ quan tốt nghiệp Viện hàn lâm quân sự để công khai nói đến trách nhiệm của Bộ chính trị về tình hình hiện tại. Các sĩ quan tập trung tại phòng khánh tiết trong tòa nhà Trung ương đảng phải đối đầu hằng ngày với nhiều câu hỏi của quân lính. Tôi động viên họ đừng chấp nhận những hù dọa. Một khi đã có sự cởi mở và tin cậy giữa cấp trên và cấp dưới thì có thể tìm ra câu trả lời thuyết phục cho mỗi câu hỏi chính trị. Trong ý đó, tôi phê bình Bộ chính trị đã có lỗi để mất tinh thần phê và tự phê trong xã hội. Chính Bộ chính trị đã vi phạm điều lệ đảng khi quá ít chịu lắng nghe tiếng nói của các đồng chí ở cơ sở, ở cấp huyện và tỉnh. Vì vậy mà mới vào cuộc họp tôi đã bị nghe câu hỏi, có nhất thiết phải phê bình Bộ chính trị trước mặt các sĩ quan? Tôi bảo vệ quan điểm của mình. Nếu chúng ta không nói được công khai về chuyện của chúng ta, tôi nói, thì sẽ không bao giờ đạt được đổi mới như mong muốn.

Trong khi nói, tôi nhớ đến nhiều ý kiến đưa lên từ các chi bộ đảng ở cơ sở. Hầu như ngày nào tôi cũng nhận được thư của họ. “Chúng tôi rất lo lắng cho số phận của CHDC Đức, của chủ nghĩa xã hội và của đảng. Egon, đồng chí không được lưỡng lự nữa”, đó là đại ý chung của các bức thư.

Trong những ngày ấy Herger cho tôi xem thư của một người bạn chung từ Leipzig. Trong đó viết: “Nếu đảng không biết học và không thể cải cách hoặc lẩn quẩn trong đấu đá chiến thuật về quyền lực, đảng sẽ tự kết liễu đời mình. Lúc đó các lực lượng khác sẽ làm cái cần làm. Hoặc sẽ có lực lượng lên cầm quyền muốn đi con đường phi XHCN và ép nhân dân sống trong áp bức và giáo điều, hoặc bán đất nước cho kẻ khác.”

Những lo lắng ấy cũng đè nặng lên tôi. Nhưng làm sao tôi có thể làm được những gì hầu như không thể làm được? Làm sao tôi có thể hợp nhất cùng lúc các biện pháp tức thời, nhận lỗi, phản bác lời buộc tội vô cớ và tranh luận về chiến lược xã hội như thời đại này đòi hỏi?

Tôi không chỉ cảm thấy mình như một người bị dòng sự kiện cuốn phăng đi, mà chính tôi là một người như thế. Tôi không có 100 ngày được nương nhẹ như các chính phủ trong điều kiện bình thường vẫn được hưởng. Từ mười ba ngày nay tôi là tổng bí thư, từ gần một tuần là chủ tịch Hội đồng nhà nước. Tất cả biến đổi với một tốc độ chưa từng thấy. Hình tượng thế giới của tôi, vốn được xây dựng và chăm chút từ khi còn nhỏ, nay lung lay chực đổ. Những gì trong cuộc sống được tôi cho là quan trọng và vững chãi, nay chợt bị đánh dấu hỏi. Từ khi biết tư duy chính trị, tôi tin tưởng chắc chắn sẽ đem các lý tưởng XHCN của mình phục vụ công lý, hòa bình và tương lai tốt đẹp hơn cho con người.

Giờ thì nhân dân đứng dậy! Chống ai? Chống Honecker và tôi? Chống Bộ chính trị, chống SED? Chống sự tự mãn của chúng tôi, chống hạn chế tự do, trì trệ kinh tế và thiếu thốn hàng hóa ngày càng trầm trọng? Đòi truyền thông cởi mở hơn? Câu hỏi chồng chất lên câu hỏi. Càng cố tìm câu trả lời tôi càng ngập sâu vào mâu thuẫn. Trong những ngày này tôi không giấu, mình là một phần của vấn đề, nhưng hơn nữa là một phần của giải pháp. Tôi sẵn sàng nhận nhiệm vụ ấy mặc dù có nhiều câu hỏi tôi không thể trả lời. Có nhiều câu hỏi hơn số câu trả lời mà chúng tôi biết. Tất nhiên tôi biết, không ai có thể chiến đấu cho một sự nghiệp mà không có đối thủ. Quan trọng đối với tôi là đừng để mọi thất vọng và bất bình vì hoàn cảnh hiện tại

đổ lên đầu các đồng chí ở các chi bộ cơ sở. Họ đã tín nhiệm chúng tôi, đã tin là mình chấp hành nghĩa vụ và hành động theo đúng lương tâm. Chính Bộ chính trị và chính phủ phải chịu trách nhiệm về cuộc khủng hoảng xã hội trong phạm vi phát triển nội chính.

Với những ý nghĩ đó tôi khai mạc phiên họp Bộ chính trị hôm nay. Sau đó đến câu nói khả dĩ góp phần làm sáng tỏ: “Hôm nay chúng ta phải thông báo cho bên truyền thông về nhân sự.” Tôi muốn những vị già lão tự thoái vị. Họ có công lao. Tôi nhấn mạnh ở những ai có thể nhấn mạnh. Bây giờ họ phân bua là ngày xưa đã biết hoặc đã nói rồi.

Kurt Hager trả miếng: “Ở cuộc họp Bộ chính trị hôm thứ Hai tôi đã đề xuất thoái vị. Nhưng tôi cho là bị đối phương bắn rụng. Còn nếu có lợi cho đảng thì tất nhiên tôi sẽ từ chức.” Năm 1933 lúc còn là một người cộng sản trẻ ở miền Nam Đức, ông đã ngăn một bài nói chuyện của Hitler trên radio bằng cách liều mình cắt dây cáp điện, hôm nay quả thực luôn bị bên Tây thóa mạ trong những năm qua. Trong Bộ chính trị tôi thường chứng kiến ông là một chính khách ngang ngạnh, do đặt những câu hỏi phê phán cho Honecker và những người khác mà bị coi là hay kêu ca. Ngay cả sau khi vụ “giấy dán tường” vụng dại xảy ra ông vẫn phục tùng kỷ luật đảng đến mức không công khai nói ra là chính Honecker đã dúm câu này vào bản thảo của ông. Tôi không tranh cãi thêm về cách nghĩ của Hager, rằng chỉ riêng đối phương muốn ông ra khỏi đây.

Tôi thông báo cho Bộ chính trị là cho đến nay đã có Axen, Mielke, Mückenberger và Neumann xin từ chức. Tuy nhiên chưa đủ. Vì vậy tôi kêu gọi các đồng chí khác tiếp tục suy nghĩ xin từ chức tại phiên họp Trung ương đảng 10.

Horst Sindermann nhắc nhở, hiện tại không chỉ đối thoại. “Chúng ta đang đấu tranh giai cấp gian khó”, ông nói. Dù ông có lý đến mấy thì tôi vẫn không thông cảm được với ví dụ mà ông nêu ra. Ông công kích khối FDJ trong Quốc hội. Với đòi hỏi phải triệu tập tập lự phiên họp Quốc hội, khối FDJ đã góp tay làm lung lay chính quyền nhà nước.

Tôi phải cân nhắc kỹ. Tôi gây chuyện với ai? Với những ông già còn chiếm đa số trong Bộ chính trị, hay với ban lãnh đạo FDJ muốn đẩy Bước Ngoặt

tiến nhanh hơn? Ai ngồi vào giữa hai ghế thường dễ ngã. Tôi cố dàn hòa, nhưng chỉ gặt được thành công ảo.

Đã bao lần khi còn làm cán bộ FDJ tôi đã nói, trong chủ nghĩa xã hội không có vấn đề giữa các thế hệ. Nay những vấn đề ấy bùng nổ giữa Bộ chính trị. Đó là hậu quả của nhiều thập kỷ nay không thay đổi thế hệ ở tầng lãnh đạo. Tôi hy vọng vào sự đồng cảm của bạn bè trong Trung ương đoàn. Tôi yêu cầu họ kính trọng Sindermann hơn nữa. Chẳng gì thì ông cũng đã bị giam gần mười hai năm trong trại tập trung phát xít. Qua đó tôi đã đẩy các đại diện có mặt của Trung ương đoàn hoàn toàn vào thế chống lại mình. Họ công nhận công lao trong quá khứ của các đồng chí đó, chỉ không muốn các đồng chí vì thế mà có cơ trụ lại tới cuối đời trên chức vụ của mình. Họ muốn tìm giải pháp cho khủng hoảng đã xảy ra. Để làm thế, họ kết luận, Sindermann cần từ chức.

Trong khi lắng nghe Sindermann, bất giác tôi nhớ đến một bài thơ mà Rudolf Chowanetz, giám đốc Nhà xuất bản Neues Leben, đã đưa tôi từ hồi tháng Chín cùng với nhiều ý tưởng và đề nghị sâu xa. Bài của một tác giả trẻ người Berlin, Martin Miersch, lẽ ra được đưa vào niên giám văn học TEMPERAMENTE. Nhà xuất bản đã cấp phép, nhưng rồi lại rút ra mà tôi không biết. Bài thơ hoàn toàn trùng hợp với ý tôi về tình hình:

TRÁCH NHIỆM

Cũng có thể các người vẫn lo ngại,
khi mình chết rồi mọi chuyện sẽ đến đâu.

Chúng tôi không từng bị tổng trại,
và đái ra quần vì sợ dưới chiến hào,
cũng chẳng biết hoạt động bí mật ra sao.

Cũng có thể chúng tôi sẽ đôi khác
và vạch sai lầm mà các người đã mắc.

Những gì các người bảo vệ như thành tựu cả đời
sẽ được chúng tôi kính trọng. Nhưng cũ rồi.
Đau đớn đấy, nhưng cũng dễ hiểu thôi.

Cũng có thể khi các người già yếu,
vẫn còn tự chứng kiến một điều.
Chúng tôi đã hy vọng quá lâu, chỉ tự nhủ mình,
rằng chúng tôi sẽ chứng minh cho hiểu,
trao quyền vào tay này là lựa chọn thông minh.

Cũng có thể ta đem bàn chuyện đó,
mặc dù các người khinh rẻ lũ ranh.
Ta phải học lại văn hóa cãi cọ,
nhất là trong thời khốn khó,
và cũng vì cùng mục đích đấu tranh.

Tôi chuyển đến tai những người già: “Đúng, chúng ta nói đến chính quyền công nông. Nhưng đã đến lúc phải nói ra rằng chính chúng ta đưa mình vào tình thế này. Tôi chỉ nhắc đến vụ cấm tạp chí SPUTNIK. Không ai trong chúng ta phản đối, mặc dù ai cũng biết thế là sai. Nhiều đồng chí bị khai trừ đảng tịch vì ủng hộ tình hữu nghị với Liên Xô của Gorbachev. Chuyện không ổn. Đảng hãy còn thống nhất về tổ chức, chứ thống nhất về chính trị tư tưởng thì đã mất đi từ lâu. Trong việc này Bộ chính trị không hẳn vô tội. Cuộc họp Trung ương đảng sắp tới phải nói rõ chuyện này.”

Xung đột nảy lửa. Rõ ràng một số truy lĩnh thời gian diễn thuyết của mình. Thời Honecker các cuộc họp kéo dài tới đa hai, ba tiếng. Hôm nay chúng tôi ngồi gần hết ngày. Tranh luận lê thê, mang nặng cảm tính. Tôi không thể chấm dứt cuộc họp vì lý do thời gian được, vì vậy tôi lùi chuyến bay sang Matxcova hơn một tiếng.

Nhiều việc bị nói cho nát bét. Những lời nói xen, nói không xin phép, trách móc và chen ngang liên tục gây chùng chình cho các quyết định đã nhất trí từ lâu. Khó lái hướng tranh luận về các điểm cơ bản là cuộc họp Trung ương đảng sắp tới, chương trình hành động, phân tích kinh tế.

Có nhiều ý kiến trái chiều về thái độ của chúng ta về cuộc mít tinh ngày 4/11 ở quảng trường Alexander. Trong tháng Mười Honecker vẫn chủ trương giữ một khu vực cấm trong trung tâm thành phố. Ông lý luận, trước tòa nhà Nghị viện Đức cũng có một khu tương tự. Hôm nay phải ra quyết định: cuộc biểu tình sẽ được dung túng hay chính thức cho phép? Bộ chính trị không đồng ý khoan vùng cấm. Chúng tôi ghi rõ vào biên bản: “Tổ chức biểu tình như một cuộc hội họp được cơ quan có trách nhiệm của nhà nước cấp phép.”

Khoảng 16 giờ tôi vẫn phải chấm dứt cuộc họp. Tôi phải có cảnh sát bắt đèn xanh hộ tống để ra sân bay. 16 giờ 20 máy bay cất cánh về hướng Matxcova.

Gió lạnh như cắt thổi những bông tuyết đầu đông vào mặt tôi lúc chuyển bay đặc biệt của Interflug hạ xuống Matxcova. Tôi lại có đất bằng dưới chân. Đất nước này trọng đại với tôi ra sao; tôi đã thăm Matxcova bao lần rồi. Liên Xô là quê hương thứ hai của tôi. Tôi thấy ấm lòng khi đến đây. Lần này tôi cảm nhận được không khí đặc biệt trong khoảnh khắc này. Tôi chờ đón những cuộc nói chuyện mang tính sống còn cho công cuộc phát triển tiếp tục của CHDC Đức.

Tôi vất vả chen qua đám nhà báo đông đảo ra chiếc xe ZIL đưa về khách sạn trên Đồi Lenin. Ủy viên Bộ chính trị Đảng Cộng sản Liên Xô Yakovlev đi cùng. Ông được coi là kiến trúc sư của Perestroika và Glasnost. Bốn mươi năm công tác chuyên trách trong đảng đem lại cho ông kinh nghiệm dưới thời sáu tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô. Ông phục vụ từ Stalin đến Gorbachev.

Về đến nơi ở, tôi bật xem tivi Liên Xô. Những gì tôi nhìn và nghe thấy không còn là Liên Xô như tôi đã biết từ các cuộc thăm viếng ngày trước. Vẫn những con người ngày xưa, từ ngữ ngày xưa, đôi khi vẫn các diễn giả ngày xưa, nhưng bây giờ là một đất nước khác. Perestroika đã bị chững lại. Các đồng chí trong Trung ương đảng nói toạc ra rằng Liên Xô sẽ thành một cường quốc hạng ba nếu Gorbachev không nắm vững được quá trình cải tổ. Tối hôm đó tôi ngộ ra là mấy tiếng nữa tôi sẽ gặp một tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô có những lo lắng lớn hơn tôi.

Tôi gọi điện cho bạn bè ở Matxcova để trực tiếp nghe ngóng về không khí ở Liên Xô. Ai cũng biết bột chùa nhà không thiêng, Gorbachev cũng vậy. Dân chúng ở đây không dành cho ông sự tôn kính mà ông được tận hưởng ở bên ngoài. Nhiều người cho rằng mức sống dưới thời Brezhnev còn khá hơn. Mọi thiếu thốn bị đổ cho Gorbachev. Giáo viên tiếng Nga của tôi hỏi học ở Matxcova nói trên điện thoại: “Chúng tôi nói nhiều làm ít.”

Một người quen lên phòng lúc đã rất muộn. Tôi làm quen ông hồi năm 1985 khi ông dẫn đầu một đoàn đại biểu cao cấp KGB sang thăm Bộ an ninh quốc gia CHDC Đức. Ông nói tiếng Đức tốt. Tôi không biết ông giữ chức vụ gì. Ông mời tôi đi dạo buổi đêm. Chúng tôi vào công viên nhỏ cạnh khách sạn.

“Đồng chí Krenz, các bạn của đồng chí muốn cảnh báo để đồng chí tránh đưa cổ vào tròng.”

Lời cảnh báo này làm tôi hoàn toàn bất ngờ và sững sốt. “Tôi đưa cổ vào tròng của ai cơ?” tôi hỏi.

Giới thân cận Gorbachev biết ông có quan hệ rất mật thiết với CHLB Đức từ sau những cuộc nói chuyện với Kohl ở Bonn hồi tháng Sáu. Điều đó ảnh hưởng bất lợi đến lập trường ngày trước đối với CHDC Đức. Sau khi tham dự lễ quốc khánh ở CHDC Đức trở về, Gorbachev đã gọi điện cho Kohl. Nội dung cuộc nói chuyện thì ngay đến Bộ chính trị Đảng Cộng sản Liên Xô cũng không được biết.

Tôi bác lời ông. Đại sứ Kochemassov đã cung cấp cho chúng tôi toàn văn cuộc điện đàm giữa Gorbachev và Kohl hôm 11/10. Trong đó không có gì xúc phạm tới CHDC Đức cả.

“Dù vậy”, vị khách nói, “Liên Xô hiện đang trải qua tình hình khó khăn nhất từ sau Cách mạng tháng Mười. Để có thể gượng dậy trở lại, chúng tôi cần những người bạn giàu có. Nếu người ta không biết đi đâu thì chẳng còn đường nào dẫn đến thành công cả. Đồng chí Krenz, hãy cảnh giác! Có nguy cơ lớn cho CHDC Đức.”

Những lời này gợi tôi nhớ đến cuộc nói chuyện với một đồng chí trong đoàn tháp tùng Shevardnadze ở Bucharest. Những thông điệp tương tự sau lưng tổng bí thư có lẽ trước đây một năm không thể tưởng tượng ra nổi. Đã lờ mờ thấy những biểu hiện tan rã hay đây là sự cởi mở mới có? Tôi không rõ.

Tôi chia tay khách.

Sau đó tôi gọi điện về Berlin. Tisch đã thua khi biểu quyết tín nhiệm. Ông không còn là chủ tịch Tổng công đoàn tự do Đức nữa. Một số xoa tay thỏa mãn và nói, sự ngập ngừng của Bộ chính trị đã góp phần để câu hỏi này không được giải quyết sớm hơn. Họ cho rằng bao giờ cũng phải bị áp lực thì Bộ chính trị mới ra quyết định.

Đêm hôm đó hầu như tôi không chợp mắt. Ý nghĩ của tôi xoay quanh câu hỏi, hôm nay – đồng hồ đã chỉ 3 giờ sáng – sẽ bàn gì với Gorbachev.

TỪ CUỘC GẶP GỠ Ở MATXCÔVA ĐẾN KHI MỞ BIÊN GIỚI

1 – 10/11/1989

1/11

10 giờ Matxcôva. Các nhà báo vây quanh Gorbachev trong phòng làm việc của ông. Ông tách khỏi đám đông đi về phía tôi. Ông ôm hôn như một người bạn và chào tôi. Một số người đi cùng tôi nói ngay cùng ngày, đó là nụ hôn Judas . Đa nghi hay tiên tri? Tôi không biết. Có thể các chuyên gia biết rõ chiến lược của Gorbachev hơn. Tôi cũng ý thức được tính mâu thuẫn trong chính sách của ông. Xét về kinh tế thì không thực tế, có phần nghiệp dư. Cuộc sống của người dân Xô viết trở nên khó khăn hơn. Cuộc tranh luận về những “khoảng trống” trong lịch sử không căn cứ trên sự việc mà nặng cảm tính, làm thui chột lý tưởng XHCN của nhiều người. Nghe Gorbachev nói về phương Tây, người ta nghĩ ông là người hảo huyền. Ông hy vọng vô ích rằng NATO sẽ có tư duy mới về quan hệ với các nước XHCN.

Những tất cả những điều đó không phải chủ đề chính của tôi. Mặc các nhược điểm của Perestroika, CHDC Đức phải kề vai sát cánh với Liên Xô. Thiếu Liên Xô thì CHDC Đức cũng chết, bất kể có hay không có Perestroika.

Vì vậy chuyến công du nước ngoài đầu tiên ở cương vị mới của tôi là gặp đối tác đồng minh quan trọng nhất của CHDC Đức, người quyết định CHDC Đức tồn tại hay không tồn tại.

Thoạt tiên dự kiến sẽ nói chuyện trong Kremlin, song lại đột xuất chuyển sang tòa nhà trụ sở Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô. Qua đó Gorbachev muốn chứng tỏ hai chúng tôi gặp gỡ với tư cách tổng bí thư của hai đảng

lãnh đạo. Cũng như ở CHDC Đức, nhà nước Liên Xô đưa sự lãnh đạo bởi giai cấp công nhân và đảng công nhân lên thành nguyên lý. Gorbachev không cho phép nghi ngờ điều đó.

Các nhà báo từ Berlin và Matxcova ngẫu hứng tổ chức họp báo ngắn. Gorbachev phác họa lập trường cơ bản của mình: cải tổ là một cuộc “cách mạng trong lòng cách mạng.” Từ sau Cách mạng tháng Mười năm 1917 Liên Xô đã bước qua một chặng đường để trở thành cường quốc. “Chúng ta trung thành với các lý tưởng của Lenin. Chúng ta muốn người lao động là chủ nhân của đất nước. Đó là ý chí của các nước XHCN, cả của CHDC Đức”, tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô nói.

Tôi bổ sung: “Đối thủ của chúng ta có khẩu hiệu ‘XHCN toàn thế giới, tách nhau ra!’ chúng ta phải đáp lại: Hỡi các nước anh em, liên hiệp lại!”

Gorbachev gật đầu.

Cuộc họp báo tạo ra một không khí thoải mái. Trước khi đi đến chiếc bàn họp dài, chúng tôi nói chuyện cá nhân – gia đình, các cháu, sức khỏe.

Gorbachev bày tỏ tình đoàn kết với CHDC Đức. “Cả thế giới nhìn thấy”, ông nói, “SED đã chọn con đường đổi mới nhanh. Đang tiến triển đối thoại với xã hội. Một đảng cầm quyền không thể hành động khác. Trong quá trình này tất nhiên Liên Xô sẽ luôn bên cạnh các đồng chí CHDC Đức. Chưa bao giờ nghi ngờ điều đó, ngay cả khi xuất hiện những vấn đề mà lẽ ra phải đem ra bàn luận thẳng thắn. Chưa bao giờ Liên Xô và Đảng Cộng sản Liên Xô nghi ngờ CHDC Đức không phải là người bạn và đồng minh thân thiết nhất. Sau nhân dân CHDC Đức, có lẽ nhân dân Xô viết là người chúc CHDC Đức thành công nhiều nhất trong kế hoạch này.”

“Lời của đồng chí ‘Ai chậm chân sẽ bị cuộc sống trừng phạt’ đã thúc đẩy chúng tôi hành động”, tôi nói.

Gorbachev ngắt lời tôi: “Tôi không nói lời đó để ám chỉ CHDC Đức. Tôi ám chỉ chính tôi. Chúng tôi đã bắt tay vào cải tổ quá muộn. Trong xã hội đã hình thành một mớ bòng bong những vấn đề khó gỡ ra được. Nhưng chúng ta đừng để những vấn đề phức tạp làm cho hốt hoảng. Đôi lúc một số đồng chí bị quan vì Liên Xô sau nhiều năm cải tổ vẫn còn nhiều vấn đề lớn phải

giải quyết. Tôi luôn nói với họ rằng bản thân đảng muốn cải tổ. Đảng đã đưa quần chúng nhân dân cùng vào chính trị. Nếu bây giờ một số quá trình không diễn ra như chúng ta đã hình dung trước đó, nếu xảy ra đụng độ vũ bão thì chúng ta phải giải quyết và không được sợ nhân dân. Perestroika vẫn chưa xong. Ngựa đã thắng yên nhưng chưa phi tới đích. Người ta vẫn có thể bị hất xuống khỏi lưng ngựa.”

Ông ngừng lời và tư lự nhìn tôi. Rồi ông khuyên tôi: “Đồng chí đừng để những vấn đề phức tạp làm hốt hoảng.”

Tôi trả lời ông: “Dân chúng trách chúng tôi đã dựng lên một thế giới ảo chẳng giống gì cuộc sống thực tế hằng ngày của họ. Lòng tin giữa đảng và nhân dân bị tổn hại nặng nề. Đó là điều tệ hại nhất xảy ra với đảng chúng tôi.”

Gorbachev muốn biết nguyên nhân.

Tôi đáp: “Một số người cho rằng có liên quan đến ba tháng vừa qua. Sự im lặng và thụ động của Bộ chính trị là lỗi để nhiều người rời bỏ chúng tôi như vậy. Nhưng đó chỉ là một phần sự thật. Tôi đã nói trong Bộ chính trị: cuộc khủng hoảng chính trị đã bắt đầu sớm hơn nhiều. Ngay Đại hội đảng XI đã sai từ điểm xuất phát vì không dựa trên đánh giá thực tế tình hình của CHDC Đức. Trong kinh tế thì nhận định chủ quan mạnh hơn định luật kinh tế. Không rút ra kết luận từ các tiến trình quốc tế, kể cả ở Liên Xô. Người dân CHDC Đức có học vấn cao và quan tâm đến chính trị. Họ thấy trong chính trị lời nói không đi đôi với việc làm.”

Gorbachev nói xen vào, dân chúng CHDC Đức cũng có thông tin từ Liên Xô và từ phương Tây.

“Đúng thế”, tôi trả lời, “chúng tôi đã để mặc cho bên Tây trình bày về cải tổ ở Liên Xô. Khi tạp chí SPUTNIK bị cấm, ngay nhiều đảng viên đã nói: các anh coi chúng tôi là trẻ con! Tối nào chúng tôi cũng xem tivi Tây Đức, nhưng một tạp chí Xô viết thì không được đọc. Đó là một nhát cắt sâu vào tư duy chính trị của công dân CHDC Đức.”

Tôi giải thích cho Gorbachev con đường gian khổ dẫn đến cuộc họp Trung ương đảng 9. Trước hết là lỗi tôi, vì tôi đã quá lâu tin vào khả năng vận

động được Erich Honecker làm cải cách ở CHDC Đức.

Gorbachev dẫn tiếp ý đó: “Về khía cạnh chính trị thì tôi hiểu hết. Về khía cạnh con người tôi thấy sự việc này là một bi kịch cá nhân lớn đối với đồng chí Honecker. Tôi luôn cố gắng giữ một quan hệ con người tích cực với đồng chí ấy. Trong những năm cuối tôi kinh ngạc nhận ra ở đồng chí Honecker một số thay đổi nhất định. Giả sử trước đây hai năm đồng chí ấy tự sửa đường lối chính trị một cách cơ bản thì đã không đưa đến những khó khăn hiện có. Rõ ràng đồng chí Honecker tự cho mình là số Một trong chủ nghĩa xã hội. Đồng chí ấy đã đánh mất con mắt thực tế về những gì thực sự diễn ra.”

Tôi nói, chuyện này làm cá nhân tôi rất suy nghĩ. Nhiều năm tháng cuộc đời tôi gắn liền với sự nghiệp của Honecker.

Gorbachev đáp lại: “Chuyện này nhất định gây ra nhiều phỏng đoán bên Tây. Tôi khuyên đồng chí đừng lo ngại. Tất cả chúng ta là lớp hậu sinh chính trị của các bậc tiền nhiệm.”

Tôi thông báo cho Gorbachev về bản phân tích kinh tế mà Bộ chính trị mới thảo luận hôm qua: “Trong khi tranh luận, lần đầu tiên tôi đã vỡ ra rằng nguyên tắc thống nhất và đoàn kết của đảng và lãnh đạo đảng truy về nội tại là đúng đắn, nhưng cũng có thể biến thành trở lực cho phát triển. Nó đã góp phần bắt chúng tôi tuân theo kỷ luật đến cực đoan, không dám công khai gọi đích danh các vấn đề có thực nữa.”

Gorbachev nói ra một ý khiến tôi giật mình: “Chúng tôi cũng thông qua quan hệ với CHLB Đức mà biết về tình hình kinh tế của các đồng chí.” Người ta đã nói chuyện với CHLB Đức về tình hình quốc nội của CHDC Đức sau lưng chúng tôi chẳng? Tôi hiểu ý đó trong lời ông.

Gorbachev tiếp lời: “Chúng tôi luôn hiểu rằng CHDC Đức không thể hoạt động thiếu Liên Xô. Chúng tôi hỗ trợ các đồng chí như một nghĩa vụ mang tính chủ nghĩa quốc tế. Tuy nhiên đồng thời tôi cũng tự hỏi, tại sao Liên Xô luôn luôn bị chọc ngoáy một cách thô bạo bằng những thành công của CHDC Đức? Quả là khó chịu, vì chúng tôi biết tình cảnh thực tế của CHDC Đức. Đã có lần tôi thử nói chuyện với đồng chí Honecker về khoản nợ của CHDC Đức. Đồng chí ấy sáng giọng gạt đi. Đồng chí Honecker tự coi mình

là cứu tinh của đất nước. Tôi tin chắc, nếu đồng chí ấy không mù quáng chỉ dựa vào đồng chí Mittag mà bàn luận với Willi Stoph và đồng chí thì có thể tình hình đã phát triển khác. Đặc biệt tôi rất cảm thán với Willi vì đã bị Honecker hạ nhục mấy năm qua. Chúng tôi đã thấy đồng chí Honecker liên tục mở rộng Bộ chính trị để trong một hội đồng đông đảo như vậy dễ bề kích động đồng chí này đả phá đồng chí kia.”

Gorbachev ngừng một lát. Tôi cảm thấy ông cố nhớ lại điều gì đó. Rồi ông nói: “Tôi cũng thấy khó chịu về cách đối xử với đồng chí Hans Modrow.”

Bối cảnh câu nói của ông là thế này: năm 1987 chi bộ đảng ở Nhà hát quốc gia Dresden viết một bức thư gửi Kurt Hager, phê phán thái độ của SED đối với Perestroika. Chi bộ trao cho Modrow bức thư để ngỏ và nhờ ông chuyển đến Trung ương đảng. Modrow chuyển thư, không nói thêm ý kiến của mình. Honecker biết chuyện này từ một tạp chí của CHLB Đức. Ông gọi tôi từ chỗ nghỉ phép: “Hans nghĩ về bức thư này ra sao? Đồng chí ấy là bí thư tỉnh ủy thứ nhất chứ đâu phải người đưa thư?” Tôi thì không phụ trách hợp tác với tỉnh ủy Dresden, lại cũng không có trách nhiệm hướng dẫn chi bộ đảng ở các tỉnh. Tuy vậy Honecker vẫn trao tôi nhiệm vụ: “Anh xuống Dresden gặp tỉnh ủy và giải quyết vụ này, khi cần phải bãi nhiệm đồng chí Modrow cũng được.”

Thời điểm đó là hai tháng sau khi tôi cũng Jochen Willerding và Hartmut König soạn thảo bản phân tích Perestroika không vừa lòng Honecker.

Khi đại sứ Xô viết biết tôi được cử xuống Dresden, ông khuyên tôi: “Đồng chí Krenz, hãy cảnh giác. Vấn đề không phải Dresden. Đồng chí Honecker chỉ muốn thử thách lập trường của đồng chí về Perestroika thôi.”

Tôi chấp hành nhiệm vụ và xuống Dresden. Trước buổi họp, Hans Modrow và tôi thẳng thắn bàn cách cùng nhau giới hạn hậu quả chính trị. Chúng tôi bàn cách tiến hành họp ban bí thư tỉnh ủy như sau: tôi phê bình Modrow, còn Modrow tự phê bình. Về đến Berlin tôi báo cho Honecker là “Hans rất ân hận và đề nghị nói lại với anh là sẽ làm tất cả để thiết lập chiến tuyến rõ ràng.”

Đối với tôi vụ đó thế là xong. Nhưng hai năm sau rõ ràng Gorbachev vẫn tin rằng tôi đã cứu Modrow khỏi bị bãi nhiệm ở Dresden. Nhưng quả thực

không cần thiết. Vấn đề ấy không bao giờ được đem ra Bộ chính trị bàn, cả năm 1987 lẫn năm 1989.

Tôi quan tâm đến hiện tại hơn các sự cố ngày xưa. Đặc biệt tôi muốn quay lại đề tài kinh tế, đó là điểm quyết định nhất. “Ngay cả khi đồng chí biết tình cảnh của chúng tôi”, tôi nói với Gorbachev, “tôi vẫn muốn trở về tình hình kinh tế CHDC Đức lần nữa. chúng tôi có lực lượng công nhân đào tạo rất tốt, sẵn sàng lập thành tích. Họ lo ngại thấy nguyên tắc thành tích bị vi phạm.”

Gorbachev ngắt lời tôi: “Đại diện Tây Đức như Otto von Amerongen khuyên chúng tôi nên học tập hệ thống dạy nghề của CHDC Đức. Đối với Liên Xô, tiếp nhận hệ thống này từ một nước có cùng trật tự xã hội sẽ đơn giản hơn là học kinh nghiệm của CHLB Đức.”

Mặc dù có những lời phê phán CHDC Đức, Gorbachev vẫn nhìn CHDC Đức như một quốc gia phát triển cao nhất so với các nước XHCN khác. Ông ước gì Liên Xô qua Perestroika có thể đạt được kết quả kinh tế gần bằng CHDC Đức. Trong mắt ông CHDC Đức đại khái là một dạng “phương Tây XHCN.” Năm 1986, khi sang Berlin dự Đại hội đảng XI của SED, ông ghi chép vào hai quyển sổ. Trong một quyển ông ghi lại diễn biến đại hội đảng, quyển kia ghi những kinh nghiệm của CHDC Đức mà ông định áp dụng vào Liên Xô. Hồi ấy ông nói với tôi ngay trước khi cất cánh: “Quyển sổ ghi kinh nghiệm của SED đầy rồi.”

Tôi nói đến cán cân thu chi: “Cuối năm 1989 chúng tôi thu một lượng ngoại tệ hoán đổi tự do là 5,9 tỉ USD và chi 18 tỉ USD. Khoản hụt là 12,1 tỉ USD.”

Ông hỏi: “Số liệu có chính xác không? Tôi không ngờ tình cảnh bi đát đến thế.”

Tôi nên hiểu ra sao đây? Ông vừa nói dứt lời là ông rõ tình cảnh CHDC Đức, bây giờ lại tỏ ra không biết gì. Thờ ờ quá. Đại sứ Kochemassov được chúng tôi cung cấp mọi thông tin, kể cả bản cân bằng thu chi. Tôi biết các báo cáo của ông đại sứ từ Berlin luôn được đặt lên bàn Gorbachev. Do vậy tôi cố tình tảng lờ câu hỏi của ông. Ông biết mọi chuyện về chúng tôi. Tôi chú trọng nhấn mạnh câu “Nhiệm vụ của chúng tôi là giữ vững khả năng

chi trả của CHDC Đức. Nếu Quỹ tiền tệ quốc tế được quyền đồng quyết định ở đây thì chúng tôi sẽ có vấn đề.”

Ông đáp: “Một cơ sở quan trọng bảo đảm cho kinh tế quốc dân CHDC Đức là nguồn cung cấp nguyên liệu từ Liên Xô, đã được thống nhất cho kế hoạch 5 năm tới. Liên Xô sẽ làm tất cả để hoàn thành nghĩa vụ của mình.”

Đó là một lời hứa mà tôi rất quan tâm, cũng vì Gorbachev dẫn giải thêm: “Phải ngăn chặn không cho CHLB Đức thông qua các cơ chế quen thuộc gây áp lực với CHDC Đức. CHDC Đức phải hành động ra sao để Berlin ra quyết định chứ không phải Bonn.”

Giờ thì đến một câu hỏi éo le mà tôi muốn nói ra: đồng chí tính sao với CHDC Đức?

Tôi hỏi Gorbachev: “Mikhail Sergeyevich, Liên Xô dành chỗ nào cho hai nhà nước Đức trong ngôi nhà châu Âu? CHDC Đức là con của Liên Xô. Chúng tôi nhất thiết muốn biết các đồng chí có tôn trọng nghĩa vụ làm bố không?”

Trong lúc câu hỏi được dịch, tôi quan sát ông. Gorbachev suy nghĩ. Ông buông một câu rất khẽ, tựa như độc thoại. Tôi nghĩ đó là một câu tục ngữ Nga, đại khái có nghĩa “dây thừng có xoắn tròn đến đâu thì một lúc nào đó cũng đến cuối dây.” Trong sổ tay tôi đánh một dấu hỏi.

Gorbachev gây ấn tượng cho tôi là ông không hiểu câu hỏi. Vì vậy tôi nói thêm: “Có một sự khác biệt quan trọng giữa CHDC Đức và các nước XHCN khác. CHDC Đức là kết quả trực tiếp của Chiến tranh thế giới II, là một phần của tổng thể ngày xưa. Có nhiều phỏng đoán, liệu trong ngôi nhà toàn châu Âu có chỗ cho CHDC Đức không.”

Tôi tránh câu hỏi: đồng chí nghĩ gì về các dự đoán của phương Tây là Liên Xô ủng hộ thống nhất nước Đức? Tôi không muốn khiêu khích ông. Tôi không muốn câu trả lời đơn giản “có” hay “không.” Tôi muốn câu trả lời dứt khoát về vị thế CHDC Đức. Tôi phải được biết từ tận nguồn, Liên Xô có dự định gì với CHDC Đức. Từ khi được bầu làm tổng bí thư tôi chưa đa động đến đề tài thống nhất nước Đức vì tránh gây ra phỏng đoán bên phương Tây. Trước tiên tôi muốn có câu trả lời của Gorbachev.

Ông phản ứng ngạc nhiên: “Đồng chí nghĩ gì vậy?” ông hỏi. “Mới đây đồng chí Yakovlev vừa hội kiến với Zbigniew Brzezinski. Hai người cũng bàn, liệu Hoa Kỳ có thể hình dung ra nước Đức tái hợp nhất. Brzezinski nói, với ông đó là một thảm họa.”

Hay nhỉ, tôi nghĩ, họ nói chuyện với Hoa Kỳ về thống nhất nước Đức nhưng không nói với CHDC Đức. Tôi nhớ đến cái gọi là nguyên tắc Palmerston : “Nước Anh không có những người luôn luôn là bạn, cũng không có những người luôn luôn là thù, mà chỉ luôn luôn có mối quan tâm.” Mối quan tâm của Liên Xô đến CHDC Đức trong 40 năm qua có thăng và trầm, luôn là một phần chiến lược của họ. Khi cần thì CHDC Đức cũng là đối tượng đàm phán trong quan hệ với Hoa Kỳ.

Dường như linh cảm được nỗi ngờ vực của tôi, Gorbachev nói: “Tôi hoan nghênh đồng chí đã đưa ra câu hỏi về sự tồn tại của hai nhà nước Đức. Cho đến nay các nước XHCN vẫn theo đuổi một đường lối đúng đắn, rốt cuộc đưa đến kết quả là CHDC Đức được công nhận trên trường quốc tế, cho đến tận Hội nghị Helsinki. Trong những cuộc hội kiến gần đây nhất với Margaret Thatcher, François Mitterrand hay cả với Jaruzelski và Andreotti đều cho thấy là họ ủng hộ bảo lưu thực trạng hậu chiến, trong đó có cả sự tồn tại hai nhà nước Đức. Câu hỏi về thống nhất nước Đức được mọi bên coi là cực kỳ nhạy cảm. Họ cũng không muốn Hiệp ước Warszawa và NATO giải tán. Họ ủng hộ Ba Lan và Hungary ở lại trong Hiệp ước Warszawa. Không được phép phá vỡ thế cân bằng ở châu Âu, vì không ai biết sẽ có hậu quả gì. Cả Hoa Kỳ cho đến nay cũng có quan điểm tương tự.” Gorbachev kết luận: “Theo ý tôi chính sách tốt nhất là đi tiếp đường lối của các nước XHCN về vấn đề Đức.”

Tựa như còn cần một minh chứng khả tín cho phát biểu trên, ông viện dẫn chủ tịch danh dự của SPD: “Ý kiến của Willy Brandt cũng thế. Ông đã giải thích cho chúng tôi rằng CHDC Đức biến mất là một thất bại thảm hại của nền xã hội dân chủ. Đảng SPD coi CHDC Đức là thành tựu của chủ nghĩa xã hội. Tuy Brandt tách xa hẳn những người cộng sản nhưng ông coi nền xã hội dân chủ là một nhánh của phong trào công nhân và giữ vững ý tưởng XHCN.”

Để chắc chắn là mình đã hiểu đúng, tôi hỏi gặng: “Brandt đã thực sự nói thế?”

“Đúng”, Gorbachev nói.

Tôi nhớ đã từng được nghe một câu tương tự. Năm 1987 Brandt hỏi Honecker có nên bảo lưu sự tách biệt những người xã hội dân chủ và cộng sản. Hồi đó Brandt gợi ý suy nghĩ, liệu ngoài vấn đề hòa bình ra, giữa những người xã hội dân chủ và cộng sản cũng có điểm chung đáng được nêu lên. Ông, Brandt, đã nhận thấy Gorbachev có suy nghĩ tương tự.

Ông chủ của Kremlin nhấn mạnh: “Đối với các nước XHCN, tốt nhất nên nêu rõ tình trạng hôm nay là kết quả của phát triển lịch sử. Không ai có thể phủ nhận là giữa hai nhà nước Đức có vô số quan hệ giữa những con người với nhau. Quan trọng là phải làm chủ và điều chỉnh các quan hệ đó. Phía Xô viết sẵn sàng cùng CHDC Đức thống nhất một số thay đổi đường lối chính sách phát sinh từ đó.”

Gorbachev không để ai nghi ngờ về mục đích sự thống nhất đó: “Quan hệ của chúng ta trong tam giác CHDC Đức – CHLB Đức – Liên Xô phải được điều phối tốt hơn. Từ các nguồn khác Liên Xô biết quan hệ giữa CHLB Đức và CHDC Đức phát triển ra sao. Tình cảnh hôm nay là người này biết hết về người kia. Hội đồng an ninh quốc gia Hoa Kỳ nói gì về chúng ta thì sau đó chúng ta biết ngay lập tức. Cũng vì vậy các đối tác đồng minh gần gũi hoàn toàn không nên giữ bí mật với nhau.”

Có vẻ như Gorbachev vẫn còn bất bình vì Honecker sang CHLB Đức và CHND Trung Hoa mà không có sự chấp thuận của ông. Không phải Gorbachev mà Honecker là người đầu tiên chính thức sang thăm hai nước đó.

Ý tôi cũng là phải chấm dứt sự nghi kỵ lẫn nhau về quan hệ của hai nước chúng ta với CHLB Đức. Chúng ta cần có một chiến lược chung.

Gorbachev nói: “Trước đây nhiều năm chúng ta có chung một văn phòng Xô-Đức để điều phối quan hệ của chúng ta với CHLB Đức. Tiếc là văn phòng ấy đã lảng lạng chấm dứt hoạt động, nay phải được phục hồi.”

Qua đó ông đưa tín hiệu: tất cả những gì CHDC Đức làm với CHLB Đức đều phải thống nhất với Liên Xô. Hoàn toàn đúng ý tôi.

Gorbachev thông báo cho tôi biết “Liên Xô và CHLB Đức muốn tăng cường xích lại gần nhau.” Ý ông là chuyện đó sẽ có lợi cho cả CHDC Đức. Đồng thời chúng ta cũng không được quên rằng Hoa Kỳ chẳng phần khởi gì khi thấy Bonn và Matxcova xích lại gần nhau trên lĩnh vực kinh tế và chính trị. CHDC Đức nên cân trọng để đối thủ tư tưởng không đạt được vị thế khả dĩ lợi dụng nó chống chúng ta. “CHDC Đức”, Gorbachev nói, “phải chú ý trong quan hệ với CHLB Đức đừng tiến vào vòng tay ôm của quốc gia này. Không có lý do gì để phỏng đoán vấn đề Đức sẽ có một ngày được giải quyết ra sao.” Gorbachev tổng kết lập trường của mình: “Thống nhất nước Đức không có chỗ trong chương trình nghị sự của chính trị hiện hành. Liên Xô đã thống nhất về điều này với các cựu đối tác từ thời đồng minh chống Hitler. Đề nghị đồng chí Krenz chuyển ý đó đến các đồng chí trong Bộ chính trị SED.”

Mặc dù đã rõ, tôi vẫn không buông chủ đề: “Đồng chí nói nhiều đến các giá trị nhân đạo chung, về phi tư tưởng hóa chính sách đối ngoại. Nhưng giữa hai nhà nước Đức thì chuyện đó ra sao? Những câu hỏi về bức tường và cơ chế biên giới khối Warszawa giáp phía Tây được nêu ra mới. CHDC Đức ở trong một tình thế phức tạp là phải bảo vệ những thứ ấy, mặc dù chúng không hợp thời nữa.”

Gorbachev nhận định thời gian đã chín muồi để cân nhắc kỹ tất cả lần nữa. “Nếu CHDC Đức không tìm ra được một công thức phù hợp”, ông nói tiếp, “để tạo điều kiện cho họ hàng gia quyến thăm nhau thì đó là tình trạng rất bức xúc cho xã hội CHDC Đức. CHDC Đức sẽ bị đặt những tối hậu thư mới, nhưng các đồng chí phải giữ thế chủ động. Chúng tôi ở Liên Xô sẵn sàng bàn bạc những vấn đề ấy với các đồng chí. Nhưng cũng đã đến lúc gập áp lực mạnh hơn với thủ tướng Kohl. Trong các đảng cầm quyền có người muốn hạ bệ Kohl. Nhưng ông ta đã đặt cửa chủ nghĩa dân tộc. Ở CHLB Đức đang có phỏng đoán rồi mù về đề tài này.”

Tôi kể về cuộc nói chuyện điện thoại với Kohl.

Gorbachev liền nói: “Kohl không phải là người có đầu óc thông minh sáng sủa, mà là một tay tiểu thị dân. Giai cấp ấy hiểu ông ta nhất. Tuy nhiên ông ta là một chính khách khéo léo và cứng đầu. Nói cho cùng thì Reagan cũng nổi danh và trụ được tương đối lâu đấy chứ. Kohl cũng hết như thế.”

Tôi báo cáo cho Gorbachev về kế hoạch tự do du lịch. Chúng tôi muốn quyết định ban hành một luật du lịch cho phép mọi công dân được đi nước ngoài. Nhưng tôi cũng nói là khả năng tài chính có hạn để trang bị ngoại tệ cho người dân.

Ông đề nghị biến đồng Mark CHDC Đức thành hoán đổi tự do. “Được thế”, ông nói, “thì sẽ động viên người lao động làm việc tốt hơn, cố gắng nâng cao năng suất lao động và chất lượng...”

Dĩ nhiên tôi biết những ý nghĩ ấy thiếu thực tế nhường nào. Người dân muốn du lịch ngay bây giờ. Họ không muốn đợi đến một ngày xa xôi, đến khi đồng tiền của chúng tôi có thể hoán đổi tự do.

Tôi trình bày chi tiết dự kiến tổ chức cuộc họp Trung ương đảng sắp tới. Dự định thảo luận một chương trình hành động của SED. Sẽ nói đến các nguyên tố cơ bản của cải cách kinh tế. Rõ ràng chúng ta phải tìm câu trả lời trên cơ sở chủ nghĩa xã hội chứ không tìm trong kinh tế thị trường tự do. Về mặt dân chủ XHCN thì sẽ nói đến vấn đề hiến pháp, về tự do hội họp, tự do báo chí, hệ thống bầu cử, và đảng làm gì để chiếm lại vị thế trong điều kiện mới. Cả vấn đề nhân sự nữa. Chi bộ cơ sở đòi hỏi nhiều đồng chí trong Bộ chính trị từ chức, nhưng con số ủy viên Bộ chính trị sẵn sàng muốn đáp ứng thì ít.

Tôi nhận xét tình hình mới: “Vẫn tiếp tục có biểu tình. Chúng tôi quyết tâm chỉ giải quyết các vấn đề chính trị bằng phương tiện chính trị. Sẽ không dùng cảnh sát chống người biểu tình. Cuối tuần này dự tính có nửa triệu người biểu tình ở Berlin. Chúng tôi kêu gọi các đảng viên SED ở Berlin tham dự. Trong số 17 diễn giả có mặt đồng chí Schabowski và vài đảng viên khác nữa. Như vậy sẽ không chỉ lực lượng đối lập tập trung với nhau. Tôi lo lắng vì được tin của các đồng chí bên KGB là có lực lượng thử đột phá bức tường. Lúc đó sẽ cần cảnh sát ra tay mà kỳ thực chúng tôi không muốn. Các khẩu hiệu của đoàn biểu tình đã quen: Bộ chính trị và chính phủ từ chức, du lịch, luật bầu cử mới, tự do báo chí, xóa bỏ đặc quyền, cho phép đối lập.”

Gorbachev ủng hộ quan điểm của tôi. Ông nói: “Các phần tử chống chủ nghĩa xã hội và hình sự là một mặt. Nhưng người ta không thể coi chung chung nhân dân là kẻ thù. Khi nhân dân vùng dậy chống lại chính sách thì

ta phải suy nghĩ cách thay đổi chính sách cho tương thích với chủ nghĩa xã hội.”

Tôi cảm nhận được nỗi lo của tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô, tình hình ở CHDC Đức có thể vượt khỏi tầm kiểm soát. Ông biết, CHDC Đức là tiền đồn của khối liên minh Warszawa. Những gì xảy ra ở đây sẽ tác động đến sự ổn định của Liên Xô.

“Egon, tôi chia sẻ ý đồng chí. Quan trọng là SED không được mất thế chủ động. Khi các quá trình có thêm tính bộc phát hoặc mất định hướng chính trị thì đó là một bất hạnh lớn. Lúc đó có thể các khẩu hiệu sai sẽ làm chủ tình thế và có lực lượng khác lợi dụng hoàn cảnh đó.”

Gorbachev khuyên tôi chỉ bàn đường lối chung ở đại hội thứ 10. Ông nêu lý do: “Đồng chí không nên trình một kế hoạch chi tiết, vì nó có thể làm cho đồng chí có vẻ là một tổng bí thư ngạo mạn. Người ta có thể trách đồng chí không dành thời gian nghiên cứu suy nghĩ kỹ các đề xuất và khuyến cáo từ mọi phía.”

Về chuyện thời gian thì ông quá ư chí lý, tôi nghĩ bụng. Tiếc rằng chúng tôi không còn thời gian. Chúng tôi đã phí phạm thời gian mấy năm nay rồi, giờ đây không lấy lại được nữa. Chỉ đêm đến tôi mới có dịp đọc giấy tờ, phân tích, đề nghị v.v. và chuẩn bị bài nói trước hội nghị Trung ương đảng. Những chuyện chung chung sẽ không làm ai quan tâm nữa.

Có lẽ cũng là một vấn đề của Gorbachev khi ông nêu lên nhiều câu hỏi nhưng chỉ cung cấp được ít câu trả lời. Ông nhắc nhở tôi trong khi thay đổi chính sách “chớ cho phép phủ nhận quá khứ, vì như thế là thóa mạ nhân dân đã làm nên những thành tựu của CHDC Đức. Và cũng đừng phủ nhận định hướng xã hội của nền kinh tế, vì đó luôn là một mặt mạnh của CHDC Đức.”

Trong mối liên quan này Gorbachev quay lại chuyện chính sách cán bộ một lần nữa. Ông khen cách xử sự của Erich Mielke “đã đệ đơn từ chức như một người cộng sản lão thành để làm gương cho những người khác.” Qua đó ông tạo điều kiện cho tôi tách vấn đề cán bộ khỏi các câu hỏi về nội dung đổi mới. Gorbachev có quan hệ cá nhân tốt với Mielke. Nhân sinh nhật 80, Mielke được Liên Xô tặng thưởng huân chương Lenin. Gorbachev đã tiếp

Bộ trưởng An ninh Quốc gia CHDC Đức hồi mùa hè năm 1988 trong một lần bí mật đến Kremlin không báo cho Honecker biết.

Về một ủy viên Bộ chính trị SED khác, Gorbachev nói: “Tôi đánh giá cao đồng chí Stoph. Trong những năm qua ông ấy ở trong hoàn cảnh khó khăn. Ông đã giữ được phẩm giá của mình khi bị đồng chí Mittag chèn ép. Trong những tình thế quyết định, ông giữ vị trí rất đúng nguyên tắc. Người ta không được phép vơ đũa cả nắm với tất cả các đồng chí già.”

Gorbachev khuyên tôi để Stoph lại trong Bộ chính trị. Tôi hiểu thái độ của ông. Chính Stoph từ trước Đại hội đảng năm 1986 đã trao cho các đồng chí Xô viết một bản phân tích thấu đáo tình hình kinh tế của CHDC Đức kèm khuyến nghị nói chuyện vận động Honecker từ chức tổng bí thư. Gorbachev nói: “Chắc chắn không thể đặt vấn đề từ chức tập thể với Bộ chính trị hay chính phủ, nhưng không nghi ngờ gì nữa, phải thay đổi cán bộ triệt để.”

Rõ ràng là Gorbachev vẫn ảo tưởng là chúng tôi còn có lựa chọn về chính sách. Chúng tôi sẽ không tránh được khả năng Bộ chính trị và chính phủ nhất loạt, không ngoại lệ, nhận toàn bộ trách nhiệm về tình hình hiện tại và từ chức.

Tôi nhìn đồng hồ: gần 14 giờ. Chúng tôi đã nói chuyện với nhau bốn tiếng liền.

Tôi nhận thấy Gorbachev muốn chấm dứt. Ông nói về “chủ nghĩa Marx sáng tạo, chủ nghĩa xã hội nhân đạo dân chủ, nơi nhiều người thực sự cảm thấy đó là xã hội mình.” Ở Liên Xô người ta đang tranh cãi về chuyện này. “Có một số người đòi tái thiết lập sở hữu cá nhân tư liệu sản xuất và ứng dụng phương pháp tư bản chủ nghĩa trong kinh tế. Những người khác đòi cho phép các đảng chính trị mới hoạt động. Người ta cãi nhau, Liên Xô nên phát triển tiếp thành liên bang hay liên quốc gia. Có người”, ông nói, “muốn ép Đảng Cộng sản Liên Xô chấp nhận phương thức tư bản chủ nghĩa. Giai cấp công nhân đã nhận ra và phản ứng bằng lời kêu gọi củng cố chuyên chính vô sản. Cuộc đụng độ này cho thấy rõ Perestroika là một cuộc cách mạng. Chúng tôi muốn chứng minh rằng chủ nghĩa xã hội có khả năng phát triển nâng cao, tự hoàn thiện mình và phát triển tiềm lực của mình.”

Tinh thần lạc quan của Gorbachev quả là sắt đá. Tôi tự hỏi, ông muốn chiến thắng bằng cách nào? Vài nơi ở Liên Xô đã có tiếng súng.

Một lần nữa Gorbachev trở lại quan hệ song phương giữa hai nước: “Đồng chí Krenz, việc đồng chí ngay sau khi được bầu đã sang thăm là cực kỳ quan trọng để cùng nhau nhất trí vào bước đầu giai đoạn cộng tác mới. Chúng ta muốn cùng nhau thể hiện rằng chúng ta cùng đứng bên nhau, rằng sự nghiệp phát triển của Liên Xô rất được CHDC Đức quan tâm, và ngược lại. Điều đó rất quan trọng cho các nước XHCN khác và cả thế giới. Cả ở CHLB Đức người ta sẽ quan tâm Gorbachev và Krenz nhất trí làm gì.”

Tôi cảm ơn về cuộc nói chuyện.

Gorbachev nói: “Hẹn lần tới! Chúng ta sẽ ăn trưa ở trong Kremlin.”

Chúng tôi chỉ cần vài phút để từ trụ sở Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô đến văn phòng nguyên thủ quốc gia, điện Kremlin.

Trên đường đi các cộng tác viên của tôi hỏi: “Mọi việc thế nào?”

“Rất tốt”, tôi trả lời. Nhưng trong óc tôi suy nghĩ: có thể có một khởi đầu mới không? Tình hình Liên Xô còn phức tạp hơn CHDC Đức. Gorbachev có giữ được lời hứa để nguyên liệu chuyển đến tay chúng ta? Nếu Liên Xô ngập nước đến cổ thì sẽ xảy ra chuyện gì? Tôi không thể quên những lời ông nói về Ba Lan và Hungary: “Thật quái đản khi nghĩ là Liên Xô có thể gánh được 40 triệu người Ba Lan. Nguyên nhân đã có từ dưới thời Gierek vì vay tín dụng 48 tỉ USD. Bây giờ các đồng chí Ba Lan đã trả được 52 tỉ mà vẫn còn nợ 49 tỉ. Tháng Giêng năm 1987 đồng chí Kadar nhận được tối hậu thư của Quỹ tiền tệ quốc tế, trong đó nêu nhiều đòi hỏi mà nếu không đáp ứng sẽ dọa bị cắt tín dụng.” Tôi hiểu ông như sau: các đồng chí không thể tính đến viện trợ kinh tế bổ sung từ Liên Xô. Nhưng các đồng chí chớ nghĩ đến chuyện gia nhập Quỹ tiền tệ quốc tế. Hãy tự giúp mình trong phạm vi có thể!

Nếu Liên Xô đổi ý và không quan tâm đến CHDC Đức nữa thì sẽ ra sao? Đó là câu hỏi của mọi câu hỏi. Tôi tin vào sự đồng điệu trong lợi ích hai bên, tin chắc rằng chúng ta sẽ cùng nhau vượt qua khủng hoảng.

Chúng tôi đã vào đến Kremlin. Gorbachev, Bộ trưởng Ngoại giao Shevardnadze, các ủy viên Bộ chính trị Yakovlev và Medvedev, giám đốc KGB Kryuchkov và các đồng chí trong bộ máy của đảng đã có mặt.

Không khí bữa ăn rất nồng nhiệt. Dù đã có quyết định hạn chế Vodka, tiếng chúc rượu vẫn vang lên như tôi từng quen ở các cuộc thăm Liên Xô ngày trước. Tôi tin đang ngồi cùng bàn với những người bạn mà mình yên tâm tín nhiệm được.

Khi chia tay, Gorbachev gửi tôi một câu lên đường: “Egon, hãy nhớ rằng công cuộc đổi mới chủ nghĩa xã hội là một quá trình lịch sử kéo dài đến thế kỷ sau. Những gì chúng ta làm hôm nay là làm cho đời cháu chúng ta đây.”

Tôi hy vọng thời gian cho chúng ta thời cơ chứng minh điều đó.

2/11

Hôm nay là ngày Đông Tây gặp nhau. Gần hết buổi sáng, trước khi bay sang Ba Lan, tôi tiếp phó chủ tịch Ủy ban EC Martin Bangemann tại trụ sở Hội đồng nhà nước. Bên cạnh việc tăng cường phân chia công việc giữa các nước XHCN, tôi chủ trương cộng tác chặt chẽ với các quốc gia thành viên EC. Đó là hai cột chống quan trọng cho cải cách kinh tế của chúng ta.

80 phần trăm hoạt động ngoại thương với các quốc gia ngoài phe XHCN diễn ra trong khuôn khổ EC. Toàn bộ cơ cấu chính sách kinh tế và xã hội nước ta phụ thuộc cơ bản vào sự ổn định của kinh tế đối ngoại. Martin Bangemann nói với tôi, đến năm 1992 EC sẽ phát triển thành một thị trường nội địa chung, đó sẽ là một cơ hội lớn cho CHDC Đức với nền kinh tế quốc dân có năng lực. Chúng ta nhìn về tương lai. Trọng tâm cuộc hội kiến này là kiến tạo đàm phán tức thời nhằm ký một hiệp định thương mại giữa ECC và CHDC Đức.

Trong cuộc họp báo tiếp theo xảy ra đối thoại gay gắt giữa đại diện một đài phát thanh CHLB Đức và tôi. Phóng viên Tây Đức ấy cả quyết rằng người dân CHDC Đức làm việc quá ít. Tôi bác lời ông ta và nói, công dân CHDC Đức chăm chỉ và có tinh thần lao động không kém công dân CHLB Đức.

Từ trụ sở Hội đồng nhà nước tôi ra sân bay để đi Warszawa.

Quan hệ của nước ta với CHND Ba Lan là một mục trung tâm trong cải cách CHDC Đức. Tổng thống Jaruzelski đã báo tin cho tôi ngay sau khi tôi được bầu làm chủ tịch Hội đồng nhà nước rằng thủ tướng CHLB Đức Kohl sang thăm Ba Lan vào ngày 9/11. Jaruzelski đề nghị tôi thăm Ba Lan trước thời điểm đó để chúng tôi thống nhất quan điểm về CHLB Đức.

Theo các thông tin tôi có trong tay, nhiều người Ba Lan lo ngại về biên giới Oder-Neisse. Có nhiều biến động xã hội ở Liên Xô, Ba Lan và CHDC Đức. CHLB Đức luôn lên tiếng đòi hỏi Ba Lan. Người Ba Lan có bảo đảm gì để đường biên giới Oder-Neisse là biên giới tối hậu và được luật quốc tế công nhận? Đó sẽ là một đề tài quan trọng trong cuộc nói chuyện giữa hai chúng tôi.

Trước cuộc thăm viếng này trên các phương tiện truyền thông có tranh luận công khai về mối quan hệ giữa người Ba Lan với người Đức và ngược lại. Quan hệ này vẫn chịu một gánh nặng lịch sử ngay cả khi đã 50 năm trôi qua từ khi nước Đức của Hitler tấn công Ba Lan. Người Ba Lan cũng bất bình khi CHDC Đức thỉnh thoảng lại hạn chế du lịch giữa hai nước do tình hình cung cấp hàng hóa căng thẳng.

Khi ngồi trên máy bay bay qua không phận sông Oder, tôi cũng nghĩ đến nơi mình chào đời ở Kolberg, phía Đông sông Oder. Với tôi, thành phố xinh đẹp bên bờ Baltic này dĩ nhiên thuộc về Ba Lan. Do đó tôi không hề có cảm xúc đi ngược thời gian khi tham gia bàn luận các câu hỏi mở về biên giới giữa Ba Lan và CHDC Đức hồi năm 1988, với kết quả làm hài lòng láng giềng Ba Lan. Không phải chuyện đơn giản. Trong vùng biển ở đó có các ngầm do quân đội Xô viết sử dụng. Chúng tôi dự đoán các câu hỏi còn tồn tại về biên giới dễ gây ra xung đột. Tôi tin tưởng rằng các xung đột tương tự không bao giờ được xảy ra giữa người Đức và người Ba Lan nữa. Tôi nhớ lại năm 1950, ngày còn đi học đã ủng hộ biên giới Oder-Neisse ra sao khi CHDC Đức quyết định công nhận đó là biên giới Đức về phía Đông bất di bất dịch. Ngày ấy CHDC Đức đã bị CHLB Đức công kích khùng khiếp! Cho dù còn những gì chưa hoàn hảo trong quan hệ song phương, xét về lịch sử thì CHDC Đức đã vun đắp cho quan hệ với Ba Lan nhiều hơn người Đức từng làm bất cứ lúc nào trước đó. Ví dụ như quy mô trao đổi thanh thiếu niên giữa hai nhà nước với hơn 300.000 người mỗi năm, không đâu ở châu Âu sánh kịp.

Chúng tôi được những người bạn tốt đón ở sân bay Warszawa: tổng thống Wojciech Jaruzelski và lãnh đạo đảng Mieczyslaw Rakowski. Ngoài ra còn có thủ tướng Tadeusz Mazowiecki của phe đối lập chính trị. Quả là một tình cảnh mới đối với Ba Lan, cả đối với tôi.

Jaruzelski và tôi đến lâu đài Belvedere để hội kiến tay đôi. “Quan hệ giữa hai bên chúng ta không phải theo mùa, mà mang tính chất chiến lược”, vị nguyên thủ quốc gia Ba Lan nói với tôi. Ông nhấn mạnh: “Các chuyển biến ở hai nước chúng ta hàm chứa nguy cơ. Để vượt qua, tình hữu nghị và cộng tác của chúng ta ngày càng cần thiết hơn. Quan hệ hữu nghị với CHDC Đức là vấn đề sống hay chết của Ba Lan.”

Jaruzelski thông báo về các cuộc đàm luận vừa qua bên Bàn Tròn . Thất bại bầu cử của PZPR là hậu quả từ việc đảng đánh giá tình hình sai. “Vai trò lãnh đạo của đảng”, ông nhấn mạnh, “phải nằm sâu trong con tim chứ không buộc chặt vào ghế.” Dường như muốn tự thanh minh, ông nói thêm: “Chúng tôi không còn lựa chọn nào khác ngoài đưa xe tăng xuống đường hoặc chấp nhận giải pháp như hôm nay.”

Tôi rất ấn tượng bởi lời nói của tổng thống. Ông, một vị tướng, đã tin tưởng quyết định không dùng xe tăng. Tôi chúc mừng ông.

Jaruzelski cũng đặt hy vọng vào Perestroika. Thành công cải cách ở Ba Lan cũng như ở CHDC Đức phụ thuộc vào tiến bộ của Liên Xô. “Chúng tôi coi mình là đất thí nghiệm cho Liên Xô”, ông nói. Ông nhận định về hoàn cảnh chung của hai nước: “Như đi trên dây mà bên dưới là bãi mìn vậy. Quan trọng là không được để đối phương vượt mặt mà phải luôn đi trước chúng.”

Nghe thì hay, tôi nghĩ bụng, nhưng chúng ta đã bị vượt mặt rồi. Tệ nhất là đối phương đã biến các đòi hỏi trong một bộ phận nhân dân thành của chúng, vì chúng ta không kịp thời nhận ra, không muốn hoặc không thể đáp ứng những đòi hỏi ấy.

“Quan trọng là ông tới thăm Ba Lan trước thủ tướng Kohl”, tổng thống Ba Lan nhắc lại và nhấn mạnh: “Không có các ông thì chúng tôi không làm gì với CHLB Đức cả. Còn về vấn đề tái thống nhất nước Đức thì ai cũng biết là các quốc gia Tây Âu có cùng quan điểm như chúng ta. Trong các cuộc nói chuyện của tôi với Cossiga, Andreotti, Mitterrand và Thatcher họ đều

nói là không thể thống nhất được. Bà Thatcher có nói trong một cuộc hội kiến tay đôi là tuyệt đối không thể tính đến chuyện tái thống nhất. Người ta không được phép để xảy ra chuyện đó, không thì CHLB Đức sẽ nuốt luôn cả Áo và lúc đó sẽ có nguy cơ chiến tranh thực sự. Trước công luận tất nhiên họ không thú nhận, nhưng họ ý thức được ý nghĩa của sự kiện đó.”

Ba Lan cần một CHDC Đức ổn định. Lãnh đạo đảng Mieczyslaw Rakowski nói với tôi: “Người Ba Lan [...] bắt buộc phải chú trọng, ai cầm quyền phía bên kia đường biên Oder-Neisse. Trong lịch sử, Chúa đã cho dân Ba Lan hai tặng phẩm: tặng phẩm thứ nhất là đánh bại đạo quân Thập tự chinh ở Grunwald, nhưng tặng phẩm này không được tận dụng. Món quà thứ hai cho dân Ba Lan là sự kiện thành lập CHDC Đức. Gạt những sự kiện thời sự hằng ngày qua một bên, người ta không được phép nhẹ dạ lơ đi sự thật là qua đó hạt giống của chủ nghĩa xã hội đã được gieo lên đất Đức – một giá trị để đời.” Ông nói thêm, ông đã lo sợ vì bức tường Berlin. Ông lo “một trong những cuộc biểu tình sắp tới sẽ nhằm hướng bức tường Berlin và sóng người đông đảo [...] sẽ phá biên giới .

Giáo sư Geremek, người đứng đầu phe đối lập và chủ tịch khối Solidarnosc trong nghị viện, cũng nói với tôi trong một buổi gặp nhau: “Sự tồn tại của CHDC Đức có lợi ích cho Ba Lan. Nếu có ai tưởng một lực lượng chính trị nặng ký nào đó ở Ba Lan sẽ nghi ngờ thực tế đó thì người đó nhầm to. Mặc cho mọi khác biệt về chính sách, tất cả các lực lượng đều nhất trí ở điểm này.”

Gần lúc lên máy bay tôi xin tổng thống Jaruzelski một cuộc nói chuyện tay đôi nữa. Chiếc chuyên cơ chính phủ đưa tôi quay về Berlin đã khởi động. Jaruzelski và tôi đi dạo một đoạn trên sân bay. Ở CHDC Đức vẫn chưa quyết định về cấp phép hoạt động cho Diễn đàn mới. Tôi xin Jaruzelski một lời khuyên: “Với kinh nghiệm từng có với Solidarnosc, ở địa vị tôi thì ông có cấp phép cho Diễn đàn mới không?”

Ông chuyển từ cách xưng hô hình thức “ông” sang “anh” cho hợp với quan hệ cá nhân giữa hai người. Là một người bạn, ông muốn cho một lời khuyên mà không áp đặt.

Ông nói: “Người Ba Lan chúng tôi đã phạm một sai lầm, coi Solidarnosc là bất hợp pháp trong một thời gian dài. Anh đừng lặp lại sai lầm đó ở CHDC

Đức với Diễn đàn mới.”

Chúng tôi ôm nhau từ biệt.

Nhiều cảm xúc trái ngược nhau dâng lên trong tôi. Tình thế rồi ren quá. Đảng cầm quyền ngày trước, đảng anh em của chúng ta đã thất bại trong bầu cử. Chính phủ do phe đối lập nắm. Nguyên thủ quốc gia là một người cộng sản. Jaruzelski miêu tả sự việc thế này: “Chúng tôi đã chuyển giao doanh nghiệp, nhưng vẫn giữ một gói cổ phiếu đa số. Đó là vị trí tham gia trong chính phủ, các cơ quan an ninh, quân đội và ghế tổng thống. Nhưng điểm quan trọng nhất trong cộng tác ở liên minh là sự đồng thuận về lợi ích quốc gia. Trên bình diện này tôi tìm được mặt bằng chung với thủ tướng Mazowiecki.”

Nhưng lợi ích quốc gia ở đây là gì? Có cái cách gì ở Ba Lan thì nhà nước vẫn là Ba Lan. Còn nếu SED thất bại thì sao? Mất SED thì cũng không còn CHDC Đức. Otto Reinhold mới đây có nói, không có lý do để tồn tại hai nhà nước Đức tư bản chủ nghĩa. Sự tồn tại của CHDC Đức gắn liền với nhà nước Đức XHCN. Ý của tôi cũng vậy. Cho đến nay chưa ai ở Ba Lan nói đến nước Đức thống nhất như một nhiệm vụ thời sự.

Mazowiecki và Gremek cũng không loại trừ tuyệt đối khả năng ấy trong quá trình thống nhất châu Âu. Ba Lan đang trên đường tiến tới nền cộng hòa tư sản. Tôi tin rằng đó không phải con đường cho chúng ta, nếu CHDC Đức muốn tiếp tục tồn tại là quốc gia có chủ quyền.

Jaruzelski nói đến “đi dây trên bãi mìn.” Giờ đây Liên Xô và tất cả các nước XHCN đều diễn tiết mục xiếc này. Nguy cơ tất cả cùng ngã là có thật. Tôi cũng nhớ lại lời Rakowski: “Do liên tục bị cáo buộc là đã không hành động dân chủ đủ mức, các đảng viên chúng tôi sinh ra một mặc cảm. Người cộng sản tỏ ra ‘lịch thiệp’ trong khi phía bên kia tha hồ công kích chúng tôi một cách dã man. Ví dụ: PZPR đi vào vận động tranh cử với lời kêu gọi dừng dùng đối đầu để tranh cử, mà lúc nào cũng coi đối phương là đối tác. Câu trả lời là quả đấm giơ lên. Lẽ ra nếu không nên gây thơ và cả tin một cách dân chủ như vậy thì người ta đã phần nào có được kết quả bầu cử khác.”

Ngây thơ và cả tin? Phải chăng chúng ta cũng thế? Hiện tại bên Tây công khai và trắng trợn can thiệp vào nội tình các nước XHCN, nhất là của CHDC Đức, đến mức không còn gì dính dáng đến cải cách nữa. Cho đến nay, đây là nỗ lực lớn nhất để trừ khử chủ nghĩa xã hội trên phạm vi toàn cầu.

3/11

Vợ tôi và tôi cố giữ một thói quen từ ngày đầu tiên lấy nhau, ngay cả trong những ngày đầy biến động này: nếu có thể được, chúng tôi cùng nhau ăn sáng. Thường thì đó cũng là dịp duy nhất để chúng tôi bàn chuyện gia đình. Sáng sớm hôm nay chúng tôi nhất trí chuyển khỏi khu Wandlitz trong rừng. Chúng tôi muốn lấy một căn hộ ở Berlin. Tôi muốn tìm được một chút đời thường ngay cả trong lĩnh vực này. Vợ tôi sẽ lo chuyện chuyển nhà.

Khoảng 8 giờ tôi gặp thượng tướng Streletz, bí thư Hội đồng quốc phòng CHDC Đức, bàn về tình hình an ninh đất nước. Cho đến nay chúng tôi đã thành công khi ngăn chặn được những cuộc đụng độ có màu sắc nội chiến. Nhưng nếu thông tin mà tôi nhận được từ Matxcova, Warszawa và cả Bộ an ninh quốc gia – về một lượng lớn người biểu tình ngày mai định phá biên giới ở Cổng Brandenburg – là chính xác, thì sẽ ra sao? Không hình dung được hậu quả, nếu chúng tôi không được chuẩn bị. Tôi tin việc đột phá biên giới không nằm trong ý muốn của người biểu tình ngày mai ở trung tâm Berlin. Nhưng nếu có những kẻ cực đoan kích động họ thì sao? Nếu những người hôm nay đã hô “Treo cổ bọn cộng sản” định thử xem tiến xa được đến đâu? Trong lúc nước sôi lửa bỏng này thì một cơ nhỏ nhất có thể dẫn đến thảm họa, một phát súng dễ gây ra biển máu khôn lường. Không thể để chuyện đó xảy ra.

Streletz và tôi ý thức được trách nhiệm trước châu Âu và thế giới mà CHDC Đức đảm nhận trong những ngày này. Sẽ quá ngây thơ mà phỏng đoán rằng không có lực lượng nào định thử nấn gân chính quyền nhà nước. Streletz và tôi bàn các biện pháp đối phó mọi khả năng xảy ra ở Cổng Brandenburg. Tôi ký lệnh số 11/89 của Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng về “Biện pháp bảo đảm an ninh và trật tự tại các tỉnh Cộng hòa dân chủ Đức.”

Trong đó viết: cần thiết lập các biện pháp cần thiết “để người biểu tình không lọt vào vùng sát biên giới. Trong trường hợp có người đột nhập vào,

được dùng vũ lực tay chân và phương tiện phù hợp để ngăn ngừa đột phá biên giới.” Điểm quan trọng nhất là “tuyệt đối cấm sử dụng súng khi có biểu tình.”

Streletz và tôi ý thức là chúng tôi vượt quá thẩm quyền của mình. Lệnh nói trên, xét về thực tế, đã triệt tiêu khả năng sử dụng súng trong vùng biên giới CHDC Đức do luật định. Duy nhất Quốc hội – cơ quan quyết định ban hành luật biên giới năm 1982 – có quyền này. Thời gian không cho phép triệu tập phiên họp Quốc hội nữa. Tôi coi bản tuyên bố của mình hôm 24/10 trước Quốc hội là kim chỉ nam cho hành động thực tế của mình: vấn đề chính trị chỉ được giải quyết bằng chính trị.

Bộ chính trị họp phiên bất thường. Tôi đọc lệnh cho mọi người nghe. Đề xuất của tôi được phê chuẩn.

Báo cáo về cuộc biểu tình ngày mai được Bộ chính trị tiếp nhận. Danh mục diễn giả chưa khóa. Có người hỏi tôi nên nói thay Schabowski. Tôi sẵn sàng, ngay cả trong trường hợp người biểu tình không cho tôi nói. Không ai thấy ý đó hay, vậy Schabowski sẽ nói theo đúng kế hoạch.

Tổ chức đảng ở Berlin kêu gọi các đảng viên tham gia biểu tình. Định hướng này gây tranh cãi. Trong lúc nhiều đồng chí sẵn sàng làm theo thì những người khác nản chí buông xuôi. Họ thấy tham gia là vô nghĩa, hoặc sợ xảy ra quá khích.

Thông tin từ các tỉnh cho thấy tình hình đầy kịch tính. Người ta đòi Trung ương đảng chấm dứt hành động nửa vời. Ngày càng có nhiều ý nói phản cách mạng đang dâng lên. Đòi trừng phạt. Người ta thóa mạ các đồng chí ở cơ sở, vốn không chịu trách nhiệm cho sai lầm của lãnh đạo. Tôi nhớ lại lời của Michael Brie trong luận chứng, nói về các tiền đề về chính trị và tâm lý đám đông tồn tại ở CHDC Đức đang “tạo điều kiện cho các lực lượng đế quốc ở CHLB Đức gây tác động sinh ra sự bất bình trong quần chúng, đòi hỏi thay đổi, các hình thái đối kháng dân sự rộng rãi, cũng như lòng nội dung phản cách mạng vào cuộc khủng hoảng chính trị.”

Bộ chính trị ra nghị quyết, tối nay tôi sẽ có một bài diễn văn gửi tới công dân nam nữ của CHDC Đức, với chủ ý thông báo trước cho họ về chương trình hành động của SED sắp được phê chuẩn trong tuần tới.

Lorenz, Herger và tôi gặp nhau ở văn phòng tôi sau buổi họp. Tôi cho họ biết đã nhất trí cùng Willi Stoph để chính phủ từ chức vào thứ Hai tới. Stoph giữ chức cho đến khi lập được chính phủ mới. Chúng ta cần gấp một chủ tịch Hội đồng bộ trưởng mới.

Schalck và Junker không được nhắm vào vị trí này nữa.

Hans Modrow đã làm tôi sượng mặt hai lần về chuyện chức vụ trong đảng. Ông không muốn nhận chức vụ về kinh tế lẫn cổ động. Bây giờ tôi thử kéo ông về Berlin lần thứ ba. Tôi nói với Herger và Lorenz: “Đồng chí ấy phải vào Bộ chính trị, hoặc về hưu. Tôi sẽ đề nghị đồng chí ấy ứng cử chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.” Hai người đồng ý với đề nghị của tôi.

Trong lúc Schabowski, Lorenz và Herger bận thảo bài diễn văn của tôi đọc buổi tối, tôi tiếp Ngoại giao đoàn tại trụ sở Hội đồng nhà nước, hôm nay là đoàn chúc mừng tôi được bầu làm chủ tịch Hội đồng nhà nước. Tôi không định tổ chức – tiệc tùng không hợp với thời buổi này – nhưng các nhà ngoại giao không nhượng bộ. Đối với đa số trong họ đây là dịp hi hữu để tiếp xúc trực tiếp với tôi và tìm hiểu các dự định tiếp theo của chính phủ. Tôi trao đổi vài câu với tất cả các trưởng đoàn. Họ chúc chúng tôi thành công, nhưng cũng bày tỏ lo lắng quá trình cải tổ có thể tiến triển vượt tầm kiểm soát. Họ sợ sự ổn định ở châu Âu thời hậu chiến có thể bị lung lay.

Tôi thông báo cho đại sứ Xô viết Kochemassov là chính phủ sắp từ chức.

“Willi đã cho tôi biết”, ông nói.

“Tôi sẽ đề nghị Trung ương đảng chọn Hans Modrow làm ứng viên cho chức chủ tịch hội đồng bộ trưởng mới.”

“Anh đã nghĩ kỹ rồi chứ?” Kochemassov hỏi.

Tôi trả lời: “Vâng. Chúng tôi phải đồng tâm. Công việc đòi hỏi như vậy.”

Sau buổi đón tiếp tôi soát lại bài diễn văn gửi đến các công dân nam nữ CHDC Đức. Xuất phát điểm của tôi là mục đích xây dựng một chủ nghĩa xã hội tươi đẹp hơn cho từng người. Cuộc tranh luận về đề tài này đem lại nhiều câu hỏi hơn là có thể tìm ra câu trả lời. Tôi chia sẻ nỗi lo của nhiều

người về nguy cơ đang có cho cơ sở XHCN và tương lai của CHDC Đức, và nêu ra những kết quả đã đạt được trong quá trình đổi mới: luật du lịch mới sắp được ban hành, điều 213 bộ luật hình sự đã được viết lại chính xác hơn, một ủy ban quốc gia soạn thảo luật truyền thông mới, một quy chế về công bố dữ liệu môi trường cũng như chỉ thị ân xá đã có hiệu lực thi hành. Tôi nói về quyền tự quyết của nhân dân CHDC Đức. Tâm điểm của cải cách hệ thống chính trị là người công dân có trách nhiệm với quyền tự do phát triển và tham gia dân chủ vào các hoạt động của xã hội và nhà nước. Tôi đề nghị thành lập tòa bảo hiến để kiểm tra việc thực thi hiến pháp. Tôi ủng hộ thông tin toàn diện và đúng sự thật, đa nguyên chính kiến và tranh luận chính kiến. Tôi đặc biệt nhấn mạnh sự cởi mở đối với những người bất đồng ý kiến và cuộc đấu tranh chân thực tìm giải pháp chung.

Tôi đề xuất cải cách hành chính và soạn thảo luật hội đoàn. Tôi ủng hộ lời phê phán của nhiều công dân đối với các kiểu lễ lạt xa hoa và đặc quyền không phù hợp với đạo đức XHCN và nguyên tắc thành tích của chúng ta.

Tôi đề đạt một định nghĩa mới về vai trò lãnh đạo của SED: “Sự lãnh đạo của đảng nghĩa là phát triển các đường lối chính sách – như chương trình hành động này – và tạo cho đảng viên ở cơ quan đại diện nhân dân, chính phủ, hội đồng, cơ quan nhà nước khác cũng như trong kinh tế khả năng thực thi chúng.” Sự lãnh đạo của đảng, như tôi hiểu, không là một động thái hành chính, mà là động thái chính trị. Tôi thông báo có thêm ủy viên Bộ chính trị sẵn sàng từ chức để nhường chỗ cho những người trẻ hơn.

Phiên họp Quốc hội tới sẽ ra quyết định về chủ tịch Quốc hội mới và việc chính phủ từ chức. Tôi bảo vệ quyết liệt các lực lượng bảo vệ và an ninh, dù biết rằng như thế không được lòng dân. Tôi không đồng ý bắt họ chịu trách nhiệm về nhiều điều được coi là nguyên nhân gây ra lộn xộn và bất bình trong nước. Nhiệm vụ của họ cho đến nay thiếu minh bạch, nhưng nguyên nhân không phải là cảnh sát nhân dân hay nhân viên Bộ an ninh quốc gia, mà vì giới lãnh đạo chính trị: “Nhân dân ta cần các lực lượng bảo vệ và an ninh để bảo vệ thành quả xây dựng của mình, yêu cầu họ hành xử đúng pháp luật về mọi mặt cũng nằm trong ý đó.” Tôi cũng nhắc đến sự nóng ruột hiện hiện khắp nơi và nhấn mạnh: “Trong vài tuần nữa hoặc thậm chí vài năm nữa – Trung ương đảng vừa mới họp phiên toàn thể được 17 ngày – chúng ta sẽ không sửa được các tiến trình đã từ nhiều năm chòng chát

thành một mớ mâu thuẫn và khủng hoảng trầm trọng. Cuối cùng thì hành động vội vã thiếu suy nghĩ chỉ hại nhiều hơn lợi.” Tôi muốn chỉ ra những nguy cơ đe dọa công cuộc cải cách của chúng ta, vì vậy tôi nhắc nhở đến những lời lạc điệu đến từ phía CHLB Đức. Đó là những lời khuyên bảo mỉa mai không ích gì cho quá trình đổi mới, thậm chí còn định kìm hãm, đánh lạc hướng và hủy diệt nó ở ngay lúc khởi đầu.

Khi tôi đến Trung ương đảng lúc đã rất muộn thì đã thấy phản ứng đầu tiên từ các tỉnh về bài nói chuyện của tôi. Họ thông báo “nhiều công dân phê phán tôi nhận vợ công trạng, cho SED là đã khởi đầu Bước Ngoặt.” Trong lúc vội vã tôi đã phát biểu sai: “Bước Ngoặt chính trị mà chúng tôi khởi đầu, nay đã bao trùm mọi lĩnh vực xã hội.” Kỳ thực tôi định nói là chúng tôi đã khởi đầu Bước Ngoặt trong đảng. Một sơ suất nhỏ? Vào thời ấy thì không. Người ta nhất định buộc tội tôi vì phát ngôn ấy. Một số người hiểu thế này: ý của Krenz là không có Bước Ngoặt do nhân dân, mà do đảng từ “tận trên kia” tạo ra. Tôi hoàn toàn không có quan điểm đó. Khái niệm “Bước Ngoặt” nói về các biến cố tháng Mười được tôi dùng lần đầu tiên khi nói trước cuộc họp Trung ương đảng 9. Ngay từ ngày ấy tôi đã thấy mối quan hệ mật thiết giữa phong trào nhân dân “bên dưới” và các quyết định từ “bên trên.” Cũng giống như cuộc đồng hành an ninh: “bên trên” nắm độc quyền về quyền lực. Rốt cuộc chỉ có các cơ quan hữu trách quyết định có nên sử dụng vũ lực hay không, và lúc đó lẽ ra tôi là người ra lệnh. Chính quyền nhà nước giữ thế thủ. Người biểu tình không gây lý do gì để phải can thiệp. Qua đó giữ được tính chất hòa bình của Bước Ngoặt. Giống hệt như vậy, Bước Ngoặt là quan hệ biện chứng giữa “áp lực từ bên dưới” và “phản ứng từ bên trên.”

4/11

Trước thềm cuộc biểu tình được đặt kế hoạch vào hôm nay ở Berlin có nhiều căng thẳng. Lúc các cán bộ công đoàn ở nhà hát Berliner Theater công bố dự định ấy thì Honecker còn đương quyền. Ông đề nghị lập một khu vực cấm ở trung tâm Berlin, tương tự như ở khu chính phủ ở Bonn. Như vậy ai cũng phải hiểu là trung tâm thành phố chỉ được dùng để biểu tình khi trước đó được nhà nước cấp phép. Hiến pháp CHDC Đức không có tình trạng thiết quân luật như điều 40 trong hiến pháp Weimar.

Sau ngày 18/10 Bộ chính trị khuyên nhà nước nên cấp phép biểu tình. Thay cho khu vực cấm, những người tổ chức và cảnh sát nhân dân cần thỏa thuận về cuộc đồng hành an ninh. Phải loại trừ mọi lý do khả dĩ gây ra tình thế cấp tiến.

Khoảng 18 giờ tôi đi đến Berlin, hôm nay không vào tòa nhà Trung ương đảng nơi Wolfgang Herger và Siegfried Lorenz có phiên trực. Tôi đến văn phòng Bộ trưởng Nội vụ. Ở đây có một nhóm làm việc dưới sự chỉ huy của tôi, nhóm này có quyền ra quyết định tức khắc cho các biến cố bất thường. Chủ tịch Hội đồng Bộ trưởng Stoph, Bộ trưởng Quốc phòng Kessler, Bộ trưởng An ninh Quốc gia Mielke và Bộ trưởng Nội vụ Dickel ở đó. Trong chuyện an ninh không được phó mặc chi tiết nào cho ngẫu nhiên. Hôm nay về cơ bản sẽ cho thấy ý niệm đồng hành an ninh có tác dụng hay không.

Tôi khó có thể nén được bối rối. Đối với tất cả chúng tôi, cuộc đồng hành an ninh ở quy mô này là độc nhất từ xưa đến nay. Tôi lo lắng vì tình hình ở Cổng Brandenburg. Đột phá biên giới có tổ chức là một thảm họa. Một đường điện thoại phòng xa nối với Bộ tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây ở Wünsdorf và một đường nữa nối với chỉ huy trưởng đại diện KGB Berlin ở Berlin-Karlshorst. Tổng đài điện thoại CT đã chuẩn bị để tôi trong thời gian ngắn nhất nhận được đường nối với Gorbachev. Tất cả những ai có quyền nào đó ra chỉ thị cho các cơ quan bảo vệ và an ninh được nhận một đường dây điện thoại đặc biệt. Chúng tôi có đường truyền hình từ các điểm quan trọng trong trung tâm thành phố và từ Cổng Brandenburg.

Gần chín rưỡi đoàn biểu tình khởi hành. Đi đầu là biểu ngữ “Biểu tình phản đối.” Các nghệ sĩ Berlin thắt dải vải xanh đề chữ “Không bạo lực.”

Điện thoại của tôi réo chuông. Trưởng ban cổ động Trung ương đảng Heinz Geggel gọi. “Chúng tôi đã chuẩn bị kỹ thuật để truyền hình trực tiếp cuộc biểu tình. Anh nghĩ sao?” ông hỏi.

“Truyền đi”, tôi nói. “Các kênh Tây Đức đang nào cũng đưa tin.”

Thông tin của ông làm tôi ngạc nhiên: “Không. Không thấy họ có xe truyền hình ở hiện trường. Họ cũng không có đơn xin phép truyền hình.”

Tôi cho là họ được nghỉ thứ Bảy. Nhưng tôi nói: “Càng tốt. Thế thì dân ta biết sự việc qua kênh truyền hình của chúng ta trước.”

Mấy phút sau ai cũng được theo dõi đoàn biểu tình và cuộc mít tinh sau đó. Một nữ thư ký tốc ký các đoạn diễn văn quan trọng. Tôi muốn đánh giá các ghi chép ấy cho phiên họp Trung ương đảng sắp tới.

Những khẩu hiệu của đoàn biểu tình thể hiện hy vọng và ngờ vực, suy tư và nghiệt ngã, phê phán và động viên, cay đắng và điều cốt. Từ “Cách mạng tháng Mười năm 1989 muôn năm”, “Đừng để SED cô đơn” và “Mọi quyền lực về tay nhân dân” cho đến “Honi tốt, Egon tốt – mọi việc rồi sẽ tốt,” “Không bảo vệ giống Ngỗng Đầu”, “Đặc quyền cho mọi người”, “Chính sách của các người đáng làm mọi người bỏ đi”. Mặc dù cả tôi cũng bị công kích cay nghiệt nhưng tôi cố không quy về cá nhân mình. Một Tổng bí thư khác có lẽ cũng chịu búa rìu tương tự. Dân chúng phải được toát ra mọi ngột ngạt.

Nôi đã sôi nhiều năm, giờ được mở vung. Bộ chính trị và chính phủ, và cá nhân tôi, nay phải chịu gánh nặng từ mọi phát triển lệch lạc của mấy năm qua. Đảng SED cảm thấy mình là đảng lãnh đạo có trách nhiệm về mọi thứ. Bây giờ – giữa cuộc khủng hoảng – chúng ta cũng phải nhận trách nhiệm về mọi lỗi lầm, tất cả chúng ta, không phải chỉ những kẻ được bầu lên để “giờ đầu chịu báng.”

Khi đoàn biểu tình đến quảng trường Alexander nhưng mít tinh chưa bắt đầu, tôi và Stoph đi sang một phòng khác. “Willi”, tôi nói, “đây là chuyện anh và người kế nhiệm. Tôi muốn nói chuyện với anh trước tiên vì anh là người góp phần quyết định để Bộ chính trị chúng ta bắt đầu tranh đấu được với chính sách sai lầm cũ. Không có anh thì vẫn chưa thay thế được Honecker. Bây giờ anh là người đứng đầu chính phủ từ chức. Tôi muốn anh ở lại Bộ chính trị với kinh nghiệm dày dặn của mình. Đây cũng là ý của Gorbachev. Tôi đề nghị anh làm ủy viên Bộ chính trị không có lĩnh vực chuyên trách hoặc trưởng ban thanh tra trung ương.”

“Cảm ơn”, Stoph nói. “Tôi sẽ suy nghĩ.”

Tôi đề nghị ông cho tôi biết quyết định của ông từ nay đến khi Bộ chính trị họp kỳ tới. Sau đó tôi báo tin: “Tôi đề cử Hans Modrow làm tân chủ tịch

Hội đồng bộ trưởng.”

Stoph im lặng. Chúng tôi ngồi đối diện nhau, không nói một lời. Ông hỏi hệt như Kochemassov hôm qua: “Anh đã nghĩ kỹ rồi chứ?”

“Vâng”, tôi nói. “Modrow ở trong Trung ương đảng từ năm 1958. Trong thời gian này đồng chí ấy đại diện không hề nao núng cho đường lối của đảng, có kinh nghiệm hoạt động chính trị phong phú, làm bằng tiến sĩ kinh tế và hoàn thành nhiều nhiệm vụ chính trị đối ngoại. Hai chúng tôi đã biết nhau từ ở FDJ. Đôi khi đồng chí ấy hơi cứng, không biểu lộ nội tâm, tuy nhiên tôi tin tưởng đồng chí ấy phù hợp với chức vụ này.”

Stoph vẫn dè dặt. Ông nói chậm rãi như đọc chính tả: “Anh nói đúng. Nhưng đồng chí ấy là người có kỳ vọng cao. Tôi tin là thực ra đồng chí ấy muốn thành tổng bí thư và sẽ không thỏa mãn với chức chủ tịch Hội đồng bộ trưởng đâu.”

Tôi phấn khởi chứng kiến sự thẳng thắn của Stoph. Từ gần 40 năm nay ông có chân trong Bộ chính trị. Phải chăng ông nhận ra các mặt mạnh mặt yếu của con người rõ hơn tôi? Cũng có thể tôi là người quá cả tin.

Tuy nhiên tôi vẫn quyết tâm: “Trong giai đoạn này mỗi người trong chúng ta sẽ gạt lại những cạnh tranh cá nhân có thể có. Tôi đề nghị anh dùng ảnh hưởng của mình đối với các đồng chí là ủy viên Bộ chính trị, đồng thời cũng trong chính phủ để họ ủng hộ đề nghị của tôi cử Hans Modrow làm chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.”

Stoph hứa.

Chúng tôi quay về với các đồng chí trong nhóm và tiếp tục quan sát diễn biến cuộc mít tinh ở quảng trường Alexander. Đang có người nói ra đề nghị hiến pháp của Cộng hòa Pháp 1793. Sau đó điều 27 (về quyền tự do ngôn luận và tự do báo chí, phát thanh và truyền hình) và điều 28 (quyền tự do hội họp) trong hiến pháp CHDC Đức được đọc lên.

Nữ diễn viên Johanna Schall đòi bảo vệ tuyệt đối các quyền ấy. Bà muốn xóa hết các điều khoản trái với tinh thần ấy trong bộ luật hình sự CHDC Đức. Bà đề nghị thay đổi điều 1 hiến pháp CHDC Đức nói về “sự lãnh đạo

của giai cấp công nhân và đảng Marx-Lenin của họ.” Bà nói: “Quyền lãnh đạo phải được kiến tạo thông qua công việc. Các chính đảng cũng phải tuân thủ nguyên tắc.”

Luật sư Gregor Gysi đòi bộ luật hình sự mới. Ông được ủng hộ nhiệt liệt khi hô lớn: “An ninh quốc gia lớn nhất là an ninh pháp lý.” Ông ước cho những người hoàn cảnh khó khăn được lắp điện thoại, ước cho xã hội không phải nói ra một câu quen thuộc là “chuyện này tôi không thích nói qua điện thoại.”

Marianne Birthler từ văn phòng mục sư thành phố cho thanh niên đòi điều tra đến cùng sự việc cảnh sát tấn công người biểu tình hôm 7 và 8/10 ở Berlin.

Markus Wolf, cựu thứ trưởng an ninh dưới thời Mielke, không được chấp nhận một cách đơn giản. 33 năm ông làm việc tại Bộ an ninh quốc gia, lên đến chức thượng tướng. Ông dũng cảm phê phán việc lấy nhân viên Bộ an ninh quốc gia là kẻ đỡ đòn cho cả nước. Ông đúc kết từ bài học lịch sử: “Ở các nước XHCN sau chiến tranh, mỗi khi có sự thay đổi trong đường lối hay ban lãnh đạo và người dân xuống đường đưa ra các đòi hỏi đầy cảm tính thì xung đột bùng nổ, có máu chảy và người chết, đôi khi rất nhiều người chết. Ta hãy ngả mũ cảm phục sự điềm tĩnh của mọi người ở quảng trường này. Từ 9/10 không có đổ máu nữa và chúng ta muốn giữ gìn tình trạng đó. Chúng ta hãy nắm lấy thời cơ ngàn năm có một này để gắn chủ nghĩa xã hội với dân chủ.”* Wolf đề nghị một phiên họp đảng SED. Ông nói, Trung ương đảng nên “triệu tập tức khắc một phiên họp theo điều 47 trong điều lệ đảng.”

“Bầu cử theo đúng nghĩa của chữ đó” là đòi hỏi của giáo sư Jens Reich của Diễn đàn mới.

Manfred Gerlach, chủ tịch đảng LDPD và cấp phó của tôi ở Hội đồng nhà nước, yêu cầu Quốc hội có đánh giá thẳng thắn về tình hình trong nước. Ông mong đợi chính phủ từ chức.

Có lẽ Schabowski là người vất vả nhất để được mọi người lắng nghe. Ông nói hùng hồn và quy chính xác chính sách của chúng ta vào một điểm: “Chúng ta muốn có một CHDC Đức mà ai cũng có thể nói: đó là nước ta!”

Ông hô vào micro: “Chúng ta vùng dậy đi đến cái mới và không cho những người quản lý di sản chính trị cơ may nào. Nhưng tôi cũng không muốn những dàn thiêu được cấp tốc dựng lên mà một số người muốn thiêu trên đó những thành tựu hiển nhiên của nhân dân từ nhiều năm qua.”

Stefan Heym được giới thiệu là “Nestor của phong trào chúng ta.” Ông nói, trong mấy tuần qua chúng ta đã vượt qua được sự cam lạng và đang học cách đi thẳng lưng. “Chủ nghĩa xã hội, không phải kiểu Stalin, chủ nghĩa xã hội đích thực, không thể hình dung ra mà thiếu dân chủ. Dân chủ là một từ Hy Lạp, có nghĩa là dân làm chủ. Chúng ta hãy thực thi nền dân chủ ấy”, Heym kêu gọi.

Linh mục Friedrich Schorlemmer phân đầu cho một viễn cảnh của công dân CHDC Đức. “Bây giờ ở đây có ý nghĩa, ở đây sẽ có nhiều biến động, hãy ở lại đây!” ông nói. Và ông tiếp lời: “Bây giờ chúng ta cần lòng bao dung và tình đoàn kết mang tính phê phán. Phải thú nhận sai lầm là sai lầm. Nhưng [...] giờ đây đừng đào thêm hố ngăn cách. Hãy tin tưởng trong mỗi người có một Bước Ngoặt, kể cả khi không ai được phép trụ lại quan điểm cũ. Với chúng ta, những người trong phong trào dân chủ mới, tôi muốn nói: đừng thay tính hẹp hòi cũ bằng một tính hẹp hòi mới.”

Nữ văn sĩ Christa Wolf miêu tả sự chia cắt trong xã hội bằng những lời sau: “Cách mạng xuất phát từ tầng dưới, đổi chỗ trong hệ thống giá trị ở dưới và ở trên, và sự thay đổi ấy lật ngược xã hội XHCN. Nhiều biến động xã hội lớn khởi phát. Ở nước ta chưa bao giờ nói nhiều như trong những tuần này, nói với nhau, chưa bao giờ nói với nhiều đam mê, nhiều giận dữ và buồn bã, nhưng cũng nhiều hy vọng. [...] Chúng ta không ngủ hay ít ngủ. Chúng ta kết bạn với những người chưa hề biết mặt trước đây, và chúng ta cãi cọ đau đớn với những người mà chúng ta cho là đã quen. Chuyện đó bây giờ gọi là ‘đối thoại’, chính chúng ta đã đòi có nó. Giờ thì hầu như chẳng ai muốn nghe chữ ấy nữa. Vậy thì chúng ta đâu có thực sự học được ý nghĩa của nó. Chúng ta nghi ngại nhìn bàn tay đột ngột chìa ra, nhìn vào khuôn mặt cứng đờ ngày trước. Nghi ngờ là tốt, kiểm tra còn tốt hơn. Chúng ta lật ngược các khẩu hiệu đã đè nén và xúc phạm mình và ném chúng trở lại. Chúng ta sợ bị lạm dụng. Và chúng ta sợ từ chối một lời mời chân thành. Cả nước ta hiện đang ở trong sự chia cắt ấy. Chúng ta biết là phải học nghệ thuật dùng để sự chia cắt ấy tiến triển thành đối đầu [...]”

Giáo sư Lothar Bisky từ đại học điện ảnh Babelsberg đòi tiến hành đối thoại chính trị mà không phải sợ hãi hay kiêng kỵ điều gì. Khi sinh viên chỉ ra trong phim mình các mâu thuẫn của cuộc sống thì không được trừng phạt người đem tin gở, mà trừng phạt người gây ra điều gở đó.

Nhà văn Christoph Hein nói: “Tôi muốn nhắc mọi người nhớ đến một ông già, một người hôm nay có lẽ rất cô đơn. Tôi nói đến Honecker. Người đàn ông ấy có một giấc mơ, và ông sẵn sàng ngồi tù vì giấc mơ đó. Rồi ông có cơ may được thực hiện giấc mơ đó. Không phải một cơ may thuận lợi, vì các bà đỡ cho nó là chủ nghĩa phát xít bại trận và học thuyết Stalin quá hùng mạnh. Một xã hội mới ít liên quan đến chủ nghĩa xã hội xuất hiện. [...] và tôi tin rằng, ngay cả đối với ông già ấy xã hội này không phải ước mơ của ông hóa thành sự thực. [...] Tôi chỉ nhắc đến ông già ấy vì một lý do là cảnh báo chúng ta đừng dựng lên những cơ cấu mà một ngày nào đó chúng ta lại sa vào móng vuốt của nó. [...] hãy dựng lên một xã hội dân chủ, [...] một chủ nghĩa xã hội không biến tên nó thành chuyện đùa. Một xã hội xứng đáng với con người chứ không hạ con người xuống thấp hơn cơ cấu của nó.”

29 chính khách, văn sĩ, nghệ sĩ, đại diện nhà thờ, nhà báo, luật gia, giáo viên đại học và sinh viên đã lên tiếng. Đôi khi tôi sờn gai ốc. Tôi vốn luôn tin tưởng chính sách của chúng ta về nguyên tắc là đúng. Những lệch lạc của nó ta có thể sửa chữa được. Lời phê phán hôm nay mang tính nguyên lý đến độ sinh ra câu hỏi: đường lối XHCN của chúng ta liệu còn có thể thực hiện được không? Giả sử những kẻ phản cách mạng lên tiếng thì câu trả lời sẽ đơn giản. Nhưng đây là các công dân nhiệt tình của CHDC Đức. Tôi quen nhiều người trong họ. Một số là đảng viên SED. Họ không được ủng hộ bởi những phần tử quậy phá nào đó, phía chống đối CHDC Đức. Mà nửa triệu công dân CHDC Đức vỗ tay hoan nghênh họ, trong đó có nhiều đảng viên SED.

Điều đó nói lên tất cả. Những vấn đề dồn đọng có gốc rễ sâu xa hơn nhìn nhận của tôi lâu nay, những gốc rễ không chỉ ở chính sách thời sự mà còn có lý do lịch sử. Nhận thức theo học thuyết Marx – con người, giá trị cao nhất trong mọi giá trị, là cứu cánh chứ không phải phương tiện của chính trị – ngày càng mờ nhạt. Giờ thì đã thấy hậu quả của việc học thuyết

Marx-Lenin nhiều thập kỷ qua bị mang dấu ấn Stalin và làm cho thô thiển đi.

Chẳng phải cả tôi cũng nhầm mắt để lý luận của chúng ta bị rút gọn thành những trích đoạn, khái niệm và phạm trù được chắt hay chớ? Chẳng phải Bộ chính trị cũng bằng cách đó định hạ thấp các khoa học xã hội thành nô bộc của chính trị đó sao? Những gì nói về SED ở cuộc mít tinh này đã đặt dấu hỏi cho lý luận về chính đảng kiểu mới do Lenin sáng lập. Có phải đó là cách tư duy mới?

Tôi chia sẻ một số ý nghĩ được phát biểu. Một số ý khác tôi sẵn sàng khẳng định. Sự cởi mở khi phát ngôn là một phần trong văn hóa chính trị mới mà tôi cũng muốn. Nhưng tiếc thay cuộc mít tinh cũng gây xúc phạm. Tôi quan sát một sự hẹp hòi đang nảy nở, thấy người ta đánh thức những mong đợi bất khả đáp ứng. Tôi ngạc nhiên không thấy ai nói đến hiểm họa từ CHLB Đức đang nằm phục đợi chúng ta, và không ai để tâm đến nỗi quan ngại của các đối tác đồng minh XHCN.

Trong công việc của mình tôi không được phép và không muốn bỏ qua thực tế là NATO đã định nghĩa rõ ràng đường lối bài trừ chủ nghĩa xã hội tại hội nghị thượng đỉnh ở Brussels: “Khắc phục sự chia cắt châu Âu trên cơ sở các giá trị phương Tây.” Trong những ngày này tôi lưỡng lự không nhắc đến các ý nghĩ đã nói ra vì tôi không muốn có một CHDC Đức theo hình mẫu phương Tây và không muốn bài trừ chủ nghĩa xã hội trên đất CHDC Đức. Nhưng ít ai muốn nghe. Tâm trạng phản kích của những công dân không chịu thấy các áp lực quốc tế lên CHDC Đức đang chiếm thế thượng phong. Không phải tất cả, nhưng nhiều sai lầm của chúng ta sinh ra vì các thế lực phương Tây, nhất là CHLB Đức, ngay từ đầu đã làm một cuộc chiến chống CHDC Đức với kết quả “tồn tại hay không tồn tại.”

Trong tâm trạng này và trong tư duy mâu thuẫn, 15 giờ tôi triệu tập các đồng chí ở Bộ chính trị đang có mặt tại Berlin. Từng người cho biết ấn tượng của mình về cuộc mít tinh phản đối. Chúng tôi nhất trí nhấn mạnh: ý chủ đạo tại cuộc mít tinh là phản đối sự phát triển lệch lạc ở CHDC Đức chứ không diễn giả nào phát biểu về phục hồi chủ nghĩa tư bản ở CHDC Đức. Đó là điểm quyết định. Các đồng chí trao nhiệm vụ cho tôi đánh giá cuộc tranh luận trong bài nói chuyện ở hội nghị Trung ương đảng 10 và thông báo cho các bí thư tỉnh ủy thứ nhất qua công điện.

Bức công điện được gửi đi ngay sau cuộc họp Bộ chính trị. Trong đó viết về cuộc biểu tình này: “Không có ra lựa chọn nào khác, nếu chúng ta trung thành với nguyên tắc của cuộc họp Trung ương đảng 9 – chỉ tiếp tục những quá trình hiện đang diễn ra ở nước ta bằng phương tiện chính trị. Do đó đã có cộng tác giữa những người tổ chức biểu tình và Cảnh sát nhân dân. Nhờ vậy đã ngăn được xung đột bạo lực và bảo đảm biểu tình kết thúc êm thấm. Điều đó có ý nghĩa lớn đối với không khí trong nước.” Tôi nhắc lại một ý đã nhấn mạnh trên vô tuyến hôm qua, đó là có những giọng lạc điệu, chủ yếu phủ nhận một thực tế là chỉ có thể xây dựng cái mới trên nền tảng của những gì đã đạt được trong 40 năm qua.

5/11

Tôi nhận được từ Matxcova một nghị quyết của Bộ chính trị Đảng Cộng sản Liên Xô. Các đồng chí Xô viết đã thảo luận về kết quả cuộc gặp gỡ giữa tôi và Gorbachev. Nhận định chính của họ: sự tồn tại của một CHDC Đức ổn định và tự quyết là nhân tố quan trọng cho hòa bình và an ninh ở châu Âu. Nhấn mạnh vấn đề gìn giữ thế cân bằng trên thế giới. Tôi cũng vui mừng về nhận định rằng Đảng Cộng sản Liên Xô và SED nhất trí trong mọi câu hỏi về đổi mới chủ nghĩa xã hội. Như trong nghị quyết nêu rõ, Bộ chính trị Đảng Cộng sản Liên Xô đã khẳng định những gì Mikhail Gorbachev và Egon Krenz đã bàn luận hôm thứ Tư ở Matxcova.

Một điểm quan trọng trong đường lối đổi mới của chúng ta đã được thực thi thắng lợi: tái lập tình chiến hữu với Matxcova.

Trong các phương tiện truyền thông CHLB Đức và Tây Berlin người ta trắng trợn khuyến cáo đừng để CHDC Đức nghỉ ngơi lấy sức. Không liên tục gây áp lực với SED sẽ không đạt được mục đích nào đã được tuyên ngôn hôm qua ở quảng trường Alexander. Giờ đây truyền thông nêu câu hỏi quyền lực ở CHDC Đức, và họ đã đánh trúng một điểm nhạy cảm của lãnh đạo đảng và nhà nước: tham nhũng và lạm quyền. Những tin tức ấy gieo lên mảnh đất màu mỡ ở công dân CHDC Đức, cả ở các đảng viên SED. Đạo đức XHCN không chấp nhận những hiện tượng đó. Nhiều thế hệ được dạy dỗ trong tinh thần ấy, nhưng giờ đây các “phát hiện” – cả ở báo chí CHDC Đức – gợi ý tương giới cầm quyền dạy chúng ta uống nước nhưng bản thân thì uống vang. Không chỉ các cán bộ lãnh đạo mới bị nghi. Sự bất bình ở cơ sở còn chĩa đến các cán bộ cấp xí nghiệp, huyện và tỉnh. Người ta không

phân biệt giữa những kẻ ăn bám và vô số cán bộ phần đầu vì CHDC Đức mà không có đặc quyền nào. Tất cả bị vơ đũa cả nắm.

Có những phóng sự về khu nhà ở của Bộ chính trị tại Wandlitz, nhà cuối tuần của thành viên Bộ chính trị và chính phủ, khu săn bắn, nhà cửa họ sai xây cho con cái, cửa hiệu và hàng hóa đặc biệt. Nhiều tin tức mới, đôi khi cả tin đồn loan truyền hằng ngày.

Hầu như chẳng ai tin là tôi không hề biết đến các sai phạm được nêu ra của các đồng chí ấy. Cũng chẳng ích gì khi chính tôi tương đối nhẹ gánh. Dĩ nhiên: tôi cũng sống trong khu rừng Wandlitz, mua hàng tại cửa hiệu đặc biệt, nghỉ phép ở nhà nghỉ chính phủ. Đó là các quy định được đề ra lúc nào đó sau chiến tranh và sau này vì lý do an ninh. Nhưng tôi không sở hữu nhà cuối tuần, khu săn bắn, cũng không yêu cầu xây nhà cho các con trai. Hôm nay người ta mong đợi tôi công khai hóa toàn bộ sự thật về tham nhũng. Nhưng ai biết sự thật ấy? Nó biểu hiện ở đâu? Nhất định không phải từ tin tức đăng trong một tờ báo Tây Đức – rằng các “quan lớn SED” nhặt nhanh đến 100 tỉ D-Mark gửi bên Tây Đức. Cũng không ở trong tin ủy viên Bộ chính trị có một tài khoản sử dụng tự do. Mỗi người chúng tôi có lương. Mỗi tháng tôi được nhận 5.000 Mark CHDC Đức, chưa trừ thuế.

Tôi bức xúc khi thấy mọi thông tin về lạm quyền và tham nhũng được dư luận coi là sự thật mà không kiểm chứng. Hậu quả cực kỳ tai hại. Những ví dụ bị vạch ra khiến lòng tin của các đảng viên đối với lãnh đạo sụp đổ. Hàng trăm người ra khỏi đảng, mỗi ngày một nhiều thêm. Một câu nói được lan truyền, ngay cả trong giới trẻ: “Chúng ta bị lừa dối 40 năm.”

Tôi bị hỏi ngày càng nhiều: quan điểm của tôi về trách nhiệm pháp lý khi phạm sai lầm chính trị. Tôi không muốn lấy lỗi mới để thay cho lỗi cũ. Muốn là một nhà nước pháp quyền XHCN thì chúng ta phải thẩm định cáo trạng. Ai cũng phải có quyền được giải trình. Nếu có tội thì phải chịu sự nghiêm khắc của luật pháp. Càng phải làm thế khi tham nhũng và lạm quyền đã hủy hoại mơ ước, hy vọng và mong đợi XHCN của nhiều công dân. Đó là hành vi không thể đứng chung với đạo đức XHCN. Tôi còn nghĩ: quyền sử dụng cơ sở nghỉ dưỡng, sống trong những ngôi nhà nhất định, hưởng hưu trí đặc biệt, dùng xe công v.v. dựa trên quy định, nghị quyết và cả luật pháp. Nếu muốn xóa bỏ đặc quyền thì người ta phải bãi bỏ các quy định tương thích.

Người phạm lỗi chính trị phải chịu trách nhiệm chính trị chứ không qua đường tư pháp. Ngoài các tội phạm chiến tranh, tôi chưa thấy ở đâu trên thế giới có ai bị tòa án xử phạt vì chính sách sai lầm. Đối với tôi, không thể chấp nhận lạm dụng quyền chức và vượt qua pháp luật để làm lợi cho bản thân. Đó là công việc của tư pháp chứ không phải của đảng. Trong suy nghĩ của tôi không có chỗ cho thù hận. Quan điểm này của tôi bị coi là nhược điểm. Ngày càng nhiều người trách tôi dùng “chiến thuật” này để bảo vệ “lớp già.” Có người viết thư cho tôi: “Chúng tôi có ấn tượng là ông rất nương nhẹ người tiền nhiệm. Ông ta có công lao, nhưng cũng đưa đất nước đến bên bờ vực thẳm. Honecker hôm 6/10 còn vui vẻ khiêu vũ ở sân bay Schönefeld và tuyên bố với xung quanh: ‘ai bị coi là chết rồi thì thường sống lâu hơn’, chẳng lẽ hôm nay đã ốm đến nỗi không giải thích thấu đáo được sự chuyển quyền của mình được nữa hay sao? Ông nên chấm dứt ngay những việc làm nửa vời của mình!”

Tuy có lời cảnh tỉnh này và nhiều lời khác, trong thâm tâm tôi càng lại ý tưởng nhắc nhở ngành tư pháp truy tố cứng rắn những người có trách nhiệm. Tôi rất chú trọng các câu hỏi: Sự thật là gì? Tham nhũng từ đâu ra? Trong tương lai phải phòng ngừa ra sao? Tôi muốn giữ gìn pháp luật CHDC Đức và điều lệ SED.

Hôm nay tôi phải hoàn tất bài nói chuyện cho phiên họp Trung ương đảng 10 sắp khai mạc vào thứ Tư. Tôi có hai bản: một dự thảo của nhóm công tác trong Trung ương đảng và một nữa của các nhà khoa học từ đại học Humboldt. Tôi bị áp lực thời gian lớn đến nỗi không thể hợp nhất những điểm tối ưu của hai phương án. Vả lại tài liệu của các nhà khoa học tôi cho là quá lý thuyết đối với một cuộc họp Trung ương đảng. Tôi muốn giải thích các bước chính trị để đảng viên SED và qua đó nhiều công dân thấu hiểu. Vì lý do ấy tôi viết tiếp dự thảo do các cộng tác viên chuẩn bị. Gần 4 giờ sáng thì xong. Tôi chuyển cho tất cả ủy viên thường vụ và dự khuyết của Bộ chính trị.

Tôi chỉ còn về nhà để tắm và ăn sáng.

6/11

Lúc gần 7 giờ tôi nghe radio trong ô tô một tin chính, hôm nay dự luật du lịch đã được công bố ở nước ngoài. Phát thanh viên kêu gọi công dân

CHDC Đức tranh luận công khai, gửi đề nghị và bình luận cũng như đóng góp ý kiến sửa đổi dự luật đến chính phủ CHDC Đức trước 30/11. Trước lễ Giáng sinh đạo luật này sẽ tích hợp các góp ý sửa đổi và được Quốc hội phê chuẩn. Chính phủ đề nghị thông cảm vì chưa thể nói gì về khía cạnh tài chính của du lịch. Nghe tin này, tôi nhớ ra là hôm nay Schalck lại bay đến Bonn. Ông sẽ hỏi xem chính phủ đã ra quyết định về việc cùng lo khoản tài chính cho quy mô du lịch đáng kể chưa. Tôi hy vọng bản thông cáo hôm nay về mặt tài chính chưa giải quyết xong sẽ gây áp lực để rốt cuộc Bonn cũng phải lên tiếng.

Bản dự luật nói: “Công dân Cộng hòa dân chủ Đức có quyền du lịch nước ngoài.” Theo tôi đó là câu quyết định. Lẽ ra, nếu chúng tôi bảo đảm được quyền này sớm hơn thì đã ngăn chặn được nhiều vấn đề chính trị: vượt biên phi pháp, tị nạn vào sứ quán, hình ảnh biên giới Hungary-Áo và sứ quán CHLB Đức tại Praha. Du lịch tự do là điểm quyết định trong chương trình đổi mới của chúng tôi.

Hôm thứ Bảy luật sư Gysi đã cảnh báo Schabowski không nên công bố dự luật du lịch hiện có. Trong đó có quá nhiều rào cản quan liêu và các hạn chế đi lại cần phải loại bỏ. Chỉ sau đó mới nên công bố. Schabowski báo lại cho tôi hay.

Tôi trả lời: “Tôi đã công khai nhắc đến đạo luật này hôm thứ Sáu. Mọi chùng chình đều gây lộn xộn thêm. Đây là dự thảo để đem tranh luận. Nếu muốn thì Gysi có thể đưa ra đề nghị của mình như một góp ý công khai. Tôi muốn thấy đề đạt của chúng ta được công bố sau cuộc biểu tình ở Alex.”

Tôi nghĩ, những gì chưa hoàn hảo trong dự luật sẽ được chỉ ra trong tranh luận công khai và loại bỏ khi trình Quốc hội.

Tôi tự hỏi khi nghe tin tức trên radio: có thể Gysi nói đúng chẳng? Ngay những cuộc trưng cầu ý kiến đầu tiên trên radio đã cho thấy nhiều người nghĩ giống ông. Họ không thích phải xin phép ai nữa khi muốn du lịch. Họ muốn coi du lịch không phải là tặng phẩm hay nghĩa cử chiếu cố của nhà nước, mà là sự thực thi quyền công dân. Trong ngày, tôi nghe các tỉnh ủy báo cáo lên và đọc điện tín của dân chúng gửi đến. Thoạt tiên các ý thuận và chống dự luật còn cân bằng. Càng về sau, ý chống càng chiếm ưu thế. Cuộc biểu tình thứ Hai ở Leipzig đòi một luật du lịch không hạn chế. Càng

ngày càng rõ là bản dự luật sẽ không được nhiều người chấp nhận nữa. Trước đây nửa năm có lẽ là một tiến bộ lớn, hôm nay đạo luật vừa được thông báo đã thành giấy lộn.

Lại một lần nữa chúng tôi lo mọ tụt hậu sau sự kiện. Tôi tự giận mình. Chúng tôi đã có cơ hội soạn một dự thảo tốt hơn nhưng lại bỏ phí thời gian. Chính sách của chúng ta lại tiếp tục đánh mất tín nhiệm.

Buổi tối ở sứ quán Liên Xô có cuộc chiêu đãi nhân dịp 72 năm Cách mạng tháng Mười. Tôi không sao có được tâm trạng liên hoan như thường lệ vào ngày lịch sử này. Hầu như tôi chỉ trò chuyện với đại sứ Xô viết, cho ông biết dự luật du lịch bị phản ứng tiêu cực ra sao. Tôi thông báo trong cuộc họp Bộ chính trị ngày mai sẽ đề nghị thảo một quy chế của Hội đồng bộ trưởng thể chỗ cho các điểm cơ bản của luật du lịch. Quy chế sẽ thuận lợi là có thể có hiệu lực ngay. Các chi tiết sẽ được Bộ trưởng Ngoại giao Fischer bàn với đại sứ trong ngày thứ Ba.

Cuộc chuyện trò của chúng tôi bị gián đoạn bởi một nhóm tướng lĩnh Xô viết muốn nâng ly chúc mừng. Từ nhiều năm nay họ có tục lệ tụ họp trong buổi chiêu đãi để trò chuyện và cũng cụng ly với tổng bí thư SED. Đại tướng Snetkov nói ngắn: *“Tập đoàn miền Tây của quân đội Xô viết sẽ thực hiện nhiệm vụ quốc tế của mình ở CHDC Đức trong bất cứ điều kiện nào.”*

Tôi vui mừng chứng kiến tình đoàn kết giữa các bạn Xô viết và CHDC Đức, tuy nhiên vẫn hy vọng không phải cần đến quân đội của các bạn và của chúng ta.

Sau khi chia tay trước sứ quán Xô viết, tôi thấy một núi tài liệu trong ô tô. Tôi đọc ở nhà. Trong đó có cả báo cáo của Alexander Schalck về cuộc nói chuyện với chánh văn phòng Phủ thủ tướng Seiters và tiền nhiệm của ông là Schäuble.

Bonn viện có cuộc biểu tình ở quảng trường Alexander để tiếp tục dè dặt trong vấn đề tài chính du lịch. Sau “cuộc tụ họp thứ Bảy”, Bonn “không giấu thái độ dè dặt của các chính khách hữu trách trong chính phủ liên minh.”

Chiến lược của Bonn quả là đạo đức giả. Cuộc biểu tình hôm thứ Bảy đòi tự do du lịch. Vậy mà chính CHLB Đức, vốn luôn miệng tuyên bố ưu tiên vấn đề du lịch, lại lấy đòi hỏi công khai nợ làm có để lẫn tránh trách nhiệm tài chính. Schalck đã trình bày một lần nữa các đề nghị từ phía CHDC Đức: dự định hằng năm mỗi công dân CHDC Đức được mua 300 D-Mark ngoại tệ để du lịch. Số tiền này sẽ được đổi từ tiền Mark CHDC Đức theo tỉ giá ấn định. Trong trường hợp đó CHDC Đức sẵn sàng bãi bỏ quy định đổi lượng tiền tối thiểu đối với công dân CHLB Đức và Tây Đức. Dự tính sẽ có 12 đến 13 triệu lượt người du lịch mỗi năm.

Thay cho câu trả lời có hiệu lực, người ta đặt điều kiện chính trị. Sau khi thống nhất với thủ tướng CHLB Đức, Schäuble trình bày, vấn đề cơ bản đối với CHLB Đức là thay đổi hiến pháp CHDC Đức. Đoạn cuối trong thông báo nói: “Schäuble khẩn thiết khuyến cáo một lần nữa, tổng bí thư Egon Krenz nên nhắc đến các ý trên trong bài nói chuyện của mình. Nếu không, thủ tướng Kohl sẽ không thể giải thích trước nghị viện khoản viện trợ tài chính lấy từ tiền thuế của nhân dân CHLB Đức.”

Một thủ đoạn tống tiền, tôi nghĩ bụng. Nó mâu thuẫn cả với cơ sở quan hệ mà Kohl và Gorbachev đã thống nhất hôm 11/10 qua điện thoại. Kohl đã hứa với Tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô là không muốn làm mất ổn định CHDC Đức.

7/11

Hôm qua chủ tịch đảng Tiệp Khắc Jakeš gọi điện cho tôi. ČSSR, ông tuyên bố chính thức, không thể giải quyết các vấn đề nội chính của CHDC Đức. Không thể chấp nhận việc công dân CHDC Đức sang Praha để từ đây xuất cảnh sang CHLB Đức. Nếu CHDC Đức không tìm được cách thay đổi tình trạng đó thì ČSSR phải cân nhắc chuyện đóng biên giới của mình sang CHDC Đức. Tôi hiểu lập trường của ông, tôi nói, rồi tiếp lời: “Tôi không tưởng tượng nổi biên giới bị đóng thì sẽ ra sao. Vì lúc đó chúng tôi sẽ có biên giới đóng kín sang láng giềng miền Nam.”

Cuộc điện thoại từ Praha khiến tôi phải đưa mục “Thông tin về tình hình công dân CHDC Đức xuất cảnh qua đường ČSSR” vào chương trình nghị sự cuộc họp Bộ chính trị hôm nay. Nhưng trong mục này toàn bộ vấn đề du

lịch được đem ra bàn, kể cả phản ứng nghiêm trọng của dân chúng đối với luật du lịch được công bố.

Cuộc tranh luận diễn ra trái chiều. Từ đề nghị đóng biên giới sang ČSSR cho đến soạn thảo quy chế mới của Hội đồng bộ trưởng về du lịch có thể ban hành tức khắc. Sau khi tranh luận khá lâu chúng tôi quyết định, Hội đồng bộ trưởng sẽ ban hành một quy chế về du lịch trước khi Quốc hội ra nghị quyết. Quy chế thuận lợi là có thể có hiệu lực ngay, trong khi luật phải đi đường dài hơn thông qua Quốc hội.

Quyết định này gây ra một số tranh cãi về thẩm quyền. Chủ yếu vì ở thời điểm này chính phủ đã từ chức. Cho dù chính phủ vẫn tồn tại cho đến khi thành lập chính phủ mới, câu hỏi “ai trong Hội đồng bộ trưởng sẽ soạn thảo quy chế” vẫn phải đặt ra. Trong lúc Bộ chính trị đang họp Wolfgang Herger đã nói chuyện với Bộ trưởng Nội vụ Dickel để ông chỉ đạo bắt tay ngay vào soạn thảo quy chế. Herger giải thích cho ông biết chủ ý của Bộ chính trị: đây là cách trả lời dân chúng đã phê phán dự luật du lịch, thiết lập tức khắc các quy định chính phủ về du lịch và xuất cảnh hãn khỏi CHDC Đức. Bộ trưởng ngoại giao Fischer được đề nghị thống nhất dự thảo quy chế du lịch với phía Xô viết.

Hôm nay bế mạc cuộc tranh luận kéo dài từ 24/10 về đề nghị cơ cấu Bộ chính trị mới trình lên hội nghị Trung ương đảng 10.

Cho đến nay đã rõ là Axen, Hager, Krolkowski, Mielke, Mückenberger, Neumann và Tisch ra đi. Honecker, Mittag và Herrmann đã bị loại từ trước.

Sindermann không muốn từ chức. Ông viện lý: “Tôi được Đại hội đảng bầu. Tôi sẽ chỉ phục tùng nghị quyết Đại hội đảng.”

Stoph can thiệp. Ông nói với Sindermann: “Horst, nếu anh không muốn từ chức để tôi ở lại Bộ chính trị thì tôi cho anh biết là tôi sẽ không ứng cử. Tôi về hưu. Trong phiên họp ngày mai Egon phải được rảnh tay đề cử một Bộ chính trị mới.”

Sau lời kêu gọi thống thiết ấy, Sindermann cũng đổi thái độ. Ông tuyên bố sẵn sàng từ chức. Qua đó số ủy viên Bộ chính trị cũ ra đi quá bán. Chưa đủ. Nhưng kết quả đạt được cho đến giờ đã lấy của tôi nhiều sức lực và thì giờ

mà lẽ ra tôi muốn sử dụng cho nội dung chiến lược của Bước Ngoặt và soạn bài diễn văn tại cuộc họp Trung ương đảng.

Sau khi biết ai ra đi, tôi đề cử ủy viên thường vụ và dự khuyết mới vào Bộ chính trị: Wolfgang Herger, Hans Modrow, Wolfgang Rauchfuss, Günter Sieber và Jochen Willerding.

Chiều theo điều lệ SED chỉ có những ủy viên Trung ương đảng mới có thể được bầu vào Bộ chính trị. Quy định ấy làm tôi khó xoay xở hơn. Do trong hàng ngũ Trung ương đảng không có ứng viên thích hợp để kế tục Kurt Hager, tôi phải tìm cách khác để chọn được cá nhân thích hợp vào vị trí lãnh đạo. Tôi đề nghị lập Ban văn hóa của Bộ chính trị, do Klaus Höpcke sau này làm trưởng ban. Theo hình mẫu đó sẽ có Ban phụ trách các vấn đề khoa học và giáo dục do Gregor Schirmer lãnh đạo. Trong tương lai hai trưởng ban đó sẽ tham gia họp Bộ chính trị và Ban bí thư mặc dù họ không ở trong Trung ương đảng.

Trước khi bãi nhiệm Honecker trong tháng Mười tôi đã có ý tưởng trẻ hóa cơ bản Bộ chính trị. Tôi định chọn những khuôn mặt mới: Wolfgang Herger, Günther Jahn, Hartmut König, Helga Labs, Hans Modrow, Erich Postler, Wilfried Possner, Gunter Rettner, Jochen Willerding và Eberhard Aurich. Tất cả họ là ủy viên thường vụ hay dự khuyết đã được bầu vào Trung ương đảng. Khi được tôi chỉ cho xem danh sách đề xuất, Stoph khuyên tôi không nên. Tuy sẵn sàng đề nghị bãi nhiệm Honecker nhưng ông không đồng ý – theo như cách ông nói – “dùng Trung ương đoàn thay thế Bộ chính trị.” Ông nói thêm với giọng thân thiết: “Anh sẽ không sung sướng gì với Bộ chính trị ấy đâu. Cả trong đảng lẫn bên Tây Đức người ta sẽ trách anh thiết lập bộ máy chính quyền riêng của mình ở đây, và đó sẽ là bước khởi đầu xấu cho anh đấy.” Tôi đã không muốn bịt tai trước luận cứ của ông. Vì nếu vậy có thể xảy ra rủi ro là Stoph hôm 17/10 không sẵn sàng đòi bãi nhiệm Honecker.

Lúc tôi đề nghị Bộ chính trị cử Modrow làm ứng viên SED cho ghế chủ tịch Hội đồng bộ trưởng thì Gerhard Schürer không đồng ý. Ông đề nghị Siegfried Lorenz vào vị trí này. Nhưng Lorenz đã nói với tôi từ trước Bước Ngoặt là ông không nhận chức đó. Hôm nay ông sẽ trả lời thế nào? Thực ra ông sẽ được đa số trong Bộ chính trị và chắc chắn cũng trong Trung ương đảng. Ông vẫn từ chối. Đề nghị của tôi khuyến cáo Trung ương đảng đề cử

Modrow cho vị trí chủ tịch Hội đồng bộ trưởng được Bộ chính trị phê chuẩn.

Họp xong tôi quay về văn phòng. Schalck đang đợi tôi. Ông vừa gọi điện cho Seiders xong, cho biết Schäuble và Seiders đã nói chuyện với thủ tướng. Thủ tướng nhờ nhắn lại cho tôi rằng, sau cuộc biểu tình hôm qua ở Leipzig và làn sóng bỏ CHDC Đức ra đi không thuyền giảm, chỉ có thể giải quyết được tài chính du lịch nếu tôi công khai tuyên bố CHDC Đức trong thời gian nhất định sẽ sẵn sàng “cho phép các nhóm đối lập hoạt động và bảo đảm tiến hành bầu cử tự do.”

Nói trắng ra, đây là thái độ ngạo mạn muốn quyết định về CHDC Đức. CHLB Đức sẽ chỉ chia sẻ chi phí phát sinh do du lịch để đổi lấy sự nhượng bộ chính trị đáng kể của CHDC Đức. Đó là tổng tiền. Là một dự định thô thiển nhằm can thiệp vào nội tình của CHDC Đức. Gorbachev đã cảnh báo tôi sớm: đừng để Kohl gây áp lực. Ngoài ra Bộ trưởng Ngoại giao Xô viết còn khuyên chúng tôi: “Lấy ví dụ, ta rỉ tai thông báo cho Kohl là nếu chiến dịch đả phá CHDC Đức còn tiếp diễn và các sứ quán CHLB Đức còn tiếp nhận thêm người tị nạn, nhà chức trách CHDC Đức sẽ bắt buộc phải giảm đáng kể số lượng người di cư trong năm nay và năm sau. Nhất định đó sẽ là lời cảnh báo phát ra trước kỳ bầu cử nghị viện CHLB Đức và có lẽ sẽ khiến Bonn ít nhất cũng phải giật mình.”

Bây giờ tôi đứng giữa các chiến tuyến: Bonn mong đợi tôi nhượng bộ chính trị, Matxcova gợi ý chúng tôi gây áp lực với thủ tướng CHLB Đức, và nhiều công dân CHDC Đức muốn nhanh chóng có giải pháp trong tự do du lịch. Phiên họp Trung ương đảng 10 ngày mai sẽ diễn ra trong một hoàn cảnh éo le.

Lại một lần nữa cho thấy tôi ít đất chính trị để xoay xở ra sao. Nói cho cùng thì tất cả phụ thuộc vào điều kiện kinh tế. Bonn tiếp tục từ chối tham gia đỡ gánh nặng sắp đổ lên đầu chúng tôi do gia tăng du lịch.

8/11

Riêng qua ngã ĆSSR từ thứ Bảy 4/11 đến thứ Hai 6/11 có 23.000 người dân CHDC Đức rời bỏ quê hương. Có những lúc hơn 300 người qua biên giới trong một giờ. Chỉ trong đêm qua, rạng ngày 8/11 hôm nay, 8.000 đi sang

CHLB Đức. Đây là một án quyết hủy diệt CHDC Đức, một tình thế không sao chấp nhận được và chỉ có thể thay đổi nếu mọi người dân CHDC Đức có được một tiền đề ở trong nước mình. Quy định du lịch mới là một phần tương lai đó.

Sau khi đọc các tin nóng, tôi nhắc điện thoại gọi Stoph. “Willi, anh có thể chỉ đạo làm quy định du lịch xong nhanh được không?” Tôi giải thích lý do: “Chúng ta phải đưa đến cho người dân một bảo đảm là họ được phép du lịch. Họ không thể bị sống dưới áp lực là biên giới sang ẾSSR có thể bị đóng. Nếu họ được phép du lịch thì có lẽ đa số sẽ quay lại.”

“Tôi sẽ cố gắng để chiều mai anh nhận được bản quy chế”, chủ tịch Hội đồng nhà nước đáp lời tôi.

“Thế thì tốt”, tôi chấm dứt cuộc gọi.

Phiên họp Trung ương đảng 10 bắt đầu lúc 10 giờ.

Bộ chính trị nhận toàn bộ trách nhiệm về khủng hoảng chính trị trong nước.

Tôi tuyên bố Bộ chính trị từ chức tập thể. Chưa bao giờ trong lịch sử SED xảy ra việc này. Bầu cử Bộ chính trị mới khó khăn. Trung ương đảng đòi bầu từng ứng viên một trong số được tôi đề nghị. Trước đây có lệ biểu quyết cho cả nhóm.

Trung ương đảng bầu tổng bí thư trước tiên. Lần thứ hai trong thời gian chưa đầy ba tuần tôi được phê chuẩn cho chức vụ này.

Sau đó bầu Bộ chính trị mới mất gần ba tiếng. Trước đây ba tuần có lẽ không hình dung ra nổi. Bầu cử ngày xưa nặng về hình thức. Bây giờ việc đó cũng đổi khác.

Modrow đề nghị cho đồng chí của ông từ Halle, Hans-Joachim Böhme, nói vài lời về cá nhân mình sau một cuộc biểu tình chống lại ông. Modrow giải thích: “Không ai trong số chúng ta, các bí thư tỉnh ủy thứ nhất hiện đang tại chức, bảo đảm không sa vào một hoàn cảnh tương tự như đồng chí Ziegner vừa trải qua.”

Ông nói ra một nhận thức quan trọng. Những sự kiện như ở Dresden có thể xảy ra cả với ông. Từ lâu rồi, mọi việc không chỉ xoay quanh cá nhân mà thôi. Tất cả trong Trung ương đảng, không một ngoại lệ, cho đến 18/10 đều đại diện cho chính sách của Honecker. Không ai trong chúng tôi đứng ngoài cuộc cả. Tôi hoàn toàn nhất trí với Modrow khi nghe ông thuật lại, ở Dresden ông đã nói thẳng với đại diện của Diễn đàn mới trong một lần nói chuyện riêng: “Các anh nói chúng tôi có những kẻ lươn lẹo, còn nếu chúng tôi không can trọng thì các anh sẽ có những kẻ to mồm.” Modrow rút ra kết luận: “Chúng ta sẽ không đưa ra quyết định nào về cán bộ mà không phụ thuộc vào những gì xảy ra ngoài kia...”

Quá đúng, mà cũng quá thật: muốn bầu ai làm cán bộ lãnh đạo đảng, quyết định vẫn đến từ cấp trên của SED. Tham gia quyết định – không thể là chuyện của các đảng khác hoặc phong trào khác.

Các bí thư tỉnh ủy thứ nhất khác nhau về cơ bản: tư chất, khả năng, uy tín, tinh thần làm việc. Những cho đến nay điểm đồng nhất phải là đại diện của Trung ương đảng ở chi bộ đảng tỉnh mình: Jahn ở Potsdam, Lorenz ở Karl-Marx-Stadt, Böhme ở Halle, Modrow ở Dresden v.v. Tất cả đều đại diện cùng một chính sách cho đến ngày Honecker đổ. Không ai ngỏ một lời về cải cách trước mặt Trung ương đảng. Do vậy hôm nay không thể người này bị xếp vào hàng “bảo thủ” và người kia là “nhà cải cách” được. Tôi sợ là nếu chúng ta xét theo kiểu ấy thì sẽ không kiếm được bí thư tỉnh ủy thứ nhất vào Trung ương đảng. Vì thế tôi ấn định: trách nhiệm về cuộc khủng hoảng không nằm ở các bí thư tỉnh ủy, mà trước tiên ở các bí thư Trung ương đảng.

Một cuộc tranh luận cực kỳ mâu thuẫn về thành phần cơ cấu Bộ chính trị bắt đầu. Sự tự tin mới của Trung ương đảng cũng được thể hiện qua việc H. Dohlus, G. Kleiber và G. Müller không đủ phiếu. Họ không nhận được tín nhiệm của Trung ương đảng. Tính kém nhất quán trong chính sách cán bộ của tôi đã gặt hậu quả. Nghe những lời phê phán các đồng chí ấy lẽ ra tôi phải lưỡng lự trước được quyết định của Trung ương đảng rồi mới phải. Nhưng khi đề cử tôi chỉ có thể dựa vào các đồng chí đã được bầu trong Trung ương đảng. Ngoài tôi ra còn các đồng chí khác được bầu vào Trung ương đảng là Hans-Joachim Böhme (66 phiếu chống), Werner Eberlein (nhất trí), Wolfgang Herger (nhất trí), Werner Jarowsky (ba phiếu chống),

Siegfried Lorenz (nhất trí), Hans Modrow (một phiếu chống), Wolfgang Rauchfuss (bốn phiếu chống), Günter Schabowski (nhất trí), Gerhard Schürer (bốn phiếu trắng), Johannes Chemnitzer (mười phiếu chống và tám phiếu trắng), Inge Lange (mười phiếu chống), Margarete Müller (nhất trí), Günter Sieber (nhất trí), Werner Walde (năm phiếu chống), Hans-Joachim Willerding (nhất trí). Klaus Höpcke được cử làm trưởng ban văn hóa (nhất trí) và Gregor Schirmer làm trưởng ban khoa giáo (nhất trí).

Tin bầu Bộ chính trị vừa kịp loan ra thì đã nghe phản đối rào rào. Người thì thấy Bộ chính trị không đủ trẻ trung. Lứa tuổi trung bình bây giờ trên 59 một chút. Người khác cho rằng quá ít phụ nữ. Nhiều người nói, những ai ở Bộ chính trị cũ thì không nên cho vào nữa. Họ cho rằng không đủ lực lượng cải cách. Ai đó viết: “Rauchfuss ngày xưa là bộ trưởng kinh tế vật tư nên không thích hợp để tiến hành cải cách kinh tế.” Mỗi quyết định của chúng tôi đều bị đả phá. Tôi chịu áp lực rất mạnh. Nhiều đảng viên nói: đừng lùi bước trước áp lực! Những người khác lại coi tôi là người nửa vời. Trung ương đảng lúng túng, bị hoàn cảnh chi phối.

Quyền lợi của các nhóm chính trị khác nhau được giải quyết bên trong và bên ngoài đảng. Tất cả những sự vụ ấy khiến phiên họp Trung ương trở nên sóng gió.

Với ấn tượng bất lợi đó tôi bắt đầu diễn thuyết. Tôi cảnh báo các nguy cơ đang chờ đợi đất nước và đảng: “Chúng ta không nói đến gì khác ngoài tương lai đất nước này, một nhà nước XHCN ở trung tâm châu Âu.” Thực tế này bị nhiều người coi nhẹ. Một số người làm như trên thế giới này ta chỉ có toàn bạn bè. Đến tận tháng Mười chúng ta vẫn còn thu nhỏ các sai lầm riêng của mình và cường điệu các ảnh hưởng từ bên ngoài đối với CHDC Đức. Hôm nay thì lại coi nhẹ nguy cơ đe dọa sự sống còn của CHDC Đức, không chỉ nguy cơ từ bên trong mà cả từ bên ngoài.

Tôi cố gắng trả lời câu hỏi ai đã khởi phát Bước Ngoặt. Trong nước có một không khí vùng lên. Không khí này thoát tiên xuất hiện ở cơ sở, ngay trong lòng nhân dân, giữa dân chúng, cả trong các chi bộ cơ sở đảng ở cơ sở. Một phong trào nhân dân ra đời, thể hiện qua nhiều hình thái: trong các cuộc biểu tình đầy ý thức tự thân cũng như trong tranh luận đa chiều. Phong trào nhân dân này đã khởi phát quá trình thẩm định và chuyển biến. Sau khi quyết tâm không đánh giá phong trào này là phản động, tôi nói: “Có cả

những tưởng tượng hảo huyền và [...] quan điểm chống chủ nghĩa xã hội.” Có những lực lượng trà trộn vào phong trào nhân dân, chúng mang tính chất thù nghịch với chủ nghĩa xã hội, rắc tâm gây rối đầu và xung đột. Sau đánh giá rõ ràng ấy tôi nói: “Các đối tác liên minh của chúng ta trong Hiệp ước Warszawa và khối SEV đang theo dõi và tin tưởng chúng ta.” Mỗi bước đi ở CHDC Đức đều có tác động tới chính sách đối ngoại. CHDC Đức lung lay sẽ có hậu quả cho các nước XHCN ở châu Âu.

Tôi đòi chỉnh sửa tận gốc luật du lịch, nó phải đem lại cho người dân nhiều thuận lợi hơn. Nhưng Trung ương đảng cũng nên biết là, tôi nói, việc cấp tài chính du lịch có khó khăn lớn. Cho đến nay 200.000 công dân CHDC Đức bỏ đi, tôi quy về nguyên nhân nội trạng của xã hội ta. Tôi nhận xét như sau: “Chúng ta không coi nhẹ ảnh hưởng của đối phương cũng như chủ tâm và chiến dịch chống phá chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức của chúng, nhưng vẫn phải tự thú nhận rằng, phải đi tìm nguyên nhân thực sự ở chính trong nước, vì sao có sự ra đi đau đớn ấy. Nhiều người đã mất niềm tin rằng thực trạng xã hội ở CHDC Đức còn có thể thay đổi được.” Trừ các ngoại lệ, công dân CHDC Đức rời bỏ CHDC Đức không phải là kẻ thù của chủ nghĩa xã hội hay tội phạm. Chính xác từng chữ: “Đó là các công dân không có hoặc bị hạn chế điều kiện đáp ứng nhu cầu và sở thích cá nhân ở trong nước, và tất nhiên có cả sự ích kỷ xen vào. Chủ yếu đó là những người lớn lên trong xã hội ta, chúng ta tiếc cho sự bỏ đi của họ đã để lại hổng hụp lớn trong xã hội và nền kinh tế quốc dân của chúng ta. [...]”

“Cái gì đã dẫn đến tình trạng hiện tại của xã hội”, tôi hỏi và nghiêm khắc xác nhận, đảng đã cố thực hiện ước nguyện lãnh đạo của mình bằng con đường hành chính. Tôi cũng liên hệ đến Đại hội đảng VIII đã ra những nghị quyết không dựa trên phân tích thực tiễn kinh tế. Tôi nhắc đến kỳ vọng của Bộ chính trị thiếu cơ sở thực tế. Một suy nghĩ quan trọng theo tôi là “sự coi thường tính cá thể và quyền hạn trong công tác nghề nghiệp và xã hội thường dẫn đến thái độ bàng quan trước tài sản tinh thần của nhân dân và làm thui chột tinh thần sáng tạo.”

Tiếp theo là các thông tin về hoàn cảnh kinh tế thực tế của CHDC Đức.

Cuối cùng tôi thuật lại các chặng đường xung đột gian nan trong Bộ chính trị đã đưa đến bãi nhiệm Honecker.

Một luận cứ trung tâm trong diễn văn của tôi: tăng cường chủ nghĩa xã hội là tăng cường dân chủ.

Tôi khuyến cáo cơ quan nhà nước cấp phép hoạt động cho Diễn đàn mới và các nhóm chính trị đối lập mới, nếu họ hoạt động phù hợp với hiến pháp CHDC Đức. Tôi nghiêm khắc chỉ ra, ở nước ta về cơ bản dân chủ bị giản lược thành nguyên tắc dân chủ tập trung. Tất cả những sai lầm ấy đều có thể sửa và thay đổi qua cải cách. Mọi người đều phải góp tay. Nhưng chúng ta cần thì giờ làm việc đó. Tôi đi vào chi tiết vai trò của chính phủ. Đảng phải tách biệt rạch ròi nhiệm vụ của mình và nhiệm vụ của chính phủ. Chính phủ là một liên minh. Trong mỗi liên hệ này cần bắt tay vào “tách gỡ đảng với nhà nước.”

Cần có những đạo luật mới, ví dụ như luật tự do lập hội đoàn, luật truyền thông, luật bầu cử mới, sửa đổi thủ tục tổ tụng hình sự, luật an ninh quốc gia, hoàn thiện luật cảnh sát nhân dân và luật nghĩa vụ quân sự mới.

Tôi chỉ rõ rằng từ 18/10 đến nay mới chỉ ba tuần trôi qua để bác lời trách cứ rằng chúng tôi không có đường lối. Vấn đề của chúng ta là – khác với Liên Xô – cuộc cải tổ không “từ trên” đưa xuống, mà được một phong trào nhân dân rộng lớn kích hoạt. Rốt cuộc, tất cả tập trung vào hai câu hỏi lớn: một mặt không có thời gian để thực thi chính sách của chúng ta, mặt khác các đòi hỏi của người biểu tình đi xa hơn mức tôi sẵn sàng tiếp nhận. Tôi đã vạch cho mình một đường biên rõ ràng khi tiến hành cải cách: không chấp nhận các khẩu hiệu chống chủ nghĩa xã hội.

Trong khi tôi nói trước toàn thể hội nghị, hàng nghìn đảng viên SED tụ họp trước tòa nhà Trung ương đảng. Về tôi càng đông đảo hơn.

Trong giờ giải lao gần tôi ra trước cửa. Tôi nghe tiếng hô và đọc các biểu ngữ như “SED hãy sang thế tấn công”, “Chủ nghĩa xã hội là Bước Ngoặt không đảo chiều”, “S-E-D nghĩa là Sozialismus-Ehrlichkeit-Demokratie”, “Chúng tôi đứng về phía Egon Krenz” v.v. Tôi không biết ai đã diễn thuyết và nói cụ thể những gì. Nghe báo cáo lại, một số diễn giả cay đắng ca thán Bộ chính trị cũ đã xa rời cơ sở, khuyến khích tô hồng và giáo điều, dựng bức tường ngăn các kế hoạch cải tổ ở Liên Xô. Có tiếng đồng thanh gọi tôi ra trước micro. Một số yêu cầu tôi ủng hộ việc triệu tập tức khắc hội nghị đảng. Tôi cho họ biết, trong Trung ương đảng tôi đấu tranh cho một hội

ng nghị như thế, song tôi không muốn đi trước quyết định của tập thể. Tôi trả lời câu hỏi – có hình dung nào về chủ nghĩa xã hội – như sau: “Chúng ta muốn có một chủ nghĩa xã hội với nền kinh tế có hiệu quả, dân chủ trong chính sách, đạo đức trong sáng và hướng tới con người trong mọi hành động. Nội dung cụ thể ra sao thì chương trình hành động của SED mà phiên họp Trung ương đảng sắp quyết định sẽ cho thấy.”

Tôi xúc động rời cuộc mít tinh. Đó là một cuộc hội nghị lớn của đảng hướng đến đổi mới SED.

Quay vào phòng họp, tôi được biết là tỉnh ủy Halle và Neubrandenburg đòi tái phế truất các bí thư tỉnh ủy thứ nhất của họ – Böhme và Chemnitzer – khỏi vị trí ủy viên Bộ chính trị vừa được bầu ban sáng. Tôi không muốn rời chiến lũy một cách không kèn không trống. Không ai trong chúng ta có quyền đầu hàng dễ dàng như vậy. Tôi đề nghị hai người tôi nay ra trước tỉnh ủy của họ.

Chemnitzer hô: “Đó sẽ là một cuộc thử lửa, Egon. Tôi nói để anh biết, đó sẽ là một cuộc thử lửa!”

Tôi đáp: “Hãy cố gắng đấu tranh.”

Tôi tỏ ra lạc quan. Nhưng trong khoảnh khắc này tôi hiểu rõ có hiện tượng tan rã của SED xuất hiện ở đây. Nếu ta không chèo chống được thì tất cả sẽ tự hạ bệ lẫn nhau và làm đối phương hí hửng. Tôi đấu tranh đòi gạt các thành kiến cá nhân sang một bên. Quan trọng là tất cả cùng vì đất nước. Vì vậy tôi kêu gọi: “Chúng ta hãy chiến đấu vì từng người.”

9/11

Tôi dậy 5 giờ như mọi hôm. Hai mươi phút sau tôi đã trên đường chạy. Mỗi lần chạy là tôi lập kế hoạch cho ngày sắp đến. Hôm nay có nhiều điều đoán trước được. Rốt cuộc thì quy chế du lịch sẽ được quyết định và từ ngày mai mọi công dân CHDC Đức có quyền đi nước ngoài.

Khoảng 7 giờ 45 tôi đến văn phòng. Trên bàn là hàng trăm thư và điện của dân chúng, báo cáo thông tin tình hình thời sự. Trên trang nhất báo NEUES DEUTSCHLAND tôi đọc thấy lời kêu gọi của nữ văn sĩ Christa Wolf đã

được bà đọc tới qua trên vô tuyến truyền hình CHDC Đức: “Tất cả chúng tôi đều bồn chồn lo lắng. Chúng tôi thấy hàng nghìn người rời bỏ đất nước mỗi ngày. Chúng tôi biết là chính sách sai lầm cho đến những ngày gần đây nhất đã củng cố sự nghi ngờ của họ trước đổi mới cộng đồng này. Chúng tôi ý thức được sự bất lực của ngôn từ trước phong trào quần chúng, nhưng chúng tôi không có phương tiện nào khác ngoài ngôn từ. Những người hôm nay còn bỏ đi là những người làm giảm bớt hy vọng của chúng tôi. Chúng tôi xin các bạn hãy ở lại quê hương, ở lại với chúng tôi! Chúng tôi có thể hứa gì với các bạn? Một cuộc sống không dễ dàng nhưng có ích và thú vị. Không nhanh chóng được sung túc, nhưng được tham dự các chuyển biến lớn. Chúng tôi muốn phấn đấu cho dân chủ hóa, bầu cử tự do, an ninh pháp lý và tự do đi lại. Không thể không nhận ra sự xơ cứng hàng thập kỷ đã bị bung ra trong vòng vài tuần. Chúng tôi mới chỉ ở bước đầu một cuộc đổi đời tận gốc trong nước. Hãy giúp chúng tôi tạo ra một xã hội thực sự dân chủ. Không phải giấc mơ, nếu các bạn cùng chúng tôi ngăn chặn đừng để nó chết yếu. Chúng tôi cần các bạn. Hãy tin tưởng vào chính mình và tin vào chúng tôi, những người ở lại đây.”

Lời kêu gọi này mang chữ ký của Bärbel Bohley đại diện cho Diễn đàn mới, Erhard Neubert từ phong trào “Tiến lên dân chủ”, Uta Forsthauer của Đảng xã hội dân chủ, Hans-Jürgen Fischbeck ở tổ chức “Dân chủ ngay bây giờ”, Gerhard Poppe ở “Sáng kiến hòa bình và nhân quyền, bên cạnh Christa Wolf còn có các nghệ sĩ nổi tiếng như Volker Braun, Ruth Berghaus, Christoph Hein, Stefan Heym, Kurt Masur và Ulrich Plenzdorf.

Đó là những người có quan điểm chính trị rất khác nhau nhưng cùng hoan nghênh một viễn cảnh chủ nghĩa xã hội dân chủ. Người ta nói đến “nước ta”, “quê hương”, “ở lại đây”, và “niềm tin.” Lời kêu gọi tiếp sức mạnh cho tôi trong hy vọng, chúng ta có thể giữ được CHDC Đức là một nhà nước XHCN có chủ quyền.

Tất nhiên tôi biết, một số trong những người ký không phải có kinh nghiệm hay ho gì với chính quyền CHDC Đức. Tuy vậy trong một khoảnh khắc bất ổn sâu sắc họ vẫn đến với người dân và nói: Hãy ở lại với chúng tôi! Hãy tin tưởng!

Tôi vô cùng xúc động. Tôi tự hỏi, tại sao chúng ta bao năm nay không tìm được tiếng nói chung với những người phê phán trong xã hội ta, họ đâu

phải là kẻ thù của CHDC Đức? Có lẽ một hỗn hợp giữa ngại ngùng và ngạo mạn đã khiến chúng ta khó tiến đến với những người bất đồng tư duy.

Tôi vào phòng họp trong tòa nhà Trung ương đảng lúc 9 rưỡi. Tôi hỏi Willi Stoph lần nữa: “Quy chế du lịch đến đâu rồi?”

“Như đã nói với anh”, ông trả lời. “Chiều nay anh sẽ nhận được.”

Wolfgang Herger cho biết, ông giữ liên lạc trực tiếp với Bộ trưởng Nội vụ là người chỉ đạo soạn thảo quy chế du lịch .

Đầu giờ ngày họp thứ hai tôi phát biểu nhận định về thông tin cuộc họp toàn thể trên các phương tiện truyền thông. Trong những ngày này có lẽ ở CHDC Đức có báo chí tự do nhất trên đất Đức. Họ không chịu sự chi phối của nhà cấp tài chính nào, mà cũng chẳng bị kiểm duyệt. Báo chí đã thành một quyền lực độc lập. Có thông tin về tất cả những gì ban biên tập thấy đúng. Tuy vậy tôi không ưa một phần thông tin sai lệch về cuộc họp toàn thể. Tôi tóm gọn lời phê phán trong một câu: “Chúng ta cần đảng vững lên chứ không gục xuống!”

Cuộc họp Trung ương đảng cũng bàn đến hội nghị đảng viên. Hôm qua tôi đã tiếp nhận gợi ý của Markus Wolf ở cuộc biểu tình 4/11 và đề nghị tiến hành hội nghị đảng viên SED. Hội nghị đảng viên II năm 1952 ra nghị quyết xây dựng cơ sở cho chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức. Tôi suy nghĩ, tại sao hội nghị IV không bàn về ý niệm chủ nghĩa xã hội hiện đại? Tôi cũng nghĩ, một hội nghị đảng viên cũng có thuận lợi là không phải đi con đường lê thê vòng vèo qua hội nghị đại biểu cấp huyện và tỉnh. Chúng ta có khả năng nhanh chóng chuẩn bị hội nghị này mà không phải qua các chặng trung gian. Ở đó cũng có thể thay đổi Trung ương đảng được. Không ai trong phiên họp Trung ương đảng không đồng tình tổ chức hội nghị đảng viên.

Hans Modrow góp ý kiến tranh luận và nhấn mạnh: “Hết cuộc họp này là chúng ta phải làm xong các tiền đề nhằm chuẩn bị cho hội nghị đảng viên thực sự kiện toàn đảng và bảo đảm sự tồn tại của đảng.”

Cuộc tranh luận nóng lên. Hầu như không đề tài nào không được đề cập. Những tiếng nói chen ngang – lúc khác là ngoại lệ, nay vang lên khắp

phòng. Chủ tịch Hội nhà văn CHDC Đức Hermann Kant bình luận một câu của Honecker về bức tường. Kant nói: “[...] Một câu nói tai hại về bức tường! Công trình này, cái công trình mà tôi tin có thể biến đi cùng với những điều kiện sinh ra nó, cái công trình này thực sự không thể đem ra tuyên truyền được. Rồi sẽ thấy là chúng ta từ tiền khủng hoảng đi đến khủng hoảng. Nếu ta bỏ công nghiên cứu thì sẽ thấy chúng ta đi vào khủng hoảng khi người ta nói với người dân trong nước một câu về hàng trăm năm nữa. Cái câu với chữ ‘nếu’ đằng sau còn bị tiếng thở dài át đi nữa cơ, thừa các đồng chí.”

Khoảng 12 giờ nghỉ giải lao. Các đồng chí mới được bầu vào Bộ chính trị mới biến ngay khỏi đoàn chủ tịch. Ngay trước đó Wolfgang Herger đẩy cho tôi bản dự thảo quy chế du lịch từ chỗ ngồi của ông. Bản này cũng được trao cho các thành viên chính phủ để phê chuẩn. Tôi muốn kiểm tra xem trong đó đã có tất cả quyết định cần thiết và đọc lên cho các đồng chí còn có mặt trong chủ tịch đoàn nghe bản dự thảo. Có vài chỗ cần sửa về văn phong. Tôi nói với Wolfgang Herger: “Anh gọi cho Willi Stoph đi, để chúng ta không có hai bản chênh nhau.”

Sau nửa tiếng giải lao cuộc họp tiếp diễn đến 14 giờ. Tôi giục giải lao sớm. 15 giờ 30 nghỉ trưa, cũng là thời điểm tôi hẹn với Johannes Rau, phó chủ tịch đảng SPD và thủ hiến bang Nordrhein-Westfalen. Ông đến Berlin chỉ để gặp tôi. Tối nay ông sẽ khai trương triển lãm nghệ thuật và văn hóa Nordrhein-Westfalen ở Leipzig theo kế hoạch đã được lập từ lâu. Qua đó có dịp nói chuyện. Cần cho thủ tướng CHLB Đức Kohl biết là chính phủ CHLB Đức hiện trong tay đảng CDU của ông không phải là đối tác đàm luận duy nhất của chúng tôi. Quan hệ giữa chúng ta và đảng SPD phát triển từ sau tuyên bố chung “Tranh chấp giữa các hệ tư tưởng và an ninh chung” năm 1987.

Johannes Rau và tôi gặp nhau lúc 14 giờ ở văn phòng của tôi trong trụ sở Hội đồng nhà nước. Đi cùng ông có chánh văn phòng thủ hiến, Wolfgang Clement, và chủ tịch khối SPD trong nghị viện bang Nordrhein-Westfalen. Tham dự còn có bộ trưởng văn hóa CHDC Đức Hans-Joachim Hoffmann là người đón tiếp quan khách từ CHLB Đức.

Thời gian gấp gáp khiến chúng tôi không nói lâu. Johannes Rau đặt cho tôi bốn câu hỏi:

Egon Krenz nhận xét cơ may thành công trong thay đổi CHDC Đức ra sao?

Sẽ có thay đổi chính trị và kinh tế nào ở CHDC Đức?

Vấn đề quy chế du lịch như thế nào?

Sẽ có bầu cử tự do không?

Wolfgang Clement hỏi về khả năng cộng tác giữa CHDC Đức và bang Nordrhein-Westfalen. Ông đề nghị trao đổi tạp chí giữa hai nước Đức.

Trước khi tôi trả lời, Rau còn nói: ngày trước ông có ấn tượng là ở Liên Xô, Ba Lan và Hungary có thay đổi nhanh chóng, chỉ CHDC Đức, ČSSR, Bulgaria và Romania là ngán ngại cải cách. Bây giờ ông bắt buộc phải nhìn thấy và hiểu ra: tốc độ ở CHDC Đức nhanh hơn mức đất nước này có thể chịu đựng.

Đúng, tôi nghĩ, ông ta nói ra những gì nhiều người ở đây còn chưa hiểu: nước CHDC Đức có khả năng chịu đựng được những biến chuyển gì?

Tôi giải thích cho khách: kỳ vọng của chúng ta là một Perestroika Đức. Liên Xô là tấm gương. Perestroika của chúng tôi diễn ra trong điều kiện cụ thể của CHDC Đức, bên cạnh biên giới với một láng giềng không thân thiện với chúng tôi và một khối quân sự thù địch, NATO. Do đó cuộc cải tổ của chúng tôi đi liền với những rủi ro lớn. Phía bên kia can thiệp vào mọi công việc của chúng tôi. Tôi nhận nhiệm vụ Tổng bí thư để thúc đẩy đổi mới chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức. Có hai tiền đề cho chính sách của tôi. Thứ nhất: CHDC Đức sẽ vẫn là một quốc gia có chủ quyền. Thứ hai: CHDC Đức sẽ vẫn là một quốc gia XHCN.

Johannes Rau muốn biết rõ hơn, liệu quy chế du lịch có được sửa lại không. Với tôi, đó là thời điểm khó khăn nhất trong cuộc nói chuyện. Không khí cuộc gặp gỡ rất cởi mở và gây tin cậy. Tôi tự hỏi, có nên nói cho ông biết là trong buổi họp chiều nay Trung ương đảng sẽ bàn về quy chế du lịch? Tôi có nên báo cho ông hay, các cửa khẩu ngày mai sẽ được mở cho du khách? Kinh nghiệm xưa nay của tôi với các đối tác phương Tây cho thấy không nên. Tôi sợ ông ta sau cuộc nói chuyện thân mật này sẽ gọi điện ngay cho chủ tịch đảng của ông ở Bonn. Chuyện đó sẽ làm Kohl sinh tị nạnh vì đảng

SPD biết tin sớm hơn đảng CDU đương quyền! Tôi nhớ đến một thủ tướng Kohl chạnh lòng khi Katharina Witt biểu diễn trượt băng nghệ thuật ở Saarland hồi năm 1987, theo thỏa thuận giữa Lafontaine và tôi. Kohl cho đó là SED ủng hộ tranh cử cho SPD. Ông phàn nàn về chuyện này với Günter Mittag như sau: “Ngoại giao là công việc ở Bonn chứ không ở Saarbrücken.”

Ngoài ra tôi cũng sợ, nếu Rau là người đầu tiên biết tin thì tin tức đầu tiên về du lịch sẽ từ CHLB Đức đưa đến CHDC Đức. Không thể được. Tin đầu tiên phải do phía chúng ta đưa ra. Nhất là khi quy chế du lịch chưa đưa thành nghị quyết! Tôi không thể và không muốn đi trước Trung ương đảng và chính phủ.

Do đó tôi chỉ cho Rau thông tin chung chung. Du lịch giữa hai nước không thể so sánh với các nước khác trên thế giới. Ngay trong năm 1988, lúc khả năng du lịch còn hạn chế, đã có 6 triệu lượt người từ CHDC Đức đi CHLB Đức và Tây Berlin. Bây giờ luật du lịch sẽ được sửa đổi triệt để. Chúng tôi dự đoán 12 đến 13 triệu lượt người đi từ Đông sang Tây. CHDC Đức không thể một mình gánh đáng chi phí hàng tỉ D-Mark này.

Rau xin nói chuyện tay đôi với tôi. Trong cuộc nói chuyện này ông cho biết ông thường được hỏi: Egon Krenz là một người như thế nào? Là người đã ngăn được những biến cố khủng khiếp có thể xảy ra ở Leipzig? Hay là người chịu trách nhiệm về các cuộc bầu cử địa phương?

Tôi đáp, tôi thấy không dễ chịu khi tự nói về mình. Hay là ông Rau chấp nhận lời phán của của tổng thống Hoa Kỳ Bush về tôi? Trong một cuộc họp báo trước đây hai ngày tổng thống Mỹ được hỏi ý kiến về tôi. Ông trả lời: những lời của Krenz về cải cách chính trị làm người nghe rất lạc quan và trái với các nhận xét trước đây cho ông là người chủ trương mạnh tay .

Tôi chủ trương một Bước Ngoặt triệt để ở CHDC Đức, tôi nói, nhưng tôi không ưa phiêu lưu. Mục tiêu chính trị của tôi sẽ được thể hiện trong một chương trình hành động của SED, mai sẽ được thành nghị quyết của phiên họp Trung ương đảng SED đang diễn ra. Tôi nói, ông Rau nên đánh giá tôi qua chính sách ấy chứ đừng theo khuôn mẫu ngày xưa.

Sau cuộc nói chuyện, vị khách và tôi ra mắt báo chí trong và ngoài nước. Có người hỏi Rau, luật du lịch có được nhắc đến không. “Tất nhiên”, thủ hiến nói.

Tôi được hỏi, có phải dự luật du lịch không hoàn thiện. “Nếu tôi cho rằng nó đã hoàn thiện thì chúng tôi đã không cần đưa ra tranh luận làm gì. Tôi muốn nói là người dân sẽ hoàn thiện nó.”

Sau khi chia tay với Rau, tôi cùng bộ trưởng văn hóa Hoffmann đi từ Hội đồng nhà nước sang Trung ương đảng. Chúng tôi vội vã để kịp đến phiên họp Trung ương đảng buổi chiều, bắt đầu vào hồi 15 giờ 30. Hoffmann đã nhận được bản trình chính phủ về quy chế du lịch. Ông nói với tôi, ông “choáng váng khi chấp thuận.”

“Tại sao?” tôi hỏi. Ông trả lời, đây chỉ là một “quy chế tạm thời.” Chúng ta sẽ chỉ nhận được bất ổn thay cho ổn định, vì mọi người sẽ cho rằng chúng ta chỉ tạm thời nhượng bộ. Tôi động viên ông rằng sẽ đưa câu hỏi này ra cuộc họp Trung ương đảng.

Tôi còn chưa kịp khai mạc phiên họp buổi chiều thì Stoph đã đưa tôi bản dự thảo quy chế du lịch. Ấn bản tôi nhận được từ tay Willi Stoph giống hệt bản được trao cho các thành viên hội đồng bộ trưởng để phê chuẩn. Trong lúc Rudolf Winter, giám đốc một xí nghiệp liên hợp từ Karl-Marx-Stadt, phát biểu tham gia tranh luận, tôi đọc lại từng câu trong quy chế. Tôi ý thức được là chúng tôi đã chất lên vai một núi vấn đề chính trị và kinh tế. Mỗi quyết định trong những ngày này hàm chứa hiểm họa và sai lầm. Quyết định về du lịch sắp ban ra đi liền với rủi ro chính trị khôn lường. Nếu chúng tôi không sẵn sàng hoặc không có khả năng ban hành nó thì chính sách đổi mới sẽ thất bại. Cho đến nay chính phủ và trong Trung ương đảng đã nhận được hơn 16.000 thư góp ý cho dự luật du lịch. Đã đến lúc phải giải quyết vấn đề du lịch phù hợp lợi ích của người dân. Tôi muốn có một quyết định tự chủ của CHDC Đức chứ không phải một quyết định do Kohl ép. Trên bình diện quốc tế chúng ta sẽ nhờ đó mà đứng vững trên nền Hiệp ước Helsinki. Vì quy chế du lịch này của Hội đồng bộ trưởng có quy mô chính trị lớn nên tôi nhất thiết phải thông báo với Trung ương đảng về nghị quyết của chính phủ, qua đó cùng đưa Trung ương đảng vào quá trình quyết định. Khoảng 16 giờ tôi đứng dậy, chỉnh micro để ai cũng nghe rõ, rồi nói chậm rãi để cử tọa nhận ra ý nghĩa trong mỗi câu: “[...] tôi phải đi lệch chương

trình nghị sự lần nữa. Các đồng chí đều biết một vấn đề đang đè nặng lên tất cả chúng ta: vấn đề xuất cảnh. Các đồng chí Tiệp Khắc dần dần cảm nhận một áp lực giống các đồng chí Hungary ngày trước. Và: bất kể chúng ta làm gì trong hoàn cảnh này cũng đều là một bước sai. Nếu đóng biên giới sang CHSSR thì thực ra chúng ta trừng phạt các công dân CHDC Đức nghiêm túc, không cho họ đi du lịch nữa. [...] Nhưng kể cả biện pháp ấy cũng không giúp ta giải quyết được vấn đề; vì cơ quan đại diện thường trực của CHLB Đức đã thông báo hoàn thành công việc tu sửa. Nghĩa là, họ sẽ mở cửa, và chúng ta lại đứng trước vấn đề cũ.

Đồng chí Stoph, chủ tịch Hội đồng bộ trưởng đương nhiệm, đã đề nghị một quy chế mà tôi sẽ đọc lên bây giờ, vì tuy đã được Bộ chính trị phê chuẩn nhưng hiệu ứng của quy chế này khiến tôi không muốn Trung ương đảng không được bàn luận.”

Rồi tôi đọc:

“Nghị quyết về thay đổi tình hình xuất cảnh hân của công dân CHDC Đức đi CHLB Đức qua đường CHSSR .

Nay quy định:

1. Quy chế ngày 30/11/1988 về công dân CHDC Đức du lịch nước ngoài không có hiệu lực nữa cho đến khi Luật du lịch mới có hiệu lực .

2. Ngay *lập tức*, các *quy định* tạm thời sau đây về du lịch và xuất cảnh hân khỏi CHDC Đức ra nước ngoài có hiệu lực [Egon Krenz gạch chân].

a) Du lịch cá nhân ra nước ngoài có thể được xin mà không cần có điều kiện (lý do du lịch và quan hệ họ hàng). Sẽ cấp phép nhanh. Lý do bác đơn chỉ có giá trị trong các ngoại lệ đặc biệt.

b) Các bộ phận hộ chiếu và hộ khẩu tại cơ quan Cảnh sát nhân dân CHDC Đức được chỉ thị cấp ngay thị thực xuất cảnh hân mà không cần phải có các điều kiện xuất cảnh hân hữu hiệu. Đơn xin xuất cảnh hân nộp tại sở nội vụ như đến nay. Điểm xuất cảnh hân là mọi cửa khẩu CHDC Đức đi CHLB Đức và Tây Berlin.

c) Qua đó bãi bỏ thủ tục tạm thời cấp giấy phép tương thích tại đại diện ngoại giao CHDC Đức ở nước ngoài cũng như xuất cảnh hân với chúng minh thư CHDC Đức ở nước thứ ba.

Sẽ ra thông cáo báo chí ngày 10/11 [ngày này rồi sẽ có một ý nghĩa trọng đại, E. Krenz] về quy chế du lịch tạm thời này – tham khảo phụ lục .

Ngoài ra tôi còn đọc dự thảo thông cáo báo chí trong phụ lục sẽ được đăng ngày 10/11 .

Sau đó tôi nhắc lại: “Như tôi đã nói, ta làm gì bây giờ cũng sai. Nhưng đây là giải pháp duy nhất khả dĩ tránh cho ta phải làm mọi việc thông qua nước thứ ba, không có lợi cho uy tín của CHDC Đức trên trường quốc tế.”

Lập tức bộ trưởng văn hóa Hoffmann lên tiếng. Ông nói: “Ta có thể gạch chữ ‘tạm thời’ được không? Nó gây ra một áp lực, tựa như mọi người không có thì giờ và phải nộp đơn ngay lập tức. Ta có thể tránh việc đó hay viết lại?”

Tôi đáp: “Thế thì ta phải viết ‘quy định quá độ cho đến khi Quốc hội ra luật quy định’ và gạch chữ ‘tạm thời.’ Quy định quá độ nghĩa là quy định tạm thời. Hoặc ta viết ‘Quy định sau đây được dùng cho đến khi luật du lịch có hiệu lực.’”

Tôi quay sang hỏi Bộ trưởng Nội vụ: “Đồng chí Dickel có nhận thấy vấn đề nào không?”

Dickel: “Không. Nhưng có lẽ trong việc xuất bản thì không phải Bộ nội vụ, mặc dù chúng tôi làm việc đó thực, mà Cục báo chí của Hội đồng bộ trưởng công bố. Vì đây là thông báo của chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.”

Tôi nói: “Cho phép tôi đề nghị, người phát ngôn của chính phủ sẽ làm việc đó ngay . Như vậy ta đồng thời tránh được chữ *tạm thời* lẫn *quy định* quá độ và nói: cho đến khi luật du lịch do Quốc hội phê chuẩn có hiệu lực, nay quy định việc này và việc này... Đồng ý chứ? – Xin cảm ơn.”

Ngay trong cuộc họp tôi chỉ thị trao cho các bí thư huyện ủy và tỉnh ủy thứ nhất SED bản quy định du lịch *ngay lập tức*. Sau 17 giờ họ nhận được công

điện chuyển đến.

Cuộc họp vẫn tiếp tục tranh luận. Các diễn giả tiếp theo là Günther Jahn, Günter Sieber và Wilfried Possner.

Khoảng 17 giờ 15 Günter Schabowski xin vắng mặt đến hết cuộc họp. Có một buổi họp báo quốc tế lúc 18 giờ, ở đó Schabowski sẽ thông tin về diễn biến cuộc họp Trung ương đảng. Ông hỏi tôi có chỉ dẫn gì thêm.

Tôi nói: “Anh phải đưa tin về quyết định du lịch bằng mọi giá. Đó là một tin động trời!” Vì ông không có văn bản quy chế du lịch chính thức của Hội đồng bộ trưởng nên tôi đưa ông bản của tôi vừa đọc lên trước Trung ương đảng. Schabowski cảm ơn và đi tới trung tâm báo chí quốc tế ở phố Mohrenstrasse.

Ở đó, vì một nhầm lẫn nhỏ mà ông gây ra hậu quả lớn.

18 giờ 53. Một phóng viên hỏi ông về tiến độ soạn thảo quy chế du lịch mới cho công dân CHDC Đức. Ông trả lời: “Tôi vừa được thông báo là Hội đồng bộ trưởng đã ra nghị quyết...”

Ông theo đúng lời văn của quy chế và thông cáo báo chí chính thức. Nhưng sau đó xảy ra nhầm lẫn: sẽ mở biên giới sáng sớm ngày 10/11. Lệnh cho lính biên phòng, Bộ an ninh quốc gia và Cảnh sát nhân dân được chuẩn bị theo thời điểm đó. Nhưng rõ ràng Günter Schabowski ngơ ngác khi trả lời câu hỏi về thời điểm: “Nếu tôi được thông báo chính xác, theo tôi được biết thì ngay bây giờ.”

Mọi người còn ngồi trong cuộc họp Trung ương đảng SED. Không một ai trong chúng tôi được nghe hoặc trong lúc họp được biết chuyện đó. Chúng tôi vẫn tiếp tục bàn luận trong khi báo giới đã phát tán thông báo của Schabowski. Thế giới hiểu đó là một biện pháp *tức thời*, trong khi thời điểm được tiến hành là ngày hôm sau, 11/10. Trong chốc lát đã diễn ra một sự kiện không ai tiên đoán được. Người dân Berlin đổ xô ra phía bức tường. Dòng xe trên các đường cao tốc về phía Tây mỗi lúc một dày đặc. Thú vui du lịch bị kìm nén không tìm được cửa ra từ bao năm, nay tuôn trào trong một đêm.

Theo kế hoạch, cuộc họp Trung ương đảng chấm dứt lúc 18 giờ. Vì có nhiều ý kiến mà phải kéo dài đến 20 giờ 30, và thực tế là 20 giờ 45 mới xong. Tôi bế mạc với câu sau: “Chúng ta phải thực sự táo bạo làm một khởi đầu mới. Chúng ta phải khởi đầu mới và giành lại lòng tin.”

Sát 21 giờ Erich Mielke gọi điện cho tôi, lúc đó tôi đang ở một buồng nhỏ cạnh phòng họp. Wolfgang Herger nhắc máy CT và đưa cho tôi. Mielke thông báo là ông vừa được biết ở quận Berlin-Mitte nhiều người đang đi về hướng bức tường. Schabowski phát ngôn gì đó tại một cuộc họp báo. Mielke chưa biết chuyện gì xảy ra, nhưng ông sẽ tìm hiểu tình hình ngay và gọi lại cho tôi. Chúng tôi thỏa thuận, bất cứ có chuyện gì cũng không được để xảy ra đụng độ giữa chính quyền nhà nước và dân chúng. Tôi về ngay văn phòng mình ở Trung ương đảng. Sau mấy phút Mielke lại gọi điện. Lần này ông báo cụ thể: hàng nghìn người đang di chuyển về phía các cửa khẩu, đi bộ hoặc ô tô.

“Ta cần làm gì đây?” ông hỏi tôi.

Tôi nói là sẽ gọi lại ngay. Trước đó tôi muốn trao đổi với Bộ trưởng Quốc phòng Kessler là người chỉ huy các lực lượng biên phòng CHDC Đức. Ông vừa rời cuộc họp Trung ương đảng, chưa về đến nơi. Văn phòng của ông ở Strausberg. Tôi vừa đặt máy xuống thì Mielke lại gọi đến. “Nếu ta không quyết định ngay nên làm gì thì sẽ mất hết thể chủ động”, ông nói.

Tôi khó giấu lúng túng. Chúng ta đang trong một tình cảnh cực kỳ nguy hiểm.

Một quyết định sai lầm có thể gây đổ máu. Trong những phút ấy tôi có rất ít lựa chọn để quyết định. Câu hỏi thực tế chỉ là: ta để mọi việc tự diễn biến hay dùng chính quyền vũ trang để bảo vệ biên giới quốc gia? Lựa chọn thứ hai sẽ là trò đùa với lửa.

Tôi hỏi Mielke: “Đồng chí đề nghị gì?”

Ông đáp: “Tổng bí thư là anh.”

Tôi hiểu. Bộ an ninh quốc gia tuân thủ các quyết định chính trị. Đó là một điểm vô cùng quan trọng. Tôi quyết định: “Chỉ vì vài tiếng đồng hồ – đảng

nào thì sáng sớm mai cũng mở các cửa khẩu – chúng ta sẽ không liều đối đầu với dân chúng. Vậy thì, nâng các cây chắn lên!”

Wolfgang Herger và các cộng tác viên riêng của tôi ủng hộ quyết định này của tôi. Mielke nói rất trầm tư – ông hơn tôi gần 30 tuổi:

“Có lý đấy cậu bé ạ.”

Tôi gọi Bộ trưởng Quốc phòng Kessler. Mỗi lúc này về đến Bộ ông mới được biết đến thông báo của Schabowski. Tôi cho ông biết thỏa thuận với Mielke. Kessler chia sẻ lập trường của tôi. Tuy nhiên tình hình này vẫn căng thẳng chưa từng thấy đối với tất cả chúng tôi: bộc phát cho mở biên giới mà thiếu lệnh truyền đến các lực lượng an ninh ở cửa khẩu có thể gây hậu quả nghiêm trọng. Sẽ có loạn? Tôi sợ sẽ xảy ra hoảng loạn. Tôi ý thức được các nguy cơ khủng khiếp tiềm ẩn khi mở biên giới giữa đêm, biên giới từng được dựng lên từ năm 1961 chiếu theo nghị quyết của tất cả quốc gia trong Hiệp ước Warszawa, biên giới không chỉ giữa hai nhà nước Đức và Berlin, mà giữa hai hệ thống thế giới, hai khối quân sự, hai hệ thống kinh tế. Một biên giới ở giữa Berlin mà trực tiếp liên quan đến lợi ích của các đồng minh .

Tôi băn khoăn: nếu đêm nay có một người chết thì sẽ ra sao? Tôi không hề nghĩ đến khả năng một lính biên phòng nổ súng, vì đã có lệnh của tôi ngày 3/11/1989 cấm dùng súng nếu người biểu tình đột nhập khu cấm ở biên giới. Nhưng, nếu ai đó gây hấn thì sao, mấy ngày qua đâu thiếu lời cảnh báo? Nếu hoảng loạn bùng phát và người ta giẫm chết lẫn nhau? Vừa ở cuộc họp Trung ương đảng có người nói đến “an ninh đi liền lý trí.” Đó là lý trí ta cần vào lúc này. Không một ai trong chúng tôi từng gánh một trọng trách bất thường và lớn lao như vậy. Quyết định “mở cây chắn lên hay vũ lực” là một quyết định mang tầm vóc chính trị thế giới, nhưng cũng là quyết định của lương tâm. Trong đêm nay chúng tôi cũng phải trung thành với nguyên tắc của mình: không được phép xảy ra bạo lực.

Schalck gọi điện, đề nghị đêm nay tôi bay tới Warszawa ngay. Sáng mai tôi có thể cùng họp báo với thủ tướng CHLB Đức Helmut Kohl đang có mặt ở Warszawa. Có thể giải thích sự kiện mở biên giới là quyết định chung của chính phủ hai nhà nước Đức. Trong trường hợp được tôi chấp thuận,

Schalck sẽ liên lạc ngay với đối tác của mình ở Bonn để dò hỏi thái độ của thủ tướng CHLB Đức.

Tôi nhớ ngay đến câu hỏi qua điện thoại hôm qua. Schalck thông báo đến Seiters: “Tôi rất hân hạnh được biết ý kiến của ông: xét về tính chất chính trị, ý nghĩa tình thế và khả năng kỹ thuật, liệu thủ tướng CHLB Đức trên đường về từ cuộc thăm viếng Ba Lan có thể dừng vài tiếng ở CHDC Đức để nói chuyện công vụ.” Bây giờ do tình hình bất thường mà Schalck dần thêm một bước. Ông nhận ra cơ hội để tôi có thể cùng thủ tướng CHLB Đức tại Warszawa góp phần giảm căng thẳng cho tình hình mới.

Tôi suy nghĩ một lát. Rồi tôi nói: “Không.”

Quyết định mở biên giới là một công việc tự quyết của CHDC Đức. Thêm nữa, tôi nhớ Gorbachev hôm 1/11 đã nhắc phải thống nhất với Liên Xô bất cứ việc gì liên quan đến CHDC Đức và CHLB Đức. Chuyến bay đêm qua Warszawa và cuộc họp báo ngày mai sẽ không chỉ làm các đối tác liên minh chính trị khó xử, mà nhất định sẽ làm Gorbachev tăng thêm ấn tượng là chúng tôi cùng CHLB Đức chơi con bài Đức chống lại ông.

Tôi thử gọi điện sang Matxcova cho Gorbachev. Ở đó lúc này đã nửa đêm, tổng đài CT ở thủ đô Xô viết không muốn nối điện cho nguyên thủ quốc gia vì quá muộn. Tôi cũng không cố. Tôi không muốn làm tăng kịch tính tình hình, vì có thể qua đó gây ra kết luận sai.

Wolfgang Herger đề nghị tôi lập một “ban chỉ huy hành động” trong Hội đồng quốc phòng. Tôi nhờ ông cùng Streletz, bí thư Hội đồng quốc phòng, chuẩn bị các quyết định cần thiết. Vào thời điểm đó Streletz giữ liên lạc thường trực với Tổng tư lệnh các lực lượng liên hiệp của Hiệp ước Warszawa và Tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây. Ông biết các lực lượng đồng minh Xô viết trên lãnh thổ CHDC Đức ở trong “tình trạng sẵn sàng chiến đấu nâng cao” và các cơ quan chỉ huy trong “tình trạng sẵn sàng chiến đấu khẩn cấp.” Tôi tin khả năng quân sự và quan điểm chính trị của ông là sự bảo đảm tốt nhất để lực lượng dưới quyền ông đảm đương nhiệm vụ điều phối các vấn đề liên quan đến sự kiện mở biên giới.

Trên cơ sở đó Bộ chính trị và tôi là Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng sẽ đưa ra các quyết định.

Khoảng 0 giờ 30 Rudi Mittig gọi điện. Ông thông báo là tất cả các cửa khẩu sang Tây Berlin đều mở.

Tôi chỉ thị thông báo cho tôi mọi sự kiện quan trọng. Bây giờ mới đến lúc về nhà.

Trên đường tôi nhớ đến tình hình lúc xây bức tường ngày 13/8/1961 hay tháng Tám năm 1968, khi các đội quân của Hiệp ước Warszawa tiến vào ČSSR. Ngày ấy, khi nghe tin trong radio, tôi trình diện tại các thủ trưởng ngay lập tức và không đợi lệnh. Đó là một luật bất thành văn và kỷ luật do đảng đề ra: khi có gì bất thường, tôi phải có mặt ở địa điểm quyết định. Herger và Lorenz hôm nay đã làm thế. Họ làm việc trong tòa nhà Trung ương đảng. Kessler ở văn phòng mình, và cả Mielke – lúc này không trong Bộ chính trị nữa. Chúng tôi liên lạc lẫn nhau qua điện thoại. Các ủy viên khác của Bộ chính trị mới không gọi tôi hỏi họ có thể làm gì trong tình huống này.

Có thể họ đợi một cuộc gọi riêng. Tôi không có thì giờ làm việc đó trong buổi tối căng thẳng này. Tôi mong đợi ở mỗi người sự vận động tự thân.

Tôi vừa từ Berlin về đến nhà thì nghe chuông điện thoại. Günter Schabowski báo cáo về diễn biến ở biên giới. Ông định đi từ Wandlitz đến Berlin ngay. Không một lời về cuộc họp báo và thời điểm mở biên giới được công bố ở đó. Tôi không trách ông nhầm lẫn. Không ai biết được người dân sẽ xử sự ra sao nếu giả định biên giới thực sự được mở ra đúng kế hoạch vào sáng sớm ngày 10/11. Tuy nhiên, điều cơ bản là lúc sáng sớm 10/11 các lệnh được chuẩn bị sẵn mới truyền đến nơi, các lực lượng bảo vệ và an ninh sẽ biết phải làm gì.

Tôi nhận báo cáo tình hình từ người trực ban của Trung ương đảng, mỗi giờ một lần. Thêm vào đó là tin tức thời sự trên radio và tivi. Trong khi các nghị sĩ ở Bonn hát quốc ca Đức – tôi lắng nghe với tâm trạng cực kỳ lẫn lộn – nhiều người dân thủ đô đi qua cửa khẩu sang Tây Berlin. Rượu vang nổ chảy tràn trề trong đêm nay. Gần như một điều kỳ diệu là không có máu đổ, nếu ta xét đến hình ảnh kẻ thù còn ngự trị giữa hai hệ thống thế giới. Trong hàng ngũ chính phủ CHDC Đức không có một ai muốn “là một con chó dữ” như nhà hoạt động xã hội dân chủ Noske năm 1918/19.

Gánh nặng chính trong tình hình mới và bất thường này đè trên vai các đơn vị lính biên phòng CHDC Đức. Tôi ngả mũ kính phục họ khi nhìn những hình ảnh biên giới. Họ chứng tỏ là lính biên phòng đã tâm niệm nguyên tắc của chúng ta: không bao giờ có chiến tranh khởi phát từ đất Đức lần nữa. Nơi lệnh miêng chưa đến kịp, lính biên phòng đã quyết định theo lương tâm và đã quyết định đúng.

Ngày 9/11 gần như tình cờ mà trở thành một thời điểm của lịch sử Đức đương đại. Nhưng quyết định mở biên giới hôm 10/11 nằm trong logic của chính sách đổi mới. Bây giờ công dân CHDC Đức muốn đến với thế giới bao la không cần phải đi đường dài qua Hungary, ČSSR hay cơ quan đại diện CHLB Đức ở nước ngoài nữa.

10/11

Trước ngày năm 19/10 ở Berlin có một tuyến đường lễ tân dành cho ủy viên Bộ chính trị. Chúng tôi được chiếm cả đường. Các đèn giao thông ở ngã tư được bật xanh hết. Nhiều người Berlin bức mình vì họ mất thời gian chờ đợi. Sau khi được bầu làm tổng bí thư tôi ra chỉ dụ bãi bỏ ưu tiên cho ô tô của các ủy viên Bộ chính trị. Hôm nay tôi bị nhiều lần đèn đỏ chặn, phải dừng xe ở ba ngã tư. Nhiều người dân nhận ra tôi. Họ gọi: "Hoan nghênh mở biên giới!" Tôi hạ kính xe xuống và nghe nói đa số họ vừa từ phần Tây của Berlin quay về. Một niềm phấn khích khôn tả ngự trị. Tôi vui được chứng kiến không khí đó.

Một ngạc nhiên với tôi là các chính khách Tây Đức chỉ nhấn mạnh một mặt trong khi phát biểu: đêm qua ở Tây Berlin là một ngày hội lớn của nhân dân. Nhất định đúng thế. Nhưng họ đã đơn giản hóa sự kiện. Gánh nặng trách nhiệm về tất cả các hậu quả chính trị, ngoại giao và quân sự của sự kiện mở biên giới đè duy nhất lên vai CHDC Đức. Thật dễ dàng qua một sơ suất hay quyết định sai để đêm ấy biến thành bi kịch.

Khoảng 7 giờ tôi tiếp Wolfgang Herger và thượng tướng Streletz tại văn phòng. Chúng tôi bàn về điều phối các biện pháp dân sự và quân sự để ngăn chặn tuyệt đối các dụng độ vũ lực trong tình huống cực đoan này. Vì sáng sớm hôm đó có nhiều tin xấu. Tôi thấy lo lắng khi biết người Tây Berlin hoặc khách của họ định từ Cổng Brandenburg vượt qua tường vào lãnh thổ CHDC Đức. Nếu nhiều nhóm đông người qua được thì đó là sự kiện vi

phạm biên giới quốc gia của CHDC Đức từ phía Tây bằng bạo lực, gây ra một tình huống hoàn toàn mới. Để xử lý những trường hợp như vậy đã có kế hoạch quân sự, cả ở trong tủ sắt của Tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây ở Wünsdorf. Tôi không muốn hình dung ra hậu quả khi xảy ra một vụ đột phá bức tường bằng bạo lực từ phía Tây Berlin. Từ tối qua chúng ta ở gần một kế hoạch điều động quân sự hơn một số người muốn tin. Giới lãnh đạo chính trị và quân sự của CHDC Đức làm tất cả trong tầm khả năng con người để cùng đồng minh Xô viết loại trừ khả năng đó.

Về nội chính có vấn đề mới. Nghe nói nhiều người lao động bỏ đi làm đê qua Tây Berlin chơi, trước các nhà băng đầy người xếp hàng, mọi người rút tiền đem qua đổi tại các quầy đổi tiền bên Tây Berlin. Bộ phận hộ chiếu và hộ khẩu của cảnh sát nhân dân đặc kín người. Không thể bảo đảm công tác của cảnh sát nhân dân. Đây là sự thật, và đây là hư cấu? Không ai biết chính xác. Tình hình mâu thuẫn. Hình như chỉ có điều chắc chắn là đa số công dân CHDC Đức lại từ Tây Berlin quay về.

Trên thế giới cũng có nhiều xô xao. Các đồng minh cảm thấy bị xử tệ. Đại sứ Hoa Kỳ, Anh và Pháp liên lạc với Bộ ngoại giao CHDC Đức để biết chính xác đêm qua xảy ra chuyện gì. Chồng chất những vấn đề không thể giải quyết bằng cách thông thường.

Trong điều kiện bất thường ấy Streletz viết lệnh số 12/89 của Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng „Về việc thành lập ban chỉ huy hoạt động của Hội đồng quốc phòng CHDC Đức.” Ban này có nhiệm vụ chuẩn bị nhưng không tự ban hành các quyết định. Đây không phải ban chính sách để đối phó khủng hoảng, mà là cơ quan hỗ trợ cho Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng do tôi trực tiếp chỉ huy. Trong ban cũng có ba ủy viên Bộ chính trị.

Nhiệm vụ của Ban chỉ huy hoạt động là tập hợp và phân tích thông tin về tình hình tổng thể trên lãnh thổ CHDC Đức, liên tục đánh giá tình hình đối phương bên Tây, cũng như chuẩn bị các kết luận và đề xuất cho ban lãnh đạo lập quyết định. Ban này họp ở văn phòng tôi trong tòa nhà Trung ương đảng. Các sự cố nghiêm trọng được báo cho tôi ngay .

Trên cơ sở lệnh được chuẩn bị, tôi giải thích cho các thành viên về nhiệm vụ của họ. Tôi đặc biệt chú trọng là ban chỉ huy hoạt động không được quyền ra lệnh.

Không thể tính đến chuyện đóng cửa biên giới. Cũng không có dự định ban thiết quân luật. Mỗi người chúng tôi đều biết, tình trạng thiết quân ra đối chọi với tôi một vấn đề từ mấy năm gần đây không đóng vai trò gì trong quan hệ giữa Liên Xô và CHDC Đức. Theo quan điểm của Liên Xô, Thỏa ước bốn bên cho đến nay chỉ có giá trị đối với Tây Berlin chứ không đối với thủ đô CHDC Đức. Giờ thì hiện trạng bốn chính quyền lại được đưa vào cuộc.

Tôi nói: “Tôi không nhìn sự việc theo hướng ấy. Nhưng hiện giờ thì đó cũng chỉ là một câu hỏi lý thuyết đã được cuộc sống trả lời đi qua. Giả sử định ngăn cản sự kiện mở biên giới thì chỉ còn giải pháp quân sự, và đó sẽ là biển máu.”

Kochemassov im lặng. Tôi vốn biết ông là đối tác nói chuyện thận trọng, chân chính và thân thiện. Ngay trong tình huống cực đoan này ông vẫn xử sự như một người bạn.

Ông đáp: “Đồng chí nói đúng. Tôi cũng thấy thế.”

Tuy vậy tôi vẫn bực mình vì nội dung cuộc nói chuyện. Tôi rất muốn có cùng hướng suy nghĩ với các đối tác Xô viết. Đến tận hôm qua Stoph vẫn còn khẳng định là dự thảo quy chế du lịch đã được thống nhất với Matxcova. Vậy mà bây giờ phía Xô viết ra vẻ không biết gì. Tôi tự hỏi: ai là người chơi bài gian lận?

Kochemassov hỏi thêm chi tiết về biên giới được mở. Mặc dù nói tiếng Nga không dở, tôi vẫn đưa máy cho thượng tướng Streletz để ông thông báo với sự chính xác quân sự cho đại sứ Xô viết về mọi chi tiết mà chúng tôi được biết cho đến phút này.

Sau khi tôi giải thích nhiệm vụ cho ban chỉ huy hoạt động xong, Bộ chính trị họp ngắn trong buồng cạnh phòng hội nghị. Chúng tôi khẳng định đường lối: không để tình hình nóng thêm, loại bỏ khả năng điều động quân sự, mở cửa khẩu mới!

Tôi trở lại phòng hội nghị. Cuộc họp Trung ương đảng 10 tiếp diễn. Trước khi tôi kịp nói một câu thì Frank Fichte đã giơ tay phát biểu. Ông làm tổ chức đảng tại một xí nghiệp liên hợp công nghiệp và báo cáo về sự bất bình

của đảng viên ở đó đối với diễn biến cuộc họp Trung ương đảng. Họ muốn biết ai chịu trách nhiệm về tình hình đã sinh ra ở CHDC Đức. Họ đòi trừng phạt nghiêm khắc những người ấy. Bản thân ông đợi báo cáo kiểm điểm của Günter Mittag và bước thoái vị của những người già trong Trung ương đảng.

Trong lúc tranh luận, người ta đưa đến tay tôi một mảnh giấy. Tôi đọc: “Đồng chí Kochemassov muốn nói chuyện khẩn với anh.” Tôi không thể rời bỏ cuộc tranh luận bưng bưng, vì người ta có thể hiểu là tôi tránh né phê bình. Tôi viết lên mảnh giấy: “Tôi gọi lại.”

Sau cuộc tranh luận về nội quy hoạt động tôi nhường lời cho Gerhard Schürer. Trong lúc ông thông tin về tình hình kinh tế và tài chính của CHDC Đức, tôi sang phòng bên để gọi cho Kochemassov. Giọng ông khác lúc này một trời một vực.

“Đồng chí Krenz”, ông vui vẻ nói, “nhân danh Mikhail Gorbachev, nhân danh ban lãnh đạo Xô viết tôi chúc mừng đồng chí và tất cả các bạn Đức về biện pháp dũng cảm mở bức tường Berlin.”

Tôi trả lời: “Cảm ơn đồng chí. Nhờ đồng chí cảm ơn Mikhail Gorbachev về tình đoàn kết này. Nhờ đồng chí chuyển đến Gorbachev, chúng tôi vui mừng thấy sự nhất trí quan điểm giữa hai bên.”

Sau đó tôi suy nghĩ: chuyện gì đã xảy ra ở Matxcova? Chỉ trong vòng vài tiếng mà có hai lập trường đối nghịch. Đã có xung khắc gì sau cánh gà giữa Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô và Bộ ngoại giao Xô viết? Hay thậm chí có quan điểm khác nhau trong Bộ chính trị? Họ đã liên lạc với bên đồng minh?

Khi tôi quay về phòng họp, Schürer vẫn đang nói. Ông phải trả lời nhiều câu hỏi. Giờ đây, sau khi Gorbachev khen ngợi biện pháp mở biên giới, tôi lại đi chệch chương trình nghị sự để thông báo cho Trung ương đảng:

“Tôi không biết, liệu tất cả chúng ta hoặc nhiều người có nhận ra mức nghiêm trọng của tình thế hay không. Áp lực hôm qua còn đè lên biên giới Tiệp Khắc, từ đêm qua đã chuyển sang biên giới của chúng ta.” Có một nguy cơ lớn là nhiều người sẽ bỏ chúng ta ra đi. Một dấu hiệu tích cực là

hầu hết những người đêm qua sang Tây Berlin đã trở lại. Tôi nhấn mạnh: “[...] áp lực quá lớn, chỉ còn chỗ cho giải pháp quân sự. Các đồng chí, chúng ta hãy nhất trí rằng, nhờ các đồng chí biên phòng, các đồng chí ở Bộ nội vụ, Bộ an ninh quốc gia xử sự thận trọng mà sự việc đã diễn ra êm thấm.” Nhưng áp lực vẫn gia tăng.

Trong khi tôi chỉ đạo tranh luận, Streletz trình lên bức điện gửi Gorbachev.

Trong đó viết: đêm qua khoảng 60.000 công dân CHDC Đức đi qua cửa khẩu sang Tây Berlin. Cho đến sáng nay 45.000 trong số họ quay về CHDC Đức. “Từ 6 giờ hôm nay chỉ các cá nhân có thị thực tương thích của CHDC Đức mới được sang Tây Berlin. Quy định đó cũng áp dụng cho xuất cảnh khỏi CHDC Đức.” Tôi đặc biệt chú trọng nhấn mạnh: việc cấp phép xuất cảnh không đụng chạm đến các nguyên tắc của Thỏa ước bốn bên về Tây Berlin. Tôi nêu rõ, không cấp phép xuất cảnh có thể “dẫn đến hậu quả chính trị trầm trọng với quy mô khôn lường.”

Tôi chấm dứt bức điện với câu sau: “Đồng chí Mikhail Sergeyevich Gorbachev thân mến, đề nghị đồng chí trao nhiệm vụ cho đại sứ Liên Xô ở CHDC Đức khẩn trương liên lạc với đại diện các chính quyền phương Tây ở Tây Berlin để họ bảo đảm duy trì trật tự bình thường trong thành phố và ngăn chặn gây hấn ở biên giới quốc gia từ phía Tây Berlin.”

Tôi nhận được thông tin là các vụ gây hấn ở biên giới từ phía Tây tăng đến mức đe dọa. Có những lúc hơn 1.000 người leo lên bức tường cạnh Cổng Brandenburg. Một số nhảy sang vùng biên của CHDC Đức. Đó rõ ràng là hành vi xâm phạm biên giới CHDC Đức từ phía Tây. Nếu rảnh rỗi tìm một từ thể hiện tốt nhất mức nguy hiểm thì tình hình ở Cổng Brandenburg lúc này là nguy hiểm nhất từ xưa đến nay, có thể thành nguyên nhân can thiệp quân sự bất cứ lúc nào.

Sau bức điện gửi đến Gorbachev là một loạt hoạt động ngoại giao hăng hái từ phía Liên Xô. Người đứng đầu nhà nước Xô viết gửi một điện khẩn truyền miệng tới thủ tướng CHLB Đức Kohl. Toàn văn như sau:

“Nhu ông tất nhiên đã biết, chính phủ CHDC Đức đã ra một nghị quyết cho phép công dân mình tự do xuất cảnh đến CHLB Đức và Tây Berlin. Để hiểu là quyết định này hoàn toàn không đơn giản đối với ban lãnh đạo mới của

CHDC Đức. Đồng thời nghị quyết này khẳng định một lần nữa là hiện nay ở CHDC Đức đang diễn ra những thay đổi sâu sắc và quan trọng. Chính phủ CHDC Đức hành động kiên quyết và năng động vì lợi ích của nhân dân, họ phát triển đối thoại rộng rãi với các nhóm và tầng lớp khác nhau trong xã hội. Những tuyên bố đưa ra từ CHLB Đức trước bối cảnh chính trị và tâm lý này mang tinh thần cự tuyệt sự tồn tại thực tế của hai nhà nước Đức, kích động cảm tính và tâm huyết, không thể theo đuổi mục đích nào khác là làm mất ổn định tình hình ở CHDC Đức và chôn vùi các quá trình dân chủ hóa và đổi mới đang phát triển ở đó trên tất cả các lĩnh vực của cuộc sống xã hội. Chúng tôi nhận được thông báo là hôm nay ở Tây Berlin sẽ có một cuộc mít tinh với sự tham gia của đại diện chính thức từ CHLB Đức và Tây Berlin. Cùng thời gian sẽ có một cuộc mít tinh khác ở thủ đô CHDC Đức. Biên giới hiện nay về nguyên tắc là mở, dòng người đông đảo theo hai chiều có thể sinh ra một tình trạng hỗn loạn với hậu quả không thể lường trước được. Do thời gian cạn hẹp và tình hình ngày càng nóng lên, tôi thấy cần đề nghị ông, với tinh thần cởi mở và thực tế hãy tự mình đề ra biện pháp cần thiết và cực kỳ khẩn cấp để ngăn tình hình phức tạp và bất ổn định thêm.”

Trong thông điệp gửi tổng thống Mỹ Bush, tổng thống Pháp Mitterrand và nữ thủ tướng Anh Margaret Thatcher , Gorbachev thông tin về lời cảnh báo của ông gửi Kohl. Đồng thời ông đề nghị ba chính quyền phương Tây ra chỉ thị cho đại diện của họ ở Tây Berlin “để các biến cố không diễn ra theo chiều hướng bất lợi. Tóm lại tôi muốn nhấn mạnh rằng hiện tại ở CHDC Đức đang diễn ra những thay đổi sâu sắc và quan trọng. Nhưng nếu ở CHLB Đức có những tuyên bố kích động cảm tính và tâm huyết mang tinh thần cự tuyệt thực tế hậu chiến, nghĩa là sự tồn tại của hai nhà nước Đức, thì những biểu tượng chính trị cực đoan đó không thể được đánh giá khác là nỗ lực chôn vùi các quá trình dân chủ hóa và đổi mới đang phát triển năng động ở đó trên tất cả các lĩnh vực của cuộc sống xã hội. Hướng về tương lai, điều này có thể kéo theo sự mất ổn định tình hình không chỉ ở Trung Âu mà còn rộng rãi hơn.”

Gorbachev phản đối tham vọng Đại Đức của Cộng hòa liên bang Đức. Ông thấy trong đó nguy cơ, không chỉ châu Âu mà cả thế giới bị đẩy vào một cuộc phiêu lưu.

Mặc cho các sự kiện chính trị phức tạp về nội chính và đối ngoại, hội nghị Trung ương đảng thứ 10 vẫn tiếp diễn. Chúng tôi cần gấp một chương trình hành động của SED. Chương trình ấy sẽ ấn định các bước tiếp theo để đổi mới xã hội và đảng.

Bộ chính trị bàn bạc liên tục trong các giờ giải lao giữa cuộc họp Trung ương đảng. Trước bối cảnh đầy kịch tính, chính phủ CHLB Đức đề nghị thiết lập tức khắc một đường dây cố định nối Thủ tướng CHLB Đức với một tổng đài ở Berlin. Chúng tôi chấp thuận. Giờ đây Kohl và tôi có thể liên lạc điện thoại trực tiếp với nhau.

Alexander Schalck được giao trách nhiệm thông tin cho chính phủ CHLB Đức về các biện pháp mà CHDC Đức đưa ra để thực hiện quy chế du lịch của Hội đồng bộ trưởng. Ông phải nói với văn phòng Thủ tướng về cuộc họp thượng đỉnh sắp diễn ra giữa Kohl và Krenz. Ngoài ra ông được toàn quyền thương lượng với chính phủ CHLB Đức và chính quyền Tây Berlin để mở các cửa khẩu mới. Trong một thời gian ngắn đã có thêm 50 cửa khẩu mới, tốn kém khoảng 700 đến 800 triệu Mark cho CHDC Đức. Chúng tôi quyết định thay đổi cả chế độ biên giới dọc theo toàn bộ biên giới phía Tây, bãi bỏ vùng cấm. Thêm vào 20 cửa khẩu tồn tại là 11 cửa khẩu mới. Biên giới trên biển được mở toàn bộ chiều rộng 12 hải lý cho thuyền thể thao .

Theo tôi, các đơn vị biên phòng CHDC Đức không thể kham nổi các nhiệm vụ mới phát sinh. Vì vậy tôi thỏa thuận với Bộ trưởng Quốc phòng Kessler chuẩn bị sẵn một số đơn vị Quân đội nhân dân quốc gia để khi cần sẽ hỗ trợ lực lượng biên phòng. Vì lý do đó, một số đơn vị trong Quân đội nhân dân quốc gia được lệnh ở trong “tình trạng sẵn sàng chiến đấu nâng cao”. Đồng thời có thống nhất với cảnh sát bảo vệ của Tây Berlin. Tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây cũng cùng quân đồng minh đề ra biện pháp giữ an ninh trong thành phố. Nhờ những biện pháp quốc tế ấy, lực lượng biên phòng có thể tự hoàn thành nhiệm vụ bất thường của mình, do đó ở một số đơn vị Quân đội nhân dân quốc gia lại bãi bỏ “tình trạng sẵn sàng chiến đấu nâng cao.”

Bộ trưởng nội vụ Dickel giải thích trên tivi quy chế du lịch của Hội đồng bộ trưởng. Ông nêu rõ: quy chế du lịch không phải là quy chế tạm thời. Cảnh sát nhân dân quyết định tức khắc về du lịch cá nhân lần xuất cảnh hẳn.

Ngoài ra có kế hoạch thay đổi cơ bản chế độ biên giới . Không ai nghĩ đến chuyện thu hồi các biện pháp đã quyết định nhằm thực hiện quy chế du lịch.

Khoảng 13 giờ, phiên họp Trung ương đảng thứ 10 được chấm dứt sớm hơn kế hoạch vì tình hình bất thường.

Ở nhiều chi bộ đảng thiếu đồng thuận với việc mở biên giới. Nhất là các công dân lớn tuổi từng biết tình hình trước ngày 13/8/1961. Họ sợ CHDC Đức mất máu. Do đó các ủy viên Trung ương đảng phải quay về cơ sở nhanh như có thể. Modrow và Schabowski được trao trách nhiệm thông tin cho chủ tịch các đảng CDU, DBD, LDPD và NDPD cũng như các tổ chức quần chúng FDGB, FDJ, DFD và Hiệp hội văn hóa về cuộc họp Trung ương đảng thứ 10. Cũng cần bàn với họ các khả năng để càng nhanh càng tốt bầu Modrow làm chủ tịch Hội đồng bộ trưởng và lập chính phủ liên minh.

Buổi tối diễn ra hai cuộc biểu tình ở Berlin. Tại Lustgarten (Berlin) tôi nói trước 150.000 người dân Berlin. Tôi gọi các quy định mới về du lịch là biểu tượng của chính sách đổi mới mà chúng tôi muốn tiến hành nghiêm túc . Tôi thông báo, cuộc họp Trung ương đảng đã ra nghị quyết điều tra mọi thiếu sót và vi phạm điều lệ đảng của các đồng chí lãnh đạo và quy trách nhiệm những người có lỗi gây ra cuộc khủng hoảng ở CHDC Đức.

Tôi lại nghe những tiếng hô đòi triệu tập Đại hội đảng đặc biệt. Không thể thể được, tôi nghĩ bụng. Chúng tôi vừa quyết định tổ chức hội nghị đảng viên xong. Bây giờ người ta lại đòi Đại hội đảng. Tôi đi vào chủ đề: “Chúng ta muốn cùng nhau tiến về phía trước, muốn cùng nhau đổi mới chủ nghĩa xã hội, muốn cùng nhau không để ai kéo lùi lại nữa. Nếu chúng ta nhận thức rõ được rằng thống nhất là sức mạnh thì hãy chấm dứt tranh cãi: hội nghị đảng viên hay Đại hội đảng.”

Lời tôi nhận được nhiều bất bình hơn đồng thuận. Lại một lần nữa chúng tôi tụt hậu so với đảng ở cơ sở.

Tôi cũng trả lời các đề nghị liên quan đến tình hình kinh tế. Tôi nói: “Bây giờ không phải lúc hứa hẹn. 90 trong 100 đề nghị cần tiền, có thể chỉ 10 trong 100 đem lại tiền. Ai trách chúng ta muốn đảo ngược tình thế? Chừng

nào tôi còn ở đây thì sẽ không xuất ra tấm séc nào mà không có số dư trong tài khoản.”

Khi cuộc biểu tình chấm dứt, người ta chuyển cho tôi đề nghị của Helmut Kohl muốn nói chuyện điện thoại với tôi vào lúc 9 giờ ngày 11/11/1989. Tôi đồng ý.

Tôi nhận được thông tin về bối cảnh và diễn biến của cuộc biểu tình ở Tây Berlin. Trong đó nói, Walter Momper đã khéo ấn định giờ biểu tình để Kohl và Genscher – lúc đó đang ở Waszawa – không tham gia được. Cuộc biểu tình sẽ là giờ vàng của Willy Brandt. Ông là thị trưởng Tây Berlin ở thời điểm xây bức tường Berlin, và chính sách của ông góp phần giảm căng thẳng. Đêm qua ông đã tiên đoán: bây giờ cái gì thuộc về nhau thì sẽ mọc liền lại với nhau.

Nhưng Kohl bỏ dở chuyến thăm Ba Lan. Là nhà sử học, ông tức tối không được có mặt tại địa điểm lịch sử trong giờ phút lịch sử. Khi đột ngột xuất hiện trước tòa thị chính Schöneberg giữa 16 giờ và 17 giờ, Kohl được đón tiếp bằng một dàn hòa tấu huyết sáo. Cả lời ca tụng sự kiện mở biên giới như “dấu hiệu tái thống nhất” của ông cũng bị huyết sáo phản đối.

Cảm tình của người biểu tình dành cho Willy Brandt. Ông làm dịu tính khí của 20.000 người dân Berlin. Trên các biểu ngữ có thể đọc thấy “Đừng chạm vào CHDC Đức” và “Không có nước Đại Đức.”

Từ Lustgarten tôi đi đến sứ quán Liên Xô để nói chuyện với Kochemassov. Ông tiếp tôi ở phòng riêng. Chúng tôi nói chuyện thẳng thắn về các sự kiện đêm qua, cân nhắc so sánh các điểm lợi và hại khi mở biên giới. Kochemassov khuyên tôi coi việc mở biên giới, vốn được Gorbachev tán đồng, như minh chứng rằng hôm nay giao thông du lịch ở CHDC Đức được tiến hành như tại một trong những nước tự do nhất thế giới.

Tôi nói với ông: “Nhờ đồng chí ngày mai gọi điện cho đồng chí Gorbachev. Tôi đề nghị Gorbachev cử một ủy viên riêng sang CHDC Đức để nói chuyện với tôi. Chúng ta phải trực tiếp bàn luận về tình hình mới từ sau khi mở biên giới, về các hệ quả trong chính sách Đức và quốc tế.”

Kochemassov hứa sẽ làm. Khi chúng tôi chia tay ở hành lang, đại sứ nói: “Đồng chí Krenz, hãy chú ý rằng không phải tất cả các đồng chí trong Bộ chính trị được đồng chí tin cậy cũng tin cậy đồng chí. Tôi cố gắng trấn an những người quá khích. Đồng chí cũng nên chú ý rằng, tuy tôi là đại sứ Xô viết nhưng ở CHDC Đức còn các cơ quan Xô viết khác nữa.”

Tôi tiếp nhận thông tin đó mà không suy nghĩ gì thêm. Từ 30 năm nay tôi hoạt động chính trị. Tôi không lạ khi biết có những kẻ mưu mô chọc phá. Chẳng phải đặc sản của CHDC Đức. Tôi phải chung sống với lũ.

Trên đường về nhà tôi đọc trên xe bản tin thông tấn trong ngày. Phản ứng quốc tế về mở biên giới là tích cực.

Genadiy Gerassimov, người phát ngôn Bộ ngoại giao Xô viết, tuyên bố, sự kiện mở biên giới là “quyết định tự chủ của CHDC Đức, xuất phát từ người đứng đầu đảng và nhà nước là Krenz.” Ông nhắc đến lời phát biểu của tôi: không vì thế mà biên giới biến mất. CHDC Đức vẫn là đồng minh chiến lược của Liên Xô. “Đối diện chúng ta là CHLB Đức – một quần thể lớn, quân đội Tây Đức – một quân đội hùng mạnh, cũng như lực lượng vũ trang Mỹ, Anh, Pháp và Canada. Vấn đề biên giới phải được tiếp cận trong khuôn khổ giải trừ vũ trang ở châu Âu.” Gerassimov cực lực phản đối CHLB Đức. Teltschik, cố vấn thủ tướng, tuyên bố công khai, việc CHLB Đức giữ nguyên trạng biên giới Đức với Ba Lan không có hiệu lực đối với một nước Đức tái hợp nhất. Gerassimov bình luận: “Chưa bao giờ có ai thể hiện chủ nghĩa phục thù trắng trợn như vậy. Người ta có chủ tâm gì, khi nói về tái thống nhất và đồng thời nhắc đến việc thay đổi biên giới với Ba Lan?”

Đối với Mitterrand, biên giới mở là “một sự kiện vui.” Ông khẳng định dự kiến “đến thăm CHDC Đức và gặp Krenz trong một ngày sắp tới.”

Tổng thống Hoa Kỳ Bush hoan nghênh quy định mới về du lịch. “Nếu CHDC Đức thực thi quy định đó”, ông nói, “thì bức tường xây năm 1961 sẽ giảm ý nghĩa.”

Tổng thống CHLB Đức Richard von Weizsäcker nói đến “biến cố lịch sử sâu sắc thời hậu chiến.”

Gần nửa đêm tôi về đến nhà. Tôi về vừa vặn kịp chúc mừng vợ. Ngày 11/11 là sinh nhật thứ 50 của vợ tôi. Chúng tôi thành hôn hạnh phúc đã gần 30 năm.

Đúng nửa đêm chúng tôi chạm cốc chúc mừng. Tôi giải thích là vài tiếng nữa đã phải quay trở lại tòa nhà Trung ương đảng. Thủ tướng Kohl muốn gọi điện cho tôi. Vợ tôi thông cảm là tôi không ở nhà nhân dịp sinh nhật thứ 50.

TAN TÀN ẢO TƯỢNG

11/11 – 6/12/1989

11/11

Thủ tướng CHLB Đức Kohl báo trước sẽ gọi điện vào lúc 9 giờ. Vậy là tôi còn thời gian cho bữa sáng sinh nhật với vợ. Trên đường đến Trung ương đảng tôi suy nghĩ lần nữa những gì tôi định thông báo cho Helmut Kohl.

Theo bản tin thông tấn mà tôi có trong tay thì thị trưởng Tây Berlin Walter Momper đã trách thủ tướng không hiểu những gì đang diễn ra ở CHDC Đức. Người dân ở CHDC Đức không quan tâm đến tái thống nhất. Có thể bản ngã mới giành được của nhân dân CHDC Đức không làm Kohl vừa ý, nhưng đó là thực tế. Quan điểm của Momper là Kohl cần khẩn trương gặp tôi.

Phát biểu của thủ hiến bang Baden-Württemberg Lothar Späth cũng tương tự. Theo tờ STUTTGARTER NACHRICHTEN, ông tin tưởng là đa số công dân CHDC Đức không muốn sát nhập vào CHLB Đức.

Kohl xử sự mâu thuẫn về vấn đề CHDC Đức. Một mặt ông liên tục đưa ra đòi hỏi mới cho CHDC Đức, mặt khác ông nói không muốn làm mất ổn định CHDC Đức. Khi tiếp xúc trực tiếp với tôi ông tỏ ra vui vẻ.

Khi tôi đến tòa nhà Trung ương đảng thì Schalck đã đợi tôi ở đó. Ông sẽ có mặt lúc thủ tướng Kohl gọi điện. Chúng tôi chuyện trò về các kết quả đã đạt được trong các cuộc nói chuyện giữa ông và chánh văn phòng Phủ thủ tướng CHLB Đức. Chúng tôi nhất trí, các cán bộ CHDC Đức cho rằng dựa trên việc lập kế hoạch mở biên giới dài hạn, chính quyền Bonn sẽ trả cho CHDC Đức hàng tỉ D-Mark, đó là ảo tưởng. Bonn quá rõ tình cảnh CHDC Đức. Mỗi cuộc biểu tình, mỗi cuộc phản đối lãnh đạo CHDC Đức chỉ khiến họ thêm hy vọng một ngày nào đó sẽ vớ được CHDC Đức miễn phí.

Đã 10 giờ. Thủ tướng không gọi được đến Berlin hay sao? Chúng tôi đã thiết lập một đường dây cố định từ Phủ thủ tướng đến văn phòng của tôi

nhưng vẫn không được việc. Schalck hỏi lại ở Bonn. Có vẻ như có vấn đề kỹ thuật. Chúng tôi đùa: thủ tướng cũng chung số phận với hàng triệu người Đức. Đường dây giữa hai nước Đức tắc nghẽn. Giờ này Kohl ở trong phiên họp nội các đặc biệt. Trợ lý riêng của ông mời ông ra điện thoại. Cuộc nói chuyện của chúng tôi bắt đầu lúc 10 rưỡi.

Thủ tướng hoan nghênh biên giới được mở. Sự kiện này sẽ thuận lợi cho phát triển tiếp quan hệ giữa hai nhà nước Đức. Mục tiêu của ông không phải “càng nhiều người rời bỏ CHDC Đức càng tốt. Chính sách chung của chúng ta phải làm sao để người dân hài lòng và ở lại quê hương mình. Nhưng để họ được đi lại, thăm hỏi lẫn nhau, nói chuyện với nhau là một điều rất quan trọng. Tôi tin chúng ta đang ở một thời điểm cực kỳ quan trọng, một thời điểm cần nhiều lý trí và không cần kích động, phải có sự điềm tĩnh để đưa ra quyết định đúng đắn.”

Tôi suy tính, hình như Kohl đã hiểu chính xác lời cảnh báo hôm qua của Gorbachev. Ông né mọi kiểu luận chiến. Ông sẵn sàng hòa thuận.

Ông cũng không nói đến “phá bức tường”. Xu thế đưa tin bên Tây nói chung cũng thế: bức tường không bị phá. Nó đã thủng. Nhưng nó chưa mở từ Tây sang Đông. Kohl biết các quy định cho người CHLB Đức và Tây Berlin sang CHDC Đức vẫn không đổi. Tuy nhiên ông có vẻ trong trạng thái phản kích. Đó là điều không lợi cho một cuộc nói chuyện nghiêm túc. Ông nói những câu dài dằng dặc và ít khi ngắt câu cho tử tế.

Kohl nói: “[...] tôi có một nguyện vọng khẩn thiết là trong tương lai gần được tiếp kiến ông. [...] nhưng tôi cũng nói ngay cho ông biết là tôi không bao giờ đến Đông Berlin [...]” Ông muốn nói chuyện kỹ với tôi, làm cái việc mà “dân ngoại giao vẫn gọi là ‘Tour d’horizon’”. Cả hai chúng ta đều không phải nhà ngoại giao, mà đang suy tính cái gì có thể và cái gì không, trong một cuộc nói chuyện cởi mở và trực tiếp.” Ông đề nghị bộ trưởng Seiters đến chỗ tôi ở Berlin để chuẩn bị cuộc hội kiến giữa hai người. Kohl định bàn ngay thời điểm cụ thể cho Seiters sang thăm. Thực ra đó là việc của các giao dịch viên do hai bên ủy nhiệm.

Trước khi bắt tay vào bàn chuyện lịch hẹn, tôi khơi lại vấn đề cơ bản thời sự. Tôi cảm ơn Helmut Kohl đánh giá cao sự kiện mở biên giới. Tôi nói, cả hai bên đều phải có tính thực tiễn, khả năng lường trước và thiện chí. Do đó

tôi có ý kiến: “Tôi rất hoan nghênh, thưa ông thủ tướng, nếu chúng ta gạt một số tình cảm sang một bên - ở một số người cứ muốn qua đêm là thanh toán xong mọi thứ. Đục thủng biên giới không có nghĩa là xóa bỏ biên giới. Tôi sẽ rất biết ơn nếu ông tác động làm dịu tình hình theo ý này.”

Lúc đó tôi cũng nhớ đến những vụ lộn xộn mới ở Cổng Brandenburg. Một số người từ phía Tây đã lấy búa tạ và đục để phá tường. Hành động đó hàm chứa nguy cơ lớn. Hàng trăm người Tây Berlin đã trèo qua bức tường, chỉ nhờ sự bình tĩnh của lính biên phòng mà không xảy ra bạo lực.

Tôi cũng nhớ đến lời cảnh báo của Bộ trưởng Ngoại giao Xô viết gửi đến Genscher. Matxcova đã thông báo cho tôi biết hai người vừa gọi điện cho nhau. Shevardnadze nói với Genscher: “Tiếc rằng trong diễn văn của Helmut Kohl tại cuộc mít tinh hôm qua có những luận chứng gây quan ngại.”

Nghe tôi nhắc đến chuyện đó, Kohl phản ứng khá lúng túng: “Ồ, hôm qua tôi có nói chuyện mấy lần với Berlin. Và tôi luôn nhắc nhở [...] là mọi hình thức thái quá đều nguy hiểm.”

Tôi đồng ý với ông là mọi hình thức thái quá đều nguy hiểm.

Kohl giải thích quan điểm của ông: “Chúng ta không việc gì phải trò chuyện với nhau về các nguy cơ tiềm năng đó, vì ai cũng có thể dễ dàng suy luận ra.”

Rất tốt, tôi nghĩ, khi chính phủ CHLB Đức ý thức được nguy cơ đi kèm tình huống bất thường này. Tiếc rằng họ không thể hiện rõ điều đó trước công luận.

Tôi đề cập đến “vấn đề tái thống nhất nước Đức không có trong chương trình nghị sự.”

Ý Kohl là ông tuyên thệ trước hiến pháp CHLB Đức, trong đó nói đến quyền tự quyết của người Đức. Nhưng ông hạn chế lại: “Hiện tại đó không phải đề tài phải làm chúng ta bận tâm nhất lúc này. Mà trong thời điểm hôm nay chúng ta phải để tâm nhất đến quan hệ nghiêm túc với nhau, và để người dân cũng công nhận.”

Sau câu đó có lẽ Kohl giờ lịch làm việc ra xem. Chúng tôi cùng tìm một lịch hẹn cho Seiders sang thăm CHDC Đức. Hai bên thống nhất ngày 20/11.

Kohl còn đề nghị thêm: “Và nếu có chuyện gì, thưa ông Krenz, ta nên nói rõ đây là một tình huống rất dễ trở nên phức tạp, nếu có gì thì ông cứ nhắc điện thoại, và tôi cũng vậy.”

Trong truyền thông hình như người ta gọi là điện thoại đỏ đã bật.

Thủ tướng còn cho tôi biết là ông sẽ quay lại Ba Lan để tiếp tục chuyến thăm chính thức bị gián đoạn hôm qua.

Chúng tôi thống nhất một thông cáo báo chí về cuộc nói chuyện này. Đại ý là hai bên có cuộc nói chuyện đi sâu.

Ngay trước cuộc nói chuyện ấy, một tình huống nguy hiểm trước Công Brandenburg đã được giải quyết. Hôm qua tôi chấp thuận để chỉ huy biên phòng quận Mitte trao đổi với Chỉ huy trưởng cảnh sát Tây Berlin về các biện pháp an ninh chung. Kết quả là 9 giờ sáng nay đã xử lý được việc 1.000 người Tây Berlin chiếm bức tường mà không xảy ra biến cố nào. Tôi thở phào nhẹ nhõm. Lại một ổ nguy cơ nữa được dập tắt.

Nói chuyện điện thoại xong, tôi đi tới tòa nhà Hội đồng quốc gia của Mặt trận dân tộc ở quận Berlin-Mitte, cạnh quảng trường Ernst Thälmann, chỉ cách biên giới vài chục bước chân. Trong tòa nhà hiện đang diễn ra hội nghị của Khối dân chủ.

Lần đầu tiên Ts Lothar de Mazière có mặt ở đó. Hôm qua ông được bầu làm tân chủ tịch đảng CDU. Tôi cố tìm cách bắt chuyện với ông. Tôi không thể đánh giá sự dè dặt của ông là do bối cảnh chính trị hay vì ông lần đầu tham gia hội nghị Khối dân chủ. Các đảng liên minh xét về tổng thể đã thay đổi mạnh mẽ trong hai tuần vừa qua. Nhiều cán bộ của họ đã quay phắt 180 độ. Cho đến tháng Mười họ còn cố gắng thể hiện là người đồng hành trung thành với SED, hôm nay một số trong họ làm như đã ở phía đối lập với SED từ bao năm rồi.

Bỏ qua khía cạnh đó, tôi thông báo cho đại diện các đảng và tổ chức quần chúng về chương trình hành động của SED. Tôi bắt đầu như sau:

“Tại phiên họp thứ 10 chúng tôi đã có tinh thần tự xét bản thân nghiêm khắc. Nhưng có những người không muốn chúng tôi thay đổi, họ muốn chúng tôi biến đi. Chúng tôi sẵn sàng thay đổi. Nhưng chúng tôi không trốn tránh trách nhiệm. Bằng chứng là chương trình hành động của chúng tôi. Đó là chương trình cải cách sâu rộng nhất của SED từ xưa đến nay. Ai muốn nhiều hơn, người đó không muốn một SED khác mà không hề muốn có SED. Người đó không muốn cải cách chủ nghĩa xã hội. Người đó muốn bài trừ chủ nghĩa xã hội.”

Sau đó tôi giải thích các mục chính của chương trình hành động.

Mục tiêu của chúng tôi là đem đến một tính năng động mới cho chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức với nhiều dân chủ hơn. Chúng tôi chủ trương cải cách hệ thống chính trị. Trong đó bao gồm luật bầu cử, bảo đảm cho bầu cử chung được tự do, dân chủ và bí mật, bảo đảm có thể kiểm tra công khai mỗi giai đoạn bầu cử. Chúng tôi chủ trương lập chính phủ liên minh dân chủ. Chúng tôi đưa đề xuất để địa phương tự quản. Chúng tôi chủ trương nhà nước pháp quyền XHCN với xuất phát điểm là quyền cơ bản và quyền con người. Luật pháp là thước đo hành động chính trị của SED. Chúng tôi khẩn thiết cần luật tự do lập hội đoàn, tự do hội họp, luật bầu cử, luật truyền thông và thay đổi luật hình sự. Cần đạt được tính độc lập của thẩm phán. Chúng tôi đề nghị cải cách hành chính. Các quy định về đặc quyền đặc lợi không đi kèm thành tích sẽ bị bãi bỏ ngay lập tức. Chúng tôi chủ trương một học thuyết quân sự mới của CHDC Đức. Sẽ giảm ngân khoản quốc phòng và đề xuất nghĩa vụ dân sự để thay thế cho nghĩa vụ quân sự. Trung ương đảng nhất trí thay đổi cơ bản chính sách thông tin.

Xương sống của chương trình cải cách là cải cách kinh tế toàn diện. Mục tiêu là nền kinh tế có kế hoạch XHCN có định hướng thị trường, khuyến khích sáng kiến kinh tế và thành tích cao ở mọi thành phần tham gia. Chúng tôi chủ trương loại bỏ các rào cản phát triển thành tích của khu vực thủ công và nghề tự do. Loại trừ bao cấp và sách nhiễu, can thiệp hành chính và kiểm duyệt – cả trong sinh hoạt văn hóa và nghệ thuật. Bãi bỏ nghĩa vụ xin phép nhà nước để xuất bản sách và biểu diễn sân khấu. Có cả kế hoạch thay đổi cơ bản trong lĩnh vực giáo dục; cải cách môn nghĩa vụ công dân, lịch sử và tiếng Đức. Bỏ môn học quân sự. Cuối cùng là đổi mới đảng. Điểm mấu chốt là tách bạch giữa đảng và nhà nước. Chúng tôi không đòi độc quyền

chân lý, mà động viên phát triển đa nguyên lập trường, bao dung và phấn đấu chân thực để tìm giải pháp tối ưu.

Tôi nói, tôi tin tưởng rằng chương trình hành động của chúng tôi cùng ý tưởng của các đảng liên minh sẽ là cơ sở của chính phủ liên minh do Modrow đứng đầu.

Cho dù còn tồn tại những mặt chưa hoàn hảo: chớ quên rằng từ 18/10 đến nay mới có 25 ngày trôi qua. Hoàn toàn có thể coi các nghị quyết của phiên họp 10 là một thành công. Tiếc thay, chương trình hành động không được nhiều người chú ý, vì họ mãi tận hưởng quyền tự do du lịch mới có, hôm nay nó làm lu mờ tất cả.

Trong khối liên minh chúng tôi cũng bàn công tác chuẩn bị phiên họp Quốc hội sắp tới. Mặc dù SED trong những năm gần đây giữ chức chủ tịch Quốc hội, chúng tôi sẽ từ chối không đề cử một ứng viên của mình. Một đảng khác sẽ lại giữ chức vụ đó như cho đến năm 1976. Tôi đề cử Manfred Gerlach cho chức chủ tịch Quốc hội, không phải vì tôi nghĩ đến một chủ tịch Quốc hội kỳ cựu là Johannes Dieckmann giống Gerlach là người của đảng LDPD. Mà tôi đề nghị chủ tịch đảng LDPD vì trong mấy năm qua ông đã tích cực đấu tranh cho những biến chuyển ở CHDC Đức. Tuy nhiên, sự nhất trí trong khối liên minh khi tìm một ứng viên chung cho cuộc bầu chủ tịch Quốc hội vào thứ Hai tới đã không đạt được nữa. Trừ SED, tất cả các đảng khác đều có ứng viên riêng của mình.

12/11

Chủ nhật. Từ 5 giờ tôi đọc các thư gửi cho mình. Trong đó có nhiều thư của các đảng viên SED. Helmut Müller, một người bạn từ thời hoạt động ở FDJ, nhiều năm nay là ủy viên Trung ương đảng SED và bí thư thứ hai thành ủy Berlin cũng viết thư cho tôi. Đề tạo cho lá thư một trọng lượng chính trị lớn hơn, thư mang chữ ký của nhiều ủy viên Trung ương đảng khác nữa. Vẫn lại câu hỏi nan giải: đồng chí nghĩ sao về Đại hội đảng đặc biệt?

Tôi nhớ lại cuộc biểu tình ở Lustgarten hôm 10/11. Cuộc thị uy áp đảo trước đó về đổi mới SED đã chia người biểu tình thành phe ủng hộ Hội nghị đảng viên và phe kêu gọi triệu tập Đại hội đảng đặc biệt. Vấn đề ở đây không chỉ là hình thức. Nhiều đảng viên sợ Hội nghị đảng viên không được

bầu Ban chấp hành trung ương đảng mới. Họ cho rằng, chương trình hành động chỉ đáng tin nếu Đại hội đảng đặc biệt bầu ra một Ban chấp hành trung ương đảng hoàn toàn mới – một Trung ương đảng không có thành viên nào từ Trung ương đảng cũ. Tôi sợ đảng sẽ tan rã vì vấn đề này. Không được để sự việc tiến xa như vậy. Tôi liền triệu tập một phiên họp Bộ chính trị bất thường vì vụ này và đưa ra đề nghị biến Hội nghị đảng viên được lập kế hoạch cho tháng 12 thành một Đại hội đảng bất thường. Dựa trên đề nghị của tôi, Bộ chính trị triệu tập phiên họp Trung ương đảng thứ 11 vào tối thứ Hai để lấy ý kiến về một Đại hội đảng bất thường. Tôi đi trước quyết định này một bước khi tuyên bố trước báo giới rằng tôi khuyến nghị triệu tập một Đại hội đảng bất thường. Thực tế là tôi cột số mệnh chính trị của mình vào nghị quyết Trung ương đảng về triệu tập một Đại hội đảng bất thường. Giả sử nếu Trung ương đảng không theo yêu cầu của tôi thì tôi phải từ chức.

Tôi được thông báo là tổng thống CHLB Đức Richard von Weizsäcker sẽ đến thăm cửa khẩu Quảng trường Potsdam vào ngày mai. Ngoài ra các phương tiện truyền thông cũng loan tin ông muốn gặp tôi trước lễ Giáng sinh. Người ta đề nghị tôi chính thức đón tiếp tổng thống CHLB Đức ở cửa khẩu vào thứ Hai. Tôi từ chối. Không chỉ vì ở vị trí tổng thống CHLB Đức – theo quan điểm pháp lý của chúng tôi – ông không được phép cử hành hoạt động nhiệm sở chính thức nào ở Tây Berlin. Trong những ngày này tôi không muốn làm một hành động khoa trương nào về phía Tây. Tôi muốn người ta coi giao thông du lịch là chuyện bình thường nhất. Trong thời điểm nhạy cảm này tôi không muốn làm gì khiến người đồng minh Xô viết coi đó là một cuộc đi đêm của hai nhà nước Đức.

Buổi tối đại sứ Kochemassov gọi tôi: “Hôm nay tôi có gặp Vernon Walters, đại sứ Hoa Kỳ tại CHLB Đức. Ông đến tôi với tư cách là người đứng đầu cơ quan hành chính Tây Berlin”, đại sứ Xô viết cho biết. “Dĩ nhiên đồng chí sẽ nhận được công văn thông báo về việc này. Walters cho biết người Mỹ mong muốn Cổng Brandenburg được mở”, Kochemassov nói tiếp. Theo ông, cổng ấy vẫn là một điểm nóng căng thẳng. Có thể giải quyết vấn đề này bằng cách lập một cửa khẩu ở Cổng Brandenburg. “Tôi không đồng tình. Cổng Brandenburg ở quá gần sứ quán Xô viết. Nhưng tôi cũng sẽ xin ý kiến Matxcova”, Kochemassov nói.

Tôi trả lời: “Đồng chí cũng nên suy nghĩ là chính tổng thống CHLB Đức von Weizsäcker đã có lần nói ‘Vấn đề Đức sẽ còn chưa được giải quyết, chừng nào Công Brandenburg còn đóng.’”

Trên tivi Bộ trưởng Quốc phòng Kessler trả lời về lệnh điều động các đơn vị biên phòng. Trong đó có câu: “Lệnh cụ thể là: làm tất cả và cùng góp tay để giao thông du lịch mới khởi đầu được diễn ra trật tự và trôi chảy. [...] Và tuyệt đối không sử dụng súng.”

Báo cáo trong ngày mà tôi nhận được cho thấy, cuối tuần này ngót một triệu công dân CHDC Đức sang thăm CHLB Đức và Tây Berlin. Số người ở lại đó giảm đi rõ rệt.

13/11

Xung quanh chuyện triệu tập Quốc hội hôm nay có xảy ra xung đột trước thềm phiên họp giữa khối FDJ và chủ tịch Quốc hội Horst Sindermann. Trong khi khối FDJ từ mấy tuần nay đòi cơ quan dân biểu cao nhất phải tranh luận về tình hình trong nước thì chủ tịch Quốc hội cứ lần lượt đợi Trung ương đảng SED họp xong đã. Ngay tôi cũng đánh giá sai tình thế, vì nghi thức ngày xưa – Trung ương đảng họp trước, sau đó chuyển các nghị quyết cho Quốc hội phê chuẩn – nay không có giá trị nữa. Vậy là hôm nay Quốc hội họp không chịu sự áp đặt nào, thực thi các quyền và trách nhiệm của cơ quan lập hiến và lập pháp duy nhất, cơ quan quyền lực tự quyết của CHDC Đức.

Hans Jendretzky, một người trong hàng ngũ từ ngày đầu và đại biểu nhân dân cao tuổi thứ nhì, 92 tuổi, khai mạc phiên họp Quốc hội. Ông thông báo là chủ tịch Quốc hội Horst Sindermann, phó chủ tịch Quốc hội Gerald Götting cũng như tất cả ủy viên đoàn chủ tịch đã thoái vị. Ông cho biết sẽ tiến hành bầu cử bí mật chủ tịch Quốc hội mới. Năm đại biểu Quốc hội ứng cử – sự kiện chưa từng có trong lịch sử CHDC Đức. Cho đến nay đảng và các tổ chức quần chúng cùng thống nhất từ trước một ứng viên chung, và ứng viên này theo thường lệ sẽ được nhất trí bầu.

Không ứng viên nào trong số ấy nhận được đa số tuyệt đối trong đợt bỏ phiếu đầu tiên. Phải bầu lần nữa để chọn giữa chủ tịch LDPD Manfred Gerlach và chủ tịch đảng DBD Günther Maleuda.

Trong giờ giải lao các khối bàn bạc về chiến thuật bầu cử. Tôi quen cả hai ứng viên do đã cùng làm việc với họ. Tôi ủng hộ Gerlach và cố vận động các đảng viên trong Quốc hội cùng bầu cho ông. Chúng tôi không gây áp lực trong khối. Kết quả lần bỏ phiếu thứ hai: Maleude được bầu làm chủ tịch Quốc hội với 246 trong 477 phiếu. Gerlach nhận được 230 phiếu. Một phiếu không hợp lệ.

Sau đó là họp bàn về tình hình chính trị trong nước với sự tham gia của tất cả các khối. Các đại biểu đặt câu hỏi. Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng tuyên bố, chính phủ đã không thực thi trách nhiệm chính trị chiều theo hiến pháp CHDC Đức. Các khả năng hành động của ông bị hạn chế đáng kể. Ông đã sai sót không báo cáo cho Quốc hội biết vấn đề và đề đạt giải pháp, vì vậy ông xin chịu hoàn toàn trách nhiệm ở cương vị chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.

Một đại biểu thuộc khối FDJ muốn biết ai đã hạn chế khả năng hành động của ông. Stoph đáp: “Sự phát triển kinh tế cân xứng theo kế hoạch bị hạn chế. Hội đồng bộ trưởng được biết quá muộn về các dự kiến đầu tư như vi điện tử hay xí nghiệp phân bón ở Rostock. Các dự án đó cũng được nhét thêm vào kế hoạch đã thảo xong. Trách nhiệm thuộc về nguyên tổng bí thư và chủ tịch Hội đồng nhà nước cũng như Günter Mittag.”

Tôi thấy không ổn khi nghe lời giải thích trên. Một người từng trải như Stoph đổ tội phát triển lệch lạc cho hai cá nhân. Đó là cách giải thích đơn giản nhất cho nguyên nhân cuộc khủng hoảng của chúng ta. Mỗi người phải tự hỏi: tại sao chúng ta đồng lòng? Không ai trong Ban chấp hành trung ương đảng từng phản đối chính sách đã được áp dụng ấy. Khi chủ nhiệm Ủy ban kế hoạch nhà nước Schürer gửi cho Honecker một số đề nghị rất rụt rề nhằm thay đổi chính sách kinh tế của ta hồi năm 1988, Mittag đã vận động để ông bị phê phán đã đi lệch đường lối của đảng.

Hầu hết các ủy viên Trung ương đảng biết chuyện đó, nhưng không ai phản đối. Stoph ở trong Bộ chính trị từ năm 1953. Ông nhận trách nhiệm lớn lao trong những năm kiến thiết gian khó. Câu trả lời của ông – được truyền tivi trực tiếp như toàn bộ phiên họp – gây ra câu hỏi: các người đã thực thi trách nhiệm của mình ra sao? Tôi cũng nhận về phần mình. Một số người nói, đó là chủ nghĩa Stalin còn bám chặt vào tất cả chúng ta. Tôi thấy như vậy quá chung chung. Khái niệm này quá mờ ảo. Nếu coi nó là đồng nghĩa với tội

phạm thì tôi tuyệt đối không thể chấp nhận để nó ám chỉ thái độ chính trị của tôi ở CHDC Đức. Còn nếu nó thể hiện các cơ cấu nhất định trong xã hội và cách tư duy của ban lãnh đạo thì người ta phải vạch ra cụ thể. Nếu không thì khái niệm ấy trở thành một chữ kêu ong oang, che lấp trách nhiệm cá nhân. Ví dụ: Bộ chính trị đã phớt lờ tình hình kinh tế trong nhiều năm. Có những thành kiến và nghi ngờ tất cả những gì mới hoặc khác với CHDC Đức. Chúng tôi không quen tư duy chính trị theo nhiều hướng lựa chọn. CHDC Đức sa vào tình trạng này không chỉ vì có quá ít dân chủ. Mà vì sự phủ định các định luật kinh tế trong lãnh đạo kinh tế. Cũng do vậy mà những quyết định kinh tế sống còn đã được đề xuất trong một nhóm nhỏ, vì Honecker và Mittag sợ bị đụng độ với các chuyên viên và nhà khoa học. Thêm vào đó là một số đồng chí trong Bộ chính trị không chịu lo bồi dưỡng chuyên môn và trình độ văn hóa của mình. Trừ trường hợp Jarowsky và Schürer, trong Bộ chính trị không còn chuyên viên kinh tế có khả năng nào nữa. Kleiber muốn nhưng không đủ trình độ. Trong bộ máy và các viện khoa học có nhiều tài năng lớn, nhưng chúng tôi ít chịu dựa vào họ.

Tôi nhớ đến câu nói của Stefan Zweig: khi người cách mạng giành được quyền thì họ không phải là người cách mạng nữa. Thái độ của chúng tôi ngày càng trở nên tiêu cực hơn, thay vì cách mạng hơn. Tôi bị rút khỏi dòng suy nghĩ về lời giải trình của chủ tịch Hội đồng bộ trưởng sắp ra đi khi nghe thấy tên mình.

Một đại biểu quốc hội muốn tôi cho biết, liên quan đến các quy định du lịch mới, công dân CHDC Đức được hưởng an ninh pháp lý nào ở CHLB Đức. Ông nói thêm, cho đến nay CHLB Đức vẫn cự tuyệt không công nhận quốc tịch CHDC Đức của công dân CHDC Đức.

Tôi biết là có người phê phán việc mở biên giới. Đại diện phe đối lập chính trị coi đó là “cuộc đảo chính”, là “đòn phục thù của SED.” Ý họ là qua đó chặn đường cải cách CHDC Đức. Những người khác đánh giá đó là “biểu hiện sự hoảng loạn của lãnh đạo SED.” Những ý nghĩ đó hoàn toàn không có gì lạ với tôi. Tôi luôn cố gắng giải thích, hôm 9/11 tôi có một lựa chọn: mở biên giới hay chọn bạo lực! Cho đến nay ngày càng nhiều người phê phán trách tôi đã biểu không một món lợi kinh tế khi mở bức tường.

Nếu biết đàm phán tử tế với chính phủ CHLB Đức – các thành viên trong chính phủ mới cũng nghĩ thế – thì nhất định CHDC Đức còn có thể nhận

được vài tí D-Mark. Với ý thức đó trong đầu tôi tiến đến bục diễn thuyết.

Tôi nhấn mạnh, mong muốn của CHLB Đức – có nghĩa vụ bảo vệ tất cả mọi người Đức – trước sau vẫn đi ngược lại luật quốc tế. Tôi nhắc đến quyết định gần đây nhất của ban lãnh đạo đảng Xanh đòi CHLB Đức công nhận “thực tiễn hai nhà nước là hệ quả của Chiến tranh thế giới II” chiếu theo luật quốc tế. Đảng Xanh nói, việc công nhận quốc tịch cũng nằm trong liên quan ấy. Hôm qua Willy Brandt cũng đòi thiết lập “các quan hệ hợp lý” giữa hai nhà nước Đức. Nhưng tôi cũng biết rằng tính toán đổi du lịch lấy nhượng bộ tài chính của CHLB Đức là không tương. Nếu bây giờ là năm 1987 thì còn có thể. Năm 1989 thì Bonn sẽ không trả lấy một xu để biên giới được mở ra. Chính phủ CHLB Đức biết các quá trình ở CHDC Đức sớm muộn sẽ bắt buộc mở biên giới. Ai trách tôi mở bức tường mà trước đó không đặt điều kiện kinh tế với Bonn, người đó có ảo tưởng về chủ đích của chính quyền CHLB Đức về CHDC Đức và không hiểu gì về các đổi thay đang hiện hình của tương quan lực lượng quốc tế.

Đôi đề tài tranh luận. Các bộ trưởng bị chất vấn. Một số lý luận đúng chuyên môn, một số thất bại. Khi Erich Mielke gọi các đại biểu Quốc hội là “các đồng chí thân mến”, một số đại biểu từ các đảng đồng minh nói ngang: “Chúng tôi không là đồng chí”. Rõ ràng Mielke không phân biệt là mình đang đứng trước Trung ương đảng hay Quốc hội. Ông trả lời: “Tôi yêu tất cả các bạn mà!” Thật ngượng, không chỉ đối với ông, và nhất là khi khán giả trước màn vô tuyến không thể biết câu trả lời của Mielke là dành cho một người nói ngang. Trước đây vài tuần có lẽ một số trong những người nói ngang còn phồng mũi tự hào khi được Mielke gọi là đồng chí. Nhưng con người thời Bước Ngoặt là vậy, tôi nghĩ bụng.

Sau khi tranh luận Quốc hội quyết định lập một tiểu ban lâm thời để thanh kiểm vấn đề lạm quyền, tham nhũng, làm giàu cá nhân bất chính và các hành động phi pháp khác bị nghi là vi phạm luật pháp của CHDC Đức.

Cuối phiên họp, Quốc hội chấp nhận chính phủ Stoph thoái vị, bầu Hans Modrow làm chủ tịch Hội đồng bộ trưởng và trao cho ông nhiệm vụ lập chính phủ mới. Đề nghị của tôi cho phiên họp Trung ương đảng như vậy là được Quốc hội phê chuẩn. Modrow, người đứng đầu chính phủ, có kinh nghiệm chính trường dày dạn. Xin nêu ra một vài dấu mốc: dưới thời Honecker ông ở trong ban bí thư Trung ương đoàn FDJ đến năm 1955 và

sau đó đến năm 1961, từ năm 1958 ông ở trong Ban chấp hành trung ương đảng SED, bí thư huyện ủy thứ nhất, sau đó vào thành ủy Berlin và sau đó làm trưởng ban cổ động thuộc Trung ương đảng, lãnh đạo hơn 15 năm đảng bộ tỉnh Dresden. Tại phiên họp Trung ương đảng tôi đã đề nghị lập chính phủ liên minh. Tôi đưa lý do, chính phủ tương lai dưới Modrow sẽ đảm nhận các nghĩa vụ và quyền lợi hiến định của mình mà không chịu sự áp đặt của Bộ chính trị. Đó sẽ là cơ sở để tiến hành nhiệm vụ của Bộ chính trị và của chính phủ.

Từ 18 giờ tôi nóng ruột ngồi trên ghế nguyên thủ quốc gia của mình. Vào thời điểm này phiên họp Trung ương đảng thứ 11 phải bắt đầu. Hai sự kiện chưa có tiền lệ: các ủy viên Trung ương đảng đợi khai mạc phiên họp toàn thể tại phòng hội nghị của Trung ương đảng, và Quốc hội họp mà không đề ý đến cuộc họp Trung ương đảng. Tôi có thể đứng dậy ra đi, nhưng như thế không khác gì lãng mạ Quốc hội.

Rốt cuộc phiên họp Trung ương đảng cũng bắt đầu vào hồi 20 giờ 30. Mục duy nhất trong chương trình nghị sự là triệu tập Đại hội đảng bất thường. Tôi giải thích lý do đề nghị của mình là sự thống nhất trong đảng bị lâm nguy. Trong mỗi liên quan đó tôi nói: “Tính chất nghiêm trọng của tình huống cho thấy không được có một phần trong đảng muốn Hội nghị đảng viên, còn một phần khác thì muốn Đại hội đảng. [...] Đảng nào thì nhiệm vụ chính của Đại hội đảng cũng là [...] bầu Ban chấp hành trung ương đảng mới [...]” Qua đó tôi cũng có ý nói rằng những ai còn trong Trung ương đảng hiện tại phải biết là có thể không được bầu lại.

Cuộc tranh luận về đề nghị của tôi nóng lên, đúng hơn là rất sôi sục.

Hermann Kant nhấn mạnh câu hỏi về trách nhiệm. “Trong khi chuẩn bị cho Đại hội đảng trước kỳ hạn này chúng ta cũng phải đáp lại một mong đợi của đảng là chúng ta sẽ có một Bộ chính trị và dĩ nhiên một tổng bí thư chịu sự kiểm tra của đảng khác với từ xưa đến nay.” Ông được hưởng ứng rộng rãi: chúng ta cần một sự bảo đảm, đảng cần kiểm tra lãnh đạo của mình để chúng ta không bao giờ rơi vào tình cảnh này lần nữa.

Heinz Kessler bàn tiếp vấn đề đó. Các đồng chí của ông hỏi: là ủy viên Bộ chính trị cũ, ông đã cùng nhận trách nhiệm về tình hình hiện tại, vậy ai bảo đảm là trong tương lai ông sẽ hành xử khác ngày xưa? Ông rút ra kết luận:

nếu tôi cản trở cho công cuộc đổi mới mà tôi sẵn sàng hưởng ứng thì tôi sẵn sàng rút khỏi chức vụ của mình.

Tôi tự hỏi, sự việc sẽ tiến triển đến đâu nữa? Bộ chính trị đã từ chức, chính phủ thoái vị, các bí thư tỉnh ủy và huyện ủy bị thay thế, một phần các cán bộ đảng ở cơ sở bị khủng bố tâm lý theo đúng nghĩa đen của từ này. Bây giờ người ta đòi các ủy viên Trung ương đảng tiếp theo từ chức. Hôm nay là Herger và Neumann, ngày mai có thể sẽ là Schabowski, Modrow và Krenz? Tôi tự hỏi mình lần nữa: người ta có thể phân biệt đến mức nào các ủy viên trong một Trung ương đảng mà cho đến tháng 10 không ai mở mồm đòi cải cách? Tất nhiên trách nhiệm của Honecker nặng hơn các ủy viên Trung ương đảng khác, đó là một điều chắc chắn. Vấn đề ở đây là tranh đấu cho chính sách mới. Và cho đến tháng 10 không ai ra tay cả. Phải chăng tất cả chúng tôi, không ngoại lệ, nên cùng đối mặt với Đại hội đảng bất thường, thay vì lần lượt từng người tuyên bố từ chức? Những gì tôi cho là quyết liệt thì bị người khác đánh giá là nửa vời.

Một diễn giả đề nghị lập một danh sách theo hình mẫu Liên Xô để ai muốn rời Trung ương đảng thì tự điền tên mình vào.

Lúc này Modrow lên tiếng, ông chỉ ra điểm mấu chốt: không phải là “chúng ta đi đến một tình thế có thể coi là chúng ta cùng nhau chia tay và để lại một Bộ chính trị thu nhỏ, rồi Bộ chính trị này sẽ đối mặt với Đại hội đảng [...]”. Lúc đó làm sao tổ chức được một Đại hội đảng khả dĩ đòi Trung ương đảng một bản giải trình tổng kết [...]?” Modrow không đồng ý “chúng ta giải tán một Trung ương đảng đang nhận trách nhiệm và có nghĩa vụ giải trình tổng kết tại Đại hội đảng bất thường sắp tới.”

Tôi đề nghị giải lao để hội ý với các bí thư tỉnh ủy. Đồng thời Kurt Hager thảo đơn sau đây: “Nhân danh công cuộc đổi mới đảng và ban lãnh đạo đảng cũng như chuẩn bị Đại hội đảng bất thường, chúng tôi đề nghị được bãi miễn công tác ủy viên Trung ương đảng.”

Những người sau đây ký: Kurt Hager, Herrmann Axen, Werner Krolkowski, Erich Mückenberger, Inge Lange, Harry Tisch, Hans-Joachim Böhme, Erich Mielke, Gerhard Müller, Werner Walde, Horst Dohls, Günther Kleiber, Willy Stoph và Horst Sindermann .

Cuộc hội ý với các bí thư tỉnh ủy cho thấy lúc này công việc chuẩn bị Đại hội đảng bất thường là việc quyết định. Tôi cho biểu quyết đơn. Đề nghị từ chức của một số ủy viên Trung ương đảng bị bác bỏ. Phê chuẩn nghị quyết triệu tập Đại hội đảng bất thường vào thời gian từ 15 đến 17/12 tại Berlin.

Cuộc họp Trung ương đảng thứ 11 chấm dứt lúc 22 giờ 35.

14/11

Bộ chính trị thảo luận dự thảo tuyên bố của chính phủ và đề xuất thành phần chính phủ liên minh của Hans Modrow. Cả hai đều phù hợp với chương trình hành động của SED.

Tối qua tôi đã viết ra đề nghị cho tuyên bố chính phủ. Trong lúc họp Bộ chính trị* (* Biên bản cuộc họp Bộ chính trị ngày 14/11/1989, lưu trữ tại văn khố liên bang.) tôi đưa qua cho Modrow và nói: “Anh xem đi. Và lấy ra những gì anh cho là đúng, cái gì không cần thì bỏ đi.” Qua đó tôi chứng tỏ rõ ràng trước Bộ chính trị rằng ở cương vị tổng bí thư tôi không áp đặt gì cho chủ tịch Hội đồng bộ trưởng. Những gì muốn đưa ra, chúng tôi sẽ đưa ra qua tranh luận trên tinh thần đồng đội và thực tiễn.

Bộ chính trị ủy nhiệm Modrow tiến hành đàm luận với các đảng khác về lập chính phủ. Mặc dù SED đề cử chủ tịch Hội đồng bộ trưởng, nghĩa là ông đại diện cho SED, các cuộc đàm phán liên minh có tôi tham dự diễn ra tại nhiệm sở của chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.

Không khí đàm phán cởi mở và xây dựng, dù rằng mỗi đảng nỗ lực quyết liệt bảo vệ lợi ích của mình. Đề nghị của SED thu gọn Hội đồng bộ trưởng từ 45 xuống 28 thành viên được hoan nghênh. Đó sẽ là bước đầu tiên tiến đến tái tổ chức công tác chính phủ.

Trong khi cho đến nay có bốn đại diện các đảng liên minh tham gia chính phủ, tương lai các đảng sẽ có 11 ghế bộ trưởng. Đàm phán liên minh cũng là cuộc tranh luận về hình thức tham gia công tác chính phủ của nhà thờ. Manfred Stolpe được nhắc tên. Sau này tôi nghe nói ông từ chối.

Hôm nay Bộ chính trị nhận được một tài liệu ngót 40 trang của bộ trưởng Walter Halbritter. Ông phụ trách Ban vật giá. Trước đây hầu như mỗi năm

ông trình Honecker các đề nghị của mình về bãi bỏ trợ giá để củng cố công bằng xã hội. Honecker luôn nghiêm khắc gạt đi. Ông cho rằng đó là sự công kích tính thống nhất giữa chính sách kinh tế và chính sách xã hội. Có lần Erich Honecker nói với tôi, ngày 17/6/1953 bắt đầu với việc tăng giá mứt nhừ. Những biện pháp ngày đó nhằm ổn định tăng giá các mặt hàng thuộc về nhu yếu phẩm của công nhân đã cho ông một bài học nhớ đời. Nhưng giờ đây tình hình đã đổi khác. Nhiều công dân CHDC Đức không hiểu nổi chính sách vật giá của chúng ta nữa. Tuy vậy Honecker cự tuyệt không tranh luận về bất cứ thay đổi nào. Ông sợ mức sống của dân thường bị giảm sút. Đầu năm Honecker đề nghị vị giáo sư kinh tế học nổi tiếng Jürgen Kuczynski xuất bản một bài mang tính nguyên lý, trình bày quan điểm của ông về trợ giá. Kuczynski đáp ứng ngay. Ông giải thích, CHDC Đức phải giữ vững sự ổn định giá cả vì đó là một thành tích lớn lao của chủ nghĩa xã hội. CHDC Đức tuyệt đối không được sa vào cải cách vật giá phiêu lưu. Đối với Honecker, vấn đề thế là vĩnh viễn chấm dứt. Song đó không phải là lý do cản trở giáo sư Otto Reinhold đánh giá việc này khác với đồng nghiệp kinh tế học của mình trong một bài đăng báo NEUES DEUTSCHLAND. Sau bài này, tác giả nhận được khoảng 200 thư bạn đọc. Ngày ấy tôi được đọc bản phân tích những thư ấy và đặc biệt chú ý đến hai thư. Một độc giả nam tên là Bayer viết: “Ở nước ta thành tích không đóng vai trò gì cả. Đọc những gì tôi viết thì rất cay đắng, nhưng đó là kinh nghiệm lâu năm của tôi. Bất kể khôn hay ngu, lười hay chăm, không sao cả, chủ nghĩa xã hội trả công cho tất cả gần như bằng nhau. [...] Như vậy không ai được động viên đạt thành tích xuất sắc cả.”

Một ông hoặc bà Klose viết: “Vào một ngày mùa thu ẩm ướt năm 1988 tôi phải đợi mấy phút trước cửa hiệu bánh mì ở làng. Đột nhiên một phụ nữ trẻ cùng con trai tám tuổi từ trong cửa hiệu đi ra, hai người bung một đồng bánh mì nóng trên tay. Họ ném chỗ bánh đó vào moóc kéo sau xe ô tô đỗ trước hiệu bánh. Đứa nhỏ chạy vào hiệu lần nữa và lấy thêm vài chiếc bánh, ném lên moóc rồi leo lên xe với mẹ. Cả hai vui vẻ chở 10-15 bánh mì nóng về nhà. Tôi biết gia đình đó. Họ nuôi hải ly. Hiện tượng này có thể thấy hằng ngày và nhiều lần ở nhiều dạng khác nhau. Những người khác lấy bánh nuôi thỏ, gà hoặc lợn [...]”

Ngày ấy tôi cảm bản phân tích đến gặp Honecker. Ông bình luận: ông Kuczynski kinh nghiệm dày mình, ông ấy biết rõ hơn. Đối với ông thế là

xong vấn đề. Nhưng với Walter Halbritter thì không. Ông lại gửi các đề nghị của mình đến tổng bí thư lần nữa vào ngày 10/10/1989, và chuyển cho tôi một bản sao. Trong khuyến nghị này ông đánh giá cao điều kiện ăn ở của trên một nửa dân số CHDC Đức đã cải thiện rõ rệt từ năm 1971. Từ 40 năm giá thuê nhà ổn định. Trung bình mỗi gia đình chỉ chi ba phần trăm thu nhập ròng cho tiền nhà. Năm 1989 người dân CHDC Đức trả tiền thịt, bơ, bánh mì, sữa và các thực phẩm thiết yếu khác cũng như lò sưởi, điện, giao thông, bưu điện và nhiều mặt hàng công nghiệp ở mức như những thập kỷ năm mươi. Ngân sách nhà nước dành cho chính sách xã hội tăng từ 26,2 tỉ Mark (1971) lên 110,5 tỉ Mark (1988). Đây là một thành tích đầy xuất sắc, Halbritter viết, trong thời kỳ mà giá nguyên liệu và năng lượng trên thị trường thế giới tăng vùn vụt mà vẫn giữ nguyên được giá nhu yếu phẩm và tiền nhà, vật giá và dịch vụ. Sau đó nhà kinh tế học dày dặn kinh nghiệm đề cập đến mặt trái của chính sách trên. Ông vạch rõ rằng chỉ có 57 phần trăm thu nhập của người dân đến trực tiếp từ lương phụ thuộc vào thành tích. Còn lại 43 phần trăm thu nhập được phân phát mà không bị phụ thuộc thành tích của từng người. Thu nhập quốc dân thì lại được phân chia qua giá cả mang tính xã hội, không phân biệt và không phụ thuộc thành tích, như vậy là vi phạm nguyên tắc thành tích. Halbritter đề nghị giảm trợ giá theo hướng công bằng xã hội mà không hề giảm mức sống của người dân. Ông trình bày sẵn một danh mục phong phú các biện pháp về vật giá, có tác dụng như một cải cách vật giá triệt để. Trong khi giảm trợ giá, lương bình quân và thu nhập của công dân CHDC Đức vẫn tăng khoảng 460 Mark mỗi tháng.

Chúng tôi trong Bộ chính trị quá hiểu vấn đề giá cả nhạy cảm đến mức nào giữa thời buổi khó khăn này. Nhưng chúng tôi vẫn phải giải quyết vấn đề ấy. Chúng tôi phê chuẩn đề xuất của Halbritter như một tài liệu nội bộ làm cơ sở công tác. Giả sử chúng tôi bắt tay vào việc này trước năm hay mười năm thì kinh tế chúng ta đã tốt hơn hẳn.

Bộ chính trị hôm nay bãi bỏ nghị quyết ngày 22/11/1989, nghị quyết này về nguyên tắc cũng liên quan phần nào đến vấn đề trợ giá. Mùa thu năm 1988 một tập thể ở nhà máy điện hạt nhân Greifswald đã viết thư cho Hội đồng nhà nước. Các công nhân và kỹ sư phê phán sự vi phạm nguyên tắc thành tích, truyền thông tô hồng và chính sách trợ giá. Hành động này bị một nhóm công tác do Günter Mittag thành lập gọi là đòi hỏi “chỉnh sửa phương

hướng thống nhất giữa chính sách kinh tế và chính sách xã hội đã được thử thách, đi ngược đường lối chủ đạo của đảng và giống như tạo diễn đàn.” Bằng cách bãi bỏ sự đánh giá sai lầm và bất công ấy, chúng tôi muốn chỉ rõ rằng Bộ chính trị mới sẽ thúc đẩy chứ không hạn chế tranh luận trong đảng về các lựa chọn chính sách.

Buổi tối tôi đọc thư từ và đặc biệt lo lắng vì một thông báo. Thượng tướng Mittag cho biết trong cuộc biểu tình thứ Hai ở Leipzig – lần đầu tiên sau khi mở biên giới – đây đó thấy cờ chiến của quân đội đế chế Đức. Ngoài ra có những nhóm nhỏ thanh niên hô khẩu hiệu “Chúng ta là một dân tộc.” Người ta quan sát thấy những người ấy được chở bằng xe buýt du lịch của Tây Đức đến Leipzig. Rõ ràng có ý định đổi tính chất cuộc biểu tình Leipzig. Thoạt tiên các cuộc biểu tình ấy nổ ra khi hàng nghìn người qua đường Hungary để sang CHLB Đức, và người biểu tình hô “Chúng ta ở lại đây!” Khi tình trạng im tiếng của Bộ chính trị không thể chịu nổi nữa, họ hô “Chúng ta là nhân dân.” Khẩu hiệu mới tràn từ bên Tây sang. Những người biết điều đã lên tiếng phản đối. Chủ tịch Hội đồng Do Thái trung ương ở Đức, Heinz Galinski, nói: “Tôi xin cảnh báo, bây giờ có những phản tử tin rằng đã đến lúc chúng được quảng bá các luận điểm quá khứ.” Walter Momper cảnh báo trước “tâm lý xâm chiếm.” Willy Brandt mong đợi đồng bào mình ở CHLB Đức “đừng ban cho CHDC Đức những lời khuyên không được xin.”

Thông tấn xã Xô viết TASS tuyên bố: “Nỗ lực của một số nhóm ở CHLB Đức muốn đưa tái thống nhất vào chương trình nghị sự là một nỗi quan ngại lớn.” Các nhà xã hội học đã tổ chức một cuộc lấy ý kiến nhanh và cho thấy, đa số người dân CHDC Đức không ủng hộ hợp nhất hai nước Đức. Tờ FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG cũng nhận định rằng chính quyền CHDC Đức có thể yên tâm ở một điểm: “Không việc gì phải sợ có đòi hỏi bãi bỏ tình trạng hai nhà nước.” Bà Bohley cũng phát biểu tương tự. Bà trả lời phỏng vấn của báo Pháp FIGARO khi được hỏi về tái thống nhất: “Không. Đó là đề tài của vận động tranh cử ở Tây Đức. Sau bốn mươi năm đã tồn tại hai xã hội khác nhau. Cách sống kiểu Tây Đức hoàn toàn xa lạ với chúng tôi. [...] CHLB Đức muốn một sự hợp nhất mà trong đó mô hình của họ thắng thế. Còn người Đông Đức không muốn vứt bỏ 40 năm trong lịch sử của mình.”

15/11

Năm 1987 tổng thống Hoa Kỳ Reagan đứng trước Cổng Brandenburg đòi: “Ông Gorbachev, hãy mở Cổng ra!”

Mặc dù hôm nay biên giới giữa hai nước Đức đã mở nhưng Cổng vẫn đóng. Không ngờ thủ tướng CHLB Đức cũng nói “không” về việc mở chiếc cổng đượm màu lịch sử. Câu chuyện trước đó là thế này: hôm Chủ nhật đại sứ Mỹ trong khi nói chuyện với đại sứ Xô viết có đòi mở Cổng Brandenburg. Phía Xô viết từ chối. Kochemassov nói rằng biên giới ở quá gần sứ quán Liên Xô. Một ngày sau, vào thứ Hai, các nhà báo phương Tây trong giờ giải lao ở Quốc hội đã vây lấy Modrow và tôi để hỏi bao giờ mở Cổng? Trước sau thì tôi cũng sẽ không làm việc gì mang tính khoa trương, vì sự việc có thể bị hiểu nhầm ở nước ngoài. Tôi biết rõ lịch sử văn hóa và kiến trúc của chiếc Cổng này, đến nay đã ngót 200 năm và gắn liền với ý tưởng xe tứ mã “Hòa bình khái hoàn” của Schadow. Nhưng tôi nghĩ hướng khác: đối với tôi Cổng Brandenburg cũng là biểu tượng của những chương tăm tối của lịch sử Đức; đó là các cuộc duyệt binh chiến thắng và cuộc rước đuốc của quân phát xít SA và SS ngày 30/1/1933 nhân dịp Hitler lên cầm quyền. Sau Chiến tranh thế giới II nó thành dấu hiệu của sự chia cắt thế giới thành hai hệ thống đối nghịch. Ngay trước đây một năm Willy Brandt còn nói, bước tường dựng lên ngày đó đã cản được nguy cơ chiến tranh. Theo tôi, sự kiện mở Cổng sẽ bày ra trước mắt thế giới một tình trạng bình thường không hề tồn tại ở Đức. Thêm nữa, giới truyền thông CHLB Đức sẽ liên hoan sự kiện mở Cổng Brandenburg như một bước đầu tiên về hướng thống nhất nước Đức. Bên cạnh lý do chính trị còn có lý do rất thực tế chống lại mở Cổng. Cách đó chỉ 500 mét đã có một cửa khẩu mới, vừa được mở ở quảng trường Potsdam và hoạt động hữu hiệu. Lần nào tôi cũng trả lời các nhà báo như nhau: “Chúng tôi có đủ cửa khẩu rồi. Hiện tại không phải lúc hành động mang tính tượng trưng.”

Ngày 13/11 một phóng viên tờ BILD hỏi Hans Modrow: bao giờ ông mở Cổng? Modrow đáp: chúng tôi sẽ bàn. Từ đó trở đi hằng ngày có phỏng đoán. Cả ngày lẫn đêm, máy quay phim của tất cả các đài truyền hình trên thế giới chực sẵn để chứng kiến Cổng Brandenburg mở ra. Trong tình hình đó tôi đề nghị Bộ chính trị hôm 14/11 “hội ý với phía Xô viết về khả năng mở Cổng Brandenburg cho khách bộ hành.”

Mặc dù còn lâu mới có thể nói đến một kế hoạch mở Cổng, nhưng chắc có ai đó rỉ tai cho báo giới chuyện chúng tôi đang muốn bàn với phía Xô viết. Các hãng thông tấn đưa tin mở Cổng. Khi tin này loan ra thì tôi đang họp Ban bí thư trung ương đảng. Một nữ cộng tác viên hốt hoảng chạy vào phòng họp gọi: “Bonn muốn gặp đồng chí cấp tốc.” Bonn?

“Có thể đó là thủ tướng CHLB Đức”, tôi nói với các thành viên khác trong Ban bí thư để xin phép rời cuộc họp. Tôi vào phòng mình, nhắc máy và nói: “Vâng, Krenz đây.”

Từ Bonn không có tiếng Kohl, mà là Schalck. Ông đến đó sáng sớm hôm nay để chuẩn bị cho cuộc hội đàm giữa tôi và thủ tướng CHLB Đức. Ông nói: “Tôi gọi điện từ Phủ thủ tướng CHLB Đức”, qua đó nhắc tôi biết là ông không ở một mình trong phòng. Schalck thông báo: “Thủ tướng vừa nhận được tin sẽ mở Cổng Brandenburg. Nếu tin đó chính xác thì theo ý của thủ tướng các cuộc thương lượng giữa CHDC Đức và CHLB Đức bị ngừng lại ngay lập tức.”

Tôi ngạc nhiên nhưng chỉ nói: “Chúng ta đang hội ý với phía Xô viết. Nếu Kohl không muốn mở Cổng thì cũng đúng ý tôi. Tôi không cần mở. Anh nhấn lại với thủ tướng là Cổng Brandenburg chỉ được mở khi hai bên nhất trí.”

Đã từ lâu tôi chẳng lấy làm ngạc nhiên khi thấy sự kiện mở Cổng Brandenburg được Kohl nâng lên tầm quan trọng nào. Nhưng chỉ vì thế mà ông ta muốn tung hê các cuộc thương lượng giữa hai nhà nước Đức sao? Tôi khó hình dung ra chuyện đó. Trước bối cảnh thời sự và tình hình của mình, tôi nghĩ: thế mà cũng thành vấn đề. Rõ ràng ông ta chỉ muốn khoa trương và tự tăng mình lên.

Buổi tối tôi nói chuyện với Schalck về ý đó. Schalck cho biết vấn đề này đã gây ra bao nhiêu nhộn nhạo trong bộ sậu quanh Kohl. Các cuộc thương lượng với CHLB Đức vẫn tiếp diễn nhọc nhằn dai dẳng. Bonn liên tục đưa đòi hỏi mới. Cả những gì được chúng tôi công bố trong cuộc họp Trung ương đảng thứ 10 như những cải cách sâu rộng cũng không làm Bonn thỏa mãn. Mỗi cuộc biểu tình mới, mỗi lời phê phán lãnh đạo đảng và nhà nước CHDC Đức được Kohl dùng làm khẳng định cho chính sách của mình. Ông làm như các cuộc biểu tình ở CHDC Đức diễn ra vì ông.

Schalck thông báo, bộ trưởng Seitters đã mời ông vào phòng mình nửa tiếng. Khi chỉ còn hai người, ông nói, thủ tướng vừa nhận được tin thông tấn về mở Cổng Brandenburg. Thủ tướng cực bất bình. Theo ý thủ tướng thì không thể chấp nhận người khác liên hoan ăn mừng trong khi chính phủ CHLB Đức phải làm việc và chi tiền. CHDC Đức không nên đàm phán với những chính khách không có thẩm quyền từ CHLB Đức. Thủ tướng sẽ coi đó là sự nhục mạ cá nhân khi Cổng Brandenburg mở ra mà chính phủ CHLB Đức không được biết trước. Nếu tin thông tấn chính xác thì các cuộc thương lượng hiện tại với CHDC Đức sẽ bị cắt đứt.

Tổng tiền chính trị? Tất nhiên. Chỉ có điều chính tôi cũng không thích chuyện mở Cổng, dù rằng với lý do khác Kohl.

Ngày 9/11 ông ta không có mặt ở nơi có sự kiện. Ngày 10/11 ông bị huýt sáo trước tòa thị chính Schöneberg. Ông muốn sự kiện mở Cổng Brandenburg là giờ vàng của mình. Thì cứ chiều ông ta cũng được. Nhưng tôi chỉ muốn biết một điều: ông ám chỉ ai khi nói đến “những chính khách không có thẩm quyền từ CHLB Đức?” Ông ám chỉ Genscher, người cùng ngoại trưởng Anh có mặt ở Tây Berlin hôm 16/11? Ông ám chỉ tổng thống CHLB Đức đã đến quảng trường Potsdam và báo trước sẽ thăm CHDC Đức? Ông ám chỉ thị trưởng Tây Berlin? Hôm qua Walter Momper nói tại một cuộc họp báo là CHDC Đức không cần bảo trợ. Đồng thời ông phê phán thái độ kẻ cả của CHLB Đức đối với công dân CHDC Đức.

Bất kể định ám chỉ ai, Kohl là người ngăn mở Cổng Brandenburg trong tháng 11/1989.

Trong lúc xem thư buổi tối tôi đọc tin báo khối LDPD chuẩn bị trình một dự luật nhằm sửa đổi hiến pháp hiện hành. Mục đích của LDPD là bãi bỏ đặc quyền lãnh đạo của một giai cấp hoặc một đảng nhất định. Tôi không đồng tình gạch một số đoạn đơn lẻ khỏi hiến pháp một cách vội vã. Hiến pháp hiện hành được phê chuẩn năm 1968 qua trưng cầu dân ý. Tôi đề nghị các đảng khác lập một ủy ban xét sửa đổi hiến pháp. Tôi muốn việc sửa đổi hiến pháp được tranh luận có hệ thống. SED muốn có thay đổi triệt để trong hiến pháp theo tinh thần chương trình hoạt động của mình. Những thay đổi đó không chỉ bao gồm vai trò lãnh đạo của SED, mà cả vị thế của Mặt trận dân tộc, các hình thức sở hữu XHCN, quyền tự do ý kiến và truyền thông, tự do hội họp và lập hội, phạm vi pháp luật, nhà nước pháp quyền và tài

phán hiến pháp. Tôi đấu tranh đem việc sửa đổi hiến pháp ra tranh luận công khai. Trong các cuộc họp người ta trách tôi đã ngăn cản gạch mục 1 trong hiến pháp. Sự thực là tôi không muốn đi trước Đại hội đảng bất thường. Tôi muốn lãnh đạo đảng – được Đại hội đảng hợp pháp hóa – tự đề xuất, không ấn định vị trí của SED trong xã hội qua hiến pháp, mà khẳng định hay giành được vị trí ấy qua đấu tranh chính trị.

16/11

Lại một lần nữa cuộc họp Bộ chính trị bàn đến kỳ bầu cử địa phương 7/5/1989. Thư ký ủy ban bầu cử trung ương đề nghị Quốc hội ra tuyên bố công khai về chủ đề này. Ông lý luận, Egon Krenz là người đứng đầu nhà nước không thể chung sống với lời cáo buộc phải chịu trách nhiệm chính về bầu cử gian lận. Ông biết điều đó không đúng sự thật. Ông biết lá thư của tôi gửi Erich Honecker ngày 15/4/1989. Trong đó tôi đấu tranh đòi tuân thủ nghiêm chỉnh mọi quy định chiểu theo luật bầu cử. Tôi viết trong thư rằng chúng ta phải phấn đấu đạt được một kết quả bầu cử “chân thực và không bị chi phối bởi tư tưởng cạnh tranh giữa các địa phương và lòng nhiệt thành quá đáng bị đặt sai chỗ.” Vào thời điểm ấy Hans Modrow không đồng tình ra bản tuyên bố của Quốc hội. Tôi cho là đúng. Ông đưa lý do là chúng ta không được phép đẩy lỗi bầu cử gian lận xuống cấp dưới. Tính hợp pháp của đại biểu nhân dân cấp làng xã, thành phố và huyện không được để bị lung lay, vì nó sẽ có hệ quả tệ hại đối với cuộc sống thường nhật. Vậy là tôi vẫn phải tiếp tục sống với nhãn hiệu “gian lận bầu cử” – bất kể bị oan hay không.

Trong cặp đựng thư của tôi có một bức thư của Erich Honecker viết ngày 15/11. Ông viết:

“Đồng chí Krenz kính mến!

Tôi hoàn toàn ý thức được những sự kiện mà nước ta hiện đang trải qua. Tôi cảm nhận được điều đó rõ hơn là vào thời điểm mà sau cuộc bàn luận của Bộ chính trị trong Trung ương đảng tôi đề nghị được miễn chức vụ Tổng bí thư, chủ tịch Hội đồng nhà nước và Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng Cộng hòa dân chủ Đức, vì tôi không đủ sức lực và năng lượng như số mệnh của nước ta và nhân dân ta đòi hỏi trong hiện tại cũng như trong tương lai.

Từ ngày đó, tình hình đã tiến triển tiếp. Tuyên bố ngày đó của tôi và của đồng chí Egon Krenz không đủ nữa. Tại phiên họp toàn thể thứ 10 Bộ chính trị cũ đã từ chức sau khi nhận toàn bộ trách nhiệm về tình hình xảy ra.

Tôi không loại trừ mình khỏi trách nhiệm ấy. Về mặt này trách nhiệm của tôi còn nặng nề hơn, vì tôi từng có ba chức vụ. Đồng thời tôi cũng muốn nói ra rằng tôi cùng đảm nhận các nghị quyết của phiên họp 10 và tuyên bố sẵn sàng góp sức thực hiện các nghị quyết đó bằng cách này hay cách khác.

Trong khuôn khổ tuyên bố này có lẽ sẽ đi quá xa nếu đi sâu vào tất cả vấn đề về chính sách của đảng và chính phủ ta như lẽ ra tôi phải làm. Điều đó không có ích gì hiện tại, trong tình hình Trung ương đảng đang cố gắng đặt trọng tâm vào đổi mới trong biện chứng của kế tục và đổi mới, khi ta lấy xuất phát điểm là sai lầm trầm trọng của Tổng bí thư và Bộ chính trị đã bị thay thế đã đẩy đảng và xã hội vào một khủng hoảng sâu sắc.

Tôi hy vọng cùng tất cả, bằng con đường đã chọn sẽ tìm ra lối thoát khỏi cuộc khủng hoảng mà đảng và nhân dân đã sa vào.

Tôi chia sẻ nỗi lo của tất cả về sự tồn tại của đảng và của đất nước.

Về một câu hỏi sau đây tôi không thể và không được phép im lặng. Đó là lời cáo buộc lạm quyền mới được đưa ra. Tôi sẽ luôn luôn – và bất cứ nơi nào – bác lời cáo buộc đó, cho dù tôi phạm tất cả những lỗi khác. Không thời điểm nào trong cuộc đời mà công tác của tôi dính dáng đến lạm quyền. Tôi nói ra điều đó với toàn bộ trách nhiệm về những quyết định sai lầm đã đưa ra, vì lợi ích của đảng cũng như của nhân dân CHDC Đức. Và cũng vì lợi ích của những người mà ta không được làm thất vọng trong công cuộc tiếp tục phát triển XHCN của nước ta, củng cố tình hữu nghị với Liên bang Xô viết và với tất cả các nước XHCN.

Xin gửi lời chào XHCN

Erich Honecker

Berlin, ngày 15/11/1989”

Tôi đọc thư này trước Bộ chính trị và đề nghị đăng tải trên báo NEUES DEUTSCHLAND. Các ủy viên Bộ chính trị không chấp thuận. Tất cả nhất trí rằng Honecker vẫn chưa nhận ra đây là câu hỏi tồn tại hay không tồn tại của CHDC Đức. Ông không chịu nhìn sự thật là mình bị ép từ chức sau những xô xát nảy lửa trong Bộ chính trị. Phát biểu của ông về lạm quyền nhằm đánh lạc hướng. Ông chịu trách nhiệm cho nguy cơ hiện nay của CHDC Đức. Đăng tải nhận định của ông chỉ làm rối rắm hơn thay vì giải thích rõ hơn. Tôi bác lại: chúng ta không có quyền giấu thư Honecker trước công luận, trừ phi chính Honecker không muốn công bố.

Mặc dù còn nhiều chuyện quan trọng hơn để làm, tôi đi đến nhà Honecker để nói chuyện với ông. Lần đầu tiên tôi vào phòng làm việc ở nhà riêng của ông. Căn phòng giản dị. Không có gì hoành tráng hay xa xỉ. Không chi tiết nào cho thấy đây là phòng của một người mới cách đây ba tuần còn là nguyên thủ quốc gia. Không có sự giàu có nào tích lũy ở đây.

Tôi ngồi đối diện Honecker. Ông tỏ ra lãnh đạm nhưng mặt khác vẫn căng thẳng muốn biết vì sao tôi đến đây. Tôi nói: “Erich, chúng tôi đã bàn luận trong Bộ chính trị về lá thư anh gửi tôi. Chúng tôi đề nghị anh không công bố thư đó. Người dân không muốn nghe anh bào chữa. Họ muốn biết lý do vì sao cuộc khủng hoảng này xảy ra. Mỗi người trong chúng ta chịu trách nhiệm. Ngày nào tôi cũng phải đối mặt với những câu hỏi khó chịu, mặc dù tôi là ủy viên Bộ chính trị mới chưa đầy sáu năm, trong khi anh gần 40 năm. Người dân muốn anh cho biết rõ: anh gánh trách nhiệm cá nhân nào về cuộc khủng hoảng? Vì sao anh để đảng và xã hội trong tình trạng mập mờ về tình hình chính trị và kinh tế thực tế của chúng ta? Nếu anh không đưa ra câu trả lời thì tuyên bố của anh chỉ làm tình hình nóng thêm thay vì dịu đi.”

Honecker nói: “Sức khỏe tôi không cho phép viết gì hơn những điều trong bản tuyên bố này.”

Tôi đáp: “Tôi hiểu. Các nhà báo thường hỏi tôi, bao giờ anh trả lời về những lời cáo buộc anh. Lúc nào tôi cũng nói với họ là anh không trả lời được vì lý do sức khỏe. Với bức thư này anh đánh thọc sườn chúng tôi. Các đồng chí trong Bộ chính trị không đồng ý anh làm như đã từ chức một cách tình nguyện. Anh biết sự thật không phải thế.”

Honecker im lặng. Rồi ông khẽ nói: “Anh nói đúng. Nếu có hại cho đảng thì không nên công bố thư này. Hãy coi đó là một bức thư riêng gửi anh. Anh có thể công bố bức thư đó khi chúng ta trở lại tình huống bình thường.”

Cuộc nói chuyện làm tôi xúc động. Người đàn ông 77 tuổi cảm nhận được sự sụp đổ sự nghiệp đời mình nhưng vẫn tuân thủ kỷ luật đảng như xưa nay vẫn thế: “Nếu có hại cho đảng thì không nên công bố thư này.”

Tình huống này khiến tôi khó lòng nói với ông rằng hôm nay chúng tôi vừa có một cuộc họp khối SED trong Quốc hội, ở đó đưa ra đề nghị 27 đại biểu khối SED từ nhiệm và được thay thế bằng các đại biểu kế tục. Tính ủy mị trong chính trị, nhất là trong thời điểm này, không phải là người tư vấn tốt. Tôi nói: “Erich, ngày mai chúng tôi sẽ đề nghị Quốc hội để anh từ nhiệm. Trong cuộc họp khối SED, bí thư tỉnh ủy thứ nhất của Rostock, Ernst Timm, đã tuyên bố sẽ từ nhiệm. Nhưng ông ta cự tuyệt việc tên mình được nêu ra cùng với những người trong Bộ chính trị đã giải tán, vì họ là người đưa đất nước này vào một khủng hoảng sâu sắc. Câu hỏi về trách nhiệm riêng của anh ngày càng được nêu mạnh liệt hơn.”

Ông đứng dậy không nói một lời, đi ra bàn giấy, lấy một tờ giấy trắng và ký không lên đó, chữ E của tên riêng và chữ H của tên họ lồng nối vào nhau. Sau đó ông gọi điện cho thư ký của tôi ở Berlin. Ông đọc để viết trước sự chứng kiến của tôi:

“Đồng chí Egon Krenz kính mến!

Nhân phiên họp Quốc hội vào ngày 17/11/1989 sắp tới tôi xin miễn nhiệm vụ đại biểu Quốc hội.

Tôi đề nghị thông báo quyết định này cho khối Đảng XHCN thống nhất Đức.

Gửi lời chào XHCN.

E. Honecker

Thứ Năm, ngày 16/11/1989”

Ông nói thêm: “Egon sẽ đem tờ giấy viết thư này đến. Chị viết những gì tôi vừa đọc lên tờ đó như công văn chính thức gửi đồng chí Egon Krenz, tổng bí thư Ban chấp hành trung ương Đảng XHCN thống nhất Đức và chủ tịch Hội đồng nhà nước CHDC Đức.”

Ông gọi điện xong, chúng tôi chia tay. Khi tôi ra đến cửa, ông hỏi tôi: “Anh có biết là tôi ở trong Quốc hội từ ngày thành lập không?”

“Có”, tôi nói. “Tôi hiểu tâm trạng anh.”

Từ nhà Honecker tôi quay lại Trung ương đảng, ở đó tôi có lịch hẹn với đại tướng Xô viết Pyotr Lushev. Từ mấy tháng nay ông là tư lệnh các lực lượng vũ trang hợp nhất của các quốc gia trong Hiệp ước Warszawa. Giữa những năm tám mươi ông còn giữ chức tư lệnh lực lượng vũ trang Xô viết ở Đức, chúng tôi thành bạn từ ngày đó. Cũng từ thời gian đó tôi biết bản đồ chiến dịch tổng quát treo trong phòng của tư lệnh trưởng. Đó là một tài liệu mật cho cấp chỉ huy, giấu sau một bức màn xanh tránh ánh mắt của khách. Một lần ông kéo màn ra cho tôi thấy vị trí đóng quân của lực lượng vũ trang

Khối Warszawa và của NATO trên lãnh thổ Đức. Tôi được biết về các hướng hành động tiềm năng của NATO và kế hoạch giáng trả của lực lượng vũ trang Khối Warszawa trong trường hợp NATO tấn công. Lần đầu tiên tôi thấy các mục tiêu tấn công của tên lửa ở cả hai bên.

“Cầu Chúa”, ngày đó Lushev nói, “để những kế hoạch này đừng bao giờ trở thành hiện thực. Chúng có thể là sự diệt vong của thế giới.” Hôm nay vị chỉ huy tối cao của khối đồng minh ấy có mặt tại Berlin vào giờ phút nóng bỏng của tháng 11 này. Ông muốn được nghe tôi trực tiếp đánh giá tình hình sau khi mở biên giới. Ông đặc biệt quan tâm đến nhận định “các quá trình cải tổ và đổi mới hệ thống chính trị đang diễn ra ở CHDC Đức không hề đụng chạm đến các nghĩa vụ của CHDC Đức như một cấu thành của học thuyết quân sự Khối Warszawa và cũng không ảnh hưởng đến công năng của Tập đoàn quân Xô viết miền Tây.” Tôi thông báo cho ông biết các suy đoán trong giới truyền thông phương Tây, cho rằng Matxcova đã ban lệnh đến quân đội Xô viết “ở lại doanh trại trong trường hợp có đụng độ bạo lực ở CHDC Đức.”

Ông trả lời tôi: “Cả tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây lẫn tôi đều không biết có một lệnh như thế. Và nếu có thì nó cũng phản lại nghĩa vụ liên minh của chúng tôi.”

Chúng tôi cùng chúc lẫn nhau lúc chia tay rằng vũ khí không bao giờ phải lên tiếng.

Buổi tối muộn, tôi xem thư từ và thấy một bức thông điệp của tổng thống Pháp François Mitterrand gửi cho tôi. Ông bảo đảm với tôi sự đồng cảm của nước Pháp với công cuộc chuyển đổi sâu sắc đã khởi phát ở CHDC Đức, gắn liền với nguyện vọng củng cố cộng tác giữa hai nước. Ông nhắc đến chuyến thăm CHDC Đức sắp đến của ông là dịp để bàn đến quan hệ song phương có lợi cho cả hai bên và có lợi cho châu Âu.

Thủ tướng CHLB Đức Kohl nhấn mạnh trong tuyên bố chính phủ trước nghị viện Đức, ông và Egon Krenz nhất trí rằng trước mặt chúng ta là một giai đoạn quan trọng, đòi hỏi cả hai bên bình tĩnh và sáng suốt.

Tổng thống Jaruzelski gửi tôi một thông báo là Ba Lan bắt đầu lo ngại tiến trình các sự kiện ở CHDC Đức có thể thoát khỏi vòng kiểm soát và đe dọa sự ổn định ở châu Âu.

Đó là phản ứng trực tiếp đối với khẩu hiệu “Chúng ta là một dân tộc” mới xuất đầu lộ diện.

17/11

Quốc hội họp, nghe Hans Modrow trình bày tuyên bố chính phủ. Ông giới thiệu chính phủ. So với các phiên họp Quốc hội ngày trước, ngày thứ Sáu hôm nay có nhiều mới mẻ. Bắt đầu ngay từ lúc bước vào phòng họp. Cửa vào dành cho các thành viên Hội đồng nhà nước và chính phủ không được bảo vệ đặc biệt. Khi tôi định vào nhà Quốc hội lúc 8 giờ rưỡi thì một đám đông ký giả quây lấy. Họ muốn tôi cho biết hôm 9/10 ở Leipzig có “lệnh bắn” không. Tôi phủ nhận. Rất nhiều người hỏi về vai trò của tôi trong việc ngăn chặn tiến triển bạo lực ở Leipzig. Tôi trả lời, tôi đã có mặt ở Leipzig. Ngay tại hiện trường tôi đã góp phần để xung đột chính trị chỉ có thể giải quyết bằng chính trị. Điều đó cũng áp dụng cho tương lai: “Không được ngăn chặn biểu tình hòa bình ở Leipzig hay ở bất cứ đâu.”

Tôi vừa vào đến phòng làm việc của mình ở Quốc hội thì đại sứ Xô viết gọi điện đến. Ông nghe nói là hôm nay đảng LDPD muốn đề xuất bầu cử tự do Quốc hội trong tháng 12/1990. Ông chỉ muốn nhắc nhở rằng, là một quốc gia cùng các chính quyền phương Tây chịu trách nhiệm cho cả nước Đức, Liên Xô sẽ phản đối thời điểm đó. Liên Xô không thể chấp nhận tháng 12/1990 đồng thời diễn ra cuộc bầu cử Nghị viện CHLB Đức và Quốc hội CHDC Đức. Ông đề nghị tôi giữ bí mật tin này. Tốt nhất là chặn trước không để xảy ra đề xuất bầu cử Quốc hội trùng với thời điểm bầu Nghị viện CHLB Đức.

Tuyên bố chính phủ của Hans Modrow được hội họp chờ đón. Dù biết rõ toàn văn bản tuyên bố – đã được Bộ chính trị phê chuẩn trước – tôi vẫn chú ý lắng nghe chứ không đọc các tài liệu khác. Tôi không muốn lộ ra một cơ dù là nhỏ nhất để các quan sát viên trong cuộc họp, nhất là các đại diện truyền thông từ CHLB Đức, có thể rút ra kết luận nào đó từ một sự sơ suất, đại khái như, Modrow và tôi đi hai đường khác nhau. Tôi không muốn bất kỳ ai dựng lên bất đồng nào đó giữa Modrow và tôi.

Trong bản tuyên bố chính phủ của Modrow nêu rõ, chính phủ liên minh sẽ là chính phủ của nhân dân và công việc, chính phủ của hòa bình và chủ nghĩa xã hội. Thay vì 48 thành viên, chính phủ mới sẽ chỉ có 25 thành viên.

Sau bản tuyên bố là phần tranh luận. Thứ tự diễn thuyết của các khối được bắt thăm trước đó.

Manfred Gerlach của LDPD đòi bầu cử tự do và bí mật, không dùng danh sách thống nhất. Nhưng các ứng viên phải là người tuyệt đối ủng hộ hiến pháp CHDC Đức. Đảng của ông không đa động đến đề tài chủ nghĩa xã hội.

Günter Hartmann lên tiếng cho NDPD. Ông đòi trưng cầu dân ý về một nội dung hiến pháp mới, mang tinh thần đổi mới chủ nghĩa xã hội theo hướng dân chủ.

Ts Karl-Heinz Werner nhân danh khối DBD tuyên bố, cuộc tranh luận này không phải là khúc khởi đầu của vận động tranh cử. Đảng của ông ủng hộ một chủ nghĩa xã hội như mọi người mong muốn và thấu hiểu.

Thay mặt khối SED, Ts Wolfgang Herger nhận xét tình trạng của chúng tôi là “giải phóng khỏi tư duy cũ, khỏi cơ cấu trì trệ. Đây là thời điểm của tuyệt vọng và hy vọng mới, của nghi ngờ và đấu tranh giành niềm tin.” Ông nhấn mạnh: “Khối SED nhận trách nhiệm không để Bộ chính trị lẫn Trung ương đảng can thiệp vào công việc của chính phủ.”

Chủ tịch đảng CDU Lothar de Mazière được quyền phát biểu trước Quốc hội, mặc dù ông không phải là dân biểu. Trước tiên ông nhận định sự cộng tác của đảng mình là cơ hội làm đối tác bình đẳng trong công cuộc xây dựng xã hội. Nhân dân đã gọi tên các vấn đề ở ngoài phố, nhưng vấn đề không được giải quyết ở đó, mà trong bàn luận dân chủ về vấn đề sự nghiệp. Không phải chủ nghĩa xã hội vào ngõ cụt, mà sự biến dạng hành chính và độc đoán của nó.

Sau nhiều giờ, khi cuộc tranh luận kéo sang thứ Bảy đã chấm dứt, tôi hài lòng về diễn biến của nó và vui mừng đón đợi sự đồng thuận giữa tất cả các đảng và tổ chức xã hội có đại diện trong Quốc hội. Ít nhất là đã có sự thống nhất ở ba điểm: ý chí đổi mới chủ nghĩa xã hội một cách quyết liệt, củng cố quyền tự quyết của nhân dân và nhà nước CHDC Đức, cũng như sự cởi mở trong công tác của Quốc hội và chính phủ. Hôm nay không ai nói đến thống nhất nước Đức. Tất cả đều muốn thay đổi CHDC Đức.

Tôi vừa vào đến văn phòng thì Honecker gọi điện đến: “Anh chơi trò gì với tôi vậy?” giọng ông khá dữ dằn.

“Tôi không hiểu anh nói gì”, tôi trả lời.

Ông phản ứng gay gắt: “Các anh định đưa tôi ra tòa!”

Tôi hỏi: “Ai nói thế?”

Honecker: “Markus Wolf.”

Tôi đáp: “Nếu thế thì tôi phải biết rồi chứ?”

Honecker đáp: “Chính vì vậy nên tôi mới gọi cho anh!”

Tôi nói: “Tôi không biết gì cả.”

Honecker: “Các anh phân chia công việc giỏi đấy: anh trấn an tôi còn Wolf thì đòi đưa tôi ra tòa.”

Tôi cố làm Honecker yên tâm, nói sẽ thẩm tra xem tin đồn từ đâu ra.

Tôi gọi tất cả các tin thông tấn trong ngày. Quả thật một số tin đưa: “Wolf đòi Honecker ra tòa!” Tôi nghĩ, có chuyện gì với Wolf vậy? Từ năm 1945 ông ta giữ nhiều chức vụ quan trọng, mang hàm cao thứ nhì có thể đạt được ở CHDC Đức, có không ít đặc quyền, lúc nào cũng được Honecker tôn trọng, và bây giờ – khi các chiến hữu cần đoàn kết với nhau – đòi đưa Honecker ra tòa.

Chúng ta muốn chia đảng thành các hạng đạo đức “sạch sẽ” và “tội phạm” chẳng? Khi các đảng viên thất vọng đòi tòa án truy tố những người có trách nhiệm đã vi phạm luật pháp thì tôi hoàn toàn hiểu được. Nhưng một người dày dạn kinh nghiệm như Wolf phải hiểu rằng sai lầm chính trị không được phép bị hình sự hóa.

Để loại trừ mọi hiểu nhầm, sau khi nói chuyện với Honecker tôi chọn số máy R của Wolf: 2816. Ý nghĩ hiện lên trong đầu: tôi không có mặt khi Wolf đòi bắt Honecker – như lời đồn. Có thể chỉ là tin nhảm. Nhưng tôi cũng không đọc được lời cải chính. Tất nhiên tôi không muốn để Wolf nghĩ là mình ăn quả lừa của báo lá cải Tây Đức.

Vậy thì tôi thận trọng dò dẫm. Tôi nói, những bài phỏng vấn ông gần đây, kể cả bài hôm nay, không làm tôi phấn khởi lắm. Ông ta phản ứng dè dặt, nhắc đến nhiều đề tài phỏng vấn, Đại hội đảng bất thường, phiên họp toàn thể cuối cùng; nhưng không đả động đến những lời phát biểu được cho là đụng chạm đến Honecker. Ông ta có nói thế không? Hay chỉ là tin vịt như ông cả quyết? Tôi không biết.

Bất kể ai đã đưa đề tài này ra công luận, người ta nghi cho Wolf. Từ nay trở đi chúng tôi phải đối mặt với điều đó. Ngoài phố ngày càng nhiều đòi hỏi mạnh mẽ cho Honecker vào tù. Tôi cương lại. Người ta không thể trả lời một bất công cũ bằng bất công mới. Ngày hôm sau tôi báo cho Honecker như vậy.

Trên chính trường đôi khi chuyện nhỏ có hậu quả lớn. Mới hôm qua Hans Modrow còn đề cử Wilfried Possner làm bộ trưởng mới phụ trách giáo dục và thanh niên. Trong diễn văn, ông cho biết Possner là người của SED và nói thêm: “FDJ ủng hộ Possner, đó là một dấu hiệu tốt.” Tôi cũng thấy thế. Tuy nhiên vẫn trong cùng ngày lại có tin là các đảng khác phản đối đề cử Possner, do đó Modrow đề nghị tôi triệu tập Bộ chính trị trước phiên họp Quốc hội để ông báo cáo tình hình. Bộ chính trị nhất trí với đề nghị của người đứng đầu chính phủ thay chỗ cho đồng chí Possner bằng giáo sư Emons vào chức vụ bộ trưởng phụ trách giáo dục và thanh niên. Modrow không nói với khối FDJ về đề nghị mới của mình. Việc rút Possner bị khối FDJ đánh giá là thái độ khinh mạn đối với cán bộ trẻ và đối với vai trò của Đoàn thanh niên. Thêm vào đó cũng là một chuyện xấu mặt cho Possner: lúc sáng sớm còn ở vị trí bộ trưởng tương lai, giờ phải dọn chỗ trước mặt bàn dân thiên hạ. Trước FDJ thì Modrow quy trách nhiệm cho SED đã ra quyết định này, mặc dù chính ông là ủy viên Bộ chính trị và tự đề nghị Bộ chính trị cho rút đề cử Possner. Từ đó trở đi có không khí căng thẳng giữa lãnh đạo FDJ và tôi. Họ nghĩ là tôi chỉ đạo đề nghị đó và tôi không coi trọng FDJ nữa. Hạt giống của một sự ngờ vực không đáng có đã gieo xuống. Tôi đề nghị Siegfried Lorenz nói chuyện với Trung ương đoàn FDJ để tìm ra một giải pháp chính trị khác cho Possner là người không đáng chịu hậu quả của trò này.

Tại cuộc họp Quốc hội, các thành viên Hội đồng bộ trưởng được bầu đồng loạt, có năm phiếu chống và sáu phiếu trắng. Ngay sau cuộc họp Quốc hội, tại trụ sở Hội đồng nhà nước tôi tổ chức tuyên thệ các thành viên của chính phủ mới trước hiến pháp CHDC Đức.

Trong cùng ngày Quốc hội nhận báo cáo của Viện công tố CHDC Đức về biện pháp chống lại người biểu tình của các cơ quan an ninh. Viện trưởng Wendland chứng nhận là bản chất cuộc biểu tình ngày 7 và 8/10 bị đánh giá sai. 3.456 cá nhân bị “dẫn độ”, 630 cá nhân tham gia bị điều tra, trong số đó có 296 người bị tạm giam ngắn. Đã xảy ra phản ứng quá mức từ phía cơ quan an ninh. Cho đến nay đã điều tra cơ quan an ninh trong 76 vụ. Có một vụ dẫn đến cáo trạng.

Một số đại biểu Quốc hội phản đối việc buộc tội một chiều. Ellen Brombacher nói: “Tôi cực lực phản đối vi phạm nhân phẩm và độc đoán.

Không ai được quyền đó. Trong một lần biểu tình người ta hét lên với tôi: ‘Xuống đi, con lợn đỏ kia!’ Một trong các đồng chí của tôi trên tàu điện không hề cãi cò gì mà bị chửi: ‘Đồ lợn cộng sản!’ Những từ ngữ như vậy tôi chỉ được biết do bố tôi kể lại từ Sachsenhausen và Mauthausen cũng như từ mẹ tôi, một người Do Thái và đảng viên cộng sản bị giam ở trại trung chuyển đến Auschwitz.”

Có thể cảm nhận rõ những lời ấy làm các đại biểu Quốc hội suy nghĩ ra sao. Không thể coi thường sự phục sinh của chủ nghĩa phát xít và cực hữu.

Trong những ngày này tôi nhận được nhiều thư của gia đình cán bộ và nhân viên các cơ quan an ninh, họ than phiền bị chịu thành kiến và kỳ thị. Điều đó hoàn toàn không phù hợp với tính chất nhà nước pháp quyền và phong trào nhân dân cách mạng. Chúng ta đã đi tới một mốc mà các cuộc biểu tình cho một CHDC Đức mới cũng có thể bị lạm dụng. Nếu chúng ta không chú ý thì rất dễ xảy ra đụng độ bạo lực.

Tại văn phòng tôi đọc thư từ gửi đến. Tổng thống Hoa Kỳ George Bush viết cho tôi bức thư sau:

“Kính thưa ông chủ tịch Hội đồng nhà nước,

Ông nhận trọng trách chủ tịch Hội đồng nhà nước vào một thời điểm có ý nghĩa cực kỳ trọng đại cho đất nước mình, cho châu Âu và cho tiến triển tiếp tục của quan hệ Đông-Tây. Hợp chủng quốc Hoa Kỳ hoan nghênh quyết định của ông mở biên giới CHDC Đức từ nay cho những người rời đất nước sang phương Tây hoặc chỉ muốn du lịch qua đó. Quyết định đó cũng như phong trào hướng tới cải cách dân chủ sẽ trở thành một đóng góp cho quá trình lịch sử để châu Âu hòa giải với nhau. Đây là một quá trình không đe dọa ai, mà thực ra nâng cao an ninh cho tất cả.

Hợp chủng quốc Hoa Kỳ hưởng ứng con đường chuyển biến dân chủ mà theo quan điểm của chúng tôi sẽ dẫn đến tương lai ổn định ở trái tim châu Âu. Như từ xưa đến nay, trong tương lai chúng tôi sẽ vẫn sẵn sàng ra sức khắc sâu quan hệ song phương giữa hai nước và góp phần xây dựng một châu Âu toàn vẹn và tự do.

Xin kính thư!

George Bush”

Lần đầu tiên kể từ 9/11 ban lãnh đạo Xô viết tổng kết lập trường của mình về sự kiện mở biên giới trong một tài liệu . Trong đó viết:

“Khoảnh khắc hiện tại có vẻ như cực kỳ thuận lợi để ông tiếp xúc với tất cả các công dân CHDC Đức qua vô tuyến truyền hình. Một lời kêu gọi như thế sẽ chỉ có lợi, nếu nó mang nội dung thời sự nóng bỏng hiện tại là mở biên giới và quy định xuất cảnh cho công dân CHDC Đức. Khoảnh khắc này thuận lợi, chủ yếu vì hiện tại rõ ràng là tất cả các tầng lớp nhân dân đang có một tâm trạng phấn khích liên quan trực tiếp đến tên ông. Lời nói chuyện cởi mở và đầy tin tưởng trong phương thức bình tĩnh và tự tin của người đứng đầu nhà nước với nhân dân – mặc dù đang tồn tại một số khía cạnh vấn đề nóng bỏng và phức tạp – sẽ góp phần quảng bá trong dân chúng hình ảnh cá nhân ông là một người hợp nhất nhân dân lại, một người được mọi người đặt niềm tin trong hoàn cảnh khó khăn. Phải chọn chính xác thời điểm ra lời kêu gọi ấy để làm sao tiếp cận được và kêu gọi riêng từng người, cho dù họ có nhiều lo lắng thường nhật.

Trong lời kêu gọi ấy, trước hết nên nói đến tính chất nhân đạo của quyết định mở cửa biên giới do lãnh đạo SED đưa ra. Cần nhấn mạnh ý nghĩa của biện pháp này là hoàn toàn phù hợp với lợi ích của dân chúng, với hiệp ước quốc tế được thảo ra trong khuôn khổ quá trình CSCE ở Vienna và Helsinki, cũng như phù hợp với cả các tài liệu Liên hợp quốc. Nghị quyết mở biên giới – trước đây nửa năm còn không thể tưởng tượng ra – là một hành động táo bạo và có ý nghĩa, nó chứng minh rằng đảng không chỉ nhận thức rõ được tình hình trong nước, mà còn hạ quyết tâm góp sức vượt qua sự xa cách đang hiện hình giữa từng người dân và nhà nước. Hành động này thấm đẫm tinh thần nhân văn và tôn trọng quyền con người. Nhất định hành động này sẽ góp phần củng cố uy tín quốc tế của CHDC Đức. Sự đúng đắn của quyết định ấy cũng được khẳng định bởi những thông tin gần đây nhất từ Liên bang Xô viết. Chỉ mới gần đây thôi, tại phiên họp Hội đồng Xô viết tối cao của Liên Xô đã bàn đến dự luật ‘Về vấn đề xuất nhập cảnh của công dân Liên bang các nước cộng hòa XHCN Xô viết.’

Tất nhiên trong lời kêu gọi cần nêu rằng quy chế của Hội đồng bộ trưởng CHDC Đức chưa phải là tất cả. Quy định mới sẽ được tiếp nhận các nhận xét, nguyện vọng và kinh nghiệm từ những ngày đầu tiên sau khi có hiệu

lực thi hành để hoàn thiện, sau đó trình ban Quốc hội để thảo luận ở dạng dự luật.

Một điều quan trọng là phải thuyết phục dân chúng ở CHDC Đức tin rằng, quy định du lịch mới không phải là một hành động ngắn hạn xảy ra do bị sức ép, nhằm ‘giảm áp nôi hơi’ ngày đó, mà nó phản ánh nguyên tắc của ban lãnh đạo SED trong vấn đề nhân đạo. Trong những ngày mới đây, nhiều công dân CHDC Đức đã du lịch qua CHLB Đức và Tây Berlin. Một số lần đầu tiên chứng kiến thực tiễn cuộc sống ở đó, một số khác gặp lại gia đình và bè bạn mình. Một số đã nhân dịp du lịch để mua thực phẩm hoặc mặt hàng công nghiệp. Đã nảy sinh các quan hệ bạn bè mới. Tất cả những chuyện đó đều mang tính con người và dễ hiểu, và lãnh đạo nhà nước hoan nghênh các quan hệ đó. Đồng thời cũng rất cần phải cho dân chúng hiểu được rằng ông hoàn toàn nhận ra sự quấy rối và nguy cơ nhất định, công dân CHDC Đức có thể bị lôi kéo vào tình cảnh khó xử hoặc thậm chí phi pháp liên quan đến buôn bán ngoại tệ và hàng hóa. Những kẻ buôn bán ở CHLB Đức và Tây Berlin rắp tâm trục lợi từ những trò mờ ám và dụ dỗ dân CHDC Đức làm theo, nên biết rằng, qua đó chúng sẽ làm tổn hại những quan hệ bình thường và chân thực giữa mọi người.

Trong mối quan hệ đó, rất nên nhấn mạnh một lần nữa lòng quyết tâm của lãnh đạo nhà nước muốn bảo vệ lợi ích của người dân và không cho phép bán tổng bán tháo các giá trị kinh tế quốc dân của đất nước. Ông cũng sẽ hoàn toàn có lý khi kêu gọi quần chúng giữ gìn phẩm giá công dân CHDC Đức, công dân của một nhà nước văn minh và dân chủ trong điều kiện mới và bất thường này.

Xét đến những tiếng nói lẽ tẻ cả quyết ‘CHDC Đức bị bán tổng bán tháo’ thì ta nên cương quyết rằng không thể có trường hợp bán tổng bán tháo, vì lãnh đạo đảng và nhà nước không bao giờ cho phép xảy ra điều đó. Ông hoàn toàn ý thức được một số nguy cơ kinh tế hiện hữu và đang theo đuổi giải pháp cho vấn đề cấp tài chính cho du lịch, cũng như hoàn thiện các quy định hải quan. Mặc dù có các khó khăn khách quan liên quan đến tình hình kinh tế chung của đất nước, lãnh đạo đảng sẽ duy trì nỗ lực để nhanh chóng như có thể tìm ra giải pháp phù hợp với lợi ích của mọi người.

Vì lời kêu gọi ấy không chỉ được người dân CHDC Đức đón nghe được mà nhất định sẽ còn châm ngòi cho một cuộc tranh luận sinh động bên Tây

Đức, có lẽ nên nói cho chính quyền bên đó hiểu điều sau đây: nếu họ hoan nghênh quyết định của ông và quá trình chuyển đổi vừa bắt đầu thì họ nên hành xử nhẹ nhàng và đúng mức, chứ đừng tìm cách lợi dụng hoàn cảnh hiện tại ở CHDC Đức để gây bất ổn định tình thế. Bài diễn văn của ông phải vạch rõ cho các chính khách Tây Đức biết, mỗi cố gắng định lợi dụng các khó khăn phát sinh hoặc ép ông nhận các đòi hỏi và ‘lời khuyên’ theo hướng dẫn đến tái thống nhất nước Đức hoặc xét lại trật tự lãnh thổ ở châu Âu đều không tránh khỏi thất bại tất yếu. Phải lấy xuất phát điểm là lập trường của lý trí và thực tiễn, và lập trường đó đòi công nhận tuyệt đối sự tồn tại của hai nhà nước Đức vốn được coi là nhân tố ổn định ở châu Âu. Hoàn toàn không có cơ sở thực tế nào cho hy vọng trong tương lai sẽ bắt CHDC Đức thỏa hiệp dần dần để rốt cuộc bị nuốt gọn. Đã đến lúc họ phải hiểu ra rằng mọi cố gắng đưa việc tái thống nhất nước Đức vào chương trình nghị sự và phủ nhận sự tồn tại của nhà nước CHDC Đức XHCN tự chủ sẽ không chỉ đụng chạm đến lợi ích công dân hai nước, mà cả đến nhu cầu an ninh vô cùng nhạy cảm của tàn bộ châu Âu. Cũng trong tinh thần đó, vị thế của CHDC Đức sẽ được củng cố căn bản nhờ sự hỗ trợ của Liên bang Xô viết và nhiều quốc gia khác.

Đồng thời cũng cần tuyên bố rằng ông nhận ra các lực lượng ở CHLB Đức muốn phát triển cộng tác với CHDC Đức bình đẳng, hai bên cùng có lợi. Trong công cuộc xây dựng hợp tác kinh tế với các doanh nghiệp Tây Đức, ông sẵn sàng thử nghiệm các phương thức mới và tiến xa như lợi ích của CHDC Đức cho phép. Các đề xuất của CHLB Đức – chắc chắn sắp được đưa ra trong cuộc gặp gỡ sắp tới giữa ông và Seiters, chánh văn phòng Thủ tướng – sẽ được thông báo cho nhân dân biết.”

Đó là thái độ cơ bản của Liên bang Xô viết về sự kiện mở biên giới hôm 9/11.

Qua đại diện ngoại giao tôi nghe thấy rằng các chính khách về vấn đề Đức ở Matxcova có luận điệu khác hẳn khi nói với những người có trách nhiệm ở Bonn. Họ đã nói về khả năng thống nhất hai nhà nước Đức. Họ đã làm việc đó sau lưng Gorbachev chăng? Hay muốn dò xét tâm trạng trong nội bộ giới gần Kohl? Hay Portugalov và các đồng chí khác nghĩ mỗi người một phách?

Kinh nghiệm chính trị của tôi nói rằng bức công văn từ phía Xô viết không chỉ đơn giản là lời đề nghị tôi nói chuyện với nhân dân. Xét đến công tác chuẩn bị cho cuộc gặp gỡ sắp tới giữa tôi và thủ tướng Tây Đức thì đây là lời cảnh báo ngoại giao từ Matxcova, nhắc tôi đừng để Bonn gây áp lực.

19/11

Mấy tuần qua, trong lúc tôi chạy từ lịch hẹn này đến lịch hẹn khác thì vợ tôi đã tổ chức chuyển nhà từ Wandlitz đến Berlin. Từ hôm qua chúng tôi sống ở quận Pankow của Berlin, nhà số 9 phố Mayakovsky.

Hôm nay tôi cũng dậy lúc 5 giờ và chạy mấy vòng trong công viên lâu đài Pankow. Công viên này là nơi tuyệt vời để chạy thể thao. Sau đó tôi đọc các tin thông tấn mới nhất và báo chí. Tôi lo ngại khi thấy truyền thông bên Tây ngày càng nhấn mạnh rõ hơn đề tài thống nhất nước Đức. Tôi chăm chú đọc một bài báo của Theo Sommer trong tuần báo DIE ZEIT. Trước đây năm năm phóng viên người Hamburg này đã từng phỏng vấn tôi. Ngày ấy ông dùng phụ đề “Cả những người cộng sản cũng là người Đức” cho báo cáo chuyên đi thăm tám ngày ở CHDC Đức. Ông nhận thấy rằng không người nào trong lãnh đạo CHDC Đức nghĩ đến thống nhất nước Đức. Bản thân ông cũng vậy, như ông nói ngày đó. Có lẽ đó là sự đồng thuận giữa những người có đầu óc thực tiễn ở cả hai nhà nước Đức trong nhiều năm. Hôm nay, năm năm sau, ông nghĩ gì về đề tài này? Bàn về vấn đề hợp nhất, ông viện dẫn George Kennan mà ông gọi là “người uyên thâm trong hàng ngũ ngoại giao và sử gia Mỹ”, nghĩa là một tiếng nói có uy tín. Và chính uy tín ấy cả quyết loại trừ khả năng hợp nhất nhanh chóng. Vậy thì quan điểm của tôi về thống nhất nước Đức hòa đồng với một cộng đồng có uy tín. Những gì Sommer viết về tôi năm năm sau khi gặp tôi cũng đáng chú ý: “Thảo dự luật du lịch, Bộ chính trị thoái vị, thay đổi nhân sự Bộ chính trị mới, triệu tập Đại hội đảng bất thường thay vì một Hội nghị đảng viên thuần túy, đột ngột ban hành quyền tự do du lịch và xuất cảnh – một loạt thỏa hiệp dồn dập đã trở thành thương hiệu của Egon Krenz. Ông ta làm việc đó vì bị yếu thế hay vì có sức mạnh? Chủ nghĩa cơ hội hay thành thật? Những biến chuyển ấy là do tự ông muốn hay bắt buộc phải nhả ra?” Có lẽ Sommer không nghĩ rằng rằng mấy khuôn mẫu đó chẳng phù hợp chút nào. Dĩ nhiên tôi muốn biến chuyển, hướng tới một CHDC Đức cải cách. Điều kiện để làm việc đó đang không thuận lợi. Những gì tôi bắt buộc phải nhả ra – một

phần các biến chuyển theo như ông ta nhận định – là hành động của tôi do tin tưởng rằng nó phục vụ cho CHDC Đức. CHDC Đức là quê hương tôi, chứ không phải nước Đức. Tất cả những gì tôi làm trong những ngày này cần được hiểu là góp phần biến chuyển CHDC Đức để người dân cảm thấy hạnh phúc ở đất này.

Ngày Chủ nhật hôm nay cả nhà tôi quây quần quanh bàn ăn sáng: vợ chồng tôi, hai con trai, con dâu và cháu nội. Truyền hình CHDC Đức báo đến thăm lúc 11 giờ. Tính cởi mở cũng xuất hiện trong cuộc sống gia đình. Cô phóng viên hỏi tôi về lỗi lầm mà SED đã phạm phải. Tôi biết là câu trả lời sẽ không đem lại cho tôi thiện cảm của nhiều người. Tôi đứng ra bảo vệ hơn hai triệu đảng viên SED. Tôi nói: xả hết thất vọng cá nhân và nổi bức dọc về tình cảnh của chúng ta ở CHDC Đức lên đầu các đảng viên là quá bất công. Phải trừng phạt lòng quyền và tham nhũng, bất kể cá nhân đó là ai. Nhưng không được thành kiến! Hàng trăm nghìn đảng viên SED không hề vi phạm điều lệ đảng lẫn luật pháp CHDC Đức. Theo tinh thần của luật pháp, họ phải được bảo vệ trước mọi công kích vô lý. Không ai được có quyền tự làm quan tòa và qua đó vi phạm luật pháp hiện hành.

Nữ phóng viên muốn biết, liệu tôi có tính đến khả năng sau Đại hội đảng bất thường không còn là tổng bí thư nữa.

Câu trả lời của tôi: “Tôi không thành chính khách để bám chặt lấy cái ghế quyền lực, mà vì tôi có lý tưởng. Chức vụ của tôi cần tôi mỗi ngày hai mươi tiếng và hơn nữa. Tôi chỉ sẵn sàng cho một chương trình đổi mới chủ nghĩa xã hội. Nếu đảng muốn một tổng bí thư mới, tôi sẽ không cản trở.”

Tôi cũng được hỏi về động cơ sự kiện mở biên giới. Tôi chỉ rõ rằng chúng tôi đã mở biên giới nhưng không nghi ngờ động cơ đó. Mở biên giới là một phần quyền tự quyết của nhân dân. Quyền tự quyết đó bao gồm cả tự do du lịch. Đó là biểu hiện của tư duy trước sau như một của chúng tôi về tính thống nhất mọi quyền con người.

Tôi còn được hỏi vì sao không đối kháng sớm hơn. Rõ ràng một câu hỏi về lương tâm. Nó liên quan đến cách tôi hiểu về kỷ luật đảng. Tôi không muốn chia rẽ Bộ chính trị hay Trung ương đảng. Vì thế hồi tháng Tám tôi cũng để Honecker cử đi nghỉ phép. Hôm nay tôi biết đó là một sai lầm.

Cuối cùng phóng viên hỏi tại sao tôi đối xử nường nhẹ như vậy với người tiền nhiệm. Đối với tôi, đó cũng là một phần văn hóa chính trị. Tôi luôn có ác cảm khi thấy các chính khách hôm nay được ca ngợi, ngày mai bị đẩy ra ngoài lề chính trường và xã hội. Honecker có công lao của mình. Ông vẫn là đảng viên SED. Nếu Đại hội đảng bất thường có quyết định khác thì đó là kết quả của cuộc tranh luận trong nội bộ đảng. Giả sử sai lầm chính trị mà lại đem truy tố theo luật hình sự thì có lẽ hầu hết những người cầm quyền ở Đông lẫn Tây đã vào tù cả.

Thời kỳ này tôi nhận được vô số thư từ đáng chú ý từ Đông lẫn Tây. Đặc biệt tôi quan tâm đến hai bức thư: của Georges Marchais từ Paris và của Reszö Nyers từ Budapest. Ngày trước tôi thường gặp tổng bí thư đảng cộng sản Pháp. Từ những lần tranh luận với ông, tôi thấy ông quan hệ mật thiết với CHDC Đức ra sao. Ông không chia sẻ cách hiểu cũ về dân chủ của chúng tôi, thấy nó mang tính giáo điều. Hôm nay ông cho tôi biết là ông rất vui mừng đón nhận tin mở biên giới. Ông viết: “Đó là một quyết định lịch sử, đồng thời cũng là một bước tiến lớn về phía trước hướng đến tự do đồng nghĩa với chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức, cũng là đóng góp lớn lao cho hòa bình, hiểu biết và hữu nghị giữa các dân tộc trên lục địa châu Âu của chúng ta.” Ông bày tỏ hy vọng những chuyển biến ở CHDC Đức sẽ đưa đến một xã hội XHCN hiện đại, “nghĩa là một xã hội dân chủ và nhân văn, trong đó có đất phát triển cho mỗi cá thể.” Ông nói chính xác đến một điểm mà chúng tôi muốn đạt được qua Bức Ngoặt, đó là chủ nghĩa xã hội đồng nghĩa với tự do, dân chủ và nhân văn. Marchais viết: “chúng tôi ý thức được những trở lực đối đầu với công cuộc đó, những trở lực bị gia tăng qua sự tụt hậu, nhầm lẫn và nghi ngại tích tụ; nhưng chúng tôi tin chắc đó là con đường đổi mới này là con đường duy nhất khả thi cho chủ nghĩa xã hội.”

Tôi vui mừng vì được một trong những đảng cộng sản lớn nhất và giàu truyền thống nhất châu Âu tỏ tình đoàn kết và đánh giá cao chính sách đổi mới của chúng tôi đến thế.

Lần cuối tôi gặp Reszö Nyers, Chủ tịch đảng XHCN Hungary, là tháng Bảy tại cuộc họp thượng đỉnh của các quốc gia trong hiệp ước Warszawa ở Bucharest. Trong thư viết ngày 9/11 ông nhấn mạnh quan hệ tốt đẹp giữa hai đảng. Cố vấn của ông, Ferenc Grof, trình lên Ban chấp hành trung ương đảng SED một lá thư kèm thông điệp của chủ tịch đảng gửi riêng cho tôi.

Trong đó Nyers bày tỏ nguyện vọng muốn sớm được gặp tôi. Ông hy vọng SED trong khi đổi mới không lặp lại lỗi lầm của đảng anh em ở Hungary. Quan trọng cũng là đừng sa vào tranh luận chung chung về chế độ chính trị của xã hội. Điểm quan trọng nhất là nền kinh tế và người lao động. Tranh luận trong giới trí thức không giải quyết được vấn đề kinh tế quốc dân nào. Quả là vấn đề này cũng đang thời sự ở nước ta. Thường chỉ có trí thức lên tiếng. Tiếc là công nhân không nhất thiết là những người thạo ăn nói và hiếm khi có cơ hội tại các cuộc biểu tình mít tinh.

Buổi tối tôi được tin là trong dịp cuối tuần ba triệu công dân CHDC Đức sang thăm CHLB Đức và Tây Berlin.

20/11

Sáng sớm tôi gặp Gs Ts luật sư Wolfgang Vogel. Ông biết cuộc Chiến tranh Lạnh từ góc nhìn của một người thương thảo giữa hai mặt trận. Sáu chính phủ liên bang đã sử dụng dịch vụ của ông. Ngoài lề các cuộc thương lượng chính thức ông đã làm được nhiều cho người dân ở cả hai nhà nước Đức, đó là những việc bất khả thi trên bình diện chính phủ. Nhiều huyền thoại và thành kiến đạo đức đã loan truyền về động thái “mua tự do” này. Bất kể người ta nghĩ gì về việc “mua tự do” này, nó là một sản phẩm từ thời kỳ đối đầu thù nghịch nhất giữa hai nhà nước Đức, được cả hai chấp thuận và thực thi. Chủ yếu các tù nhân và người muốn xuất cảnh được “mua tự do” bằng tiền dành để bồi thường thiệt hại hoặc bù đắp phí tổn đào tạo cho CHDC Đức. Giải pháp này được nhà thờ ở CHDC Đức và ở CHLB Đức đề xuất và tổ chức từ năm 1964, và cũng được thỏa thuận giữa hai nhà nước qua luật sư thương thảo. Hồng y giáo chủ Bengsch và những người kế nhiệm cũng như chủ tịch Hội đồng giám mục Ts Manfred Stolpe đều là người thương thảo bí mật. Dịch vụ của Ts Vogel trở nên nổi tiếng thế giới qua những vụ trao đổi tù nhân làm gián điệp. Gary Povers, phi công Mỹ bị bắn hạ trong chuyến bay gián điệp tại không phận Liên bang Xô viết và bị tuyên án có hiệu lực ở Liên Xô, năm 1962 được đổi lấy đại tá Abel, một tình báo huyền thoại của Liên Xô, trên cây cầu Glienicke đã thành huyền thoại. Abel đã vào kế hoạch tuyên án tử hình ở Hoa Kỳ. Khoảng 200 trường hợp đã được giải quyết như vậy vì lợi ích của Liên Xô, Ba Lan, Tiệp Khắc, Hungary và Bulgaria. Vogel đã giúp được nhiều người. Ông được chủ tịch Hội đồng nhà nước Erich Honecker ủy quyền.

Cả hôm nay cũng không thể bỏ được “ngoại giao bí mật” vì nói cho cùng vẫn tồn tại hai hệ thống xã hội khác nhau. Chuyện bí mật khó lòng đem bàn giữa chợ được. Tôi mời ông luật sư nổi tiếng thế giới ấy đến trụ sở Hội đồng nhà nước vì công việc của ông là việc quốc gia chứ không phải việc đảng. Tôi đề nghị ông tiếp tục công tác nhân đạo này với tư cách ủy nhiệm bởi chủ tịch Hội đồng nhà nước. Ông đồng ý. Chúng tôi thống nhất là ông sẽ cố gắng đạt được lệnh ân xá chung của CHLB Đức cho các công dân CHDC Đức nằm trong danh sách có thể bị truy tố hình sự khi sang CHLB Đức, vì họ bị lưu tên phi pháp tại Kho hồ sơ Salzgitter. Chủ yếu đây là vấn đề với những nhà chức trách quốc gia của CHDC Đức đã hàng chục năm nay thực thi nghĩa vụ hiến định của mình đối với CHDC Đức, sau khi mở biên giới họ bị CHLB Đức sàng lọc, bồi nhọ, truy tố chính trị hay tư pháp. Dịch vụ luật sư thương thảo của Vogel được bảo lưu trong việc trao đổi các cá nhân phạm pháp vì làm tình báo cũng như thương thảo với Hoa Kỳ và Israel. Tôi ủy quyền cho Vogel được tiến hành hoạt động để các tù nhân liên quan đến vi phạm hình sự có bối cảnh chính trị hiện trong các trại giam của CHDC Đức được tự do vào dịp lễ Giáng sinh năm 1989. Vogel cũng phải nói chuyện với các đối tác của ông về công dân CHDC Đức còn bị giam ở CHLB Đức vì công tác tình báo.

Buổi chiều tôi tiếp Rudolf Seiters, bộ trưởng liên bang phụ trách các nhiệm vụ đặc biệt và chánh văn phòng Thủ tướng CHLB Đức. Giá mà không nợ lời hứa với Kohl thì tôi cũng không phải gán cho cuộc gặp gỡ này một trọng lượng chính trị đến nhường ấy. Modrow, tôi, Bộ trưởng Ngoại giao Fischer và quốc vụ khanh Schalek cùng một số cộng tác viên khác – trong mắt tôi là quá nhiều vinh dự đối với một bộ trưởng liên bang. Nhưng chúng tôi đang ở trong tình cảnh khó khăn. Từ ngày 9/11 Cảnh sát nhân dân Đức đã cấp 10,3 triệu thị thực du lịch cá nhân và 17.738 giấy phép xuất cảnh hẳn ra khỏi CHDC Đức. Từ ngày 1/11/1989 có chừng 10.000 công dân CHDC Đức chuyển cư trú qua CHLB Đức. Nếu chúng tôi muốn làm dịu tình hình ở CHDC Đức thì phải nâng cao quy mô cộng tác kinh tế với CHLB Đức.

Nhưng Bonn đâu còn quan tâm nữa. Seiters mang đến một danh mục đòi hỏi dày cộp. Trước tiên ông nói đến các lợi ích hợp pháp của CHLB Đức. Đây không chỉ là giao thông đi lại từ Đông sang Tây mà Bonn hoan nghênh. Chính quyền Bonn quan tâm đến cả du lịch từ Tây sang Đông, việc bãi bỏ quy định đổi tiền tối thiểu và giao dịch bưu chính. Sau đó Seiters gọi

tên các vấn đề đích thực khiến ông đến đây: thủ tướng CHLB Đức muốn trực tiếp biết từ nguồn, quá trình cải cách của CHDC Đức có căn cứ đích xác đến đâu, bao giờ có bầu cử tự do, bao giờ cấp phép hoạt động cho các đảng mới, cải cách kinh tế có nội dung gì, hiến pháp CHDC Đức sẽ được sửa đổi bao giờ và như thế nào.

Ước gì tôi có thể đáp lại một cách thiếu ngoại giao: “Chẳng đáng gì đến các ông. Đây là chuyện riêng của CHDC Đức.” Song tình thế chính trị và kinh tế của chúng ta chỉ cho tôi một lựa chọn là trả lời đúng nội dung các câu hỏi của thủ tướng CHLB Đức. Nói cho cùng, chúng tôi cũng muốn đón ông sang thăm CHDC Đức. Modrow và tôi đã thống nhất tại phòng làm việc của tôi trước khi đón khách là tôi chủ yếu đề cập các vấn đề chính trị, còn ông ở cương vị chủ tịch Hội đồng bộ trưởng sẽ trả lời các câu hỏi về thực trạng nằm trong thẩm quyền của chính phủ. Sự phân công công việc giữa chủ tịch nước và chủ tịch Hội đồng bộ trưởng diễn ra như chúng tôi thống nhất trước.

Tôi nói với Seitters, chương trình hành động của SED, tuyên bố của tôi ngày 24/10 trước Quốc hội và tuyên bố chính phủ của Modrow là trả lời cho câu hỏi của thủ tướng CHLB Đức. Tôi không để ai nghi ngờ rằng chúng tôi tiếp tục chú trọng đến chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức, đến quyền tự quyết của nhân dân và quốc gia, và thống nhất nước Đức không phải đề tài bàn luận.

Modrow trình bày lập trường của chúng tôi về quan hệ thương mại và kinh tế, bảo vệ môi trường, giao thông vận tải, bưu chính viễn thông, giao dịch tiền tệ phi thương mại, mở rộng du lịch và chống lạm dụng ma túy. Qua đó ông đồng thời giải thích ý tưởng của CHDC Đức về một cộng đồng hiệp ước giữa hai nhà nước Đức.

Sau vài phút tranh luận giữa hai đoàn Seitters mới lộ tẩy: có lẽ nên gặp nhau thêm lần nữa ở Berlin. Nói toẹt ra là ông không được ủy quyền hoàn tất các cuộc nói chuyện thăm dò trước khi thủ tướng sang thăm. CHLB Đức chơi câu giờ để đặt thêm điều kiện cho CHDC Đức.

Cuộc chiến của CHDC Đức để tồn tại hay không tồn tại nóng thêm.

Hàng chục nghìn người tiếp tục xuống đường biểu tình. Những khẩu hiệu được hô lên đã hung hăng hơn. Có dấu hiệu thù nghịch với người nước

ngoài. Giờ đây đã xuất hiện những diễn văn chống chủ nghĩa xã hội và khẩu hiệu đòi thống nhất hai nhà nước Đức. Giữa những biểu hiện công khai đó và sự trì hoãn kết quả đàm phán giữa hai nhà nước Đức bởi CHLB Đức có một liên quan chính trị chặt chẽ.

21/11/1989

Kỳ thực hôm nay tôi phải có mặt ở Praha. Ngay sau khi tôi được bầu, tổng thống Húsák và chủ tịch đảng Jakeš đã mời tôi sang gặp gỡ làm việc. Qua một cuộc điện thoại với Jakeš chúng tôi đã thống nhất tạm lùi thời điểm cuộc thăm vì tình hình thời sự ở cả hai nước. Đối tác của chúng tôi ở Tiệp Khắc phật lòng. Họ đoán rằng người tị nạn từ CHDC Đức hiện đang chiếm sứ quán CHLB Đức ở Praha hoặc đi tiếp sang Hungary đã kích động lực lượng đối kháng trong nội bộ nước láng giềng. Từ mấy ngày nay ở Tiệp Khắc có biểu tình, lần trong đó là cả đụng độ bạo lực với nhà cầm quyền. Sự tan rã của cộng đồng XHCN diễn ra dồn dập: Hungary và Ba Lan thực tế đã là các nước cộng hòa tư sản. Ở Liên Xô các nước cộng hòa ngày càng có chí hướng dân tộc mạnh mẽ, muốn ra khỏi quần thể liên bang. Ở Bulgaria đã thử nghiệm làm Perestroika theo kiểu Bulgaria. Romania sục sôi. Sự ổn định ở CHDC Đức lâm nguy. Trong khi ở CHDC Đức sự bất bình bắt đầu cùng với bước tách khỏi tiến triển ở Liên Xô thì ở tình hình ở Tiệp Khắc khác. Đảng cộng sản ở đó không lánh xa công cuộc cải tổ ở Liên Xô. Theo gương Gorbachev, năm 1987 họ tuyên ngôn Perestroika kiểu Tiệp Khắc. Dù vậy sự tồn tại của chủ nghĩa xã hội ở nước này cũng đang lung lay.

Tất cả các nước XHCN, kể cả CHDC Đức, đều coi nhẹ chiến thuật xói mòn chủ nghĩa xã hội của NATO, không đưa ra được biện pháp nào chống lại mang tính tích cực.

Ở Praha phát lên đòi hỏi các quốc gia trong hiệp ước Warszawa phải xin lỗi về cuộc tiến quân vào Tiệp Khắc năm 1968. Chúng tôi đồng thuận với quan điểm mà Eduard Shevardnadze đại diện. Ông nói trong một cuộc phỏng vấn: “Quyết định hồi năm 1968 do tất cả cùng đưa ra, chỉ có thể thay đổi bằng các quyết định chung.”

Bộ ngoại giao cho tôi biết, hôm nay tổng thống Hoa Kỳ Bush tiếp ngoại trưởng CHLB Đức. Thông tin mật cho thấy ông ta sẽ báo cáo với Hoa Kỳ

về các cuộc nói chuyện của Seiters ở CHDC Đức. Hai bên muốn thống nhất về các vấn đề mà Hoa Kỳ có thể nêu lên về tiến trình ở CHDC Đức tại cuộc gặp thượng đỉnh giữa Gorbachev và Bush ở Malta. Vậy là chủ đích khởi thủy của phong trào nhân dân nhằm cải cách CHDC Đức đã biến thành mục tiêu đàm phán của các cường quốc.

Tổng thống Pháp François Mitterrand không vì thế mà lung lay. Ông gửi tôi thông điệp thứ hai trong vòng hai tuần. Nhân danh các nguyên thủ quốc gia của Cộng đồng châu Âu ông viết, quá trình cải cách ở CHDC Đức được ủng hộ nhiệt liệt. “Tôi vui mừng”, ông viết, “bốn tuần nữa được sang thăm CHDC Đức.”

22/11

Hiện trạng của đảng thật đáng buồn. Đó là hậu quả của sự thật là đảng có nhiều kẻ a dua và quá ít đảng viên trung kiên. Hàng nghìn đảng viên rời bỏ đảng. Họ cho biết rất thất vọng vì có một ban lãnh đạo tham nhũng. Thường thì những người “200 phần trăm” bỏ rơi chúng tôi. Đó là những người luôn tỏ ra rất cách mạng và tại các cuộc họp đảng chỉ chấp nhận ý kiến mình là đúng. Các đồng chí có tinh thần phê phán – và vì thế hay có vấn đề – bây giờ cũng thường là lực lượng dũng cảm đấu tranh cho đảng. Họ đứng ra tranh luận, không sợ bị chửi bới hay đe dọa. Những gì các bạn tôi ở cơ sở hay nói, nay đã thành sự thật: ban lãnh đạo yêu những người dễ bảo hơn là người phê phán. Ban chấp hành trung ương đảng không còn được tin cậy. Thậm chí từ bộ máy Trung ương đảng có người viết lời kêu gọi trong thư gửi đến tôi: Hãy hành động như Gorbachev! Tách khỏi những ông già! Những đồng chí ấy không nhìn thấy sự khác biệt với thực tế diễn ra ở nước ta sao? Cải tổ ở Liên bang Xô viết là “đội từ trên xuống”. Chúng ta đang chịu nhiều tầng áp lực, áp lực “từ dưới lên” và áp lực “từ ngoài vào”: biểu tình ngoài phố, thất vọng trong đảng, cộng đồng XHCN tan rã, lực lượng chống XHCN ngóc dậy, chính sách của CHLB Đức chống CHDC Đức – tất cả cùng tác động đến tình hình CHDC Đức. Ngót năm năm nay Gorbachev cố tiến bước, nhưng Perestroika đình trệ. Các lực lượng đối kháng tập hợp lại. Cho đến nay tôi chỉ có vắn vắn bốn tuần. Người ta đòi tôi làm một việc không tưởng, đó là giải quyết các vấn đề tích tụ từ nhiều năm trong vòng vài ngày.

Tại trụ sở Trung ương đảng chúng tôi đã lập ra một trung tâm thông tin và tư vấn. Hằng ngày tôi nhận được báo cáo về những câu hỏi mà các đảng viên hoặc cả những người ngoài đảng chuyển đến Trung ương đảng. Thường có đòi hỏi về chương trình mới và điều lệ mới. Có cả chiều hướng muốn giải tán đảng và tụ họp lại ở dạng mới, hoặc chia đảng ra, hoặc tái thành lập đảng cộng sản.

Chủ yếu những lời trách móc Bộ chính trị mới và tôi là: các anh tụt lại sau các sự kiện. Đúng thế: đánh mất thời gian lúc này là liều thuốc độc mạnh nhất.

Thấu hiểu tình hình đó của đảng, tôi đến thăm chi bộ đảng tại xí nghiệp Bergmann-Borsig ở Berlin. Khoảng 6 giờ tôi đứng trước cửa xí nghiệp khi ca sáng bắt đầu. Tôi không đem theo bài nói chuyện chuẩn bị sẵn, mà chỉ một câu hỏi: mọi người mong đợi gì ở Đại hội đảng bất thường? Chúng tôi tranh luận ba tiếng liền ở nơi làm việc và trong cuộc họp ngẫu hứng với các đảng viên từ mọi bộ phận xí nghiệp. Sau những tranh cãi trong Bộ chính trị, cuộc gặp gỡ này thật dễ chịu. Các đảng viên mong có một Đại hội đảng thẳng thắn không thỏa hiệp, vạch ra con đường tiến lên phía trước. Khi một công nhân phát biểu: “Chúng ta phải làm việc hết sức và thành thật thì mới tiến lên được”, lập tức nhận được nhiều đồng ý. Tôi tận dụng cuộc họp này để nói ra một nhận thức quan trọng: “Không có SED”, tôi nói, “thì không có chủ nghĩa xã hội, và không có chủ nghĩa xã hội thì không có CHDC Đức.”

Khi tôi nói điều đó, một sự im lặng đầy suy tư diễn ra. Tôi không rõ những người đang nói chuyện với tôi có nghĩ giống thế không. Nhưng tôi cảm nhận được sự mất mát lòng tin mà đảng đang phải chịu đựng, nó ngăn không cho người ta thấu hiểu và chấp nhận những quan điểm căn bản trong hệ quả.

Từ xí nghiệp tôi đi đến dự cuộc họp Bộ chính trị. Chúng tôi thảo luận về công tác chuẩn bị Đại hội đảng bất thường. Chúng tôi quyết định về trình tự tổ chức đại hội, quy định bầu cử và công tác. Siegfried Lorenz đưa ra đề nghị công bố chương trình hành động của SED với những ý tưởng sinh ra trong tranh luận như một văn kiện mang tính cương lĩnh. Đại hội đảng sẽ là một đại hội của công việc, không hào nhoáng. Cả về nội dung lẫn trình tự sẽ không có gì giống các đại hội đảng trước đây.

Liên quan đến tình cảnh hiện tại, chúng tôi quyết định: “Bộ chính trị thấy nên đề nghị các chính đảng hiện trong chính phủ liên minh cùng các lực lượng chính trị khác trong nước ngồi vào một Bàn Tròn.” Chúng tôi đề nghị thảo luận ở đó về đạo luật bầu cử mới, cách tiến hành bầu cử và cải cách hiến pháp.

Sau nghị quyết trên, tôi rời cuộc họp một lát. Từ văn phòng tôi gọi điện cho chủ tịch Hội đồng giám mục Manfred Stolpe để thông báo cho ông và nhà thờ Tin Lành về dự định của SED muốn tranh luận về tình hình đất nước bên Bàn Tròn.

Trong khi họp tiếp, Bộ chính trị đưa đề nghị của SED về việc lãnh đạo và xã hội kiểm tra (ADN), đài truyền thanh và truyền hình CHDC Đức. Những đề nghị đó nhằm tạo ra hệ thống truyền thông nhà nước và lãnh đạo tự chịu trách nhiệm trong khi bảo đảm quyền tự do thông tin và truyền thông của nhà báo.

Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng được khuyến nghị cử Hans Bentzien làm tổng giám đốc truyền hình của CHDC Đức.

23/11

Báo NEUES DEUTSCHLAND đưa tin về cuộc viếng thăm của tôi ở Bergmann-Borsig. Tôi không để ý ở trang nhất có hình chụp tôi đang đứng trước một tờ báo tường, trên đó là dòng chữ “Tin tưởng nhân dân hơn dựa vào Bộ an ninh!” Tôi chỉ chú ý khi nhận được một công điện từ một đơn vị cấp huyện của Bộ an ninh quốc gia lúc 8 giờ. Nhân viên ở đó phản đối Tổng bí thư đứng chụp ảnh trước một khẩu hiệu biến nhân dân và Bộ an ninh quốc gia thành hai phe đối nghịch. Bỏ qua chuyện tôi đã mất thói quen can thiệp vào báo cáo thời sự của giới truyền thông, tôi rất hiểu sự phật ý của nhân viên Bộ an ninh quốc gia. Họ không thể chịu tội cho tất cả những gì sai trái trong nước ta. Bộ chính trị cũ đã buông tay cho phép các mâu thuẫn liên tục phát triển trong xã hội được che đậy bởi ngày càng nhiều biện pháp hành chính. Kết án đồ đồng các nhân viên Bộ an ninh quốc gia là bất công. Mà có lẽ quan trọng hơn cả là SED và chính phủ quyết định về biện pháp mới để trong tương lai các lực lượng an ninh cũng phải công tác dưới sự kiểm tra chặt chẽ của nghị viện. Không thể làm xong mọi chuyện trong một ngày được. Đồng thời với chính phủ mới thành lập, Bộ an ninh quốc

gia được chuyển thành Cục an ninh quốc gia. Wolfgang Schwanitz, một người không thuộc Bộ chính trị, được cử làm bộ trưởng. Cũng qua đó vai trò mới của chính phủ được nhấn mạnh: tất cả bộ trưởng, kể cả các bộ trưởng phụ trách cơ quan vũ trang, đều dưới quyền chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.

Khoảng 10 giờ tôi có lịch hẹn gặp tổng biên tập kênh truyền hình WDR Fritz Pleitgen. Tôi sẵn sàng trả lời chi tiết về các động cơ dẫn đến mở biên giới của chúng ta, và ông là phóng viên duy nhất từ CHLB Đức được phỏng vấn. Tôi biết ông ta từ ngày ông là phóng viên của kênh truyền hình ARD tại CHDC Đức. Fritz Pleitgen được coi là người nghiêm túc, thiện cảm với CHDC Đức và làm báo cáo trung lập. Đối với tôi, nếu ông ta chỉ thể hiện một phần nhỏ của tính công tâm mà ông đã nhiều năm chứng tỏ trong các phóng sự từ CHDC Đức thì đây sẽ là một cuộc phỏng vấn không mang định kiến. Nhưng những phút tiếp theo không phải là phỏng vấn, mà là cuộc hỏi cung vi phạm mọi quy định của luân lý. Người ta không thể trả lời một cách trung tính về một câu hỏi láo xược, mà tôi thì coi trọng một cuộc nói chuyện trung tính. Vì vậy tôi thoáng nghĩ: chấm dứt cuộc phỏng vấn. Việc gì phải cho phép người khác đối xử với mình thô bạo và thóa mạ đến mức khó tin như vậy. Nhưng rồi tôi tự nhủ: không lộ thế yếu, không bỏ cuộc. Dù vậy sau đó tôi không thể không đưa ra câu hỏi, liệu Pleitgen đã bao giờ phỏng vấn một thủ tướng CHLB Đức giống thế này chưa.

Buổi tối tôi cùng nhà tôi đi xem phim. Tại rạp “International” ở đại lộ Karl Marx (Berlin) có buổi ra mắt đặc biệt. Phim DEFA “Dấu vết của đá” do Frank Beyer chuyển thể năm 1966 từ tiểu thuyết cùng tên của Erik Neutsch hôm nay được tái công chiếu. Cách đây 23 năm, chỉ sau ba ngày phim này biến khỏi chương trình vì chính sách văn hóa bắt nguồn từ phiên họp Trung ương đảng SED thứ 11 hồi năm 1965. Trước buổi chiếu phim tôi gặp Manfred Krug, diễn viên chính trong phim và giữa những năm 70 đã rời bỏ CHDC Đức. Ông coi việc tôi đến xem phim là một nghĩa cử đầy hy vọng. Nhớ lại thái độ thời xưa với bộ phim, ông nói: “Ngày ấy tôi bị đòn đầu tiên bổ trúng đầu. Thật sự là cú rạn nứt đầu tiên với CHDC Đức của tôi.” Hôm nay chứng tỏ người ta cũng có thể hành xử khác.

Sĩ quan an ninh của tôi đến trong lúc chiếu phim và thì thào: “Đồng chí Honecker gọi đến theo đường CT và muốn gặp đồng chí bằng được, không

thể từ chối.” Tôi sợ có gì bất thường xảy ra, nếu không Honecker không cương quyết muốn nói chuyện như vậy. Tôi đi vào một phòng trong rạp, ở đó đã lắp một máy CT cho tôi.

Honecker mất bình tĩnh. “Tôi vừa nghe trong mục thời sự là bị người ta đã tiến hành kỷ luật đảng. Anh đã nói với tôi là không có chuyện gì chống tôi nên chỉ có thể Matxcova nấp đằng sau vụ này.”

Tôi cố gắng trấn an ông già. “Matxcova không dính dáng gì đến chuyện này”, tôi nói. “Ban thanh tra trung ương đảng đã bắt đầu một vụ kỷ luật với anh nhưng đồng thời cũng được biết là tình trạng sức khỏe của anh không cho phép thảo luận, nghĩa là vụ này để đấy.”

Nhưng không thể trấn an Honecker. Ông muốn đến Đại hội đảng và nói cho tất cả biết ý kiến của ông.

“Erich”, tôi nói, “anh bình tĩnh nghĩ lại đi. Tôi không ngăn anh đến Đại hội đảng. Nhưng anh nghĩ xem, ở đây có thể diễn ra một cuộc thanh toán triệt để với anh đấy. Tôi không biết anh có đủ sức khỏe chịu đựng không.” Tôi đề nghị, hôm sau Werner Eberlein sẽ đến thăm ông. Eberlein là chủ tịch Ban thanh tra trung ương đảng và sẽ giải thích các nghị quyết về vụ kỷ luật này cho ông rõ. Ông cầu nhàu ưng thuận. Tôi có ấn tượng là Honecker sợ bị khai trừ đảng hơn là ra tòa.

Một cộng tác viên của tôi cho rằng đã đến lúc không nên quá nương nhẹ trong hành xử với Honecker. Nếu ở địa vị tôi thì Honecker cũng sẽ làm khác, giả sử hôm 17/10 tôi bị thua trong cuộc tranh chấp. Điều đó nhất định đúng, nhưng tôi có thể hiểu được tâm trạng của một người sắp bị khai trừ đảng sau ngót 60 năm là đảng viên. Tôi thông cảm là ông tự vệ.

24/11

Lần đầu tiên trong đời tôi đến sứ quán Liên Xô một cách gần như bí mật. Hôm nay ở đây diễn ra một cuộc gặp gỡ nội bộ với đặc phái viên cá nhân của Gorbachev do tôi đề nghị hôm 10/11. Đây là cuộc trao đổi ý kiến về chính sách của chúng tôi đối với CHLB Đức và Tây Berlin sau khi mở biên giới. Gorbachev đã ủy nhiệm Valentin Falin làm việc này.

Tôi mời Modrow tham gia cuộc hội kiến. Người lãnh đạo chính phủ nên cùng tôi có quan hệ quan trọng này. Nhưng ông phải tiếp thủ tướng Áo Vranitzky nên mấy tiếng sau mới đến được.

Tôi cung cấp cho Falin một bức tranh trần trụi của CHDC Đức . Nếu cố nói đến sự tiến bộ từ khi tôi gặp Gorbachev lần cuối thì điểm quan trọng nhất là đã ngăn được xô xát có tính chất nội chiến. Điều đó có lẽ đã xảy ra nếu các cuộc biểu tình ở Leipzig hay nơi khác bị cảnh sát dùng vũ lực đàn áp.

Một hiện tượng mới thấy là tại các cuộc biểu tình đã lẻ tẻ xuất hiện đòi hỏi “tái thống nhất.”

Dấu hiệu tích cực là ở CHDC Đức đã tạo ra không khí cởi mở mạnh mẽ. Các phương tiện thông tin đại chúng trở nên thú vị hơn. Người dân CHDC Đức không phải đón tin về những gì xảy ra trên thế giới và trong nước mình trước hết qua thông tin Tây Đức, mà qua kênh của mình. Tuy nhiên qua phương thức này cũng lộ ra các sự thật chính công hay đồn thổi về lạm quyền và tham nhũng mà trước đây vài tuần không ai ở CHDC Đức có thể tưởng tượng ra được. Dân chúng thất vọng vì giới lãnh đạo cũ đã lạm dụng lòng tin của họ.

Chúng tôi có một chính phủ liên minh, đó là điểm tích cực. Các đảng liên minh hôm nay cùng SED gánh chịu trách nhiệm. Nhưng họ cũng cho thấy là họ không đi theo chính sách liên minh kiểu ngày xưa nữa. Chúng tôi chứng kiến sự tự tin mới mẻ của các đảng liên minh, đó là hệ quả của sự thật là vai trò lãnh đạo của SED đã biến thành sự áp đặt hành chính. Công việc của chính phủ khởi đầu khả quan. Nhiều đảng đã nhắm đến kỳ bầu cử sắp tới, điều đó làm ảnh hưởng xấu đến công việc.

SED còn chiếm đa số tại Quốc hội, nhưng ngay bây giờ đã không ai dám chắc là tất cả các dân biểu SED trong khối công đoàn và các tổ chức quần chúng sẽ bỏ phiếu ủng hộ lập trường của đảng. Những gì lộ ra trong phiên họp Quốc hội cuối cùng cũng khó có thể được các dân biểu bỏ qua. Mỗi vụ lạm quyền lộ ra đều là nguyên nhân để nhiều đảng viên ra khỏi đảng.

Chúng tôi đã mở biên giới. Không loại trừ khả năng bức tường bị tấn công – với hệ quả khôn lường. Hôm nay hàng triệu người dân du lịch. Quy định du lịch mới đã đem lại cho chúng tôi mấy phút nghỉ lấy hơi. Nhưng không

vì thế mà ít vấn đề đi. Nhiều người, đặc biệt người Berlin, sợ tình trạng như trước năm 1961 có thể trở lại. Hiện tại du lịch không còn là mối quan tâm của chính quyền CHLB Đức nữa, họ bỏ mặc chúng tôi với gánh nặng tài chính. Bonn gây áp lực với chúng tôi bằng các đòi hỏi chính trị hoàn toàn thuộc về thẩm quyền của CHDC Đức.

Về mặt tổ chức, SED vẫn tồn tại như một đảng thống nhất. Thống nhất tư tưởng hệ thì đã mất từ lâu. Cho đến nay đã có hơn 100.000 đảng viên ra khỏi đảng. Có xu hướng phục hồi truyền thống xã hội dân chủ của SED. Nhưng người khác coi cuộc cải tổ là chủ nghĩa xét lại. Họ muốn một đảng cộng sản. Đại hội đảng bất thường sẽ quyết định số mệnh. Quan trọng là đó không phải đại hội đảng của cảm tính và đổ tội lẫn nhau. Có khả năng lập ra ban lãnh đạo mới song không ai biết ban lãnh đạo ấy sẽ đưa đảng đến đâu. Dự tính bầu xong chủ tịch đoàn thì Ban chấp hành trung ương đảng cũ sẽ từ nhiệm.

Nhiều chính đảng và nhóm mới ra đời. SED đã đi trước họ một bước với lời kêu gọi lập Bàn Tròn. Hiện vẫn còn sự đồng thuận với tất cả các lực lượng chính trị ở CHDC Đức muốn giữ CHDC Đức là một nhà nước XHCN. Không thể ấn định vai trò lãnh đạo của SED trong hiến pháp lâu hơn được nữa. Hiến pháp CHDC Đức sẽ được sửa đổi triệt để. Chuyển nước Đức thống nhất chưa được các đảng và nhóm chính trị đưa ra, tuy nhiên người ta đang tranh luận khả năng liên quốc gia cho hai nhà nước Đức. Về mặt này tôi giữ chủ trương như đã bàn với Gorbachev hôm 1/11: cả thống nhất lẫn liên quốc gia không nằm trong chương trình nghị sự của chính sách hiện thời. Tuy nhiên chúng tôi không được phép để người khác chiếm lấy các khái niệm ấy. SED phải tuyên bố quan điểm của mình.

Tôi thông tin về tình hình cực kỳ phức tạp trong Bộ chính trị. Một số đồng chí đã chuẩn bị tinh thần không thể trụ nổi sau Đại hội đảng. Cả sức khỏe cũng giảm sút. Có đồng chí chen lên trước, người khác thì còn mai phục. Họ muốn là lực lượng dự bị cho nhiệm vụ tương lai.

Falin ghi chép trong suốt thì giờ báo cáo của tôi. Rõ ràng ông dùng nó làm dàn bài cho những phát biểu tới, vì ông không đem theo bài chuẩn bị sẵn.

Ông không tách phát triển ở CHDC Đức với phát triển ở Liên Xô. “Dưới sự lãnh đạo của Brezhnev“, ông nói, “người ta đã đánh bạc với các lợi ích cơ

bản của chủ nghĩa xã hội. Qua đó đất dụng võ của đảng bị thu hẹp cơ bản. Đối thủ chính trị đã lợi dụng không thương tiếc các khó khăn của chủ nghĩa xã hội. Đối với CHDC Đức cũng vậy. Khả năng chèo lái của CHDC Đức qua đó cũng bị hạn chế.”

Sau khi điểm lại lịch sử về Brezhnev ông bắt đầu với thời hiện tại. “Cuộc gặp gỡ sắp tới giữa Mikhail Gorbachev và George Bush sẽ rất quyết liệt. Tổng thống Mỹ và chính quyền của ông ta rõ ràng cho rằng thời điểm đã chín muồi để tận dụng các khó khăn của cộng đồng XHCN. Trong khi công khai nói là cần ổn định thì họ nỗ lực xói mòn vị thế của chủ nghĩa xã hội ở châu Âu, kể cả các thành tựu lẫn giá trị cơ bản của chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức.”

Falin thông nhất với đánh giá của tôi là CHDC Đức sau quốc khánh thứ 40 đã trở thành một CHDC Đức khác. Bất kể đã có gì xảy ra, CHDC Đức trong nhiều đặc tính cơ bản đã trở thành một xã hội khác, một nhà nước khác so với mới chỉ một tháng trước. Điểm đặc biệt của CHDC Đức là, các lực lượng phản cách mạng xuất hiện ở đây nhận được sự hỗ trợ từ những lực lượng hùng mạnh không chỉ từ CHLB Đức mà còn từ toàn bộ phương Tây. Nguyên văn: “Vì những kế hoạch, chủ định và mơ mộng mà phương Tây gắn liền với Perestroika ở CHDC Đức đã đi xa đến mức biến chuyển hình ảnh của cả châu lục cũng như tương quan lực lượng ở đây cũng như – xét về mức độ nhất định – trên toàn thế giới. Nếu ta suy xét sự ra đời của CHDC Đức ở hình thức một nhà nước độc lập XHCN là bước ngoặt trong phát triển châu Âu thì việc nghi vấn sự tồn tại của CHDC Đức, sự giảm thiểu hay thậm chí xóa sổ nhân tố đó là một bước ngoặt tương tự.”

Bên lề trang ghi chép của tôi có chữ: “Quá đúng!”

Quá khứ của chúng ta bị phê phán là đích đáng, nhưng nhiều người trong số các nhà cải cách của chúng ta quên rằng, cải cách ở CHDC Đức chỉ được phép tiến triển đến đâu để không ảnh hưởng đến sự tồn tại của nhà nước. Những gì người ta hay đổ cho tính lưỡng lự của tôi liên quan đến nhận thức của tôi về sự ràng buộc giữa các chuyển đổi ở CHDC Đức và hệ quả cho thế giới.

Trong phạm vi đó, lá thư của đại diện Nhà hát Đức ở Berlin gửi thủ tướng CHLB Đức Kohl đăng trên báo NEUES DEUTSCHLAND hôm nay đã cho

tôi nhiều hy vọng. Trong đó tôi đọc thấy:

“Chúng tôi ngày một phần nộ hơn khi nhận thấy ông đấu tranh cho nền dân chủ ở CHDC Đức và nghe ông đòi bầu cử tự do ở nước chúng tôi, nếu được thế thì ông sẽ hợp tác kinh tế. Nhân dân CHDC Đức đã tự đấu tranh giành được cải cách và sẽ làm như thế trong tương lai. Trong đối thoại quyết liệt với chính phủ chúng tôi và với SED chúng tôi không cần hỗ trợ chính trị từ chính phủ và đảng của ông. [...] Thừa ông thủ tướng, chúng tôi không phản đối ông xuống đường đòi bầu cử tự do, nhưng chúng tôi không thích gặp ông trong đám ăn bám vào phong trào cải cách của chúng tôi. [...] Và lại, bầu cử tự do ấy là gì, nếu nó được mua bằng tiền CHLB Đức?”

Vẫn còn một đa số ở CHDC Đức chống thống nhất nước Đức. Đó là kết quả thăm dò dư luận xã hội học mới nhất.

Falin nhắc nhở, không phải tất cả bên phương Tây muốn có thay đổi ở châu Âu. Ví dụ như Pháp cho rằng sự ổn định ở châu Âu tuyệt đối liên quan đến việc hai nhà nước Đức độc lập tiếp tục tồn tại. Ngày 6/12 Mitterrand sẽ đến Kiev để hội kiến với M. S. Gorbachev. Câu hỏi chủ đạo sẽ là các thay đổi ở CHDC Đức, một phần ở Tiệp Khắc, Ba Lan và Hungary. Margaret Thatcher cũng kịch liệt chống bành trướng khu vực làm mưa làm gió của đại tư bản ở dạng CHLB Đức. Ý cho thấy cảm nhận tương tự. CHLB Đức sẽ không gặp thuận lợi khi gây áp lực với CHDC Đức. Trong hội kiến nội bộ Kohl đã thừa nhận là CHLB Đức không được chuẩn bị để đối phó với sự kiện thống nhất. Hiện tại họ còn không kham nổi mọi hệ quả của làn sóng di dân khỏi CHDC Đức. Mặc dù Seiters ở Berlin đã đặt điều kiện chính trị cho CHDC Đức để cộng tác kinh tế, ông biết hiện tại đang có cạnh tranh khốc liệt giữa SPD và CDU giành cảm tình của CHDC Đức. Trong khi CDU cố gắng thực hiện mục đích của mình qua áp lực với CHDC Đức thì SPD thiên về đi tìm đồng thuận với CHDC Đức, với mọi hệ quả có thể từ đó sinh ra. Tại các hội đồng trong đảng có ý kiến rằng, ai giành được cảm tình của CHDC Đức thì sẽ thắng cử nghị viện trong kỳ tới.

Falin hướng tầm nhìn đến tương lai: “Hiện tại có lẽ các nhà xã hội dân chủ của CHLB Đức đang có cơ hội lớn nhất trong lịch sử đảng mình để thực hiện các giá trị cơ bản của nền dân chủ xã hội trên đất CHLB Đức. Họ có thể góp phần để toàn châu Âu nhận được dấu ấn mới hòa bình hơn và mang tính xây dựng hơn, và làm giảm trọng lượng các yếu tố quân sự ở đây.

Nhưng nếu họ tiếp tục hành xử như đang hành xử hiện tại thì họ sẽ lại một lần nữa – như đã nhiều lần trong quá khứ – bỏ lỡ dịp may ấy. Tự họ bây giờ phải ra quyết định, ai là đối tác của họ ở CHDC Đức và ở Liên Xô. Nếu họ quyết định cộng tác với lực lượng xã hội dân chủ ở CHDC Đức, lúc đó họ sẽ mất đối tác SED. Nếu họ đối đầu với SED thì cũng đồng nghĩa đối đầu với Liên Xô.”

Tôi hoàn toàn vui mừng vì tinh thần đoàn kết này. Nhưng nó được xây trên ảo tưởng. Đảng xã hội dân chủ ở CHDC Đức chưa được cấp phép, nhưng đã ra đời. Đảng SPD không thể lùi bước trong chuyện công nhận đảng này nếu họ không muốn bị bẽ mặt.

Falin thông tin về các cuộc nói chuyện với Brandt, Rau và Bahr ở Liên Xô mới đây. Ở đó đã nhấn mạnh rằng đề tài “tái thống nhất” đối với SPD cũng không phải vấn đề của chính trị thực tiễn. Chừng nào còn tồn tại hai khối thì còn không thể “tái thống nhất” được. Phe xã hội dân chủ coi mình là nhân tố ổn định ở châu Âu cho sự tồn tại tiếp tục của NATO và Hiệp ước Warszawa, chừng nào ở khu vực này còn chưa đạt được an ninh chung.

Theo nhận định của các chuyên viên theo dõi chính sách Đức ở Liên Xô, quan trọng đối với CHDC Đức là trong kỳ bầu cử nghị viện CHLB Đức vào tháng 12 tới đảng CDU không thu hoạch từ vụ mùa đang chín ở CHDC Đức hôm nay.

Falin cho biết, ở Matxcova Egon Bahr đã nhấn mạnh là CHLB Đức sẵn sàng cung cấp tín dụng cực lớn cho CHDC Đức, về quy mô không thể so sánh với tín dụng cấp cho Ba Lan và Hungary. Lúc đó Falin phản ứng: CHLB Đức định phát triển quan hệ với CHDC Đức như một ông bác giàu có và giáo dục đứa cháu theo gương mình. Ông đặt ra một lựa chọn qua câu hỏi cho Bahr: “CHLB Đức sẽ nghĩ sao khi được CHDC Đức mời tham gia các công trình lớn? CHDC Đức không muốn nhận quà tặng từ CHLB Đức. Nhưng người ta có thể lập ra các doanh nghiệp chung, cũng có thể với sự tham gia của Liên bang Xô viết.”

Falin đề nghị, người ta có thể xây cho toàn Berlin một phi trường ở Schönefeld, để nó thành một “Frankfurt thứ hai.” Vấn đề không phải do Liên Xô, mà do ba cường quốc phương Tây. Có thể làm các dự án chung để sản xuất xe hơi, đầu thu video v.v. Ví dụ như ở Liên Xô đã thiết kế một xe

du lịch mang tên “OKA.” Nếu sản xuất xe này trong một hợp doanh CHDC Đức – CHLB Đức với cổ phần Liên Xô, sản lượng một triệu xe mỗi năm, thì giá thành chỉ bằng nửa hoặc hai phần ba giá chiếc xe rẻ nhất của CHLB Đức hiện tại. Xe này có thể thế chỗ cho “Trabant.”

Trong khi Falin phát triển ý tưởng này nọ, tôi chìm vào suy tư. Cách đây hai hay ba năm thì, vâng, những ý tưởng ấy có thể gọi là cách mạng. Chính việc cung cấp hàng tiêu dùng cao cấp chiếm vị trí cao trong danh sách mong ước của công dân CHDC Đức. Giờ thì họ không muốn nghe hứa hẹn về một tương lai xa xôi nào nữa. Họ muốn có thay đổi nhanh chóng. Và đó là vấn đề của chúng tôi.

Đặc phái viên của Gorbachev có lập trường rõ ràng về nội dung chính trị trong quan hệ của chúng tôi với CHLB Đức: “Một điều cần làm rõ là”, ông nhấn mạnh, “những vấn đề như sửa đổi hiến pháp CHDC Đức, cải cách ở CHDC Đức, luật bầu cử, lịch bầu cử, cấp phép hoạt động cho các đảng mới không thể là đối tượng đàm phán với CHLB Đức, cho dù họ có hỏi thúc mấy đi nữa. Chính CHLB Đức vẫn từ chối không chịu công nhận quốc tịch CHDC Đức và viện dẫn hiến pháp riêng của họ. Đường lối của Kohl đi ngược với Hiệp ước cơ sở. Ông ta tìm cách áp đặt cho CHDC Đức thể nào đúng luật hay trái luật, dân chủ hay phi dân chủ. CHDC Đức không thể chấp nhận.”

Đại sứ kỳ cựu của Liên Xô ở CHLB Đức cho rằng, về lâu dài CHLB Đức sẽ nhớ lại các lợi ích cơ bản của họ. Và lợi ích ấy không thể là đối đầu với CHDC Đức. Ngoài ra các thế lực đồng minh quan sát dòng người du lịch ào ạt với con mắt nghi ngại. Họ đã góp ý với CHLB Đức rằng qua đó nảy sinh nguy cơ “CHLB Đức sẽ hầu như vô dụng ở vị trí ‘Forward-based-System’ cho Mỹ, vì mọi đường sá, phổ phườn và mạng truyền thông bị dân CHDC Đức sử dụng quá tải và gây nghẽn mạch.”

Liên quan đến tranh luận về hiến pháp, Falin cho rằng câu hỏi khó nhất và định mệnh nhất đối với ông là nên quan niệm đề tài “tái thống nhất” như thế nào cho đúng. Theo ông, đề tài này sẽ đứng số một trong vận động tranh cử ở CHLB Đức. Rühle muốn làm tổng thư ký đảng CDU và chơi bài dân tộc chủ nghĩa. CHDC Đức không được phép nhả đề tài “tái thống nhất” vào tay đối phương. Trước tiên CHDC Đức phải đặt câu hỏi: ai là người chịu trách nhiệm về sự chia cắt? Ở đây CHDC Đức có lợi thế: chính sách hậu chiến

của các cường quốc phương Tây và vai trò của Adenauer trong sự chia cắt. Nhiều cơ hội thống nhất do Liên Xô và CHDC Đức đưa ra đã bị bên Tây từ chối.

Về vấn đề liên quốc gia, Falin nói: “Ngày đó Dulles muốn thuyết phục Adenauer suy nghĩ về đề nghị liên quốc gia do CHDC Đức đưa ra. Tháng 12/1958 trên tờ WASHINGTON POST có một bài báo nói về sự bất bình của người Mỹ khi thấy Adenauer từ chối. Đó là lần đầu tiên họ nói ra rằng bầu cử tự do không phải là con đường duy nhất dẫn đến tái thống nhất nước Đức. Hôm nay không tồn tại tiền đề khách quan nào cho một liên quốc gia nữa. Liên quốc gia phải có hai tiền đề cơ bản:

1. chính sách quốc phòng chung và
2. chính sách ngoại giao chung.

Thử hỏi CHLB Đức xem họ có sẵn sàng thực thi một chính sách quốc phòng chung theo hướng hòa bình và tôn trọng lập trường của các quốc gia khác với tất cả mọi hệ quả đối với nghĩa vụ của họ trong NATO?”

CHLB Đức cùng gánh trách nhiệm về sự chia cắt nước Đức. Họ được trả công bằng Chương trình Marshall vì đã đưa lãnh thổ mình cho Hoa Kỳ thực hiện kế hoạch riêng. Bù lại thì Hoa Kỳ cũng sẵn sàng thứ lỗi cho CHLB Đức đã không tuân thủ Hiệp ước Potsdam và các hiệp ước khác, trong đó có nghĩa vụ bồi thường chiến tranh. “Tôi không tán thành khái niệm ‘tái thống nhất’, có lẽ người ta nên dùng chữ ‘thống nhất mới’ thì hơn. Đó cũng là quan điểm của SPD. Sự kiện ‘thống nhất mới’ mang hình thái nào thì có thể đem ra bàn. Hình thái đó phải do hai nhà nước tự quyết tìm ra để đạt được nhiều điểm chung hơn mà vẫn tôn trọng lợi ích của các quốc gia châu Âu khác”, Falin cho biết.

Modrow tham gia: “‘Tái thống nhất’ gắn liền với triết lý của biên giới năm 1937 vì vậy ý tưởng đó hoàn toàn bất khả dụng.”

Falin nói tiếp: “Chữ ‘tái thống nhất’ gợi nhớ đến chữ ‘sáp nhập’ rất tai tiếng. Nếu CHLB Đức sẵn sàng bù đắp lỗi lầm của mình trong chia cắt nước Đức và qua đó gây ra gánh nặng cho người dân CHDC Đức thì người ta có thể suy tính về ‘thống nhất mới.’”

Quan trọng là CHDC Đức một lúc nào đó phải xét lại luận thuyết của mình về hai nhà nước Đức. Khi đàm phán với các chính khách Tây Đức cần nói rõ rằng: trong tương lai có hai dân tộc Đức hay không, điều đó phụ thuộc vào thái độ của CHLB Đức sắp tới, một là CHLB Đức tiếp tục chính sách hiện tại của mình, hai là CHLB Đức đặt lợi ích Đức cao hơn lợi ích tư tưởng hệ của mình – lúc đó người ta có quyền lạc quan. Đại sứ CHLB Đức đương nhiệm tại Matxcova là người thân cận của tổng thống CHLB Đức Weizsäcker, mới đây ông khuyến cáo xóa bỏ tính tư tưởng của vấn đề Đức. Nếu thế, CHDC Đức có thể đơn giản tuyên bố: không thể đổ cho tôi tội chia cắt nước Đức. Đó là điều quan trọng để không một lần nữa bị đẩy vào thế phải thanh minh trong vấn đề dân tộc. Nhưng nếu chỉ hạn chế luận cứ bằng cách nói vấn đề Đức không nằm trong chương trình nghị sự thì người ta sẽ vẫn trụ lại ở thế phòng ngự. Nếu CHDC Đức bị đẩy vào góc ấy thì các đồng chí nên nói: “Các ông ủng hộ một nước Đức thống nhất, trung lập, dân chủ và không có vũ khí tấn công.” Câu đó sẽ lập tức làm chính phủ ở các thủ đô phương Tây giật mình ngay. Ta nên liên tục nhắc lại câu đó cho họ nghe tại các cuộc hội đàm nội bộ để họ biết ta có ý định nghiêm túc.

Chúng tôi ngồi với nhau gần cả ngày trời. Tranh luận căng thẳng. Falin có một kho kiến thức và kinh nghiệm lịch sử. Những gì ông nói hôm nay về luận thuyết hai dân tộc Đức không phải là lời trách cứ SED. Ông nhắc nhở rằng Gromyko đã chủ xướng luận thuyết ấy. Khác với ý mà Wolf cố muốn hiểu hồi tháng Bảy, Falin nhắc nhở chúng tôi không nên tranh luận vấn đề thống nhất từ thế phòng ngự. Đúng hơn, đó là một lựa chọn thiên tả.

Tôi chia tay sau nhiều tiếng thảo luận. Tôi nhờ ông chào Gorbachev. Modrow ở lại vì còn một số câu hỏi cần bàn với Falin.

Tôi quay về Trung ương đảng. Đầu óc bận rộn. Cuộc nói chuyện đáng quan tâm đến mấy thì vẫn chừa lại một số điểm mâu thuẫn. Đề nghị của Falin về việc chúng tôi chiếm thế công trong vấn đề Đức, xét về nguồn gốc là tinh thần bản thông điệp của Stalin hồi năm 1952. Ngày đó Tây Đức gửi trả lại mà không xem xét. Liệu Falin có thực sự tin rằng năm 1989 có ai đó ở Hoa Kỳ hay CHLB Đức thêm nghĩ đến một nước Đức trung lập? Liệu ông có thực sự cho rằng vấn đề Đức có thể tách bỏ tính tư tưởng? Tất cả các chính phủ CHLB Đức từ xưa đến nay đều đặt lợi ích NATO cao hơn lợi ích dân tộc của người Đức. Hôm nay là lần đầu tiên tôi chứng kiến một chính khách

Xô viết nặng ký suy nghĩ về thống nhất nước Đức; cho dù không phải “tái thống nhất” thì ít nhất cũng là “thống nhất mới.” Giọng Gorbachev hôm 1/11 còn khác hẳn. Ông gọi mỗi cuộc tranh luận về hợp nhất nước Đức là ảo tưởng. Suy nghĩ của Falin về liên quốc gia cũng mâu thuẫn. Một mặt ông gạt bỏ ý tưởng này vì “không có tiền đề khách quan”, mặt khác khi được Modrow hỏi thì ông lại nói: “[...] khi bàn về liên quốc gia Đức-Đức thì cũng có thể nói đến liên địa phương Berlin-Berlin.” Ông còn nói thêm: người ta nên biến Tây Berlin và thủ đô CHDC Đức cùng khu vực phụ cận thành một “lãnh địa kiểu Singapore hoặc Đài Loan”, về đề tài này ông đã nói chuyện với Momper rồi, và Momper thấy đó là một ý hay. Tôi được tin từ Bonn là đại sứ Xô viết ở đó đã cho rằng không giữ được CHDC Đức nữa. Phải chăng tay phải không biết tay trái làm gì? Mỗi người một phách. Đây là phỏng đoán và đây là sự thật – tôi không biết.

Trong mùa thu này, lần đầu tiên tôi có cảm giác kỳ quái là người ta đem CHDC Đức ra mặc cả. Liên bang Xô viết muốn cắt cầu chăng? Tôi không muốn tin, nhưng cũng chẳng loại trừ điều đó. Mặc dù, hay có thể chính vì có sự giằng xé đó mà tôi đề nghị Bộ chính trị “ủy nhiệm Oskar Fischer bàn bạc với các đồng chí Liên Xô những ý niệm tiềm năng về liên quốc gia CHDC Đức và CHLB Đức.”

25/11

Trời đất tháng 11 ngẫu đực, hợp với tâm trạng tôi. Thực ra hôm nay tôi định ngủ lâu, nhưng rồi lại nhanh chóng đổi ý và đi Leipzig sau khi đã ở đó hôm 13/10. Từ mấy tuần nay Leipzig thu hút sự chú ý bởi các cuộc biểu tình thứ Hai. Tôi muốn nói chuyện với những người địa phương, biết họ có động lực gì, có những lo toan nào, và họ mong đợi gì ở Đại hội đảng bất thường.

Trong những năm có chân trong Bộ chính trị, mỗi năm tôi đến Leipzig tới thiểu hai lần. Tôi biết Leipzig, thành phố hội chợ và lễ hội. Mỗi bước của tôi đều được chuẩn bị trước. Trong Bộ chính trị chúng tôi thiên về đánh giá thực tế từ khán đài và bàn chủ tịch đoàn xuống, do đó chúng tôi bập phải nhiều ảo cảnh. Hôm nay tôi muốn làm quen cuộc sống thường nhật của Leipzig. Vừa xuống ô tô ở trung tâm thành phố thì đã nghe: “Ông Krenz kia.”

Lập tức tôi bị vây giữa một đám đông muốn tranh luận. “Vì sao các ông đối xử lạnh nhạt với Leipzig như vậy? Chúng tôi không cao giá bằng Berlin hay sao?”

Tôi bị dồn vào thế bí với “Sáng kiến Berlin của FDJ.” Ngày tôi còn là cán bộ Đoàn thanh niên, chúng tôi đã đưa ra sáng kiến này với mục đích ưu tiên xây dựng thủ đô. Để đạt kế hoạch đó, tất cả các tỉnh đều gửi nhân lực đến Berlin, và hậu quả thường là những lỗ hổng lớn ở địa phương. Cách biện luận của tôi – Berlin là bộ mặt của CHDC Đức – không được chấp nhận nữa. Leipzig là Leipzig, và muốn được đối xử thích hợp. Tôi nhận ra tính nhạy cảm trong phản ứng của mọi người qua lời một người cao tuổi: “Từ 18 năm nay Honecker không về đây.”

“Không đúng”, tôi trả lời.

“Vâng”, ông ta nói, “có đến hội chợ. Nhưng không đến với người dân Leipzig như Walter.”

Leipzig là nơi sinh của Ulbricht. Ulbricht thường đến đây.

Tôi tới cửa hàng bách hóa Centrum. Bốn tuần trước lễ Giáng sinh. Tôi được trả lời là những gì cần cho lễ Giáng sinh thì đều có. Nhiều nhóm tụ tập tranh luận. Vẫn những câu hỏi lặp đi lặp lại: sẽ tiếp tục ra sao? Những người có lỗi gây ra tình trạng hiện tại có bị trừng phạt không? Bao giờ thì mọi sự yên ổn trở lại? Thậm chí người ta còn hỏi tôi về tương lai Tuần phim Leipzig. Mọi người lắng nghe tôi nói. Nhiều câu trả lời của tôi nhận được hưởng ứng. Thậm chí có cả tiếng hô bộc phát “Egon, cứ làm tiếp như thế nhé!” làm ấm lòng tôi trong những ngày này.

Một gia đình đề nghị tôi tham gia cuộc biểu tình thứ Hai. Tôi trả lời thoái thác. Tôi không nói là từ tháng Mười đã có ý định đó. Tất cả những ai được tôi hỏi đều khuyên không nên.

Từ khu nội thành tôi tới nhà máy điện “Georgi Dimitroff.” Tình hình ở đây cực căng thẳng. Thiếu phụ từng thay thế để bảo dưỡng nồi hơi. Chúng tôi bàn bạc ngay tại chỗ, phải làm gì để hỗ trợ công nhân nhà máy qua khỏi mùa đông.

Rồi người dân Leipzig chỉ cho tôi xem khu phố cổ. Chúng tôi đến thăm quận Alt-Connewitz ở phía Nam thành phố. Tôi đã dự tính đến hình ảnh tồi tệ, nhưng những gì tôi thấy từ tình trạng nhà cổ bị bỏ bễ còn tệ hơn hình dung của tôi. Có lẽ hàng trăm căn nhà không thể ở được nữa. Tất nhiên: từ năm 1970 ở CHDC Đức đã xây mới hoặc tân trang hơn ba triệu căn hộ. Nhờ vậy mà chín triệu người, nghĩa là quá nửa dân số, nhận được điều kiện sống tốt hơn. Cùng thời gian đó, do tập trung tài lực vào xây mới nên công việc bảo dưỡng cần thiết cho nhà nhà cũ không được tiến hành. Lý do ấy không thuyết phục người Leipzig. Thành phố của họ cấp thiết cần được trợ giúp. Tôi hứa thứ Ba tới sẽ nêu câu hỏi ở Bộ chính trị, chính phủ làm cách nào có thể trợ giúp Leipzig bằng một chương trình xây dựng đặc biệt.

Buổi chiều tôi gặp các bí thư quận ủy SED. Tôi khâm phục các đồng chí đại diện cho đảng tại địa phương. Nhìn mặt thì biết họ ngày đêm làm việc không nghỉ. Chúng tôi bàn về công tác chuẩn bị Đại hội đảng bất thường. Họ nói với tôi không úp mở: hôm nay không còn tồn tại một đảng đã từng có cách đây ba tháng nữa. Khắp nơi thấy hiện tượng nản chí và rã đám. Tuy nhiên chúng tôi nhất trí: muốn đổi mới chủ nghĩa xã hội thì cần đổi mới đảng từ dưới lên trên và ngược lại.

Tôi đề nghị các đồng chí nhớ lại gốc rễ của đảng ta. Đảng thống nhất là chỗ cho những người cộng sản và xã hội dân chủ. Bất kể ai nói đến “ép buộc hợp nhất”, người đó muốn phủ nhận là sự thống nhất đó được tôi rèn trong cuộc đấu tranh phản chiến và chủ nghĩa phát xít. Tôi phản đối đề nghị đổi tên đảng. Biểu tượng thống nhất qua cái bắt tay của Wilhelm Pieck và Otto Grotewohl phù hợp với nguyện vọng nhiều người cộng sản và xã hội dân chủ thoát ra từ nhà tù và trại tập trung của Hitler, từ cảnh lưu vong và hoạt động bí mật. Chúng ta không được phép đối xử thiếu suy nghĩ với di sản này. Năm 1976 chúng ta đã phạm sai lầm khi đặt dấu bằng giữa hai chữ “đảng viên SED” và “người cộng sản.” Qua đó truyền thống đóng góp tự thân của SPD cho sự kiện thành lập SED bị giảm ý nghĩa. Lỗi đó có thể sửa, nhưng việc đổi tên thì không.

Tôi cũng đòi hỏi các đồng chí phải chú ý không chỉ cử các diễn giả xuất sắc, mà cả nhiều công nhân – những người không quen nói trước diễn đàn lớn – làm đại biểu đến dự Đại hội đảng. Khẩu hiệu “Đưa công nhân vào

Trung ương đảng!” chỉ có thể thành hiện thực khi họ có đại diện tại Đại hội đảng.

Khi ngồi trên ô tô quay lại Berlin, tôi nghe trong bản tin thời sự là CHLB Đức bảo lưu lệnh bắt Markus Wolf. Chính phủ CHLB Đức không muốn thu hồi lệnh bắt cựu lãnh đạo Tổng cục phản gián trong MfS hiện còn hiệu lực. Giả sử Wolf nhập cảnh vào CHLB Đức thì sẽ bị bắt. Đó là cách họ trả lời cho quyền tự do du lịch của chúng ta. Liệu họ sẽ nói gì khi CHDC Đức tuyên bố ra lệnh bắt chỉ huy của cơ quan Bundesverfassungsschutz hay Bundesnachrichtendienst khi có dịp? Có lẽ họ sẽ gọi đó là xâm phạm tự do. Bonn không nhượng bộ trong một vấn đề nào, Bonn muốn thấy CHDC Đức sụp đổ.

26/11

Tờ PRAVDA đăng một bài báo của Gorbachev dưới nhan đề “Ý tưởng XHCN và cách mạng cải tổ.” Tôi được đọc trước do đại sứ Xô viết cung cấp. Trước khi bắt tay thảo diễn văn trước Đại hội đảng bất thường, tôi đọc bài Gorbachev đánh giá công cuộc cải tổ ở Liên Xô. Ông định nghĩa Perestroika là một chặng dài trên con đường lịch sử của chủ nghĩa xã hội mà ở đó một hình thái xã hội thực sự dân chủ và tự quản được kiến tạo. Theo nhận xét của ông, Perestroika nâng các nguyên lý khởi thủy của cách mạng XHCN – trong quá khứ vốn hay chỉ được nhắc tên – lên tầm nguyên lý thực tiễn. Perestroika, theo Gorbachev, là một quá trình lịch sử kéo dài sang tận thế kỷ 21. Gorbachev bảo vệ học thuyết của Marx, Engels và Lenin. Ông thừa nhận lịch sử Liên Xô. Đường đi từ Cách mạng tháng Mười có khó khăn nhưng không sai. “Chúng ta từ bỏ quan liêu tập trung để nâng cao dân chủ tập trung”, tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô viết. Ông bảo vệ vai trò tiên phong của Đảng Cộng sản Liên Xô.

Trong bài này tôi không tìm ra câu nào cần phản biện. Nhưng dù vậy: tôi không tìm thấy tính xây dựng. Người ta cũng có thể nói rằng: lời lẽ thì đủ rồi, hãy cho tôi xem hành động. Từ năm 1985 Gorbachev đã nêu lên những câu hỏi đúng, nhưng ít câu trả lời mang tính xây dựng. Vấn đề chung của chúng ta: chúng ta biết không thể tiếp tục như trong quá khứ. Nhưng chúng ta không có ý niệm đầy đủ để giải quyết các nhiệm vụ thực tế của cải tổ. Gorbachev cũng chỉ thay ý niệm thực tế bằng luận cứ chung chung. Tôi tự đặt câu hỏi: giả sử nếu tất cả các quốc gia trong cộng đồng XHCN năm

1985 cùng bắt đầu Perestroika thì sẽ ra sao? Có lẽ chúng ta đã tiến xa hơn. Chúng ta đã làm thất vọng những người trao tâm huyết cho mình.

Những ý nghĩ ấy nảy ra trong đầu tôi, vì những ngày này tôi đọc bài phỏng vấn Wolfgang Ullmann của phong trào quần chúng “Dân chủ ngay bây giờ.”

Người ta hỏi ông: “Phe đối lập có cùng hiệp lực với SED về vấn đề quyền tự quyết không?”

Nhà nghiên cứu lịch sử nhà thờ nói: “Vâng, tôi không xấu hổ nói ra điều đó. [...]

Và lại tôi thuộc về những người không hề giấu giếm là xét về các quyết định chống phát xít cơ bản họ luôn luôn đứng về phía những người cộng sản ở đất nước này.”

Chúng ta rời xa Gorbachev, và qua đó đã mất các đồng minh ở ngay CHDC Đức.

Trong lúc tôi còn suy nghĩ về bài báo của Gorbachev thì có tiếng chuông ở cửa. Tôi nghĩ đó là Carsten, con trai tôi. Nhưng khi mở cửa tôi thấy nhân viên nhiều đồn cảnh sát trước mặt. Họ hỏi hộp. Kỳ thực họ chỉ đến để trao một thư phản đối. Nhưng bây giờ đứng trước mặt tôi thì họ muốn trực tiếp trình bày yêu cầu của mình.

“Nhưng tất nhiên”, một người nói, “chỉ khi đồng chí cho phép.”

Tôi đề nghị họ cứ nói.

“Chúng tôi đến đây nhân danh nhiều người. Chúng tôi phản đối vụ xử một đồng chí trong hàng ngũ chúng tôi.” Họ giải thích, họ không đồng ý một cảnh sát bị chịu trách nhiệm cho tất cả. Và lại, hôm 7 và 8/10 họ đều làm việc. Trước khi cảnh sát động chân động tay, họ đã bị chửi là “con bò”, “lợn cộng sản” và “đồ lợn bẩn thỉu.” Không ai trong đám chửi bới ấy bị trừng phạt cả. Mũi dùi công kích chỉ chĩa vào cảnh sát nhân dân. Nếu tiếp tục như thế thì sẽ không ai muốn làm cảnh sát nữa.

Tôi hỏi thêm và được biết, đây là vụ xử một cảnh sát tại tòa án quận Berlin-Prenzlauer Berg. Người ta nói hôm 8/10 anh ta đẩy một người vô tội bị bắt ngã xuống cầu thang. Nhưng không phải thế. Thẩm phán và công tố viên chỉ rối trí vì tất cả đòi điều tra các diễn biến trong ngày 7 và 8/10.

“Chúng tôi cũng hưởng ứng điều tra”, một người nói, “nhưng không phải vì thế mà ẽ cổ ra chịu.”

Những người cảnh sát nhân dân đứng trước mặt tôi đều chưa đến ba mươi tuổi. Chưa bao giờ họ chứng kiến tình cảnh nhân dân và cảnh sát nhân dân đứng đối mặt nhau như hôm 7 và 8/10. Tôi cảm thấy họ sợ sự căm giận của tất cả sẽ đổ lên đầu họ, những người cảnh sát bình thường. Tôi nói với họ: “Các anh đến đây là rất tốt. Can thiệp vào một vụ án thì cả tôi cũng không được phép. Hãy đưa tôi thư phản đối của các anh. Tôi sẽ đề nghị viện trưởng công tố thẩm tra sự việc này. Không ai được phép bị xử bất công, cả người tham gia biểu tình lẫn cảnh sát.”

Họ đi. Tôi không biết có thuyết phục được họ không. Nhưng có vẻ họ hài lòng sau khi nói chuyện với tôi.

Tình cảnh phức tạp. Một bên có lý khi đòi điều tra vụ cảnh sát đàn áp. Cảnh sát cảm thấy bị truy tố bất công. Tôi ước gì có nhiều thời gian hơn cho vụ này. Nhưng mỗi góp ý của tôi đều bị hiểu là ém nhẹm điều tra. Khi cảm tính toàn quyền ngự trị thì thực tiễn thất bại ngay từ đầu.

Với những mâu thuẫn nội tại ấy tôi ra bàn ngồi viết bản diễn văn cho Đại hội đảng bất thường. Khi đến Leipzig hôm qua, tôi được biết là giới khoa học xã hội ở trường đại học tổng hợp Leipzig đang nghiên cứu các vấn đề lý thuyết sẽ được bàn luận tại Đại hội đảng. Họ sẵn sàng tranh luận về luận thuyết đó với tôi, nếu thu xếp được với các nhà khoa học xã hội ở đại học Humboldt (Berlin) đang nghiên cứu vấn đề tương tự. Cộng tác viên của tôi cố gắng tổ chức hai nhóm hội đàm vào ngày mai. Các nhà khoa học của đại học Humboldt từ chối. Họ muốn đại diện cho diễn đàn riêng của mình. Công tác chuẩn bị Đại hội đảng nóng lên đến mức tôi lo cho sự sống còn của đảng.

Hằng ngày các đồng chí lãnh đạo nhiều lần nhận được tin tức quan trọng nhất từ CHDC Đức và cả thế giới qua thông tin nội tuyến của ADN. Hôm nay trên bàn tôi có tin là Wolfgang Berghofer, thị trưởng Dresden, không loại trừ khả năng ứng cử tranh chức tổng bí thư SED với tôi trong kỳ bầu cử mới. Tôi không biết tin đó trước hết qua báo đảng, tờ NEUES DEUTSCHLAND, mà nhờ một bài phỏng vấn đăng trước trong số mới nhất của tuần san STERN từ Hamburg. Berghofer và tôi quen nhau đã nhiều năm. Vừa trước đây mấy hôm chúng tôi còn nói chuyện điện thoại. Ông xin tôi lời khuyên cho cuộc đối thoại với phe đối lập. Quan hệ cá nhân của hai chúng tôi bắt nguồn từ những ngày cùng công tác tại Trung ương đoàn FDJ. Tôi đã gợi ý để ông lên ghế thị trưởng. Tất nhiên đó không phải lý do để không tranh cử với tôi. Trên chính trường hiếm có tình bạn cá nhân; lợi ích vẫn trên hết. Ứng cử vào chức vụ là một chuyện mới ở nước ta. Tin Berghofer định ứng cử vào chức tổng bí thư chỉ làm tôi ngạc nhiên vì tôi được tin đó từ truyền thông CHLB Đức.

Tôi gọi điện cho ông: “Wolfgang, tôi không thấy gì bất bình thường khi anh tranh cử với tôi cả. Tuy nhiên tôi không bằng lòng khi thấy anh không đủ dũng cảm nói riêng cho tôi biết hay ít nhất thông báo qua tờ NEUES DEUTSCHLAND.”

Câu trả lời của ông khiến tôi ngạc nhiên: “Tôi đã bị rơi vào thế tiến thoái lưỡng nan. Tôi sẽ sửa ngay.”

Một lát sau khi chúng tôi nói chuyện điện thoại có điện tín chuyển tới: “Về cuộc phỏng vấn của mình với tạp chí Hamburg STERN, thị trưởng Dresden cho ADN biết, trong tình huống phức tạp của đất nước hiện nay vấn đề nhân sự đối với cá nhân ông không quan trọng. Đại hội đảng bất thường sẽ bầu dân chủ một tổng bí thư. Thị trưởng Dresden không có ý định ứng cử cho chức vụ này.”

Trước khi ấn định lịch đàm phán với Seiters, chính phủ CHLB Đức còn cố thông qua hệ thống truyền thông để gây áp lực, kéo công luận đồng tình lợi ích của mình. Ví dụ như có tin trong tuần tới sẽ bãi bỏ quy định đối tiền tối thiểu và nghĩa vụ thị thực cho công dân CHLB Đức. Chúng tôi không hề có kế hoạch đó. Nói cho cùng thì CHDC Đức quan tâm đến lợi ích riêng và chỉ ra quyết định đó sau khi đàm phán bình đẳng và có đi có lại với CHLB Đức. Đường lối kẻ cả của Kohl gây dị ứng ở nhiều nhân vật khác nhau.

Tôi nhận được tin thông tấn, giám mục Cơ đốc giáo xứ Berlin là Georg Sterzinsky đã đòi Bonn “không lên mặt tài trợ lớn” đối với CHDC Đức. Không được phép vì các đòi hỏi của CHLB Đức mà CHDC Đức “lâm vào cảnh phụ thuộc chính trị.” Trích lời giám mục: “Ý thức tự tin của người CHDC Đức đã phát triển trông thấy trong mấy năm qua”, người dân không dễ để các quyền tự quyết của mình bị ai xâm phạm, bất kể đó là đảng hay láng giềng phía Tây.”

Cũng trong ý ấy, tôi chăm chú đọc thông báo nội bộ của nhóm công tác về vấn đề nhà thờ trực thuộc Trung ương đảng SED. Trong đó nói đến hội nghị giám mục hoan nghênh giám mục Sterzinsky đến thăm chủ tịch Hội đồng nhà nước mới nhậm chức sau Đại hội đảng bất thường. Các giám mục Cơ đốc giáo khi đến Vatican cũng đã bàn khả năng Giáo hoàng sang thăm CHDC Đức. Về sự kiện này có ý kiến rằng “nếu có lợi cho sự ổn định của CHDC Đức và uy tín của chủ tịch Hội đồng nhà nước thì sẵn sàng tổ chức chuyến thăm của Giáo hoàng tại CHDC Đức trước cả Hungary và Cuba đã có trong kế hoạch, nghĩa là trong năm 1990. Giáo hoàng chỉ cần nhận được dấu hiệu [...]”

Tôi ủng hộ ý tưởng này. Chuyến viếng thăm của nguyên thủ và linh mục trong tình cảnh này sẽ là dấu hiệu tích cực chống lại các nỗ lực đả phá hiện trạng hai nhà nước Đức. Tôi muốn thảo luận ý tưởng ấy với giám mục Sterzinsky khi tiếp ông đến thăm.

28/11

Thủ tướng CHLB Đức Kohl ra tuyên bố trước Nghị viện Đức về cộng tác với CHDC Đức. Ông đặt ra các điều kiện không thể chấp nhận. Ông phát triển một kế hoạch 10 điểm đầy mâu thuẫn nội tại. Một mặt thì ông hoan nghênh đề nghị của Modrow về một cộng đồng hiệp ước. Mặt khác ông nhấn mạnh mục đích thống nhất nước Đức của mình. Kohl đòi “thay đổi triệt để hệ thống chính trị và kinh tế của CHDC Đức” làm tiền đề cho hợp tác kinh tế. Hỗ trợ kinh tế cho CHDC Đức bị ông đặt phụ thuộc vào việc bãi bỏ nền kinh tế có kế hoạch. Ông nhắc đến “các cấu trúc liên quốc gia” giữa hai quốc gia trên đất Đức với mục tiêu thiết lập trật tự kiểu CHLB Đức. Kohl vừa dứt lời thì đại sứ Kochemassov gọi điện cho tôi.

“Tôi vừa điện thoại với Mikhail Sergeyevich để thông báo về bài diễn văn của Kohl. Ông rất bất bình về lời lẽ của thủ tướng CHLB Đức”, Kochemassov nói.

“Tôi cũng thế”, tôi đáp, “Kohl gây ấn tượng, các đề xuất của chúng tôi về cải cách kinh tế và sửa đổi hệ thống chính trị trong nội bộ CHDC Đức là tác phẩm của ông ta. Kohl muốn quyết định về CHDC Đức, liên tục đưa ra đòi hỏi mới. Không thể chấp nhận được.”

Kochemassov nói: “Ý của Mikhail Gorbachev là thái độ của thủ tướng CHLB Đức đi ngược với chính cam kết của ông ta không có ý đồ làm mất ổn định CHDC Đức. Tuyên bố này trực tiếp đối kháng với Hiệp ước cơ sở giữa hai nhà nước Đức và Thỏa ước bốn bên về Berlin. Gorbachev khuyến nghị CHDC Đức phản ứng gay gắt với tuyên bố đó.”

Chúng tôi nhất trí là người phát ngôn của chính phủ sẽ công bố nhận định về bản tuyên bố của Kohl. Buổi tối, trong cuộc phỏng vấn của kênh ARD tôi cũng đưa ra nhận định. Tôi nói, CHDC Đức bác bỏ các điều kiện đàm phán với CHLB Đức. Nếu người ta suy diễn khái niệm liên quốc gia theo hướng cộng tác giữa hai quốc gia tự quyết thì nhiều chuyện có thể đem ra bàn được. Nhưng đòi hỏi thống nhất nước Đức của thủ tướng thì tôi tuyệt đối từ chối.

Tôi không đơn độc với nhận định trên. Ngay ở CHLB Đức diễn văn của Kohl cũng gây phản ứng mâu thuẫn. Chủ tịch khối SPD trong Nghị viện Đức, Hans-Jochen Vogel, trong buổi tranh luận trước Nghị viện Đức đã phản đối “các đòi hỏi tối hậu về tiếp nhận chế độ kinh tế và nhất là chế độ sở hữu của CHLB Đức” do đại diện chính quyền CHLB Đức đặt ra cho CHDC Đức. Ông nói, ở CHLB Đức ai cũng chỉ nói về CHDC Đức, nhưng không ai “nói về các khiếm khuyết và lệch lạc trong thực tế xã hội của chúng ta.” Ba khiếm khuyết không thể không thấy ở CHLB Đức: mất công bằng xã hội, nạn thiếu nhà ở và môi trường ngày càng bị xâm hại và đe dọa. Nữ nghị sĩ đảng Xanh Jutta Oesterle-Schwerin gọi chương trình của thủ tướng CHLB Đức về chính sách Đức là kế hoạch ba bước nhằm “đưa CHDC Đức về với đế chế.”

Phiên họp Bộ chính trị hôm nay bàn về đường lối SED về Bàn Tròn. Các nhóm công tác được thành lập để phục vụ đề tài cải cách hiến pháp, cải cách kinh tế, luật bầu cử, lịch bầu cử cũng như soạn thảo các đạo luật cơ sở, phân tích và đường lối.

Sau cuộc họp Bộ chính trị tôi tiếp các đảng và tổ chức quần chúng của Khối dân chủ .

Chủ tịch luân phiên kỳ này là đảng CDU. Chủ tịch đảng Lothar de Maizière khai mạc cuộc họp và cho tôi phát biểu.

Tôi thông báo, Hội nhà thờ Tin Lành ở CHDC Đức đã mời đến Bàn Tròn. Buổi gặp mặt đầu tiên sẽ diễn ra vào ngày 7/12 trong tòa nhà Dietrich Bonhoeffer ở Berlin. SED sẽ nhận lời mời. Tôi là tổng bí thư sẽ đại diện cho SED.

Theo cách hiểu của Bộ chính trị, Bàn Tròn sẽ tạo điều kiện để trao đổi bình đẳng trên bình diện cao nhất giữa các đảng và tổ chức quần chúng có đại diện trong Quốc hội và các phong trào mới xuất hiện. Bàn Tròn không thể thay thế Quốc hội hay chính phủ. Những suy nghĩ được đưa ra bên Bàn Tròn là đề xuất gửi đến các khối và tiểu ban Quốc hội hay chính phủ. Bàn Tròn sẽ họp khi có nhu cầu. Lập trường của SED là tìm sự đồng thuận rộng rãi trong các vấn đề cuộc sống của nhân dân ta, tương lai XHCN của nước

ta, quyền tự quyết của CHDC Đức, sửa đổi hiến pháp, luật bầu cử nhằm bảo đảm bầu cử các cấp tự do và bí mật.

Như chúng tôi được biết từ phía nhà thờ Tin Lành, bên cạnh các đảng phái có đại diện trong Quốc hội họ sẽ mời đại diện nhà thờ Cơ đốc giáo và Nhà thờ tự do cũng như tất cả các phong trào mới nổi lên, kể cả những đảng phái đang có dự định thành lập.

Khỏi chúng tôi nhất trí đề nghị nhà thờ Tin Lành mời thêm cả các tổ chức quần chúng có ghế trong Quốc hội. Đồng thời tôi cũng đấu tranh tiếp tục giữ Khối dân chủ mà trong đó không có đảng nào có đặc quyền lãnh đạo Khối. Có nhiều ý kiến khác nhau về chuyện này, để quyết định sau.

Tôi hoan nghênh Bàn Tròn và đấu tranh tiếp tục giữ Khối dân chủ vì tôi tin rằng tất cả các lực lượng chính trị – cho dù có bất đồng ý kiến này khác – phải liên hiệp lại để chống CHLB Đức thôn tính CHDC Đức.

Trong vụ này có một bản luận chứng rất đáng chú ý mà tôi nhận được từ Tây Berlin. Tại một hội nghị của Viện Aspen hôm 27/11 Walter Momper đã trình bày “Bản luận chứng về các tiến triển thời sự ở CHDC Đức và châu Âu và tác động của chúng vào Berlin” với sự mạch lạc đáng nể. Ông đòi phương Tây từ bỏ lối tư duy cục bộ vẫn còn đến hôm nay. Theo tinh thần đó, phải xét lại toàn bộ chính sách đối ngoại của phương Tây, ví dụ như danh sách CoCom. Các quá trình ở Đông Âu và CHDC Đức đều ổn định về chính trị. Vì vậy địa bàn hoạt động hữu hiệu duy nhất của phương Tây nằm trong ổn định hóa kinh tế của khối các nước phương Đông. Ngược lại, các can thiệp chính trị là vô hiệu và không mang tính xây dựng. Xét về chính trị, phương Đông không còn khả năng đe dọa phương Tây bằng quân sự nữa. Nguy cơ lớn nhất cho sự bất ổn định chính trị do áp lực kinh tế hiện ở CHDC Đức, nếu không xét Liên Xô. Với quyền tự do du lịch không hạn chế, CHDC Đức đã tự lộ một điểm yếu quan trọng. Nếu lợi dụng điểm yếu đó thì sẽ có hậu quả tiêu cực không chỉ đối với quá trình dân chủ hóa ở CHDC Đức và Đông Âu, mà cả cho tính ổn định chính trị ở CHLB Đức. “Việc CHDC Đức mất máu do một số người bên CHLB Đức đang gây ra một cách tích cực hoặc do không làm gì, có thể sẽ làm nảy sinh ý chí hợp nhất hai nhà nước mà hiện tại trong nhân dân CHDC Đức chưa có sự sẵn sàng ấy. Nhưng lúc ấy không thể gọi là ‘tái thống nhất’ mà là ‘sáp nhập vì nghèo’”, Momper viết.

Các luận chứng cho thấy thị trường Berlin có đầu óc rất thực tiễn, nhưng chúng cũng chứng minh rằng đề tài tái thống nhất nay đã thành đề tài đấu tranh chính trị của các đảng ở CHLB Đức.

29/11

Từ 6 giờ tôi ngồi bên bàn giấy ở văn phòng. Cho đến 8 giờ ít chuông điện thoại hơn. Tôi đủ yên tĩnh để đọc thư và tin tức. Tôi bắt đầu với lời kêu gọi “Vì đất nước ta.” Tôi xúc động thấy dân chúng đủ mọi nguồn gốc, tôn giáo và lý lịch ở CHDC Đức đấu tranh gìn giữ tính độc lập của CHDC Đức. Trong một cuộc họp báo hôm qua Stefan Heym đã đọc lời kêu gọi:

“Đất nước ta đang trong cuộc khủng hoảng sâu sắc. Chúng ta không thể và không muốn sống như đã từng sống cho đến nay nữa. Giới lãnh đạo của một đảng đã ngạo mạn nắm quyền trị vì nhân dân và đại diện cho nhân dân, các cấu trúc mang dấu ấn Stalin đã xâm chiếm mọi lĩnh vực cuộc sống. Không bằng bạo lực mà bằng biểu tình, nhân dân đã bắt phải tiến hành quá trình cách mạng đổi mới, một quá trình có tốc độ chóng mặt. Chúng ta chỉ còn ít thời gian để gây tác động đến các khả năng khác nhau được coi là lối thoát ra khỏi khủng hoảng.

HOẶC LÀ chúng ta có thể kiên quyết giữ tính độc lập của CHDC Đức và cố gắng cùng mọi lực lượng riêng cũng như các nước và nhóm lợi ích sẵn sàng hành động để phát triển ở đất nước ta một xã hội đoàn kết, trong đó bảo đảm hòa bình và công bằng xã hội, tự do của từng người và của tất cả, giữ gìn môi trường.

HOẶC LÀ chúng ta – dưới áp lực kinh tế mạnh mẽ và điều kiện tồi tệ gắn liền với sự trợ giúp cho CHDC Đức từ các thế lực kinh tế và chính trị có ảnh hưởng mạnh ở CHLB Đức – phải cảnh giác để các giá trị vật chất và tinh thần của chúng ta bắt đầu bị bán tổng bán tháo, và chẳng chóng thì chầy Cộng hòa dân chủ Đức sẽ bị Cộng hòa liên bang Đức thôn tính.

Hãy để chúng ta đi con đường thứ nhất. Chúng ta hãy còn cơ hội phát triển một lựa chọn XHCN bên cạnh CHLB Đức trong quan hệ láng giềng bình đẳng với tất cả các quốc gia châu Âu. Chúng ta hãy còn có thể nhớ lại lý tưởng chống phát xít và nhân văn đã từng là xuất phát điểm của chúng ta.

Chúng tôi kêu gọi tất cả các nam nữ công dân chia sẻ hy vọng và lo toan của chúng tôi, hãy ký tên để cùng phát đi bản kêu gọi này.”

Stefan Heym nói: “Trong những ngày này, một lời kêu gọi như vậy vô cùng quan trọng, vì Kohl đã chơi khước đạo đầu cho cuộc thôn tính.” Bên cạnh Heym có các văn nghệ sĩ khác cùng ký như Christa Wolf, Volker Braun, Jutta Wachowiak, Konrad Weiss, Frank Beyer, Sighard Giller, Tamara Danz; đại diện nhà thờ như Đức tổng giám mục Günter Krusche, giám mục Christoph Demke, linh mục Friedrich Schorlemmer; các nhà khoa học, luật sư, bác sĩ, y tá, giáo viên; cán bộ SED như Wolfgang Berghofer và Heinz Warzecha; công dân tham gia hoặc có cảm tình với các nhóm chính trị mới như Sebastian Pflugbeil và Ulrike Poppe.

Đối với tôi, lời kêu gọi là tài liệu quan trọng nhất trong mùa thu này, nó vượt khỏi mọi ranh giới đảng phái. Tôi nhận ra khả năng đem một vấn đề chính trị cơ bản ra tranh luận: CHDC Đức đi đâu? Tôi chia sẻ lo lắng của những người ký đầu tiên thấy CHDC Đức đứng ở ngã ba đường. Tôi viết cho họ là tôi tham gia lời kêu gọi.

ADN vừa công bố lá thư của tôi thì một trận mưa phản đối đổ xuống: lấy chữ ký thì tốt, nhưng không lấy chữ ký của lãnh đạo SED! Nó sẽ làm giảm giá trị lời kêu gọi “Vì đất nước ta.” Tôi không lường trước được thái độ này. Tôi những tưởng đây là lời kêu gọi tất cả những ai vì đất nước. Giả sử đoán trước được phản ứng thì tôi đã không ký. Lòng bao dung thì ra cũng là một vấn đề. Ai cũng nói đến bao dung, nhưng không phải tất cả được nhận sự bao dung. Mỗi ngày một rõ hơn là tôi không thể lấy lại được niềm tin đã mất. Hồi tháng 10 tôi còn tin mình có thể chặn đứng khủng hoảng này. Nhưng những năm dài cộng tác với Erich Honecker đã khiến nhiều người có ấn tượng rằng tôi không thể có khả năng làm cải cách. Mặc dù tôi không giả mạo kết quả bầu cử hoặc chỉ thị cho ai làm việc đó, người ta vẫn luôn quy trách nhiệm cho tôi là trưởng ban bầu cử trung ương. Và cuối cùng là lời phát biểu của tôi ở Saarbrücken về Trung Quốc bị truyền thông Tây Đức bóp méo đến nỗi không ai nghe thấy thanh minh sự thật của tôi nữa.

Cả trong mấy ngày gần đây tình hình chính trị vẫn không dịu đi. Tin tức mới về tham nhũng và lạm quyền làm sụp đổ niềm tin sót lại vào chúng tôi. Tiếp tục có nhiều đảng viên ra khỏi đảng. Tôi bị buộc tội che đậy cho các đồng chí của mình ngày xưa. Ví dụ có những tin như nhà nghỉ của Willi

Stopph ở tỉnh Brandenburg. Tôi không hề biết. Tin về các lỗi lầm của cán bộ lãnh đạo, cả khi chỉ là tin đồn, làm rung động CHDC Đức hơn cả kế hoạch thôn tính CHDC Đức của Kohl.

Tôi đọc thông tin từ hội nghị dân số đầu tiên của CHDC Đức. Những dữ liệu trước đây vài tuần còn giữ bí mật, nay được công bố. Từ năm 1961 hơn 800.000 người đi mọi đường khác nhau rời khỏi CHDC Đức. Những công dân ra đi trong đợt cuối thường ở lứa tuổi trước 40. Hệ quả sẽ tác động hàng chục năm đến thành tích lao động và con số sinh đẻ của chúng ta. Đặc biệt ngành y tế, công nghiệp và xây dựng cũng như khu vực dịch vụ chịu ảnh hưởng nặng nề, trong khi các nông dân hợp tác còn trụ được. Chúng ta nhất định phải đưa lại một triển vọng cho người dân CHDC Đức.

Cuộc gặp thượng đỉnh giữa Mikhail Gorbachev và George Bush tại Malta sắp diễn ra. Làng tin tức quốc tế so sánh nó với Hội nghị Krym tại Yalta. Có những lực lượng cho rằng kết quả của Malta là chấm hết của các nghị quyết Yalta, nó chỉ có thể là sự thay đổi tình trạng hiện tại. Thay cho an ninh sẽ xảy ra mất an ninh. Tôi tin là đề tài CHDC Đức sẽ đứng ở vị trí ưu tiên trong chương trình nghị sự.

Tôi quyết định viết một bức thư đến tổng thống Hợp chủng quốc Hoa Kỳ trước bối cảnh Kế hoạch 10 điểm của Kohl. Tôi báo cho ông ta biết là các biến chuyển xã hội ở CHDC Đức không thể đảo chiều. Tôi chỉ rõ rằng tất cả công dân CHDC Đức đến nay đã có quyền tự do du lịch không hạn chế. Qua đó, tôi nhấn mạnh, CHDC Đức đã thực thi triệt để các quy định và thỏa thuận của CSCE. “CHDC Đức xuất phát từ tư tưởng rằng”, tôi viết, “không ai có thể hưởng ứng sự mất ổn định tình hình châu Âu, nhất là ở trung tâm châu lục này. Là một nhà nước XHCN chống phát xít và dân chủ, CHDC Đức sẽ hành động theo tinh thần đó và luôn là một đối tác trung thực và đáng tin cậy [...] Trên quan điểm đó sự tồn tại của hai nhà nước Đức trong biên giới hiện thời và trong khối liên minh của mình vừa là một yếu tố cơ bản của an ninh châu Âu lại vừa là cách tuân thủ và vận dụng nghiêm ngặt Thỏa ước bốn bên. Chủ nghĩa dân tộc, sự phục hồi ý tưởng quốc xã và cố gắng xét lại các kết quả chiến thắng của khối đồng minh chống Hitler nhất định sẽ vô cùng tổn hại cho hòa bình vững chắc ở châu Âu.”

Không còn ngày nào trôi qua mà tôi không bị đối mặt với vấn đề thống nhất nước Đức nữa. Max Schmidt, giám đốc Viện chính trị và kinh tế quốc tế của CHDC Đức, đề nghị trưng cầu dân ý về chủ đề này. Trong một bức thư gửi tôi ông trình bày như sau:

Trong mấy tuần vừa qua, đòi hỏi “tái thống nhất” ngày càng mạnh mẽ hơn. Điều đó liên quan đến nhiều người bình thường không còn muốn đợi lâu thêm, đợi đến khi tình hình ở CHDC Đức được cải thiện. Theo ý họ, tốt hơn hết là đừng liều thí nghiệm thêm nữa, mà nên cố gắng đạt được “tái thống nhất” ngay. Nếu chúng ta không trả lời câu hỏi này thì “tái thống nhất” sẽ là chủ đề chính trong bầu cử Quốc hội. Nhưng một câu hỏi số mệnh như vậy của CHDC Đức sẽ không thích hợp để vận động bầu cử. Hiện vẫn tồn tại một đồng thuận cơ bản giữa SED, các đảng khác và lực lượng lãnh đạo Diễn đàn mới, Vùng dậy dân chủ và Dân chủ ngay bây giờ, đảng Xã hội dân chủ, đảng Xanh và hai nhà thờ chính là “tái thống nhất” không mang tính thời sự. Xét cả về truyền thống chống phát xít lẫn tương lai XHCN thì vẫn còn một sự thống nhất nhất định. Tuy nhiên cần đặt câu hỏi: đồng thuận cơ bản ấy còn vững được bao lâu nữa? Có thể sẽ sinh ra một tình huống mà ngay từ nước ngoài cũng không còn biện pháp nào chống “tái thống nhất” diễn ra nữa.

Vậy thì có lẽ đã đến lúc nói chuyện cởi mở với các đảng khác, các tổ chức dân chủ và nhà thờ để đưa nội dung chính trị vào đồng thuận về tính không thời sự của “tái thống nhất.” Hình thức thích hợp có thể là trưng cầu dân ý. Dân chúng sẽ biểu quyết là chủ đề nước Đức thống nhất hiện tại không nằm trong chương trình nghị sự, mà phải ưu tiên bầu cử tự do chọn một chính phủ CHDC Đức mới.

Tôi thấy đó là một ý tốt và định đem ra tranh luận cuộc họp Bộ chính trị sắp tới. Nếu đạt được nhất trí ở đó thì tại buổi họp đầu tiên của Bàn Tròn ngày 7/12 tôi sẽ đưa ra đề nghị tổ chức trưng cầu dân ý ở CHDC Đức về hợp nhất hai nhà nước Đức. Có lẽ đa số dân CHDC Đức sẽ không quyết định hợp nhất nhanh chóng. Phản ứng đầu tiên sau lời kêu gọi “Vì đất nước ta” nói lên điều đó. Kết quả trưng cầu dân ý, tôi tin chắc như thế, sẽ là sự ủy quyền cho chính phủ CHDC Đức tiến hành thương lượng với CHLB Đức mà Bonn không hề được đặt ra điều kiện nào. Trong tình huống này, đó sẽ là một chiến thắng chính trị quan trọng cho CHDC Đức.

Trong số tài liệu tôi nhận được cho phiên họp Quốc hội ngày mai có bản dự thảo tuyên bố của Quốc hội về biến cố năm 1968 ở Tiệp Khắc. Lịch sử đã đuổi kịp chúng tôi. Trong khi Gorbachev tại chuyến đi thăm Ý chỉ nói “biến cố năm 1968 phải được đánh giá trước bối cảnh thù địch giữa hai khối” thì trong dự thảo tuyên bố của Quốc hội lại có câu: Quốc hội “cực kỳ ân hận vì sự tham gia của các đơn vị Quân đội nhân dân quốc gia CHDC Đức vào các hoạt động quân sự của lực lượng vũ trang Hiệp ước Warszawa ở Tiệp Khắc hồi tháng Tám năm 1968, nay nhân danh nhân dân CHDC Đức xin các dân tộc Tiệp Khắc thứ lỗi.” Trong những ngày này không có thì giờ để phân biệt.

Tôi thử xác định các sự kiện lịch sử. Về chính trị, năm 1968 CHDC Đức đã ủng hộ hoạt động này của Hiệp ước Warszawa. Vì vậy xin lỗi là đúng. Nhưng không bao giờ các đơn vị của NVA tham gia hoạt động quân sự ở nước láng giềng. Walter Ulbricht trong một cuộc nói chuyện với Brezhnev đã xin để các đơn vị của CHDC Đức không tiến vào Tiệp Khắc vì các sự kiện lịch sử năm 1938. Như đã biết, năm 1938 Tiệp Khắc bị quân đội phát xít Đức xâm chiếm. Không bao giờ quân đội Đức được xâm chiếm nước láng giềng, đó là lý luận của Ulbricht. Và Brezhnev thông cảm. Để không dừng ở mức chung chung, tôi đề nghị thượng tướng Fritz Streletz cung cấp thông tin – năm 1968 ông là phó tư lệnh – các đơn vị NVA có cùng tiến vào lãnh thổ Tiệp Khắc hay không. Ông báo cho tôi trong một bức thư ngày 29/11: “Liên quan đến hoạt động của các lực lượng vũ trang hợp nhất, không ở thời điểm nào có đơn vị của Quân đội nhân dân quốc gia trên lãnh thổ Tiệp Khắc.” Trong một phiên họp của khối SED, khi đọc lên bức thư này tôi bị người ta cự lại: chẳng ai tin đâu! Tôi muốn ghi rõ sự thật về NVA trong bản tuyên bố. Rõ ràng trong những lúc như lúc này người ta phải bám vào tinh thần thời đại. Có nghĩa là: CHDC Đức tham dự mọi điều ác. Chuyện ấy dễ được người ta tin hơn.

Trong tập thư từ cũng có một lá thư của Roland Claus, bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED ở Halle từ mấy hôm nay. Trước đây nhiều năm, khi còn lãnh đạo Trung ương đoàn FDJ tôi đã đưa ông vào vị trí bí thư thứ nhất FDJ của tỉnh Halle. Hôm nay ông viết cho tôi: “Sau một thời gian suy nghĩ, tôi muốn cho anh biết một số suy nghĩ cá nhân sau đây: ở Đại hội đảng đặc biệt anh không nên ứng cử chức Tổng bí thư lần nữa. Công lao của anh đưa đến Bước Ngoặt được trong đảng thừa nhận tuyệt đối, nhưng đồng thời trong

khi chuyện trò với các đảng viên SED và người dân khác tôi luôn cảm thấy rằng người ta sẽ không đem lại cho cá nhân anh niềm tin cần thiết để lãnh đạo công cuộc đổi mới trong đảng và xã hội.”

Nếu Claus phát biểu như vậy thì ông đã tin chắc vào suy nghĩ của mình. Ông biết chắc có những người đồng chí bên cạnh mình muốn thay đổi triệt để ở thượng tầng của đảng. Tôi phải tính đến lực lượng đối kháng trong đảng chống lại mình. Nhưng dù vậy tôi sẽ không lẫn tránh xung đột. Tôi sẽ đối mặt với Đại hội đảng, thừa biết là mình sẽ không trụ lại được. Đấu tranh là một phần cuộc đời tôi. Tôi sẽ không bỏ cuộc mà không đấu tranh, cả bây giờ cũng vậy.

1/12

Willy Brandt nhờ chuyển thông điệp miệng đến tôi, không nên biến Honecker thành bung xung. Chủ tịch danh dự của SPD nói, người ta phải phân tích sai lầm, phải trừng phạt những vi phạm luật pháp CHDC Đức. Nhưng trong quá khứ Honecker cũng có thành tích tích cực. Quan điểm của tôi cũng vậy. Vấn đề chỉ là khó bảo vệ quan điểm đó lúc này. Điều này tôi cũng phải trải nghiệm lần nữa tại phiên họp Quốc hội hôm nay. Đơn của tất cả các khối đòi gạch quyền lãnh đạo “của giai cấp công nhân và đảng Marx-Lenin của mình” khỏi mục 1 trong hiến pháp được Quốc hội phê chuẩn hầu như nhất trí. CDU còn đi xa hơn. Họ muốn thu hẹp phần đầu tiên của mục 1, chỉ còn ấn định CHDC Đức là một nhà nước XHCN. Đề nghị này vấp phải trở lực của đa số đại biểu Quốc hội muốn tiếp tục định nghĩa CHDC Đức là nhà nước “của công nhân và nông dân.”

Tôi không hài lòng với cuộc tranh luận này. Không phải vì tôi có ý muốn bảo lưu vai trò lãnh đạo của SED trong hiến pháp. Hiến pháp thể hiện trật tự cơ bản của nhà nước. Trong những ý nghĩa trọng đại có cả hình thái thi hành quyền lực và vị thế pháp lý của công dân. Tôi ước có cuộc tranh luận về hiến pháp mà người dân – vốn là đối tượng của hiến pháp – được nói lời quyết định. Tôi hy vọng trong dịp đó sẽ được phép nói rõ: CHDC Đức là gì? CHDC Đức muốn đến đâu? CHDC Đức muốn hướng đến mục tiêu gì với một chủ nghĩa xã hội dân chủ? Đảng nào thì điều đó cũng chỉ khả thi với một cải cách kinh tế song hành. Chúng ta sẽ không giải quyết được lấy một vấn đề duy nhất nếu không chỉnh sửa được nền kinh tế. Ngoài ra tôi còn nghĩ rằng chúng ta không có quyền cắt xén hiến pháp từng bước. Năm

1968 hiến pháp được phê chuẩn qua trưng cầu dân ý. Vì vậy tôi ủng hộ: chỉ thay đổi triệt để hiến pháp của chúng ta qua trưng cầu dân ý. Thêm nữa, tôi ước gì được tranh luận vấn đề này trong Đại hội đảng bất thường. Với sự ủy nhiệm của Đại hội đảng thì khối SED đáng tin tưởng hơn.

Phiên họp Quốc hội biến thành phiên tòa xử các cán bộ SED. Các đảng liên minh cố gắng cắt cầu nối với SED. Tiểu ban điều tra tham nhũng và lạm quyền trình bày báo cáo sơ bộ. Nhiều chuyện bần thủ dơ dáy hiện ra. Không chỉ các đại biểu Quốc hội, mà cả hàng triệu người theo dõi truyền hình và truyền thanh được chứng kiến một số trong giới lãnh đạo cũ đã tận dụng và lợi dụng quyền lực của mình ra sao. Ở một số trường hợp tôi tự hỏi, làm sao có thể xảy ra chuyện ấy được. Ở một số trường hợp khác thì tôi nghĩ, có lẽ thẩm tra rồi hãy buộc tội thì hơn. Đôi khi cũng chỉ là lời đồn đại hay cáo trạng sai được đưa ra. Nhưng một khi đã ra công luận thì mọi thứ được coi là sự thật, kể cả khi sau này được cải chính lại.

Wolfgang Herger phát biểu nhân danh SED. Ông nói thẳng, cả lạm quyền lẫn tham nhũng đều không thể đi đôi với lý tưởng và mục đích của đảng, và cả nguyên tắc pháp lý XHCN. Ông cố gắng lần ra gốc rễ tệ nạn đó: sự biến dạng của dân chủ trong nội bộ đảng cũng như thiếu kiểm tra công khai đã tạo đất sống cho những hiện tượng đó. Quan trọng là phải có những cơ chế không để những méo mó đó được phép lặp lại. Đồng thời Herger kêu gọi bảo vệ uy tín và phẩm giá của những đồng chí đảng viên và cán bộ nhà nước chân thật trước vu cáo và lăng mạ.

Mấy tháng vừa qua tàn phá sức khỏe. Tôi phải rời phòng họp một lát. Bác sĩ của tôi đoán là tôi sắp quy, ông muốn tôi vào bệnh viện ngay. Tôi từ chối. Ông viết giấy ốm cho tôi, có nghĩa là bây giờ thì tôi phải chịu trách nhiệm cho tất cả những gì xảy ra về mặt sức khỏe. Ốm lúc này? Ai cũng sẽ cho đó là chạy trốn trách nhiệm. Không, tôi không muốn hèn, bây giờ cũng vậy.

Sau khi nghỉ ngơi chừng 20 phút tôi quay lại phòng họp. Tôi theo dõi cuộc tranh luận. Vào cuối buổi thì tôi được phát biểu. Tôi nhận trách nhiệm chính trị cho tất cả những gì quy cho Bộ chính trị cũ. Ngay cả khi mới là ủy viên Bộ chính trị từ năm 1983, tôi vẫn đón nhận phê bình. Tuy vậy tôi chỉ ra một lần nữa sự khác biệt giữa các sai lầm chính trị đã đưa chúng ta vào khủng hoảng với những hành vi phạm pháp mà tôi cực lực phản đối.

Tôi kể lại quá trình đấu tranh gian khó trong Bộ chính trị cũ, rốt cuộc dẫn đến thay thế Honecker, tôi đấu tranh để tất cả những ai muốn học hỏi và thay đổi cũng phải được có một quá trình học hỏi. Giống như các đại biểu Quốc hội học thêm được ý thức tự tin mới, chúng ta cũng phải cho những người khác điều kiện để rút bài học từ sai lầm.

Vài người hôm nay nói về đặc quyền cứ như chính họ chưa bao giờ được hưởng nó. Chúng ta không thể có một bắt đầu mới với gian dối và đạo đức giả. Án quyết sẽ chỉ được ban ra sau khi sự thật được kiểm chứng. Tôi không chịu nổi, tôi nói, khi toàn bộ những chuyện do truyền thông phương Tây tung ra được coi là sự thật. Ở đó ngày nào cũng sản xuất ra những bài báo nhằm mục đích phân tán các lực lượng cải cách ở CHDC Đức. Được hỏi về các đặc quyền riêng, tôi trả lời, tôi không sai xây nhà cho các con. Bản thân tôi không có nhà nghỉ, không có vùng đi săn và không có nhà đi săn.

Trong lúc đứng ở bục diễn thuyết, đầu óc tôi chợt nảy ra ý, liệu có nên đặt câu hỏi tín nhiệm chủ tịch Hội đồng nhà nước. Tôi bỏ ý định đó vì không muốn làm gì mà không bàn bạc trước với khối SED trong Quốc hội.

Bộ chính trị họp trong các giờ nghỉ giữa phiên họp Quốc hội. Chúng tôi bàn về chuẩn bị Đại hội đảng bắt thường và Hội nghị đại biểu cấp huyện diễn ra vào cuối tuần tới. Chúng tôi được biết chỉ bộ đảng của xí nghiệp điện tử truyền hình Berlin mời tất cả các đại biểu dự Đại hội đảng đến gặp nhau tại đại học Humboldt. Ở đó dự định sẽ tranh luận về đảng cần “đổi mới triệt để hoặc thành lập mới.” Tôi tin rằng đổi tên đảng không đem lại cho chúng ta lợi thế chính trị nào. Ngay cả việc lập ra một đảng cộng sản của CHDC Đức cũng chỉ thúc đẩy xu thế băng nhóm mà thôi. Chuyển hướng qua đảng xã hội dân chủ (SDP) không giải quyết được vấn đề của SED; thà đổi vị trí qua đảng SPD chính công còn hơn. Đường thứ ba đã do SPD chiếm chỗ rồi. Trong tình huống hầu như không còn lối thoát này, tôi gửi một công điện đến tất cả tỉnh ủy và huyện ủy. Trong đó tôi kêu gọi, cho dù có bất đồng ý kiến và ban lãnh đạo đảng hiện thời bị phê phán chính đáng, “hãy làm tất cả, tất cả mọi việc để giữ gìn sự thống nhất trong đảng ở bất kỳ điều kiện nào. Mỗi người trong chúng ta nên hiểu là cho dù có các quan điểm khác nhau, không có một SED thống nhất thì không có CHDC Đức XHCN.” Ở Đại hội đảng phải tranh luận về các lập trường khác nhau. Bất đồng ý kiến

không được phép chia rẽ chúng ta. Bất đồng ý kiến là yếu tố quan trọng của dân chủ trong nội bộ đảng.

Sau cuộc họp Quốc hội, buổi thảo luận của Bộ chính trị kéo dài tiếp đến tận đêm. Trong chương trình cũng có một báo cáo của Alexander Schalck về cuộc đàm luận hôm nay với Seiters ở Bonn về các ủy nhiệm mới trong công tác chuẩn bị cuộc gặp giữa tôi, Modrow và thủ tướng CHLB Đức.

Trước khi đi vào phần báo cáo tôi chứng kiến một hình ảnh Alexander Schalck như chưa từng thấy cho đến nay. Trước đây dù khó khăn ra sao ông vẫn lạc quan ngời ngời. Trong mọi tình huống ngõ cụt ông đều tìm ra một giải pháp. Hôm nay ông ngồi trước chúng tôi, tuyệt vọng và khóc. Trước nhà riêng của ông có biểu tình. Có tin dọa giết. Có nhiều đồn đại về Ban điều phối thương mại của ông. Một bài báo trong tạp chí DER SPIEGEL từ Hamburg được các đại biểu Quốc hội đón nhận tựa như trong đó viết sự thật về Ban điều phối của ông. Schalck có thể giải thích mọi chuyện cho Quốc hội rõ. Nhưng ai cũng nên biết là lúc đó các chuyện bí mật quốc gia – mà nước nào trên thế giới này cũng có – cũng sẽ lộ ra cho bên Tây biết. Ông và chúng tôi đều trong tình trạng không lối thoát.

Nghe ông thuật lại, tôi xốn xang trong lòng. Tôi nhớ lại cách đây mấy hôm sau khi Schalck nghe được những lời đe dọa đầu tiên, một người bạn chung của hai chúng tôi là Wolfgang Junker đã bắt liên lạc với Tập đoàn quân miền Tây của Liên Xô. Nếu Schalck bị đe dọa tính mạng thì sẽ cùng vợ cấp tốc đến Wünsdorf với bộ tư lệnh Tập đoàn quân miền Tây của Liên Xô. Trong phút này tôi không làm gì được nhiều cho Schalck cả. Tôi cố an ủi ông và ra lệnh cho an ninh bảo vệ ông. Không được để xảy ra luật rừng. Dù trong hoàn cảnh ấy, Schalck vẫn nhận nhiệm vụ ngày mai lại sang CHLB Đức đàm phán tiếp.

Ai đó hỏi tôi giữa lúc họp Bộ chính trị: Jochen Willerding đâu? Ông vắng mặt. Tôi không biết lý do. Ông không xin phép tôi.

Sau cuộc họp tôi tiếp một đoàn đại biểu từ tỉnh Potsdam đến. Đoàn do Heinz Vietze dẫn đầu, hiện vừa thế chỗ cho Günther Jahn làm bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED của Potsdam. Cả Vietze cũng đã là cán bộ Đoàn thanh niên khi tôi giữ chức bí thư thứ nhất của FDJ. Hôm nay ông cũng đến và muốn tôi từ chức. Ông thuật lại rất chi tiết tình cảnh buồn thảm của đảng và

tâm trạng giận dữ trong hàng ngũ đảng viên. Ngày càng nhiều vụ gian lận bầu cử lộ ra. Ông đòi tôi nhận trách nhiệm đó. Tôi nói, tôi đã nhận trách nhiệm chính trị về việc đó rồi. Không thể làm hơn, vì sẽ không đúng sự thật. Tôi không gian lận bầu cử và cũng không kêu gọi ai làm.

Khi tôi về đến nhà thì đã quá nửa đêm từ lâu. Lúc 5 giờ tôi định đi đến Ribnitz-Damgarten dự hội nghị đại biểu cấp huyện. Ở đó tôi vào danh sách đại biểu để bầu đi dự Đại hội đảng bất thường. Vợ tôi còn kể là Jochen Willerding đến thăm trong lúc tôi chỉ đạo cuộc họp Bộ chính trị. Ông đã để lại một bức thư nhờ chuyển cho tôi.

2/12

Trước khi kịp mở thư của Jochen Willerding, tôi nghe bản tin buổi sớm trong ô tô trên đường đến Barth và được biết Willerding đã tuyên bố từ chức ủy viên dự khuyết Bộ chính trị và Bí thư Trung ương đảng.

Bằng hành động đó ông muốn phát một tín hiệu cho đời mới đảng triệt để. Đồng thời tôi được biết tối nay có cuộc biểu tình phản đối Trung ương đảng và Bộ chính trị diễn ra trước tòa nhà Trung ương đảng. Tại sao, tôi tự hỏi, tôi không biết đến kế hoạch biểu tình này? Tại sao họ làm sau lưng tôi? Nếu biết thì không bao giờ tôi rời Berlin. Khi tôi chia tay các đồng chí trong Bộ chính trị tối qua, nhất định đã phải có vài người biết rồi. Trong bốn tiếng kể từ lúc ấy khó có thể tổ chức một cuộc biểu tình.

Tôi đọc thư của Willerding. Chúng tôi là bạn nhau từ nhiều năm. Tôi tin tưởng ông và đề cử ông là người trẻ nhất vào Bộ chính trị. Những gì ông viết cho tôi cũng không khác quan điểm của tôi lắm. Duy chỉ khó lòng thực thi.

Ông viết: “Ý kiến bất di bất dịch của tôi là chỉ có thể tiến hành công cuộc đổi mới chủ nghĩa xã hội khi đảng của những người cộng sản thống nhất và một lòng quanh ban lãnh đạo có khả năng hành động để đi con đường này.” Rất đúng! Nhưng: liệu chúng ta có còn là đảng của những người cộng sản nữa hay không? Có nên biểu lộ lần nữa gốc rễ xã hội dân chủ của SED? Và: tính thống nhất và đoàn kết của đảng bị mất mát qua mấy thập kỷ cũng vì hiểu sai kỷ luật đảng. Jochen Willerding viết, đổi mới không nhằm trùng đảng. Tôi cũng đồng ý với ông ở điểm này. Nhưng: lý do là gì? Sự thất

vọng vì ban lãnh đạo đảng cũ lớn đến nỗi không ai trong ban lãnh đạo ấy giành lại được niềm tin nữa. Willerding đòi phanh phui không thương tiếc mọi vụ lạm dụng chức quyền, Trung ương đảng phải đứng ra làm đầu tàu phong trào, ở Đại hội đảng đặc biệt phải bàn riêng ngay trong phần đầu đại hội các nguyên nhân khách quan và sai lầm chủ quan của ban lãnh đạo cũ. Đại hội đảng phải tìm được một đồng thuận mới trong lập trường cơ bản về tương lai của chủ nghĩa xã hội và cách tự hiểu mình là “Đảng XHCN thống nhất Đức với truyền thống lịch sử.” Trong khi đọc thư tôi không tìm thấy lý do thực sự, vì sao ông từ chức. Nếu ông muốn giải quyết những vấn đề nêu trong thư thì ông có thể làm việc đó tốt nhất trong ban lãnh đạo và trong nhiệm vụ của mình.

Thư Willerding ra công luận sớm hơn là tôi đưa ra Trung ương đảng để quyết định. Trong radio bức thư được bình luận là lời đòi tôi từ chức.

Tôi quyết định chỉ tham dự Đại hội đại biểu cấp huyện vài tiếng. Tôi nay tôi muốn có mặt tại cuộc biểu tình trước trụ sở Trung ương đảng. Tôi biết, trong đảng đã có những người muốn tiến hành Đại hội đảng bất thường mà không có Bộ chính trị đương nhiệm. Có nghĩa là tôi hôm nay hoặc ngày mai phải từ chức Tổng bí thư. Tôi không sẵn sàng làm việc đó từ lòng tin. Tôi biết, tôi sẽ không trụ được ở vị trí này sau Đại hội đảng. Tôi không muốn bỏ cuộc từ trước đó, trốn tránh bản báo cáo tổng kết. Đồng thời tôi cũng hiểu rằng bản chất sự việc không phải là cứu vớt sinh mệnh chính trị của cá nhân. Từ mâu thuẫn ấy nảy sinh ý tưởng là thay Bộ chính trị bằng cách triệu tập một Ban công tác để cùng Ban chấp hành trung ương đảng chuẩn bị Đại hội đảng bất thường.

Đại hội đại biểu cấp huyện của Ribnitz-Damgarten diễn ra tại Barth. Khi đến chỗ họp, tôi được các đồng chí trong ban bí thư mới đón tiếp. Cựu bí thư huyện ủy Werner Fähling, người tôi quen lâu năm, đã bị xuống chức. Ông đứng bên lề. Tôi linh cảm thấy ông hy vọng được tôi bắt chuyện. Khi tôi định ra chỗ ông, một đồng chí nói: “Egon, không tốt đâu.” Tôi phải lấy hết sức để không mất bình tĩnh. Đảng ta đã ra thế này rồi sao? Vừa mới trước đây mấy tuần thôi, những người cảnh báo tôi trước Fähling còn là bạn ông ấy. Tôi càng phải đi đến Fähling, ôm ông và chúc ông mọi sự tốt lành trong tương lai. Chúng tôi trao đổi vài chuyện riêng. Thâm tâm tôi kinh sợ vì sự thay đổi lòng người. Có thể Fähling phạm sai lầm ở cương vị bí thư

huyện ủy thứ nhất. Nhưng đó đâu phải lý do để hạ nhục con người ông. Những lời ngày xưa – đảng là quê hương của mỗi đảng viên, và cả là một cộng đồng keo sơn – hôm nay còn có ý nghĩa gì nữa? Ước nguyện đó đã bị lãng quên nhanh chóng xiết bao! Xáo trộn chính trị thì ra cũng xáo lộn cả lòng người sao?

Tại hội nghị tôi phải đối mặt với những câu hỏi nóng bỏng. Người ta lập đi lập lại: tại sao anh không lật Honecker sớm hơn? Tôi giải thích cả chục lần.

Trước giờ nghỉ trưa tôi xin mọi người thông cảm, tôi phải quay lại Berlin vì cuộc biểu tình theo kế hoạch. Trước đó tôi gọi điện cho Lorenz ở Berlin. Tôi đề nghị ông thông báo cho đại sứ Xô viết là Bộ chính trị chuẩn bị từ chức.

Về đến văn phòng, tôi nhận thông báo từ Barth: “Đồng chí đã được cử làm đại biểu đến Đại hội đảng bất thường, chỉ có năm 19 phiếu chống” – một tin làm tôi rất vui. Lorenz cho biết Kochemassov ngạc nhiên thấy Bộ chính trị muốn từ chức. Dù vậy chúng tôi giữ kế hoạch là ngày mai Bộ chính trị từ chức và được thể chân bởi Ban công tác. Lorenz và tôi còn bàn các đề xuất thành phần nhân sự của ban công tác để sớm mai trình Bộ chính trị.

Khi các đảng viên tụ họp tại cuộc biểu tình đòi mới trước trụ sở Trung ương đảng, tôi bước ra bậc thang trước tòa nhà. Có vẻ như một số người trong ban tổ chức lúng túng, họ không tính đến sự hiện diện của tôi. Tôi lắng nghe các diễn văn. Tôi cũng phát biểu. Tôi đã hết thời. Tôi hiểu: ngày mai chúng tôi phải dọn đường, không thì sẽ có tối thiểu hai đại hội đảng. Và tôi không muốn thế.

3/12

Khoảng 3 giờ sáng tôi thức giấc vì chuông điện thoại. Bộ trưởng an ninh quốc gia, tướng Schwanitz, báo cáo là Alexander Schalck đã rời bỏ CHDC Đức. Tôi chỉ đáp: “Lại còn thế nữa.” Tôi tin rằng ông ta và gia đình bị nguy hiểm tính mạng. Schalck không mất tinh thần nhanh đến thế. Tôi cho là ông ta đến chỗ quân đội Xô viết ở Wünsdorf. Ít nhất thì đó là phương án đã định khi có sự cố .

Sáng sớm khi đến Trung ương đảng tôi nghe nói Modrow và các đồng chí khác bàn luận về hậu quả của việc Schalck biến mất. Ông không thêm hỏi tôi, mặc dù Schalck thuộc quyền cả hai chúng tôi. Tại sao? Tôi không biết. Đã thế lại có mặt Markus Wolf trong nhóm. Có lẽ Wolf không thông thạo trong Ban điều phối thương mại. Ông đã về hưu mấy năm rồi. Trong lúc Modrow bận bịu với trường hợp Schalck, Bộ chính trị bàn luận về các nghị quyết của hội nghị Trung ương đảng sắp tới. Sau phiên họp Quốc hội thứ 13, bản báo cáo ở đó về lạm quyền và tham nhũng đã kích động căm ghét, giận dữ và gây hấn chống SED và cán bộ SED. Có vẻ như đảng sẽ tan rã từ điểm này.

Từ thông tin về các hội nghị đại biểu cấp huyện toát ra một điều: Bộ chính trị và tổng bí thư nên từ chức. Chúng tôi tranh luận. Đa số ủy viên Bộ chính trị ủng hộ ý đó. Tôi nêu lý lẽ để suy nghĩ, liệu có nên đợi đến Đại hội đảng. Đảng nào chúng tôi cũng phải trình bản báo cáo tổng kết trước Đại hội đảng. Sau khi cân nhắc mọi khả năng, chúng tôi quyết định đề nghị Trung ương đảng thành lập Ban công tác để chuẩn bị Đại hội đảng. Chúng tôi quyết định thành phần nhân sự – không lấy ai trong Bộ chính trị. Một nhóm công tác sẽ chuẩn bị bản báo cáo tổng kết cho Đại hội đảng.

Với các đề nghị trên chúng tôi đi vào họp với các bí thư tỉnh ủy thứ nhất. Họ thấy các nghị quyết của Bộ chính trị như thế chưa đủ, vẫn chỉ “nửa vời.” Họ sợ: hôm nay Bộ chính trị từ chức, ngày mai có yêu cầu Trung ương đảng từ chức. Tôi bổ sung: và ngày kia đảng giải tán. Một số bí thư tỉnh ủy thứ nhất đòi toàn bộ Ban chấp hành trung ương đảng từ chức.

Tôi phản đối. Trung ương đảng từ chức đồng nghĩa với kết thúc của SED. Tôi nói, không thể để một vài phanh phui lạm quyền và tham nhũng của mấy cán bộ lãnh đạo SED dẫn đến sụp đổ SED. Còn có thứ quan trọng hơn. Đó là sự sống còn của CHDC Đức. Ai không nhận ra điều đó, người đó tự dối mình. Lý luận của tôi không thuyết phục.

Trong lúc chúng tôi còn hăng hái tranh luận trong một phòng bên cạnh phòng họp lớn, các ủy viên thường vụ và ủy viên dự khuyết Trung ương đảng đã tụ tập. Phiên họp Trung ương đảng thứ 12 phải quyết định tương lai tới của đảng ra sao.

Modrow thông báo cho Trung ương đảng – như tôi sau này mới biết – là Schlack biến mất. Theo ông, hành vi của Schalck sẽ có thể mang lại hậu quả cho chính phủ giống như vụ bê bối Brandt-Guillaume ngày xưa.

Lúc này các các bí thư tỉnh ủy thứ nhất đã đạt mục đích. Ngược lại biểu quyết của tôi, Trung ương đảng nhận được đề nghị sẽ từ chức tập thể.

13 giờ 30 Trung ương đảng bắt đầu họp. Tôi khai mạc như sau: “Chúng ta họp lại với nhau ở một thời điểm bất thường. Sự tồn tại của đảng như trứng để đầu đẳng. Cộng hòa dân chủ Đức đang lâm nguy. Thề diện quốc tế của chúng ta bị tổn hại chưa từng thấy.” Tôi không rõ mình đã khóc lần cuối khi nào trong đời. Khi nói những lời này nước mắt tôi trào ra, và tôi có cảm giác không nói ra lời. Không phải vì tôi từ chức tổng bí thư. So với những gì sắp được đem ra quyết định thì đó là chuyện nhỏ nhất. Tôi đau đớn khi đứng nhìn đảng lúc lâm chung. Tôi sợ đây sẽ là bước đầu tiên đến với kết thúc của CHDC Đức. Tiếp theo là một cuộc họp đầy xúc động.

Dự thảo nghị quyết được đem thảo luận, bao gồm bốn điểm:

1. Mười đồng chí, trong số đó có Honecker, Stoph và Sindermann, bị khai trừ khỏi Trung ương đảng và đảng.

Sáu đồng chí khác bị khai trừ khỏi Trung ương đảng. Tiến hành kỷ luật đảng.

Toàn thể Ban chấp hành trung ương đảng tuyên bố từ chức.

Một ủy ban gồm các ủy viên Trung ương đảng sẽ chuẩn bị bản báo cáo tổng kết cho Đại hội đảng.

Tiếp theo là Roland Wötzel, bí thư thứ nhất tỉnh ủy Leipzig thay mặt các bí thư thứ nhất của các tỉnh ủy đề nghị thành lập Ban công tác để chuẩn bị Đại hội đảng bất thường, gồm các đồng chí kiên quyết hưởng ứng một SED mới. Ngoài ra sẽ lập một ban điều tra để “phát hiện lạm dụng quyền lực và đặc quyền, cũng như quy trách nhiệm về đảng đối với các đồng chí liên quan.”

Werner Eberlein đề nghị, cả Ban thanh tra trung ương đảng cũng phải từ chức.

Tôi cố gắng chấm dứt những phút tồn tại cuối cùng của Ban chấp hành trung ương đảng một cách trang trọng đến mức có thể. Nhưng thật khó. Một số đồng chí bị khai trừ đảng phản đối. Tôi hiểu họ, mặc dù số phận cá nhân từng ủy viên Trung ương đảng quá nhỏ nhoi so với số phận toàn đảng.

Gần 15 giờ thì bế mạc phiên họp cuối cùng của Ban chấp hành trung ương Đảng XHCN thống nhất Đức. Tôi kinh hoàng. Hình ảnh tan rã bệ rạc của một hội đồng được Đại hội đảng bầu lên là sự kiện cay đắng nhất trong đời tôi đến nay.

Trong khi lạm quyền và tham nhũng bị truy tố ở CHDC Đức, trước bờ biển của Malta các nguyên thủ quốc gia Liên Xô và Hoa Kỳ đàm phán. Tình hình CHDC Đức không làm hậu thuẫn cho Gorbachev. Lại càng không, khi người ta so sánh Malta với Yalta. Yalta đã đặt nền móng cho trật tự hậu chiến. Liệu Malta sẽ là xuất phát điểm cho việc chỉnh sửa Yalta?

Dù thế nào thì suy nghĩ ấy cũng thúc đẩy tôi đề nghị Modrow cùng tôi đến gặp đại sứ Xô viết. Chúng tôi phải trực tiếp thông tin cho Gorbachev về phiên họp Trung ương đảng cuối cùng. Đại sứ sẽ chuyển tiếp các thông tin của chúng tôi đến Malta cho Tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô qua điện khẩn.

Kochemassov tiếp chúng tôi. Tôi thông báo những gì vừa xảy ra. Ông ghi chép.

Cuối cùng tôi nói: “Theo kế hoạch, Ban cố vấn chính trị của Hiệp ước Warszawa họp ngày mai ở Matxcova. Thực ra tôi phải dẫn đầu đoàn của chúng tôi. Tuy vẫn là chủ tịch Hội đồng nhà nước nhưng tôi sẽ không đi cùng.”

Kochemassov ghi nhận tin đó. Nhưng ông đề nghị thông cảm là còn phải gọi điện cho Gorbachev lần nữa. Đúng ra thì người lãnh đạo các nhà nước XHCN được mời là trưởng đoàn.

Chiều muộn tôi cùng Heinz Kessler đi đến nhà Erich Honecker ở Wandlitz. Dù giữa chúng tôi có cách biệt gì đi nữa, theo ý tôi ông có quyền được biết – không chỉ từ truyền thông – là mình bị khai trừ khỏi một đảng mà ông là người lãnh đạo cao nhất từ năm 1971. Kessler, bạn của Honecker từ năm 1945, có quan điểm giống tôi.

Khi chúng tôi đưa tin về phiên họp, ông im lặng tiếp nhận nghị quyết. Nhìn nét mặt ông tôi biết ông choáng váng. Ông không để chúng tôi nhận ra trong ông đang có gì xáo trộn. Khi chia tay, tôi vẫn chưa biết đó là lần cuối cùng tôi gặp Honecker.

Không khí ở Wandlitz nặng nề. Hầu hết các nhà của ủy viên Bộ chính trị cũ đều có lính gác. Kessler và tôi đến thăm Stoph, ông đang bận chuyển nhà. Chúng tôi được ông cho biết là đa số ủy viên Bộ chính trị cũ bị quản thúc tại gia. Tôi vẫn là Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng CHDC Đức. Với cương vị ấy tôi ra lệnh rút lính gác ngay lập tức.

Buổi tối tôi đọc các bản tin thông tấn về Trung ương đảng thoái vị. Tôi cố quên đi bằng cách xem nốt các hồ sơ và báo chí còn vương trên bàn. Trong đó tôi đọc cả một bài của Theo Sommer trong tuần báo Hamburg DIE ZEIT số ngày 1/12. Vào lúc ông ta viết bài này thì tôi vẫn là Tổng bí thư. Sommer miêu tả tình hình: “Nhìn một cách khách quan, trong sáu tuần dưới thời Egon Krenz có nhiều biến chuyển hơn trong hai năm đầu của Gorbachev. Chính phủ và Bộ chính trị từ chức; bắt đầu phục hồi danh dự, từ Janka cho đến [...] Havemann, được phép du lịch, lướt sóng ở Baltic, Glasnos trong truyền thông; bãi bỏ vai trò lãnh đạo của đảng, hiến pháp được sửa theo hướng đó; nhiều lần nhắc đến bầu cử tự do, luật bầu cử, luật lập hội, hiệp định bảo vệ đầu tư được chuẩn bị; chương trình hành động của đảng hứa hẹn biến chuyển mọi nơi; SED gặp các đảng và nhóm công dân mới bên Bàn Tròn.

Nhưng một ấn tượng đã đóng chắc, đó là đảng tụt hậu sau mọi sự kiện [...]”

Trong tôi hình thành một ấn tượng: tất cả bọn họ trong xã hội chính thức ở CHLB Đức – trừ một vài ngoại lệ ít ỏi – không muốn cải cách hay biến chuyển ở CHDC Đức, mà họ muốn CHDC Đức.

Sau 22 giờ Kochemassov gọi điện đến. Ông thông báo là đã gọi điện cho Gorbachev. Theo ý của Mikhail Sergeyevich, tôi – người lãnh đạo quốc gia – được mời đến Matxcova. Kochemassov nói: “Đồng chí Gorbachev nhân mạnh lời mời đó và muốn chào đón đồng chí là người dẫn đầu đoàn đại biểu vào ngày mai.”

Tôi cảm ơn và nói thêm: “Đề nghị đồng chí báo cho Modrow.”

“Không được”, ông nói. “Đồng chí Modrow ở khách sạn, tôi không gọi được nữa.”

Tôi thử gọi Hans mấy lần. Khi gặp được ông thì đã khá muộn. Tôi thông báo cho ông về cuộc nói chuyện với Kochemassov. Ông nhận tin đó một cách trung lập. Chúng tôi hẹn gặp nhau ở sân bay.

4/12

Tôi đến sân bay sớm và cảm thấy các cộng tác viên của chủ tịch Hội đồng bộ trưởng bị bất ngờ. Thủ trưởng của họ không cho họ biết về cuộc điện thoại của Kochemassov, do đó họ có ấn tượng Krenz chưa hiểu ra rằng không ai cần ông nữa. Trên chuyến bay tôi và Modrow ngồi trong ca bin chuyên cơ mà ngày xưa là chỗ của Honecker.

Modrow giải thích cho tôi biết kế hoạch của ông cho ngày năm 19/12 ở Dresden. Là chủ tịch Hội đồng bộ trưởng ông muốn một mình tiếp chuyện Kohl, thủ tướng CHLB Đức. Ông đề nghị tôi, nguyên thủ quốc gia, đón thủ tướng tại nhà khách ngày xưa của tỉnh ủy SED Dresden.

Ông ta định thử tôi chăng? Ông ta muốn biết, liệu tôi có tự nguyện và bao giờ từ chức chủ tịch Hội đồng nhà nước? Tôi phản ứng: ta nên đợi xem tình hình tiến triển ra sao đã. Tôi cũng hiểu là mình sẽ từ bỏ các chức vụ phía nhà nước.

Ủy viên Ban chấp hành trung ương đảng Cộng sản Liên Xô Yakovlev đón chúng tôi ở Matxcova. Ông mời tôi là trưởng đoàn lên xe ông, chúng tôi cùng đi đến điện Kremlin. Ông chuyển lời chào của Gorbachev. Trước khi vào họp Ban cố vấn chính trị Gorbachev muốn được tôi trực tiếp cho biết nhận định riêng của tôi về các biến cố mới nhất ở CHDC Đức.

Tôi thông tin tổng quát về không khí chính trị và diễn biến của phiên họp Trung ương đảng hôm qua cũng như tình hình chuẩn bị Đại hội đảng bất thường. Rồi tôi nói: “Các đồng chí hãy coi Modrow là trưởng đoàn. Hôm nay tôi sẽ chia tay với tất cả. Tôi cũng sẽ từ chức chủ tịch Hội đồng nhà nước và Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng.” Yakovlev hứa sẽ thông tin cho Gorbachev.

Khi chúng tôi tụ tập trong Kremlin thì thấy vắng nhiều khuôn mặt đã từng tham dự các phiên họp của Ban cố vấn chính trị mấy chục năm nay. Honecker, Zhivkov, và Jakeš giờ đã thoái vị, đoàn Ba Lan do Jaruzelski dẫn đầu nhưng giờ đây không là chủ tịch đảng mà là tổng thống. Từ cuộc họp thượng đỉnh Bucharest đến nay chưa đầy nửa năm. Khối liên minh thay đổi đến chóng mặt, không chỉ về nhân sự. Giờ là một khối liên minh tan hoang.

Gorbachev thông tin về chuyến ông đi thăm Ý, vào hầu chuyện Giáo hoàng và các cuộc nói chuyện của ông với tổng thống Hoa Kỳ. Về tình hình ở các nước XHCN ông nói: “Không chỉ kinh nghiệm cải tổ ở Liên bang Xô viết, mà cả ở các nước khác đã cho thấy người ta không được đưa ra các giải pháp chính trị quá muộn, vì giá phải trả trên thực tế rất cao. Lúc đó người ta sẽ không còn khả năng tìm ra giải pháp nữa, mà chỉ phải tập trung giữ hướng đi cho cố xe và dùng đánh tuốt dây cương khỏi tay.” Ông nhấn mạnh, phía Xô viết sẽ làm tất cả “để thực thi mọi hiệp ước quan trọng sống còn đối với chính mình và các đồng minh của mình.”

Gorbachev đánh giá cao chuyến sang thăm Vatican. Giáo hoàng là một người nói chuyện rất thú vị, học thức cao và chân trời rộng mở. Một chủ đề trung tâm là quan hệ giữa chính trị và đạo đức. Kể cũng lạ, tôi nghĩ, khi Giáo hoàng hỏi tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô kết hợp hai chuyện đó ra sao. Gorbachev trả lời: “Chính trị phải mang những nét nhân bản.”

Đúng! Nhưng chính trong câu trả lời này lại chứa đầy ảo tưởng. Gorbachev không nhận ra rằng tư duy mới của mình không được phía bên kia đền đáp. Trong chính trị thì đạo đức không nắm thế chủ đạo. Mà là các lợi ích chính trị. Ấn tượng của tôi – Gorbachev coi thường về đó – ngày càng rõ rệt hơn.

Cuộc gặp giữa ông và Bush không có chương trình định sẵn, Gorbachev cho biết. Ông tóm tắt: hình ảnh kẻ thù đã nhạt dần. Đúng hơn là người ta có một đối thủ, một đối tác khó chịu hay một kẻ cạnh tranh.

Gorbachev nói rất chi tiết về vấn đề giải giáp. Qua thái độ của người Mỹ về vấn đề này tôi không thể nhận ra là hình ảnh kẻ thù đã biến mất rồi. Một đất nước như Liên bang Xô viết chịu đựng được bao nhiêu ảo tưởng?

Gorbachev hỏi Bush “liệu những lời của Mỹ kêu gọi hợp nhất châu Âu trên cơ sở các giá trị phương Tây có nên hiểu là tiêu diệt chủ nghĩa xã hội” hay không. Bush thừa nhận: trong mọi suy tính về về số phận tương lai, hiện tại cần phải duy trì Hiệp ước Warszawa và NATO như những nhân tố của sự ổn định. Cả vấn đề Đức cũng được đem ra thảo luận với Bush. Nghe nói phía Hoa Kỳ cả quyết sẽ giữ vững các biên giới hiện tại, sự tồn tại của hai nhà nước Đức và các thực tế của thời hậu chiến. Nhưng đồng thời Mỹ cũng nhấn mạnh rằng người ta cũng cần phải thấy mặt cảm tính của sự việc, nghĩa là người Đức có nguyện vọng tái hợp nhất. Tuy nhiên người Mỹ không có chủ định làm căng thêm các biến cố.

Luận điệu này đã khác hẳn so với những gì tôi được nghe từ Gorbachev hôm 1/11. Ông nói tiếp, “đạo này Kohl đã nói đến một liên quốc gia. Nhưng liên quốc gia đồng nghĩa đến quốc phòng chung, chính sách đối ngoại chung, lực lượng vũ trang chung.” Gorbachev hỏi: vậy vị trí của liên quốc gia ấy ở đâu, trong NATO hay trong Hiệp ước Warszawa? Hay sẽ là một nước trung lập? Gorbachev có ấn tượng Kohl lấy chủ đề này để dùng cho tính toán bầu cử là chính.

Có thể do tôi không còn áp lực phải ghi chép để sau này nhận xét trước các ban bộ lãnh đạo của CHDC Đức nữa; nghe Gorbachev trình bày xong, tôi ngả người dựa vào lưng ghế và nghĩ: ông nói nhiều cái đúng. Nhưng lần này rõ ràng không hề thấy sự phản đối đanh thép các kế hoạch thống nhất như trong các cuộc nói chuyện trước đây, cho dù chỉ xét đến mặt cảm tính của sự việc. Tôi mừng tượng được điều gì không lành. Phải chăng hai ông lớn, về nguyên tắc, đã nhất trí với nhau về thống nhất nước Đức? Tất nhiên chỉ là đoán mò mà thôi. Nhưng là đoán mò dựa trên cơ sở thay đổi dè dặt trong ngôn từ khi đề cập đến lập trường Xô viết về thống nhất nước Đức.

Modrow nói đến các phát biểu của Gorbachev về chính sách Đức. Ông thông tin về cuộc gặp gỡ sắp tới giữa ông và Kohl. Modrow chủ trương tận dụng tối đa các khả năng đi đến một cộng đồng hiệp ước với CHLB Đức. Ông gọi đó là lời mời mang tính xây dựng của CHDC Đức nhằm tiếp tục quan hệ với CHLB Đức.

Ngoài Modrow chỉ còn Wojciek Jaruzelski chạm đến chủ đề này. Ba Lan mong đợi một định nghĩa chính xác của chữ “Liên quốc gia” được sử dụng. Do vấn đề này rất quan trọng, ông gợi ý trong Hiệp ước Warszawa nên “thảo ra một công thức chung khả dĩ thể hiện quan điểm thống nhất.”

Chiều theo đề nghị của Liên bang Xô viết, một tuyên bố ngắn của Cộng hòa nhân dân Bulgaria, CHDC Đức, Ba Lan, Liên Xô và Hungary được phê chuẩn. Nội dung tuyên bố này đánh giá cuộc tiến quân của Hiệp ước Warszawa năm 1968 vào Tiệp Khắc là can thiệp vào công việc tự quyết của Tiệp Khắc và lên án hành vi đó. Giả sử trong quá khứ từng có cái gọi là “Học thuyết Brezhnev” thì nó được chính xác chấm dứt bằng tuyên bố này.

Sau cuộc thảo luận tôi chia tay với tất cả các đoàn đại biểu. Tôi nói với họ bằng tiếng Nga: “Cảm ơn sự hợp tác.” Gorbachev đứng ở cửa và chia tay tất cả với câu “tạm biệt.” Tôi là người cuối cùng. Tôi cảm ơn ông. Chúng tôi ôm nhau. Ông trao cho tôi một lời kinh nghiệm: “Egon, đừng lùi bước!” Bất kể câu đó mang ý nghĩa gì, con đường chính trị của tôi đã hết.

5/12

Sáng sớm tôi đến Trung ương đảng để sắp xếp đồ đạc thì bị chặn lại ở cửa vào sân. Một người lính của đơn vị gác lưng túng nói với tôi: “Đồng chí Krenz, tôi không được phép cho đồng chí vào.” Tôi suy nghĩ một lát. Cố vào bằng được là vô nghĩa. Nói cho cùng thì người lính này không có lỗi, anh ta chỉ nhận lệnh. Nhưng một ban công tác vốn sinh ra để chuẩn bị Đại hội đảng bất thường thì có quyền gì ngăn tôi lấy tài liệu từ Trung ương đảng ra? Tôi rút thẻ của Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng. Tôi hỏi đồng chí trực ban: “Đồng chí biết thẻ này chứ?”

“Vâng, thưa đồng chí chủ tịch.”

“Vậy đồng chí cho tôi vào với thẻ này?”

Anh ta đáp: “Tất nhiên!”

Tôi được vào cửa. Khi tôi lên đến lầu hai và định vào văn phòng thì thấy nó bị niêm phong. Mặc dù tôi còn là chủ tịch Hội đồng nhà nước. Tôi thấy đó là một biện pháp vi hiến. Người nào cho phép niêm phong thì cũng biết rõ

rằng trong văn phòng tôi không chỉ có tài liệu đảng, mà còn các hồ sơ của chủ tịch Hội đồng nhà nước. Tôi cần hồ sơ gấp vì hôm nay tiếp vị phó chủ tịch hội đồng của Cộng đồng châu Âu và ủy viên Cộng đồng châu Âu phụ trách quan hệ đối ngoại. Sau khi phản đối, tôi được được phép vào phòng làm việc. Dưới sự giám sát, tôi xếp hai thùng tài liệu mà tôi được xem. Tôi gửi tạm hai thùng vào Trung ương đảng vì còn hẹn với luật sư Vogel ở trụ sở Hội đồng nhà nước. Chúng tôi định bàn mấy vấn đề về ân xá mà ngày mai sẽ đưa ra Hội đồng nhà nước. Tôi đợi. Luật sư không đến. Chuyện lạ. Bình thường ông là hiện thân của tính đúng giờ. Sau này tôi mới được biết là trên đường đến gặp tôi thì ông bị bắt. Tôi nghi ngờ, nhất định không phải chỉ một công tố viên nghĩ ra chuyện bắt vị luật sư nổi tiếng thế giới đang có lịch hẹn gặp nguyên thủ quốc gia. Nghi ngờ này càng mạnh hơn khi tôi về đến nhà với hai thùng tài liệu. Một phó Viện công tố gọi điện đến. “Ông Krenz”, ông ta nói, “người ta quan sát thấy ông lấy hai thùng hồ sơ từ trụ sở Trung ương đảng ra. Tôi sẽ cử hai người đến lấy lại.” Tôi ngỡ là mình nghe không thủng. Người nói với tôi không phải một lính gác bình thường, mà là một đại diện Viện công tố. Tôi điềm tĩnh trả lời: “Tôi lấy hồ sơ ra với sự đồng ý của đồng chí Gysi.” Câu đó chẳng gây áy tượng gì cho người đàn ông ở đầu kia dây nói. Ông ta nói đã nhận được chỉ thị. Bây giờ tôi cũng biết giờ nguyên tắc: “Chiều theo hiến pháp CHDC Đức, Viện công tố dưới quyền của Hội đồng nhà nước CHDC Đức. Ông đang nói với chủ tịch Hội đồng nhà nước đấy, hiểu chưa?”

Đại diện Viện công tố xin lỗi. Tôi giữ hai thùng tài liệu. Ba tuần sau, khi đã xếp riêng hồ sơ đảng và nhà nước, tôi trả chúng lại cho Gysi và Modrow.

Buổi tối Modrow thảo luận với chủ tịch các đảng CDU, LDPD, NDPD và DBD về việc chủ tịch Hội đồng nhà nước từ chức. Tôi đã chuẩn bị tinh thần, như từng thông báo cho Gorbachev, và viết đơn xin từ chức.

6/12

Phiên họp Hội đồng nhà nước được bố trí vào buổi chiều. Sau khi các ủy viên Hội đồng nhà nước có mặt đông đủ, tôi tuyên bố từ chức và thông báo rằng các đảng đã đề nghị chính phủ liên minh cử Manfred Gerlach nhận chức vụ chủ tịch Hội đồng nhà nước.

Sau đó tôi đọc tuyên bố gửi chủ tịch Quốc hội CHDC Đức:

“Ngày 24/10/1989, khi được Quốc hội bầu làm chủ tịch Hội đồng nhà nước tôi đã tuyên thệ với quyết tâm dùng hết sức mình để gìn giữ đất nước là một nhà nước cộng hòa XHCN tự quyết và vì hạnh phúc của công dân, vì một liên minh vững chắc với các nước XHCN anh em và cộng tác hòa bình với mọi dân tộc và quốc gia. Trước đây, cùng các bạn bè cùng chính kiến tôi đã đưa ra sáng kiến đảo ngược chính sách trong ban lãnh đạo SED. Động cơ hành động của chúng tôi là nhận thức chín chắn trong một thời gian dài: ban lãnh đạo cũ đã liên tục khơi sâu mâu thuẫn giữa ý chí nhân dân và chính sách xa rời thực tế, và họ đã đưa nước ta vào một cuộc khủng hoảng trầm trọng.

Những năm làm ủy viên Hội đồng nhà nước và Bộ chính trị dưới quyền Erich Honecker đã làm giảm sút lòng tin của không ít công dân vào chính sách do tôi chủ trương nhằm đổi mới chủ nghĩa xã hội.

Chính lòng tin của nhân dân lại là tiền đề đầu tiên cho nhiệm vụ chủ tịch Hội đồng nhà nước. Cho đến lúc này đã xảy ra nhiều biến cố mà ở thời điểm tôi được bầu làm chủ tịch Hội đồng nhà nước chưa thể lường trước.

Vì sự ổn định của CHDC Đức và đổi mới triệt để cần thiết, tôi từ chức chủ tịch Hội đồng nhà nước và Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng.

Hy vọng của tôi là nhân dân CHDC Đức làm cho quá trình đổi mới mà họ đã tự mình giành được không thể quay ngược lại được nữa. Nhưng chúng ta cũng phải nhìn thấy nguy cơ đe dọa quê hương ta từ phía các lực lượng chống XHCN. Mỗi cuộc cách mạng tàng chứa trong mình nguy cơ tụ tập các lực đối kháng. Các lực lượng chống XHCN ấy muốn bẻ gãy niềm kiêu hãnh của nhân dân ta và bán tống bán tháo công lao của nhiều thế hệ. Chúng ta phải cùng nhau chống lại. Trong thời khắc nguy hiểm nhất này, tất cả những ai yêu đất nước phải sát cánh cùng nhau với trách nhiệm ái quốc.”

NHỮNG NGÀY SAU ĐÓ

Từ ngày tôi được bầu làm Tổng bí thư Ban chấp hành trung ương đảng SED 18/10 đến ngày tôi từ chức chủ tịch Hội đồng nhà nước CHDC Đức 6/12 là năm mươi ngày. Tôi chỉ có thể đem đến cho đất nước tôi và đảng tôi những gì tôi có. Nhiều hay ít, chỉ có thời gian mới trả lời được.

Cho đến cuối đời, tôi sẽ bị hành hạ bởi những câu hỏi về trách nhiệm của tôi đối với sự tàn lụi của CHDC Đức. Vì sao tôi không bẻ quặt tay lái sớm hơn? Cải cách XHCN liệu còn khả thi trong mùa thu này? Có lựa chọn nào khác? Không thiếu những người phê phán tự cho là đã nghĩ như thế từ lâu hoặc nhanh chóng học hỏi được rằng mục tiêu chủ nghĩa xã hội nhất định sai vì hoàn toàn không có chủ nghĩa xã hội. Tôi vẫn tiếp tục tin tưởng vào lý tưởng XHCN của mình, vì theo tôi thất bại này không phải do ý tưởng sai, mà sự thực thi mang lỗi lầm.

Thời Bức Ngột cũng là thời sinh ra huyền thoại. Ngay cả trong hàng ngũ ủy viên Trung ương đảng cũng có những người khoe đã cãi lại Honecker hàng chục năm trời. Dĩ nhiên, nhất định có những người thì thảo rĩ tai bạn bè tin cẩn ý kiến phê phán của mình. Nhưng không có ai nổi lên như một nhà cải cách XHCN triệt để. Ít nhất thì tôi cũng không được chứng kiến. Giờ đây chợt hiện ra giữa một đảng rất thống nhất và đoàn kết ngày ấy các thành phần “thủ cựu” và “cấp tiến”, “cơ hội” và “thủ lĩnh.”

Tôi không ưa cách dán nhãn cho các đồng đội như thế. Nó ngăn ta tìm ra một mẫu số chung cho hành động tập thể. Theo tôi, trong thời này tham vọng cá nhân phải nhường bước. Vì đây là câu hỏi tồn tại hay không tồn tại của CHDC Đức. Mặc cho tôi luôn nhắc đến câu hỏi số mệnh ấy, không ai muốn nghe nữa cả.

Tôi cũng hiểu là lạm quyền và tham nhũng đã làm rung chuyển đất nước và đảng. Những biểu hiện ấy không thể đi đôi với lý tưởng XHCN. Nhưng chúng không được che mắt ta thấy bên ngoài CHDC Đức và ngay cả bên trong có các lực lượng rất mạnh mẽ không chỉ muốn giải phóng CHDC Đức khỏi các lỗi lầm, mà giải phóng khỏi chủ nghĩa xã hội.

Cuộc sống của tôi sau khi từ chức thay đổi hoàn toàn. Người ta vẫn nói, ai nắm mùi quyền lực sẽ khó rời bỏ nó. Ngày trước tôi không nghĩ ngợi gì về quan điểm ấy. Rõ ràng tôi là tù nhân của ảo tưởng sinh ra từ ngày thơ ấu: chủ nghĩa xã hội không đem lại quyền lực cá nhân, mà chỉ phục vụ nhân dân. Bây giờ tôi không thấy thiếu vắng quyền lực. Tôi cần một nhiệm vụ. Tôi thất nghiệp ở tuổi 52. Tôi chỉ có một lựa chọn, buông tay đầu hàng hay trụ được trong điều kiện mới. Với đầu óc thực tế của mình, nhà tôi đã thúc tôi tự lái ô tô. Hồi năm 1971 sau khi thi lái xe xong tôi đã được phát bằng. Từ năm 1976, là ủy viên dự khuyết Bộ chính trị tôi không tự lái xe bao giờ

nữa. Nhà tôi kiếm một giáo viên lái xe. Trong chiếc Lada cũ của gia đình, tôi vượt qua được những ngõ ngàng đầu tiên để lái xe ra đường. Đó là một chiến thắng nhỏ sau thất bại lớn. Gia đình tôi vẫn là hậu phương của tôi. Nhà tôi, hai con trai và con dâu giúp đưa tôi về lại cuộc sống thường nhật bằng cách của họ. Tâm điểm cuộc đời tôi là hai cháu nội Catherina và Franzisco.

ĐẠI HỘI ĐẢNG VÀ KHAI TRỪ ĐẢNG

Đại hội đảng bất thường của SED được tổ chức sớm hơn, khai mạc vào ngày 8/12/1989. Tôi nằm trong số đại biểu được chọn.

Bạn bè khuyên tôi: “Đừng đến đó! Nếu anh ở đó, người ta sẽ tính sổ với anh!”

Tôi quyết định: “Tôi được chọn, vậy tôi xuất hiện ở đó, bất kể có phản ứng gì.”

Trong Đại hội đảng tôi ngồi giữa đoàn đại biểu của Rostock. Từ sân khấu cạnh của nhà thi đấu Dynamo tôi theo dõi mọi chi tiết Đại hội đảng. Đôi điều trong các báo cáo có lẽ chính tôi cũng sẽ nói trong diễn văn Đại hội đảng của mình. Nhiều chuyện quá khứ bị thuật lại thiếu chính xác, không chứng minh mà cũng chẳng giải trình, mang nặng cảm tính. Nhiều chuyện liên quan đến tương lai của đảng chỉ là ảo tưởng. Chưa hiện rõ những khởi đầu của sự đổi thay thời đại mang tầm lịch sử thế giới.

Tôi không có nhiều thì giờ suy nghĩ về một vài cá nhân ngồi trên ghế chủ tịch đoàn đã quay ngoắt 180 độ ra sao. Bù lại thì tôi vui mừng chứng kiến nhiều đồng chí ở cơ sở đấu tranh gìn giữ đảng. Trong giờ nghỉ tôi tranh luận với các đại biểu. Họ đặt câu hỏi sắc bén và chấp nhận các câu trả lời của tôi, cho dù chúng không luôn luôn đủ sức thuyết phục. Chúng tôi trao đổi các ý kiến thuận và chống.

Khi Đại hội đảng đứng trước câu hỏi “còn có thể cứu được đảng không?” thì một cuộc hội ý nội bộ diễn ra, không có khách mời, không có truyền thông. Hans Modrow vẫn kiên cường đấu tranh để đảng luôn giữ được ý thức trách nhiệm của mình đối với CHDC Đức. Không có đảng thì chính

phủ và vị trí chủ tịch Hội đồng bộ trưởng của ông cũng bị yếu. Tôi rất ấn tượng bởi phong thái của ông.

Nhưng rồi, tôi giật mình như phải bỏng. Hans Modrow cả quyết: phiên họp Trung ương đảng thứ 9 “thực tế là một cuộc họp bị lũng đoạn. Có thể nói đó là sự chuyển giao trực tiếp từ hoàng đế sang thái tử, từ tay nọ sang tay kia một cách trắng trợn.” Những ý kiến kiểu ấy đúng là có, nhưng sự thật khác hẳn. Và Modrow biết sự thật. Trước vụ lật đổ Honecker là một cuộc đấu tranh gian khó trong Bộ chính trị cũ. Trước phiên họp Trung ương đảng thứ 9 Modrow không tham gia hạ bệ Honecker, và cũng không có mặt khi Günther Jahn đòi Honecker xuống chức tại cuộc họp các bí thư tỉnh ủy thứ nhất. Tại sao, tôi tự hỏi, ông rập khuôn quan điểm của truyền thông Tây Đức? Tất nhiên tôi biết hôm 18/10 cũng có sự thiếu nhất quán, nhưng tôi không lừa dối đảng. Tôi chợt nghĩ có nên xin phát biểu tranh luận để nêu ra sự thật. Liệu tôi có cơ may được người ta lắng nghe? Tôi tin là không. Cuối cùng lý trí đã thắng tình cảm trong tôi. Tôi tự nhủ: sự tồn tại của đảng mới là chính, đem ra so sánh thì sự bất đồng ý kiến giữa tôi và Modrow mới nhỏ nhoi làm sao.

Cho dù rất bất bình, tôi không có kiểu đánh trả bằng chính vũ khí của đối phương. Sự nghiệp mà Modrow và tôi đã và đang phụng sự không xứng đáng bị đem tế trên bàn thờ của phù hoa. Sự nghiệp ấy mang trong mình một hy vọng là đời con cháu sẽ làm được tốt hơn.

Cho đến nay đã nhiều năm trôi qua. Vết thương có thể lành. Những điểm chung của chúng tôi trong cuộc đấu tranh chống truy bức hình sự chính trị ở Đức đã làm chúng tôi xích lại gần nhau hơn. Cuộc tranh cãi giữa các ý kiến về lịch sử CHDC Đức và vai trò của chúng tôi trong đó không có người thắng hay kẻ thua. Mỗi người có quan điểm của mình. Không ai chiếm độc quyền chân lý về CHDC Đức.

Sau Đại hội đảng bất thường, tôi bị khai trừ khỏi đảng giờ đây mang tên mới là SED/PDS. Đầu tháng 1/1990, Ban trọng tài mới thành lập gửi cho tôi một bức thư với bảy câu hỏi về vai trò của tôi trong ban lãnh đạo đảng cũ và sự chấp hành điều lệ đảng SED.

Tôi cho các bạn tôi xem lá thư. Họ phản ứng khác nhau. Người thì bảo: anh ở trong đảng SED chứ không phải SED/PDS. Anh muốn gì ở Ban trọng tài

của một đảng mà anh không gia nhập? Những người khác như Wolfgang Herger, Hartmut König và Gunter Rettner đấu tranh với các ủy viên của ban lãnh đạo mới để tôi được ở lại trong đảng.

Tựa như phải ra trước mặt một ủy ban có quyền quyết định sống hay chết, tôi trả lời các câu hỏi của Ban trọng tài hết sức cẩn thận như có thể. Thư trả lời của tôi dài mười lăm trang.

Vào một ngày thứ Bảy, 20/1/1990, Ban trọng tài muốn nghe tôi trình bày. Khi tôi đến nhà khách của Trung ương đảng SED ở Berlin, trừ hai ngoại lệ tất cả các đồng chí của Bộ chính trị cũ còn trong đảng hoặc không ở trong tù đều có mặt. Tất cả được lần lượt từng người gọi vào để trả lời các câu hỏi của Ban trọng tài.

Siegfried Lorenz nằm trong số những người vào đầu tiên. Ông không bị khai trừ. Tôi còn hy vọng. Tôi tin Ban trọng tài có phân biệt. Tôi sẽ đấu tranh giữ vị trí đảng viên.

Các đồng chí còn lại lần lượt vào.

Tôi chỉ hỏi đúng một câu: “Thế nào?”

Câu trả lời cụt lùn: “Khai trừ!” Trong đó có cả Kurt Hager, Erich Mückenberger và Alfred Neumann, những đồng chí từng dũng cảm quên mình chống chủ nghĩa phát xít.

Đảng phải tự đổi mới mình, đó là điều chắc chắn, cả tôi cũng nghĩ thế. Nhưng đổi mới như thế nào? Cách người ta đối xử với các ủy viên Bộ chính trị làm tôi nghĩ đến tòa án giáo hội Trung Cổ. Tôi là người áp chót đến lượt. Mặc dù người ta gọi tôi đến hồi 16 giờ 30, gần nửa đêm tôi mới được hỏi. Sau hơn một tiếng rưỡi hỏi cung – lúc này đã sang ngày 21 – tôi nghe quyết định: “Khai trừ khỏi đảng.”

Tôi định rời khỏi phòng thì một nữ đồng chí chặn đường: “Ông Krenz”, cô ta nói, “đề nghị ông đưa thẻ đảng.”

Bây giờ tôi mới hiểu rõ cái gì đã xảy ra với mình. Tôi phản kháng: “Tôi có thẻ đảng SED. Đảng của chị không có quyền chiếm hữu nó. Tôi không

đưa.”

Cô ta không ép tôi. Tôi được giữ thẻ đảng SED.

Gia đình tôi và vài người bạn đợi bên ngoài. Dù đã rất muộn, tôi vẫn thảo một thông cáo báo chí. Trong đó tôi thông báo, sau hơn 35 năm trong Đảng XHCN thống nhất Đức tôi đã bị khai trừ khỏi hàng ngũ của đảng. Ngoài ra tôi còn cho biết là đã phản đối quyết định của Ban trọng tài. Tôi đặt câu hỏi công khai: “Khi một đảng đứng lên để xóa bỏ bất công mà lại tạo ra bất công mới thì sẽ dẫn đến đâu? Sau quyết định vội vã này của Ban trọng tài SPD/PDS, tôi hy vọng trong tương lai xa sẽ có một án quyết khách quan hơn về vai trò của tôi trong đảng, về những thành công đạt được trong một thời kỳ phức tạp, cũng như về các sai phạm và lầm lạc của tôi.”

Ngày mới đã được ba giờ khi vợ chồng tôi về đến nhà và thấy các nhà báo đợi sẵn. Không phải nhà báo của CHDC Đức, mà từ CHLB Đức. Họ muốn rủ rê tôi thanh toán với một đảng mà trước đây hai tiếng tôi còn là thành viên. Họ thất vọng khi thấy không lợi dụng được tôi. Hôm nay tôi không làm việc đó, sau này nữa cũng không. Xung đột này chỉ liên quan đến tôi và PDS mà thôi.

Sau này một số đồng chí ngày xưa bối rối khi thấy tôi chấp chứng viết lách xuất bản và viết cho cả những tờ báo và tạp chí CHLB Đức chưa bao giờ từ tể với CHDC Đức. Tôi đã coi thường là trong trường hợp tôi người ta không chỉ quan sát tôi viết gì, mà viết cho báo nào. Ngoài chuyện có những lỗi lầm tệ hại hơn là viết cho một tờ báo lệch lạc thì tôi sẵn sàng chịu trách nhiệm cho mỗi từ tôi đã viết ra ở đó. Tôi không chịu trách nhiệm cho những gì người khác viết về tôi.

Số báo NEUES DEUTSCHLAND ra ngày 22/1/1990 viết về lý do khai trừ tôi, trong đó có nói tôi đã “hời hợt đánh mất cơ hội đổi mới triệt để hội mùa thu năm ngoái.” Lập trường đơn giản hóa, cho rằng một số cá nhân có lỗi làm sụp đổ chủ nghĩa xã hội, quả là dễ dãi. Nó ngăn cản không cho phân tích khách quan các nguyên nhân xã hội của cuộc thay đổi thời đại.

Tôi không bao giờ cãi là mình cũng có lỗi lớn trong bước sụp đổ của CHDC Đức. Tôi không chỉ là một đảng viên nào đó. Tôi là ủy viên của những hội đồng quan trọng có đất xoay xở. Nhưng tôi chỉ xắn tay can thiệp khi CHDC

Đức đã sa vào khủng hoảng trầm trọng. Sự thật cũng là: lẽ ra hồi mùa thu năm 1989 chúng tôi có thể bầu các đồng chí khác, tốt hơn, thông minh hơn vào Bộ chính trị. Biết đâu qua đó sự sụp đổ của CHDC Đức sẽ chậm đi. Về nguyên tắc thì tình cảnh đó không khác được nữa rồi.

Nguyên nhân CHDC Đức sụp đổ nằm ở tầng sâu hơn nhiều. Nó liên quan đến lịch sử chủ nghĩa xã hội và chính trị quốc tế, di sản của Stalin để lại, hình thái xuất hiện hệ thống thế giới chủ nghĩa xã hội sau năm 1945 và cuộc đối đầu giữa Hoa Kỳ và Liên Xô, Chiến tranh Lạnh và sự thù hằn giữa CHDC Đức và CHLB Đức, xuất phát điểm của CHDC Đức kém hơn về kinh tế, cũng như thiếu tính cộng đồng trong Hiệp ước Warszawa, và cũng có cả nguyên nhân Liên bang Xô viết từ thập kỷ 80 nằm hấp hối trên giường bệnh. Các sai lầm chủ quan của lãnh đạo CHDC Đức cùng sự thủ cựu và bất lực của chúng tôi khi không theo đuổi các áp lực khách quan đòi hỏi chỉnh sửa đã góp phần làm chủ nghĩa xã hội tàn lụi.

Sau thời Bước Ngoặt, trong một bài viết của mình Honecker đã trách tôi phản bội chủ nghĩa xã hội. Tôi hoàn toàn phản đối. Trong đời tôi không bao giờ phản bội quan điểm XHCN của mình. Tôi đã cố gắng, tiếc là quá muộn, góp sức xóa bỏ các biến dạng và sai phạm của chủ nghĩa xã hội, chứ không bao giờ xóa bỏ chủ nghĩa xã hội.

Sau khi từ chức tôi đã biết thêm nhiều điều mới mẻ. Ví dụ như đêm Giáng sinh năm 1989. Có tiếng chuông ở cửa khi đã khuya. Tôi mở cửa. Giám mục quận Pankow, cha Werner Krätschell, đứng trước cửa. Một tay ông cầm cây nến đỏ, tay kia cầm cuốn “Những quyền cơ bản của nhân dân Đức” từ cuộc cách mạng 1848. Ông Krätschell vừa từ một buổi lễ nhà thờ về. Ông cho rằng, trong tình cảnh của tôi có lẽ một cuộc trò chuyện sẽ tốt.

Tôi mời ông vào nhà. Tối hôm đó chúng tôi ngồi lâu với nhau. Một linh mục và một người vô thần. Người này chăm chú lắng nghe người kia, thừa biết là không ai trong hai chúng tôi từ bỏ niềm tin của mình, song đó cũng không phải mục đích cuộc nói chuyện. Chúng tôi trao đổi những trải nghiệm về mùa thu năm 1989. Ông nói về trải nghiệm của ông ở “bên dưới”, còn tôi nói về “bên trên.” Cuộc nói chuyện làm tôi buồn. Vì sao, tôi tự hỏi, ngày xưa chúng ta không thể đối xử với nhau một cách cởi mở như thế này? Đất nước ta hôm nay có lẽ sẽ ít vấn đề hơn nhiều, nếu cuộc đối thoại thân mật giữa những người bất đồng ý kiến là một phần của cuộc sống

mà không gây ra ngờ vực. Hai chúng tôi tìm được sợi dây nhân bản nối với nhau, nối cho đến tận hôm nay.

Tình hình chính trị không lắng xuống, đến tận tháng 1/1990 cũng vậy. Mặc dù Đại hội đảng diễn ra và các cựu ủy viên Bộ chính trị bị bắt giam, cuộc đụng độ vẫn nóng lên. Các nhà cải cách của SED/PDS hôm nay chịu áp lực tương tự như ban lãnh đạo bị thay thế ngày trước. Không nhận thấy họ có ý tưởng nào để chuyển biến triệt để tình hình CHDC Đức.

TRƯỚC KHI VÀO BÀN TRÒN

Tôi lo lắng. Thay vì khẩu hiệu mùa thu “đưa mật vụ đi lao động” ngày càng nhiều người la hét “đưa mật vụ lên giá treo cổ.” Một chuyện khủng khiếp, làm lu mờ tính chất hòa bình còn ngự trị trên quảng trường Alexander ngày 4/11/1989.

Trước bối cảnh ấy Wolfgang Herger và tôi nhận lời mời đến Bàn Tròn trung tâm ngày 22/1/1990 để cung cấp thông tin về mối quan hệ giữa các bộ máy đảng, nhà nước và an ninh. Sự xuất hiện của chúng tôi mang mục đích bọc lưng cho chính phủ và SED/PDS để họ rảnh rang giải quyết các vấn đề hiện tại và tương lai của đất nước, thay vì phải suốt ngày xin lỗi cho những sai phạm của lãnh đạo SED ngày xưa. Herger và tôi đứng ra cả một buổi chiều đón nhận các câu hỏi phức tạp bên Bàn Tròn. Chúng tôi nói về một học thuyết an ninh cường điệu của lãnh đạo đảng và nhà nước. Nhưng chúng tôi cũng chỉ ra được học thuyết ấy bị ảnh hưởng của Chiến tranh Lạnh và thái độ của CHLB Đức ra sao. Chúng tôi giải trình những cấu trúc của Bộ an ninh quốc gia đã hình thành qua 40 năm.

Chúng tôi cũng nói, các học thuyết của chủ nghĩa Stalin đã đỡ đầu nó từ khi lọt lòng. Chúng tôi phê phán sự thiếu vắng của kiểm tra dân chủ trong kinh tế, chính trị, công luận, tư pháp và bộ máy an ninh đã sinh ra chủ nghĩa chủ quan, thói nhắm mắt trước vấn đề, bất lực cao độ trước nhu cầu tự sửa đổi mình và cải cách nội bộ cần thiết. Điều đó cũng thể hiện qua thực tế trong Bộ an ninh quốc gia là – trừ những quyết định về cán bộ – báo cáo của Bộ an ninh quốc gia không được đem thảo luận tại Bộ chính trị lẫn trong Hội đồng quốc phòng.

Chúng tôi thông tin về vai trò Vụ các vấn đề an ninh của Trung ương đảng. Chúng tôi cho thấy vụ này không có thẩm quyền hướng dẫn hay kiểm tra các bộ trưởng. Vụ các vấn đề an ninh phụ trách công tác chính trị của đảng và trong các cơ quan vũ trang chứ không phải cơ quan đứng giữa tổng bí thư và các bộ trưởng.

Wolfgang Herger và tôi chủ tâm xác định rõ ràng, lãnh đạo SED dưới thời tôi lãnh đạo đã nhận trách nhiệm cho các phát triển lệch lạc ở CHDC Đức. Vì vậy trong phân phi lộ chúng tôi nhấn mạnh: “Chúng tôi muốn chỉ rõ rằng, các đảng viên SED cũng như nhiều nhân viên cơ quan trật tự và an ninh từng công tác chân thực cũng như với ý định tốt đẹp nhất đều không chịu trách nhiệm về chuyện đó,”

Chúng tôi đấu tranh để truy tố mọi hành vi phạm pháp. Nhưng ai hành động theo luật pháp, người đó không được phép bị thiệt thòi chỉ vì họ từng làm việc trong Bộ an ninh. Một số người khi hỏi chúng tôi đã luân lý hóa. Họ làm như chỉ một mình CHDC Đức là có bộ máy an ninh. Họ không quan tâm đến vai trò chống phá CHDC Đức trong Chiến tranh Lạnh của Cục bảo hiến và Cục tình báo CHLB Đức. Chúng tôi cho đó là bất công, nếu các nhân viên của Bộ an ninh quốc gia đồng loạt bị gior đầu chịu báng.

Lúc Herger và tôi rời nơi họp, chúng tôi gặp lại linh mục Krätschell. Tự ông đã tiễn chúng tôi đến họp Bàn Tròn. Ba chúng tôi cùng nhau đi bộ về đến nhà tôi. Khi chia tay, linh mục nói: “Tôi biết là không thể thuyết phục ông về với Chúa lòng lành. Nhưng tôi không biết những người anh em đỏ của ông còn định làm gì với ông. Nếu ông bị bắt, tôi sẽ luôn luôn sau lưng ông.”

Bảy năm sau, khi tôi bị “những người anh em đen” tổng vào tù thì Werner Krätschell là một trong những người đầu tiên đến thăm gia đình tôi và hỏi có thể làm được gì cho gia đình. Từ trong tù, khi nghe chuyện đó, tôi đã viết thư cảm ơn thiện cảm đầy tình người của ông.

Tôi cũng có trải nghiệm với linh mục Eppelmann.

Một ngày tháng 2/1990 Hans Modrow gọi điện đến tôi. Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng thông báo, ngày càng nhiều cán bộ công quyền bị truy tố tư pháp vì gian lận bầu cử. Linh mục Eppelmann sẵn sàng đấu tranh đòi chấm dứt truy tố các thị trưởng và cán bộ khác ở tầng địa phương với điều kiện là

trước đó phải phơi bày toàn bộ sự thật về bầu cử. Modrow đề nghị, nếu tôi trình bày ý kiến mình về bầu cử địa phương một lần nữa thì tốt. Tôi nói: tôi chỉ có thể cập nhật bản báo cáo đã chuẩn bị sẵn nhưng không trình bày hồi tháng 11/1989 mà thôi.

Ngày 16/2/1990 vô tuyến truyền hình CHDC Đức đưa một chương trình với sự tham gia của tôi và Eppelmann. Tôi trình bày:

“Trong thời điểm ngày càng phát hiện nhiều gian lận kết quả bầu cử địa phương ngày trước và tạo ra một áp lực kinh khủng cho tư duy dân chủ của nhân dân, tôi, cựu chủ tịch Ủy ban bầu cử CHDC Đức, cũng một lần nữa muốn trình bày ý kiến của mình về các quá trình trên.

Dựa vào các hồ sơ, tôi có thể cam đoan với nhân dân CHDC Đức rằng sau khi thống nhất với Ủy ban bầu cử có sự tham gia của các đảng phái tổ chức và nhân sĩ tôi đã thúc đẩy thực hiện bầu cử nghiêm túc vô điều kiện. Kết quả bầu cử do các huyện gửi lên đều được ghi chép nghiêm chỉnh và được Ủy ban bầu cử trung ương công khai hóa nguyên dạng rồi nộp lên Hội đồng nhà nước với chữ ký của mọi thành viên Ủy ban bầu cử để phê chuẩn.

Đồng thời tôi cũng không thể chỉ nói ra nhận định trên. Tất cả chúng tôi, những người trong lãnh đạo đảng và nhà nước ngày đó và có ảnh hưởng quyết định đến các quan hệ chính trị, tất cả chúng tôi đều cùng phải gánh trách nhiệm chính trị về những hiện trạng xã hội mà trong đó sự đấu tranh phê phán với thực tế ngày càng thui chột và khi bầu cử cho phép làn sóng đồng tâm tập thể thể chỗ cho biểu hiện ý chí dân chủ, đã thế lại còn cho rằng nó mang tinh thần dân chủ XHCN. Về vấn đề này tôi xin nhắc lại phát biểu trước Bàn Tròn: tôi nhận đồng trách nhiệm về chính sách của lãnh đạo SED ngày ấy. Cả hôm nay lẫn tương lai tôi không định đẩy trách nhiệm đó lên đầu người khác. Cùng các bạn hữu chính trị tôi đã nỗ lực quá muộn để đem lại tình hình mới cho SED. Chúng tôi đã thất bại, có lẽ cũng vì chúng tôi không đủ dũng cảm chia tay với một chính sách đã làm biến dạng chủ nghĩa xã hội và với bầu cử giả hiệu đã làm xấu mặt đất nước ta trước thế giới.

Nguyên nhân của các gian lận bầu cử được phát giác, theo tôi, không nằm nhiều trong sai lầm của cá nhân riêng lẻ như trong hệ thống bầu cử được tạo ra trong 40 năm – vốn không tạo điều kiện cho các quyết định thực sự dân

chủ. Mất thực tế cộng với niềm tin đạt được gần 100 phần trăm đồng thuận với chính sách của lãnh đạo đảng và nhà nước là xuất phát điểm của tham vọng vợ con số thành tích trong mọi lĩnh vực sinh hoạt xã hội, nghĩa là cũng trong bầu cử, khiến nảy sinh một cuộc đua quyết liệt giành lấy những con số hay ho hơn. Hôm nay chúng tôi biết rằng con số đó không phù hợp với không khí chính trị trong nước. [...] Tôi hy vọng, trước hết chúng ta hãy hướng tầm mắt về phía trước. Điều đó lại càng cần thiết, vì sinh hoạt địa phương phải hoạt động hữu hiệu và phải được lãnh đạo bởi các hội đồng không bị mang di sản nặng nề của giới lãnh đạo cũ. Tôi kiến nghị vứt bỏ lại những sai lầm và nhược điểm của chúng tôi với tinh thần nghiêm túc về lịch sử, nhân tính, nhưng cũng độ lượng. Tôi ủng hộ những giá trị thuộc về di sản tích cực của lịch sử CHDC Đức [...]"

Suốt chương trình truyền hình Eppelmann ngồi cạnh tôi. Rốt cuộc thì chuyện gian lận bầu cử cũng lòi đuôi, ông khoái trá nhận xét sau khi tôi trình bày xong. Như tôi thấy, ông không giữ lời hứa sẽ đấu tranh cho các thị trưởng và cán bộ địa phương vô tội trong vụ lũng đoạn bầu cử.

SÁP NHẬP THAY VÌ HỢP NHẤT

Trong mùa xuân năm 1990, ngày càng rõ là phương án sáp nhập trong câu hỏi thống nhất nước Đức sẽ thắng thế. Tôi chỉ còn nuôi hy vọng gìn giữ được càng nhiều càng tốt những giá trị quý báu của CHDC Đức.

Kết quả bầu cử ngày 18/3/1990 làm tôi khá bất ngờ. Nhiều công dân CHDC Đức tin rằng đồng hành với CHLB Đức sẽ mở ra khả năng liên kết không khí xã hội trật tự và ấm áp của CHDC Đức với chế độ chính trị cơ bản của CHLB Đức. Trong đó đầy rẫy ảo tưởng, nó thể hiện tâm lý sáp nhập có lẽ đồng nghĩa với hy vọng thuận tình giải quyết các vấn đề mà ý tưởng XHCN thất bại để lại. Ngược với quyết định của Bàn Tròn, một cuộc vận động tranh cử hung hăng với hàng đoàn người diễn thuyết và dán áp phích từ CHLB Đức đổ sang, một cuộc tranh cử đại diện cho các đảng Tây Đức trên lãnh thổ CHDC Đức.

Cũng nhiều đồng chí hỏi tôi: phải chăng với Bước Ngoặt, chính chúng ta đã tạo đất sống cho những gì sắp xảy ra? Kết quả không còn là một CHDC Đức được cải cách, mà là một kết thúc nhanh chóng của CHDC Đức. Tôi vẫn phải bác bỏ điều đó. Dù có buồn vì diễn biến này đến đâu thì khởi đầu

của kết thúc cho CHDC Đức có từ trước đó xa. Nó nằm trong sự bất lực của các nhà nước XHCN ở châu Âu, không kiến tạo nổi chủ nghĩa xã hội hiện thực như một lựa chọn đáng tin, có sức thuyết phục và thực sự đáng sống để làm đối trọng với bản chất của xã hội tư bản chủ nghĩa.

Trước bối cảnh đó, khẩu hiệu ngu dân trắng trợn “Tự do thay vì chủ nghĩa xã hội” đã được hưởng ứng ở tầm nhất định. Tôi tin đó sẽ là một sự hưởng ứng đi đôi với ân hận lớn khi những lời hứa hẹn hoành tráng trong tranh cử phải cọ xát với thực tế, khi người dân CHLB Đức phải căn cơ tiền bạc hơn như đã được hứa trước kỳ bầu cử.

Sau này Honecker cũng lên tiếng như sau: “Năm 1987 chúng tôi nhận được thông tin từ Washington, CHDC Đức sẽ là ‘giá phải trả’ cho ngôi nhà châu Âu.” Tôi không nhận được thông tin như thế. Tôi cũng không rõ Liên Xô ngay từ năm 1987 đã có thể có những lợi ích chính trị nào để đẩy CHDC Đức đi. Nếu quả thực Honecker biết điều đó thì ông đã không thông tin cho Bộ chính trị và Trung ương đảng. Lẽ ra ông đã phải công khai nói ra điều đó trước Ban cố vấn chính trị của Hiệp ước Warszawa.

Có lẽ quan trọng nhất là thay đổi chính sách của CHDC Đức đối với CHLB Đức. Lúc đó thì Honecker sẽ phải đem theo một đường lối khác hẳn khi sang thăm Bonn. Tôi mừng tượng ra Kohl sẽ sa vào những khó khăn chính trị nào nếu Honecker nói: Chiến tranh Lạnh đã chấm dứt rồi, chúng ta hãy cùng nhau suy nghĩ về liên quốc gia giữa hai nhà nước Đức với mục tiêu thống nhất nước Đức! CHDC Đức lúc đó sẽ nắm chủ động sáng kiến về chính sách Đức. Sự thống nhất sẽ không diễn ra trong áp lực. Cả hai nước Đức sẽ kết hôn bình đẳng. Sự kiện thống nhất sẽ được chuẩn bị dài hơi hơn, bình đẳng hơn về chính trị và xã hội, và không yếm thế đối với nhiều công dân CHDC Đức như đã thực tế xảy ra. Giả sử hồi năm 1987 Honecker thực sự biết chuyện – như ông kể sau này – thì đó là một trong những khuyết điểm trầm trọng nhất của ông khi không đem ra tranh luận thẳng thắn trong Bộ chính trị. Lịch sử không cần biết chữ “nếu.” Đối với tôi, giá trị của thống nhất nước Đức là đã loại trừ được nguy cơ hai nhà nước Đức có chiến tranh với nhau.

Trong men say chiến thắng vì hợp nhất được hai nhà nước, hầu hết các chính khách của CHLB Đức cũ đã thành nạn nhân tuyên truyền của chính họ khi đặt quân bài vào cửa chống cộng. Họ đánh lẫn sự bất bình của công

dân CHDC Đức hồi mùa thu năm 1989 với sự hưởng ứng quan hệ chính trị ở CHLB Đức cũ.

Bắt đầu có sự nhộn nhạo mọi giá trị, không chỉ giá trị chính trị, mà cả văn hóa giá trị nói chung. Các giá trị lý trí giảm sút. Vụ lợi vật chất thắng thế. Bất ổn xã hội, nạn thất nghiệp, tình hình tội phạm, lối hành xử tàn bạo và thù nghịch với ngoại kiều làm mọi người lo sợ. Tất cả các quyết định quan trọng đều do người Tây Đức đưa ra. Nhiều người Đông Đức bị sa vào khủng hoảng tâm linh. Sự nản chí, vô vọng, lãnh đạm chính trị, thất vọng, lui về nội tâm ngày càng tăng lên. Hành vi đồ tể tập thể, tẩy chay và thóa mạ các đảng viên SED gây ra thù hận và chia rẽ. Chỉ sau vài tháng khẩu hiệu “chúng ta là một dân tộc” đã biến thành chia rẽ “người Đông” và “người Tây.”

NHIỆM VỤ PHI PHÁP HÓA

Trong một chiến dịch lén lút mập mờ năm 1991, người ta bắt các thành viên lãnh đạo nhà nước của CHDC Đức và đưa vào tù tra cứu mà không được xử, có người ở đó mấy năm liền. Tại Hội nghị thẩm phán Đức thứ 15 ngày 23/9/1991 ở Cologne bộ trưởng tư pháp Klaus Kinkel nhân danh chính phủ đòi: “Thưa quý ông quý bà, chính các vị thẩm phán và công tố viên có một nhiệm vụ rất đặc biệt trong sự kiện đang đến với chúng ta. [...] Tôi biết rõ là các tòa án không làm hết được những gì còn tồn đọng. Nhưng chúng ta phải làm một phần cơ bản trong đó, không có lựa chọn nào khác. Tôi tin tưởng vào nền tư pháp Đức. Phải phi pháp hóa chế độ SED [...]” Kể từ đó trở đi CHDC Đức, một nhà nước thành viên Liên Hợp Quốc ngày trước bị coi là “nhà nước phi pháp CHDC Đức.” Với đường lối do nhà nước đề ra này, CHLB Đức bắt đầu tiến hành vô số hành vi phi pháp chống công dân CHDC Đức.

Hôm nay tôi nhớ lại lời thủ tướng CHLB Đức Kohl trong cuộc nói chuyện điện thoại giữa hai chúng tôi hồi mùa thu năm 1989. Ông nói, nếu tôi có vấn đề gì thì cứ nhắc điện thoại gọi. Dĩ nhiên tôi biết là quan hệ của thủ tướng CHLB Đức – không chỉ với tôi – đã đổi khác hoàn toàn. Vì thế tôi chỉ viết một lá thư. Tôi đề nghị ông dùng ảnh hưởng của mình để hàng triệu công dân CHDC Đức không trở thành nạn nhân của nước Đức thống nhất, bị đẩy ra ngoài lề xã hội hoặc bị kỳ thị vì lý do chính trị. Tôi không muốn để xảy ra hiểu lầm, vì vậy tôi trình bày: “Tôi không nói đến những người có

trách nhiệm chính trị ở CHDC Đức. Tôi nói đến các đảng viên SED và cộng tác viên cơ quan nhà nước, những người hoàn toàn tin tưởng vào sự công bằng của nền trật tự chính trị và nhà nước của CHDC Đức và ở cơ sở đã hiến dâng sức lực và niềm tin của mình cho nhà nước của họ [...]” Tôi nghĩ, nếu nhất định phải trả thù sự tồn tại của CHDC Đức thì người ta hãy quy trách nhiệm Bộ chính trị chứ không phải các công dân từng hành động trên cơ sở hiến pháp và pháp luật của CHDC Đức. Tôi sẵn sàng đứng ra nhận trách nhiệm.

Suy nghĩ đó không hợp ý những người đang thống trị. Họ muốn tuyên án những người lính biên phòng, những người gọi là “thấp cổ bé miệng” trước đã. Qua đó họ có tạo ra trong xã hội một không khí thuận lợi cho mình theo kiểu “cá bé thì thịt, cá lớn thì thả.” Bằng cách ấy người ta gây căm ghét và tạo ra cái gọi là cơ sở pháp lý cho một vụ xử chính trị chống giới lãnh đạo nhà nước CHDC Đức.

Về ý đó, tôi còn viết cho thủ tướng CHLB Đức:

CHDC Đức “được công nhận theo luật quốc tế, là thành viên Liên Hợp Quốc, thành viên Hiệp ước Warszawa, liên minh chặt chẽ của Liên Xô, và các đại diện của CHDC Đức là đối tác hội đàm cao cấp – cả với ông. Thay vì hoàn tất các vướng mắc trong lịch sử mới nhất của Đức, nghĩa là của hai nước Đức như tôi quan niệm, một cách khách quan cần thiết, hôm nay người ta hình sự hóa chính sách của CHDC Đức, đưa ra xử các cá nhân thực hành nghĩa vụ xuất phát từ Hiệp ước Warszawa, đẩy nhân viên cơ quan nhà nước ngày xưa vào cảnh thất nghiệp – mặc dù nhiệm vụ chính trị của họ thống nhất với luật pháp CHDC Đức –, làm nhiều người mất an sinh xã hội trong tuổi già. Vì thất nghiệp và hạn chế hưu trí mà nhiều công dân CHDC ĐỨC cũ bị vào cảnh thiếu thốn vật chất.”

Từ khi hợp nhất nước Đức đến nay mới được vài tháng. Tôi cố gắng trình bày các mối quan hệ trong thư một cách thực tế như có thể. Tôi không muốn viết một bức thư nặng ý thức hệ, mà chỉ gọi tên những sự việc có thật có thể chỉnh sửa được trong quá trình thống nhất. Vì vậy tôi trình bày: “Muốn thống nhất nước Đức thành công thì phải giải độc không khí. Nếu ở Đức muốn có hòa bình nội tại thì người ta không được phép phục thù chính trị, đẩy chính sách của SED lại gần chủ nghĩa phát xít, thóa mạ lịch sử của CHDC Đức.”

Tất nhiên tôi biết thủ tướng CHLB Đức sẽ không trả lời. Mà ông ta sẽ viết được gì cơ chứ? Ông có thể thú nhận chính sách của chính phủ ông là tính sổ với CHDC Đức không?

Viết thư và viết báo bây giờ là cách duy nhất của tôi nhằm tận dụng kinh nghiệm chính trị và thể hiện lịch sử CHDC Đức đúng như tôi đã trải nghiệm.

Trong những năm tiếp theo tôi chuyển kiến nghị của mình đến một số chính khách CHLB Đức và nước ngoài, trong đó có cả thư gửi các tổng thống CHLB Đức von Weizsäcker và Herzog. Năm 1992 tổng thống Đức, Ts Richard von Weizsäcker, chuyển tới tôi một đáp từ đầy suy nghĩ xoay quanh những trải nghiệm và lo lắng của tôi trong quá trình thống nhất. Phản ứng của tổng thống Herzog thì khác. Năm 1995, khi cựu tổng thống Liên Xô Gorbachev, đại sứ Liên Xô kỳ cựu ở CHDC Đức Abrassimov, các cựu tư lệnh lực lượng vũ trang hợp nhất của Hiệp ước Warszawa là nguyên soái Kulikov và đại tướng Lushev tiết lộ cho tôi biết các kiến thực của họ về biên giới giữa CHLB Đức và CHDC Đức, tôi nghĩ: tổng thống Đức phải biết những tài liệu thời sự này trước khi chúng được công bố. Tôi gửi chúng cho ông xem. Tôi không đề nghị Herzog cho biết ý kiến của ông hoặc xin ông làm gì cho tôi hay các bị cáo khác. Tôi biết lý lẽ tự vệ của các chính khách: họ không thể can thiệp vào quá trình xử án vì tư pháp là một ngành độc lập. Họ chỉ im lặng không nói ra là chính quyền trao cho tư pháp nhiệm vụ xử án. Trong thư gửi Herzog tôi chỉ ghi chú một điểm: thư Gorbachev chứng tỏ CHDC Đức không chia tay lịch sử như một “nhà nước phi pháp”, mà là một nhà nước có trách nhiệm hòa bình lớn lao. Chắc điều đó đã làm các ngài trong phủ tổng thống điên đầu.

Ngày 8/1/1996 một nhân viên từ bộ phận trên trả lời tôi. Tôi không thể tin nổi những gì mắt thấy. Người ta đã biến ý tưởng ban đầu của tôi là thông báo cho tổng thống các suy nghĩ của Gorbachev về truy tố tội phạm chính trị ở Đức thành một cáo trạng không chỉ chống tôi, mà chống cả các đảng viên SED. Trong thư viết: “Ông có chỉ ra là CHDC Đức không chia tay lịch sử như một nhà nước phi pháp. Nhưng thực tế đó không thể che đậy CHDC Đức mấy thập kỷ liền không cho công dân của mình hưởng các giá trị dân chủ cơ bản, áp đặt báo chí, theo dõi và bỏ tù các nhà phê phán, nhốt nhân

dân sau rào dây thép gai và bãi mìn. Trách nhiệm chính trị cho sự phi pháp ấy và các vi phạm nhân quyền trước hết thuộc về SED và lãnh đạo của họ.”

SED – ít nhất thì đó cũng là 2,3 triệu đảng viên.

Tôi nghĩ, tổng thống không thể biến tất cả họ thành tội phạm được. Ít nhất thì các diễn văn công khai của ông không nói ra điều ấy. Với bức tranh lệch lạc này về CHDC Đức người ta không bao giờ thống nhất nước Đức được.

Những thư từ trao đổi giữa tôi và lớp 8b trường phổ thông trung học Simon Marius ở Gunzenhausen (bang Bayern) cho thấy những định kiến rập khuôn từ thời Chiến tranh Lạnh vẫn còn tác động sâu rộng đến mức nào.

Bối cảnh là thế này: tháng 2/1986 học sinh của trường đó đề nghị Honecker giới thiệu trao đổi học sinh ở đó với một nhóm FDJ từ Meissen và Weimar. Thư của họ được đưa đến bàn tôi. Tôi bàn với bí thư thư nhất Trung ương đoàn Eberhard Aurich. Công ty du lịch CHDC Đức tổ chức các cuộc thăm hỏi hai chiều. Tất cả đều hài lòng, cả các học sinh Tây Đức lẫn các đoàn viên FDJ từ Meissen. Tôi có thể nhớ rõ chuyện này vì chuyến trao đổi thanh niên ngày đó suýt hỏng chuyện. Không phải Bộ an ninh CHDC Đức mà Cục bảo hiến liên bang trong báo cáo thường niên đã xếp chuyến trao đổi thanh niên vào hạng phản hiến pháp.

Tám năm sau, một lớp 8 hiện tại của trường đó – các học sinh này hồi năm 1986 còn ở tuổi đi vườn trẻ – muốn biết vì sao có các chuyến thăm viếng ngày xưa. Họ tham gia một cuộc thi về “Lịch sử Đức” do tổng thống CHLB Đức treo giải. Tôi trả lời chi tiết cho các học sinh. Họ hỏi đi hỏi lại nhiều lần. Trong một bức thư họ thú nhận: “Hình như chúng tôi hỏi một cách khá ‘dở hơi’ thì phải, vì bên Tây Đức chúng tôi nhận được một hình ảnh là chẳng có gì ở CHDC Đức diễn ra mà ‘mặt vụ’ không nhúng tay.”

Mặc dù vậy tôi rất vui khi thấy các học sinh này giật giải nhì trong cuộc thi và được tổng thống đón tiếp. Đồng thời tôi tự hỏi: sử sách trong tương lai xa sẽ viết gì về CHDC Đức? Câu hỏi này làm tôi bức xúc. Từ học sinh lớp tám cho đến tổng thống CHLB Đức có một hình ảnh về CHDC Đức hoàn toàn xa lạ với thực tế ở CHDC Đức.

Nước Đức chia cắt trong một châu Âu chia cắt hôm nay được nhìn nhận một cách phiến diện. CHDC Đức ngay từ đầu đã mang nghi vấn vì khác bản chất với CHLB Đức.

Ngay cả ngôn ngữ cũng bị nắn theo một chiều. CHDC Đức lúc nào và ở đâu cũng là “nhà nước phi pháp” và “toàn trị.” Ai không lên án CHDC Đức sẽ bị coi là “đầu bê tông.” Ai nhớ đến CHDC Đức theo nghĩa tích cực thì là người hoài cổ. Lịch sử của CHDC Đức, trừ các ngoại lệ, hầu như chỉ được viết bởi những người CHLB Đức cũ. Thậm chí những người đấu tranh cho quyền công dân cũng chỉ đóng vai trò bên lề. Những gì hiện ra trên truyền thông thường được sàng lọc qua lăng kính của một tổng biên tập Tây Đức. Trong điều kiện ấy chân lý lịch sử ít có cơ may.

Tôi viết điều này ra không vì cay đắng. Trong đời tôi không hề có ảo tưởng về cách xử sự của CHLB Đức cũ, một khi nắm gậy được CHDC Đức. Tôi không bao giờ tính đến sự công tâm đối với CHDC Đức. Và tôi đã không nhầm.

NHỮNG GÌ ĐƯỢC BIẾT VỀ NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN

Tôi thường được hỏi đã đặt chân vào được nước Đức thống nhất chưa. Khó đặt chân quá. Các quyền công dân của tôi bị hạn chế. Tôi không có thể căn cước. Mỗi khi phải trình diện tại nhà băng hay nhận thư bảo đảm ở bưu điện, đăng ký vào khách sạn hoặc đi bầu – tôi chỉ có thể đưa ra một tờ chứng nhận là kẻ tội phạm. Tôi đã quen phải trình diện thường xuyên ở sở cảnh sát. Ở CHLB Đức tôi đã phải thu thập những kinh nghiệm không tốt lành gì cho nhà nước pháp quyền.

Nó bắt đầu với việc CHDC Đức sáp nhập vào CHLB Đức. Sau đó ít lâu một hồ sơ về tôi được cảnh sát chính trị Berlin lập ra, mang số Dir.VB B I và chữ ký U. Schmidt. Trong đó người ta vu cho tôi góp tay chuyển dịch hàng triệu Mark “tiền SED”. Một cáo trạng khủng khiếp, bịa đặt hoàn toàn. Chuyện này bị một nhà báo gán cho tôi một cách bí ẩn, có lẽ để gây áp lực tâm lý cho tôi. Người ta định làm tôi thối chí.

Khi tôi khiếu nại, đơn của tôi được đẩy từ bộ trưởng tư pháp sang Bộ trưởng Nội vụ Berlin. Không ai chịu nhận thẩm quyền đó. Thật xấu mặt, vì những vụ bí mật như vậy nghe nói chỉ được làm trong Bộ an ninh quốc gia.

Phòng công tố tại tòa án bang Berlin làm đúng hình thức là bắt đầu điều tra một vụ vi phạm bí mật công tác. Tôi ít quan tâm ai trong bộ máy cảnh sát đã vi phạm bí mật công tác, mà chỉ muốn biết người ta lấy đâu ra quyền lập hồ sơ về tôi với những lời dối trá và vu khống, hòng biến tôi thành một kẻ cắp.

Bất kể tôi đi ô tô đến đâu trong những năm đầu sau thống nhất, tôi đều bị “theo chân.” Chuyện này diễn ra trắng trợn đến mức tôi không thể không thấy. Tôi viết thư đến cảnh sát trưởng của Berlin, báo là bị theo dõi. Trong thư phúc đáp, người ta viết xanh rờn: “Không thể xác định là có biện pháp của cảnh sát theo dõi ông.” Từ đó trở đi quả thật tôi không thấy bị theo chân nữa.

Bù lại thì có biện pháp ghê hơn: cáo trạng ngộ sát trong nhiều vụ, chiếm đoạt tự do và nấn luật, khai man trước và sau khi tuyên thệ. Trong vụ đánh số 50 Js 42401/88 người ta còn điều tra về vụ chiếc máy bay Boeing 747 của PAN-AM bị rơi ở Lockerbie (Scotland). Nhân viên cảnh sát hình sự liên bang từ Frankfurt am Main và phòng công tố tại tòa án bang ở Frankfurt am Main còn đến hỏi cung tôi. Công tố viên trẻ tuổi – hình như chẳng biết gì về CHDC Đức ngoài việc từng tồn tại một nhà nước có tên như thế – tận hưởng cảm giác cho rằng đã nắm gậy được chủ tịch Hội đồng nhà nước CHDC Đức cuối cùng. Cáo trạng về CHDC Đức hoặc chính tôi chịu trách nhiệm về vụ rơi máy bay – phi lý đến mức tôi từ chối bất kỳ một lời bình luận về vụ này.

Ngày ấy không tháng nào mà tôi không bị gọi đi hỏi cung, khai nhân chứng, đến phiên xử hoặc ban điều tra. Tôi quá ít thì giờ để trả lời câu hỏi đã đặt chân vào được nước Đức thống nhất chưa, một đất nước với những viên chức, thẩm phán và công tố viên toan bắt tôi quỳ gối. Thêm nữa là nhà tôi, một giáo viên với hơn 30 năm kinh nghiệm công tác, từ năm 1991 bị cấm hành nghề dịch vụ công. Tôi đã học chung sống với những hành hạ và ngang trái. Tôi không để chúng tác động vào mình.

1992 Gorbachev đến Berlin. Ông sẽ trở thành công dân danh dự của thành phố. Tôi viết cho ông ta một lá thư dài, nhắc ông nhớ lại những gì đã nói với tôi hôm 1/11/1989 – thống nhất nước Đức không nằm trong chương trình nghị sự. Tôi hỏi ông: “Chẳng lẽ anh để người ta tung hô cho một sự

kiện mà – ít nhất là theo lời anh nói với các đồng chí của anh ở CHDC Đức – anh không muốn?”

Ngày trước có nhiều người âu yếm gọi ông “Gorbi”, hôm nay tôi thường nghe người ta cáo buộc ông đã phản bội CHDC Đức. Tôi không chia sẻ quan điểm đó. Tôi không tin là các quá trình xã hội trên thế giới này diễn ra ở phương thức ấy. Giả sử lời cáo buộc phản bội ấy thắng thế, nó sẽ ngăn chúng ta phát hiện ra những nguyên nhân khách quan cho sự thất bại của chủ nghĩa xã hội ở châu Âu. Phản bội cũng có nhiều kiểu. Tôi loại trừ khả năng phản bội có tính toán nhằm phụng sự một thế lực ngoại bang. Nhưng cũng có kiểu phản bội vì yếu nhược, vì hãnh tiến. Rốt cuộc thì đối với người bị phản bội chẳng có gì khác. Liệu hình thức ấy có tồn tại ở Gorbachev, có lẽ chỉ lớp con cháu của chúng ta mới biết được, khi hồ sơ của Hoa Kỳ và Liên Xô được giải mật. Tôi không muốn phỏng đoán mò mẫm làm gì.

Trong thư gửi Gorbachev tôi viết, sự thất bại của chính sách Perestroika do ông chủ trương là một bi kịch cho tất cả những người cánh tả. Tôi nhắc ông nhớ đến chủ định gắn kết lòng chân thành với chính trị.

Tôi viết thêm: “Chính vì thế, giải thưởng cho anh – công dân danh dự của Berlin – làm tôi suy nghĩ. Tôi thấy xấu hổ vì cách đây chưa lâu nhiều chỉ huy quân đội Xô viết có công lao từng hiến dâng cuộc sống để giải phóng Berlin, cả các chiến sĩ chống phát xít danh tiếng bị gạch tên khỏi cái danh sách công dân danh dự mà người ta sắp đưa tên anh vào. Tôi bức xúc khi thấy người lính Hồng Quân cũ Heinz Kessler từng tham gia chống chủ nghĩa phát xít và sau này thành Bộ trưởng Quốc phòng CHDC Đức, nay chỉ vì các chức vụ chính trị ở CHDC Đức mà bị cầm tù ở ngay thành phố sắp đưa anh lên vị trí công dân danh dự. Tôi căm phẫn vì chính thành phố đang trọng vọng anh đã sa thải cả những công nhân đổ rác vì họ từng là nhân viên Bộ an ninh quốc gia được chính anh khen ngợi ngày nào. Người ta có thể có ý kiến khác nhau về Honecker: dù có những bất đồng về chính kiến, anh vẫn từng gọi ông ta là ‘anh bạn Erich’ của anh. Trong lúc người ta tung hô anh ở Berlin thì ông già đau yếu ấy đang đấu tranh chống lại Thần chết trong một nhà tù mà ông đã từng bị giam ở thời Quốc xã. Trong lúc anh nhân dịp 9/11 trở thành công dân danh dự thì nhiều người từng ngăn đổ máu trước đây ba năm không có công ăn việc làm, thậm chí còn bị tư pháp

Đức truy bức. Người ta định xóa đi một sự thật là chính công dân CHDC Đức, trong đó có nhiều đảng viên SED, ở những khoảnh khắc mở cửa biên giới đầy kịch tính đã đảm bảo không cho một tiếng súng nổ, và qua đó ngăn được một cuộc nội chiến.

Mikhail Sergyevich thân mến, tôi đề nghị anh đừng cho phép người ta viết tên anh đề lên tên những người khác đã từng đặt nền móng cho sức sống của thành phố này. Nhất định công luận sẽ rất chú ý đến anh, nhưng những người bạn cũ của anh hy vọng ở anh một tín hiệu nhằm khắc phục lịch sử hậu chiến chung của chúng ta một cách chân thực.”

Mấy năm sau tín hiệu này sẽ đến, và nó mâu thuẫn như chính bản thân Gorbachev. Trong khi một đảng ông phản đối truy bức hình sự công dân CHDC Đức mang ý nghĩa chính trị, đảng khác ông tỏ ra có trí nhớ tồi về hiệu lực của cuộc cải cách ruộng đất.

Từ năm 1995 Gorbachev đã đấu tranh chống truy bức hình sự công dân CHDC Đức mang tính chính trị trong ba tuyên bố nguyên tắc. Ông nói đến “cuộc săn phù thủy” ở Đức. Ngày 22/9/1995 ông thông báo cho tòa án Berlin rằng ông đã cùng Kohl, Bush, Thatcher và Mitterrand chấm dứt Chiến tranh Lạnh. Ông viết: “Nghĩa vụ của tôi trong quan hệ này là phải nhấn mạnh: giới lãnh đạo chính trị CHDC Đức dưới quyền Egon Krenz đã ủng hộ nỗ lực đó.” Ông chấm dứt thư bằng đoạn sau đây: “Cố gắng quy trách nhiệm về tình hình biên giới ngày ấy cho cựu tổng bí thư SED Egon Krenz gây ra ấn tượng rằng cố gắng đó là một thanh toán chính trị và hoàn toàn là bước thụt lùi vào các biện pháp của Chiến tranh Lạnh.”

Thời kỳ Bước Ngoặt có đặc tính là con người thay đổi ở mức độ không thể hình dung ra trước đó. Tôi thường nhớ đến một câu thông thái của Wilhelm Bush: Đó là những người hùng rơm rác, qua một đêm đã xong lột xác, họ yêu mến bất cứ nhà nước nào, có thể gọi họ là kẻ ác. Tôi cũng đã gặp những người như thế, tiếc rằng trong số đó có cả những ủy viên Bộ chính trị SED. Họ từ bỏ lý tưởng của mình để đổi lấy một chức vụ nho nhỏ hoặc tránh được một chút truy bức tư pháp. Điểm mạnh của họ ngày xưa là a dua. Hôm nay họ lại đóng vai trò cũ, tuy nhiên ở một địa điểm khác.

Tôi cũng có điều kiện cảm nhận nhiều người coi tình bạn và tình đoàn kết là lý tưởng sống của mình. Năm 1990 chính quyền cấm các cựu thành viên Bộ

chính trị và gia quyến được điều trị tại bệnh viện chính phủ ở phố Scharnhorststrasse (Berlin). Từ mấy tuần trước đó, vợ tôi đang được nhận một liệu pháp đặc biệt không thể gián đoạn. Mặc dù vậy người ta cấm không cho vợ tôi vào. Trong tình huống đó, bác sĩ Heinz Wuscheck đã đứng ra nhận trách nhiệm. Trong một thời kỳ mà các đồng chí ngày xưa của tôi ưa lánh mặt thì giữa hai gia đình – chưa hề biết nhau trước năm 1990 – đã nảy sinh một tình bạn đầy ý nghĩa.

Từ miền ven biển Baltic, vợ tôi và tôi nhận được lời mời của gia đình Wunderlich đi nghỉ tại nhà cuối tuần do họ xây từ thời CHDC Đức trong một khu nhà nghỉ dưỡng. Hồi đó người ta cảnh báo gia đình Wunderlich nên cắt đứt quan hệ với tôi thì hơn. Không thể loại trừ các hành động côn đồ gây sự do sự có mặt của tôi trong nhà. Đối với gia đình Wunderlich mà chúng tôi đã quen từ những năm 50, tình bạn mạnh hơn sợ lũ côn đồ.

Nhiều người Tây Đức và Tây Berlin bày tỏ lòng gắn kết với tôi. Trong đó có viên chức tư pháp Werner Heinlein. Tôi vẫn giữ quan hệ mật thiết đến tận hôm nay với nhà hoạt động xã hội dân chủ người Munich ấy.

Tôi cũng nhận được cảm tình từ nước ngoài. Cựu thành viên chính phủ dưới thời Palme, ông Kjell Wase, đã mời vợ chồng tôi qua Thụy Điển. Ở đó tôi làm chứng cho đám cưới giữa một phụ nữ gốc CHDC Đức cũ và một người Thụy Điển.

Wolfgang Harich đến thăm tôi hồi năm 1991. Vì kêu gọi tẩy chay mà năm 1957 ông nhận án mười năm tù ở CHDC Đức cũ. Ông đã ngồi tù tám năm trong đời mình. Dù có sự truy bức đó và bị tù lâu, ông vẫn trung thành với những lý tưởng cộng sản. Ngày còn là tổng bí thư SED tôi đã đưa ra chủ trương phục hồi ông. Năm 1991 ông muốn biết vì sao tôi đấu tranh để ông được phục hồi. Chúng tôi chuyện trò hàng tiếng đồng hồ. Ông say mê với ý tưởng không được để những kẻ căm thù CHDC Đức nay được viết lịch sử đất nước này. Harich là chủ nhiệm một Ủy ban điều tra ngoài luồng, chuyên thăm dò dân ý về lịch sử Đức. Khác với Nghị viện Đức muốn khắc phục lịch sử hậu chiến theo tiêu chí ý thức hệ, ủy ban của ông vận dụng phương pháp khoa học lịch sử. Nhờ ông đề nghị, năm 1994 tôi được gọi vào ban chấp hành của ủy ban đó. Thực tế là Harich đã kéo tôi trở lại công tác chính trị. Lẽ ra ông có quyền coi tôi là đối thủ chính trị. Tôi từng là cán bộ của một đảng đã bỏ rơi ông hồi năm 1956. Cho đến cuối đời, ông là một

người tư vấn bậc cha chú của tôi. Người ta vẫn nói, tình bạn được thử thách qua gian khó. Các bạn tôi trước thời Bức Ngoặt nay vẫn là bạn tôi. Nhất là những người bạn thân thiết trong nhiều năm hoạt động ở đoàn thanh niên FDJ. Tôi có thêm bạn mới. Nếu đúng là người ta giàu vì bạn tốt thì, hiểu theo nghĩa đó, tôi là người rất giàu.

XỬ VÀ ÁN

Tôi ra trước một tòa án CHLB Đức gần hai năm trời. Tôi bị kết án vì các chức vụ thời CHDC Đức, hay đúng hơn là trong Bộ chính trị và Hội đồng quốc phòng. Bản cáo trạng dày 1.555 trang – đây ba cặp giấy. Người viết chúng là các công tố viên Tây Đức, những người chỉ biết CHDC Đức từ quan điểm Chiến tranh Lạnh của họ. Ngày 25/8/1997, sau khi tòa tuyên án, thẩm phán Hoch chấm dứt lời thuyết trình bằng câu: “Ông Krenz, ông bị bắt.” Nhờ các luật sư của mình, ông Unger và Ts Wissgott, thoát tiên tôi chỉ bị ngồi tù 18 ngày.

Mười năm sau mùa thu năm 1989 ấy, tôi bị “tuyên án tù tổng cộng 6 (sáu) năm 6 (sáu) tháng vì tội ngộ sát và ba lần tham gia ngộ sát trong cùng sự vụ.” Ba thẩm phán trẻ tuyên án tôi. Họ nói: “Nhân danh nhân dân.” Họ ám chỉ nhân dân nào? Nhân dân CHDC Đức cũ hay nhân dân CHLB Đức ngày xưa? Tôi đã tuyên thệ trước hiến pháp CHDC Đức chứ không trước hiến pháp Cộng hòa liên bang Đức.

Tôi kháng án. Viện công tố cũng vậy. Họ muốn ném tôi vào tù mười một năm. Viện công tố tối cao nêu lý do khác hơn. Họ trách tòa án bang Berlin đã “nhận định lệch lạc về quy mô phạm tội của bị cáo này [ám chỉ tôi, E. Krenz].” Trong chức vụ của tôi – như công tố viên thượng đẳng của CHLB Đức nói – tôi đã “từ năm 1983 gần như cùng vị trí với Erich Honecker”. Tôi là “thủ phạm sau lưng các thủ phạm trên tầng cao nhất” như ông ta luận ra. Ông ta không chứng tỏ thông thạo sự việc. Và cũng không cần.

Viện công tố tối cao phụng sự chính trị. Và chính trị muốn đưa nguyên thủ quốc gia cuối cùng của CHDC Đức – do Quốc hội bầu – vào tù. Tôi nhận ra điều ấy trong mỗi ngày xử án: cuối vụ xử tôi, người ta muốn lập nên một ý thức rằng giới lãnh đạo chính trị của CHDC Đức là một lũ sát nhân. Từ đó nhất quyết suy ra sự tẩy chay đạo đức triệt để đối với cả một hệ thống, một

hệ thống không làm gì khác ngoài 40 năm trời phạm tội. Ai phê phán hệ thống CHLB Đức hiện tại bằng cách chỉ ra các thành tựu của CHDC Đức, người ấy sẽ được chỉ cho xem bản án kết tội Bộ chính trị. Trong tương lai người ta muốn ngăn chặn các lựa chọn khác mang tính XHCN, bất kể ở hình thức nào.

Tất nhiên, nếu xét về sự nghiệp chính trị thì tôi không vô tội. Từ thế giới quan và đạo đức của một người theo chủ nghĩa xã hội, không thể có lời biện hộ nào cho những người chết và bị thương ở biên giới. Mỗi người chết là một người chết quá nhiều. Điều đó cũng đúng với những người chết ở biên giới, và cả với những người lính biên phòng CHDC Đức bị bắn chết sau lưng từ ổ phục kích bên Tây hay bởi tay những người chạy trốn. Cuộc sống là sở hữu quý nhất của con người, đối với tôi đã và đang không hề là lời nói suông. Là công dân CHDC Đức tôi đã nghĩ thế và hôm nay cũng thế. Một trong những thất bại lớn nhất trong đời tôi là đã không ngăn chặn được bị kích con người và những phát súng chết người ở biên giới đã gây ra nỗi đau không sao bù đắp được cho những người hầu hết còn trẻ, cho gia đình và bạn bè họ. Vấn đề chỉ là: cho đến năm 1990 chúng ta sống trong một thế giới vũ trang đến tận răng. Trên đất Đức có hai hệ thống xã hội thù địch đứng đối mặt nhau. Mỗi phe có khối đồng minh quân sự của mình. Những quy tắc về đạo lý không có giá trị giữa hai phe, mà các lợi ích chính trị mang tính quyết định. Ở cả hai chiến tuyến của Chiến tranh Lạnh đều như vậy. Người ta không được phép đổ hết tội cho CHDC Đức. Tôi bị đặt điều là dùng các điều kiện chính trị biện hộ cho hành động của mình ở CHDC Đức. Không phải Chiến tranh Lạnh, mà con người đã nổ súng ở biên giới. Tất nhiên không ai hành động tách rời các điều kiện và thực tế lịch sử.

Trong lịch sử, những người hành động đều có tên tuổi địa chỉ. Họ ra quyết định trong điều kiện cụ thể mà họ vấp phải hay tạo ra. Chất lượng của hành động mang nhiều bản chất khác nhau. Tôi đã hành động có ý thức, không bao giờ là kẻ bám càng, và là người cùng chèo lái. Cả khi hôm nay nhìn lại, tôi cũng không thu nhỏ mình lại. Hôm nay tôi cũng không muốn là kẻ đổi mặt. Tôi không phải người hành động vì cho đó là định mệnh, cũng chẳng bao giờ là con rối trong tay người khác. Tôi đã và vẫn là một người theo chủ nghĩa xã hội. Tất nhiên đã từng có những thúc ép đối với CHDC Đức và qua đó cũng đối với tôi, vì CHDC Đức là thành viên Hiệp ước Warszawa. Thúc ép về chính trị và kinh tế thì cả CHLB Đức cũng có, vì họ

là thành viên NATO. Đó là lý do vì sao nhà cầm quyền ở đó quay mặt làm ngơ cho Nga vào Chechnya, không lên án Thổ Nhĩ Kỳ xâm phạm quyền con người, không phê phán Chirac về những vụ thả bom nguyên tử, điều Tornado Đức sang Nam Tư v.v. Những gì người ta lấy làm có trừng phạt tôi, đó không phải lỗi của tôi. Những gì người ta cho là tội lỗi của tôi, không tòa án Đức nào muốn và có thể lấy có đó để trừng phạt tôi.

Án quyết của phòng đại hình số 27 thuộc tòa án bang Berlin dày 300 trang. Một số trang trong đó nói về thái độ chính trị của tôi hồi năm 1989 mà tòa án cũng biết.

Tôi trích dẫn từ văn bản án quyết:

“Đầu tháng 4/1989 bị cáo Krenz là người thay đổi chế độ sử dụng vũ khí, khi bị cáo thay mặt Erich Honecker đi vắng để giữ vị trí tổng bí thư. [...] Chủ trương này của bị cáo Krenz phù hợp với thái độ của bị cáo trước đó. Ngay cả khi bị cáo luôn cố gắng giữ biên giới bất khả xâm phạm và vì thế chấp nhận việc giết người chạy trốn là một hành động tạm thời bất khả kháng, ngay từ khi bắt đầu làm bí thư Trung ương đảng và ủy viên Hội đồng quốc phòng bị cáo đã có chí hướng xây dựng hệ thống bảo vệ biên giới một cách phù hợp để không nhất thiết dẫn đến sử dụng súng chống lại người chạy trốn. [...] Mùa thu năm 1989 bị cáo góp phần quyết định làm giảm căng thẳng tình hình ngày đó đang dễ dàng đưa đến một cuộc nội chiến với hậu quả không lường. [...] Trong những ngày tháng 10/1989 với nhiều cuộc biểu tình lớn ở nhiều thành phố lớn của CHDC Đức cũng như trong tháng 11/1989 sau khi bức tường Berlin được mở ra, bị cáo Krenz đã tích cực và có nhiều sáng kiến để không gây ra đổ máu. Tòa án chấp nhận coi là sự thật, trong cuộc biểu tình lớn ở Leipzig – được hoạch định vào ngày 9/10/1989 – bị cáo đã cam đoan với nhân chứng là Gs Ts Friedrich, giám đốc Viện nghiên cứu thanh niên Leipzig, sẽ làm tất cả trong quyền hạn của mình để ngăn đổ máu. Bị cáo đã thông báo nội dung cuộc nói chuyện đó cho nhân chứng Ts Herger, Vụ trưởng các vấn đề an ninh trong Trung ương đảng SED, và ra chỉ thị cho Vụ các vấn đề an ninh tận dụng mọi khả năng để ngăn cản lực lượng an ninh sử dụng vũ lực. [...] Ngày 13/10/1989 bị cáo đến Leipzig khi biết một cuộc biểu tình lớn được hoạch định vào ngày 16/10/1989, và trong hội đàm với ban công tác tỉnh Leipzig với sự tham gia của các nhân chứng Ts Herger, Streletz, Karl-Heinz Wagner – thứ

trưởng Bộ nội vụ và tổng chỉ huy – và Rudi Mittig – thứ trưởng Bộ an ninh quốc gia – bị cáo đã ấn định tuyệt đối không được phép sử dụng vũ lực chống lại người biểu tình, trừ trường hợp lực lượng an ninh bị trực tiếp tấn công và không có cách tự vệ nào khác. [...] Ngày 13/10/1989 bị cáo đã cùng nhân chứng Streletz [...] thảo lệnh số 9/89 của Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng, trong đó có đoạn ‘Để bảo đảm an ninh và trật tự ở Leipzig và ngăn chặn khiêu khích dưới mọi hình thức, tôi ra lệnh [...] chỉ được phép chủ động sử dụng nhân lực và phương tiện cảnh sát khi người biểu tình có hành động bạo lực và khi có lệnh của trưởng ban công tác tỉnh. Tuyệt đối cấm chủ động sử dụng súng khi có biểu tình.’ [...] Sau đó bị cáo Krenz thông tin cho đại sứ Liên Xô ở CHDC Đức về tình hình ở Leipzig và lệnh số 9/89, nhằm ngăn chặn động thái của quân đội Xô viết có thể khiến bên ngoài hiểu rằng GSSD (Lực lượng vũ trang Xô viết ở Đức) sẽ được dùng để chống lại người biểu tình. Ngoài ra, bị cáo còn thông tin kèm đề nghị các nhân chứng Streletz, đại tướng Snetkov tổng tư lệnh GSSD để lực lượng vũ trang Xô viết ở Leipzig, Halle, Magdeburg, Berlin và vùng phụ cận trong trại, nhằm ngăn chặn tình hình nóng thêm. Ngày năm 19/10/1989 bị cáo Krenz phát biểu trước chủ tịch Hội đồng nhà thờ Tin Lành ở CHDC Đức – giám mục tiểu bang Ts Werner Leich, chủ tịch Hội đồng nhà thờ Tin Lành – giám mục Ts Demke [Demke là phó chủ tịch – chủ thích của E. Krenz], chủ tịch Hội đồng giám mục Manfred Stolpe và trưởng ban thư ký Hội các nhà thờ Tin Lành ở CHDC Đức – trợ lý giám mục Martin Ziegler, rằng các vấn đề chính trị sẽ chỉ được giải quyết bằng phương tiện chính trị. Bị cáo nói, chủ trương của ban lãnh đạo đảng và nhà nước mới không muốn đổi đầu. Ngày 24/10/1989, khi diễn thuyết trước Quốc hội CHDC Đức bị cáo Krenz tuyên bố sẽ khẩn cấp đưa ra quy định pháp lý nhằm chấm dứt truy tố công dân CHDC Đức muốn rời bỏ đất nước một cách phi pháp. Chiếu theo sáng kiến của bị cáo Krenz, ngày 27/10/1989 Hội đồng nhà nước CHDC Đức đã ban hành lệnh ân xá cho những cá nhân trước ngày 27/10/1989 có hành động phạm pháp nhằm rời bỏ CHDC Đức một cách phi pháp. [...] Ngày 31/10/1989 bị cáo Krenz bay sang Matxcova và [...] giải thích cho Mikhail Gorbachev dự luật cấm sử dụng súng chống biểu tình ở vùng sát biên giới như sau: ‘CHDC Đức sẽ cố gắng ngăn chặn mọi hình thức sử dụng súng ở biên giới. [...] Chỉ được bắn khi tính mạng và sức khỏe của lính biên phòng bị đe dọa nghiêm trọng.’ Sau khi thảo luận kỹ càng, Gorbachev đã chấp thuận. Sau đó bị cáo Krenz ban lệnh số 11/89 của Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng Cộng hòa dân chủ Đức ngày 3/11/1989. [...] Nội dung lệnh này là

bảo đảm không được sử dụng súng trong cuộc biểu tình được hoạch định vào ngày 4/11/1989 ở Berlin mà theo thông tin gửi đến bị cáo Krenz sẽ có một nhóm đông người định tấn công hệ thống bảo vệ biên giới quanh Cổng Brandenburg. Chiều tối ngày 9/11/1989 bị cáo Schabowski phổ biến thông cáo báo chí trước ống kính truyền hình trực tiếp của CHDC Đức, cá nhân du lịch nước ngoài từ nay trở đi được phép xin mà không cần lý do [...], ngay sau đó, trong đêm rạng ngày 10/11/1989 đã có vô số công dân CHDC Đức ào đến các cửa khẩu qua khu miền Tây của Berlin. Đường lối không sử dụng vũ lực do bị cáo Krenz ở cương vị Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng đưa ra đã khiến cho đêm đó diễn ra một cách hòa bình. Chiều theo lệnh số 11/89, cho đến khi có lệnh khác, các lực lượng vũ trang nhận lệnh không được dùng súng, kể cả trong ngày mùng 9 rạng mùng 10/11/1989. Đường lối mà Bộ chính trị đã chọn dưới sự chỉ đạo của bị cáo Krenz – chỉ dùng phương tiện chính trị, không dùng phương tiện quân sự hay cảnh sát – cũng được bị cáo tuân thủ trong thời gian kế tiếp và được bị cáo thông báo tới Mikhail Gorbachev. Bị cáo đề nghị Gorbachev chỉ thị cho đại sứ Kochemassov khẩn trương liên lạc với đại diện các quốc gia phương Tây ở khu vực miền Tây của Berlin để bảo đảm trật tự bình thường trong thành phố cũng như ngăn chặn gây hấn ở vùng biên.”

Văn bản án quyết là như vậy.

Người ta đã xác nhận là tôi đã cùng gây tác động trong phạm vi điều kiện của mình để ngăn chặn bạo lực ở mức tối đa ở biên giới, không chỉ trong mùa thu năm 1989. Mặc dù vậy tôi vẫn bị điệu thẳng từ phòng xử án đi. Hôm đó là ngày 25/8/1997.

HAI BỨC THƯ VÀ HAI QUAN ĐIỂM

Trong tù tôi đọc thấy linh mục Schorlemmer nghĩ gì về bản án dành cho tôi. Theo như báo đăng, ông nói, tôi nên vui mừng vì được ngồi tù ở Moabit chứ không ở Bautzen . Kiểu đơn giản hóa ấy tôi không ngờ lại của một người được tiếng là có tư duy phân biệt. Tôi ra chiếc bàn nhỏ trong phòng giam và viết cho linh mục Schorlemmer một bức thư. Trong đó tôi viết, người ta đã tuyên án tôi một cách phi pháp. Nhưng tôi có thể chung sống với án đó. Tôi không uốn lưng trước tòa. “Nếu cần giữ tư thế cho CHDC Đức như người đại diện cuối cùng của CHDC Đức thì tôi xin quyết tâm.

Nhưng việc người ta biến tôi thành kẻ giết người thì vừa không có cơ sở tư pháp lẫn không thể chấp nhận về chính trị”, tôi viết.

Ông Schorlemmer trả lời. Một lá thư làm tôi cay đắng. Nó thể hiện quan điểm của một người trong phong trào công dân CHDC Đức về sinh mệnh chính trị của tôi. Tôi không chia sẻ quan điểm đó. Dù cho luận cứ của ông nghiệt ngã đến đâu, tôi vẫn tiếc vì sao một cuộc đối thoại như thế này lại chỉ có thể diễn ra sau khi CHDC Đức sụp đổ. Lại lần nữa tôi tự hỏi, vì sao chúng tôi không thể cùng những đầu óc phê phán như ông tìm ra một đường đi chung? Ông là một người bất đồng ý kiến, nhưng đó sẽ là một thách thức cho cuộc đối thoại. Lẽ ra chúng tôi phải nhận ra được rằng những người như ông không ở trong hàng ngũ đối địch với CHDC Đức, mà muốn đưa ra tư duy mới để tăng sức sống cho chủ nghĩa xã hội.

Ngày 11/9/1997 ông Schorlemmer gửi cho tôi một bức thư vào nhà tù Alt Moabit 12a:

“Ông Krenz thân mến,

Kể ra cũng là một cảm giác kỳ lạ khi nhận được thư của ông từ nhà tù Moabit vào những ngày đầu tiên của tháng 9/1997.

Trước đây mười năm không chỉ Honecker và Kohl gặp nhau, mà còn có một tài liệu chung của SED và SPD được công bố, thể hiện nỗ lực tìm đến những điểm chung trong trách nhiệm toàn cầu về hòa bình và giữ gìn điều kiện sống tự nhiên cơ bản và – trong tinh thần chính sách Perestroika và Glasnost của Gorbachev – lấy xuất phát điểm là sự dân thân của mọi xã hội và mọi cá nhân đều quan trọng, và mọi phe đều tin tưởng ở nhau khả năng cải cách – vì cùng chung trách nhiệm về tương lai bị đe dọa. Ngày ấy tôi cũng đấu tranh cho một tinh thần hợp tác trong quan hệ nội chính trong nước ta, mặc dù hồi tháng Chín đã có nhiều người cho đó chỉ là trò đùa đầy chiến thuật. Tiếc thay, những người ấy có lý, như bài diễn văn của Herger ngay từ tháng Mười đã chứng tỏ.

Nước CHDC Đức ấy, toàn bộ Bộ chính trị và cả chính ông phải chịu trách nhiệm, vì thay cho cải cách là sự sụp đổ đã xảy ra. Phải chăng một CHDC Đức hưởng ứng cải cách sẽ thu phục được người dân và nhất định sẽ ủng hộ

Gorbachev tốt hơn là một CHDC Đức mà ông ta đi tìm ở một mình Kohl và trong cuộc “bán đứng” CHDC Đức tại Caucasus?

Trong nhiều thập kỷ tôi vẫn liên tục tự hỏi, vì sao những người cá lẻ trong các ông ở Bộ chính trị không có can đảm rời bỏ mối liên kết với tinh thần thiển cận và mù quáng tư tưởng. Như người ta vẫn được nghe, ông là người phụ trách các vấn đề an ninh và được coi là hoàng thái tử của Honecker, đó là lý do khiến tất cả chúng tôi không hy vọng gì nhiều. Sự gắn kết chặt chẽ giữa Bộ quốc phòng, Bộ an ninh và Bộ giáo dục đã không thực sự góp phần nâng cánh cho những ý tưởng giải phóng của chủ nghĩa xã hội.

Và ‘biên giới quốc gia của chúng ta’ không chỉ nguy hiểm, mà còn là nỗi xấu hổ và nhục nhã cho mỗi người sống ở nước này. Tôi không chỉ sợ biên giới ấy, tôi còn xấu hổ vì nó.

Năm 1989 tôi được phép đến Tây Berlin dự đại hội nhà thờ, lúc đó tôi đã nói, đây là một vết thương mưng mủ, và nó sẽ làm hại nước ta. Và ngay từ đầu những năm bảy mươi tôi đã ngộ ra rằng CHDC Đức không thể thay đổi chế độ biên giới của mình trước khi chính CHDC Đức tự thay đổi, vì nếu không thì mọi người – cũng vì lý do kinh tế – chạy mất. Vì sao sau khi xây xong bức tường người ta đã không tiếp tục nỗ lực thu phục lòng dân thay vì tiếp tục giam cầm họ? Cả về nghĩa bóng lẫn nghĩa đen, bức tường ngày càng cao lên thay vì thấp xuống, ngày càng quan trọng hơn thay vì mất ý nghĩa đi.

Và khi Hiệp ước Helsinki được phê chuẩn năm 1975 và KORB 3 được chúng ta nhiệt liệt hưởng ứng thì các cộng tác viên của Mielke đã thảo ra một chương trình hủy hoại đặc biệt mà tôi từng là nạn nhân cho đến tháng 10/1989.

Ông Krenz ạ, cho đến tận ngày 15/9/1989 người ta còn quyết định ra một chương trình đặc biệt nhằm hủy hoại tôi. Chương trình này dự định sẽ được “lôi ra dùm” vào ngày 15/12/1989, nó bao trùm tất cả các lĩnh vực cuộc sống, toàn bộ môi trường gia đình và bè bạn. Và những người mà chúng ta cử ra biên giới với chó đi tuần và Ban 2000 thì sao? Hôm nay tôi cũng nghĩ đến những người lính biên phòng và hình ảnh kẻ thù của họ, một cấu trúc tư tưởng hệ lụy lạc, người ta muốn bảo vệ CHDC Đức về bên ngoài, trong khi đó lại bắn vào những người muốn rời bỏ đất nước này...

Nhưng về mặt khác thì ông cũng có lý: chúng ta là một phần trong cuộc đối đầu chính trị ở một tiếp điểm cực kỳ nguy hiểm giữa các hệ thống. Nhưng khi có các tín hiệu mở cửa từ Matxcova thì không ngờ chính CHDC Đức lại càng đóng cửa chặt hơn. Chính ông đã cùng gây ra tình trạng đó, qua hành động, qua im lặng, qua dung thứ, và qua cả những phát ngôn không thể hiểu lầm về cuộc tàn sát tại quảng trường Thiên An Môn. Mặt khác thì tôi cũng không quên là hôm 9/10/1989 và 9/11/1989 ông đã góp sức bảo đảm cho sự kiện 17/6 không lặp lại và không xảy ra một cuộc tàn sát.

Và khi tôi gặp ông ở Pankow trước cuộc trò chuyện rất phức tạp giữa tôi và Hermann Kant cũng như sau cuộc nói chuyện của chúng ta trên vô tuyến với Fritz Pleitgen, tôi đã hiểu rõ rằng ông còn là một người khác nữa, khác với hình ảnh của ông do báo chí CHDC Đức đem lại, khác với hình ảnh chính ông tạo ra trong mắt tất cả chúng tôi. Cuối cùng thì ông cũng là người bảo đảm cho tiến triển hòa bình của ngày 4/11 và chủ trương cho truyền hình – trực tiếp! – sự kiện vĩ đại tại quảng trường Alexander ấy, vì hồi đó chỉ một người được phép và phải quyết định cái gì được vô tuyến CHDC Đức truyền trực tiếp. Và những lo ngại mà người ta dự đoán ở ông đã không thành sự thật (như tôi đã viết trong “Freitag”).

Tôi chăm chú theo dõi vụ xử và cũng đọc cả những phát biểu của ông trong NEUES DEUTSCHLAND. Và tôi nói trước mặt các bạn tôi – những người “khó bao dung hơn” và còn mang nhiều căm hờn trong mình – rằng nền dân chủ đã giải phóng ông để ông tìm được một tư duy riêng và ngôn ngữ riêng. Chưa bao giờ trong những năm trước năm 1990 có thể thấy trong lời lẽ và ngôn từ của ông nhiều khả năng tư duy biệt lập như vậy. Không hiểu cái thế giới mà ông tự giam mình vào ấy là một thế giới như thế nào?

Và tất nhiên tôi cũng hiểu được rằng gia đình của người chết và những người bị tổn hại cả đời vì bức tường muốn giành được công lý, họ muốn những kẻ có tội phải được tìm ra, gọi tên và trừng phạt. Việc cá nhân ông bị gọi là kẻ giết người, xét về cá nhân lẫn tư pháp đều không thể chấp nhận. Nhưng tôi cũng chưa thấy ông nêu rõ rằng ông là đồng phạm về chính trị và đạo đức đối với từng nạn nhân bị thảm cá lẻ cũng như đối với toàn thể chế độ vốn chỉ tồn tại được cùng với bức tường.

Điều đó tôi muốn nói trước với ông một cách rõ ràng.

Mặt khác, tôi đã đấu tranh vì lý do nhân đạo trong mọi vụ, kể cả vụ Honecker, thậm chí cả vụ Mielke, nhằm bãi bỏ truy tố hình sự. Tôi cũng nghi ngờ cơ sở pháp lý mà người ta vận dụng để chống ông, nhất là – nhục nhã thay – khi vị công tố viên đọc lời luận tội ông cũng chính là người đến tận năm 1979 mới được phép bắt đầu điều tra truy tố (gần như vô vọng) các thẩm phán của tòa Freisler. Giờ thì tôi xin ông chớ quên là đã nhận được một vụ xử mang tính công bằng của nhà nước pháp quyền, ông đã có dịp bào chữa thuận lợi và các luật sư cực giỏi, và hôm nay ông không ngồi tù ở Bautzen mà ở Moabit [...] và thậm chí ông còn được viết cho tôi một bức thư. Ông hãy thử hình dung ra một người tù chính trị ở CHDC Đức – trong suốt thời CHDC Đức – được phép viết thư cho một người bên ngoài! Ngày đó tôi thậm chí không được phép viết thư cho những người nát rượu trong tù để ít nhất cũng động viên tinh thần họ. Ít nhất thì tôi cũng muốn nói ra chuyện ấy, vì tôi không thấy ông nhắc đến, và bây giờ ông viện dẫn các điều kiện nhà nước pháp quyền để đòi những gì nhà nước pháp quyền này muốn đòi cho chính nó. Đó là quyền của ông, tôi ủng hộ ông được nhận quyền đó. Nhưng tôi không thấy ông nhấn mạnh, đó cũng là một phần trong sự kiện ông, chính ông, được giải phóng.

Vừa lúc này tôi đọc một thư độc giả trong tờ SÜDDEUTSCHE ZEITUNG do một người Munich viết. Người ấy hỏi, liệu có thể thực sự áp dụng công thức Radbruch trong trường hợp ông và hai ủy viên Bộ chính trị khác hay không, và liệu 98% những kẻ bám càng có hí hửng tìm được một người để đổ hết tội và bây giờ không cần nhìn lại chính mình nữa.

Tôi cũng mong muốn chúng ta nên hỏi: làm sao để chúng ta phù hợp với những động cơ lương thiện của những người theo chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản mà không sinh ra bồi nhọ CHDC Đức, vì điều đó chỉ đưa đến một sự hoài cổ thảm hại và đúng ra cũng chẳng hợp lý. Thêm nữa, hành động ấy là một dạng tự bào chữa trước những lỗi lầm và tội ác khủng khiếp xảy ra trước năm 1945 nhân danh nước Đức. Tôi quyết tâm nhấn mạnh sự phân biệt ấy, cho dù bị công luận thù ghét.

Nhưng, những người vỗ tay chào đón ông trước cửa tòa án là những người bạn nào vậy? Tôi sợ họ. Tôi không muốn có lại CHDC Đức, và thực ra tôi tin rằng chính ông cũng không muốn quay lại đất nước CHDC Đức ấy. Gọi toàn bộ vụ án ấy là “tư pháp của kẻ thắng trận” tôi thấy không đúng, nhưng

– theo quan điểm của tôi – nó đúng là một phần của sự phi pháp hóa hoàn toàn CHDC Đức và biến ông thành một trong những dấu hiệu thể hiện.

Để nói cho rõ ràng một lần nữa: cá nhân ông không phải là một kẻ sát nhân. Nhưng xét về đạo đức và chính trị thì ông là một trong những người chịu trách nhiệm chính cho chế độ ấy và cũng làm nó sụp đổ thông qua căn bệnh kinh niên dị ứng với thực tế và một dạng sử dụng quyền lực làm tổn hại dài hạn tư tưởng tự do cánh tả và phần nào chèn ép sức mạnh con người thay vì thúc đẩy nó phát triển.

Bộ trưởng tư pháp CHLB Đức tuyên bố, trong xã hội không có sự đồng thuận về tha thứ và do đó nói đến ân xá là không hợp thời. Tuy vậy tôi sẽ đấu tranh bất cứ lúc nào có thể để chúng ta biến ngày 9/10/1999 sẽ thành dấu chấm hết về tư pháp và tuyên bố ân xá tất cả các tội phạm hình sự liên quan đến chế độ chính trị của CHDC Đức. Việc này không giảm gánh nặng mà còn thử thách chúng ta mạnh hơn, bắt chúng ta phải thẩm định nghiêm túc những gì đã xảy ra, và điều đó cũng đúng với CHLB Đức.

Trong việc này tôi có những người bạn thực sự tốt để chia sẻ, những người nhớ lại ý kiến trước đây của mình, ngày xưa họ đã đấu tranh giảm trừ căng thẳng và hôm nay vẫn tiếp tục, như Peter Bender, Gräfin Dönhoff và Egon Bahr.

Ngày 9/10/1989 đã không xảy ra biến máu như người ta từng lo sợ, và công lao đó một phần cũng thuộc về ông khi Honecker đã bắt lực. Bất kể động cơ của ông ngày đó là gì cũng như Bộ chính trị đổi mới nửa vời cố gắng tự cứu mình ra sao và diễn văn của ông hôm 18/10 gây thất vọng ra sao – nói một cách hình tượng là ông đã trao lại quyền trượng một cách hòa bình thay vì tuốt gươm. Và những người biểu tình cũng đủ thông minh để không khiêu khích những công cụ và cá nhân quyền lực còn tồn tại. Nói chung ông gặp may và cách ông đã tạo ra bước quá độ trong mấy tuần lễ đầy xáo động ấy không cho phép chúng tôi sau này bắt ông đền tội cho tất cả những gì đã xảy ra với Chris Geffroy và những người khác.

Tôi cảm ơn đã nhận được bức thư khách quan và nói chung rất đồng cảm của ông. Nó không chứa những lời tự bào chữa và có thể góp phần thuyết phục những người vẫn tin ông là kẻ cai quản hà khắc của FDJ và phụ trách an ninh trong Bộ chính trị.

Về tình người, tôi chỉ xin ông không nên dùng một số khái niệm vơ đũa cả nắm như “tư pháp của kẻ thắng trận” và giữ mình đừng nên có những người bạn chưa tiến thêm được một bước trong tư duy của họ.

Trong hai lần gặp ông, tôi cảm nhận được ông đã có những bước tiến trong tư duy mà không bao biện hay trá trở; nhưng vụ án này và cả án quyết đã tuyên không thể là huyền thoại như một số người đang mong muốn.

Hy vọng chúng ta sẽ thành công trong nỗ lực đối mặt với hoàn cảnh thực tại ở nước Đức hợp nhất một cách văn minh và nhân bản như cần thiết, ít tự mãn đạo đức như có thể, có tầm nhìn xa chính trị cho tương lai như cần thiết, vì đất nước này còn chịu hệ quả chia cắt rất, rất lâu nữa, kể cả hệ quả của sự chia cắt sau khi đã thống nhất.

Vì đã nói được với ông rõ ràng những gì đã nghĩ nên bây giờ tôi thân ái chào ông và chúc ông có được những điều kiện trong tù không khiến ông phải cay đắng, và một cuộc trò chuyện với ông về quá khứ sẽ chóng diễn ra bên ngoài Moabit.

Thân ái chào ông

Friedrich Schorlemmer”.

Tôi đọc đi đọc lại bức thư. Lần nào tôi cũng phát hiện ra những tư tưởng mới khiến tôi phải suy nghĩ.

Tôi nghĩ là bức thư cũng khá tự mãn. Ngoài ra tôi thấy thiếu một ý cơ bản: chẳng phải nhiều lý tưởng của các nhà hoạt động vì quyền công dân của năm 1989 không được đáp ứng hay sao? Vì sao các dự định của họ không thành công?

Năm 1989 họ đã xuống đường “vì đất nước ta”, họ muốn có một CHDC Đức theo lựa chọn khác với các sai lầm của chúng ta chứ không sáp nhập vào CHLB Đức.

Sau vài ngày suy nghĩ tôi viết cho Friedrich Schorlemmer:

“Ông Schorlemmer thân mến,

Tôi thành thực cảm ơn ông về thư ông viết hôm 11/9. Sau khi mở thư và kiểm duyệt người ta đã chuyển nó cho tôi.

Tất nhiên tôi vui mừng đã không phải trả lời ông từ Moabit. Những trải nghiệm ở đó là một chủ đề đáng nhớ. Có thể người ta đánh giá điều kiện ăn ở trong tù khác nhau. Bautzen hay Moabit? Tôi đã bỏ thói quen xét những câu hỏi ấy theo hướng tư tưởng hệ. Nhưng quyền đánh giá cho những người biết cả hai chỗ. Ở Moabit tôi chứng kiến những chuyện lằng xẹt mà có ảnh hưởng quyết định đến cuộc sống thường nhật. Tôi làm quen với sự độc đoán của nhà chức trách không lời nào tả nổi bên cạnh sự trợ giúp và đoàn kết bất ngờ – trong đó có sự chăm sóc của mục sư trong trại giam.

Những trải nghiệm ấy theo đuổi tôi, nhất là – cảm ơn ý tưởng của ông về ân xá– khi tôi phải chuẩn bị tinh thần đón 6 năm rưỡi ngồi tù. Ông cần biết là tôi không muốn được ân xá. Nó chẳng khác gì sự hợp pháp hóa luận cứ ‘nhà nước phi pháp CHDC Đức.’ Dù vậy tôi hiểu, nhiều người bị truy tố không quan tâm gọi đó là luật ân xá hay luật kết thúc. Quan trọng nhất là chấm dứt những vụ xử phi lý và gánh nặng tài chính liên quan dẫn đến kiệt quệ. Là nạn nhân, trước tiên tôi muốn biết tòa án có xử đúng không. Tôi không rõ do tuyệt vọng hay bướng bỉnh hay pha lẫn cả hai mà bản án làm tôi thấy choáng váng. Nó ít chỉ ra tội lỗi cá nhân, mà nặng về liên quan đến cơ cấu chính trị của một nhà nước đã sụp đổ.

Vụ xử này không công bằng. Các đơn xin trình bằng chứng của tôi đều bị từ chối, không một ngoại lệ. Người ta nhem đi các chi tiết giảm án. Nhân chứng đương thời như Egon Bahr chỉ có thể lên tiếng nhờ một mẹo tư pháp của luật sư của tôi. Không ai muốn nghe về các mối liên quan lịch sử. Và nếu được nói ra thì cũng bị bóp méo một phần. Thư của Gorbachev gửi tòa án còn không hề được dịch. Thậm chí nhiều chuyện có thật bị làm sai lạc. Luật CHDC Đức – thực ra là cơ sở phán xử – không được chú ý, thay vào đó là luật áp đảo. Chẳng phải vô cớ mà các luật gia luôn tôn trọng nguyên lý ‘nulla poena sine lege.’ Nguyên lý cấm hỏi tố là ‘con bò thiêng’, nó bị mổ thịt cho đến tận tầng Tòa hiến pháp liên bang để có thể tuyên án các cán bộ CHDC Đức cũ. Có thể ông sẽ phản biện là an ninh pháp lý hôm nay lớn hơn thời CHDC Đức. Có thể ông sẽ phản bác là hiện có một nhu cầu xã hội muốn tống chúng tôi vào tù. Trong những điểm nói trên, nhất định ông và tôi có quan điểm khác nhau. Nhưng nhà nước pháp quyền CHLB Đức có

quy định của nó. Tôi đã trở thành công dân của nước này một cách không tự nguyện. Không ai có thể trách tôi đã vi phạm những quy định của nhà nước pháp quyền này. Và không ai có thể trách tôi đấu tranh chống lại việc nhà nước pháp quyền phá quy định của chính mình trong trường hợp tôi.

Phiên tòa này xử công khai, đúng thể, nhưng công luận được biết gì? Đại ý các tin trên báo lúc nào cũng nói: Egon Krenz là kẻ giết người, là kẻ không thể cải tạo, không biết học hỏi. Và vì không chịu chấp nhận nên tôi bị gọi là đầu bê tông. Các tuyên bố của tôi về sự vụ bị giấu nhem. Tôi đã bị tuyên án trước khi khai mạc vụ xử. Đúng là tôi có luật sư xuất sắc, dù họ là luật sư do tòa chỉ định. Tôi không đủ tiền thuê luật sư khác.

Một vụ như vụ của tôi trong nhà nước pháp quyền rất đắt đỏ.

Ngược với nhiều người đặt điều, tôi chưa bao giờ nói đến tư pháp của kẻ thắng trận. Tôi cũng không rõ vì sao báo chí trích dẫn tôi với chữ đó. Trong các thuyết trình của tôi chỉ một lần xuất hiện chữ đó. Tôi dùng nó từ đầu vụ xử để nói, theo ý tôi nên làm gì để tránh bị nghi là tư pháp của kẻ thắng trận. Cũng không thể nói đến tư pháp của kẻ thắng trận vì sự thất bại của CHDC Đức không thể cũng là một chiến thắng lịch sử của CHLB Đức và hệ thống chính trị của họ. Khi những kẻ chiến thắng chính trị hoặc vật chất ưả ngấm mình trong bộ điệu của kẻ thắng trận thì đó lại là chuyện khác. Tất nhiên tôi thấy sự ‘phân chia công việc’ hôm nay quá bất công: miền Đông cung cấp các bị cáo, miền Tây làm thẩm phán. Người ta phỉ báng lịch sử CHDC Đức, tô vẽ lịch sử CHLB Đức cũ. Tôi không chấp nhận công thức: lũ tội phạm hoành hành bên Đông, còn bên Tây toàn những nhà dân chủ thuần khiết. Theo cách này thì không thể khắc phục được những gì từng xảy ra trên đất Đức từ năm 1945! Theo kinh nghiệm và cả từ những lần gặp gỡ với các chính khách CHLB Đức tôi biết, lật ra bất kỳ chương nào của lịch sử CHDC Đức cũng có ngưỡ cảnh CHLB Đức. Dù có xung đột nào xảy ra ở Đức, cả ở đường biên giới chung, chẳng có gì chỉ do một bên chịu trách nhiệm.

Trong tù và sau đó tôi nhận được nhiều thư từ trong nước và nước ngoài. Chủ yếu là những lời động viên và đoàn kết, và không chỉ của những đồng chí thân thuộc ngày xưa hoặc cán bộ cũ. Nhiều người viết thư muốn có dịp nói chuyện với tôi, muốn biết cả quan điểm của tôi về lịch sử gần đây nhất của Đức.

Có thể ông không thích nghe tôi nói là thư ông làm tôi phấn chấn. Tôi không thể mong đợi là giữa ông và tôi có nhiều nhất trí hơn cách biệt. Rõ ràng cũng đã quá muộn để hai bên lắng nghe lẫn nhau tốt hơn trên tinh thần hướng về ‘một CHDC Đức tan băng.’ Song nhất định không quá muộn để cùng nhau học cách làm tan lớp băng Đức mới, biến nó thành sự đồng lòng mang đủ tính đoàn kết và công bằng xã hội. Nếu ở CHDC Đức chúng ta đã cần một chu kỳ thời tiết ấm áp để giải phóng các lý tưởng của chúng ta khỏi lớp băng mà tôi – một ủy viên Bộ chính trị – cùng có lỗi tạo ra, thì xã hội này cần một lượng hơi ấm lớn hơn gấp bội. Làm sao nó có thể bung ra khỏi sự lạnh lẽo khủng khiếp mà ngày càng nhiều người bên Đông lẫn bên Tây sa vào? Tôi nghĩ là sau đó CHLB Đức không còn là CHLB Đức ngày xưa nữa.

Ông hỏi, một CHDC Đức cởi mở với cải cách liệu có thu phục được người dân và nhất định sẽ ủng hộ Gorbachev tốt hơn. Tôi cũng ước gì được như thế. Quan hệ [...] giữa tôi và Gorbachev một phần cũng dựa trên thực tế là ông ta biết tôi nỗ lực phá vỡ trở lực của nhóm Honecker trong Bộ chính trị. Những gì diễn ra hồi năm 1989-1990 không đúng ý muốn của Gorbachev. Người ta cũng không được phép nhắm mắt trước sự thật là ý tưởng chỉ có thể biến thành thực thể khi con người có ý chí và có quan hệ kinh tế làm nền tảng. Kinh nghiệm từ đất nước Liên Xô sụp đổ cho thấy, những điều không tưởng thiếu cơ sở vật chất vững chắc có thể đưa đến tình cảnh nguy hiểm và có phần hỗn loạn. Trong trường hợp nước Nga, tình hình ấy biến thành mối đe dọa đối với cả thế giới, vì chế độ tổng thống của Yeltsin hoàn toàn không có nền móng ổn định.

Đối với thế hệ chúng ta, bảo đảm cho công dân quyền tự do du lịch hằng mơ ước trước hết không phải là vấn đề chính trị, mà là vấn đề kinh tế. Cũng giống như nhiều quyền tự do cá nhân – chứ nhất định không phải tất cả – bị hạn chế chỉ vì khó khăn kinh tế. Chúng ta bị sa vào sự phụ thuộc này cũng vì cuộc chiến kinh tế khôn kham. Đối thủ của chúng ta không sợ gì hơn là ‘ý tưởng giải phóng của chủ nghĩa xã hội’ có điều kiện phát triển. Cuộc chiến này được phương Tây tiến hành trên bình diện quốc tế và với sự nhất trí chính trị chỉ có thể có khi chống lại hệ thống đối lập. Những hãnh tiến chính trị kiểu học thuyết Hallstein chỉ nhằm củng cố các lực lượng vốn đã có truyền thống không ưa hiểu biết lẫn nhau.

Thử nghiệm xây dựng chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức với những tiền đề lịch sử vô cùng tồi tệ đã thất bại. Trong lịch sử đầy biến động, nỗ lực ấy thường bị làm cho suy yếu và mất máu bởi gánh nặng chiến tranh bất cân xứng và phong tỏa kinh tế. Các học thuyết an ninh quá mức cần thiết sinh ra nghi kỵ với bên ngoài lẫn trong nội bộ. Những khiếm khuyết trong xây dựng dân chủ đã làm nhiều người mất lòng tin vào chủ nghĩa xã hội ở CHDC Đức. Vì thử nghiệm xây dựng chủ nghĩa xã hội ấy thất bại mà CHDC Đức cũng sụp đổ.

Ông hỏi vì sao một nhóm trong Bộ chính trị không quyết liệt đứng về phía một chủ nghĩa xã hội dân chủ. Quả thật đây là câu hỏi đặt ra cho lương tâm. Có lẽ đó là một hỗn hợp định mệnh giữa quan điểm về nghĩa vụ, kỷ luật đảng bị hiểu sai, kém hiểu biết về tiến bộ khoa học kỹ thuật và tinh thần trên thế giới, niềm tin chân thành, lầm lạc, chủ nghĩa cơ hội và nỗi lo nếu tranh cãi sẽ bị hiểu nhầm là nhược điểm. Thêm vào đó là trình độ kém cỏi tự thân của một phần trong cấp lãnh đạo, một cách hiểu chính trị thô sơ và từ đó sinh ra quan điểm có thể dùng nghị quyết để điều hành xã hội. Là đồng phạm trong việc làm CHDC Đức sụp đổ là một gánh nặng lớn đối với tôi, nặng hơn nhiều so với những gì tôi sẵn lòng thổ lộ trước tòa án của CHLB Đức và một công tố viên đã thả tự do cho các phần tử quốc xã và thẳng tay truy bức công dân CHDC Đức. Vì thế tôi rất chú ý theo dõi ai ném đá Bộ chính trị. Trong nước Đức mở rộng của chúng ta có những chính khách dễ dàng nhận vị trí trong Bộ chính trị – nếu họ học được một số quy định ngôn ngữ và chấp nhận ít bổng lộc hơn. Nơi nào chính trị bị hạ cấp thành tư tưởng hệ thì nó mang sức hủy hoại, bất kể ở hệ thống xã hội nào.

Tôi cũng muốn trả lời câu hỏi của ông, những người chào đón tôi trước cổng tòa án là loại bạn bè nào. Ông viết là ông sợ họ. Tôi cam đoan với ông là nỗi sợ ấy vô căn cứ. Ông hãy đặt mình vào vị thế của tôi. Ông ra tòa. Ông bị một đám người hò la tiếp đón với những tiếng hô như ‘Krenz – tên giết người hàng loạt’ hay ‘Treo cổ Krenz lên cột đèn.’ Ông thử hỏi đứa con trai út của tôi mà xem! Nó được chứng kiến tất cả. Ở hoàn cảnh ấy ông sẽ biết ơn nếu có những người đứng về phía mình. Một số trong họ tôi đã quen từ vài chục năm nay. Không hiếm khi tinh thần chống phát xít của họ còn hăng hái cao độ vì họ có bố mẹ và người thân bị sát hại trong trại tập trung. Có thể ông sẽ hiểu, vì sao những người ấy ‘hoan hô Krenz’ hơi quá phân khích, sau khi nghe các tiếng hô hào máu me nọ. Tôi thề với ông, tất cả những

người ấy sẽ ủng hộ ông khi ông đứng ra bảo vệ một ngoại kiều, một người tự trị, một người cộng sản, một người Do Thái hay tín đồ Thiên chúa giáo bị bọn phát xít mới tấn công. Nhiều người ủng hộ tôi trước cửa và trong phòng xử án tôi không hề quen, họ chẳng phải các cựu đảng viên hay cán bộ. Tôi ít xứng đáng hơn với lòng tôn trọng của họ ở CHDC Đức. Những người ấy ủng hộ tôi vì tôi không thuộc vào số những người hôm nay chỉ rình quên bằng đi rằng họ đã từng có chức vụ và trách nhiệm thời CHDC Đức. Hai chúng ta nên hướng nỗi lo sợ chung của chúng ta vào những kẻ thực sự muốn hủy hoại cuộc chung sống dân chủ. Xin ông hãy tin tôi, tôi hoàn toàn có tinh thần phê phán trước quá khứ của mình, ngay cả khi tôi bảo vệ các bạn tôi một cách hoàn toàn ‘đồng lòng.’

Tất nhiên tôi cũng có những người bạn đường chính trị ngày trước đã bán rẻ lý tưởng ngày xưa của mình để mua một ít quyền lực hay tránh được chút truy bức. Tôi không ám chỉ họ. Nhưng tôi mừng tượng được nỗi lo sợ của ông trước lời cổ vũ sai lầm ấy. Nhất định hai chúng ta bất đồng ý kiến ở nhiều điểm. Nhưng tôi không tin rằng ông lại diễn trò cơ hội chủ nghĩa hoặc quan hệ với những kẻ lấy lòng tin vào công lý của một tín đồ Thiên chúa giáo làm vật hy sinh trước bàn thờ cơ hội chính trị.

Chẳng phải có linh mục là những người chỉ trích bọn Đỏ hay sao? Là những người đặt câu hỏi, nếu các dân biểu làm việc theo lương tâm thì sẽ ra sao? Là những người – khi được đặt hàng – đã cung cấp tài liệu cho Bộ an ninh hợp thời và hợp chủ đề? Là những người đã buộc tội tẩy não sai để đẩy một bác sĩ vùng Sachsen vào bước khốn khổ? Là những người không cần kiểm tra mà đã gọi các nhà ngoại giao CHDC Đức với kiến thức quốc tế tuyệt vời là vô dụng về chính trị? Là những người từng giương cao khẩu hiệu ‘Luôn luôn phải hiểu tự do cũng là tự do của những người bất đồng ý kiến’ khi diễu hành đến mộ của Karl Liebknecht và Rosa Luxemburg, nhưng một khi cho là đã có tự do rồi thì không bao giờ diễu hành nữa?

Ông có đồng ý với tôi là đạo lý Thiên chúa đã quỳ gối trước chính trị cầm quyền? Tôi vui mừng tin rằng ông hoàn toàn không như thế. Ước gì tôi có cuộc đối thoại này với ông trước năm 1989. Và tôi mong sao rút lại được những sự hành hạ mà ông từng phải chịu đựng vì lập trường của mình ngày đó. Nó làm cho một số người trở nên cay đắng, và chính họ do không có lòng bao dung nên lại gây ra cay đắng mới.

Tôi rất vui nếu cũng được bàn với ông về những câu hỏi khác trong thư ông. Nếu ông có dịp đến Berlin, tôi rất hân hạnh được mời ông đến thăm.

Chào thân ái

Egon Krenz”.

CHƯA NÓI LỜI CUỐI VỀ CHDC ĐỨC

Câu trả lời của tôi gửi linh mục Schorlemmer liên quan đến các trải nghiệm của tôi từ mấy năm gần đây. Tôi phải giải đáp nhiều câu hỏi. Thảm phán và công tố viên hỏi đi hỏi lại, đó là những người tôi không mong thông cảm. Các đảng viên cũ cũng hỏi, đôi khi rất nghiêm ngặt. Những người suy tư và tọc mạch cũng hỏi, cả đồng bào ở Đông và Tây, từ nước ngoài.

Tôi nỗ lực trả lời chân thực và cố gắng cẩn trọng khi gặp những câu hỏi mà chính tôi còn đi tìm giải đáp.

Một điều tôi biết chắc: chừng nào còn sống thì tôi còn phải chịu đựng câu hỏi, vì sao rốt cuộc CHDC Đức đã thất bại và trong sự kiện đó tôi chịu trách nhiệm nào. Tôi không hỏi mình câu ấy vì ngày xưa tôi sống tốt hơn, mà do tôi phẫn đấu vì niềm tin vào chủ nghĩa xã hội. Vì lý do ấy, không ai có thể chờ đợi tôi ly khai với chủ nghĩa xã hội. Tôi đồng ý phải phê bình các thiếu sót và khiếm khuyết của chúng ta về mặt nguyên tắc – vâng, đó là lời tự phê bình đau đớn! – và tôi cảm thấy đó là nghĩa vụ của mình.

Nhưng tôi sẽ không lãng mạ ai hay việc gì. CHDC Đức là đất nước tôi.

Khi đất nước ấy ra đời, tôi là phát ngôn viên của lớp 4 tại một trường tiểu học ở Damgarten. Hồi ấy chúng tôi gọi là Trưởng hội đồng Đội thiếu niên. Một năm trước khi CHDC Đức chia tay với lịch sử, tôi đứng đầu Hội đồng nhà nước CHDC Đức* (* Chủ tịch Hội đồng nhà nước được bầu bởi Quốc hội, cơ quan quyền lực nhà nước tối cao. Chủ tịch Hội đồng nhà nước là nguyên thủ quốc gia.). Giữa hai sự kiện đó là 40 năm sục sôi đầy ý nghĩa mà tôi không muốn quên đi.

Vậy mà lẽ ra hầu như mọi chuyện trong đời tôi đi theo một ngã rẽ khác. Chiến tranh thế giới II làm cả gia đình ly tán. Chị tôi trôi dạt từ Kolberg

(hôm nay trên đất Ba Lan) sang Westerland trên đảo Sylt. Chồng chị trong thủy quân. Sau này anh ấy làm việc trong đội quân chiếm đóng của Anh. Mẹ tôi và tôi từ Hinterpommern đến Damgarten, một mảnh đất nhỏ thơ mộng bên sông Recknitz chảy giữa Vorpommern và Mecklenburg.

Ở đó chúng tôi chứng kiến chiến tranh kết thúc. Trước khi Hồng quân đến, người Đức vận quân phục thúc tù tù trại tập trung Barth như đàn súc vật qua thành phố quê hương tôi. Lúc đó tôi tám tuổi.

Hình ảnh ấy ghi đậm vào óc tôi. Nó luôn hiện rõ khi tôi nghe những cái tên như Oberländer, Globke, Lübke, Filbinger, Kiesinger và những nô bộc khác của Đế chế quốc xã thăng quan tiến chức bên Tây.

Khi người Nga tiến đến thì khắp nơi lo sợ, nhất là các cô gái trẻ. Tôi biết cũng có tin dữ. Ít nhất là tôi cũng gặp may. Một người Nga đã cứu mạng tôi, cho tôi vải dù làm áo và bánh mì gói để khỏi chết đói. Bằng cách này, ông đã thế chỗ cho bố tôi mất tích ở mặt trận, có lẽ cũng vì ông có một đứa con trai cách xa hàng nghìn cây số. Không phải do nhồi sọ, mà các kỷ niệm ngày thơ ấu đã đưa tôi vào vòng tay rộng mở của người Nga cũng như sau này khiến tôi tò mò tìm hiểu Liên bang Xô viết. Những người lính gần ngôi sao đỏ trên mũ thành bạn tôi. Với tôi, chữ “bạn” cũng đồng nghĩa với “người Nga.” Hôm nay đôi khi tôi vẫn dùng chữ ấy với ý nghĩa ấy, cho dù giờ đây tôi biết người đồng chí cũ Yeltsin của tôi – đảng viên Đảng Cộng sản Liên xô lâu hơn tôi trong SED – đã thành bạn thân của thủ tướng CHLB Đức Kohl vì ông ta phụng sự cho chính sách của Kohl. Công lao lịch sử của Liên Xô giải phóng nhân dân Đức khỏi ách chủ nghĩa phát xít không vì thế mà nhỏ đi. 20 triệu người dân Xô viết đã hiến dâng đời mình, cũng để chúng ta được tự do.

Năm 1947 mẹ tôi tin là không nuôi nổi chị em chúng tôi nữa với 45 Mark lương hưu cho người tàn tật. Bà gói những vật dụng cần thiết nhất. Một đêm bà cùng tôi vượt biên trái phép từ Đức sang Đức – từ vùng Liên Xô sang vùng Anh kiểm soát. Món tiền tiết kiệm cuối cùng vào túi người dẫn đường vượt biên. Mẹ tôi muốn đoàn tụ gia đình bằng cách riêng của bà. Chúng tôi trụ lại bên Tây sáu tuần. Sau đó bà nhượng bộ tôi và quay về Damgarten. Ở đó tôi có bạn bè, ở đó tôi sung sướng. Tôi gia nhập Kinderland – một hội thiếu nhi chuyên tổ chức đi dã ngoại và hội hóa trang, nhưng cũng nói chuyện chính trị một cách dễ hiểu. Chúng tôi diễn kịch và

giúp đỡ người lớn tuổi. Dù cuộc sống còn thiếu thốn, ở đây tôi mới cảm thấy ở nhà.

Chiến tranh ném chị tôi sang miền Tây và tôi về miền Đông. Tôi biết ơn mẹ đã quyết định ở lại miền Đông. Năm 1957 chị tôi cắt quan hệ với tôi. Lý do là một tấm bưu thiếp tôi viết khi đi du lịch Matxcova. Chị tôi sợ chỗ làm việc của chồng bị ảnh hưởng. Ngăn chặn quan hệ – đối với một số cá nhân nhất định, khái niệm này xuất hiện bên Tây sớm hơn ở CHDC Đức.

Năm 1952, thời điểm tôi đang làm chủ tịch Hội đồng hữu nghị của Đội thiếu niên, lần đầu tiên tôi can thiệp vào chính trường miền nam. Chủ đề của ngày ấy vẫn được tranh cãi đến tận hôm nay. Ngày 10/3 chính phủ Xô viết gửi công hàm cho ba chính quyền phương Tây, đề xuất một dự thảo Hòa ước cho nước Đức. Tôi ghi chép vài suy nghĩ về tài liệu sau này đi vào lịch sử với tên Công hàm Stalin. Trong đó có những khái niệm chốt như ‘tái lập nước Đức thành quốc gia thống nhất’, ‘Rút toàn bộ quân chiếm đóng’, ‘Không hạn chế kinh tế hòa bình Đức’, ‘Án định biên giới Đức trên cơ sở Hiệp ước Potsdam.’ Người ta có kế hoạch lập một chính phủ toàn Đức được bầu bằng phiếu kín.

Hai tuần sau, khi được biết Adenauer từ chối công hàm trên mà không kiểm tra kỹ, tôi đã viết một thư phản đối. Để thư có trọng lượng, tôi đi quyên chữ ký ủng hộ các đề nghị của Liên bang Xô viết. Tôi gửi thư đến Berlin cho báo Đội thiếu niên, từ đó thư được gửi tiếp cho chính phủ.

Một hôm đi học về tôi thấy mẹ cuống quýt cầm trong tay một lá thư gửi tôi. Một phong bì bằng giấy gió in địa chỉ người gửi: “Chính phủ Cộng hòa dân chủ Đức. Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng.”

Trích thư Otto Grotewohl gửi tôi: “Cháu đã hiểu đúng, công hàm của chính phủ Xô viết gửi đến ba chính quyền phương Tây có ý nghĩa cực kỳ trọng đại đối với nhân dân Đức và thế giới. Cháu hãy tiếp tục phấn đấu vì hòa bình và hãy luôn nhớ rằng, tất cả những gì củng cố Cộng hòa dân chủ Đức của chúng ta đều đưa đến giữ gìn hòa bình và thực hiện thống nhất nước Đức.”

Lời dặn này trong nhiều năm là động cơ quan trọng cho hoạt động chính trị của tôi, củng cố niềm tin CHLB Đức cũ có lỗi lớn trong việc chia cắt đất

nước. Nhiều lần tôi tự hỏi, nước Đức sẽ phát triển ra sao nếu năm 1952 thống nhất? Dựa trên những gì tôi biết hôm nay cũng như mấy chục năm công tác đảng và nhà nước để phán đoán thì các đề xuất của Stalin hoàn toàn không có lý do chiến thuật. Đó là các đề xuất nghiêm túc. Lẽ ra đã tránh được điều gì cho nước Đức và thế giới, nếu các lợi ích dân tộc của Đức không bị bỏ qua? Thay vào đó là nguyên tắc của Adenauer: “Thà có hẳn một nửa nước Đức còn hơn có tất cả nước Đức một cách nửa vời.”

Ngày tháng trôi đi, tôi sống một cuộc đời bình thường ở một đất nước đã cho tôi cơ hội học hành và phát triển tốt, mặc dù tôi xuất thân từ hoàn cảnh khiêm nhường. Trước khi lọt vào “nhóm lãnh đạo then chốt” như tiếng Đức hiện đại gọi Bộ chính trị của SED, tôi học xong sư phạm ở Putbus/Rügen, làm việc một thời gian ngắn ở trường làng Kückenshagen gần Damgarten, tình nguyện phục vụ hai năm trong quân đội nhân dân của CHDC Đức ở Prora/Rügen, nhận công tác Đội thiếu niên và Đoàn thanh niên ở Bergen/Rügen, Rostock và Berlin, học đại học Triết, Kinh tế và Chủ nghĩa xã hội khoa học ở Matxcova, trở thành lãnh đạo Hội đồng Đội thiếu niên và sau đó Bí thư Đoàn thanh niên, năm 1983 vào đảng SED. Cho đến năm 1989 tôi là người trẻ nhất trong nhóm lãnh đạo của Honecker.

Tôi phấn đấu chân thành cho một xã hội XHCN. Tôi nhận thấy ở CHDC Đức một nước Đức ưu việt hơn. Khi nhận ra các lỗi lầm của chúng ta, tôi không tìm thấy lựa chọn loại trừ. Và loại trừ chế độ ấy thì tôi không muốn. Chúng ta không sống bùng nổ. Mọi lỗi lầm của chúng ta đều bị lắng giềng bên Tây lợi dụng không thương tiếc. Tôi cùng gánh chịu trách nhiệm cho sự sụp đổ của CHDC Đức. Gánh chịu một cách đau đớn. Tôi đã dung thứ cho lý tưởng XHCN bị biến dạng, để các quyền tự do cá nhân bị phụ thuộc vào hạn chế kinh tế và – trong mối quan hệ đó – cả hạn chế chính trị.

Trong một điểm, tôi kiên quyết phản bác những người phê phán tôi. Nhất là những người cho rằng SED thể hiện sự yếu nhược hồi mùa thu năm 1989 khi không sử dụng vũ lực. Lệnh không dùng vũ lực của tôi không sinh ra từ tình huống. Nó là lời răn của thế giới quan XHCN của tôi. Trong khi phi bạo lực thắng thế ở CHDC Đức thì ở đất nước của Perestroika có đụng độ quân sự. Nói vậy để nhắc nhở những ai hôm nay cho rằng chúng tôi chủ trương phi bạo lực chỉ vì đồng minh Xô viết muốn trụ lại trong trại lính.

Trong giới lãnh đạo của CHDC Đức không có người nào dùng vũ lực chống lại nhân dân mình.

Chẳng ai xa chân lý như người biết hết mọi câu trả lời. Cả tôi cũng băn khoăn vì những câu hỏi mà tôi không tìm ra giải đáp. Lời cuối về sự ra đời, cuộc sống, tàn lụi và di sản của CHDC Đức đâu đã được nói ra, nhất là khi lịch sử CHDC Đức không thể rút gọn thành sự thất bại của nó.

SUY TƯ VỀ NƯỚC ĐỨC

Tôi trả lời các câu hỏi về CHDC Đức từ mười năm nay. Giờ thì chắc chắn cũng phải có quyền được tự đặt câu hỏi. Đặc biệt là các câu hỏi cho những người liên tục và kiên quyết đòi tôi rút cuộc nên tỉnh ngộ nhận ra rằng chính kiến của tôi về CHDC Đức nên bị vứt vào đồng rác của lịch sử và tôi xứng đáng vào tù.

Tôi muốn đòi hỏi người ta suy tư về nước Đức. Hôm nay, ở đâu nói về lịch sử hậu chiến của Đức là mọi suy nghĩ về nước Đức bị thu gọn vào CHDC Đức. Suy tư để tìm ra CHDC Đức như thế nào mà không đồng thời cân nhắc xem nước Đức thiếu CHDC Đức sẽ ra sao thì chỉ là một phần của suy tư. Nhưng: một phần của suy tư có được gọi là suy tư không? Suy tư một phần có phải là suy tư bên ngoài các mối quan hệ? Và suy nghĩ mà thiếu các mối quan hệ có đem lại gì hơn là nhận định từng phần biệt lập? Và, chúng ta còn bao nhiêu định kiến trong đầu? Trong những chuyện thường nhật thì điều đó không có gì phức tạp cả. Nhưng khi nói đến sự sụp đổ của chủ nghĩa xã hội ở châu Âu thế kỷ này, và khi đánh giá nó cũng như đào sâu tìm nguyên nhân thất bại của nó thì cần đến suy tư phức hợp.

Khi tôi viết những dòng này thì nước Đức đang đứng trong cuộc chiến. Lần đầu tiên từ sau ngày 8/5/1945 lại có bom rơi xuống châu Âu. Xét về trung hạn và dài hạn, hậu quả của nó không thể đoán trước. Liệu có thể hình dung ra khả năng nước Đức tham gia cuộc chiến này trước khi CHDC Đức sụp đổ?

Từ khi Liên Xô và các đồng minh của mình rời khỏi sân khấu lịch sử, châu Âu có ổn định hơn về chính trị, vững chắc hơn, yêu hòa bình hơn và mang tính xã hội hơn?

Liệu trước bối cảnh phát triển ấy đã đến lúc đặt câu hỏi, bao nhiêu kết án tội vạ về CHDC Đức cũng như nhận định về mùa thu năm 1989 và hệ quả của nó còn trụ được mà không hề sút mẻ? Ý tôi không phải nói đẹp nói hay cho CHDC Đức, xuê xoa các lỗi lầm và bệnh trạng của nó, thu nhỏ các khiếm khuyết của nó. Mà tôi chỉ muốn một điều không hơn không kém: một cuộc tranh luận khách quan về lịch sử, không đơn giản bỏ qua các tác động tích cực và vai trò làm nhân tố hòa bình của CHDC Đức ở châu Âu.

Tôi ủng hộ đặt dấu chấm hết sau những truy bức phi pháp về chính trị và tư pháp gây ra cho các công dân CHDC Đức chỉ vì họ hành động theo hiến pháp của nước họ. Nhưng tôi kiên quyết phản đối dấu chấm hết sau cuộc tranh luận về lịch sử hậu chiến của Đức. Thậm chí có thể nói cuộc tranh luận ấy chưa bắt đầu đúng nghĩa. Tiếc thay, người ta đã gạt lịch sử CHLB Đức cũ ra khỏi vòng tranh luận. Nếu muốn nước Đức là một thì người Đức phải được biết lịch sử của nó sau năm 1945.

Đó là điều làm tôi bức xúc trước ngày bước vào phiên xét đơn kháng án của tôi trước Tòa án liên bang. Theo luật, Tòa án liên bang không được phép tuyên án tôi. Vì việc đó đi ngược luật pháp quốc tế và hiến pháp CHLB Đức. Tôi không muốn phỏng đoán, liệu Tòa án liên bang có ngần ngại chạm vào vụ này. Hãy đợi xem.

Song nếu người ta nhất định cho tôi ngồi tù khi chào thiên kỷ mới thì chính chỗ ấy sẽ không là nơi tôi chôn vùi hy vọng – hy vọng vào một án quyết công bằng về CHDC Đức, về tôi, về các nguyên cáo và về các quan tòa của tôi .

DANH MỤC THAM KHẢO

Theo thứ tự: họ (viết hoa) - tên riêng - chức danh, hoạt động

A

- AXEL, Rudolf Ivanovich: tình báo Liên Xô ở Hoa Kỳ
- ABRASSIMOV, Pyotr: Đại sứ Liên Xô tại CHDC Đức năm 1962-1971 và năm 1975-1983
- ADENAUER, Konrad: Thủ tướng CHLB Đức năm 1949-1963
- AMERONGEN, Otto Wolf von: Chủ tịch Phòng công thương Đức
- ANDREOTTI, Giulio: Thủ tướng Cộng hòa Ý năm 1989-1992
- ANDROPOV, Yuri Vladimirovich: Tổng bí thư Ban chấp hành trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô năm 1982-1984, Chủ tịch Xô viết tối cao
- ARDENNE, Baron Manfred von: nhà vật lý, giám đốc một viện nghiên cứu ở Dresden, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- AURICH, Eberhard: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bí thư thứ nhất Trung ương Đoàn thanh niên tự do Đức FDJ, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- AXEN, Hermann: Ủy viên Bộ chính trị và Bí thư Ban chấp hành trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức

B

- BAHR, Egon: chính khách đảng SPD, Giám đốc Viện nghiên cứu Hòa bình

- BANGEMANN, Martin: thanh tra Cộng đồng châu Âu, Phó chủ tịch ủy ban Cộng đồng châu Âu
- BECHER, Johannes R.: Nhà thơ, Bộ trưởng Bộ văn hóa CHDC Đức năm 1954-1958
- BECKER, Jurek: Nhà văn
- BEIL, Gerhard: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ ngoại thương CHDC Đức
- BENDER, Peter: nhà sử học, nhà báo
- BENGSCHE, Alfred: Hồng y Giáo chủ, Giám mục Cơ đốc giáo địa phận Berlin đến năm 1979
- BENTZEN, Hans: Bộ trưởng Bộ văn hóa CHDC Đức năm 1961-1966, biên tập viên, nhà báo, năm 1989 là Tổng giám đốc Truyền hình CHDC Đức
- BERGHAUS, Ruth: Biên đạo, đạo diễn tại Nhà hát kịch và âm nhạc
- BERGHOFER, Wolfgang: Thị trưởng Dresden, Phó chủ tịch đảng SED-PDS BERLINGUER, Enrico: Tổng bí thư Trung ương đảng Cộng sản Ý năm 1972-1984
- BERTELE, Franz: Trưởng đại diện thường trực CHLB Đức tại CHDC Đức
- BEYER, Frank: Đạo diễn điện ảnh
- BIRTHLER, Marianne: Phụ trách thanh niên tại Văn phòng mục sư phụ trách thanh niên thành phố Berlin, nhà hoạt động dân quyền
- BISKY, Lothar: Nhà nghiên cứu truyền thông và văn hóa, Giám đốc Đại học điện ảnh và vô tuyến truyền hình ở Babelsberg, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED, thành viên ban lãnh đạo SED-PDS – sau này là PDS, Chủ tịch PDS từ năm 1993

- BÖHME, Hans-Joachim: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Bí thư thứ nhất tỉnh ủy Halle
- BOHLEY, Bärbel: Họa sĩ, nhà hoạt động dân quyền trong Diễn đàn mới
- BRANDT, Willy: Thủ tướng CHLB Đức năm 1969-1974, Chủ tịch danh dự SPD, Chủ tịch Quốc tế XHCN
- BRAUCHITSCH, Manfred von: Vận động viên đua xe, Chủ tịch Ủy ban phát triển tư tưởng Olympic của CHDC Đức
- BRAUN, Volker: Nhà văn
- BRECHT, Bertold: Nhà văn, nhà viết kịch
- BREZHNEV, Leonid Ilyich: Tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô năm 1964-1982, Chủ tịch Xô viết tối cao
- BRIE, Horst: Đại sứ CHDC Đức tại hy Lạp
- BRIE, Michael: Triết gia
- BROMBACHER, Ellen: Bí thư tỉnh ủy Berlin, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- BRZEZINSKY, Zbigniew: Chủ tịch Ủy ban an ninh quốc gia Hoa Kỳ năm 1977-1981
- BUSCH, Wilhelm: Họa sĩ, nhà văn
- BUSH, George: Tổng thống Hoa Kỳ năm 1989-1993

C

- CARILLIO, Santes: Tổng bí thư Đảng Cộng sản Tây Ban Nha năm 1960-1982
- CEAUȘESCU, Nicolae: Tổng bí thư Đảng Cộng sản Romania, Tổng thống Cộng hòa XHCN Romania đến năm 1989

- ČERNÍK, Oldřich: Chủ tịch Hội đồng Bộ trưởng Tiệp Khắc năm 1968-1970
- CHEMNITZER, Johannes: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bí thư thứ nhất Tỉnh ủy SED Neubrandenburg, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- CHIRAC, Jacques: Chính khách Pháp, Thủ tướng và từ năm 1996 tổng thống Cộng hòa Pháp
- CHOWANETZ, Rudolf: Giám đốc nhà xuất bản NEUES LEBEN
- CHURCHILL, Winston: Thủ tướng Anh năm 1940-1945
- CLAUS, Roland: Bí thư Trung ương Đoàn thanh niên tự do Đức FDJ, Bí thư thứ nhất Tỉnh ủy SED Halle, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED, Chủ tịch SED-PDS tỉnh Halle
- CLEMENT, Wolfgang: năm 1989 Chánh văn phòng thủ hiến bang Nordrhein-Westfalen
- COMAN: Ủy viên Bộ chính trị và bí thư Đảng Cộng sản Romania
- COSSIGA, Francesco: Tổng thống Cộng hòa Ý năm 1985-1992

D

- DANZ, Tamara: Ca sĩ nhạc rock
 - DACHICHEV, Vyacheslav Ivanovich: Giảng viên Viện kinh tế quốc tế và nghiên cứu chính trị thuộc Viện hàn lâm khoa học Nga
 - DEMKE, Christoph: Giám mục Tin Lành
 - DICKEL, Friedrich: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ nội vụ CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
 - DIECKMANN, Johannes: Chủ tịch Quốc hội CHDC Đức năm 1949-1969
- 268

- DÖNHOFF, Hedda Ilse Gräfin: Nhà báo
- DOHLUS, Horst: Ủy viên Bộ chính trị và Bí thư Trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- DONDA, Arno: Giám đốc Tổng cục thống kê CHDC Đức
- DREGGER, Alfred: Chủ tịch Khối CDU-CSU tại Nghị viện Đức năm 1982-1991
- DUBČEK, Alexander: Bí thư thứ nhất Trung ương đảng Cộng sản Tiệp Khắc năm 1968-1969
- DULLES, John Foster: Ngoại trưởng Hoa Kỳ năm 1953-1959
- ĐẶNG Tiểu Bình (DENG, Xiaoping): Chủ tịch Quân ủy trung ương thuộc Trung ương đảng Cộng sản Trung Quốc

E

- EBERLEIN, Werner: Ủy viên Bộ chính trị SED, Bí thư thứ nhất Tỉnh ủy SED Magdeburg, Chủ tịch Ủy ban thanh tra trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội EMONS, Hans Heinz: Chủ tịch Viện hàn lâm mỏ Freiberg, năm 1989 Bộ trưởng Bộ giáo dục CHDC Đức
- ENGELS (ĂNG-GHEN), Friedrich: Triết gia, chính khách, nhà lý luận chủ nghĩa xã hội khoa học
- EPPELMANN, Rainer: Mục sư, đồng sáng lập phong trào Demokratischer Aufbruch
- EPPLER, Erhard: Chính khách SPD
- EWALD, Manfred: Ủy viên Trung ương đảng SED, Chủ tịch Hiệp hội thể dục thể thao của CHDC Đức đến năm 1988, đại biểu Quốc hội CHDC Đức

F

- FÄHLING, Werner: Bí thư thứ nhất huyện ủy SED Ribnitz- Damgarten

- FALIN, Valentin: Ủy viên Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô, trưởng Ban quốc tế của Trung ương đảng
- FICHTE, Frank: Ủy viên dự khuyết Trung ương đảng SED, lãnh đạo chi bộ SED tại Xí nghiệp liên hợp máy nông nghiệp Neustad
- FILBINGER, Hans: Thủ hiến bang Baden-Württemberg năm 1966-1978
- FISCHBECK, Hans-Jürgen: Nhà hoạt động dân quyền, thuộc tổ chức “Dân chủ ngay bây giờ”
- FISCHER, Oskar: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ ngoại giao CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- FISCHER, Werner: Nhà hoạt động dân quyền
- FORCK, Gottfried: Mục sư Tin Lành, Chủ tịch Hội đồng nhà thờ Tin Lành ở CHDC Đức
- FORSTHAUER, Uta: Đảng xã hội dân chủ CHDC Đức
- FRANKE, Kurt: Bác sĩ trưởng tại Bệnh viện ngoại khoa Berlin-Pankow
- FRIEDRICH, Walter: Nhà tâm lý học, Giám đốc Viện nghiên cứu thanh niên Leipzig
- FRITZ, Gernold: Vụ trưởng tại Phủ thủ tướng CHLB Đức

G

- GALINSKI, Heinz: Chủ tịch Hội đồng Do Thái tại Đức
- GAUCK, Joachim: Ủy viên của liên bang, quản lý hồ sơ của Bộ an ninh quốc gia CHDC Đức cũ
- GAULLE, Charles de: Tướng, Tổng thống Cộng hòa Pháp năm 1958-1969

- GEGGEL, Heinz: Ủy viên Trung ương đảng SED, Trưởng ban cổ động thuộc Trung ương đảng SED
- GENSCHER, Dietrich: Ngoại trưởng CHLB Đức
- GERASIMOV, Gennadi: Phát ngôn viên báo chí của Bộ ngoại giao Xô viết
- GEREMEK, Bronislaw: Chủ tịch Khố nghị viện của Solidarnosc (Công đoàn Đoàn Kết)
- GERLACH, Manfred: Chủ tịch đảng LDPD, quyền Chủ tịch Hội đồng nhà nước CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- GIANG Trạch Dân (Jiang Zemin): Tổng bí thư Đảng Cộng sản Trung Quốc
- GIEREK, Edward: Bí thư thứ nhất Trung ương PVAP (Đảng công nhân thống nhất Ba Lan)
- GIES, Miep: Tác giả cuốn tiểu sử tự thuật “Sống bên Anne Frank”
- GILLE, Sighard: Người đầu tiên ký lời kêu gọi “Vì đất nước ta”
- GLOBKE, Hans: Quốc vụ khanh trong Phủ thủ tướng thời Konrad Adenauer
- GOEBBELS, Jossef: Chủ tịch NSDAP (Đảng công nhân quốc xã Đức), Bộ trưởng Bộ khai sáng Dân trí và Tuyên truyền năm 1933-1945
- GÖRLICH, Günter: Nhà văn, Ủy viên Trung ương đảng SED, Ủy viên Ban chấp hành Hội nhà văn CHDC Đức
- GOETHE (GỐT), Johann Wolfgang: Nhà thơ
- GÖTTING, Gerald: Chủ tịch đảng CDU ở CHDC Đức, Phó chủ tịch Hội đồng Nhà nước CHDC Đức, Phó chủ tịch Quốc hội CHDC Đức, Chủ tịch Liên hiệp hữu nghị các dân tộc

- GORBACHEV, Mikhail Sergeyevich: Tổng bí thư Đảng Cộng sản Liên Xô năm 1986-1991, Chủ tịch Xô viết tối cao, Tổng thống Liên Xô năm 1988-1991
- GORBACHEVA, Raisa Maksimovna: Nhà khoa học, vợ Mikhail Gorbachev
- GROF, Ferenc: Cố vấn của Reszö Nyers, Chủ tịch MSZP (Magyar Szocialista Párt: Đảng chủ nghĩa xã hội Hungary)
- GROMYKO, Andrei: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng Cộng sản Liên Xô, Bộ trưởng Bộ ngoại giao Liên Xô, Chủ tịch Xô viết tối cao Liên Xô năm 1985-1988
- GROSZ, Karoly: Tổng bí thư MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt: Đảng công nhân XHCN Hungary) năm 1988-1989
- GROTEWOHL, Otto: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, cùng Wilhelm Pieck làm Chủ tịch SED năm 1946-1954, Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng CHDC Đức năm 1949-1964
- GRÜNEBERG, Gerhard: Ủy viên Bộ chính trị và Bí thư Trung ương đảng SED đến năm 1981
- GUEFFROY, Chris: Người tử nạn cuối cùng ở biên giới giữa CHDC Đức và Tây Berlin
- GUILLAUME, Günter: Tình báo của CHDC Đức
- GYSI, Gregor: Luật sư, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED, Chủ tịch SED-PDS – sau này là PDS – đến năm 1993, Chủ tịch Ban công tác PDS hay Khối PDS trong Nghị viện Đức từ năm 1990

H

- HACKENBERG, Helmut: Quyền bí thư thứ nhất Tỉnh ủy SED Leipzig
- HAGER, Kurt: Ủy viên Bộ chính trị và Bí thư Trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức

- HALBRITTER, Walter: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng và Trưởng Ban vật giá CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- HARICH, Wolfgang: Triết gia, nhà báo, nhà văn, đồng sáng lập và chủ tịch “Ủy ban điều nghiên ngoài luồng về lịch sử Đức”
- HARTMANN, Günter: Thành viên Chủ tịch đoàn và Thư ký Ban lãnh đạo NDPD (Đảng dân tộc dân chủ Đức), đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- HAVEMANN, Robert: Nhà vật lý học kiêm hóa học, người phê phán chế độ
- HEIN, Christoph: Nhà văn
- HEINLEIN, Werner: Viên chức tư pháp không tại nhiệm
- Herger, Wolfgang: Ủy viên Trung ương đảng SED, Vụ trưởng Các vấn đề an ninh của Trung ương đảng SED, năm 1989 Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- HERMANN, Joachim: Ủy viên Bộ chính trị và Bí thư Trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- HERTLE, Hans-Hermann: nhà nghiên cứu xã hội tại Đại học Tự do Berlin
- HERZOG, Roman: Tổng thống CHLB Đức năm 1994-1999
- HEYM, Stefan: Nhà văn
- HITLER, Adolf: Chủ tịch NSDAP (Đảng công nhân quốc xã Đức), quốc trưởng, Thủ tướng năm 1933-1945
- HOCH, Josef: Thẩm phán tại Tòa án bang Berlin
- HÖFNER, Ernst: Bộ trưởng Bộ tài chính CHDC Đức
- HÖPCKE, Klaus: Thứ trưởng Bộ văn hóa CHDC Đức, năm 1989 Trưởng Ban văn hóa của Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Ủy viên Tiểu

ban tru bị Đại hội đảng bất thường của SED

- HOFFMANN, Hans-Joachim: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ văn hóa CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- HOLZ-BAUMERT, Gerhard: Nhà văn, Ủy viên Trung ương đảng SED, Phó chủ tịch Hội nhà văn CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- HOMANN, Heinrich: Chủ tịch NDPD, Phó chủ tịch Hội đồng Nhà nước CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- HONECKER, Erich: Tổng bí thư Trung ương đảng SED, Chủ tịch Hội đồng Nhà nước CHDC Đức, Chủ tịch Hội đồng Quốc phòng CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- HONECKER, Margot: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ giáo dục, đại biểu Quốc hội CHDC Đức, vợ Erich Honecker
- HORN, Gyula: Bộ trưởng Bộ ngoại giao Cộng hòa nhân dân Hungary
- HUMMITZSCH, Manfred: Trưởng chi nhánh Leipzig của Bộ an ninh quốc gia
- HÚSÁK, Gustav: Chủ tịch Tiệp Khắc năm 1975-1989

J

- JAHN, Günther: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bí thư thứ nhất Tỉnh ủy SED Potsdam, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- JAKEŠ, Miloš: Tổng bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Tiệp Khắc năm 1987-1989
- JANKA, Walter: Nhà xuất bản, người phê phán chế độ
- JAROWINSKY, Werner: Ủy viên Bộ chính trị, Bí thư Trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức

- JARUZELSKI, Wojciek: Bí thư thứ nhất Trung ương đảng PVAP năm 1981-1989, Chủ tịch Hội đồng nhà nước Cộng hòa nhân dân Ba Lan năm 1985-1989, Tổng thống Ba Lan năm 1989-1990
- YELTSIN, Boris: Ủy viên Xô viết tối cao, Tổng thống Nga từ năm 1991
- JENDRETZKY, Hans: Ủy viên Trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- JUNKER, Wolfgang: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ xây dựng CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức

K

- KADAR, Janos: Bí thư thứ nhất hay tổng bí thư MSZMP năm 1956-1988, Chủ tịch MSZMP năm 1988-1989
- KANT, Hermann: Nhà văn, Ủy viên Trung ương đảng SED, Chủ tịch Hội nhà văn CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- KANT, Immanuel: Triết gia
- KAPP, Wolfgang: Chính khách, sáng lập Deutsche Vaterlandspartei (đảng Tổ quốc Đức), năm 1920 cùng von Lüwitz tiến hành vụ đảo chính mang tên Kapp
- KENNAN, George: Nhà ngoại giao và sử học người Mỹ
- KESSLER, Heinz: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ quốc phòng CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- KIESINGER, Kurt-Georg: Thủ tướng CHLB Đức năm 1966-1969
- KINKEL, Klaus: Bộ trưởng Bộ tư pháp CHLB Đức
- KLEIBER, Günther: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Phó chủ tịch Hội đồng bộ trưởng CHDC Đức, Bộ trưởng, đại biểu Quốc hội CHDC Đức

- KÖNIG, Hartmut: Ủy viên Trung ương đảng SED, Thứ trưởng Bộ văn hóa CHDC Đức
- KOHL, Helmut: Thủ tướng CHLB Đức, Chủ tịch CDU
- KOLDITZ, Lothar: Chủ tịch Hội đồng quốc gia của Mặt trận dân tộc CHDC Đức, Giám đốc Viện hóa vô cơ trung ương thuộc Viện hàn lâm Khoa học CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- KONDRASHOV, Alexander: Nhà báo Xô viết
- KOPTILTSEV, Valentin: Phó đại sứ Liên Xô tại CHDC Đức, Trưởng ban trong Vụ quốc tế của Ban chấp hành trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô
- KOICHEMASSOV, Vyacheslav Ivanovich: Đại sứ Liên Xô tại CHDC Đức năm 1983-1990
- KHRUSHCHEV, Nikita Sergeyevich: Bí thư thứ nhất Trung ương đảng Cộng sản Liên Xô năm 1953-1964, Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Liên Xô năm 1958-1964
- KRÄTSCHELL, Werner: Mục sư, quản trị nhà thờ Tin Lành ở Berlin-Pankow
- KRENZ, Erika: Giáo viên, vợ của Egon Krenz
- KROLIKOWSKI, Werner: Ủy viên Bộ chính trị, Bí thư trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- KRUG, Manfred: Diễn viên
- KRUSCHE, Günter: Tổng giám mục nhà thờ Tin Lành Berlin-Brandenburg
- KRYUCHKOV, Vladimir: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng Cộng sản Liên Xô, giám đốc KGB
- KUBA (Kurt Barthel): Nhà thơ, biên kịch

- KUBISCH, Bernd: Phóng viên dpa
- KUCZYNSKI, Jürgen: Sử gia kinh tế, nhà báo
- KULIKOV, Viktor Georgiyevich: Nguyên soái Liên Xô, Tổng tư lệnh các lực lượng của Hiệp ước Warszawa năm 1977-1989

L

- LABS, Helga: Ủy viên Trung ương đảng SED, Chủ tịch ban chấp hành trung ương của Công đoàn ngành giáo dục, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- LAFONTAINE, Oskar: Thủ hiến bang Saarland, Phó chủ tịch đảng SPD
- LAMBERZ, Werner: Ủy viên Bộ chính trị và Bí thư Trung ương đảng SED đến năm 1978
- LANGE, Bernd-Lutz: Diễn viên cabaret
- LANGE, Ingeburg: Ủy viên dự khuyết Bộ chính trị và Bí thư Trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- LEHMANN, Rolf: Thiếu tướng
- LEICH, Werner: Giám mục, Chủ tịch Hội đồng nhà thờ Tin Lành
- LENIN, Vladimir Ilyich: Người sáng lập Nhà nước Xô viết, Chủ tịch Hội đồng dân ủy, nhà lý luận chủ nghĩa xã hội khoa học
- LIEBKNECHT, Karl: Một trong những nhà lãnh đạo (cùng Rosa Luxemburg) các trào lưu cánh tả của nền xã hội dân chủ Đức, đồng sáng lập KPD (Đảng Cộng sản Đức)
- LIEBKNECHT, Wilhelm: Đồng sáng lập và lãnh tụ Đảng công nhân xã hội dân chủ, Tổng biên tập báo VORWÄRTS
- LIGACHEV, Yegor: Ủy viên Bộ chính trị, bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô

- LORENZ, Siegfried: Ủy viên trung ương đảng SED, Bí thư thứ nhất Tỉnh ủy SED Karl-Marx-Stadt
- LOUIS XVI (de France): Vua Pháp 1774-1792
- LÜBKE, Heinrich: Tổng thống CHLB Đức năm 1959-1969
- LUSHEV, Pyotr: Chỉ huy trưởng các lực lượng vũ trang hợp nhất của Hiệp ước Warszawa năm 1989
- LUXEMBURG, Rosa: Một trong những nhà lãnh đạo (cùng Karl Liebknecht) các trào lưu cánh tả của nền xã hội dân chủ Đức, đồng sáng lập KPD (Đảng Cộng sản Đức)

M

- MAIZIÈRE, Lothar de: Luật sư, Chủ tịch CDU, Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng cuối cùng của CHDC Đức
- MALEUDA, Günther: Chủ tịch DBD (Đảng nông dân dân chủ Đức), năm 1989 chủ tịch Quốc hội CHDC Đức
- MANN, Heinrich: Nhà văn
- MARCHAIS, George: Tổng bí thư Đảng Cộng sản Pháp
- MARSHALL, George C.: Tướng, Ngoại trưởng Hoa Kỳ năm 1947-1949
- MARX, Karl (CÁC MÁC): Triết gia, nhà nghiên cứu kinh tế quốc dân, nhà lý luận chủ nghĩa xã hội khoa học
- MASUR, Kurt: Nhạc trưởng của nhà hát Gewandhaus Leipzig
- MAZOWIECKI, Tadeusz: Thủ tướng Cộng hòa nhân dân Ba Lan
- MEBEL, Moritz: Bác sĩ, Ủy viên Trung ương đảng SED
- MEDVEDEV, Vadim: Ủy viên Bộ chính trị và Bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô

- MEIER, Kurt: Bí thư tỉnh ủy SED Leipzig
- MIELKE, Erich: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ an ninh quốc gia, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- MIERSCH, Martin: Nhà thơ
- MIKOYAN, Anastas: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng Cộng sản Liên Xô, năm 1964-1965 chủ tịch Xô viết tối cao
- MISCHNICK, Wolfgang: Chủ tịch Khối FDP trong Nghị viện Đức
- MITTAG, Günter: Ủy viên Bộ chính trị, Bí thư Trung ương đảng SED, Phó chủ tịch Hội đồng nhà nước CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- MITTERRAND, François: Tổng thống Cộng hòa Pháp
- MITTIG, Rudi: Ủy viên Trung ương đảng SED, Thứ trưởng Bộ an ninh quốc gia
- MODROW, Hans: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED Dresden, đại biểu Quốc hội CHDC Đức, Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED từ 8-11-1989, Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng CHDC Đức, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED, Chủ tịch danh dự PDS
- MOMPER, Walter: Thị trưởng Tây Berlin
- MÜCKENBERGER, Erich: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Chủ tịch Ủy ban thanh tra trung ương đảng
- MÜLLER, Gerhard: Ủy viên dự khuyết Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED Erfurt
- MÜLLER, Helmut: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bí thư thứ 2 tỉnh ủy SED Berlin

- MÜLLER, Margarete: Ủy viên dự khuyết Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, trưởng Hiệp hội công nông Friedland
- MÜNTZER, Thomas: Nhà thần học Tin Lành, thủ lĩnh chiến tranh nông dân

N

- NAGY, Imre: Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Cộng hòa nhân dân Hungary năm 1953-1955 và năm 1956
- NAPOLEON, Bonaparte: Hoàng đế Pháp 1804-1814 và 1815
- NEMETH, Niklos: Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Hungary
- NEUBERT, Erhard: Nhà hoạt động dân quyền, phong trào Demokratischer Aufbruch
- NEUMANN, Alfred: Ủy viên Bộ chính trị ủy Trung ương đảng SED, Phó chủ tịch thứ nhất Hội đồng bộ trưởng CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- NEUTSCH, Erik: Nhà văn
- NOSKE, Gustav: Chính khách SPD, thành viên Hội đồng dân ủy tức Hội đồng quân sự năm 1918/1919, Bộ trưởng Bộ quốc phòng năm 1919/1920
- NYERS, Reszö: Chủ tịch Đảng XHCN Hungary

O

- OBERLÄNDER, Theodor: Bộ trưởng phụ trách người Đức tị nạn của CHLB Đức
- OESTERLE-SCHWERIN, Jutta: Nghị sĩ đảng Xanh trong nghị viện Đức

P

- PALMERSTON, Henry John: Thủ tướng Anh, Bộ trưởng Bộ quốc phòng, Bộ ngoại giao và Bộ nội vụ trong thời gian 1809-1865
- PETERS, Arno: Nhà kinh tế học
- PFLUGBEIL, Sebastian: Nhà hoạt động dân quyền, Diễn đàn mới
- PIECK, Wilhelm: Ủy viên Bộ chính trị ủy Trung ương đảng SED, cùng Otto Grotewohl đồng chủ tịch SED năm 1946-1954, Chủ tịch CHDC Đức năm 1949-1960
- PLEITGEN, Fritz: Phóng viên, Tổng biên tập đài truyền hình WDR
- PLENZDORF, Ulrich: Nhà văn, biên kịch
- POMMERT, Jochen: Bí thư tỉnh ủy SED Leipzig
- POPPE, Gerhard: Nhà hoạt động dân quyền, Sáng kiến vì hòa bình và nhân quyền
- POPPE, Ulrike: Nhà hoạt động dân quyền, „Dân chủ ngay bây giờ“
- PORTUGALOV, Nikolai: Chuyên viên Đức của Liên Xô, nhân viên Vụ quốc tế Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô
- POSSNER, Wilfried: Ủy viên Trung ương đảng SED, Chủ tịch Hội đồng Đội thiếu niên Ernst Thälmann, Quốc vụ khanh và Trưởng Ban thanh niên và thể thao, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- POSTLER, Erich: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bí thư thứ 2 tỉnh ủy SED Schwerin, Bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED Gera, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED
- POVERS, Gary: Phi công Mỹ

R

- RAKOWSKI, Mieczyslaw: Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Ba Lan đến năm 1989, Bí thư thứ nhất Trung ương đảng PVAP

- RASPE, Hans-Dieter: Phó chủ tịch đảng LDPD, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- RAU, Johannes: Phó chủ tịch SPD, Thủ hiến bang Nordrhein-Westfalen, Tổng thống CHLB Đức từ năm 1999
- RAUCHFUSS, Wolfgang: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ vật tư, Phó chủ tịch Hội đồng bộ trưởng, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- REAGAN, Ronald: Tổng thống Hoa Kỳ năm 1981-1989
- REICH, Jens: Nhà khoa học, nhà hoạt động dân quyền, Diễn đàn mới
- REINHOLD, Otto: Ủy viên Trung ương đảng SED, Chủ tịch Viện hàn lâm Khoa học Xã hội thuộc Trung ương đảng SED
- RETTNER, Gunter: Ủy viên Trung ương đảng SED, Trưởng Ban Chính trị và Kinh tế quốc tế thuộc Trung ương đảng SED
- RICHTER, Edelbert: Mục sư Tin Lành, đồng sáng lập đảng Demokratischer Aufbruch
- ROOSEVELT, Franklin: Tổng thống Hoa Kỳ năm 1938-1945
- ROSE, Klaus: Nghị sĩ CDU trong Nghị viện Đức
- ROTH, Wolfgang: Cựu chủ tịch Thanh niên XHCN trong SPD, Phó chủ tịch Khối SPD trong Nghị viện Đức
- RÜHE, Volker: Tổng thư ký CDU
- RYZHKOV, Nikolai Ivanovich: Ủy viên Bộ chính trị ủy ban Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô, Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Liên Xô năm 1985-1991

S

- SAKOWSKI, Helmut: Nhà văn, Ủy viên Trung ương đảng SED, Ủy viên chủ tịch đoàn Hội nhà văn CHDC Đức, Phó chủ tịch Hiệp hội văn hóa

CHDC Đức

- SCHABOWSKI, Günter: Ủy viên Bộ chính trị, Bí thư ủy Trung ương đảng SED, Bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED Berlin
- SCHALCK-GOLODKOWSKI, Alexander: Ủy viên Trung ương đảng SED, Quốc vụ khanh Bộ ngoại thương
- SCHALL, Joanna: Diễn viên
- SCHÄUBLE, Wolfgang: Ủy viên Trung ương đảng CDU
- SHEVARDNADZE, Eduard: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng Cộng sản Liên Xô, Bộ trưởng Bộ ngoại giao Liên Xô
- SCHIRMER, Gregor: Vụ phó Vụ khoa học thuộc Trung ương Đảng SED, năm 1989 Trưởng Ban khoa học và giáo dục thuộc Bộ chính trị trong Trung ương Đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- SCHMIDT, Egon: Giảng viên văn học tại Viện sư phạm Putbus/Rügen và Đại học sư phạm Güstrow, viết sách thiếu nhi
- SCHMIDT, Helmut: Thủ tướng CHLB Đức năm 1974-1982
- SHMIDT, Max: Nhà khoa học xã hội, Giám đốc Viện chính trị và kinh tế quốc tế của CHDC Đức
- SCHORLEMMER, Friedrich: Mục sư, nhà hoạt động dân quyền
- SCHÜRER, Gerhard: Ủy viên dự khuyết, Ủy viên thường vụ Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Phó chủ tịch Hội đồng nhà nước CHDC Đức, Chủ nhiệm Ủy ban kế hoạch nhà nước CHDC Đức, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- SCHULZ, Gerd: Ủy viên Trung ương đảng SED, Vụ trưởng Vụ thanh niên thuộc Trung ương đảng SED, Ủy viên Tiểu ban trù bị Đại hội đảng bất thường của SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức

- SCHULZE, Rudolf: Ủy viên Trung ương đảng CDU, Phó chủ tịch Hội đồng bộ trưởng CHDC Đức, Bộ trưởng Bộ Bưu chính và Viễn thông CHDC Đức
- SCHWANITZ, Wolfgang: Ủy viên dự khuyết Trung ương đảng SED, Thứ trưởng Bộ an ninh quốc gia, Bộ trưởng, Cục trưởng Cục an ninh quốc gia
- SCHWERTNER, Edwin: Chánh văn phòng Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED
- SEITERS, Rudolf: Bộ trưởng, Chánh văn phòng Phủ thủ tướng CHLB Đức
- SEMYONOV, Vladimir S.: Cao ủy Liên Xô tại CHDC Đức, Đại sứ Liên Xô tại CHDC Đức và CHLB Đức
- SIEBER, Günter: Ủy viên Trung ương đảng SED, Vụ trưởng Trung ương đảng SED, Ủy viên dự khuyết Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- SINDERMAN, Horst: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Chủ tịch Quốc hội CHDC Đức
- SNETKOV, Boris: Tư lệnh Tập đoàn quân Xô viết miền Tây
- SOMMER, Theo: Nhà báo
- SPÄTH, Lothar: Thủ hiến bang Baden-Württemberg
- STALIN, Joseph Vissarionovich: Tổng bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô, Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng Liên Xô đến năm 1953
- STERZINSKY, Georg: Mục sư Cơ đốc giáo ở Berlin
- STOLPE, Manfred: Chủ tịch Hội đồng giám mục Tin Lành Berlin-Brandenburg
- STOPH, Willi: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Chủ tịch Hội đồng bộ trưởng CHDC Đức

- STRAUSS, Franz Josef: Chủ tịch CDU, Thủ hiến bang Bayern
- STRELETZ, Fritz: Thượng tướng, Thư ký Hội đồng quốc phòng, Thứ trưởng Bộ quốc phòng CHDC Đức, Tham mưu trưởng Quân đội nhân dân
- SUSLOV, Mikhail: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô

T

- TELTSCHIK, Horst: Cố vấn thủ tướng CHLB Đức
- THADDEN, Adolf von: Chủ tịch NPD (Đảng dân tộc dân chủ Đức)
- THATCHER, Margaret: Thủ tướng Anh
- TIMM, Ernst: Bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED Rostock, Đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- TISCH, Harry: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Chủ tịch Tổng công đoàn FDGB
- TITO, Josip Broz: Tổng bí thư Đảng Cộng sản Nam Tư, Tổng thống Nam Tư đến năm 1980

U

- ULBRICHT, Walter: Bí thư thứ nhất hay Tổng bí thư Trung ương đảng SED đến năm 1971, chủ tịch Hội đồng nhà nước CHDC Đức đến năm 1973
- ULLMANN, Wolfgang: Sử gia nhà thờ, nhà hoạt động dân quyền trong „Dân chủ ngay bây giờ“, đồng sáng lập Bàn Tròn
- UNGER, Robert: Luật sư
- USTINOV, Dmitriy: Nguyên soái Liên Xô, Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô, Bộ trưởng Bộ quốc phòng Liên Xô đến năm 1984

V

- VERNER, Paul: Ủy viên Bộ chính trị, Bí thư Trung ương đảng SED
- VIETZE, Heinz: Bí thư thứ nhất huyện ủy SED Potsdam, Bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED Potsdam, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED
- VOGEL, Hans-Jochen: Chủ tịch Khối SPD trong nghị viện Đức
- VOGEL, Wolfgang: Luật sư
- VRANITZKY, Franz: Thủ tướng Áo

W

- WACHOWIAK, Jutta: Diễn viên
- WAGNER, Karrl-Heinz: Thứ trưởng Bộ nội vụ CHDC Đức, Tham mưu trưởng Cảnh sát nhân dân Đức
- WAIGEL, Theo: Chủ tịch CSU (Đảng xã hội thiên chúa giáo ở bang Bayern), bộ trưởng Bộ tài chính CHLB Đức
- WALDE, Werner: Ủy viên dự khuyết Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED Cottbus, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- WALESA, Lech: Chủ tịch Solidarnocs
- WALTERS, Vernon: Đại sứ Hoa Kỳ tại CHLB Đức
- WARNKE, Herbert: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Chủ tịch Tổng công đoàn FDGB đến năm 1975
- WARZECHA, Heinz: Tổng giám đốc Xí nghiệp liên hợp chế tạo máy công cụ Berlin
- WASE, Kjell: Viên chức cao cấp trong chính phủ Thụy Điển không tại nhiệm

- WECKWERTH, Manfred: Đạo diễn, giám đốc nhà hát Berliner Ensembles, Ủy viên Trung ương đảng SED, Chủ tịch Viện hàn lâm nghệ thuật CHDC Đức
- WEHNER, Herbert: Chủ tịch Khối SPD trong nghị viện Đức, Phó chủ tịch SPD
- WEISS, Konrad: Đạo diễn phim tài liệu, nhà hoạt động dân quyền trong “Dân chủ ngay bây giờ”
- WEIZSÄCKER, Richard von: Tổng thống CHLB Đức năm 1984-1994
- WENDLAND, Günter: Viện trưởng Viện công tố CHDC Đức
- WERNER, Karl-Heinz: Đảng viên DBD, Chủ nhiệm Hợp tác xã “Kanalgebiet” ở Riesa, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- WILL, Rosemarie: Luật gia
- WILLERDING, Hans-Joachim (Jochen): Bí thư Trung ương Đoàn thanh niên tự do Đức FDJ, Ủy viên dự khuyết Trung ương đảng SED, năm 1989 Ủy viên dự khuyết Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED, thành viên ban lãnh đạo SED-PDS
- WINTER, Rudolf: Giám đốc một xí nghiệp liên hợp ở Karl-Marx-Stadt
- WITT, Katharina: Vận động viên trượt băng nghệ thuật, vô địch Olympic, vô địch châu Âu, vô địch thế giới
- WISSGOTT, Dieter: Luật sư
- WÖTZEL, Roland: Bí thư tỉnh ủy SED Leipzig, Bí thư thứ nhất tỉnh ủy SED-PDS Leipzig, thành viên ban lãnh đạo SED-PDS
- WOLF, Christa: Nhà văn
- WOLF, Friedrich: Bác sĩ, nhà văn

- WOLF, Hannah: Ủy viên Trung ương đảng SED
- WOLF, Konrad: Đạo diễn, Chủ tịch Viện hàn lâm nghệ thuật CHDC Đức
- WOLF, Markus (MISCHA): Nhà văn, Thứ trưởng Bộ an ninh quốc gia đến năm 1986, Ủy viên Tiểu ban trừ bị Đại hội đảng bất thường của SED
- WOLLWEBER, Ernst: Ủy viên Trung ương đảng SED, Bộ trưởng Bộ an ninh quốc gia CHDC Đức năm 1955-1957
- WUNDERLICH, Siegfried: Giáo viên
- WUNDERLICH, Lisbeth: Giáo viên, vợ của Siegfried Wunderlich
- WUSCHECH, Heinz: Bác sĩ trưởng
- WUSCHECH, Marlis: Vợ của Heinz Wuschech

Y

- YAKOVLEV, Alexander: Ủy viên Bộ chính trị, Bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Liên Xô

Z

- ZAISSER, Wilhelm: Ủy viên Bộ chính trị trong Trung ương đảng SED, bộ trưởng Bộ an ninh quốc gia CHDC Đức năm 1950-1953
- ZHIVKOV, Todor: Tổng bí thư Trung ương Đảng Cộng sản Bulgaria, Chủ tịch Hội đồng nhà nước Cộng hòa nhân dân Bulgaria
- ZIEGLER, Martin: Tổng quản lý các nhà thờ Tin Lành, điều khiển tranh luận bên Bàn Tròn
- ZIEGNER, Heinz: Ủy viên Trung ương đảng SED, Ví thư thứ nhất tỉnh ủy SED Schwerin, đại biểu Quốc hội CHDC Đức
- ZIMMERMANN, Peter: Nhà thần học

- ZWEIG, Stephan: Nhà văn

GHI CHÚ: dữ kiện về những cá nhân đang sống năm 1989 chủ yếu nêu lên chức danh và hoạt động trong năm đó.